

ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝΤΑ ΜΕΝ ΠΕΖΗ ΕΚ ΤΟΥ ΑΓΓΛΙΚΟΥ

ΥΠΟ

Γ. ΠΟΛΙΤΟΥ,

Ἐκδοθέντα δὲ δαπάνῃ

ΤΩΝ ΤΕΚΝΩΝ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Α΄,

ΠΕΡΙΕΧΩΝ

ΤΟΝ ΜΑΖΕΠΗΑΝ, ΤΗΝ ΠΑΡΙΣΙΑΝ

ΚΑΙ

ΤΗΝ ΑΠΟΔΗΜΙΑΝ ΤΟΥ ΤΣΙΛΑ ΑΡΟΛΛΟΥ,

ΜΕΘ' ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΚΑΙ ΜΕΤΑ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ.

ΑΘΗΝΗΣΙΝ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ ΤΩΝ ΤΕΚΝ. ΑΝΔΡ. ΚΟΡΟΜΗΛΑ.

(ΠΑΡΑ ΤΗ ΟΔΩ ΕΡΜΟΥ, ΑΡΙΘ. 291)

1867.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟΥ

ΛΟΡΔΟΥ ΒΥΡΩΝΟΣ.

Ὁ 19 αἰὼν, τὸν ὁποῖον ὡς οὐ πᾶν ποιητικὸν κατέκρινον, παρήγαγεν ἐν τοῖς πρώτοις αὐτοῦ ἔτεσιν, ἄνδρα, ἐξ ὧν πλεῖστον ἴσχυσαν διὰ τῆς φαντασίας καὶ τῶν ποιητικῶν πλεονεκτημάτων, τὸν Βύρωνα. Πῶποτε πρὸ αὐτοῦ ἡ δόξα συγχρόνου τινος ποιητοῦ, δὲν εἶχε τοσοῦτον ταχέως διατρέξει τὴν Εὐρώπην, καὶ μεταδοθῆ ἐξ ἑνὸς πρὸς ἅπαντα τὰ ἄλλα ἔθνη. Ζῶν καὶ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ, ἀπέλαυε τιμῆς, ἧς ἐπὶ πολὺν χρόνον οἱ μεγαλήτεροι τῆς χώρας του ποιηταὶ ἐστερηθήσαν, τοῦ νὰ μνημονεύηται, θαυμάζηται, μεταφράζηται, καὶ χρησιμεύῃ ὡς ὑπόδειγμα μιμήσεως, παρ' ὅλοις τοῖς πετολισμένοις λαοῖς.

Πολλοὶ, ἀναμφιβόλως, συνήργησαν αἰτίαι πρὸς τοῦτο, ἰδίως δὲ ἡ εὐχερεστερά καὶ ταχύτερα τῶν διαφορῶν γλωσσῶν συγκοινωνία, ἡ αὐξουσα πρὸς τὴν ξένην φιλολογίαν περιέργεια, καὶ ἡ χρεία νέων ποιητικῶν συγκινήσεων. ἀλλὰ καὶ τὸ ποιητικὸν δαιμόνιον ποιητοῦ ἄγγλου, θανόντος ἐν ἡλικίᾳ 36 ἐτῶν, οὐχ' ἦτον συνετέλεσεν εἰς τὴν παγκόσμιον τούτην ἐπιτυχίαν· παρὰ τὸ δῶρον τοῦτο τοῦ δαιμονίου, προσθετέον καὶ ἰδιάζουσαν τοῦ ποιητοῦ οἰκειότητα, πρὸς τὰ ἔθνη, τὰ πάθη, καὶ τὰς ἀποκλίσεις τοῦ αἰῶνος, ἐν ᾧ ἔζησε.

Δυνάμεθα εἰπεῖν, ὡς πρὸς ταῦτα, ὅτι ἐὰν ἡ ἄγγελος κατὰ τὸν τρόπον τῆς φράσεως καὶ τὴν εὐφυΐαν, ἐστὶν εὐρωπαϊὸς κατὰ τὰς ἰδέας ἀπεικονίζει εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ὅ,τι ταραχῆς καὶ ἀμηχανίας, μετὰ μεγάλας κοινωνικὰς καταστροφάς, αἱ ψυχὰι πάσχουσιν. εἶναι ὁ ἔσχατος, ἀλλ' ὁ εὐφραδῆς τύπος τοῦ 18 αἰῶνος, ἀνεγείρων τὸν πυρρῶνισμὸν διὰ τῆς μελαγχολίας, καὶ τὸν ὕλισμὸν διὰ τῆς φαντασίας. Ἐκ τῆς συγκράσεως δὲ ταύτης, ἐντυπώσεων καὶ ἰδιοτήτων διαφόρων, ἐμορφώθη πλεονέκτημα πρωτότυπον, εἰ καὶ κατὰ τι μονότονον, ὅπερ προδιετίθει τὰς ψυχὰς οὕτως, ὥστε εἰκάζουσαι τοῦτον, ἐν τοῖς μυθιστορικοῖς ρεμβασμοῖς, ἐν ταῖς ζοφεραῖς περιγραφαῖς, καὶ ἐν τοῖς ἥρωσιν αὐτοῦ, οὓς ἀσίποτε ἐξεικόνιζε καθ' ὁμοίωσίν του, νὰ προσφέρωνται πρὸς τὸν ποιητὴν μετ' ἔρωτος. Ἦν γέννημα τῆς ἐποχῆς του, ὑπῆρξεν ἡ ζωηρὰ καὶ ἀκτινοβόλος αὐτῆς εἰκὼν· ἐπειδὴ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, πολλὰ τῶν ἐθνῶν εἶχον φθάσει εἰς τὸν αὐτὸν βαθμὸν λεπτολογίας καὶ φιλαυτίας, γνώσεων καὶ κόρου, ἃν ὁ ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς του, ὑπῆρξεν ἐνταυτῷ καὶ ὁ ποιητὴς τῶν διαφόρων τούτων ἐθνῶν.

Ἡ ἐπιρροή αὕτη ἔσεται διαρκῆς, ὅσον ὑπῆρξε ταχεῖα; δὲν ἐξησθενίσθη, ἤδη μάλιστα, καὶ ἐμερίσθη; δὲν θέλει εἰσέτι ἐξασθενισθῆ; ἢ ὡς πρὸς τοῦτο διαφορὰ τῶν γνωμῶν, δὲν δύναται νὰ ἐλαττώσῃ τὸν τοῦ φιλομούσου περίεργον θαυμασμὸν, τὸν πρὸς τὴν εὐφυΐαν τοῦ Βύρωνος συνδεδεμένον. ἀπ' ἐναντίας δὲ, παρὰ τὸ ζήτημα τοῦ καλοῦ, προσφέρει προσθέτως καὶ σπουδαῖόν τι κοινωνικὸν πρόβλημα. ἀλλ' ἐὰν ἡ ὑστεροφημία τοῦ Βύρωνος ἐξαρτᾶται, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τῆς μελλούσης ὀρθοφροσύνης τῆς Εὐρώπης, καὶ μέλλῃ νὰ μεγεθυνθῆ ἢ νὰ ἐλαττωθῆ, κατὰ λόγον τῆς ἀληθείας ἢ τῆς πλάνης, ἥτις θὰ ὑπερισχύσει παρὰ τοῖς λαοῖς, τὰ προτερήματα τοῦ ὅμως, καθ' ἑαυτὰ θεωρούμενα, ἐξαρτῶνται κυρίως ἐκ τῶν παθῶν τοῦ βίου του, καὶ, κατὰ τοῦτο, δὲν ὑπάρχει

ἴσως συγγραφεὺς, οὗ ἡ βιογραφία νὰ ᾖναι τόσον ἀναγκαία εἰς τὴν κατάληψιν τῶν συγγραμμάτων του, οὐδὲ ποιητὴς τις δύναται μᾶλλον νὰ θεωρηθῆ, ὅσον ὁ μυθιστορικός ἥρωϊς τῶν ἰδίων αὐτοῦ συγγραμμάτων.

Ὁ Βύρων (Γεώργιος Γόρδων) κατήγετο, πρὸς πατρὸς μὲν, ἐξ οἰκογενείας, ἧς ἡ ἀρχαιότης ἀνατρέχει μέχρι τῆς κατακτήσεως τοῦ Γουλιέλμου, (α) καὶ ἦτις, πολλάκις ἀναφερομένη ἐν τῇ ἱστορίᾳ, πλουτισθεῖσα ὑπὸ Ἐρρίκου VIII ἐκ τῆς δημεύσεως μοναστηρίου τινος, προικοδοτηθεῖσα ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ιου διὰ τοῦ ἀξιώματος τῆς δημοτικίας, ἠρίθμει ἐν τῷ 18 αἰῶνι διάσημόν τινα θαλασσοπόρον, τὸν ναύαρχον Βύρωνα. πρὸς μητρὸς δὲ, εἶλκε τὸ γένος ἀπὸ τῶν Στουαρτιδῶν, οἵτινες εἶχον πιστῶς ὑπηρετηθῆ ὑπὸ τῶν πατρικῶν αὐτοῦ προγόνων.

Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο ὄνομα, ἐφ' ᾧ τοσοῦτον ἔμεγαλοφρόνει, δὲν εἶχε φθάσει μέχρις αὐτοῦ ἀκηλίδωτον. Ὁ πάππος αὐτοῦ, λόρδος Βύρων, εἶχεν ἐγκληθῆ πρὸς τὴν Βουλὴν τῶν Πατρικίων, ὡς φονεύσας ἐν μονομαχίᾳ, τινὰ τῶν γειτόνων του, καὶ ἀποσυρθεὶς τοῦ κόσμου, διήγεν εἰς τὸ τῆς ἀρχαίας μονῆς « Νέβστεαδ, » τιμᾶριον αὐτοῦ, βίον μονήρη καὶ ἰδιότροπον. Ὁ πατὴρ δ' αὐτοῦ, λοχαγὸς Βύρων, ἀνὴρ εὐφυῆς καὶ ἐκδεδιητημένος, εἶχεν ἀπαγάγει γυναῖκα τινὰ ὑπανδρον, ἐκ τῆς ὑψηλῆς τάξεως τῶν εὐπατριδῶν, τὴν Λαδῆ Καμερτένην, ἧτις ἐλευθερωθεῖσα διὰ διαζυγίου, ἐνυμφεύσατο τοῦτον, καὶ τελευτήσασα μετ' ὀλίγον, τῷ κατέλιπε θυγάτριον. Νέος ἔτι ὢν, ἐνυμφεῖθη καὶ αὐθις τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὴν Αἰκατερίνην Γόρδων, εὐγενῆ καὶ πλουσίαν τῆς Σκωτίας κληρονόμον, δελεάσας αὐτὴν διὰ τῶν χαρίτων του, καὶ τοῦ λαμπροῦ ὄν-

(α) Ἡ κατάκτησις τῆς Ἀγγλίας, ὑπὸ Γουλιέλμου, ἡγεμόνος τῆς Νορμανδίας, ἐπαρχίας φραγκικῆς, ἐγένετο τῷ 1066, διὰ τῆς ἐν Βαστίγῃ μάχης. Σ. Μ.

ματός του. Μετ' οὐ πολλὰ ἔτη δὲ κατέστησε ταύτην ἐνδεῆ, κατακόψας τὰ δάση της, ἐκποιήσας τὰς γαίας της, καὶ οὐδένα ἄλλον πόρον αὐτῇ καταλιπών, ἢ ἐκφόριον τι ἐξ 150 λιρῶν στερλινῶν, (6) τοῦ ὁποίου ὑποκατάστατος οὖσα, οὐδ' αὐτῇ οὐδ' ἐκεῖνος ἠδύνατο νὰ διαθέσῃ. Ἐκ τοῦ γάμου δὲ τούτου ἐγεννήθη ἐν Λονδίῳ, τῇ 22 Ἰανουαρίου 1788, ὁ Γεώργιος Γόρδων Βύρων, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἠναγκασμένη ἕνεκα τῆς μικρᾶς αὐτῆς οὐσίας νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Σκωτίαν, μετέβη μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ὅπως ζῆσῃ εἰς τὴν πόλιν Ἀβερδίνην. ἐνταῦθα ἐπισκέψατο ταύτην ἅπαξ ὁ σύζυγός της, τῇ ἀφῆρσε βίᾳ ποσότητά τινα χρημάτων, καὶ ἀπομακρυνθεὶς τέλος διὰ παντός ἀπ' αὐτῆς, μετέβη εἰς τὸ ἡπειρωτικὸν μέρος, ὅπου τῷ 1791 ἐτελεύτησεν ἐν Βαλενσιέννῃ.

Ἡ Ἀλδῆ Βύρων, ἥτις ἐφκίνετο ἐμπιχοῦς καὶ βιαίου χαρρακτῆρος, ὑπέστη μετὰ θάρρους τὰς δυστυχίας της, καὶ ἐνησχολήθη, ἐν τῷ εὐτελεῖ αὐτῆς ἀναχωρητηρίῳ, εἰς τὴν ἀνατροφήν τοῦ τέκνου της· ὁ νέος Βύρων διὰ συμβεβηκότος τινὸς ἀείποτε καταλυποῦντος τοῦτον, καὶ ὅπερ ἀγνοεῖται διατὶ ἀπέδιδεν εἰς τὴν σεμνοτυφίαν τῆς μητρός του, εἶχε πηρωθῆ κατὰ τὴν γέννησίν του, καὶ ὁ στρεβλωθεὶς αὐτοῦ ποῦς ἔπασχεν ἐλαφρὰν τινα χῶλωσιν. Τὸ κκκὸν δὲ τοῦτο καὶ Ἰατρικά τινα ἀνωφελῆ, περιωδύνησαν πᾶσαν τὴν νηπιότητά του. Ἐμμεγεθύνθη ἐν τούτοις καὶ ἐνεδυναμώθη ὑπὸ τὴν θορυβώδη κατὰ τι τῆς μητρός του ἐπιτροπείαν. Ζωηρὸς δὲ καὶ ὑπερήφανος, εἶχε ἀπὸ τῆς τρυφερᾶς ἡλικίας τοιαύτας νεανικὰς ὀρμὰς χαρακτῆρος, ὁποίας πάντες οἱ συγγενεῖς μετὰ θαυμασμοῦ παρατηροῦσι, καὶ τὰς ὁποίας οἱ τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν βιογράφοι δὲν παραλείπουσιν ἀναγράφοντες.

Κατὰ τὰ πρῶτα τῶν σπουδῶν του ἔτη, ὧν ἤρξατο ἐν τινε

(6) Ἐκφόριον (rente) εἶναι ἡ συνθήκη ἐν τῇ Εὐρώπῃ πρόσθετος ἢ ἀποφερομένη ἐκ χρηματικῶν κεραλαίων.

μικρᾶ σχολῇ τῆς Ἀβερδίνης, ἀσθενήσας, ἤχθη ὑπὸ τῆς μικ-
 τός του εἰς τὰ ὄρη τῆς Σκωτίας, παρὰ τὸν ζωγραφικὸν ροῦν
 τῆς Δέας καὶ τὴν κατηφῆ κορυφὴν τοῦ Δυσ-ναγκάρ, ἄπερ εἰ-
 σέτι δὲν εἶχε λαμπρύνει ἢ ποίησις· ἡ ἀγρία τῶν τόπων
 τούτων θεά, ὁ ἐλεύθερος ἀήρ, καὶ αἱ κυαναὶ τῶν ὀρέων κο-
 ρυφαί, δὲν ἀφῆκαν ἀνεπηρέαστον τὴν νεαρὰν φαντασίαν του·
 Ἡ καρδία του οὐχ ἤττον ἀνεπτύχθη πρωΐμως· ἠράσθη εἰς
 τὴν αὐτὴν, ὡς καὶ ὁ Δάντης ἠλικίαν, ἀλλὰ μετ' ἐλάσσονος στα-
 θερότητος, τῆς νεάνιδος ἐκείνης Μαρίας, ἧς τὸ ὄνομα συχνά-
 κισ ἐπαναλαμβάνεται ἐν τοῖς ὀνειροπολήμασι τῶν ἄλλων αὐ-
 τοῦ παθῶν.

Ἐκ τοῦ ἀφανοῦς τόπου, ἐνῶ ἀνετρέφετο, ὁ Βύρων ἶδεν ἑαυ-
 τὸν, δεκαετῆς ὢν, καλούμενον εἰς τίτλον, ἐκ τῶν πρώτων
 τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην.

Ὁ τοῦ Πάππου αὐτοῦ ἀδελφὸς, Λόρδος Βίλλιαμ Βύρων,
 πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔζη κατάκλειστος εἰς Νεβστέατ, ἀφῆκε
 ταύτην νὰ ἐρειπωθῆ, καὶ κατέστρεψε τὰ περικαλῆ αὐτῆς σκι-
 ἀσματα, δι' ἀπέχθειαν πρὸς τὸν μόνον αὐτοῦ υἱόν· τὸν υἱὸν
 τοῦτον ἀπολέσας, οὐδένα ἕτερον εἶχε κληρονόμον τῶν κτη-
 μάτων καὶ τοῦ ἀξιώματος τῆς ἰμοτιμίας, ἣ τὸν νέον αὐτοῦ
 ἀνεψιόν, ὃν οὐδέποτε εἶχεν ἰδεῖ· ἀπεβίωσε δὲ καὶ οὗτος τῷ
 1778, καὶ ὁ Βύρων προσηγορεύθη διὰ τοῦ τίτλου τοῦ Λόρ-
 δου ἕως καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Σχολῇ του. Συνησθάνθη ὁ νέος
 μετὰ χαρᾶς τὴν νέαν ταύτην τύχην, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, εὐ-
 τυχῆς καὶ ὑπερήφανος, ἔσπευσε νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Ἀβερ-
 δίνην καὶ τὴν Σκωτίαν, καὶ ἀνεχώρησε μετ' αὐτοῦ καὶ τῆς
 γραίας παιδαγωγοῦ του, διὰ τὰ κτήματα τῆς Νεβστέατ,
 ἐν τῇ κομητείᾳ τοῦ Νόττιγγαμ. Ἐκεῖ ὑψοῦτο μέγας γοτ-
 θικὸς πύργος, προφυλασσόμενος διὰ τινος λιμνης καὶ ἡρει-
 πωμένων τινων ἐχυρωμάτων, τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ὁποίου διετή-
 ρει τὸ σχῆμα ἀρχαίου τινος μοναστηρίου, τὰ πολυάριθμα κελ-
 εῖα, καὶ τοὺς εὐρυχώρους καὶ ἐφθαρμένους αὐτοῦ θηλά-

μους· αἱ περίξ γαῖα, γεγυμνωμένοι ὑπὸ τῆς ἰδιοτρόπου ἀ-
 ρῆς τοῦ μακαρίτου λόρδου, ἐφαίνοντο ἄφοροι καὶ ἔρημοι.
 Ἡ θεωρία τοῦ τόπου, αἱ τοῦ δεσπότη ἀναμνήσεις, αἱ περὶ
 τῆς φυγανθρώπου καὶ μυστηριώδους αὐτοῦ ζωῆς διηγήσεις,
 ἡ λίμνη ἐν ἧ, ὡς λέγεται, εἶχε πνίξει λαθραίως τὴν σύ-
 ζυγόν του, οἱ σκοτεινοὶ διάδρομοι, ὁ ἀρχαῖος πύργος, τὸ
 ὄπλομαχείον καὶ τὰ σήματα τῶν σφετεριστῶν τοῦ μοναστη-
 ρίου, πάντα ταῦτα προσέβαλον ζωηρῶς τὰς ὄψεις καὶ τὴν δι-
 άνοιαν τοῦ νέου λόρδου, ὅστις ἔκτοτε συνήθιζε νὰ φέρη
 μεθ' ἑαυτοῦ ὄπλα πεπληρωμένα, ὡς καὶ ὁ μακαρίτης λόρ-
 δος θεῖος του.

Ἐντούτοις ἔπασχεν ἀεὶποτε ἐκ τοῦ χλωοῦ αὐτοῦ ποδός·
 ἡ δὲ μήτηρ του ἐπειράθη ἄλλη; τινος θεραπείας, καὶ, ἐξάν-
 τλήσασα τὴν τέχνην ἰατροῦ τινος τοῦ Νότιγγαμ, ἐξάπαστειλε
 τοῦτον ἐν τινὶ σχολῇ τοῦ Λονδίνου, ἐν ἧ, πρὸς τῇ σπουδῇ ὑ-
 φίστατο καὶ τὰς περὶ θεραπείας τοῦ ποδός του φροντίδας
 περιφήμου τινός Ἰατροῦ· ὁ Βύρων ἀνυπόμονος καὶ θερμὸς,
 ἀντέτεινεν εἰς τὰς χαλεπὰς δοκιμασίας. Ἡ δίαίτα, ὡς καὶ
 αἱ μελέται, ἔνεκα τῆς φιλαρεσκείας καὶ τῆς περιπαθοῦς στορ-
 γῆς τῆς μητρὸς του, τῷ ἦσαν δυσχερεῖς· ἀλλ' ὅμως ἐχώρησε
 κατὰ τι ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ, καὶ πολλὰ, ἀπλήστως, ἀνέγνω
 βιβλία. Δωδεκαετῆς, ἀλωθεὶς ἐκ τῆς ὠραιότητος νέας τινος
 συγγενοῦς του, συνέθετο τοὺς πρώτους αὐτοῦ στίχους. Τρισ-
 καιδεκαετῆς ἐπεχείρησε τραγωδίαν. (γ)

Ἡ ἀνώμαλος ὅμως καὶ διακοπτομένη ἀνατροφή του δλί-
 γον προὐχῶρει. Ἡ μήτηρ του, ἥτις μεγάλας εἶχε συλλάβει
 περὶ αὐτοῦ ἐλπίδας, ἐπεθύμησε νὰ τὸν εἰσαγάγῃ ἐν τῇ δια-
 σήμῳ τῆς Χαρόβης σχολῇ, σύνηθες καταγώγιον τῆς νέας εὐ-
 γενείας, καὶ ἐπέμφθη ἐν αὐτῇ ὑπὸ τοῦ λόρδου Καρλίσλου,
 ἐπιτρόπου ἐξ ἐπαγγέλματος δοθέντος, κατὰ τὸ προνόμιον

(γ) Le pre face de Verner.

τῶν ὀμοστίμων, ὅστις ὀλίγον συνεφώνει μετὰ τῆς μητρὸς του εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ νέου λόρδου· ὁ Βύρων ἔφερε στοιχεῖα τινὰ σπουδῆς, ἀνέγνω πολλά, καὶ εἶχε τὴν ἀγρίαν διαθέσειν νέου, κατοικοῦντος τὴν Νέβστεατ, καὶ τὰς ἰδιοτροπούς κλίσεις τέκνου ὑπερηφάνου, ἀμοιβαδὸν ὑπὸ τῆς στοργῆς διαρθηθέντος, ἢ ὑπὸ τῶν ὀρμῶν κατατριβέντος. Κατὰ πρῶτον ὑπῆρξε δειλὸς, μελαγχολικὸς, μοναστής, εἶτα δὲ θορυβώδης καὶ ἀρχηγὸς τῆς σπείρας τῶν συνεταίρων του. ἤσχολήθη πολὺ, εἰ καὶ ἀνωμάλως, ἐμελέτησε τοὺς κλασσικοὺς Ἕλληνας καὶ Λατίνους, συνέθετο μάλιστα στίχους ἑλληνικοὺς, καὶ ἐν ταῖς δημοσίαις ῥητορικαῖς ἐπιδείξεις, καθ' ἃς ἤσκούντο οἱ νέοι μαθηταί, ἠὺδοκίμησεν· ἦν δ' ὑποδέστερος, ἀλλ' ὁ ἐπίφοβος συναγωνιστὴς τοῦ Κ. Πήλ. « Εὐ-
« ρισκόμεν πάντοτε εἰς δεινὴν θέσιν, ἔλεγέ που, ἐκεῖνος δὲ
« οὐδέποτε· ἐγίνωσκε πάντοτε τὸ μάθημά του· ἐγὼ δὲ, σπα-
« νίως· ἀλλ' ὅταν τὸ ἐγίνωσκον, τὸ ἐγίνωσκον ἐπίσης καλῶς,
« ὡς καὶ ἐκεῖνος. » Εἰ καὶ ἀσθενής, οὐδεὶς ἦν ὀξύτερος τολμηρότερος, μᾶλλον φίλερις αὐτοῦ.

Ἀλλὰ συνησθάνετο καὶ ζωηρὰν φιλίαν πρὸς τοὺς συμμαθητάς του, ἣν ἐπὶ πολὺν χρόνον φαίνεται ὅτι διετήρησεν ἢ κατηφῆς καὶ ὑπερήφανος αὐτοῦ ψυχῆ.

Ἡ μήτηρ του ἐπειγομένη νὰ ἔχῃ τοῦτον παρ' αὐτῆ, τὸν ἤγαγε κατὰ τὰς διακοπὰς εἰς τὰ ὕδατα τοῦ 'Ράθ, καὶ ἐκείθεν εἰς τὴν παροικίαν τῆς Νέβστεατ, ἐμμεμισθωμένην οὔσαν κατὰ τὴν ἀπουσίαν του εἰς τὸν λόρδον Γρέυ 'Ρούθεν. Ἐκεῖ ὁ Βύρων κατελήφθη ὑπὸ ἔρωτος πρὸς δευτέραν τινὰ Μαρίαν, τὴν Μαρίαν Σαβόρθ, καταγομένην ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ ἀρχαίου ἐκεῖνου ἐχθροῦ, ὃν ἄλλοτε εἶχε φονεύσει ὁ γέρον λόρδος, ὁ ὑπὸ τοῦ Βύρωνος κληρονομηθείς· Ἡ φαντασία τοῦ Βύρωνος δὲν ἐταράσσετο ποσῶς ὑπὸ τῆς ἀναμνήσεως ταύτης, καὶ φαίνεται ὅτι, διήγαγεν εὐτυχεῖς τινὰς ἡμέρας ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ τῆς νεάνιδος, ἥτις ὠραία, ἀγχίνους, κατὰ

δύο ἔτη ὑπερβαίνουσα τοῦτον τὴν ἡλικίαν, διεσκέδαζε, μὴ συγκινομένη ποσῶς ἐκ τοῦ πάθους ἐνὸς μαθητοῦ. ἑκκαίδεκαετῆς ἔγραψε πρὸς αὐτὴν στίχους, μὴ ἀμοιροῦντας χάριτος, καὶ μετ' οὐ πολὺ αὕτη ἐνυμφεύθη, ὁ δὲ Βύρων νομίσας ἑαυτὸν ἀπαξιωθέντα, ἔπαθε μᾶλλον ὑπὸ φιλοτιμίας, ἢ ὑπὸ ἔρωτος. Τὸ πάθος του ἐταπείνου τοῦτον, εἰ καὶ τὸ ἀνάστημά του ἦν εὐγενές, εἰ καὶ τὸ πρόσωπόν του ἐξέφραζεν ὠραιότητα, καθιστῶσαν τοῦτο μεγαλοπρεπές.

Μετὰ τεσσάρων ἐτῶν διατριβὴν ἐν τῇ σχολῇ τῆς Χαρόθης, ὅπου οὐχὶ τόσον τακτικῶς ἐσπούδασεν ἀλλὰ πολλὰ ἀνέγνω, ὄνειροπολῶν, ἀμιλλώμενος, εἰσῆλθε κατὰ τὸν μῆνα 8βριον τοῦ 1805, ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Καμβρίγης, ὅπως συμπληρώσῃ τὰς εἰς τὴν ἀγγλικὴν ἀνατροφὴν ἀπαιτούμενας σπουδάς. Ἐκεῖθεν μετέβαινε κατὰ τὰς διακοπὰς παρὰ τῆ μητρὶ του, εἰς Σουθβέλλην, ὅπου ἐτύγχανε κοινωνίας εὐφροῦς, καὶ βιβλιοθήκης, ἐξ ἧς οὐ μικρὸν ὠφελήθη. Ὁ ὀρμητικὸς αὐτοῦ χαρακτήρ ἤρχιζε νὰ συγκρούηται δεινῶς πρὸς ἐκείνον τῆς μητρός του ὄρμαι ἀπίστευτοι, εἰρωνεῖται πικραὶ, καὶ σκληραὶ ὑπόνοιαι, συχνάκις συνέβαινον εἰς τὰς ἐπίσης εὐερεθίστους δύο φαντασίας. τοσοῦτον ἐφοβοῦντο ἀμοιβαίως μὴ λυπηθῶσιν ὑπ' ἀλλήλων μέχρις ἀπελπισίας, ὥστε ἡμέραν τινα, μετὰ ἔριν δεινὴν, ἡ μήτηρ καὶ τὸ τέκνον μετέβησαν, ἕκαστος ἰδίᾳ, παρὰ τοῖς φαρμακοποιοῖς τῆς πόλεως, καὶ εἰδοποίησαν τοῦτους ὅπως μὴ δώσωσι δηλητήριον εἰς τὸν ἕτερον. Κεκμηκῶς ἐκ τοῦ βίου τούτου, καὶ καταληφθεὶς ὑπὸ ζῶηροτάτης πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν ἐπιθυμίας ὁ Βύρων, εἰς ἡλικίαν 17 ἐτῶν, ἀπεχωρίσθη τῆς μητρός του, ἐπισκώπτων ἀσυμπαθῶς, ἐν ταῖς πρὸς τινα φίλον ἐπιστολαῖς του, τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην της. — Ἡ μήτηρ του, καταλελυτημένη παρηκολούθησε τοῦτον εἰς Λονδίνον, χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ τὸν καταπραύνη, καὶ μετὰ ἑβδομάδων τινῶν μωρὰν περιδρομὴν ὁ νέος Λόρδος ἐκπηῆλθεν εἰς Σουθβέλλην, καὶ διήγαγε ἐκεῖ

δύο μῆνας, ὑποκρινόμενος εἰς τὴν κωμωδίαν ἐπὶ τινος ἑταιρικοῦ θεάτρου, καὶ συντιθέμενος στίχους. Καταρτίσας δ' ἐκ τούτων μικρὸν τινα τόμον, τὸν ἐτύπωνε λαθραίως ἐν τῷ δόμῳ τόπῳ, εἰς Νεβάρ. Φαίνεται ὅτι ποιηταὶ τινες, οὐ κατὰ κακὴν ἐκλογὴν ἐν τῷ πρώτῳ τούτῳ δοκιμίῳ ἐμιμήθη, συνηθίζοντες νὰ ἐξεγείρωσι παρακαίρως τὴν ἡδονὴν, εἶχον πολλαπλασιάσει τὰς ἀσέμνους ἰδέας· νουνεχῆς δέ τις ἀνὴρ, οὐ ὁ Βύρων ἔτυχεν εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Σουθβέλης, τῷ ἐνέπνευσεν αἰσχύνην περὶ τὴν ἀβελτηρίαν ταύτην, καὶ ὀλόκληρος ἡ ἔκδοσις παρεδόθη εἰς τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ νέου ποιητοῦ, ἐνασχοληθέντος τάχιον νὰ παρασκευάσῃ δευτέραν μᾶλλον ἀνώμητον, ἢ ὅμως τὴν δημοσιότητα περιώρισεν εἰς τινας μόνον φίλους.

Ὁ Βύρων ἦτον ἐννεακαίδεκαετής, ὠραῖος, πλούσιος, κύριος τῶν πράξεών του, ἐνθερμος ἐραστὴς τῆς ἡδονῆς, καὶ ἐγίνωσκεν ἤδη τὴν ἐκ τοῦ κόρου ἀηδίαν. Ψυχρὸς καὶ σκληρὸς πρὸς τὴν μητέραν του, ἀπώλεσε δύο φίλους του θανόντας, τὰ μόνα προσφιλεῖ αὐτῷ ὄντα, ὡς ἔλεγεν, ἐκτὸς τῶν γυναικῶν, καὶ ἔκτοτε ἔγραφε. « Εἰμὶ ζῶον μονῆρες, καὶ τοσοῦτον » κοσμοπολιτικὸς, ὥστε μοὶ εἶνε ἀδιάφορον τὸ νὰ διέλθῃ τὸν βίον μου εἰς τὴν Μεγάλ. Βρετανίαν ἢ εἰς τὴν Καμπάκαν. » Ἡ ἰδέα τῆς δόξης τὸν ἔτερπεν ἐν τούτοις· ἐφαντάζετο τοὺς ἐπιγιγνομένους, ἐθήρευε τὸν βίον τοῦ Φόξ ἢ τὸν θάνατον τοῦ Σατάμ, καὶ συνέθετε στίχους, ἵνα ἀποκαλύψῃ τὴν ψυχὴν του, καὶ περικλείσῃ ἑαυτόν. Τῷ 1808 συνήθροισε τούτους ὑπὸ ἑνα τόμον, ἐπιγραφόμενον « ὦρι σχολῆς, σὺν νέχεια ποιημάτων πρωτοτύπων ἢ μεταπεφρασμένων ὑπὸ Γεωργίου Γόρδων, Λόρδου Βύρωνος τοῦ μικροτέρου. »

Αἱ ποιητικαὶ αὗται ἀπρχαὶ ἀνδρὸς, ὅστις τοσοῦτον ἐμελλε νὰ δοξασθῇ, διέμειναν κατ' ἀρχὰς λίαν ἀφανεῖς· ὁ νέος ποιητὴς ἐπανάλαβε τὰς σπουδὰς του ἢ μᾶλλον τὴν εἰς Καμβριγγὴν διατριβὴν του, καὶ ἐκόμισε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τοὺς ἵππους του, καὶ τοὺς κύναις του, καὶ μάλιστα τινὰ ἔρκον,

ἦν ἡγάπα ἐμμανῶς καὶ τὴν ὁποῖαν ἐπεθύμει, ὡς ἔλεγε, νὰ καταστήσῃ *Προλήτην*· διῆγε τὸν ἐκδεδιητημένον βίον τῶν πλουσίων σπουδαστῶν, ἦν φιλοπότης, φιλοπαίγμων, καὶ συχνάκις ἐδραπέτευεν εἰς Λονδίνον, ἵνα ἔτι μᾶλλον ἐκεῖ εὐωχῆται, καὶ παραφυλάσῃ εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα, καρδοκῶν τὴν ἔκβασιν τοῦ βιβλίου του. Κολυμβητής, πυγμαῖχος, καὶ κυριεύμενος ὑπὸ φαντασίας ἀλλοκότου, ἔγραφεν ἐπὶ ἓν μέρος τῆς νυκτός, ἀνεγίνωσκε ὑπερβαλλόντως, καὶ συνεσκέπτετο μετὰ νέων συνταίρων του, εὐφυῶν καὶ παραφόρων ὡς ἐκεῖνος. Τὸ εὐκίνητον καὶ περιέργον πνεῦμά του εἶχε ἤδη θίξει πάντα τὰ φιλοσοφικά καὶ θρησκευτικά ζητήματα, καὶ ὑπῆρχε τοσοῦτος πυρρῶνισμὸς εἰς τὰς γνώμας του, ὅση ἐλευθερία εἰς τὰ ἦθη του.

Πεποισθὼς πρὸς τὴν Νέβστεατ καὶ τὴν Βαρωνεῖαν τῆς 'Ραχτάλ, ἥτις ἔμελλε νὰ περιέλθῃ πρὸς αὐτὸν κατὰ τὴν ἐνηλικιότητά του, περιέστη εἰς χρέος χιλιάδων τινῶν λιρῶν στερλινῶν. πρὶν τῆς ἐνηλικιότητός του ἀποκατέστη εἰς Νεβστεατ, καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Λόρδου 'Ρούθεν, καὶ διέπραττεν ἐκεῖ ἀνόητα ὄργια, φορῶν ἔνδυμα καλογῆρου καὶ ἐνδίδων νὰ τὸν ἀποκαλῶσιν ἡγούμενον. Ἐντεῦθεν περιήρχετο εἰς Καμβρίγην, εἰς Βριγκτὸν, καὶ ἠκολουθεῖτο εἰς τὰς ἐκδρομάς του ὑπὸ νεάνιδος, ἀνδρικὰ ἱμάτια ἐνδεδυμένης, ὁμοιαζούσης, ἰδανικῶς παραπλησίου πρὸς τὴν ἀκόλουθον τοῦ Λάρα. (α)

Ὁ ὅλως κοινὸς οὗτος βίος, καθ' ὃν ὁ νέος Λόρδος ὀλίγον ἐπεδείκνυεν εὐθυμίας, μετεῖχε μεγάλης θλίψεως καὶ λυπηρᾶς διαθέσεως. Εἰς τοὺς δειπνοὺς τῆς Νεβστεατ, ἦτον ἐν χρήσει πλατύς τις κύπελος (ποτήριον) κατεσκευασμένος ἐκ τινος κρανίου, ὅπερ ὁ Βύρων ἀνορύξας ἐκ τῆς ἀρχαίας μονῆς, εἶχε γλύψει ἐντέχνως, καὶ ἔπινον δι' αὐτοῦ γελωτοποιοῦντες. Ἐν τῷ προδρόμῳ τοῦ σκοτεινοῦ οἰκήματος παρίστων τινὰ ἐκ τῶν

(α) Λάρας εἶναι ὁ ἕρωϊς ὁμωνύμου τινος ποιήματός του.

αίματηροτέρων τραγωδιῶν τοῦ Γιούγκ, καὶ ἔπειτα οἱ φιλομαθεῖς συνεπλέκοντο μὲ διδασκάλους πυγμαχούς, καὶ ἔπρασσαν καὶ ἄλλας, πολλῶ ἤττον εὐγενεῖς συνενώσεις.

Ὁ βίος οὗτος οὔτε τὸν Βύρωνα νῦν χαρίσται, οὔτε τῶν ἄλλων τὴν ὑπόληψιν εἴλκυεν. Ἐδυσχέραινεν ἤδη ἐκ τῆς ὑπεροπτικῆς ταύτης μισανθρωπίας, ἣτις δὲν εἶνε ἢ δυσηρεστημένη φιλαυτία, καὶ προέκρινε νὰ μὴ ἀγαπᾶ σχεδὸν ἢ τὸν κύνα του καὶ τὸν γέροντα ὑπρέτην του, οἷτινες περίπου τὴν αὐτὴν κατεῖχον παρ' αὐτῶ τάξιν. ὅτε ὁ πρῶτος ὑπὸ λύσσης ἐτελεύτησε, ἔγραφε τὰ ἐξῆς « ἀπώλεσα τὸ πᾶν, ἐκτὸς τοῦ γέροντος Μουραῦ. » Ζωηρὰ τις νύξις ἐξήγαγεν ἐν τούτοις τὸν ποιητὴν ἐκ τῆς μελαγχολίας του· ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐδιμβούργου ἐλάλησε περὶ τοῦ ποιήματος « ὦραι σχολῆς » μετὰ λίαν περιφρονητικῆς τραχύτητος, καὶ ὁ νέος ποιητὴς ἐξετέθη εἰς περιγελων, τοῦ ὁποίου τὴν ποιητικὴν ἀξίαν οὔτε κἂν ἐφαντάσθη ὁ κριτικὸς, ὧν τότε αὐτὸς οὗτος ἀφανής, βραδύτερον γενόμενος ὁ διάσημος Λόρδος Βρουγγάμ· ὁ Βύρων παροργισθεὶς, ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς αὐτοῦ δαιμονίου· ἀντὶ τῶν οὐχὶ χαριεσσῶν μιμήσεων, ἀντὶ τῆς ἐπιτετηδευμένης κομψότητος καὶ τῶν ὀσσιανικῶν ἀναμνήσεων (α) τοῦ πρώτου αὐτοῦ δοκιμίου, ἀντικατέστησεν ἔργον ἐδικόν του, ἔργον ὑπερφανίας προσβληθείσης καὶ μνησιακίας πικρᾶς, χεῖμαρον ποιητικοῦ καὶ χολερικοῦ οἴστρου. Ἦλθεν εἰς Λονδίνον ἵνα δημοσιεύσῃ τὸ πόνημα αὐτοῦ « Ποιηταὶ Ἄγγλοι καὶ κριτικοὶ Σκῶτοι » καὶ τυπόνων τοῦτο ὀλόκληρον, ἐνεχάρασεν μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐν αὐτῷ ὅ,τι τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας καὶ ἡ διάθεσις τῆς στιγμῆς, προσέθετον εἰς τὴν πρώτην ἔμπνευσιν.

Συμπληρώσας τὸ 21. ἔτος τῆς ἡλικίας, κατεγίνετο τότε

(α) Ἀναμνήσεις κατὰ τὸν ποιητὴν Ὀσσιάνου ὅστις τυπῶς ἐν, ἔγραψε περίφημα ἄσματα περὶ τοῦ ἠρωϊσμοῦ τῶν Σκώτων κατὰ τὸν 5 αἰῶνα Μ. Χ.

εἰς τὴν ἐν τῇ βουλῇ τῶν Λόρδων παραδοχὴν του, καὶ ἦν λίαν ἀνυπόμονος διὰ τινὰς προηγηθείσας βραδύτητας. — Εἶ καὶ εὐγενοῦς καταγωγῆς, διὰ τὴν κακὴν ἔμωσ φήμην τοῦ πατρός του, διὰ τὸν ἀρχαῖον μοναστικὸν βίον τοῦ θείου του, καὶ διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν ζωὴν τῆς μητρός του, ἦτο ξένος εἰς τὴν ἀγγλικὴν εὐγένειαν· αἱ δὲ ἀφανεῖς αὐτοῦ, χάριν σπουδῆς ἢ χάριν ἡδονῆς, συναναστροφαί, τὸν ἀπεμάκρυνον ἔτι μᾶλλον ἐξ αὐτῆς. Ὁ Λόρδος Καρλίσλος ἐπίτροπός του, ἀπηξίου νὰ ἐνδείξῃ καὶ τὸ ἐλάχιστον φίλτρον πρὸς αὐτὸν, καὶ ὅτε κατὰ τὴν ἐνηλικιότητά του ὁ νέος Λόρδος ἦλθεν, ἵνα συνεδριάσῃ εἰς τὴν Γερουσίαν, δὲν εἶχε οὐδένα εἰσαγωγέα, οὐδένα φίλον νὰ δεξιωθῇ τοῦτον. Ὑποδεχθεὶς ὑπὸ τῶν κλητῆρων, ὤρκισθη τῇ 13 Μαρτίου 1809, ἀπεκρίθη ξηρῶς εἰς τινὰς εὐμενεῖς προσήσεις τοῦ καγκελαρίου, Λόρδου Ἑλδωνος, ἐκαθέσθη ἐπὶ τινὰ στιγμὴν ἐπὶ τοῦ βήθρου τῆς ἀντιπολιτεύσεως, καὶ ἐξῆλθεν ὑπερήφανος καὶ τεταπεινωμένος συνάμα. Μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐφάνη ἡ σάτυρά του, καὶ ὁ εὐγενὴς ἐπίτροπος τοῦ νέου Λόρδου, ἐδέχτο πικροὺς δι' αὐτῆς σαρκασμοὺς, χωρὶς, ἄλλως τε, νὰ φεῖδῃται οὐδενός. Εἶ καὶ οἱ κριτικαὶ τοῦ Ἐδεμβούργου ἦσαν ἡ ἀφορμὴ καὶ τὸ πρῶτον ἀντικείμενον τῆς προσβολῆς, παρέργως πως, ὁ ποιητῆς καθήπτει μετὰ νεανικῆς ἀφελείας, Ἄγγλων καὶ Σκώτων, Τόρσων καὶ Οὐγγῶν, πατρῶων καὶ πελατῶν, ποιητῶν ἀνεξαρτήτων ἢ συνταξιοῦχων, καὶ πάντα ταῦτα ἐντινὶ στίχῳ τελείῳ, περιληπτικῷ καὶ περιπνεύστῳ, περιέχοντι σχεδὸν τὴν ποιήσιν καὶ τὴν μνησικακίαν τοῦ Πόπ.

Τὸ σύγγραμμα ἐποίησε μέγαν κρότον. Ὁ Βύρων ἐπειγόμενος νὰ καταλίπῃ τὴν Ἀγγλίαν, συγκατέλειπεν ἐν αὐτῇ ἤδη τὴν δόξαν, ὅτι ἐγεννήθη εἰς ποιητῆς, οἴου, ἀληθῶς εἰπεῖν, ἔστερεῖτο ἡ Ἀγγλία, μ' ὄλους τοὺς, ἀνωτέρους πάντοτε πάσης πρὸς αὐτὴν ἀδικίας, ἐπαίνους τῆς συγχρόνου κριτικῆς. Ἐν τῇ ἐπάρσει τοῦ πολιτισμοῦ του, τῆς ἰσχύος του, τῆς κατὰ

τῆς Γαλλίας πάλης του, ὁ τόπος οὗτος ἀσχολούμενος ὄλως εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸν πόλεμον, δὲν εἶχεν εἰσέτι δεχθῆ εἰς τὰς τέχνας, τὴν ἐνέργειαν, ἢ τὴν ἐπιρροὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἀπὸ εἰκοσιν ἐτῶν ἐκλόνιζε τὴν Εὐρώπην· οὐδὲν πνεῦμα ὑπερβαλλόντως πρωτότυπον εἶχεν ὑψωθῆ εἰς τὸν ὀρίζοντά του. Ἐκέκτητο ἀφθόνως εὐσεβῶν ἠθικολόγων, πολ- λάκις λογογράφων διὰ τὸ δημῶδες καὶ μονότονον τῶν καθ- ἑκάστα, ἔστιν ὅτε καὶ ποιητῶν διὰ τὴν ἀγνείαν τοῦ ἠθικοῦ αἰσθήματος καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀκαριαίαν δρμὴν. Ἐκέ- κτητο Κράμπη, τοῦ ὁποίου ὁ ἄθλιος, πλάνης, καὶ βδελυρὸς βίος, ἐφωτίσθη αἴφνης ὑπὸ τῆς ἀκτίνος ζωηρᾶς στοργῆς, καὶ ὑπὸ λαμπάδος δαιμονίου, ἣν εἶδον σθεννομένην ἐπὶ τοῦ τά- φου τῆς ἐρωμένης του. Ἐκέκτητο Κουπέρου, οὗ ἡ βραδεία καὶ ἰδιότροπος ἔμπνευσις ὥργασεν, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς ταραχῆς καὶ παραφροσύνης, καθ' ἃς ὑπνωτ- τεν ἡ ψυχὴ του, ἀνδρὸς μοναδικοῦ μᾶλλον ἢ ποιητοῦ με- γάλου, εἶδους πνεύματος νοσαλέου, περιπαθοῦς καὶ παθητι- κοῦ, ὡς ἡ ὀδύνη, ἀλλὰ συχνάκις μονοτόνου καὶ ὀχληροῦ, ὡς ἐκείνη. Ἐκέκτητο μεταφυσικῶν καὶ λογικῶν, ἄνευ δημιουρ- γικοῦ πνεύματος, οἵτινες, ἐν τῷ αἰδίῳ βεμβατμῷ βίου μι- κροῦ καὶ ἀταράχου, λαλοῦντες περὶ αἰτῶν τούτων, παρήγα- γον συγγράμματα λίαν ἄμοιρα τέχνης καὶ ἐπιλότῃτες, σπα- νιώτερα παρὰ ὑψηλά, καὶ μὲ ὅλας τὰς μεγάλας καλλονάς, ἀνίσχυρα εἰς τὸ νὰ κυριεύσουν τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων, οἵοι ἦσαν ὁ Βορσβόριος καὶ Κολερίγος. Παρ' αὐτοῖς ἐτάσσετο ὁ ὄμιλος τῶν περιγραφικῶν ποιητῶν, καὶ τῶν ζωγράφων λι- μνῶν καὶ ὄρεων, ἀλλ' οὐδὲν ἦτο νέον μετὰ τὸν Θομσὸν, καὶ μεθ' ὅσα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ Γάλλων εἰκονίσθησαν.

Ἡ Ἀγγλία ἔχαιρεν εἰσέτι τὴν πρώτην δόξαν καὶ φαντα- σίαν τοῦ Βάλτερ Σκὸτ, ἀλλ' οὐχὶ τὴν ἐφευρετικὴν καὶ πιστὴν, δραματικὴν καὶ ἠθικὴν φαντασίαν, ἣν ἐπεδαψίλευσεν ἐν τοῖς περικαλέσιν αὐτοῦ μυθουστορήμασιν, ἀλλ' ἄλλην πολυμαθῆ

καὶ φιλόπονον φαντασίαν, ὑπερητήσασαν μὲν τὴν ποίησιν, ἀλλ' ἀνεπαρκῆ τῷ ποιητῇ φανείσαν, ὅστις διὰ τῆς φαντασίας ταύτης, ἐν στίχοις αὐτοσχεδίοις, συνήγαγεν ἀπείρους ἱπποτικῶν ἠθῶν καὶ γοθτικῶν εἰκόνων περιέργους λεπτομερείας, καὶ, ὡς ἀρχαιολόγος, ἐξεμετάλλευε τοὺς χρόνους τῆς δεισιδαιμονίας καὶ μαγείας, σχεδὸν ὡς ἀνεζήτει ἡ ἑλληνικὴ τῆς ἀλεξανδρείας ποίησις, ἐν τῇ εὐφυεῖ αὐτῆς πτώσει, τὰς περιεργότερας ἀναμνήσεις καὶ τὰ σπανιώτερα ἀνέκδοτα τῆς, ἢ πλεόν δὲν ἐπίστρευν, Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἡ Ἀγγλία τέλος εἶχεν ἀπολέσει μεγάλους ῥήτορας, ὧν ὁ λόγος ἀντεστάθμιζε τὴν πάλιν τοῦ πολιτικοῦ βίου, ἀλλὰ κατὰ τὸ ὑψηλότερον μέρος τῆς παιδείας, κατὰ τὴν φαντασίαν καὶ τὴν ποίησιν, ὁ νέος βρετανικὸς αἰὼν δὲν εἶχεν εἰσέτι γεννήσει οὐδὲν ἐκ τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων ἅπερ παριστῶσι καὶ ἀπαθανατίζουσι τινα ἐποχὴν, οὐδὲν ἐκ τῶν ἰσχυρῶν καὶ ἀληθῶν ἐκείνων πνευμάτων, ἅπερ συνενουοῦσι τὸν διπλοῦν χαρακτῆρα, νοὸς ἀνωτέρου καὶ νοὸς ἐθνικοῦ, καὶ ἀνακεφαλαιοῦσι τὰς ἰδέας τῆς ἐποχῆς των, παριστῶντα αὐτὴν ὑψηλὴν.

Ἡ Ἀγγλία τοῦ 19 αἰῶνος δὲν εἶχεν οὐδὲν πρωτότυπον καὶ μέγα παραγάγει, ὡς τὸν 'Ρενὲ, τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ, τοὺς μάρτυρας. (α) περιέμενε τὸν ποιητὴν τῆς, καὶ τὴν δόξαν ταύτην ἐφάνη ἕκτοτε ἐπιφυλάξασθαι πρὸς τὸν Βύρωνα. Οἱ δοκιμώτεροι κριτικοὶ παρετήρησαν τὸν μεγαλοπρεπῆ οἶστρον, τὴν δύναμιν, τὴν ἀκρίβειαν τῆς φράσεως, τὴν εὐχέρειαν καὶ φυσικότητα τῆς γλώσσης τοῦ Πόπ, καὶ πρόσθετον εἰσέτι τοῦ Βύρωνος, τὸν ἀτομικὸν καὶ ζωηρὸν αὐτοῦ τύπον.

Τὸ πνεῦμα τοῦτο δὲν ἔμελλε νὰ περιορισθῆ εἰς ὄργην μόνον, διὰ τὴν προσβεβλημένην φιλαυτίαν του, εἰς ἀντεκδικήσιν φιλολογικὴν ὁ Βύρων, ἐν ᾧ ἡγανάκτων διὰ τὴν ὕβρι-

(α) Τὰ τρία ταῦτα συγγράμματα εἰσὶ τοῦ Σατωβριάνδου, εἰς ὧν τὸ μὲν πρῶτον καὶ τρίτον εἴσι ποιήματα περὶ, τὸ δὲ δευτέρον φιλοσοφικόν.

στικὴν σάτυράν του, ἣ περιέσκωπτον ταύτην, ἀπῆρχετο διὰ τὴν ἐν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ περιήγησίν του, καὶ ἀπεχαιρέτα τὴν Ἀγγλίαν διὰ στροφῶν μελαγχολικῶν, μεμψιμοιρῶν ὡς ἀγαπήσας ἄνευ ἐλπίδος καὶ ὡς βιώσας μεμονωμένους. Ὅπως τὰ περὶ τούτου καὶ ἂν ἔχη, εἴτε ἰδανικὰ εἴτε πραγματικὰ ἦ, ὁ Βύρων γράψας τὴν διαθήκην του, καὶ ἐξασφαλίσας τὴν τύχην τῆς μητρὸς του, ἐξέπλευσεν ἀπὸ Φαλμούχ, τῇ 2 Ἰουλίου 1809, μετὰ τῆς ἀνυπομόνου περιεργείας νεανίου, ἐφορμῶντος κατὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ζωῆς, καὶ ἔσχε συμπλωτῆρα ἑτερόν τινα νεανίαν, ἐνθερμον ζηλωτὴν τῶν γραμμάτων, καὶ ὀνομασθέντα ἔπειτα ἐν τῇ πολιτικῇ «Μ. Ὀμχοῦζος.» Τὸ ταχύπλουν, μετὰ τέσσαρας ἡμέρας μετήγαγε τούτους ὑπὸ τὸν ὠραῖον οὐρανὸν τῆς Λισβώνης, καὶ ὁ Βύρων διῆλθε δρομαίως τὴν Πορτογαλίαν, ἐν μέρος τῆς Ἰσπανίας, τὴν Σεβίλλην, τὸ Κάδηξ καὶ προσωρμίσθη εἰς Γιβραλτὰρ καὶ Μάλταν, χωρὶς οὐδὲν ἄλλο νὰ τῷ συμβῆ ἢ ἀρχαί τινες ἐρώτων καὶ τις μονομαχία. Ἐπειτα ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν διὰ τὴν Ἀλβανίαν, ἀγρίαν τῆς ἀνατολῆς χώραν, διέβη κατέναντι τῆς ἀγνώστου τότε κώμης τοῦ Μεσολογγίου, καὶ κατέβη εἰς Πρέβεζαν.

1809

Ἀνεχώρησεν ἐντεῦθεν παρευθὺς δι' Ἰωάννινα, ὑπὸ τὸ ἀσφαλίστηριον ἐγγραφον τοῦ ἄγγλου, ὅπου ὑποδεξιωθείς δαπάνη τοῦ ἀπόντος Βυζίρου Ἀλῆ Πασσᾶ, κατὰ τὴν διαταγὴν του, μετέβη δι' ἵππων αὐτοῦ πρὸς ἀνεύρεσίν του εἰς Τεπελένην, ἐξοχὴν του καὶ τόπον τῆς γεννήσεώς του. Ὁ Ἀλῆς ὑπεδέξατο τοῦτον μεγάλως, ὡς εὐγενῆ τινα ἄρχοντα, ἐπάνεσε τὰς βοστρυχωτάς αὐτοῦ τρίχας, τὰς μικρὰς καὶ ἀθρὰς αὐτοῦ χειρὰς, τῷ ἔπεμψε πολλάκις τῆς ἡμέρας ποτὰ (σερμπέτια) καὶ ὀπώρας, καὶ τέλος τῷ ἐχορήγησε φρουρὰν ἐκ λογάδων, ὅπως μεταβῆ εἰς Πάτρας καὶ Πελοπόννησον, ὅπου ἦρχεν ὁ νεώτερος αὐτοῦ υἱός. Ἐν τῇ πορείᾳ ταύτῃ, ἀπομακρυνθεὶς ἐκ τῶν ὁπαδῶν του, παραπλανηθεὶς ἕνεκα τρικυμιώδους τινος νυκτὸς, καθ' ἣν ἡ βροχὴ καὶ ἡ καταιγὶς ἦσαν ὀρμητικαί, ὡς

ἐν τῷ μέσῳ τῆς συγχύσεως καὶ τοῦ τρόμου, ὠνειροπόλησε, στηριχθεὶς ἐπὶ τινος βράχου, τοὺς χαριεστέρους αὐτοῦ ἔρωτικὸς στίχους, κατ' ἀντίθεσιν τῆς περιστοιχούσης αὐτὸν τρικυμίας καὶ φρίκης. Ἐκείθεν ἐπανελθὼν εἰς Πρέβεζαν, προεμνηθεύθη παρὰ τῆς Τουρκικῆς κυβερνήσεως φρουρὰν Ἀλβανῶν, διέτρεξε τὰ δάση καὶ τὰ ἄγρια ὄρη τῆς ἀρχαίας Ἀκαρνανίας, διέμεινε τινὰς ἡμέρας εἰς Μεσολόγγιον, ὕπερ ἔμελλε νὰ ἐπανιδῆ, διῆλθε τὴν Πελοπόννησον, καὶ μετέβη ἵνα διαχειμάσῃ εἰς Ἀθήνας.

Αἱ τῆς περιηγήσεως ἐντυπώσεις τοῦ ὑπεκινουῦντο ὑπὸ τῶν θελκτικῶν τοποθεσιῶν καὶ τοῦ κλίματος μᾶλλον, ἢ ὑπὸ τῶν παραδόσεων τῆς σπουδῆς· ἀνεζήτει καὶ ἐλάτρευε τὴν Ἑλλάδα, οὐχὶ διὰ τὰ σοφὰ αὐτῆς ἐρείπια καὶ τὰς τέχνας, ἀλλὰ διὰ τὸν λαμπρὸν ἥλιον καὶ τὸν κυανοῦν δρίζοντά της. Ἡ αἰσθητὴ αὕτη τῶν τόπων ποίησις ἐδέσποζεν ἐν αὐτῷ ἐκείνης τῶν ἀναμνήσεων, καὶ ἐνίοτε μιγνύων ἀμφοτέρως ἐν τοῖς στίχοις του, ἐπιλαμπρύνει καὶ ἀνανεώνει τὴν ἀρχαιότητα διὰ τῶν ἀσιταρουσῶν χαρίτων τῆς φύσεως. Ἐν Ἀθήναις ἐν τούτοις ὁ Βύρων κατεγίνετο ἐπισκεπτόμενος τὰ εἰσέτι ὑφιστάμενα πολύτιμα μνημεῖα, ἅπερ βραδύτερον ὁ λόρδος Ἐλγίνος καὶ ὁ πόλεμος διεσκόρπισαν ἢ κατέστρεψαν. Καταλύων παρὰ τῆ χήρᾳ Ἄγγλου τινος προζένου, ἐν μικρᾷ τινι οἰκίᾳ, ἦν ἔπειτα ἐπεσκέπτοντο ὡς τινα τῶν Ἀθηναϊκῶν ἀναμνήσεων, ὠνειροπόλησεν ἐκεῖ ὠραίους τινὰς περιγραφικὸς καὶ ἔρωτικὸς στίχους.

Ἐντεῦθεν ἀνεχώρησε κατὰ τὴν ἀνοιξιν διὰ Σμύρνην, καὶ ἀφοῦ διηρεύνησε τὴν Τρωάδα, μετέβη εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τῆς διατριβῆς τὸ μέγα αὐτοῦ συμβεβηκὸς, ὑπῆρξε τὸ νὰ διέλθῃ νηχόμενος τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ, διὰ τοῦ παραδείγματός του, τὸ ποιητικὸν ἱστορικὸν τῆς Ἡροῦς καὶ τοῦ Λεάνδρου. (α) Ἀπῆλθε καὶ αὐθις ἐντεῦθεν τὸν μῆνα

(α) Ἡ Ἡρώ ἦν ἱέρεια τῆς Ἀφροδίτης, ἐν τῇ πόλει Σιστώ τῆς Θράκης,

Ἰούλιον μετὰ τοῦ Ὀμχούζου, ἐπὶ τῆς νηὸς τῆς ἐπαναφερούσης τὸν ἄγγλον πρέσβυν, καὶ ἀποβίβασθεις εἰς τὴν νήσον Κέα, ἐπανήλθεν ἵνα διαχειμάσῃ εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς Πελοπόννησον. Ἐνταῦθα εἶδε τὸν περίφημον περιηγητὴν Μπρούσ καὶ ἄλλον τινα Ἄγγλον, οὗ τὸ πρωτότυπον πνεῦμα ἐμάντευσε τὴν εὐφυΐαν του: τὸν Λαδῆ Ἔστερ, ὅστις ἀηδιάσας τὴν Ἀγγλίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ θείου του Πίττ, μετηνάστευε πρὸς τὴν Ἀνατολὴν, καὶ εὐδοῦτο πρὸς τὸ βασιλείον του, τὴν Ἑρμον. Ὁ Βύρων εἶχε τινὰ βροπὴν ν' ἀποξενωθῆ, ὡς ἐκεῖνος, τῆς πατρίδος του, καὶ ἐσκέπτετο νὰ ἀποκαταστῆ εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος, ἀφοῦ ἐπώλησε τὸ τῆς Νέβστεατ τιμάριον του, τὸν μόνον δεσμὸν ὅστις τὸν συνέδεεν, ὡς ἔγραφε πρὸς τὴν μητέρα του, μετὰ τῆς πατρίδος του. Ἐπεθύμει ἐν τούτοις νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν Αἴγυπτον, ἀλλ' ἔπειτα αἴφνης ἀποστραφείς τὸ ταξείδιόν του, ἐπεβιβάσθη ἐκ νέου διὰ τὴν Ἀγγλίαν.

Τοσοῦτον νέος ἔτι ὁ Βύρων, ἐπανήρχετο χωρὶς νὰ ἐπανορθωθῆ ἢ μεταβληθῆ. Τὸ ποιητικὸν ὅμως αὐτοῦ ἦθος εἶχεν ἐνισχυθῆ ἐν τῇ διατεῖ ταύτῃ περιοδείᾳ, καὶ ἡ φαντασία του ἐκκαυθῆ εἰς τὸν ἥλιον τῆς Ἀνατολῆς. Τὸν αὐτὸν χρόνον, καθ' ὃν εἰς τὸ κομψὸν καὶ ἀσθενὲς ἀνάστημα, εἰς τοὺς ἡδυπαθεῖς αὐτοῦ χαρακτῆρας προσελάμβανέ τι νευρωδέστερον καὶ καπηλικώτερον, ἢ διάνοιά του προσαπέκτα ἅμα περισκεψιν, καὶ ἰσχύν· ἡ πρόοδος φαίνεται ἄπειρος, παραβαλλομένων τῶν πρώτων στίχων τοῦ Βύρωνος, πρὸς τοὺς οὗς ἐπανάφερον ἐκ τῆς περιηγήσεως, καὶ δύναται τις εἰπεῖν, ὅτι δι' ἀναπτύξεως πρωτοῦ τὸ πνεῦμά του εἶχεν ἤδη προβῆ εἰς ὄλην τὴν αὐξήσιν καὶ ἰσχύν του, οὗ ἡ ποιητικὴ μουσα οὐδὲν

περίφημος διὰ τὴν ἔξοχον αὐτῆς ὡραιότητα. Ταύτην ἀγαπήσας νέος τις Δέσχυδρος ἐκ τῆς ἀπέναντι τῆς Σηστοῦ πόλεως Ἀδύσου, διέδωκεν πολλάκις τὸν Ἑλλησποντον ναχόμενος νύκτωρ, καὶ ἤρχετο πρὸς εὐρεσίαν τῆς. Πρὸς τοῦ Βύρωνος τὸ ἱστορικὸν τούτε ἦν ἀπίθανον. Σ. Μ.

παρήγαγεν ισχυρότερον και καθαρότερον, παρά τὰ δύο πρώτα ἄσματα τοῦ *Pelerinage de childe-harold*.

Ὀλίγην ὅμως εἶχε πεποίησιν, κατὰ τὴν ἄφιξίν του, εἰς τοὺς στίχους τούτους, σχεδιασθέντας ἐσπευσμένως ἐν τῷ μέσῳ τῶν συγκινήσεων τῆς περιηγήσεως, και ἀπετράπη κατ' ἀρχάς τοῦ νὰ ἐπιμεληθῇ τῆς δημοσιεύσεως τούτων, ὑπὸ δυστυχήματος, ὅπερ ἠσθάνθη ἰσχυρῶς ἀσθενούσης τῆς μητρὸς του, ἐνῶ εἰσέτι διέτριβεν εἰς Λονδίνον, ἐστερήθη ταύτης, πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ τὴν ἐπανίδῃ· ἀφίκετο εἰς Νέβ-στεατ, ἵνα ἐνταφιάσῃ ταύτην, και μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκεῖ ἔπαθεν ἄλλο τι δυστύχημα, τὸν θάνατον τοῦ ἀξιολογωτέρου τῶν συσπουδαστῶν του Μαθῆβ, ὃν φαίνεται ὅτι ἠγάπα περιπαθῶς. Ὁ Βύρων ἐν τούτοις ἀπέβαλε τὴν θλίψιν ταύτην, χάριν τοῦ ἐν Λονδίῳ λαμπροῦ βίου, ἐν ᾧ ἤρξατο νὰ γίνηται δεκτὸς και ν' ἀναζητῆται. Ἀναφανείς ἐν τῇ Βουλῇ τῶν Λόρδων, ἐλάλησε μετ' εὐφραδείας και δημοτικότητος κατὰ τῶν εἰς τὰς ὀχλαγωγίας τῶν ἐργατῶν ἐφαρμοζομένων αὐστηρῶν διατάξεων, ἐδημοσίευσε τέλος τὸ πόνημα « Σιλδ-Ἀρόλδος » (α), και διήγειρεν οὕτω γενικὸν ἐνθουσιασμόν. Προσαγορευόμενος δὲ μέγας ποιητῆς, περικυκλούμενος ὑπὸ γοητείας μυθιστορικῆς και δόξης σοβαρᾶς, ἐμεθύσθη ἐπὶ

(α) Μεταφράζομεν ὡδε τὴν ἐξῆς μόνον στρῆφν τοῦ πόνηματος τούτου
 « Ὁραία Ἑλλάς ! εἶναι κρύσταλλον ἡ καρδία, ἣτις σὲ θεωρεῖ χωρὶς νὰ συναισθάνηται ὅ,τι πάσχει ὁ ἐπὶ τῆς πέτρας τῆς ἐρωμένης του κεκλιμένος ἐραστῆς. Εἰσὶ μάρμαρον οἱ ὀφθαλμοί, οἵτινες δύνανται ἀνευ δακρύων νὰ ἰδῶσι τὰ φθειρόμενα τείχη σου, τοὺς ἀρχαίους ναοὺς σου ἀποσπωμένους ὑπὸ ἀγγλικῶν χειρῶν, αἵτινες ὄφειλον μᾶλλον νὰ προστατεύωσι τὰ ἅγια ταῦτα λειψάνα, ὧν ἡ ἀπώλεια εἶναι ἀνεπανόρθωτος. Ἐπικατάρτος ἔστω ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἐγκατέλιπον τὴν νῆσον των, ἵνα φλεδοτομήσωσι και σῦθις τὸ δύστηνον στέριον σου, και σύρωσι τοὺς τεθλιμμένους Θεοὺς σου πρὸς τὴν Ἄρκτον, και πρὸς τὸ ἀπεχθές αὐτῆς κλίμα. »

τινα χρόνον ὑπὸ τῆς δημοσίας εὐνοίας. Στροφαί τινες τοῦ ποιήματός του, αἵτινες ἀνακαλοῦσαι τὰς παραφορὰς τοῦ νέου Ἀρόλδου, ἐφαίνοντο ὡς τις ἐξομολόγησις τοῦ συγγραφέως, εἶναι ἀληθῆς ὅτι παρεῖχον εἰς τὰ αὐστηρὰ πνεύματα ὄπλα κατὰ τοῦ Βύρωνος, ἀλλ' ἡ λάμπουσα εὐφροία τὰ πάντα ἐξήλειψε.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀμέτοχον τῶν χαρρακτῆρων ἐκείνων, αἵτινες σημαίνουσι τὴν ἔκπτωσιν τοῦ κελοῦ καὶ τῆς εὐφροίας, καὶ τὸ ἐλάττωμα τῆς συγγραφῆς Δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ «Σιλδ-Ἀρόλδω» πλειοτέρα τέχνη τῆς, ἐν τῇ ὀδοιπορικῇ περιγραφῇ τοῦ Ροτίλιου, μνημείῳ περιέργῳ καὶ ὀνομαστῷ τοῦ τελευταίου αἰῶνος τῶν Ῥωμαϊκῶν γραμμάτων, ἐν ᾧ ὡσαύτως ἀναπολεῖται ἡ ἐντύπωσις τόπων, καὶ γίνεται ἀμοιβαδὸν περιγραφή καὶ χειρονομικὴ ἀπαγγελία ἄνευ τάξεως καὶ σκοποῦ. Ἰπάρχει μάλιστα αὕτη ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν δύο περιηγήσεων, ὅτι ἑκατέρα γίγνεται ἐν μέσῳ ὀλέθρου, κατὰ τὸν χρόνον μεταβολῆς πίστεων καὶ δυναστειῶν. Ὁ Γαλάτης τοῦ 5^{ου} αἰῶνος βλέπει μετ' ἄλγους καταρρέουσαν τὴν εἰδωλολατρείαν ἐνώπιον τῆς ἐκ τῆς Ἰουδαίας ἐξεληθούσης νέας πίστεως, ἣτις, κυρία ἤδη τῆς Ῥώμης, κατοικίζει διὰ μοναστηρίων τὰς ἐρήμους τῆς Τυρρῶνικῆς θαλάσσης, νήσους. Ὁ Ἄγγλος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος νομίζει ὅτι βλέπει καταπίπτοντα, ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Πορτογαλίᾳ τὰ τελευταῖα ἄστυλα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ χριστιανισμοῦ, ὡσπερ ὁ Ροτίλιος, ἀπαντᾷ πανταχοῦ τὰ ἔγνη τῆς εἰσβολῆς καὶ τοῦ πολέμου. Ὁ Ναπολέων ἐστὶ κατ' αὐτὸν ὁ νέος Ἀλάριχος, καταλείπων παντοῦ τοῦ ἐρημουμένου κόσμου τὰ ἔγνη του· ἀλλ' ὁ παράλληλος οὗτος ἐξασθενίζει τὰ χρώματα, δι' ὧν ὁ Βύρων ἐζωγράφισε τὰς ἀναμνήσεις του. Ἡ περιγραφικὴ ποίησις, ἡ ἔκπτωσις αὕτη τῆς τέχνης, εἶναι συνήθως ψυχρὰ καὶ ἄμοιρος πάθους. Ὁ Βύρων εἰς πᾶν ὅτι

περιέγραψε, συμφύρει τὴν διάπυρον καὶ ιδιότροπον ψυχὴν του· ἐνθουσιαστῆς ἢ σατυρικὸς ἐναλλάξ, μεταχειρίζεται τοὺς τόπους ὡς θέμα αἰσθημάτων ἢ ἰδεῶν, καὶ ζωογονεῖ τὰς τοπογραφίας διὰ τῆς φυσιογνωμίας τοῦ ἥρωός του, ἢ μᾶλλον διὰ τῆς ἐδικῆς του, διὰ τοῦ πάθους του, τῆς ιδιοτροπίας του, διὰ τῶν ζωηρῶν συγκινήσεων καὶ τῆς διακαοῦς ἀποστροφῆς, ἣν ἀποπνέει πρὸς πᾶν πρᾶγμα. Σελίδες τινες τοῦ Ρενὲ εἶχον, ἀληθῶς, ἐξαντλήσει τὸν ποιητικὸν τοῦτον χαρακτῆρα· ἀγνοεῖται ἐὰν ὁ Βύρων ἐμιμήθη ταύτας, ἢ εὐφυῶς τὰς ἀνεπέωσεν· ἀλλ' αἱ ἴδιαι αὐτοῦ ἐντυπώσεις, ἢ παθητικὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν φύσιν ὄψις, ἢ ἐκ τῶν γνώσεων καὶ τοῦ οὐρανοῦ τῆς Ἀνατολῆς ἐμπνευσίς του, ἐπιχέουσιν εἰς τὰς περιγραφὰς του γοητεῖαν πρωτότυπον. Ἀνέγνω τοὺς χαρίεντας στίχους ἄλλου τινος Ἑγγλοῦ περὶ τῶν Ἰονίων νήσων, ἀλλ' ὁ Βύρων μεταποιήσας τοῖτους, ἀπέτέλεσε καινόν τι ἐν τοῖς ἑαυτοῦ στίχοις, καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν, ὅπως ἐπαυξήσῃ τὴν περὶ αὐτοῦ περιέργειαν, ἀπέσπασεν ἐκ τῶν ἀναμνήσεων τῆς περιηγήσεώς του, οὐχὶ περιγραφὴν τινά, ἀλλὰ ὅλην διήγησιν, ἱστορίαν περιπαθῆ, δημοσιεύσας ταύτην ἠκρωτηριασμένην καὶ διακοπτομένην ὑπὸ χασμάτων, φαινομένων ὡς ἀποσιωπήσεων. — Ἡ ἱστορία αὕτη ἀνεπτόλει εἰς αὐτὸν νεανιδά τινά ὀθωμανίδα, θυσιασθεῖσαν εἰς τὰς φιλαύτους ἡδονὰς του ἢ σωθεῖσαν διὰ τῆς γενναιότητός της; Ἀδιαφοροῦμεν. Τὸ ποίημα τοῦ Γκλαοῦρ εἶναι θαυμάσιον, εἰ καὶ περιέχει ἐπιτήδευσιν μυστηρίου, καταστρέφοντος τὴν ἀπλότητα αὐτοῦ. Ὁ χρόνος ὅμως, καθ' ὃν ὁ Βύρων ἐφέιλκε τοσοῦτον ζωηρῶς, διὰ στίχων, τὴν περιέργειαν τῶν συμπολιτῶν του, ἐφαίνετο ὀλίγον δεκτικὸς αὐτῆς, διότι ἐπέκειτο ἡ τελευταία κρίσις τοῦ μεγάλου πολέμου, ὁ κίνδυνος τῆς Ἀγγλίας προσβληθείσης ὑπὸ τοῦ Ναπολέοντος ἐν τοῖς μυχοῖς τῆς Ῥωσσίας, καὶ ἡ καταστροφή, ἢ τὴν παγκόσμιον τύχην μεταβαλοῦσα.

Τὸ Λονδίνον προσεδόκα τότε πολὺ. Τὰ πνεύματα πάντα ἦσαν προσηλωμένα πρὸς τὴν Μόσχαν, τὴν Βερεζίνην, τὴν Δρέσδην, καὶ πρὸς τοὺς τρομεροὺς κλονισμοὺς οὓς ὁ γίγας κινδυνεύων νὰ πέσῃ, περιεποίει εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἡ εὐφυΐα τοῦ ποιητοῦ διεξῆλθεν ἐν τῷ μέσῳ σκέψεων τόσῳ σοβαρῶν, καὶ διήρπασεν ἐξαπῆνης τὸν θαυμασμόν. Ὁμολογητέον ὅτι οὗτος ἐλίγον συνεμερίζετο τοῦ μεγάλου τούτου θεάματος, καὶ ἐκ τούτου δεικνύεται νεανίας, μὴ ἀσχολούμενος ἢ εἰς στίχους, εἰς κενοδοξίας συγγραφέως, καὶ εἰς τέρψεις. Ὁ Σιλδ-Ἀρόλδος καὶ ὁ Γκιαοῦρ ἔπνεον πᾶσαν τὴν ποίησιν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, καὶ ὁ Βύρων ἐπανῆλθεν εἰς τὸ προσφιλὲς τοῦτο θέμα διὰ τῶν « Μνηστὴ τῆς ἀβύδου, » καὶ Πειρατῆς. » Ὁ πειρατῆς (α) (corsaire) εἶναι τὸ ἰδανικὸν τῶν κατὰ θάλασσαν κλεπτῶν ἐκείνων, ὧν τὸ ὄνομα ἀντήχει εἰς τὰς Κυκλάδας, πρὶν ἢ ὁ Κανάρης γνωστῆ ὑπὸ τῆς Εὐρώπης. Εἰς βίον συμβεβηκότων, εἰς τὴν χαρὰν ταύτην ἐλευθερίας ἀγρίας, ἣν ἔπρεπε νὰ περιγράψῃ, ὁ Βύρων ἀνέμιξεν ἄγαν εἰδὸς τι μελαγχολίας βεμβώδους, καὶ λύπης ὑπερηφάνου, συνισταμένης εἰς τὴν ἀπαρέσκεϊαν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ἰπαινισσόμενος ἑαυτὸν ἐν τῷ « Σιλδ-Ἀρόλδῳ, » ἐζωγραφήθη ὄλος ἐν τῷ « Κονράδῳ, » δηλώσας τοὺς χαρακτῆράς του, τὸ σχῆμα τοῦ προσώπου του, καὶ αὐτὰς τὰς συνθηεῖας τῆς αὐστηρᾶς διαίτης, καὶ τῆς ψυχρᾶς σιωπῆς του· ἀλλὰ τοῦτο μάλιστα ἐπηύξανε τὸ θέλημα τῆς περιγραφῆς, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ κοινὴν προκατάληψιν. Κριτικοὶ καὶ ποιηταὶ σύγχρονοι, ὠμολόγουν ἐπίσης τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Βύρωνος. πρῶτοι ἐθαύμασαν τοῦτον ὁ Μῶρος καὶ ὁ Ροζέρος· ὁ δὲ ἀοιδὸς τοῦ Μαρμίον καὶ τῆς Κυρίας τῆς Λίμνης, μέχρι τότε τοσοῦτον δημοτικὸς, συναισθανόμενος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ παλαίῃ κατὰ τῆς πλουσίας καὶ νεαρᾶς ταύτης ποιήσεως, πε-

(α) Conrad εἶναι ὁ ἥρωα τοῦ ποιήματος « Πειρατῆς. »

ριωρίζετο πρὸς δόξαν αὐτοῦ καὶ τέρψιν ἡμῶν, εἰς τὸ μυθιστόρημα.

Ὁ Βύρων ἐν τούτοις μεθυσκόμενος ὑπὸ ἐπαίνων καὶ ἐπιτυχιῶν, τὸ πᾶν ἀποστρεφόμενος, καὶ δυσηρεστημένος ἐκ τῆς λίαν μετρίας, ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν τάξιν καὶ τὰς ἐρέξεις αὐτοῦ, τύχης του, διενόηθη σπουδαίως νὰ νυμφευθῇ. Ἡ νεάνις, ἣν ἠτήσατο παρὰ τινος εὐγενοῦς οἴκου, ἐλέκτετο πνεύματος σπανίου καὶ ἀνεπτυγμένου, καὶ εἰλκύσθη ὑπὸ τῆς δόξης τοῦ Βύρωνος, μ' ὅλον τὸ ἐπιπροσθῆσαν σκάνδαλον. Ὠραία, πεπαιδευμένη, καὶ σεμνότυφος ἡ Κυρία Μελμπάνη, ἐπίστευσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ προσηλώσῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ, διὰ τοῦ ἔρωτος, τὸν Βύρωνα. Γνωστὸν εἶναι πόσον ἡ ἔνωσις αὕτη ἦν βραχεῖα καὶ τεταραγμένη. Μετὰ ἕν ἔτος ἀπὸ τοῦ γάμου, ἡ Λαδὴ Βύρων ἐγέννησε θυγάτριον, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον ἀπεσύρθη παρὰ τῷ πατρὶ αὐτῆς, μὴ θελήσασα πλέον νὰ ἐπανίδῃ τὸν σύζυγόν της. Ἡ πρὸς τὴν ἄρνησιν ἐπιμονή της, καὶ ἡ τῶν παραπόνων αὐτῆς ἐχεμυθία, κατηγοροῦσιν ἐπίσης τοῦ Βύρωνος, ὅστις διὰ τοῦ παραφόρου θυμοῦ του ὑπέπεσε βραδύτερον εἰς τὸ ἀσύγγνωστον σφάλμα, τοῦ νὰ ἐκθέσῃ εἰς περιγελῶν ἐκείνην, ἣτις ἔφερε τὸ ὄνομά του. Ἰπέστη τότε τὴν σκληρὰν ἐκείνην ἀνταπόδοσιν, ἣτις παρέπεται εἰς τὴν κοινὴν εὐνοίαν.

Ἡ ἀσωτία αὐτοῦ, ἡ φθειρομένη οὐσία του, αἱ ἰδιοτροπίαὶ καὶ αἱ ἀλλόκοτοι αὐτοῦ μανίαὶ, παρέσχον ἀφορμὴν ψόγων κατὰ τε τῆς καρδίας καὶ τοῦ νοῦς του. Ἡ ὑψηλὴ κοινωνία ὑπῆρξεν ἀσυμπαθὴς εἰς τοὺς ἐνδοιασμούς της, καὶ τούτους συνεμερίσθη καὶ αὐτὸς ὁ ὄχλος. Τὸ ἐνδοξὸν δὲ τοῦτο τοῦ Βύρωνος ὄνομα ἐπληρώθη διαβοήσεως, καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ ἐπέσυρε τὸν ἐν τῷ θεάτρῳ συριγμὸν περιφήμου τινος ὑποκριτρίας, ὑποπτευομένης ὡς συναιτίου, εἰς τινα τῶν ἀπιστιῶν του. Ὁ Βύρων ἐφαίνετο ἀπὸ πολλοῦ χρόνου δηκτικὸς πρὸς τὴν φατρίαν τῶν Τόρεων, θριαμβεύων πλέον παρὰ ποτε.

Ἡ κατάσταση τοῦ πολιτικοῦ κόσμου ἐπήγετο τότε ἐν Ἀγγλίᾳ τὴν ἠθικὴν ἐκείνην σοβαρότητα, ἥτις παροργίζεται κατὰ τῆς ἀκολασίας τῶν φρονημάτων καὶ τῆς διαγωγῆς. Τόρεις καὶ Μεθοδισταὶ (α) ἄνδρες σπουδαῖοι καὶ προοδευτικοὶ) πολλοὶ τῶν ἐν τέλει, καὶ ἐφημεριδογράφοι, πάντες ἠνώθησαν ὅπως καταβάλωσι τὸν Βύρωνα, καὶ δικαιώσωσι τὴν σεβαστὴν οἰκογένειαν, τὴν ἀπ' αὐτοῦ ἀποχωριζομένην.

Τῷ 1806, ὁ Βύρων ἐγκατέλιπε τὴν πατρίδα του, ἐπὶ προθέσει τοῦ νὰ μὴ ἐπανίδῃ ταύτην, καὶ ἀπῆλθε πρὸς τὸ ἡπειρωτικὸν μέρος· ἡ πρώτη αὐτοῦ ἐκδρομὴ ἐγένετο εἰς τὸ Βέλγιον, ὅπου ἐπεσκέφθη τὸ ἀπαίσιον πεδῖον τοῦ Βατερλώ, μετὰ συγκινήσεως ἀναμίκτου ὑπερφανείας καὶ λύπης. (β) Ἐντεῦ-

(α) Μεθοδισταὶ εἶνε ὁπαδοὶ χριστιανικῆς τινος αἰρέσεως, ἐγκαυχωμένης εἰς μεγάλην αὐστηρότητα. Σ. Μ.

(β) Μεταφραζομεν ἐνταῦθα δύο τεμάχια ὡδῆς τοῦ Βύρωνος πρὸς τὸ Βατερλώ. Σ. Μ.

II

« Δὲν σὲ καταρώμεθα Βατερλώ! εἰ καὶ τὸ εἶδαός σου ἐποτίσθη ὑπὸ τοῦ αἵματος τῆς ἐλευθερίας· δι' αὐτὴν ἐχύθη, ἀλλ' ἡ γῆ δὲν τὸ ἐπιε ποσῶς· ἀναπηδῶν ἰσχυρῶς ἐξ ὅλων τῶν πτωμάτων τούτων, ὡς τις σίφων τοῦ ὠκεανοῦ, ὑψοῦται καὶ μέλλει ν' ἀναμιχθῆ εἰς τὸν αἰθέρα μετὰ τοῦ αἵματος τοῦ Λαβεδοαγέρου, καὶ ἐκείνου, εἰς τὸν σεβαστὸν τάφον τοῦ ὁποίου ἐπιγέγραπται « ὁ ἀνδρεῖος τῶν ἀνδρείων. » Ἐν τῷ οὐρανῷ σχηματίζει νέφος κυανῶδες, ἀλλὰ τὸ νέφος θὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τοὺς τόπους, ἐξ ὧν ἐξῆλθε, καὶ πληρωθὲν θὰ ἐκραγῆ Οὐδέποτε κεραυνὸς ἀντήχησεν, ὡς ἐκεῖνος, ὅστις θὰ κλονίσει τότε τὸν ἐκπεπληγμένον κόσμον. Οὐδέποτε ἀστραπὴ ἀνέλαμψεν, ὡς ἐκείνη, ἥτις θὰ διασχίσει τὸν οὐρανόν! ὁμοίᾳ πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου ἄλλοτε, προαγγελθέν μυστηριῶδες ἄστρον, ὅπερ μέλλει νὰ διαχύσῃ ἐπὶ τῆς γῆς βροχὴν φλογερὰν, καὶ νὰ μεταβάλῃ τοὺς ποταμοὺς εἰς αἷμα.

III

Ὁ ἄρχηγὸς ἔπεσεν, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τὰ κτυπήματά σας, νικηταὶ τοῦ Βατερλώ! Ὅταν ὁ στρατιώτης καὶ πολίτης ἤγειτο τῶν ὁμοίων του, ἵνα τοὺς ὀδηγήσῃ ὅπου ἡ δόξα προσμειδία εἰς τὸ τέκνον τῆς ἐλευθερίας,

θεν μετέβη ἵνα διατρίψῃ μῆνας τινὰς εἰς Γενέβην καὶ Λουί ζάνην, ὅπου ἐνωθεὶς καὶ πάλιν μετὰ τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ συνοδοιπόρου Ὀμχούζου, ἀνεβρίχθη μετ' αὐτοῦ τὰ τραχύτερα τῶν Ἄλπεων πεπαγωμένα μέρη, ἐν οἷς ἡ φύσις παρίστα νέον εἶδος καλλονῶν, μετὰ τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀλβανίαν. Εἰς τὰς ὄχθας τῆς λίμνης τῆς Γενεύης ἀνεζήτησε πρὸ πάντων τὰ ἔχνη τῶν ὑπὸ τοῦ Ρουσσῶ ὀνομαζομένων τόπων, ἐφαντάσθη ἐπὶ μικρὸν τὸν Φερνέϋ, οὗ ποτὲ ἔμελλε νὰ ἐπικαλεσθῆ τὸ σαρδωνικὸν πνεῦμα, καὶ ἔτυχεν εἰς Κοππέτ, παρὰ τῇ Κυρία Στάελ, τῆς ὑποδοχῆς ἐκείνης, ἥτις τέρπει καὶ παρηγορεῖ καρδίαν τεθλιμμένην ὑπὸ τῆς δυσμενείας τοῦ κόσμου. Εἰς Γενεύην ἀπέφευγε τοὺς συμπολίτας του, ἐκτὸς ἐνὸς μόνου προσβεβλημένου, ὡς αὐτὸς, ὑπὸ εἶδους τινος ἀναθέματος τοῦ Σελλέϋ, ποιητοῦ βρεμβώδους καὶ ὕλιστου, ὅστις διὰ τῆς διαφανοῦς ἀλληγορίας καὶ τῶν ἐναργῶς ἀσεβῶν σχολίων τῆς **Reine (α) Mab**, εἶχε κατεπεγείρει κατ' αὐτοῦ τὴν ἀγανάκτησιν τῶν θεοσεβῶν ἀνδρῶν τῆς Ἀγγλίας. Ὁ Βύρων ἠὲ χαριστήθη ἐκ τῆς παραδόξου καὶ σοφῆς συνομιλίας τοῦ Σελλέϋ, καὶ εἰθαύμαζε αὐτοῦ τὰ συγγράμματα. Οἱ φίλοι ἔβλεπον ἀλλήλους καθ' ἐκάστην. Περιδρομαὶ ριψοκίνδουνοι ἐπὶ τῆς λίμνης, τολμηραὶ μεταφυσικαὶ συνδιαλέξεις, διαπιστεύσεις ἀντικοινωνικαὶ μεταξὺ δύο ψυχῶν ὡσαύτως συνθλιβομένων, καὶ μακρὰ καθ' ἑσπέραν ἀγρυπνίαι, καθ' ἃς οἱ σκεπτικοὶ ποιηταὶ καὶ οἱ φίλοι των ἐξετάρασσον τεχνιέντως τὴν φαντασίαν των διὰ διηγημάτων μορμολυκείων, καὶ ἐπίστευον εἰς τὸν

τίς ἐξ ὧν τῶν συμμαχούντων δεσποτῶν ἠδύνατο ν' ἀντιταχθῆ εἰς τὸν νέον τοῦτον στρατηγόν ; Τίς ἠδύνατο νὰ καυχθῆ ὅτι ἐνίκησε τὴν Γαλίαν, πρὶν ἢ ἡ τυραννία βασιλεύσῃ μόνη καὶ ἀμέριστος, πρὶν ἢ ὁ ἦρωα, ὑπὸ φιλοδοξίας ὠθούμενος, περιστῆ εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ νὰ μὴ ᾔηαι πλέον παρὰ βασιλεὺς ; Τότε ἐπεσεν ἀπολεσθῆτω, ὡς ἐκεῖνος, ὅστις σδῆποτε θελήσῃ νὰ ὑποδουλώσῃ τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ ἀνθρώπου ! »

(α) Ἡ reine Mab εἶναι ποίημα μεταφυσικόν.

διάβολον ἀμφιβάλλοντες περὶ τοῦ Θεοῦ, τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ νέα ποιητικὴ τοῦ Βύρωνος σπουδὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ αὐτοῦ μετὰ τοῦ Σελλέυ, καὶ μετὰ τῆς νέας καὶ ὡραίας αὐτοῦ συζύγου, θυγατρὸς τοῦ Κόδβεν, διεπομένης καὶ ταύτης ὑπὸ τῶν αὐτῶν τοῦ πατρὸς καὶ συζύγου αὐτῆς ἀρχῶν. Πνεῦμα λογικῶς διάστροφον, ἐκ τοῦ γένους τῶν Σπινόζων, Ἰακωβίνος τὴν μελέτην ὁ Σελέυ, εἶχε φθάσει διὰ τοῦ ἀθεϊσμοῦ εἰς τὰς τελευταίας συνεπείας τῶν ἀρχαίων ἰσοφίλων (niveleurs), (α) εἰς τὴν ἀπόλυτον δημοκρατίαν, εἰς τὴν διανομὴν τῶν ἰδιοκτησιῶν, καὶ τὴν ποιότητα τῶν γυναικῶν. Εἰ καὶ νεώτατος καὶ οὐχί τόσον ἄριστος, ὥστε νὰ χρησιμεύῃ ὡς ὁδηγός, εἶναι ὅμως ἀναμφίβολον, ὅτι διὰ τῆς ἰσχυρογνωμίας πρὸς τὰς ἰδέας του, ἔσχεν ὁ Σελέυ λυπηρὰν ἐπιβροχὴν ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ Βύρωνος, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν μισάνθρωπον καὶ πικρὰν χροιάν, τὴν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ κεχυμένην. Ἄλλος τις ἄγγλος, ὁ Λέθης, ἔβλεπε νὰ ἀναμίξῃ εἰς τὰς συνεντεύξεις ταύτας τὴν χαλεπὴν φαντασίαν καὶ τὴν μαγευτικὴν φιλολογίαν του. Λίαν πεπαιδευμένος ἐν τῇ γερμανικῇ ποιήσει, μετεγλώττιζε διὰ ζώσης πρὸς τὸν Βύρωνα τὰ θαυμασιώτερα χωρία τοῦ Γαίτου ἐν τοῦ ποιήματος « Φῶστ. » Ὁ νέος ποιητὴς συνέλεγεν ἀπλήστως, ἵνα πάραυτα ἀναποιήσῃ τὰ συλλεγένητα. Εἶχεν ἐπαναλάβει ὁρμαίως τὴν Ὀδύσειαν αὐτοῦ, τὸν Σιλδ-Ἀρόλδον, καὶ προσδιώριζεν ἐν αὐτῷ, διὰ στίχων περικαλῶν, πᾶν ὅ,τι προσέβαλε τὰς ὕψεις του, ἀπὸ τοῦ πεδίου τοῦ Βατερλώ μέχρι τῶν Ἄλσεων τοῦ Κλαρένο. Τὰ ἐρείπια παλαιοῦ τινος φρουρίου ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς λίμνης τῷ ἐνέπνεον τὸν δεσμώτην τοῦ Συλλόν. Ἀπὸ τινος μισανθρώπου ὄνειροπολήσεως τοῦ Σελλέυ, περιέγραφε μετ' αὐξανόντων πλασμάτων φρίκης, τὴν τελευταίαν τοῦ παντός

(α) Ἰσοφίλοι (niveleurs) ἦσαν ὁπαδοὶ πολιτικοῦ συστήματος τῆς ἀγγλίας, ζητοῦντος τὴν ἀπόλυτον ἰσότητα.

νόκτα (la nuit finale de l'univers). Τέλος δὲ, ἀκροώμενος τοῦ Λέβου, ἤρχετο τοῦ δράματος αὐτοῦ Μανφρέδ. Περὶ τοῦ ἐξάλλου τούτου συγγράμματος ὤφειλε νὰ εἶπῃ ὅ,τι τοῦλάχιστον ὠμολόγησε περὶ τοῦ τρίτου ἄσματος τοῦ Σιλδ-Ἀρόλδου: « ἤμην κατὰ τὸ ἥμισυ παράφρων, ὅτε τὸ συνέθεσα, » μεταξὺ μεταφυσικῆς, τῶν ὀρέων, τῶν λιμνῶν, ἐπιθυμίας » ἀσθέστου, ὀδύνης ἀλεκφράστου, καὶ τοῦ Ἐφιάλτου τῶν » ἰδίων ἐμοῦ παρὰφροῶν. »

Ἐκ τῆς ὁμοιότητος τοῦ ἄλλως τε, ὅλως φανταστικῷ τούτου δράματος, ὁ Βύρων αἰσθάνεται μεγίστην ἀθυμίαν ψυχῆς, καὶ τύψιν συνειδότητος. Ὁ Γαίτης τοσοῦτον προσεβλήθη ἐντεῦθεν, ὥστε παραδεχόμενος δημῶδη τινα διαβολὴν, ὑπέλαβε τὸν μιμητὴν αὐτοῦ ἐμπνευσθέντα ὑπὸ προσωπικῆς πείρας ἐγγλήματος, καὶ ὑπὸ ἠθικοῦ πάθους. Ὅθεν ἐν τινι φιλολογικῷ περὶ Μανφρέδ ἄρθρῳ, διεβεβαίωσε μετὰ σπουδαιότητος, ὅτι εἰς Φλωρεντίαν νέα τις γυνή, ἧς ἠράτο ὁ Βύρων, εἶχε πληχθῆ δι' ἐγχειριδίου ὑπὸ τοῦ σύζυγου της, ὅτι τὴν αὐτὴν νόκτα ὁ σύζυγος ἐφονεύθη ὑπὸ χειρὸς εὐκόλως εἰκαζομένης, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν προήρχετο ἡ μελαγχολία καὶ τὰ σκοτεινὰ χρώματα τοῦ ποιητοῦ τοῦ Μανφρέδ. Ἡ ἐξήγησις αὕτη εὐτυχῶς διεψεύσθη ὑπὸ τῶν πραγμάτων, διότι ὁ Βύρων εἶχεν ἐν μέρει συνθέσει τὸν Μανφρέδ ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν τῶν Ἄλπεων καὶ τοῦ Φώστ, πρὶν ἢ ἴδῃ τὴν Ἰταλίαν, καὶ ἦτον ἀδύνατον νὰ καταστῇ ἔνοχος φόνου ἐν Φλωρεντία, ἐν ᾗ μίαν μόνην ἡμέραν διέμεινε.

Ὅφειλομεν συμφωνῆσαι εἰς ταῦτα, καὶ δὴ ὅτι τὰ ἐν Ἰταλία συμβεβηκότα αὐτοῦ δὲν εἶχον τι τραγικόν, καὶ τι ἀνακαλοῦν τὰς ἐκδικήσεις τῆς ἀρχαίας ζηλοτυπίας. Ὁ Βύρων διαβάς ἐκ Μεδιολάνων περὶ τὰ τέλη τοῦ 1816, ἦλθε νὰ ἐγκυλισθῆ εἰς τὰς τρυφὰς τῆς Βενετίας. Τὸ πρῶτον ἔτος, ὅπερ αὐτόσε διῆλθε πλῆρες ἡδονῶν καὶ ματαιοτήτων, δὲν ἐδαπάνησεν ἐν τούτοις ὀλόκληρον ἄνευ ἐργασίας. Ἀπεπεράτωσεν ἐκεῖ τὸν

Μανφρέδ, ἐσκιαγράφησε τὸ τέταρτον ἄσμα τοῦ Σιλδ-Ἀρόλ-
 δου, ἔμπλεων ἀναμνήσεων τῆς Βενετίας, ἧς ἡ λυπηρὰ θεὰ
 τῶ ἐνέπνεεν ὠδὴν ὑψηλὴν, καὶ ἔτυχε τῆς ὠραίας ὑποθέσεως
 τοῦ Φαλιέρου, τοῦ μόνου ἐκ τῶν δραμάτων του, οὗ ἡ
 σύλληψις καὶ οἱ χαρακτῆρες ἐμφαίνουσι φλέβα τινὰ τραγικοῦ
 πνεύματος. Εἰς τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ ἀνemiίγνυε προσέτι καὶ
 αὐστηρὰς μελέτας. Πᾶσαν πρωΐαν, μετὰ τὸν κάματον ἐνε-
 τικῆς νυκτὸς, ὠδήγει αὐτὸς οὗτος κωπηλατῶν τὸ πορθμεῖον
 αὐτοῦ (γονδολαν), πρὸς τι παρὰ τῆ Βενετία νησίδιον, ἐφ' οὗ
 κείται τὸ τῶν Ἀρμενίων μοναστήριον ταῦ ἀγίου Λαζάρου,
 καὶ διήνυεν ὥρας τινὰς μετὰ τοῦ πατρὸς Πασχάλου καὶ ἄλ-
 λων σοφῶν μοναχῶν εἰς τὸ νὰ ἀναγινώσκῃ τὴν ἀρμενικὴν
 γλῶσσαν, χρώμενος τῇ τραχείᾳ καὶ δυσχερεὶ ταύτῃ σπου-
 δῇ, ἵνα δαμάσῃ τοὺς θορούβους τῆς ψυχῆς του, ὡς ἄλλοτε
 ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος ὑπὸ παθῶν ταρασσόμενος, παρεδόθη χά-
 ριν διαίτης εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐβραϊκῆς. Ἐνεθάρρυνεν οὕτω
 τὰς ἐρεῦνας τῶν ἀγαθῶν πατέρων περὶ τὴν πολύτιμον ἀνα-
 κάλυψιν τεμαχίου τινὸς τῶν χρονικῶν τοῦ Εὐσεβίου, ἐβοή-
 θει τούτους εἰς τὴν σύνταξιν γραμματικῆς ἀγγλο-αρμενίου,
 καὶ μετέφραζε καθ' ὑπαγόρευσίν των, συμφώνως πρὸς τινα
 ἀρμένιον μετρημένους, δύο ἀμφιβόλους ἀλλ' ἀρχαίας πρὸς
 Κορινθίου ἐπιστολὰς τοῦ ἀγ. Παύλου.

Ἡ σπουδὴ αὕτη, καὶ ἰδίως ἀποσπάσματα τινα κοσμογο-
 νικά τοῦ Μωϋσέως, ἀνεκάλουν τὴν φαντασίαν τοῦ νέου ποιη-
 τοῦ εἰς τὰ θρησκευτικὰ ταῦτα προβλήματα, ἅπερ ἐτάρασσαν
 συχνάκις τὸν πυρρῶνισμόν του, καὶ ἅπερ τῶ ἐνέπνευσαν τὸ
 Μυστήριον τοῦ Κάϊν. Τὸ πᾶν ἐγένετο ὕλη ποιήσεως
 εἰς τὸν Βύρωνα ἀπὸ τῶν αὐστηροτέρων σπουδῶν του μέχρι
 τῆς μωρᾶς ἀσωτίας του· εἰς τὸν οἶστρον ἀποκρέω τινὸς τῆς
 Βενετίας, ὁ ἀλλόκοτος οὗτος νέος τῶν ἀγγλων, ὡς
 τὸν ἀπεκάλουν οἱ πορθμεῖς (γονδολλιέροι), ἐχάλακε τὸ
 ἀμίμητον αὐτοῦ δαιμόνιον ἐν τῶ μέσῳ τῶν δρόμων, τῶν
 ἐρώτων καὶ τῶν ἐρίδων.

· · · · tres ignis torti radios, tres alitis austri

Misce baut operi flamminisque sequacibus iras.

• Τρίς τὰς ἀκτῖνας τοῦ πολυστρόφου καὶ περωτοῦ πυρός, τρίς ἐμί-
γρουν οἱ ἄνεμοι μὲ τὸ ἔργον, καὶ τὰς ὀργὰς μὲ τὰς ἐφεπομένους φλόγας.

Ὁ ἀκόλαστος ἐν Βενετία βίος τοῦ Βύρωνος ἀνεφέρετο ὑπὸ τῶν περιηγητῶν, καὶ αἱ ὑπερβολικαὶ ἴσως περὶ αὐτοῦ διηγήσεις, αἱ εἰς Λονδῖνον γιγνόμεναι, διήγειρον κατ' αὐτοῦ τὴν τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας ἀληθῆ ἢ σεμνότυπον ἀγανάκτησιν, ἧς ὠλιγόρρι μὲν ὁ νέος λόρδος, ἀλλ' ὑπέμενε ταύτην μετὰ ἄχθους. Δυσαρέστως ἔχων πρὸς πάντα τὸν κόσμον, ὀλίγην διετήρησε σχέσιν μετὰ τῆς πατρίδος τοῦ ἀναγινώσκων τις τὰς πλήρεις ποιητικοῦ οἴστρου καὶ πνεύματος ἐπιστολάς του, ἐκπλήσσεται διὰ τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἀνταποκρίσεώς του· δὲν ἔγραψε σχεδὸν ἢ πρὸς τὸν Μ. Μῶρον ἀμετάτρεπτον θαυμαστήν του, καὶ πρὸς τὸν βιβλιοπώλην Μουράυ διαπραγματευόμενος μετ' αὐτοῦ μεθ' ὑψηλοφροσύνης ὅπως οὖν φρουδαλικῆς, καὶ πωλῶν αὐτῷ ἐν μεγίστῃ τιμῇ τοὺς νέους στίχους του· ἡ μόνη ἀνάμνησις, ἣτις εἰς τὴν συνήθη εἰρωνείαν καὶ μνησικακὸν ἐλευθερίαν τῶν ἐπιστολῶν του μιγνύει ἠδεϊάν τινα συγκίνησιν, εἶναι ἡ πρὸς τὴν ἀδελφὴν του Αὐγούστην Λέιχ ἀγάπη, καὶ ἡ πρὸς τὸν Βάλτερ Σκόττ εὐγνωμοσύνη του, καταδείξαντα μετὰ γενναιοφυχίας, δημοσίᾳ, τὴν εὐφυίαν του. Τέλος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐντροφήσεων τῆς Βενετίας καὶ τοῦ κολαζομένου βίου του, περὶ οὗ ἔγκαι-
χᾶται, αἰσθάνεται θλίψιν βαθεῖαν καὶ ἀθυμίαν πικράν. Ἡ πρὸς τὴν μελαγχολίαν ὀρμὴ αὕτη ἐπέχυσε θαυμασίαν ποιη-
τικὴν χροιάν ἐπὶ τοῦ τετάρτου ἄσματος τοῦ Σιλδ-Ἀρόλδου, καὶ ἡ πρὸς τὰς ἡδονὰς μανία του ἐνέπνευσε τὸν **Don Juan**, ποίημα, ὑπερ φαίνεται συνενόντων δύο ἐποχῶν τοῦ Βολταίρου: τὸ ἀνθηρὸν τῆς ζωηροτέρας καὶ φαιδροτέρας αὐτοῦ ποιή-
σεως, καὶ τὸν κακεντρεχῆ κυνισμόν τοῦ γήρατός του.

Ἡ ἐν Βενετία διαμονὴ αὕτη δὲν διεκόπη εἰμὴ ὑπὸ κατε-
 σπευσμένης τινὸς πρὸς τὴν Ῥώμην ἐκδρομῆς, ἐκ τῆς ὁποίας
 ὁ ποιητὴς ἐπανελθὼν, ἵνα ἐπαναλάβῃ τὰς ἀγοραίας αὐτοῦ
 ἡδονάς, προσεικλύσθη ὑπὸ θελγῆτρου εὐγενεστέρου, ὅπερ ἔσχε
 μεγάλην σημασίαν ἐν τῷ ὑπολοίπῳ αὐτοῦ βίῳ. Ἐπειδὴ αἱ
 ἀδυναμῖαι τῶν διασῆμων συγγραφέων εἰς τὸν καθ' ἡμᾶς
 χρόνον εἶναι ὡσαύτως γνωσταί, ὡς καὶ τὰ συγγράμματά των,
 καὶ συνιστῶσι τρόπον τινὰ ἐπίσημον μέρος τοῦ φιλολογικοῦ
 αὐτῶν βίου, πᾶς ἀναγνώστης τοῦ Βύρωνος γινώσκει τὴν κό-
 μησσαν Γκουτσιόλλη· τὴν ὥραίαν καὶ ἀγγίνοα ταύτην ἰτα-
 λίδα, εἰς Βενετίαν κατὰ πρῶτον ὁ ποιητὴς ἄγγλος ἶδε καὶ
 ἐγοήτευσε διὰ τῶν μυρίων αὐτοῦ θελγῆτρων. Ἐκ Βενετίας
 ἔνθα αὕτη μετέβαινε, τὴν παρηκολούθησεν εἰς Ραβέννην, δια-
 μονὴν τῆς, ἐπανεῦρε ταύτην ἐνταῦθα ἀσθενῆ, καὶ ὑποδεχθεὶς
 λίαν ἀπερισκέπτως παρὰ τοῦ κόμητος Γκουτσιόλλη, ἔζησε
 παρ' αὐτῇ χρόνον τινὰ δι' ἀνοχῆς πλεῖστον ὅσον μοναδικῆς,
 καὶ κατῴρθωσε νὰ τὴν ἐπαναφέρῃ ὑπὸ τὴν φύλαξίν του εἰς
 Βενετίαν, ὅπως συμβουλευθῇ τοὺς ἰατρούς. Ἐντεῦθεν ἤγαγε
 ταύτην ἐν τινι ἀγροτικῇ οἰκίᾳ, ἣν ἐμισθώσατο παρὰ τὸ Πα-
 ταῖον, καὶ ἀπεχώρισε τοιοῦτοτρόπως αὐτὴν δημοσίᾳ τοῦ
 συζύγου τῆς, διὰ μεγάλου σκανδάλου τῶν ἰταλικῶν ἡθῶν.
 Ἐδέχθη ἐνταῦθα τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ φίλου του T. Μῶρου, καὶ
 συνδιαλεγόμενος μετὰ τινος μάρτυρος τῆς νεότητός του
 περὶ τῶν συμβεβηκότων τοῦ βίου του, ἐνεχείρισε τότε πρὸς
 ἐκεῖνον μέρος τι τῶν ἀπομνημονευμάτων του, ὅπως δημο-
 σιευθῶσι μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ὁ βίος τοῦ Βύρωνος, μέχρι τοῦ ἐνδόξου τέλους τοῦ μέλ-
 λοντος νὰ ἀποπερατώσῃ τοῦτον, ἐκυλινθῆθη ἐν τῷ κύκλῳ
 τοῦ νέου αὐτοῦ δεσμοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀγόνις θορύβοις τοῦ
 ἰταλικοῦ βίου. Ἐπεθύμησε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Λονδίον, ἐπέστρε-
 ψεν εἰς Ραβέννην παρὰ τοῖς δύο συνενωθεῖσι πρὸς ὥραν συ-
 ζήγοις, καὶ ὅτε ὁ Πάππας ἀπεφάσισε τὸν χωρισμόν των,

ἀφωσιώθη ὅλως πρὸς τὴν κόμησσαν, ἧς ἡ ἀποστολή, ἡ Γάμπας, καταδιωκόμενος ὡς καρβονάρος, ἐτύφλωτε πρὸς τὴν ἀφωσίωσιν ταύτην, ὡς παρέχουσαν ἐπὶ μᾶλλον ὑπερασπιστὴν τῶν σχεδίων του.

Τῷ ὄντι ὁ Βύρων, ὅστις ἠλιπίζε τὴν δημοκρατίαν τῷ 1815, καὶ ἀνεμίγνυεν εἰς τὰς περὶ τῶν εὐγενῶν προλήψεις του μέγιστον μῖσος κατὰ τῶν κυβερνήσεων τῆς Εὐρώπης, συνέλαβε μετὰ ζέσεως ὅλα τὰ περὶ τῆς Ἰταλικῆς χειραφεσίας σχέδια.—Ἡ περὶ τοῦ Δάντου προφητεία αὐτοῦ, ἐμπνευσθεῖσα εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ ποιητὴς Τοσκάνος εἶχε ζήσει ἐξόριστος, ἦν ἡ πρώτη καὶ ὑψηλὴ ἀπόδειξις τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἰταλίας εὐχῶν του. Ὁ Βύρων ἐχώρησεν ἔτι μᾶλλον εἰσῆχθη εἰς τὰς μυστηριώδεις ἐταιρίας τὰς σχηματισθείσας ἐν Ῥομανία, παρεχώρησε χρήματα, ἠγόρασεν ὄπλα, καὶ προσεδόκα ἀνυπομόνως κίνημά τι, ὅπερ ταλαντευόμενον, κακῶς προσχεδιασθὲν, προδοθὲν, ἀπέτυχε διὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν αὐστριακῶν καὶ τῆς ἀκατανοήτου ἀδυναμίας τῶν Νεαπολιτῶν.

Εἰς τὸ ὥραϊον τοῦτο ὄνειρον ἐνησχολήθη ἀπὸ τοῦ 1819 ἕως τοῦ 1821, καὶ τὸ προπαρεσκεύαζε δι' ἄλλην αὐτοῦ θυσίαν, ἣτις ἐγένετο εὐκλεεστέρα καὶ λυσιτελεστέρα.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐρωτικῶν τούτων φροντίδων, ὁ Βύρων δὲν εἶχε παύσει γράφων καὶ καλλιεργῶν διὰ τῆς περισκέψεως καὶ μελέτης τὸ μέγα τοῦτο ποιητικὸν προτέρημα, ὅπερ ἀληθῶς ἦν τὸ πρῶτον θέλημα τῆς ζωῆς του. Ἐγένετο ἐγκρατὴς τῆς Ἰταλικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, καὶ ἠλιπίζε μάλιστα νὰ συνθέσῃ ποτὲ, ἐν τῇ προσφιλεῖ ταύτῃ διαλέκτῳ, μέγα τι ποίημα. Ἐν τούτοις μ' ὅλας τὰς ἐναντίας συμβουλάς τῶν φίλων του, ἐξηκολούθει τὸ ποίημα « Don Juan, » ἐλπίζων νὰ περιαγάγῃ δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης τὰς ἀκολάστους ἰδέας τοῦ ἥρωός του, καὶ ἠσχολεῖτο ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἰς τινὰ περὶ πίστεως συζήτησιν ὅλως κλασσικῆν.

ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν δόξαν τοῦ Πόππ, κατὰ τῆς νέας Ἀγγλικῆς φιλολογίας.

Τοιαῦται ἦσαν εἰσέτι αἱ προκαταλήψεις του, ἀνάμικτοι πρὸς τὰ ἀπελευθερώσεως καὶ πολέμου σχέδιά του, ὅτε τὰ Αὐστριακὰ στρατεύματα προσήγγιζαν τὰ Ῥωμικὰ Κράτη, καὶ οἱ καρβονάροι ἤρχοντο νὰ κρύψουν τὰ ὄπλα των ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Ἡ ἔφημερίς τῶν φρονημάτων του, ἣν ἔγραφε τότε, πληροῦται αἰσθημάτων ἐλευθερίων καὶ μικρολογιῶν παιδαριωδῶν, μετὰ πολλοῦ περὶ τῆς ἐλευθερίας, ὡς καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, πυρρῶνισμοῦ. Τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Ῥομανίας ἀποτυχούσης, ἤρξαντο αἱ ἐξορίαι καὶ αἱ προγραφαί, καὶ ὁ Βύρων ἶδεν ἀποσπώμενους ἑαυτοῦ τοὺς φίλους του, καὶ τὴν οἰκογενεῖαν, μεθ' ἧς συνεδέετο διὰ δεσμοῦ ἔρωτος καὶ φατρίας. Τὸ Ἀγγλικὸν δὲ ὄνομα προστάτευσεν αὐτὸν καὶ μόνον, καὶ τῷ ἐπετράπη νὰ παρατείνῃ τὴν εἰς Βαβένην διατριβὴν του. Ἐκεῖ ἐπαινέει τὸν Σελλεῦ, ὅστις διὰ τῶν ἐπαίνων του ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ Don Juan, τὰ πρῶτα ἄσματα τοῦ οἰοῦ δημοσιευθέντα εἰς Λονδίον, δὲν ἔτυχον εἰμὴ ἐπιτυχίας ἀμφισβητηθείσης καὶ τέλος ἀναιρεθείσης. Ἐκτοτε ἐσκέπτετο νὰ μεταβῇ εἰς Ἑλλάδα, ἔνθα, ὑπὸ θρησκείας καὶ ἐλευθερίας, εἶχεν ἐκραγῆ ἐπανάστασις πολλῶ σοβαρωτέρα τῆς ἐλευθερίου ἐπαναστάσεως τῆς Νεαπόλεως· ἀλλ' ἢ πρὸς τὴν γυναῖκα, ἣτις τὰ πάντα δι' αὐτὸν εἶχε θυσιάσει, ἀγάπη ὑπερίσχυσε, καὶ ἦλθεν ἵνα ἐπανεύρῃ ταύτην εἰς Πίσσαν.

Ὁ πλάνης καὶ ἀνήσυχος οὗτος βίος, κατ' οὐδὲν ἠλάττωνε τὰς ποιητικὰς ἀσχολίας του· τὰ πάντα ἐχρησίμευον αὐτῷ πρὸς ποίησιν, καὶ σοφαὶ ἀναγνώσεις, καὶ ἡμερήσιαι εἰδήσεις, καὶ συνομωσῖαι πολιτικαί, καὶ λύπαι οἰκογενειακαί· ὅ,τι ἔπλησσε τὴν διάνοιάν του, ἢ ἐτάρατσε τὸν βίον του, ἐγένετο ἐν αὐτῷ ὕλη ποιήσεως. Ἰπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν προκατακλυσμαίων ἀνακαλύψεων τοῦ Κουβίτ... καὶ τῶν

μανιχαίων επιχειρημάτων του Σελλεύ (α), εἶχε ποιήσει τὸ Μυστήριον τοῦ Κάλιν. Ἀγγελία τις ἐφημερίδος περὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ Γεωργίου τετάρτου ἐν Ἰρλανδίᾳ, τῷ ἐνέπνεε τὴν πλέον δηλητήριον σάτυραν, καί, εἰ καὶ περιεφρόνει τὰς πολιτικὰς ἐριδας τῆς πατρίδος του, ἐφόρμα ἐπ' αὐτῶν αἰφνης μετὰ τῆς τραχύτητος λιβελλογράφου.

Ἡ ὑπερβάλλουσα, γενικὴ, καὶ νοσηρὰ αὐτῇ ἐρεθιστικότης, ἀπετέλεσε φαίνεται κατὰ μέγα μέρος τὰ προτερήματα τοῦ Βύρωνος· αὐτῇ τῷ περιεποίει τὰς ποικιλωτέρας ἐντυπώσεις, ὁ δὲ τοσοῦτον χαλεπὸς οὗτος χαρακτήρ, ὑπέκυπτε μᾶλλον ἢ ἤττον πρὸς τοὺς πλησιάζοντας τοῦτον. Ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς διατριβῆς αὐτοῦ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔτει, ἐπανάιδε μετὰ μεγάλης ἐκχύσεως ἀγάπης εὐγενῆ τινὰ ἄγγλον συσπουδαστὴν του, οὗ ἡ φιλία κατεπράυνε τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς του, καὶ ἐπεσκέφθη ὑπὸ τινος τῶν ἀνδρῶν τῶν μάλιστα ἐν ἀγγλία τιμωμένων, τοῦ Ρόζέρου, ὡσαύτως σπουδαίου καὶ συνετοῦ κατὰ τὸν βίον καὶ τὰ φρονήματα, ὡς καὶ κατὰ τὴν ποίησιν.

Ἄλλ' ὁ Βύρων οὐχ' ἤττον ἠνωχλεῖτο ὑπὸ τῶν σκοτεινῶν εἰκόνων τῆς μεταφυσικῆς τοῦ Σελεύ, ὅστις παρέσυρε τοῦτον εἰς τι σχέδιον φιλολογικῆς ἐταιρίας μετὰ συγγραφῆως πρωτοτύπου, τοῦ ὁποίου ὁ χαρακτήρ, οὐχὶ ὀλιγώτερον παρὰ τὰ προτερήματά του, τῷ ἤρρασκε.

Ὁ Βύρων εἶχεν ἀποπερατώσει ἄλλο τι δραματικὸν ποίημα, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, ὅτε ἔμαθε ὅτι εἰς Λονδίνον τὸ δράμα αὐτοῦ « Κάλιν » κατεδιώκετο παρὰ τῷ βιβλιοπώλῃ Μουράυ, ὑποβληθέντι ἀντὶ τοῦ συγγραφῆως εἰς μηνῶν τινῶν φυλάκισιν. Ἡ αὐστηρότης αὐτῇ παρῴζυνε τὴν πι-

(α) Μανιχαῖοι εἰσὶν ὀπαδοὶ χριστιανικῆς τινος αἰρέσεως καλουμένης Μανιχαϊσμός ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς Μάνη, γεννηθεῖσός κατὰ τὸν γ' αἰῶνα Μ. Χ. καὶ ἐξαφανισθείσης κατὰ τὸν 5'.

κρίαν τοῦ Βύρωνος κατὰ τῶν θρησκευμάτων, ἅπερ ἐφαίνετο ἀνακαλῶν ἐνίοτε διὰ τῆς φαντασίας, ὡς ἐμέμφετο τούτων ὁ ἄπιστος Σελεῦ. Ἐπανελάβε τὸ ποίημα *Don juan*, πολεμικὸν αὐτοῦ ὄπλον κατὰ τῆς κοινωνίας, καί, εἰ καὶ σεβόμενος πλειότερον τὰ ἦθη αὐτῆς διὰ τὴν πρὸς τὴν προσφιῆ αὐτῶν γυναῖκα αἰδῶ, ἐδιπλασίαζε τὸν πυρρῶνισμόν καὶ τὴν πολιτικὴν πικρίαν. Δύω σκληρὰ δυστυχήματα, ἐξ ὧν τὸ ἐν ἐφαίνετο πένθιμον προμύνημα, συνέβησαν κατὰ τὴν ἀσχολίαν ταύτην, χωρὶς ὅμως νὰ τὴν διαταράξωσι· φυσικόν τι θυγάτριον, ὅπερ ἐξεπαίδευε φιλοστόργως ὡς ἀναπλήρωσιν τῆς ἀπουσίας τῆς προσφιλοῦς αὐτῷ Ἄδας (α), ἀπέθανεν· ὁ φίλος αὐτοῦ Σελεῦ εἰς ἡλικίαν 28 ἐτῶν, ἀπώλεσθη σχεδὸν ὑπὸ τοῦς ὀφθαλμούς του μετ' ἄλλου τινὸς ἄγγλου, ἐν θαλασσίῳ περιπάτῳ ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Σπεζίας, καὶ ὁ Βύρων βοηθούμενος ὑπὸ τοῦ πλοιάρχου Μεδοῦίνου καὶ τινων ἄλλων, συνήγαγε τὰ δύο ναυαγὰ σώματα, καὶ εὐχαριστούμενος εἰς εἰδός τι εἰδωλολατρείου τελετῆς, τὰ ἔκαυσε δι' ἄλατος καὶ λιθωνωτοῦ ἐπὶ τῆς παραλίας, καὶ ἐφύλαξε μόνον τὴν μηκέτι φθαρεῖσαν καρδίαν τοῦ Σελεῦ.

Ἀναγινώσκων τις τὰς ἐπιστολάς του, δὲν δύναται νὰ εἴπῃ ὅτι ἐλυπήθη μεγάλως, καὶ ὅτι συνεκινήθη πλειότερον ἐκ τοῦ ἀγρίου καὶ ποιητικοῦ θεάματος τῆς ὑπὸ τῶν χειρῶν του ἀναφθείσης πυρᾶς, παρ' ὅσον κατενύχθη ἐπὶ τῷ ἄωρῳ θανάτῳ τοῦ Σελεῦ, θανάτῳ παραπλησίῳ πρὸς τὴν ζώην του, ἄνευ παρηγορίας καὶ πρὸς τὸν Θεὸν λατρείας.

. *Juvat ignibus atris*
inseruisse manus, construetoque aggere busti
Ipsum atras tenuisse faces,

Σπεύδει εἰς τὸ κελαινόν πῦρ
 νὰ ἐμβάλῃ τὰς χεῖρας, καὶ ἐπὶ τοῦ σσσωρευμένου χώματος τοῦ τύμβου
 Νὰ κρατήσῃ αὐτὸς τὰς ἀποφράδας δάδας.

(*) *H Ἄδα ἦν ἡ μόνη αὐτοῦ θυγάτηρ.

Τῆς οἰκογενείας τῆς κομήσσης Γκουτσιόλη διαταχθείσης νὰ ἐγκαταλίπη τὴν Τοσκάνην, ὁ Βύρων ὦν καὶ αὐτὸς οὗτος ἐκεῖ ὑποπτος, μετέβη μετ' αὐτῆς εἰς Γένουαν, ὅπου διῆγεν ἐνασχολούμενος εἰς ἀντικείμενα τῆς πολιτικῆς καὶ τῆς ποιήσεως. Ἀηδιάσας εἰς Ἰταλίαν, ἐπεθύμει ἄλλο τι, ἀπωτάτην ἐν Ἀμερικῇ μετανάστευσιν, ἢ περίστασιν που δόξης. Εἰ καὶ δὲν ἐπεθύμει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀγγλίαν, πρὸς αὐτὴν ἐσκόπευε πάντοτε, καὶ δι' αὐτὴν ἔγραφε. Μὴ εὐχαριστούμενος νὰ θέλγῃ ταύτην μόνον διὰ τῶν στίχων του, ἤλπιζε νὰ ἀσκήσῃ ἐν αὐτῇ ἐνεργὸν ἐπιρροὴν διὰ τινος ἐφημερίδος, καὶ ὑπὸ τῆς πολλὰκις συλληφθείσης ταύτης ἰδέας ὀρμώμενος, ἀπεκάλεσε διὰ τοῦ ὀνόματός του τὴν ἐφημερίδα Ὁ Φιλελεύθερος, ἣν ὁ M. Hunt συνέταττεν ἐν Ἰταλία καὶ ἐξέδιδεν εἰς Λονδίνον. Ἀλλ' ἔσχε τὴν θλίψιν νὰ ἴδῃ τὴν δημοσίευσιν ταύτην ἐλεγχομένην, καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν θαυμαστῶν του.

Ἡ θλίψις αὕτη ἐπήνεγκε κρίσιν τῆς διαπύρου ταύτης ψυχῆς, ἥτις ἐνωρὶς ἐθισθεῖσα εἰς τὴν εὐκλειαν, ἔπρεπε νὰ παραγάγῃ ἔργον αἰεὶ προβαῖνον. Τὸ πνεῦμά του ἐστράφη πρὸς ἐπιχειρήσιν νέαν. Ἡ παρατεινομένη πάλη τῆς Ἑλλάδος ἐκίνησε τὸν θαυμασθὸν τῆς γῆς κοινὴ συμπάθεια ἐσχηματίσθη πρὸς αὐτὴν ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων ἐξωτερικῶς, καὶ ἡ Ἀγγλία ἴσως ἐξ ὅλων τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης πῦνόμεν ὀλιγώτερον τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Ἐν Λονδίῳ ἐν τούτοις ὑπῆρχε φιλελληνικὴ τις ἐπιτροπὴ, (comité) ἥτις, ὡς ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Παρησιαίων, διεδίβαζε πρὸς τοὺς Ἕλληνας βοήθειαν καὶ ὄπλα. Ἡ μεγαλύτερα δ' ἐνέργεια τῶν ἐπιτροπῶν τούτων, ἦν ἡ ἠθικὴ ἐπιρροή, ἡ μόνιμος αὐτῶν διαβεβαίωσις, καὶ τὸ αἶσχος ὕπερ προσήπτον εἰς τὴν ἀπάνθρωπον πολιτικὴν τινῶν ἐπικρατειῶν.

Οὐδεὶς κατὰ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ᾔναι ὀνομαστότερος καὶ ὠφελιμώτερος σύμμαχος παρὰ τὸν Βύρωνα. Ἡ Ἑλληνικὴ

ἐπιτροπή τοῦ Λονδίνου ἠνόησε τοῦτο, καὶ ἠτήσατο τὴν συνδρομὴν του καὶ τὴν ἐν Ἑλλάδι παρουσίαν του. Ὁ Βύρων δὲν ἐδίστασε πλέον νὰ ρίψῃ τὸν πλοῦτον του καὶ τὴν ζωὴν του ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ· δὲν ἠπατήθη δὲ ποσῶς. Ἰπεδέχθη καὶ ἐβοήθησέ τινας τῶν φιλελλήνων, ἀναφανέντας εἰς τὴν πρώτην ἐκστρατείαν, καὶ ἐγίνωσκεν ἤδη ὁποίους πόνους καὶ ἀνεπερβλήτους δυσχερείας ἔμελλε νὰ περιμένῃ. Ἐκρίνε μετ' Αὐστηρότητος τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐλλήνων, καὶ ὀλίγον ἤλαπιζε περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Ἡ καταρρέουσα ἤδη ὑγίεια του ἐπηύζανε μὲν τὴν ἀθυμίαν τοῦ πνεύματός του καὶ τὰς μελαγχολικὰς προαισθήσεις του, ἀλλ' ἐπεθύμει ν' ἀφοσιωθῆ πρὸς δικαίαν ὑπόθεσιν, καὶ πρὸς τὴν δόξαν. Ἐπιδαφιλεύων μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, τὰς ὁποίας ἀπὸ τινων ἐτῶν δι' αὐστηρᾶς οἰκονομίας εἶχε συλλέξει, ἀπέπλευσεν ἐκ Γενούας τῇ 14 Ἰουλίου 1823, ἐπάγων μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφὸν τῆς κομῆσεως Γκουτζολη, καὶ ἀτρόμητόν τινα Ἄγγλον, τὸν πειρατὴν Τρελάβνεϋ.

Ἀποθούμενος ὑπὸ τῆς τρικυμίας ἐν τῷ λιμένι, δὲν κατέλιπε τὰς ἰταλικὰς παραλίας, εἰμὴ μετὰ τινας ἡμέρας ὕστερον, ὅτε ἐγράφησαν στίχοι ὑπὸ τοῦ Γαίτου ὑπὲρ τῆς εὐγενούς αὐτοῦ ἐπιχειρήσεως. Ἦψατο τῆς Κεφαληνίας, καὶ εὗρεν ἐκεῖ ἐπιστολὴν τοῦ Βότζαρη, κατεπείγοντος τὴν ἀφίξίν του καὶ ἀποδίδοντος αὐτῷ εὐχαριστίας· ἀλλὰ τῇ ἐπαύριον ὁ Βότζαρης, ὁ Λεωνίδας οὗτος τοῦ Σουλίου διῆκνούμενος μετ' ὀλίγων ἀνδρῶν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου, ἀπώλετο ἐν αὐτῷ, ἀφοῦ διέπραξε μεγάλην τῶν τούρκων σφαγὴν· ὁ Βύρων ἐπέχων καὶ θέλων νὰ κρίνῃ ἰδίαις ὄψεσι, διέμεινεν ἐπὶ τρεῖς μῆνας εἰς τὴν νῆσον τῆς Κεφαληνίας, χωρὶς εἰσέτι ὁ ἐνθουσιασμός του νὰ ἐπαυζήσῃ. Κατέκρινεν αὐστηρῶς τὰ σφάλματα τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπέχων τοῦ νὰ αἰσθάνηται πρὸς ὥραν θρησκευτικὸν ζῆλον ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τῶν μαρτύρων τοῦ σταυροῦ, κατεγίνετο ὅτε ἐσχόλαζεν εἰς τὸ νὰ

μέμφηται δημοσίᾳ τοῦ εὐσεβοῦς μεθοδιστοῦ καὶ διδάκτορος Κεννέδη, τοῦ ἐπιχειροῦντος χριστιανικὰς συνομιλίας, ἵνα προσηλυτίζη τοὺς νέους Ἄγγλους τοῦ στρατοῦ. Ὁ Βύρων ἐσκέπτετο νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ἰταλίαν ἐν τούτοις συναισθανόμενος τὴν ἀνάγκην, προσήνεγκεν γενναιοψύχως τετρακισχιλίας λιρῶν στερλινῶν διὰ τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, καὶ, ὅτε ὁ Μαυροκορδάτος ἀνέλαθε τὴν διοίκησιν τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος, συγκατετέθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς Μεσολόγγιον πρὸς ἐντευξίν του. Μεταθὰς ἐκεῖ, δι' ἀπείρων κινδύνων οὐς προθύμως ὑπένεγκε, ὑπεδέχθη ὡς σωτὴρ ὑπὸ τοῦ τεταραγμένου πλήθους, τοῦ πιεζομένου μεταξὺ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τοῦ λιμοῦ, καὶ τῶν τούρκων (α).

Ὁ Βύρων ἐχάρη πρὸς στιγμὴν ἐκ τῆς ὑποδοχῆς ταύτης, καὶ ἠσχολήθη ἀμέσως περὶ τὰ πάντα, μετὰ συνέσεως ματεχοῦσας ἐρεθιστικότητος νοσσιλέας. Διορισθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς ἑλλην. Κυβερνήσεως στρατάρχης, ἔμελλε νὰ διοικήσῃ ἐκ-

(α) Ὁ Βύρων ἐπιθὰς ἐπὶ τινες πλοίου (μυστικοῦ) ἀπέπλευσεν ἐκ Κεφαλληνίας διὰ Μεσολόγγιον τὴν 27 δεκεμβρ. 1823, καὶ περὶ τὰς 3 ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐνέπισεν αἴφνης ὑπὸ τὴν πρύμνην μεγάλης τιπὸς τουρκικῆς φρεγάτας, ἐκλαβόντες ταύτην ὡς Ἑλληνικὴν. Οἱ τούρκοι ἐξέλαβον ὡσαύτως· τοῦτο ὡς πυρπολικόν, καὶ ἐφοδῆθησαν. Χάρις δὲ εἰς τὴν ἀπάτην τῶν τούρκων καὶ τὸ σκότος, διευθύνθη τὸ πλοῖον, ὅπως προφυλαχθῆ εἰς Σκρόφας καὶ, μὴ κρίνοντες τοῦ Βύρωνος ἀρμοδίαν τὴν θέσιν ταύτην, διεκθύνη ἐντευθῆν εἰς Δραγαμέστον.

Ἐνεκα τῶν ἐναντίων ἀνέμων, μόλις ἔφθασεν ὁ Βύρων εἰς Μεσολόγγιον τὴν 5 Ἰανουαρίου, καὶ ἅμα ἀποβιβασθέντος, ὁ λόσος ἅπας μετέβη εἰς τὴν παραλίαν πρὸς ὑποδοχὴν του.

Τὰ ἐγκυροβολημένα πλοῖα καὶ τὸ φρούριον τὸν ἐχαιρέτησαν διὰ κανονοβολισμῶν, ὃ δὲ στρατὸς καὶ οἱ πολῖται πάντες, παικιζούσης τῆς ἐγχαυρίου μουσικῆς, τὸν προέπεμψαν μέχρι τῆς ἡτοιμασμένης αὐτῷ οἰκίας. Ἴδου τὶ ἔγραψε περὶ τούτου· « ἡ εἰς Μεσολόγγιον ὑποδοχὴ μας ἦν ὅλας » στοργὴ καὶ τιμὴ. « Ἡ δὲ θέα τοῦ στόλου καὶ τοῦ λαμπρῶ καὶ ποικίλως » ἐνδεδυμένου πλήθους, ἦτο ζωγραφικὴ. »

στρατείαν τινά πρὸς κυρίευσιν τῆς Ναυπάκτου, ἀλλὰ πᾶσα ἡ δύναμις, ἢ ἡδύνατο νὰ προσδοκᾷ, συνέκειτο ἐκ σπεύρας τινος σουλιωτῶν ἀδρῶς μισθοφορουμένων, ἐκ τῆς τυραννικῆς προπετείας τῶν ὁποίων ἔπασχεν ἦτε πόλις καὶ ἐκεῖνος. Τὰ πάντα ἦσαν περίξ αὐτοῦ ἀταξία. Παρὰ τοῖς συμπατριώταις αὐτοῦ ὀλίγης ἐτύγχανεν ὑποστηρίξεως. Εἷς ἐκ τούτων, ὁ συνταγματάρχης Στανόπος, γενναῖος ἀξίωματικός, ἀλλ' ἐνθουσιαστής, ἄκαμπτος, καὶ ψυχρὸς, δὲν ὠνειροπόλοι εἰμὴ τὴν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, καὶ ἠβούλετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἡμιβαρβάρου καὶ δεσποζομένης Ἑλλάδος νὰ εἰσαγάγῃ, πρὸ παντὸς ἄλλου, μετ' αὐστηράς ἀκριβείας τὰς φιλελευθέρους ἀρχὰς καὶ τὰς θεωρίας τοῦ Βένθαμ. Ὁ δὲ Βύρων ἔκρινε μᾶλλον κατεπείγουσαν τὴν εὐπορίαν τοῦ ἄρτου καὶ τῶν ὄπλων· ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, τὸ θεῖκόν τοῦτο καθαρτήριο τῶν ἀπρητισμένων ἐθνῶν, τῷ ἐφαίνετο ἀλυσιτελής καὶ ὀλεθρία ἐν τῇ ἀναρχικῇ Ἑλλάδι, καὶ ἄωρος εἰσέτι ἡ υποστήριξις τῶν νέων μεθόδων, τῶν βιομηχανικῶν καὶ κοινωνικῶν τελειοποιήσεων, καὶ τῆς πολυτελείας τοῦ πολιτισμοῦ, ὧν αἱ προμήθειαι τῶν φιλελληνικῶν ἐπιτροπῶν ἐπληροῦντο, ὡς πρὸς ἀνθρώπους ὀφείλοντας μᾶλλον νὰ πολεμήσωσι καὶ νὰ ἐπιζήσωσιν ἐὰν ἡδύνατο.

Πᾶσαι αἱ περὶ τῆς Ἑλλάδος σκέψεις αὗται ἦσαν ἀγναί, γενναῖαι, πρακτικαί, καὶ πάντοτε ὑπεστήριξε ταύτας ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ συνταγματάρχου Στανόπου, καταγιγνόμενος νὰ τὰς ἐφαρμόσῃ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χάους τοῦ Μεσολογίου.

Ἐμψυχούμενος ὑπὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἄγγλος τις μηχανικός, ὁ Παρρῆ, ὠργάνισε τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ναυπάκτου πυροβολικόν. Ἀλλ' οἱ Σουλιῶται, ἀληθεῖς κονδοτιέροι τῆς Ἑλλάδος (α) ἐπηύξανον τὰς φιλοχρημάτους

(α) Οἱ Condottieri ἦσαν μισθοφόρα στρατιωτικὰ σώματα ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἰταλίας κατὰ τὸν Μεσαιῶνα, ἅπερ μετ' ἀποστροφῆς ἀναφέρεται

ἀπαιτήσεις των. Τὸ ἥμισυ τούτων ἀπῆται μισθοὺς ἀνωτέρους τῶν τῶν ἀξιωματικῶν, καὶ ἐντεῦθεν συνέβησαν χαλεπαὶ σκηναὶ ταραχῶν καὶ ῥήξεως μεταξὺ τοῦ ἀρχηγοῦ ἄγγλου καὶ τῆς βαρβάρου σπέρας του. Αἱ δυνάμεις τοῦ Βύρωνος ἦσαν ἀνεπαρκεῖς εἰς τὸν εὐερέθιστον καὶ θορυβώδη τοῦτοῦτον βίον· ἡμέραν τινα, καθ' ἣν μετὰ νευρικὴν κρίσιν καὶ λειποθυμίαν κατέκειτο ἐν τῇ κλίνῃ ἀσθενῆς καὶ ἐξηντλημένος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῶν κροτάφων του ἐφαρμοσθεισῶν βδελλῶν, οἱ Σουλιῶται, οἵτινες τὴν προτεραίαν εἶχον ἀπειλήσει τὴν ὄπλοθήκην καὶ φονεύσει ἀξιωματικόν τινα Σουῖδον, ὥρμησαν διὰ μεγάλων κραυγῶν ἐν τῷ θαλάμῳ του, πάλλοντες τὰ ὄπλα των. Τὸ ὄχρον καὶ αἱματόεν πρόσωπον τοῦ Βύρωνος, ἀρθὲν δλίγον, ἐνέπνευσε σέβας πρὸς τοὺς ἀγρίους τούτους ἀνθρώπους, καὶ λέξεις τινὲς ἀπαγγελθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ, τοὺς ἀπεδίωξαν τεταραγμένους καὶ πρὸς στιγμὴν πειθηνίους· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίσῃ παρὰ τούτων, οὔτε ὑπηρεσίαν τακτικὴν, οὔτε ὑποταγὴν διαρκῆ, αἱ δὲ ἀρχαῖαι ἐξεις των, αἱ ἀπειλαὶ των, ἀπεμάκρυνον καὶ ἄλλους βοηθητικούς ἀνδρας. Ὁ Βύρων λοιπὸν ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἀδρῶς οὔτοι ἐμισθοφοροῦντο (α) ἠσχολήθη εἰς τὴν ἀπομάκρυσίν των, καὶ διὰ χρημάτων ἐβοήθησε τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὸ νὰ τοὺς ἀποπέμψῃ τοῦ Μεσολογγίου, μὴ διατηρήσας εἰμὴ 50 μόνον διαφερόντως πρὸς αὐτὸν προσκεκολλημένους, οἵτινες ἐχρησίμευον μᾶλλον εἰς συνοδίαν του ἢ εἰς τὸ κοινὴ συμφέρον.)

ἡ ἱστορία· ἐλάμβανον τὰ ὄπλα μόνον ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς φιλοχρηματίας, ἀπῆτουν μισθοὺς μεγάλους καὶ προκαταβλητέους, καὶ ἦσαν πρόθυμα νὰ ἐγκαταλίπουν τοὺς μισθώσαντας ταῦτα, ἅμα ἄλλος τις τοῖς προσέφερε μισθὸν ἀνώτερον.

(α) Ὁ Παρόρῃ, ὅστις ἦν ταμίης τῶν πληρωμῶν του, λέγει ὅτι ἐδαπάνη ἐκάστην ἐβδομάδα εἰς τροποδοσίαν τῶν στρατιωτῶν δισχίλια τάλληρα.

Σ. Μ.

Ἀπατηθεὶς οὕτως εἰς τὰ περὶ προσβολῆς τῆς τουρκικῆς φρουρᾶς τῆς Ναυπάκτου σχέδιά του, ἠγωνίζετο ἂν εἰς τὸ νὰ ἐξημερώσῃ πρὸς ὄφελος ἑκατέρων τὸν πόλεμον. Ἐνεργήσας νὰ ἀπολυθῇ ἱκανὸς ἀριθμὸς γυναικῶν καὶ παιδῶν ὀθωμανῶν, λείψανον πόλεως τινος λεηλατηθείσης ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἀπέπεμψε τούτους ἄνευ λύτρων εἰς Πρέβεζαν. Κατὰ τινὰς περίξ τοῦ Μεσολογγίου ἀψιμαχίας, ἔθετεν ἄθλον δι' ἕκαστον αἰχμάλωτον τοῦρκον, παραδιδόμενον αὐτῷ ζῶντα. Αἱ χρηματικαὶ προσφοραὶ τοῦ ἦσαν συνεχεῖς, αἱ συμβουλαὶ τοῦ ὠφέλιμοι, ὁ ζῆλος τοῦ ἀκαταπόνητος. Ἐβόηθει τὸν Μυυροκορδάτον εἰς τὸ νὰ ἀποκατασταθῇ τάξις τις ἐν Μεσολογγίῳ, καὶ, διὰ τῆς λαμπρότητος τοῦ ὀνόματός του καὶ τῶν θουσιῶν του, ἦτον ὁ μόνος ὅστις ἠδύνατο νὰ συνδιαλλάσῃ τοὺς πεπολιτισμένους τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς ὀρεινοὺς ἐκείνους ἀρχηγούς, οἵτινες ἦσαν ταραξίαι μὲν, ἀλλ' ἀναπόφρευκτον στήριγμα τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἤδη ὑπισχνεῖτο διὰ τινος ἀγγελίας ὑπακοὴν εἰς τὰς γνώμας τοῦ Βύρωνος, ἐὰν συνεκαλεῖτο ἐθνικὴ συνέλευσις, καὶ παρίστατο ἐν αὐτῇ ὡς διαιτητής. Ἄλλοι δὲ ἀρχηγοὶ Πελοποννήσιοι, προτείνοντες σύνοδον ἐν τῇ πόλει πῶν Σαλῶνων, παρεκίνου τὸν Βύρωνα νὰ μεταβῇ ἐκεῖ, ὅπως κυρώσῃ διὰ τῆς παρουσίας του τὴν τῶν μερῶν συμφιλίωσιν.

Εἰ καὶ ὀλίγον ἠπατάτο, καὶ αὐστηρῶς ἔκρινε περὶ τῶν Ἑλλήνων, συνέλαβε τότε πρὸς ὥραν ἐλπίδας. Παρασκευαζόμενος νὰ ἀπέλθῃ εἰς Πελοπόννησον, ἐπέσπευσε, διὰ τῶν τελευταίων αὐτοῦ συμβουλῶν, τὴν ἀχύρωσιν τοῦ Μεσολογγίου, καθ' οὗ προέβλεπεν εὐλόγως ὅτι ἔμελλε νὰ ἐπιτεθῇ πᾶσα ἡ προσεγγίζουσα ἐκστρατεία τῶν τούρκων. Προέτρεψε τὸν μηχανικὸν Παρρῆ νὰ ἀνεγείρῃ ἐπὶ τοῦ ἐλώδους καὶ ὑδαροῦς ἐδάφους τῆς πόλεως τὰ ἐκ χώματος ἄμορφα περιτειχίσματα καὶ ὀχυρώματα ἐκεῖνα, ἅπερ ἀνεχαίτισαν ἐπὶ τοσοῦτους μηνας τὸν τουρκικὸν στρατὸν, παρασχόντα εἰς τὴν προσεκτικὴν

Εὐρώπην τὸν χρόνον τῆς διασκέψεως καὶ συμπληθείας· ἐπε-
στάτησεν αὐτὸς οὗτος πρὸς ὀχύρωσιν τῆς προεχούσης ταύ-
της θέσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνεθάρρυνε τοὺς κατοίκους ἵνα
ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπογνώσει, μαχόμενοι μέχρις ἐσχάτων, ταφῶ-
σιν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου προφυργίου.

Βραδυνάσης τῆς συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων ἕνεκα τῆς πο-
λιτικῆς διαφωνίας καὶ τῶν δυσχερειῶν τῶν ὁδῶν, ὁ Βύρων
ἀπεφάσισεν ἀμεταθέτως νὰ μὴ ἐγκαταλίπη τὴν γωνίαν ταύ-
την τῆς γῆς, καθ' ἧς ἔμελλον νὰ ἐπιτεθῶσιν οἱ τοῦρκοι τὴν
ἄνοιξιν. Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν, μ' ὄλον τὸ θάρρος καὶ τὴν
συνεχῆ αὐτοῦ δραστηριότητα, συνησθάνετο ἑαυτὸν ἐξασθε-
νοῦντα, καὶ ἐταράσσετο ὑπὸ λυπηρῶν προαισθημάτων καὶ
τῶν ἀκουσίων ἐκείνων φόβων, οἵτινες εἰς μᾶλλον προάγ-
γελοι θανάτου ἢ συμπτώματα ἀδυναμίας. Μετὰ κατῆφείας
ἴδεν ἐντὸς τῶν τειχῶν τοῦ Μεσολογγίου τὸ τριακοστὸν ἔκ-
κτον ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ ἐθρήνησε τοῦτο διὰ στίχων
θαυμασίων, τῶν τελευταίων αὐτοῦ στίχων, ἐν οἷς ἀποχαιρε-
τῶν τὴν νεότητα καὶ τὸν βίον, δὲν ἐπεθύμησε πλέον ἢ τὸν
τάφον τοῦ στρατιώτου (α). Τὴν ἰδέαν ταύτην ἀνεκάλει συχ-

(α) Τὴν πρωίαν τῆς 10[22] Ἰανουαρ. 1824 ἐξῆλθεν ὁ Βύρων ἐκ τοῦ
κοιτῶνος του. καὶ μετέβη εἰς τὸν θάλαμον ἐῖς ᾧ ἦσαν συνηγμένοι ὁ συνταγ-
ματάρχης Στανόπου· καὶ τινες ἄλλοι φίλοι του· εἰπὼν δ' αὐτοῖς ὅτι ἦν ἡ
ἐπίτειος ἡμέρα τῆς γεννήσεώς του, τοῖς ἀνέγνω τοὺς ἐξῆς στίχους. Ἐκα-
στες ἔνοσε ὅπως μεταγλωττιζόμενοι, ἀποβάλλουσι τὰς ἐν τῷ πρωτα-
τύπῳ χάριτος καὶ ἐκφραστικότητος. Σ. Μ.

Σήμερον συνεπλήρωσα τὸ 36'. ἔτος μου.

Μεσολόγγιον τῇ 22 Ἰανουαρίου 1824.

1.

Καιρὸς νὰ σβέσω τὸν καταβιβρώσκοντά με κούσωνα.

Παύσωμεν ἐνοχλοῦντες τὴν κεκλεισμένην καρδίαν μου.

Ἄλλ' ὄχι· ὑπακούσωμεν εἰσέτι εἰς τὴν εἰμαρμένην μου.

Ἀγαπήσωμεν καὶ τοὶ μὴ ἀγαπώμενοι.

νάκισ, καὶ ἠρώτησε ποτὲ τὸν πιστὸν ὑπηρέτην του, Τίταν Ἰταλὸν, ἐὰν σκοπεύῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰταλίαν· ἀποκριθέντος τούτου « ἐὰν ἐπιστρέψῃτε καὶ ἡ εὐγενεῖα σας θὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ », ὁ Βύρων μειδιάσας τῷ εἶπεν « Ὁχι Τίτα! οὐδέ-

2.

Τὸ φύλλον της ζωῆς μου μαραίνεται πάρωρα
Ὁ ἔρωσ δὲν ἔχει πλέον δι' ἐμὲ ἀνθίνους στεφάνους.
διετήρησα τὰς ὀδύνας του, καὶ πρόπολλου
τὰς ἡδονάς του δὲν συμερίζομαι.

4.

Ἐν τῇ στεναζούσῃ ταύτῃ καρδίᾳ καίει πῦρ μονῆρες,
ἠφαιστείον βομβοῦν ἐν τῷ ἐφραγμένῳ στέρνῳ μου.
Οὐδεμία λαμπὰς ἀνάπτει τὴν ἐπικήδειον δάδα,
ἥτις σβεννυομένη μὲ ἀναλίσκει.

4.

Χαίρετε, ὄρμαι φιλόδοξοι, φόβοι, ἐλπίδες, θυσίαι, ●
αἱ συνταράσσουσαι καὶ ἐναλλάξ γοητεύουσαι τὸν κόσμον.
Ὁ ἔρωσ μοὶ ἀπέσπασε τὰς καθαρωτέρας τρυφάς του,
καὶ φέρω εἰσέτι τὰ δεσμὰ του.

5.

Ἄλλ' ἀποβάλωμεν τοὺς στοχασμοὺς τούτους, ὧν τὸ ἄχθος
μὲ βασανίζει. Ἐδῶ ἡ δόξα ὑποδέχεται τὸν πολεμιστὴν,
τοῦ ὁποίου θανόντος, κλαίει ἐπὶ τοῦ τάφου του,
καὶ ζῶντι τῷ προσφέρει ἀθάνατον δάφνην.

6.

Ἐδῶ εἶναι ἡ διαμονὴ τῶν μαχῶν καὶ τῶν φωνῶν
« εἰς τὰ ὄπλα » (des alarmes). Πᾶν ὅτι βλέπω
εἰσὶ ῥομφαῖαι, σημαῖαι· ὁ Σπαρτιάτης ποτὲ, ἐκπνέων ἐπὶ
τῆς πανοπλίας του, δὲν ἦτον τόσο ἐλεύθερος, ὡς ἐγώ.

7.

Ἡ Ἑλλὰς ἐγείρεται· ἐγέρθητι καὶ σὺ ψυχὴ μου.
Οἱ πρόγονοί μου δὲν θὰ ἐρυθριάσων διὰ τὸ τέκνον των.

ποτε θά ἐξέλθω ἐντεῦθεν· οἱ τοῦρκοι, οἱ Ἕλληνας, ἢ τὸ κλίμα, δὲν θά μοι ἐπιτρέψουν τοῦτο. » Ἐπὶ ταῖς σκηναῖς τῆς δυστυχίας, ἧς ἦτο μάρτυς, ἐχαριεντίζετο καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπιστολαῖς του, ἀλλ' ἡ εὐκαμπτος φύσις του ἔπασχε βαθέως ἐντεῦθεν, καὶ ἐν τῷ σαρδωνικῷ γέλωτι συνήνωνε τὴν ἀπελπισίαν. Δύω εὐγενῆ αἰσθήματα ἀνεκίνουν τὴν ψυχὴν του, ἡ δόξα καὶ ἡ φιλανθρωπία· ἀλλὰ τὸ σῶμά του γηράσκον πρῶτως κατέρρεεν. Πολλάκις ἐκ τῶν Ἴονίων νήσων τῷ ἔγραφον, προτρέποντες τοῦτον νὰ καταλίπῃ τὸ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ὡς ἐπιβλαβὲς αὐτῷ, ἀλλ' οὐδένα εἰσήκουε, καὶ, ἀναχωρησάντων τῶν συμπατριωτῶν του, τῶν φίλων του, τοῦ Συνταγματάρχου Στανόπου, τοῦ Τρελάβνευ, ἔμεινε μόνος ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἑλῶν τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ Βύρων συνειθίζε νὰ ἐπιχειρῇ μακροὺς περιπάτους· ἡμέραν τινὰ ἐξελθόντες τοῦ Μεσολογγίου ἔφιπποι αὐτὸς τε καὶ

Κληρονόμον τοῦ αἵματός των, μὲ θερμαίνει ἡ γηραιὰ αὐτῶν δόξα· ἄγωμεν νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν.

8.

Τέλος κατὰφρονῶ τὴν ἰσχὺν τῶν παθῶν· οἱ ὀφθαλμοί μου δὲν χύνουν πλέον δάκρυα διὰ τὴν ὠραιότητα.

ἤρεμος ἤδη, ὡς τὸ μειδιάμά της,
ὀλιγορῶ τὰς σκληρότητας αὐτῆς.

9.

Ἐάν ὁ βίος ἀπώλεσε πρὸς σὲ τὰ ἡδύτερα θέληγτρά του, τίς σὲ ὑποχρεοῖ νὰ φέρῃς τὸ ἀλγεινὸν τοῦτο βάρος; τὸ πεδίον τῆς δόξης εἶναι ἐδῶ. Ἀναζήτησον εἰς τοὺς κόλπους τῶν κινδύνων ἑνδοξον τάφον.

10.

Ἐδῶ δύνασαι νὰ λάβῃς τὸν τοῦ στρατιώτου θάνατον.
Ἐδῶ οὗτος δίδεται καὶ λαμβάνεται ἀτρομήτως.

ἰδὲ, ἔκλεξον, ποῦ θέλεις νὰ κατατεθοῦν τὰ λείψανά σου,
καὶ εἶτα ἀναπαύθητι.

ὁ κόμης Γάμπας, ἀπεμακρύνθησαν τῆς πόλεως μέχρι τῶν δύο περσίου μιλίων, καὶ καταληφθέντες ὑπὸ σφοδροῦ λαίλαπος, ἐπανήρχοντο δρομαίως, διάβροχοι ὑπὸ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ ἰδρώτος. Φθάνοντες εἰς τὰς θύρας τῆς πόλεως, κατέβαινον συνήθως τοῦ ἵππου, καὶ μετεβιβάζοντο εἰς τὴν οἰκίαν των διὰ τινὸς λέμβου· ἀλλὰ τότε παρατηρήσαντος τοῦ κόμητος Γάμπα ὅτι ἦτον ἄφρον νὰ ἐκτεθῶσιν ἰκανὴν ὥραν βρεχόμενοι ἐν λέμβῳ ἀσκεπεῖ, ὁ Βύρων ἀπεκρίθη γελῶν· « Δὲν εἶμαι ἀληθῆς στρατιώτης ἐὰν εἰς τοιαῦτα μικρὰ πράγματα προσέχω » ὅθεν εἰσῆλθον ἐν τῇ λέμβῳ, καὶ ἅμα τῇ ἀφίξει των, ὁ Βύρων κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ καὶ ρευματικῶν ἀλγηδόνων (α).

Τὴν ἐπιούσαν, ἐν τούτοις, κατὰ τὴν συνήθη ὥραν διέτρεξεν αὐθις τὸν παρά τῇ πόλει δασώδη ἐλαιῶνα μετὰ τῆς ἐκ Σούλιωτῶν συνοδίας του, καὶ ἐπανήλθε πάσχων ἔτι δεινότερον.

Τὴν ἐσπέραν τῆς 11 Ἰανουαρίου ὁ πυρετὸς πύξῃσε, τὴν δὲ 12 κατεκλίθη καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, πάσχων ὑπὸ ἀυπνίας καὶ ἐλλείψεως ὀρέξεως.

Τὰς δύο ἐπομένους ἡμέρας, εἰ καὶ ὁ πυρετὸς ἐφαίνετο συνεσταλμένος, ὁ Βύρων ἐξησθένησεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, πάσχων ὑπὸ ὑπερβαλλούσης κεφαλαλγίας. Τῇ 14 δὲ ὁ ἰατρὸς αὐτοῦ διδάκτωρ Βροῦνος, σκεπτόμενος ὅτι τὰ ἰδρωτικά, ἅπερ τέως μέτεχειρίσθη, ἦσαν ἀνεπαρκῆ, ἔκρινεν ἀναγκαίαν τὴν φλεβοτομίαν. Ὁ Βύρων ὁμως οὔτε κἄν λόγος περὶ τούτου νὰ γίνηται ἐπεθύμει, μικρὰν ἄλλως τε ἔχων ἐμπιστοσύνην πρὸς τὸν ἰατρὸν τοῦτον.

Ὁ πιστὸς αὐτοῦ ὑπηρέτης φλεσσέρος κατεπλάγη ὑπὸ τῆς

(α) Προσεθήκαμεν, μεταφράσαντες τὰς περὶ τῆς ἀσθενείας του λεπτομερείας ταύτας, ἐκ τῶν *Mémoires de Byron*, ἅπερ ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ μετέφρασεν εἰς τὸ Γαλλικὸν ἡ κυρία Λουίζα Σ. Βελλόου. Σ. Μ.

ἰδέας ὅτι κινδυνεύει ὁ κύριός του, ὁ δὲ Βύρων πολλοῦ γε καὶ δεῖ τοῦ νὰ ὑποπτεύσῃ τοῦτο, ἐκήρυττε μάλιστα ὅτι δὲν παράσσεται ποσῶς ἐκ τοῦ πυρετοῦ τούτου, θεραπευθησομένου διὰ τῆς πρὸς τὴν ἐπιληψίαν τάσεώς του. Πολλάκις ἐν τούτοις φαίνεται ὅτι ἐξέφρασε πρὸς τὸν Φλεσσέρον ἀμφιβολίας περὶ τῆς, ἣν ὁ ἰατρὸς ἐπὶ τῆς ἀσθενείας του ἐποίησε, κρίσεως. Παρακαλοῦντος θερμῶς τοῦ ἀφωσιωμένου ὑπέρτου, ὅπως κομίσωσιν ἐκ Ζακύνθου διασημότερόν τινα ἰατρὸν, τὸν διδάκτορα Θωμᾶν, ὁ Βύρων εὐδεμίαν ἄλλην ἀντιλογίαν ἐποίησεν ἢ τὸ νὰ ἀναφέρωσι τοῦτο πρὸς τὸν διδάκτορα Βροῦνον καὶ τὸν Μ. Μιλλενζένον· ἡ πραγματοποιήσις ὅμως τοῦ σκοποῦ τούτου, οἰονδήποτε ἀποτέλεσμα καὶ ἂν εἶχεν, ἀπέβη ἀνέφικτος, διότι τοιαύτη ἦν ἡ ἐγεγνηθεῖσα καταιγίς, καὶ τοσοῦτον ῥαγδαίος ὁ καταπίπτων ὑετός, ὥστε δὲν ἐπέτρεπον ποσῶς τὴν ἐκ τοῦ λιμένος τῆς πόλεως ἐξοδὸν τινὸς πλοίου.

Τότε κατὰ πρῶτον ὁ Μ. Μιλλενζένος ἐπεσεκέφατο ὡς ἰατρὸς τὸν Βύρωνα, καθότι ἡ προηγηθεῖσα αὐτοῦ τῆς δεκάτης ἐπίσκεψις τοσοῦτον ἐστερεῖτο τοῦ χαρακτῆρος τούτου, ὥστε οὔτε κἄν ἤψατο τῶν τοῦ ἀσθενοῦς σφυγμῶν· ὁ λόγος δὲ τῆς ἐπισκέψεως ταύτης ἦτον ὅπως, ἐνόων καὶ οὗτος τὰς προτροπὰς καὶ τὰ ἐπιχειρήματά του πρὸς τὰ τῶν ἄλλων, καταπαίση τὸν Βύρωνα ἵνα ἐνδώσῃ εἰς τὴν κατεπείγουσαν ἤδη, ἕνεκα τῆς ἐντάσεως τοῦ πυρετοῦ, κατασταῶσαν φλεβοτομίαν, τὴν μάτην πρὸ δύο ἡμερῶν ὑπὸ τοῦ Βρόνου προτεινομένην.

Πεισθεὶς ὅτι πρὸς χαρακτῆρα τοιοῦτον, οἷος τοῦ Βύρωνος, ἡ ἠπιότης ἦν τὸ προσφορώτερον ἐπιτυχίας μέσον, ὁ Μιλλενζένος ἐχρήσατο πάσῃ τῇ δυνατῇ πειθῷ, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ὁ Βύρων ἐρεθιζόμενος νοσαλέως, ἀπεκρίνετο μετὰ θυμοῦ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῆς συνήθους ὀξυδερκείας τοῦ νοός του, εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἰατροῦ· ἐξ ὅλων τῶν προλήψεών του, ἔλεγεν, ἡ ἰσχυρωτέρα ἦτον ἡ κατὰ τῆς φλεβοτομίας, διότι ὑπεσχέθη τῇ μητρὶ του οὐδέποτε νὰ ἐνδώσῃ εἰς αὐτήν, κα

ἐπομένως, οἰαδήποτε καὶ ἂν ὦσιν τὰ ὑπὲρ αὐτῆς ἐπιχειρήματα, ἢ ἀπέχθειά του ἦτον ἀνωτέρα. Ἀλλὰ μήπως, προσέθετεν, ὁ διδάκτωρ Ρετδος δὲν βεβαιοῖ, ἐν τῷ αὐτοῦ δοκιμῖῳ, ὅτι ὀλιγώτεροι θάνατοι διεπράχθησαν ὑπὸ τῆς λόγχης παρά ὑπὸ τοῦ σχαστηρίου (νυστερίου), τοῦ εὐτελοῦς τούτου πολλῶν κακῶν ὀργάνου!

Εἰπόντος τότε τοῦ Μιλλενζένου, ὅτι ἡ ῥῆσις τοῦ διδάκτορος Σκώτου ἀπέβλεπε τὰς νευρικὰς νόσους, καὶ οὐχὶ τὰς φλογιστικὰς, « καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι νευρικός; ἀπήντησε μετὰ τούτου ὀργίλου· δὲν φαίνεται ὅτι τὴν ἀσθενεῖάν μου εἶχεν « ὑπ' ὄψιν ὁ διδάκτωρ, λέγων ὅτι τὸ νὰ φλεβοτομῆ τις « ἀσθενῆ νευρικὸν, εἶναι τὸ αὐτὸ ὡς εἰν χαλαρόνῃ τὰς χορδὰς τινος μουσικοῦ ὀργάνου, ὅπερ διὰ τοῦτο εἶναι παράφρωνον, διότι αὐταὶ δὲν εἶναι ἱκανῶς τεταμέναι; Ἐπαυξάνοντες τὴν ἀδυναμίαν μου, διὰ τῆς φλεβοτομίας, δὲν θὰ πράξῃτε ἄλλο ἢ νὰ μὲ φονεύσητε ἀφύκτως· πολλάκις ὑπέστην ἐν τῷ βίῳ μου ἀσθενείας, καὶ φλογιστικὰς μάλιστα, ὅτε ἤμην καὶ ῥωμαλεώτερος καὶ αἱματωδέστερος, καὶ ὅμως ἰάθην ἄνευ φλεβοτομίας. Πράξατε ἐπ' ἐμοῦ ὅ,τι ἐγκρίνετε, πλὴν τῆς φλεβοτομίας· εἰν ἐπέστη ἡ ὥρα, πρέπει νὰ ἀποθάνω, ἀλλὰ προτιμῶ νὰ διατηρήσω ἢ νὰ ἀπολέσω τὸ αἷμά μου ». Τοιαῦτα ἀντέτασεν ὁ Βύρων.

Μετὰ πολλοὺς δὲ ἐπαναληφθέντας ὑπὲρ καὶ κατὰ τῆς φλεβοτομίας λόγους, ὑπεσχέθη τέλος τῷ Μιλλενζένῳ νὰ ἐνδώσῃ εἰς ταύτην, εἰν ὁ πυρετὸς ἐλάμβανεν ἔντασιν κατὰ τὴν νύκτα ταύτην.

Τὸ ἐσπέρας διελέχθη ἱκανῶς μετὰ τοῦ μηχανικοῦ Παρρῆ, καθημένου παρά τὸ προσκεφάλαιόν του, καὶ ἐγερθεὶς ἐκ τῆς κλίνης καὶ καθεστὴς ἐπ' αὐτῆς, ἐφαίνετο ἡσυχος καὶ σύννους· λαλήσας δὲ περὶ τῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα σχεδίων του, περὶ ἐκείνων τῆς ἐκστρατείας, καὶ περὶ παντὸς ὅ,τι διὰ τὴν χώραν ταύτην ἐσχέπετο νὰ πράξῃ, ἠρώτησεν ἔπειτα τὸν μη-

χανικὸν περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον του συμβεβηκότων, καὶ ἐπὶ τέλους ἐλάλησε μετὰ πολλῆς ἡρεμίας περὶ τοῦ θανάτου. Εἰ καὶ δὲν ἐπίστευε προσεγγίζον τὸ τέλος του, ὑπῆρχεν ὁμῶς σοβαρὸν τι, πειθήνιον τι, σύννουν τι, εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τοὺς λόγους του, καὶ διάφορόν τι οὐδέποτε παρατηρηθὲν ἐν αὐτῷ, ὥστε εἰς ἕκαστον ἔγεννᾶτο τὸ ἀπαίσιον προαίσθημα τοῦ προσεγγίζοντος θανάτου του.

Τὴν πρῶταν τῆς ἐπιούσης ἐπισκεψάμενος αὐτῆς τὸν ἀσθενῆ του ὁ Μιλλενζένος, ἤκουσε παρὰ τούτου, ὅτι διελθὼν κάλιον τὴν νύκτα, δὲν ἐπίστευεν ἀναγκαίαν τὴν φλεβοτομίαν. Τότε ὁ ἰατρὸς οὗτος ἀποθέμενος κατὰ μέρος πᾶσαν θεωρίαν, τῷ ἀνήγγειλε διαρρήθην ὅτι διακυβεύει τὴν ζωὴν του, ὀλίγην πρὸς τὴν φλεβοτομίαν δεικνύων ἀπόφασιν, ὅτι διὰ τῆς ἰσχυρογνώμονος ἀρνήσεώς του ἀπωλέσθη χρόνος πολύτιμος, καὶ ὅτι ὀλίγα πλέον ὥραι ὑπελείποντο ἐλπίδος, καθ' ἃς ἐὰν δὲν ὑποβληθῆ εἰς τὴν φλεβοτομίαν, δὲν εὐθύνονται ποσῶς περὶ τῶν συνεπειῶν. Ἐπὶ τέλους μεταχειρισθεὶς πανούργημα ἐπιδέξιον, προσέθηκεν ὅτι, ἐὰν ἡ νόσος ἀκολουθήσῃ ἀνεμποδίστως τὸν δρόμον τῆς, θὰ ἐπενέγκει τοιαύτην τοῦ ὀργανικοῦ συστήματος συντάραξιν, ὥστε θὰ ἐπέλθῃ παραφροσύνη. Ὁ Βύρων, τὸ μὲν κεκμηκῶς ὑπὸ τῶν ἐνοχλήσεων, τὸ δὲ φοβηθεὶς διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ λογικοῦ του μᾶλλον ἢ τῆς ζωῆς του, ἐξετόξευσε πρὸς τοὺς δύο ἰατροὺς βλέμμα κρόνιον καὶ ὀργίλον, καὶ προβάλλων τὸν βραχίονά του ἐξω τῆς κλίνης, εἶπε μετὰ φωνῆς ὀρμητικῆς « λάβετε! — βλέπω ὅτι » εἶθε **συμμαχία βασιανιστικὴ καὶ αἰμοδόρος**. Λάβετε ὅσου « **δέεσθε αἵματος, καὶ ἄφετέ με ἡσυχον.** » Οἱ ἰατροὶ δραξάμενοι τῆς περιστάσεως, ἐξήγαγον εἴκοσιν οὐγγίας αἵματος, ὅπερ παγῆν, ἐξωγκώθη εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ ἐφαίνετο ὡς ἀναστράζον.

Ἐν τούτοις ἡ ἀνακούφισις δὲν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς προσδοκίας τῶν ἰατρῶν· ὁ πυρετὸς, ἡ ταραχὴ, ὁ καύσων ἐπιπυ-

ξήθησαν ἔτι μᾶλλον τὴν νύκτα, καὶ ὁ ἀσθενὴς ὑπέπεσεν εἰς παραληρήματα.

Τὴν πρωΐαν τῆς 17 ἐπανελήφθη ἡ φλεβοτομία, διότι, εἰ καὶ τὰ ρευματικὰ συμπτώματα ἠλαττώθησαν, τὰ φαινόμενα τῆς ἐγκεφαλίτιδος ἐπηύξανον ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν.

Ἐκτὸς τῆς φλεβοτομίας δις ἐπαναληφθείσης, τῇ 17 τῶ εφηρμόσθησαν καὶ ἐκδόρια εἰς τὰ πέλατα τῶν ποδῶν.

Πάντες οἱ τῆς οἰκίας ἄνθρωποι, καὶ ἰδίως ὁ ἀγαθὸς Φλεσέρος, οὐδὲν ἄλλο ἔπρασσον ἢ νὰ θρηνώσι, καὶ διὰ τὸ ὑπερβάλλον φίλτρον ἐγίγνοντο ἀνωφελεῖς.

Εἰ καὶ πάντες εἰς τὰ πάντα ἦσαν πρόθυμοι, λαλοῦντες ὁμῶς διαφόρους γλώσσας, δὲν συνενοοῦντο πρὸς ἀλλήλους, καὶ διὸ ὁ ζῆλός των ἐπηύξανε τὴν σύγχυσιν, καὶ ἀπετέλουν θέαμα ναυαγίου.

Τῇ 18 ἦτον ἡ ἡμέρα τοῦ Πάσχα, ἣν περιχαρῶς καὶ μετὰ πυροκροτήσεων ἐορτάζουσιν οἱ Ἕλληνες, περιφερόμενοι ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ φωνοῦντες Χριστὸς ἀνέστη. Τὴν ἡμέραν ταύτην ἡ πόλις δὲν ἐκρότει ποσῶς· τὸ ὑπὸ τὸν Παρρῆ πυροβολικὸν, ἵνα μὴ προξενῆ ἀνησυχίαν, ἐξῆλθε μακρὰν τῆς πόλεως ὅπως γυμνασθῆ, οἱ δὲ κάτοικοι ἀπαντῶμενοι καθ' ὁδόν, προσωνόμαζον ἀλλήλους σιωπηλοὶ καὶ σύννοες.

Περὶ τὴν 3 ὥραν Μ. Μ. ὁ Βύρων ἠγέρθη, καὶ ὑποστηρίζομενος ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου Τίτα, μετέβη ἐν τῷ παρακειμένῳ θαλάμῳ, καὶ ἐκαθέσθη ζητήσας καὶ ἀναγνώσας ἐπὶ τινα λεπτὰ βιβλίον τι, ἐπανῆλθε κλονιζόμενος, καὶ ὑπὸ τοῦ Τίτα ὑποστηριζόμενος, εἰς τὴν κλίνην του.

Οἱ ἰατροὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τεταραγμένοι, ἐξέφρασαν τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ γενῆ συμβούλιον, καὶ προέτεινον ὅπως προσκληθῶσιν ἐν αὐτῷ ὁ ἱατρὸς Φρέμπερ, βοηθὸς τοῦ Μιλλενζένου, καὶ ὁ Λουκᾶς Βάγιας, ἱατρὸς παρὰ τῷ Μαυροκορδάτῳ· ὁ Βύρων ἠρνήθη κατ' ἀρχὰς νὰ ἴδῃ τούτους, ἀλλ' εἰπόντων αὐτῷ ὅτι ἠναγκάσθησαν εἰς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Μαυρα-

δάτου « Αοιπόν, εἶπεν, ἀς μὲ ἐξετάσωσι σιωπῶντες ὅμως ». Ἵποσχεθέντες τοῦτο οἱ ἰατροί, ἐγένοντο δεκτοί, καὶ ὁ εἷς τούτων ἀψάμενος τοῦ σφυγμοῦ, ἐδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ λαλήσῃ. « Ἐνθυμήθητε τὴν ὑπόσχεσίν σας, εἶπεν ὁ Βύρων, καὶ ἀποσύρθητε ».

Τότε πρώτην φοράν, μετὰ τὸ συμβούλιον τοῦτο, συνησθάνθη τὸ τέλος του προσεγγίζον. Ὁ Μιλλενζένος, ὁ Φλεσσέρος, καὶ ὁ Τίτας, ἰστάμενοι περὶ τὴν κλίνην του, καὶ ἀδυνατοῦντες νὰ κρατήσωσιν τὰ δάκρυά των, ἐγκατέλιπον τὸ δωμάτιον· ὁ δὲ Τίτας ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο ν' ἀποσυρθῆ, ὡς κρατοῦντος τοῦ Βύρωνος τὴν χεῖρα του, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπόν του καὶ ἔκλαιε, καὶ ὁ Βύρων θεωρῶν τοῦτον μὲ ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους, τῷ εἶπεν ἰταλιστὶ μειδιῶν « *oh questa è una bella scena!* » Μετ' ὀλίγον ἤρξατο νὰ παραληρῇ καὶ νὰ ἐκφέρῃ λόγους ἀσυναρτήτους, φανταζόμενος ὅτι ἀναβαίνει δι' ἐρῶδου εἰς ἐχθρικὸν τεῖχος, καὶ φωνάζων ἀγγλιστὶ καὶ ἰταλιστὶ « ἐμπρός! ἐμπρός! .. θάρρος... ἀκολουθεῖτε με!

Ἡ περὶ τοῦ θανάτου συναίσθησις αὐτοῦ ἐγένετο ἐν τούτοις ἔτι μᾶλλον προδηλοτέρα, ἢ δὲ ψυχικὴ αὐτοῦ ἀγωνία, ὅπως δηλώσῃ εἰς τὸν πιστὸν ὑπηρέτην τὴν τελευταίαν θέλησίν του, ἐπηύξανε καθ' ὅσον πλείοτερον περιεπλέκετο ἢ γλώσσά του. Ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τοῦ Φλεσσέρου ἐὰν θέλῃ κονδύλιον καὶ χάρτην ἵνα γράψῃ τὴν θέλησίν του, « ᾧ! ὄχι ἀπεκρίθη, — δὲν ὑπάρχει ὁ καιρὸς... σχεδὸν τετέλεσται· ὕπαγε νὰ εὔρης τὴν ἀδελφὴν μου... εἶπε αὐτῇ... ὕπαγε εἰς τὴν λατῆ Βύρων... νὰ ἰδῆς ταύτην καὶ νὰ τῇ εἰπῆς... » Ἐνταῦθα ἡ φωνὴ του ἐξέλιπεν, ἀλλ' ἐξηκολούθησε κινῶν τὰ χεῖλη, ἐπὶ εἴκοσι περίπου λεπτά, μετ' ἀγωνίας καὶ τόνου μὴ ἐπιτρέποντος νὰ διακρίνη τις εἰμὴ ὀλίγους λόγους καὶ ὀνόματα ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον. « Σὰς εἶπον ἤδη τὰ πάντα, ἐπανέλαβε, » — « Μιλῶρδε, ἀπεκρίθη ὁ Φλεσσέρος, οὔτε μίαν λέξιν δὲν ἐνόησα. » —

« Δὲν ἐνόησες! ἀνεφώνησεν ὁ Βύρων μετὰ τῆς ζῶηροτέρας ἀπορίας, τί δυστυχία!... τότε λίαν βραδέως... τετέλεσται.»

— « Ὄχι ἐλπίζω, ἀπεκρίθη ὁ Φλεσσέρος, ἀλλὰ γενέσθω τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. » — « Ναι, ὄχι τὸ ἐδικόν μου », εἶπεν ὁ Βύρων. Ἐπειράθη τότε νὰ προφέρῃ εἰσέτι τινὰς λέξεις, ἀλλ' αἱ μόναι καταληπταὶ ἦσαν « ἀδελφή μου — τέκνον μου. »

Οἱ συσκαφθέντες ἰατροὶ ἀπεφάσισαν νὰ τῷ δώσωσιν ἰσχυρόν τι ἀντισπασμοδικόν, καὶ συνάμα ὑπνωτικὸν φάρμακον· ἐνῶ κατέπινε δόσιν τινὰ ἐκ τούτου, ἐντιθεμένην εἰς τὸ στόμα του ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Παρρῆ, ἔκλαυσε, καὶ εἶτα λαβὼν τούτου τὴν χεῖρα, τῷ εἶπεν ἀσθενῶς « καλὴ νύκτα », καὶ παρεδόθη εἰς τὸν ὕπνον· μετὰ μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἠγέρθη καὶ αὖθις, καὶ λαβὼν δευτέραν δόσιν, συνῆλθεν ὀλίγον καὶ εἶπε. « Τάλαινα Ἑλλάς!... δυστυχῆς πόλις!... δυστυχεῖς ὑπηρετὰ!... διατὶ νὰ μὴ γνωρίσω ταχύτερον τοῦτο; ἡ ὥρα μου ἐπέστη! ὀλίγον μοὶ μέλλει περὶ τοῦ θανάτου ». Ἐλάλησε δὲ καὶ αὖθις περιπαθεῖς λόγους περὶ τῆς Ἑλλάδος, ἐν οἷς ἠκούσθησαν οἱ ἐξῆς. « Τῇ ἐδώρησα τὸν χρόνον μου, τὰ ἀγαθὰ μου, τὴν υἰεῖάν μου· τῇ δωροῦμαι καὶ τὴν ζωὴν μου ».

Ἦτον ἕκτη σχεδὸν ὥρα τῆς ἐσπέρας, ὅτε εἶπε· « θά κοιμηθῶ, » καὶ ἀναστραφεῖς παρεδόθη εἰς τὸν ὕπνον, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν ἐξύπνησε πλέον.

Καθ' ὅλας τὰς ἐπομένας 24 ὥρας δὲν ἐδείκνυεν ἄλλα σημεῖα ζωῆς εἰμὴ ἑλαφρά τινα συμπτώματα δυσπνοίας. Τῇ 19 περὶ τὴν 6 καὶ 1]2 ὥραν ἐξεβράγη ἐν τῇ πόλει λαίλαψ σφοδρὸς, καὶ οἱ κάτοικοι ἀλγοῦντες διὰ τὸν θάνατον τοῦ εὐεργέτου των, ἔλεγον, « ἄχ! ἀποθνήσκει ὁ μέγας ἀνὴρ »· ἦτα τῷ ὄντι μέγας ἀνὴρ πρὸς τοὺς οὓς ἦλθε νὰ ὑπερασπίσῃ, καὶ ὑπὲρ ὧν τοσοῦτον εὐγενῶς ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του.

Τὴν ἐπιούσαν, τρίτην τοῦ πάσχα, ἀπεδόθησαν τῷ Βύρωνι αἱ τελευταῖαι τιμαὶ κατὰ τὸ θρησκευτικὸν δόγμα τῶν Ἑλλήνων, ἐνθα παρῆσαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Αἰτωλικοῦ καὶ ὁ ἐπί-

σκοπος Μεσολογγίου μεθ' ὅλου αὐτῶν τοῦ κλήρου, καὶ πάν-
 τες οἱ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικὴ ἀρχηγοί. Νέος δέ τις Ἑλ-
 λην, ὁ Σ. Τρικιούπης, ἀπήγγειλε τὸν πανηγυρικὸν ἐπιτάφιον.
 Ἡ καρδία τοῦ νεκροῦ κεκλεισμένη ἔν τινι λάρνακι, ἐκομίσθη
 μόνη εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸ ἁγιαστήριον
 ἐν τῷ μέσῳ ἀπείρων εὐλογιῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σῶμα ἔπρεπε νὰ
 ἐπιστραφῆ εἰς Ἀγγλίαν, οἱ κάτοικοι Μεσολογγίου, δεηθέντες,
 πύχθησαν τῷ ἐνδόξῳ νεκρῷ οὖριον διάπλουν, καὶ τὴν ἐν τῇ
 γενεθλίᾳ γῆ ἐπιτύμβιον ἀνάπαυσιν. Ἡ φέρουσα τὴν παρα-
 καταθήκην ταύτην ναῦς, ἤψατο μετ' ὀλίγον τῆς Ἀγγλίας,
 καὶ ὁ Μ. Ὀμπχοῦζος καὶ ἕτερός τις τοῦ Βύρωνος φίλος, ἤλ-
 θον νὰ δεχθῶσι τὸ σῶμά του, ὅπως τὸ κομίσωσιν εἰς τὸ
 οἰκογενειακὸν κοιμητήριον, παρὰ τὰ κτήματα τῆς Νέβστεαδ,
 ὅπου ἀνεπαύετο ἡ μήτηρ του. Ἡ κοινωνικὴ τάξις τοῦ εὐγε-
 νοῦς λόρδου ἐσημαίνεται διὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς συνοδίας του.
 Ἀστυνόμοι καὶ πολεμικοὶ κήρυκες (héraut) προεπορεύοντο·
 εἶπετο πολεμικὸς τις κέλης, κεκαλυμμένος ὑπὸ μέλανος με-
 ταξόχνου (κατηφῆ) καὶ ὀδηγούμενος ὑπὸ δύο εὐγενῶν παι-
 δων· ἐπὶ τοῦ κέλητος ἦν ἀναβάτης, φέρων κατὰ τὸ ἡμισυ
 ἀνεστραμμένον τὸ διάδημα τοῦ ὀμοτίμου τῆς Ἀγγλίας· ἔπειτα
 ἤρχοντο τὸ ἐπικήδειον ἄρμα καὶ μακρὰ συνοδία πενθηφο-
 ροῦσα. Ἡ κατηφῆς αὕτη πομπὴ ἐπορεύετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ
 Νόττιγγαμ, ὅτε συνηντήθη πρὸς τινα κυρίαν ἔφιππον, συνο-
 δευομένην ὑπὸ τοῦ συζύγου τῆς ὑπὸ περιεργείας κινούμενοι,
 ἐπλησίασαν οἱ δύο σύζυγοι· ἡ γυνὴ ταρασσεται ἀναγνωρί-
 ζουσα τὰ παράσημα τοῦ Βύρωνος, παραφέρεται, καὶ μετα-
 κομίζεται νεκρὰ ἐν τῷ πύργῳ, ἐν ᾧ κατώκει· ἐκ δὲ τοῦ καυ-
 στικοῦ πυρετοῦ, ὅστις τὴν κατέλαβε, δὲν ἀπηλλάγη εἰμῆ
 διὰ μακρῶν παροξυσμῶν παραφροσύνης. Ἡ κυρία αὕτη ἦν ἡ
 Λαδὴ Κ. Α... ἥτις καταλειφθεῖσα ἄλλοτε ὑπὸ τοῦ Βύρωνος,
 ἐξωγράφισε τοῦτον ὑπὸ τὰ μελανώτερα χρώματα· ἐν τινι
 σατυρικῷ μυθιστορήματι, καὶ νομίσασα τὸν ἔρωτα αὐτῆς

θεραπευθέντα διὰ τῆς ἐκδικήσεως ταύτης, εἶχε μακρὰν τοῦ κόσμου ἐπανεύρει τὴν εἰρήνην καὶ τὴν πρὸς τὸν σύζυγόν της ἀγάπην. Καταταραχθεῖσα δὲ ἐκ τῆς κλαυθμηρᾶς ταύτης συναντήσεως, ἀπώλεσε τὸ λογικόν της, κατ' ἐτελεύτησε διὰ θανάτου θραδέως ἐπελθόντος, ἐπικαλουμένη ἀκαταπαύστως τὸ ὄνομα ἐκείνου, ὅστις τῆς ἐστέρησε τὴν τιμὴν καὶ τὸ λογικόν.

Τὸ ἀλγεῖνόν τοῦτο ἀνέκδοτον, τὸ συνδεδεμένον εἰσέτι πρὸς τὴν μνήμην τοῦ Βύρωνος, δὲν ἐξησθένισεν τὰς προλήψεις ἅς ἡ διαγωγὴ του καὶ τὰ συγγράμματά του διήγειραν· αὐταὶ ἐπέζησαν αὐτοῦ καὶ δὲν ἦσαν μόνον, ὡς ἐρόεθη ὑπὸ τινων, μνησικακία τις τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας καὶ τῆς ἀριστοκρατίας, ἀλλ' ἡ ἀντίδρασις ἠθικοῦ τινος αἰσθήματος, εἰς ὃ πολλάκις ὁ ποιητὴς προσέκρουσε. Ὑπὸ πολλῶν εὐσεβῶν ψυχῶν ὁ Βύρων ἐθεωρεῖτο ἐν Ἀγγλίᾳ ὡς εἶδος τι φαύλου χαρακτῆρος. Ἡ ἐντύπωσις αὐτῆ ἀνεμίγνυτο μετὰ τοῦ ἄκρου ἐνθουσιασμοῦ, τοῦ ἐμπνευσθέντος ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὰς γυναῖκας, εὐτυχεῖς ὡς μὴ γινωσκούσας ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν εἰμῆ τὰ ὄνομα καὶ τοὺς στίχους του. Τινὲς ἐκ τῶν γυναικῶν ἐδέοντο ὑπὲρ αὐτοῦ, ὡς ἡ Κλάρισα ὑπὲρ τοῦ Λοβεράση. Κατὰ τοῦτο, ὁ Βύρων ἐδίδοε δίκην τῆς ἀλαζωνείας, ὡς καὶ τῶν ἀδυναμιῶν του, θελήσας νὰ πλήξῃ τὰ πνεύματα διὰ τινος ὑπερηφάνου καὶ μυστηριώδους ἰδιοτροπίας. Ἐπεθύμει νὰ ἀποτυπώσῃ γνωρίσματα τινα τῆς ἰδίας αὐτοῦ φυσιογνωμίας πρὸς τοὺς φανταστικούς ἥρωάς του, ἵνα συγγέων ἑαυτὸν μετὰ τούτων προφυλάσσεται ἐκ τῆς προπετείας των, ἀλλὰ συνελήφθη παρευθὺς, καὶ ὑφωράθη ἐκ τῶν βδελυριῶν, αἵτινες ἦσαν μακρὰν τῆς ψυχῆς του. Τίποτε δὲν ἀποδεικνύει ἐν τῷ βίῳ του ὅτι ἡ καρδιά του ἦν διεφθαρμένη· ἀλλ' ἡ φαντασία του ἦν τοιαύτη ἐνίοτε. Δὲν ἔπραξεν ὅ,τι μετ' εὐαρέσκειας ἐξεκόνισεν, ἀλλὰ πολλάκις ἴσως ἀποπειρατέον τοῦτο ἐφαντάσθη, ὡς συγκίνησιν μέλλουσαν νὰ διαλύσῃ τὴν θλίψιν του καὶ νὰ ἐξυπνίσῃ τὴν ψυχὴν του.

Εἴτε νήπιος ὄλωσ ἀποφασίζῃ νὰ διοικήσῃ ἑκατὸν ἱππεῖς ἀίθιοπα, κληθέντας οἱ αἰθίοπεσ τοῦ Βύρωνος, εἴτε ἐν τῇ ἀνδρική ἡλικίᾳ πραγγέλλῃ νὰ κατασκευασθοῦν ἱπποτικά περικεραλαῖαι διὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐκστρατείαν του, ὁ ποιητὴς φαίνεται πάντοτε σχεδιάζων τὰς πράξεις του κατὰ τὰς ὄνειροπολήσεις του. Εἴτε τέλος ζωγραφίζει ἑαυτὸν ἐν τοῖς ποιήμασι Πειρατῆς καὶ Λάρας, πρέπει νὰ εἰπωμεν μᾶλλον ὅτι εἰσὶν ἐν αὐτοῖς παιδικὴ φαντασία κακῶς παραδειγματισθείσης, καὶ ποιούσης ἐνίοτε Πύργους ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐγκλήματα, καὶ ἐλέγχους συνειδότος, παρὰ νὰ ἀναγνωρίσωμεν, κατὰ τὰς μαρτυρίας, βίον ἔνοχον. Ἐντεῦθεν προκύπτει, ἀνεξαρτήτως παντὸς ἠθικοῦ ζητήματος, ἰδιαίτερόν τι ὡς πρὸς τὴν τέχνην ζήτημα, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὁ χαρακτήρ τῆς ἀτομικῆς προκαταλήψεως, ἡ φιλαυτία αὐτῆ τοῦ συγγραφέως, αἰτία ἰσχυρὰ πλεονεκτημάτων καὶ μονοτονίας. Ἐφάνησαν μεγάλοι ποιηταί, ὧν ἡ φαντασία ἡσχολήθη πάντοτε ἐκτὸς ἑαυτῶν καὶ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τοῦ βίου των, ἀφελεῖς κατὰ τὰς σχέσεις, ὑψηλοὶ κατὰ τὴν ἰδέαν· τοιοῦτος ἐστὶν ὁ Σακκσπῆρος, ὅστις, ἐξελειρομένου τοῦ προσώπου του, ἐμφαίνεται ὅλος ἐν ταῖς ποιητικαῖς ἐπινοαῖς του· τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ τραγικοὶ Κορνήλλιος καὶ Ρακύνας, ὧν ἡ φαντασία, ὅ,τι ἂν τις εἴπῃ, εἶναι ὑψηλὴ δημιουργεῖ ὅ,τι οὐδέποτε ἴδεν, εἰσδύει διὰ τῆς εὐφυΐας εἰς κόσμον αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν, ὧν οὐδέποτε ἐπειράθη, καὶ οὐδέποτε μεταχειρίζεται πράγματα ἄπερ τὴν περικυκλοῦσιν. Ὁ Κορνήλλιος δὲν εἶχεν οὔτε Ῥωμαίους οὔτε Μάρτυρας πρὸ ὀφθαλμῶν· ἐπενόει τοὺς ὑψηλοὺς τούτους τύπους, καὶ τοιοῦτος ἐστὶν ὁ εἰς τὸν ὕπατον βαθμὸν ποιητῆς.

Ἰπάρχει ἕτερόν τι εἶδος φαντασίας μᾶλλον συνεσταλμένης καὶ φυσικωτέρας, οὕτως εἰπεῖν, ἣτις δέεται ὅπως ἐξεγερθῆ ἀρέσο ὑπείρας καὶ βιωτικῶν ἀντιλήψεων. Ὁ ποιητὴς τότε δὲν ἐνεργεῖ, δὲν δημιουργεῖ, ἀλλὰ πάσχει, καὶ ἀποτυπώνει

μετὰ ζωηρότητος τὸ πάθος τοῦ τοιαύτου ἐστὶν ἡ εὐφυΐα
 τινων ἐλεγειογράφων· τοιοῦτον ἐστὶ τὸ σχῆμα τῆς φαντα-
 σίας, βρεβῶδες, φίλιτον, ἀλγεινὸν, ὅπερ ἐχρωμάτισε διὰ
 τοσοῦτον ζωηρῶν εἰκόνων τὸν πεζὸν λόγον τοῦ Ρουσσῶ καὶ
 τοῦ Βερναρδίνου τοῦ Ἁγίου Πέτρου. Ἡ φαντασία τοῦ Βύρωνος,
 εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνήκειτος, εἶναι ἀνεξάντλητος
 εἰς τὸ νὰ ἀπεικονίζῃ αὐτὸν τοῦτον, εἰς τὸ νὰ ἀποκαλύπτῃ
 πάντα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς του, πάσας τὰς ἀνησυχίας τοῦ
 νοῦς του, εἰς τὸ νὰ ἀνιχνεύῃ καὶ μεγεθύνῃ ταύτας· ἀλλ' ἐξω
 ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι πᾶν ἐπινοητικὸς. Μεταξὺ τόσων ὑποκρι-
 τῶν τῶν ποιημάτων του, οὐδέποτε ἰσχυρῶς συνέλαβεν εἰμὴ
 ἓνα μόνον τύπον ἀνδρικόν, καὶ ἓνα γυναικεῖον ὃ εἶς κατη-
 φῆς, ἀγέρωχος, τηκόμενος ὑπὸ θλίψεων ἢ ἀκόρεστος ἡδονῶν,
 καλεῖται Ἀρόλδος, Κονράδος, Λάρας, Μανφρέδος ἢ Κάιν· ὁ
 ἕτερος εὐπαθής, ἀφωσιωμένος, ὑποταγῆς ἀλλὰ πάντων ἐπι-
 δεκτικὸς διὰ τοῦ ἔρωτος, καλεῖται Ἰουλία, Αἰδέα, Ζουλέικα,
 Γκουλνάρα ἢ Μεδόρα. Ὁ ἀνὴρ εἶναι αὐτὸς οὗτος, ἡ δὲ γυνή
 ἐκείνη, ἣν ἠβούλετο ἡ ὑπερηφάνειά του. Ἐν ταῖς μονοτόνοις
 αὐτοῦ δημιουργίαις ὑπάρχει πλειοτέρα ἀγωνία ἢ δύναμις.
 Δυστυχῶς δὲ ἔνεκα σφαλεροῦ συστήματος ἢ ἀτέχνου ἀντι-
 ποιήσεως, ἐπιθυμεῖ νὰ ἐνώνῃ πάντοτε ὁ ποιητὴς ἐν τοῖς προ-
 σώποις, ὧν αὐτὸς εἶναι τὸ πρωτότυπον, τὸ ἐλάττωμα καὶ
 τὴν ὑπεροχὴν φαίνεται λέγων, ὡς ὁ Σατανᾶς τοῦ Μίλτωνος
 « Τὸ σὸν κακὸν ἔστω ἐμὸν καλόν. »

Τὰ συγγράμματα τοῦ Βύρωνος οὐδὲν ἤττον πρὸς τὴν τοῦ
 καλοῦ αἰσθησιν (le gout) προσκρούουσιν ἢ πρὸς τὴν ἠθικὴν. Τὸ
 μεγαλύτερον θέλημα καὶ ὁ ἀληθὴς πλοῦτος τῆς εὐφυΐας,
 ἡ ποικιλία, ἐλλείπει αὐτῷ. Τὸν χαρακτήρα τοῦτον ἔχει κοι-
 νὸν μετὰ τοῦ Ἀλφιέρη, οὗ τὴν αὐστηρὰν κανονικότητα ἐμι-
 μήθη ἐν τῷ θεάτρῳ του. Ὁ Βύρων τῷ ὄντι τολμηρὸς, ἐφε-
 κτικὸς κατὰ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν θρησκείαν, ἢ μᾶλλον ἀκού-
 σιος μαθητὴς τοῦ ἐφεκτικοῦ μας, δὲν καινοτομεῖ ἐπὶ τῶν

ζητημάτων τῆς τέχνης καὶ τοῦ καλοῦ (de gout), οὐδὲ ἐπὶ τινος φιλολογικῆς θεωρίας, ἀλλὰ στρέφεται μόνον καινοτομῶν περὶ τὰς παραδόξους ἐντυπώσεις τῆς φυσιογνωμίας του. Ἐνεκα τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν σπουδῶν του, ῥέπει εἰς τὸ ἀρχαῖον καλὸν, (gout) καὶ εἰς τοὺς καθαρωτέρους τύπους τοῦ κατὰ τὴν βασιλείαν τῆς Ἄννης αἰῶνος, τῆς ἐκφραστικῆς καὶ σοφῆς γλώσσης τοῦ ὁποίου εἶναι ἐγκρατῆς θαυμάσιος. Ἡ νευρώδης καθαρότης τοῦ ὕφους, τὸ χάριεν, τὸ ἀρμονικὸν τῆς ἐκφράσεως, ἀποτελοῦσι τῷ ὄντι τὸ οὐσιῶδες μέρος τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ Βύρωνος, ὅστις ἀπεστρέφετο τὴν λεπτὴν ἐπιτήδευσιν καὶ τὸ ἀλληγορικὸν τοῦ γερμανικοῦ ἰδιωτισμοῦ τινῶν ἐκ τῶν συγχρόνων του, οὐδὲ ἤξιον νὰ ἀνανεώσῃ ἄρδην τὴν ποιητικὴν γλῶσσαν. Ἐν τῷ ὁ λαμπρὸς καὶ πομπώδης Μῶρος, ἡ ἀνομπῶλις τῆς Ἀνατολῆς, ὁ θρασὺς καὶ μεταφυσικὸς Σελλέϋ, ὁ νέος καὶ ἐπιτετηδευμένος Κεάτος, κακῶς ἐξετίμων τὸν Πόπ, ὡς πνεῦμα μετὰ δειλίας ἐπόμενον τοῖς κλασσικοῖς, ὁ Βύρων ἀνεγνώριζε τοῦτον ὡς τύπον ἀπελπιστικὸν, καὶ ἐχλεύαζε τοὺς νέα δημιουργοῦντας ποιητικὸς τολμητίας.

Κατακρινόμενος ἐνίοτε ὅτι δμοιάζει αὐτοῖς καὶ ὅτι τοῖς ἦνοιξε τὴν ὁδὸν, ἔλεγε μετὰ κατανύξεως λυπούσης τοὺς φίλους του « Περὶεπλάκημεν εἰς σύστημα ποιητικῆς περιπετειᾶς ἀνάξιον τοῦ διαβόλου. » Ὁ Βύρων ἐπανέρχεται συχνάκις ἐπὶ τῆς ιδέας ταύτης καὶ ἐγκωμιάζει ἀποκλειστικῶς τὴν φιλοκαλίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως τουλάχιστον ἐννοεῖ ταύτην εἰς Ἄγγλος. Συνέθετο μάλιστα περὶ τούτου δύο κριτικὰς ἐπιστολάς, ἐν αἷς ἀποκαλεῖ τοὺς συγχρόνους του βαρβάρους, « κτίζοντας εὐτελεῖς ἐκ χώματος καὶ πλίνθου οἰκοδομάς, » παρὰ τὴν βάσιν περικαλῶν μαρμάρων τῆς ἀρχαιότητος. »

Ἐν τῷ ζήλω αὐτοῦ πρὸς τὴν λεπτὴν φιλοκαλίαν (pour la pureté du gout) ὁ Βύρων προβαίνει μάλιστα εἰς τὸ κρίνειν αὐστηρῶς τὸν Σακεσπῆρον, τὸν Μίλτωνα, καὶ τοὺς παλαιοὺς δραματοποιοὺς ἄγγλους, θεωρῶν τὴν μὲν γλῶσσαν

τούτων θαυμασίαν, τὰ δὲ συγγράμματα παράτοπα. Ἀποκρούει ὡσαύτως τὴν ἀπλοϊκὴν βαρβαρότητα, τὴν ἐνεργητικὴν σκαιότητα τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, καὶ τὴν σχολαστικὴν καὶ πολύπονον λεπτολογίαν τῆς ἐποχῆς του, ἥτις τῷ φαίνεται, λέγει, ὅπως εὐήθης.

Ἀποδίδωντις πρὸς τὸν χόλον καὶ τὴν ἰδιοτροπίαν του μέρος τι τοῦ ἀναθέματος τούτου, ἐξ οὗ οὐδ' αὐτὸς οὗτος ὁ Βύρων ἐξηρεῖτο, θὰ ὁμολογήσει ὅτι δὲν ἤμαρτεν οὗτος κατὰ τὸ σύνολον, καὶ ὅτι τὰ μᾶλλον ἐγκωμιαζόμενα τῶν συγγραμμάτων του φέρουν τὸν χαρακτῆρα τῆς παρακμῆς, ἢν παντοῦ περὶ ἑαυτὸν ἔβλεπε. Τὸ νευρῶδες καὶ ἐπιλάμπον ὕφος του μετέχει πολὺ τῆς ἐπιτετηθευμένης συντομίας, τῆς ὀξυκινήσιος καὶ ἐπιδείξεως τοῦ Λουκκανοῦ.

Εἶναι ὑπερβολικόν, ὡς ἐκεῖνος, καὶ περιέχει τὴν ἔμφρασιν ἐκείνην, ἣν ἡ πᾶνυ νεαρά φαντασία ἐκλέγει ὡς δύναμιν. Ἀλλὰ ζωγραφίζει πράγματα παράδοξα, ἀρχόμενος ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ μόνον, οὗ περιγράφει ἀσκόπως τὴν χαλεπὴν καὶ κατηφῆ φύσιν· ἐκεῖσε πικρὴν νὰ ἦναι σχολαστικὸς γιγνόμενος παράδοξος. Ἡ ποίησις του ἀναφεῖσα ἐκ γονίμου φλεβὸς καὶ ἐκ τέχνης σοφῆς, εἶναι σχεδὸν πάντοτε περιγραφικὴ ἢ ἀποφθεγματικὴ, οὐδενὸς δραματικοῦ μετέχουσα. Ὁ Κολερίγος καὶ τινες ἄλλοι κατηγοροῦσιν αὐτῆς ὀλιγωρίαν καὶ ἀσθένειαν· ἀλλ' εἶναι πλήρης λαμπρότητος καὶ αἰσθημάτων, ἐκλέγει ἐπιδειξίως καὶ μεταποιεῖ τὴν γλῶσσαν, εἶναι λογικὴ καὶ περιπαθῆς, κανονικὴ καὶ νεαρά. Ὀλίγον ποικίλη ἐν ταῖς ἰδέαις, ἐστὶν ἀπέραντος ἐν τῇ μορφῇ, καὶ διατρέχει ταχέως πᾶσαν τὴν κλίμακα τῶν ἀρμονικῶν τόνων, ἀπὸ τῶν χαριστέρων μέχρι τῶν αὐστηροτέρων.

Ὁ Βύρων, εἰ καὶ ὑπερηφάνου μισανθρωπίας, εἰ καὶ ἐπεδείκνυεν ὑπεροψίαν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας του, ὡς καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, ἠγάπα ἰδιαζόντως τὸν συρμόν (*la mode*) καὶ τὴν περὶ τοῦ καλοῦ αἰσθησιν (*le gout*) τοῦ ὄχλου. Ἐν-

τεῦθεν αἱ παράδοξοι καὶ κατασπυσμέναι αὐταὶ μορφαὶ ὅπως ἐγείρη τὴν περιέργειαν καὶ οἰκονομῇ τὴν ἀνυπομονησίαν αἰῶνος σκεπτικῶ καὶ πολιτικῶ. Δὲν ἐπιχειρεῖ ποσῶς μακρὰ ποιήματα, εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν οὐδ' αὐτὸς ὁ Μίλτων εἶχεν ἀναγνωσθῆ, ὡς λέγει, οὐδὲ συνθέτει ἐντέχνως, ἀλλ' ἀρκεῖται εἰς λαμπρὰς σκιαγραφῆσεις καὶ μάλιστα εἰς τεμάχια. Ἐκλέγοντος τοῦ ποιητοῦ, οὐδὲν ἐστὶν ἐπιτυχέστερον, διότι οὐδ' ἀνωμαλῖαι ἐν τῇ συνθέσει του εἰσὶν, οὐδὲ καταπονεῖται ὁ ποιητικὸς αὐτοῦ οἶστρος. Ὅποιον τί ἐστὶν ὁ Μαζέππας αὐτοῦ; ποίημα, ἱστορικὸν ἔργον, μυθολογία τις; ἀδιαφοροῦμεν οὐδέποτε ζωηρότερα ζωγραφία, οὐδέποτε στενώτερος συνδυασμὸς τῆς περιγραφῆς, τοῦ πάθους, τῆς ἀρμονίας, ἐξωγογόνων στίχους. Ὁ Μαζέππας, ἔργον ὑψηλὸν τῆς ποιήσεως, λῆγον διὰ τινος χαριεντισμοῦ, εἶναι τὸ ἀριστούργημα καὶ τὸ σύμβολον τοῦ Βύρωνος. Ἄλλως τε, προσβληθείσης τῆς φαντασίας του ὑπὸ τοῦ θανάτου καὶ τῆς στρατιωτικῆς κηδείας τοῦ Ἄγγλου στρατηγοῦ Μώρου φονευθέντος ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐξεγείρεται μὲ τὸν τόνον τῆς μεγαλητέρας ἀπλότητος, καὶ γίνεται λυρικός, ὡς ὁ Τυρταῖος. Οὐδενὸς κάλλους λοιπὸν τῆς κλασικῆς ποιήσεως ὣν ἐνδεῆς ὁ Βύρων, ἔττεινε μάλιστα φύσει εἰς τοὺς ὑψηλοτέρους τύπους τῆς τέχνης καὶ εἰς τὴν σοφὴν μεγαληγορίαν τῆς φράσεως. Καθ' ἡμᾶς ὅμως τὸ ἀριστούργημα τοῦ ποιητοῦ, τὸ ἀτελές, τὸ κατὰ τὸ ἥμισυ σπουδαῖον κατὰ τὸ ἥμισυ ἀστεῖον, ἐν ᾧ ἔρριψε φύρδην μίγδην πάσας τὰς ιδέας του, εἶναι ὁ Don Juan, ποίημα ἄνευ κανόνων καὶ χαλινοῦ, ὡς ὁ ἥρωας, ἀλλὰ πλήρες θερμότητος, πνεύματος, χάριτος καὶ ἐνεργείας.

Ἡ σάτυρα τῶν ἀγγλικῶν ἡθῶν, ἡ κατέχουσα τοσαύτην θέσιν ἐν τῷ Don Juan δὲν μᾶς φαίνεται τοσοῦτον εὐφύης, ὅσον ὑβριστικὴ ὁ ποιητὴς περιπίπτει ἐνιαχοῦ εἰς τὴν ἀβελτηρίαν καὶ τὰς δυσαρέστους ταυτολογίας, ἀλλ' ἀνεγείρεται διὰ τοῦ πνεύματος, οὗ πλειότερον, ζωηρότερον, τολμηρότε-

ρον οὐδεις ποιητῆς ἔσχεν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πάπ καὶ τοῦ Βολταίρου. Δυστυχῶς τὸ πνεῦμα τοῦτο περιέχει συχνάκις τὴν ἀσυμπαθῆ εἰρωνειαν τῆς κακεντρεχοῦς καρδίας, καὶ δυσφημεῖ ἐπίσης τὴν δόξαν, τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀτυχίαν. Πολλὰ πράγματα συγκρούονται ἐν τῷ Don Juan, ἀλλ' οὐδὲν ἔργον τοῦ Βύρωνος δείκνυσι θαυμασιώτερον τὴν εὐφυίαν του, οὔτινος, εἰ ἐποίησε μόνον τὸ ποίημα τοῦτο, οἱ ἐπιγιγνόμενοι ἤθελον μνημονεύει ὡς δαιμονίου πρωτοτύπου.

Πνεῦμα ἀδούλωτον, τραφὲν ὑπὸ συγκινήσεων καὶ μελέτης, ὁ Βύρων δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὴν ποίησιν· ὁ πεζὸς αὐτοῦ λόγος εἶναι ζωηρὸς, σπινθηροδόλος, εὐκίνητος, οἷος σπανίως ἐστὶ παρὰ τοῖς ἄγγλοις, καὶ πλήθει τερπνῶν νεανειμάτων μετ' ἐκφράσεως ἐπιτυχοῦς. Δὲν εἶναι λίαν λυπηρὰ ἡ ἀπώλεια τῶν ἀπομνημονευμάτων, ἅπερ ὁ ποιητῆς ἔδωκεν εἰς τὸν Θωμᾶν Μῶρον καὶ ὁ κληροδόχος ὑπὸ ὑπερευλαθείας ἐξηφάνισεν, ὑποκαταστήσας ἀντ' αὐτῶν ἀπάνθισμά τι πρωτοτύπων ἐπιστολῶν, ἀναλύσεων, καὶ χωρίων κοινῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βύρωνος, αἵτινες μόναι ἐπιφαίνονται ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ, δίδουσιν ἡμῖν νὰ εἰκάσωμεν ὅπως αὐτὰ τὰ ἀπομνημονεύματα, δλόκληρος ἡ ὁμολογία ἢ γραφεῖσα ὑπὸ τῆς χειρὸς ταύτης καὶ μετὰ τοῦ ποιητικοῦ ἐκείνου οἴστρου, ἤθελον προσφέρει ἐπαγωγὸν ἀνάγνωσιν. Ἄγνοοῦμεν ἐὰν ἡ ἐξαφάνισις αὕτη ὠφέλησε τὴν ἠθικὴν ὑπόληψιν τοῦ Βύρωνος· ἀλλ' ἡ δόξα αὐτοῦ ὡς συγγραφέως, ἀπόλλυσιν ἐντεῦθεν δικαίωμα, ὅπερ ἤθελε τὸν κατατάζει μετὰ τῶν λογογράφων, μετὰ τῷ τοῦ Σουίφτ καὶ τοῦ Βολταίρου (α)

Ὅ,τι ἐπιζει τοῦ Βύρωνος καὶ παριστᾷ τοῦτον ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ, εἶναι τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ δαιμόνιον, τὸ διαβρῆδην ἀναγνωριζόμενον παρὰ τοῖς δύο μεγάλοις ἔθνεσι τοῖς

(α) Ὁ Σουίφτ ἦν περίφημος συγγραφεὺς Ἰρλανδοῦς, γεννηθεὶς τῷ 1667 καὶ ἀποθνήσκας τῷ 1745.

λαλοῦσι τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν, καὶ παρ' ὅλοις τοῖς ἄλλοις θαυμαζόμενον. Εἰ καὶ δὲν εἶναι ἀληθῶς δημουργικὸς, εἰ καὶ εἶναι μᾶλλον πρωτότυπος ἐπὶ τοῦ εἶδους ἢ ἐπὶ τῆς ὕλης, ὁ Βύρων ἐπενήργησε πολὺ ἐπὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῶν συγγρόνων, καὶ ἐξήγειρε διὰ τοῦ παραδείγματός του τὴν ποιητικὴν εὐτολίμειαν, ἣν διὰ τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ δογμάτων ἀπεδοκίμαζεν. Οὐδὲ τὰ μᾶλλον ἐλεύθερα πνεύματα ἀπέφυγον τὴν κατὰ τι ἐπίδρασιν αὐτοῦ· Αἱ ἐνεργητικαὶ εἰκόνες ἐνὸς τῶν ποιημάτων του, οὐδὲ πρὸς τὸν νοῦν τῆς ὠραίας γαλλικῆς ὁδῆς ὑπῆρξαν ζῆναι, ἐν ἣ ἡ παράδοξος τιμωρία καὶ ὁ ἀπροσδόκητος θρίαμβος τοῦ Μαζέππα ἀναζῶσι διὰ πυρίνων χαρακτήρων, ὡς τὸ σύμβολον καὶ ἡ ἱστορία αὐτῆ τῆς εὐφυΐας. Τῆς ὅλης ἐμπνεύσεως καὶ τῆς μελαγχολικῆς ποιήσεως αὐτοῦ τὴν ἐπιρροὴν, δὲν ἀπέφυγον οὐδὲ τὰ πρῶτα δοκίμια τοῦ μεγάλου ποιητοῦ, συμπαθόντος διαρρήδη καὶ καθαρῶς τὸν ἀλγεινὸν τοῦ Βύρωνος πυρρῶνισμόν. Τὰ ἴχνη του εὗρηται παντοῦ τῆς κατὰ τὸν αἰῶνα ἡμῶν φαντασίας, καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ ἐμπνεόμενος ἐνθουσιασμὸς ἤλαττώθη μὲν, ἀλλ' ὁ Βύρων δὲν ἔπαυσε θαυμαζόμενος.

Τ Ε Λ Ο Σ .

Ο ΜΑΖΕΠΠΑΣ.

1.

Μετά την ἐν Πουλταύα τρομεράν μάχην ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας, ἐγκαταλειφθεὶς ὑπὸ τῆς τύχης τοῦ πολέμου, εὐρέθη ἐν τῷ μέσῳ τῶν πτωμάτων τῶν ἀνδρείων μαχητῶν του. Ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα, θεότητες ἄστατοι, ὡς οἱ μάταιοι λατρευταὶ των ἀνθρώποι, ἐκηρύχθησαν ὑπὲρ τοῦ τροπαιοφόρου Κζάρου, ὅστις ἠλευθέρωσε τὰ τείχη τῆς Μόσχας, τοῦλάχιστον μέχρις ἐκείνης τῆς φοβερᾶς ἡμέρας, καθ' ἣν εἰς ἐνδοξότερος ἐχθρὸς ἐπέπρωτο νὰ ἡττηθῆ ἐκεῖ, καὶ νὰ ἴδῃ τοὺς ἀνδρείους στρατοῦς του κεραυνωθέντας.

2

Τοιαύτη ἡ τύχη τοῦ πολέμου· ὁ Κάρολος τετραυματισμένος ἐφευγεν ἵνα σωθῆ, διατρέξας πεδιάδας καὶ διαπεράσας ποταμούς. Ἦτο βεβαμμένος μὲ τὸ αἷμα τῶν πληγῶν του καὶ τῶν στρατιωτῶν του, ὧν χιλιάδες ἐφονεύθησαν, ἵνα εὐκολύνωσι τὴν φυγὴν του, χωρὶς οὐδεὶς νὰ παραπονεθῆ κατὰ τῆς φιλοδοξίας τοῦ ταπεινωθέντος μονάρχου, ἐνῶ τότε ὁ ἀδύνατος ἠδύνατο νὰ ὀμιλήσῃ ἐλευθέρως, καὶ νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸν ἰσχυρόν. Ὁ ἵππος του ἐφονεύθη, καὶ ὁ Γιέτας τῷ ἔδωκε τὸν ἰδικόν του, προτιμήσας νὰ συλληφθῆ ὑπὸ τῶν Ῥώσσω, καὶ ν' ἀποθάνῃ αἰχμάλωτος. Καὶ ὁ ἵππος οὗτος, ἀφοῦ διέτρεξε πολλῶν λευγῶν δρόμον, πίπτει τέλος καταβληθεὶς ὑπὸ τοῦ κόπου. Τότε ὁ βασιλεὺς ἐδέησε ν' ἀναπαύσῃ τὰ κεκμηκότα μέλη του, καὶ πρὸς τοῦτο εἰσηλθεν εἰς πυκνὸν τι δάσος, τὸ ὁποῖον ἐφωτίζετο μακρόθεν ὑπὸ τῶν πυρσῶν

τῶν περιπολούντων ἐχθρῶν. Ἴδού ἡ ἀμοιβὴ καὶ αἱ δάφναι διὰ τὰς ὁποίας τὰ ἔθνη ἀλληλοκτονοῦνται!

Ἐπειδὴ αἱ δυνάμεις τοῦ Καρόλου εἶχον ἤδη ἐξαντληθῆ, οἱ συνοδεύοντες αὐτὸν στρατιῶται τὸν ἔθεσαν πλησίον ἀγρίου δένδρου ἵνα πλαγιάσῃ αἱ πληγαὶ του εἶχον σκληρυθῆ ἐκ τοῦ ψύχους, τὰ δὲ μέλη του εἶχον γίνει ἄκαμπτα· πλὴν τὸ πυρέσσον αἷμά του δὲν τῷ ἐπέτρεπεν οὔτε μίαν στιγμήν νὰ κλείσῃ τοὺς ὀφθαλμούς του ἵνα κοιμηθῆ, καὶ ἀνακτήσῃ τὰς ἀπολεσθεῖσας δυνάμεις του· ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας ὑπέφερε βασιλικῶς τὰ δεινὰ τῆς πτώσεώς του, ἐπειδὴ καὶ τὴν δυστυχίαν ὑπέταξε, καθὼς πρῶτον εἶχεν ὑποτάξει τὰ πλησίον του ἔθνη.

3.

Πόσον ὀλιγάριθμος, φεῦ, ἔμεινεν ἡ συνοδία του! Πόσοι στρατηγοὶ τὸν ἠκολούθησαν εἰς τὴν μάχην, καὶ πόσοι ἔμειναν μετ' αὐτήν! Ἐν μιᾷ μόνῃ ἡμέρᾳ οἱ πλεῖστοι ἠφανίσθησαν· οἱ δὲ συνοδεύοντες αὐτὸν νῦν στρατηγοὶ ἦσαν ὀλίγοι μὲν, πλὴν ἀνδρεῖοι καὶ ἀτρόμητοι. Ὅλοι οὗτοι ἐκάθησαν κατὰ γῆς τεθλιμμένοι καὶ σιωπῶντες πλησίον τοῦ μονάρχου, παρὰ τῷ ὁποίῳ ἔκειτο ὁ ἵππος του· διότι ὁ κίνδυνος ἐξίσωσε τότε τὸν ἄνθρωπον μὲ τὸ ζῶον. Ὅλοι ἐν ᾧρᾳ ἀνάγκης, μικροὶ καὶ μεγάλοι, γίνονται σύντροφοι. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἠτοίμασε τὴν κοίτην του ὑπὸ τοὺς κλάδους παλαιᾶς δρυὸς ὁ γέρον Μαζέππας, ὁ ὁποῖος ἦτον ἰσχυρὸς ὡς ἡ δρυς, ἧς ἠρίθμει τὰ ἔτη. Ἀλλὰ πρὶν κατακλιθῆ ὁ ἀνδρεῖος οὗτος καὶ τολμηρὸς ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων, καὶ περ κεκμηκῶς ἐκ τῆς μακρᾶς ἐκείνης πορείας, ἐπεμελήθη πρῶτον τὸν ἵππον του, τῷ ἔστρωσε κοίτην ἀπὸ χόρτα, ἐθώπευσε τοὺς γλουτοὺς καὶ τὴν χαίτην του, καὶ χαλαρώσας τὸν ἵππό-

δεσμόν του ἐξέβαλε τὰ ἡνία του, καὶ ἐχάρη ἰδὼν αὐτὸν τρώγοντα μὲ ὄρεξιν· διότι ἕως τότε ἐφοβείτο μήπως τὸ κεκμηκὸς ζῶον δὲν ἤθελε φάγει τὸ ὑπὸ τῆς δρόσου τῆς νυκτὸς νοτισθὲν χόρτον. Ἄλλ' ἦτο βωμαλέον ὡς ὁ κύριός του, καὶ, ὡς αὐτὸς, ἔτρωγεν οἰανδῆποτε τροφήν, καὶ κατεκλίνατο εἰς οἰανδῆποτε κοίτην· νοητικὸν δὲ καὶ εὐπειθές, ἅμα ἤκουε τὴν φωνήν του, ἤρχετο πρὸς αὐτὸν, τὸν ἀνεγνώριζεν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ πλήθους, καὶ ἐξετέλει προθύμως τὰ θελήματά του. Ταχὺς ὡς ἀστραπή, καὶ ἰσχυρὸς, ὁ γνήσιος Ταρταρικὸς ἵππος ἔφερε τὸν Μαζέππαν μὲ ἐκπληκτικὴν ταχύτητα· τόσον δὲ ἠγάπα τὸν κύριόν του, ὥστε δι' ὅλης τῆς νυκτὸς, ἀπὸ τῆς δύσεως μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, ἤθελε τὸν ἀκολουθήσει ὡς νεβρὸς, καὶ τὸν διακρίνει ἐν τῷ σκότει ἀπὸ μυρίους ξένους.

4.

Μετὰ ταῦτα, ὁ Μαζέππας ἠπλωσε κατὰ γῆς τὸν μανδύαν του, καὶ, στηρίξας τὴν λόγχην του εἰς τὸν κορμὸν τῆς δρυὸς, ἐξήτασεν εἰς τὰ ὄπλα του ἦσαν εἰς καλὴν κατάστασιν· ἀνησυχῶν μὴ ἐβλάβησαν κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, παρετήρησε τὴν ἐστίαν τοῦ πυροβόλου του, ἵνα ἴδῃ εἰς ἦτον ἀκόμη πλήρης πυρίτιδος, καὶ εἰς ὅ πυρόλιθος ἦτον ἐστερωμένος ἐπὶ τῆς ἐστίας. Ἐψηλάφησε τὴν λαβὴν καὶ τὸν κολεὸν τοῦ ἀκινάκου του, καθὼς καὶ τὸν ζωστήρα, ἵνα ἴδῃ εἰς ἦσαν σῶα. Ἐπειτα ἐξήγαγεν ἀπὸ τὸν γυλιὸν τὸ μετάλλιον δοχεῖον καὶ τὴν λιτὴν τροφήν του, ἣν καταθέσας, προσεκάλεσε τὸν βασιλέα καὶ τοὺς συντρόφους του γὰ μετασχῶσιν αὐτῆς, μὲ μίαν ἀφέλειαν ὅλως ἀγνωστον εἰς τὰ συμπόσια τῶν αὐλικῶν. Ὁ Κάρολος μειδιῶν μετέσχε τῆς λιτῆς ἐκείνης τροφῆς μετὰ πλαστῆς εὐθυμίας· φαινόμενος δὲ ὑπέρτερος τῶν πληγῶν

καί τῶν πόνων του: « ὦ Μαζέππα, τῷ εἶπεν, ἐξ ὄλων τῶν ἀνδρείων καί τολμηρῶν πολεμιστῶν μου, οἵτινες διεκρίθησαν εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς, τὰς ταχυπορείας καί τὰς λεηλασίας, οὐδεὶς ὑπῆρξε βραχυλογώτερος ἢ δραστηριώτερός σου! Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς σήμερον δὲν ἐφάνη ἐπὶ τῆς γῆς ζευγὸς ἀρμοδιώτερον σοῦ καί τοῦ Βουκεφάλου σου· ἡ φήμη ὄλων τῶν ἰππέων τῆς Σκυθίας ἐκλείπει ἐνώπιον τῆς ἰδικῆς σου, καθόσον ἀφορᾷ τὸ ἰππεύειν, τὸ διαπερᾶν τοὺς ποταμοὺς καὶ διατρέχειν τὰς πεδιάδας ». — « Ἐπάρατον ἔστω τὸ σχολεῖον ὅπου ἔμαθα τὴν ἰππασίαν! » ἀπεκρίθη ὁ Μαζέππας. « Διὰ τί, ἐπέλαβεν ὁ Κάρολος, ἀφοῦ ἐν αὐτῷ ἔμαθες τὴν ἰππασίαν τόσον καλῶς »; — « Ἡ ἱστορία τῆς ἰππασίας μου, εἶπεν ὁ Μαζέππας, εἶναι μακρὰ, καὶ ἔχομεν πολλῶν λευγῶν δρόμον ἀκόμη νὰ περάσωμεν, καὶ πολλὰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις νὰ ἀποκρούσωμεν, πρὶν οἱ ἵπποι μας δυνηθῶσι νὰ βροσκήσωσιν ἐν ἀνέσει πέραν τοῦ Βορυσθένους, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ μας εἶναι δεκαπλάσιοι ἡμῶν· ἐκτὸς τούτου, Μεγαλειότατε, τὰ μέλη σου εἶναι κεκμηκότα καὶ χρήζουσιν ἀναπαύσεως· κοιμήθητι λοιπὸν, ἐγὼ δὲ θέλω φρουρήσει τὸν στρατὸν σου ». — « Ὅχι, εἶπεν ὁ Σουηδὸς μονάρχης· θέλω νὰ μοὶ διηγηθῆς τὴν ἱστορίαν σου, διότι ἐλπίζω νὰ μοὶ ἔλθῃ διὰ μέσου αὐτῆς ὁ ὕπνος, ὅστις τὰ νῦν φεύγει τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ». — « Πολὺ καλὰ, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Μαζέππας· μὲ τὴν ἐλπίδα ταύτην θέλω ἀναπολήσει εἰς τὴν μνήμην μου τὰ ἐβδομήκοντα ἔτη τῆς ζωῆς μου. Ἦμην, νομίζω, εἰκοσαετῆς· ναί, εἰκοσαετῆς· ὁ Ἰωάννης Καζιμίρης ἐβασίλευεν εἰς τὴν Πολωνίαν, ἐγὼ δὲ ἦμην ἀκόλουθός του, καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἰδιότητα τὸν ὑπηρετήσα ἐπὶ ἕξ ἔτη τῆς νεανικῆς ἡλικίας

μου ἦτο σοφὸς μονάρχης καὶ δὲν ὠμοίαζε διόλου τὴν μεγαλειότητά σου· δὲν ἔκαμνε πολέμους, οὔτε κατέκτα νέα βασίλεια, τὰ ὁποῖα ἐμελλε πάλιν ν' ἀπολέση μίαν ἡμέραν, καὶ (ἐκτὸς τῶν συζητήσεων τῆς διαίτησ τῆς Βαρσοβίας) ἐβασίλευεν ἐν ἀργίᾳ καὶ ἡσυχίᾳ. Δὲν ἐστερεῖτο ὁμῶς ὅλως δι' ὄλου φροντίδων· διότι ἡγάπα τὰς μούσας καὶ τὰς γυναῖκας, αἵτινες, ἀμφότεραι τόσον τὸν ἠνώχλου ἐνίοτε, ὥστε τὸν ἔκαμνον νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ἦτο μᾶλλον εἰς τὸν πόλεμον παρὰ μὲ αὐτάς· ἀλλ' ἅμα ἡ ὀργή του παρήρχετο, ἤλλαζε παλλακίδα καὶ βιβλίον· ἔπειτα ἔδιδε πομπῶδεις ἑορτὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἔτρεχον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Βαρσοβίας διὰ νὰ θεωρήσωσι τὴν μεγαλοπρεπῆ αὐλὴν, τὰ πολυτελῆ φορέματα τῶν κυριῶν καὶ τὰς χρυσοῦφάντους στολὰς τῶν στρατηγῶν του. Ὁ Καξιμίρης ἦτον ὁ Σολομών τῶν Πολωνῶν· οὕτω τὸν ἀπεκάλου· οἱ ποιηταὶ του ὅλοι, ἐκτὸς ἐνός, ὅστις μὴ ὦν συνταξιούχος, ἔγραψε σάτυραν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκαυχᾶτο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ κολακεύῃ. Ἡ αὐλή του τέλος ἦτον αὐλὴ φιλεόρτων καὶ ἱπποδρόμων, ἐνθα ὅλοι οἱ αὐλικοὶ κατεγίνοντο εἰς τὴν στιχουργίαν· καὶ ἐγὼ αὐτὸς συνέθεσά ποτε στίχους τινας, εἰς οὓς ἔδωκα τὴν ἐπωνυμίαν, « ὁ δυστυχῆς Θύρσις ».

Ἐπῆρχεν ἐκεῖ κόμης τις Παλατῖνος, ἀρχαίας καὶ ὑψηλῆς καταγωγῆς, πλούσιος ὡς τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἄλατος (1) ἢ τοῦ ἀργύρου, καὶ, ὅσον δύνασαι νὰ φαντασθῆς, ὑπερήφανος· ἐνόμιζεν ὅτι εἶλκε τὸ γένος ἐκ θεοῦ τινος. Τόσον ἐνδοξοὶ ἦσαν οἱ πρόγονοί του καὶ τόσον πολὺς ὁ πλοῦτός του, ὥστε ὀλίγοι μεγιστᾶ-

(1) Ἡ σύγκρισις αὕτη ἀρμόζει εἰς τὸ στόμα ἐνός Πολωνοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ πατρίς ἔχει τὰ μεταλλεῖα τοῦ ἄλατος ὡς τὸν κυριώτερον πλοῦτον.

νες ἠδύναντο νὰ συγκριθῶσι πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ἠγάπα ν' ἀναγινώσκη τὰς διφθέρας τῆς γενεαλογίας του μὲ τόσην ὑπερβολὴν, ὥστε ἀπώλεσε σχεδὸν τὸ λογικόν του, φανταζόμενος ὅτι ὅλη ἡ ἀξία τῶν προγόνων του ἐπήγαξε παρ' αὐτοῦ.

Ἡ σύζυγός του δὲν ἦτο τῆς γνώμης του. Οὔσα νεωτέρα αὐτοῦ κατὰ τριάκοντα ἔτη, ἐβαρύνετο καθ' ἡμέραν τὴν ἐξουσίαν του· ἀφοῦ δ' ἐπὶ τινα χρόνον ἔκρυψε τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἐλπίδας καὶ τοὺς φόβους της, ἀφοῦ ἔχυσεν ὀλίγα δάκρυα ἀποχαιρετοῦσα τὴν ἀρετὴν, μετὰ ἐν ἡ δύο ἀνήσυχα ὄνειρα, τὰ βλέμματα τῆς νεολαίας τῆς Βαρσοβίας, τὰ ἄσματα καὶ οἱ χοροὶ τῆ παρέσχον τὰς συνήθεις ἐκείνας εὐκαιρίας, αἱ ὁποῖαι κάμνουσι τρυφερὰς τὰς πλέον ψυχρὰς κυρίας· οὕτως ὁ κόμης ἔλαβε νέους τίτλους χρησιμεύοντας, καθ' ἃ λέγουσιν, ὡς διαβατήρια διὰ τὸν οὐρανόν. Ἄλλ' εἶναι παράδοξον ὅτι σπανίως καυχῶνται ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔγιναν οἱ μᾶλλον ἀξιοὶ αὐτῶν.

5.

Ἦμην τότε ὠραῖος νέος· ἄς μοὶ συγχωρηθῆ τῶρα, ὅτε εἶμαι ἐβδομηκοντούτης, νὰ εἶπω ὅτι εἰς τὸ ἔαρ τῆς ζωῆς μου ὀλίγοι νέοι ἢ ἄνδρες τέλειοι, ἰδιῶται ἢ ἱππῶται, ὑπῆρχον οἵτινες ἠδύναντο νὰ διαφιλονεικῆσωσι μετ' ἐμοῦ τὰ πρωτεῖα μὲς πρὸς τὴν τέχνην τοῦ ἀρέσκειν· διότι εἶχον ἀνδρίαν, νεότητα, φαιδρότητα καὶ πρόσωπον οὐχὶ ὡς τοῦτο, τὸ ὁποῖον νῦν βλέπεις, ἀλλὰ τόσον γλυκὺ, ὅσον νῦν εἶναι τραχὺ. Φαίνεται ὅτι ὁ χρόνος, αἱ φροντίδες καὶ οἱ κόποι τοῦ πολέμου ἠθέλησαν νὰ ἐκβάλωσι τὴν ψυχὴν μου διὰ τοῦ προσώπου μου, χαράσσοντες ἐπ' αὐτοῦ τόσον βαθείας ρυτίδας, ὥστε οἱ συγγενεῖς, οἱ γονεῖς μου αὐτοὶ καὶ ὅσοι μ' ἐγνώρισαν ὑπὸ τὴν νεανικὴν μορφήν μου

δὲν ἤθελον μὲ ἀναγνώρισει, συγκρίνοντες τὴν παροῦσαν ὄψιν μου μὲ τὴν παρελθούσαν. Ἡ μεταβολὴ αὕτη μοὶ συνέβη πολὺ πρὶν τὸ γῆρας ἐγγράφη τὸ ὄνομά του εἰς τὴν σελίδα τοῦ μετώπου μου. Μὲ τὰ ἔτη, ὡς βλέπεις, δὲν παρήκμασεν ἡ ἀνδρία καὶ ἡ δύναμις τοῦ νοός μου· ἄλλως κατὰ τὴν ὥραν ταύτην δὲν θὰ ἤμην εἰς κατάστασιν νὰ διηγῶμαι παλαιὰς ἱστορίας ὑπὸ τοῦτο τὸ δένδρον ἔχων σκέπασμα τὸν ἀναστρόν οὐρανόν.

Ἄλλ' ἄς ἐξακολουθήσω τὴν διήγησίν μου. Ἡ ὠραιότης τῆς Θηρεσίας. . . . Μοὶ φαίνεται ὅτι τὴν βλέπω τώρα ἐνώπιόν μου διαβαίνουσαν πλησίον τῆς καστάνεας ἐκείνης, τόσον ἡ ἀνάμνησίς της μοὶ εἶναι εἰσέτι ζωηρά.

Δὲν εὐρίσκω ὅμως λέξεις καταλλήλους νὰ περιγράψω τὴν μορφήν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἠγάπησα· εἶχε μέλανας ὠραίους ὀφθαλμούς οἷους ἀπαντᾷ τις μόνον εἰς Ἀσιανὰς γυναῖκας, καὶ τοὺς ὁποίους ἐγέννησεν ὁ συνδυασμὸς τῆς γείτονός μας Τουρκικῆς φυλῆς μετὰ τοῦ Πολωνικοῦ αἵματος· ἐξ αὐτῶν δὲ ἐξήρχετο φῶς γλυκὺ ὅμοιον μὲ τὰς πρώτας ἀκτῖνας τῆς ἀνατελλούσης κατὰ τὸ μεσονύκτιον σελήνης. Ἐὰ βλέμματά της, ἐρωτικὰ καὶ τακερὰ ἐνταυτῶ, ἐφαίνοντο ὡς τὰ τῶν ἀγίων μαρτύρων, ὅταν ἀποθνήσκωσιν εἰς τὴν στρέβλην, καὶ ὑψώνωσι τοὺς ἐστατικούς ὀφθαλμούς των πρὸς τὸν οὐρανόν ὡσάν νὰ χαίρωσιν ἐκπνέοντες. Τὸ μέτωπόν της ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ μὲ διαυγῆ καὶ γαληνιαίαν λίμνην φωτιζομένην ὑπὸ τοῦ μεσοθερινοῦ ἡλίου, τοῦ ὁποίου αἱ ἀκτῖνες ἀντανεκλῶνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας της χωρὶς νὰ ταραττωνται ὑπὸ κυμάτων· μὲ λίμνην εἰς τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανὸς κατοπτρίζεται. Ἐὰ χεῖλη καὶ αἱ παρειαί της. . . .

Ἄλλὰ διὰ τί νὰ προβῶ; τὴν ἡγάπων τότε, τὴν ἀγαπῶ καὶ τώρα ἀκόμη· ὅσοι δὲ εἶναι ὅμοιοι μὲ ἐμὲ ἀγαποῦν καθ' ὑπερβολὴν μέχρι μανίας, καὶ ὁ ἔρωσ των δὲν καταβάλλεται οὔτε ὑπὸ τῆς δυστυχίας, οὔτε ὑπὸ τοῦ γήρατος, ἐκτὸς μόνον ὑπὸ τοῦ θανάτου.

6.

Συνητηθήμεν καὶ ἐθεωρήσαμεν ἀλλήλους· ἐγὼ ἄμα εἶδον αὐτὴν ἐστέναξα βαθέως· αὐτὴ δὲν ὠμίλησε, καὶ ὅμως ἀπεκρίθη· διότι ὑπάρχουσι μυρίαὶ ἐκφράσεις σιωπηλαὶ καὶ σημεία, τὰ ὅποια ἀκούομεν καὶ βλέπομεν, ἀλλὰ τὰ ὅποια δὲν ἐξηγοῦνται. Ταῦτα εἶναι ἀκούσιοι σπινθῆρες τῆς διανοίας ἐξερχόμενοι ἐκ καρδίας ἐρωτευμένης, καὶ ἀποτελοῦντες παράδοξον συνεννόησιν, μυστηριώδη καὶ ἰσχυράν, ἥτις συνδέει τὴν φλογερὰν ἄλυσιν τὴν ἐνόουσαν ἀκουσίως τὰς καρδίας καὶ τὰς ψυχὰς τῶν νέων, καὶ, ὡς τὸ ἠλεκτρικὸν σύρμα, διαδίδουσαν ἀγνώστως πῶς τὸ καταβιβρώσκον τοῦ ἔρωτος πῦρ.

Τὴν εἶδον καὶ ἐστέναξα· ἀπομακρυνθεὶς δὲ αὐτῆς ἐκλαυσα, καὶ ἡ δειλία μου μὲ ἐμπόδιζε τοῦ νὰ τὴν πλησιάσω, μέχρις οὗ τέλος ἐγνωρίσθην μὲ αὐτὴν, καὶ ἠδυνάμεθα ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ συνδιαλεγώμεθα ἀνυπόπτως εἰς τὴν οἰκίαν της. Καὶ τότε ἀκόμη ἠθέλησα πολλάκις νὰ τῇ ἐξομολογηθῶ τὸ πάθος μου, πλὴν οἱ τρηροὶ καὶ ἀσθενεῖς λόγοι μου ἐπνίγοντο ἐπὶ τῶν χειλέων μου.—Ἵπάρχει παίγνιον τι εὐτελὲς μὲ τὸ ὅποῖον διασκεδάζομεν τὸν καιρὸν τῆς ἀργίας, καὶ τοῦ ὀπαίου ἐλησμόνησα τὸ ὄνομα. Ἐτυχε μίαν ἡμέραν ἡ Θηρεσία καὶ ἐγὼ νὰ παίξωμεν εἰς τοῦτο τὸ παίγνιον· δὲν μὲ ἐμελλεν εἶναι ἐκέρδαινον ἢ ἔχανον, ἤρκει δι' ἐμὲ νὰ εὐρίσκωμαι τόσοσ πλησίον αὐτῆς ὥστε ν' ἀκούω, καὶ ὦ! νὰ βλέπω τὸ ὄν, τὸ ὅποῖον τοσοῦ-

τον ἡγάπων. Παρετήρουν ὅλα τὰ κινήματά της ὡς φρουρός (εἶθε καὶ ἡ ἰδική μας φρουρά κατὰ τὴν σκοτεινὴν ταύτην νύκτα νὰ φυλάττη τόσον ἀγρύπνως ὅσον τότε ἐγώ!). Ἡ Θηρεσία ἐφαίνετο σκεπτική, οὐδόλως προσέχουσα εἰς τὸ παίγιον, καὶ μὴ λυπουμένη μηδὲ χαίρουσα ὅτε ἔχανεν ἢ ἐκέρδαινε· καὶ ὁμως ἐξηκολούθει παίζουσα ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας, ὡς ἐὰν ἐσωτερικὴ τις θέλησις τὴν εἶχε προσκολλήσει πλησίον μου, θέλησις μᾶλλον ἐρωτικὴ ἢ φιλοπαικτικὴ. Ἐλπίς τις τότε, ὡς ἀκτὶς φωτός, ἐθέρμανε τὴν καρδίαν μου, διότι ἀνεκάλυψά τι εἰς τοὺς τρόπους της, τὸ ὁποῖον μοὶ ἔλεγε νὰ μὴ ἀπελπίζωμαι· ἡ ἐλπίς αὕτη μὲ ἐνθάβρυνε νὰ ἐκφράσω τὰ πρὸς αὐτὴν αἰσθήματά μου μὲ λόγους ἀσυναρτήτους μὲν, πλὴν τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἠκροάσθη, καὶ τοῦτο ἤρκει· διότι ἐκείνη ἥτις ἠκροάσθη ἄπαξ, θέλει ἀκροασθῆ καὶ δίς· ἡ καρδία της βεβαίως δὲν εἶναι ἐκ πάγου, καὶ μία μόνη ἄρνησις της δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ὑβριστικὴ ἀποβολή.

7.

Ἠγάπησα καὶ ἀντηγαπήθην. Λέγουν περὶ σοῦ, Μεγαλειότατε, ὅτι οὐδέποτε ἠσθάνθης τὰς γλυκείας τοῦ ἐρωτος ἀδυναμίας· ἐὰν τοῦτο ἦναι ἀληθές, πρέπει νὰ βραχύνω τὴν διήγησιν ὅλων τῶν ἡδονῶν καὶ ὀδυνῶν μου, διότι αὕτη ἤθελε σοὶ φανῆ παράλογος καὶ ὀχληρὰ· ἀλλ' ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐγεννήθησαν διὰ νὰ ἄρχωσι τῶν παθῶν των, ὡς σὺ ἄρχεις τοῦ ἑαυτοῦ σου ἅμα καὶ τῶν ἐθνῶν. Ἐγὼ εἶμαι, ἢ μᾶλλον ἤμην ποτέ, ἡγεμῶν, ἀρχηγὸς μυριάδων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἡδυνάμην νὰ φέρω κατὰ βούλησιν εἰς ἰὰ πλεον ἐπικίνδυνα μέρη, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθην ποτέ νὰ διοικήσω παρομοίως ἑμαυτόν. — Ἀλλ' ἄς ἐξακολουθήσω τὴν διήγησίν μου.

Ὄντως ἐπιζήλος εἶναι ἡ τύχη τοῦ ἀνταγαπωμένου ἐραστοῦ· ἀλλ' ἀφοῦ αὕτη φθάσῃ εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν τῆς εὐδαιμονίας της, λήγει, φεῦ! εἰς δυστυχίαν. Συνηντώμεθα κρυφίως εἰς τὸν κοιτῶνα τῆς Θηρσείας· τὴν δὲ ὥραν τῆς συνεντεύξεώς μας περιέμενον ἀνυπομόνως μὲ σφοδρὸς παλμούς τῆς καρδίας. Ἡ ζωὴ μου ὀλόκληρος εἶναι μὴδὲν ὡς πρὸς ἐκεῖνας τὰς ἡδίστας ὥρας, ὁμοίας μὲ τὰς ὁποίας δὲν ἐνθυμοῦμαι· νὰ ἀπῆλαυσα ἔκτοτε ἄλλας μέχρι τοῦ γήρατός μου. Ἀσμένως ἤθελον δώσει σύμπασαν τὴν Οὐκραίνην διὰ ν' ἀπολαύσω πάλιν τοιαύτας ὥρας, καὶ νὰ γίνω αὖθις ἐκεῖνος ὁ εὐτυχῆς ἀκόλουθος, ὅστις ἤρχε μιᾶς γλυκείας καρδίας, μόνον κτῆμα ἔχων τὸ ξίφος του, καὶ ὅστις ἄλλους θησαυροὺς δὲν ἐγνώριζεν ἐκτὸς τῶν δώρων τῆς φύσεως, ἥτοι τῆς νεότητος καὶ τῆς ὑγείας.

ὦ πόσον ἡδονικαὶ ἦσαν ἐκεῖναι αἱ λαθραῖαι συνεντεύξεις! Λέγουσιν ὅτι ἡ λαθραιότης αὐξάνει τὴν ἡδονὴν· τὸ κατ' ἐμὲ ἀγνοῶ τοῦτο, πλὴν ἤθελον ἀσμένως θυσιάσει τὴν ζωὴν μου, διὰ νὰ κηρύξω τὴν Θηρσείαν σύζυγόν μου ἐνώπιον τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· διότι πολλάκις ἐστέναζον βαθέως μὴ δυνάμενος νὰ τὴν ἴδω ἄλλως εἰμὴ κρυφίως.

8.

Πολλοὶ κατάσκοποι ὑπάρχουσι διὰ τοὺς ἐραστάς· τὰ ὄμματα ὅλων τῶν περιέργων ἤρχισαν νὰ ἐπαγρυπνώσι καὶ ἡμᾶς. Ὁ διάβολος ἔπρεπεν εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ ἦναι ἐπεικέστερος διὰ τοὺς κλειψιγάμους! Ὁ διάβολος! . . . καὶ τί ἔπταιεν ὁ διάβολος! ἴσως ἦτο δύστροπός τις ἅγιος, ὅστις μὴ θέλων νὰ μένῃ ἀργός, ἐξεκένωσε καθ' ἡμῶν τὴν εὐσεβῆ χολὴν του. Ὅπωςδὴποτε μίαν ὥρῃαν νύκτα κατάσκοποί τινες ἐνεδρεύσαντες, μὲς συνέλαβον ἀμφοτέρους.

Ὁ κόμης ὠργίσθη μέχρι μανίας· ἐγὼ ἤμην ἄοπλος· ἀλλὰ καὶ ἂν εἶχον τὸ ξίφος μου, καὶ ἂν ἤμην ὠπλισμένος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, τί ἠδυνάμην νὰ πράξω ἐναντίον τόσων ἀνδρῶν; Μὲ συνέλαβον πλησίον τῆς ἐπαύλεως του μακρὰν τῆς πόλεως καὶ πάσης συνδρομῆς, ἐνῶ μόλις ἡ ἡμέρα ἤρχισε νὰ φέγγη.

Ἄρά γε, ἔλεγον τότε κατ' ἐμαυτὸν, θὰ ζήσω νὰ ἴδω ἄλλην ἡμέραν; διότι μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἐκείνη ἐμελλε νὰ ἦναι ἡ τελευταία ἡμέρα τῆς ζωῆς μου. Ἐπεκαλέσθην τὴν Παρθένον Μαρίαν καὶ τινὰς ἀγίους, καὶ παρεδόθην εἰς τὴν τύχην μου, ὅτε μὲ ἀπήγαγον εἰς τὴν πύλην τῆς ἐπαύλεως. Δὲν ἠδυνήθην νὰ μάθω τί ἀπέγεινεν ἡ Θηρεσία, ἀλλ' ἐκτοτε δὲν τὴν εἶδον πλέον.

Ὁ κόμης Παλατῖνος ἦτον εἰς τὸν θυμὸν του σκληρὸς ὅσον δύνασαι νὰ φαντασθῆς, καὶ μάλιστα τότε, ὅτε εἶχεν αἰτίαν νὰ ὀργισθῆ· ἀλλ' ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ὀργῆς του ἦτο, διότι ἐφοβεῖτο μήπως τὸ τοιοῦτο συμβάν γίνῃ ἀφορμὴ νὰ ἐκφραλισθῆ ἢ γενεαλογία του· ἐταράχθη πολὺ διότι μία κηλὶς ἀτιμίας ἐμελλε νὰ προσαφθῆ εἰς τοὺς ἀπογόνους του, ἐνῶ αὐτὸς ἐθεώρει ἑαυτὸν ὡς τὸν εὐγενέστερον τῆς γενεᾶς του· καὶ ἐπειδὴ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτον ὁ πρῶτος τῶν ἀνθρώπων, ἡξίου νὰ φαίνεται τοιοῦτος εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἄλλων καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἰδικούς μου. « Μὰ τὸν θάνατον! εἷς παῖς ἀκόλουθος! » Ἐὰν ἤμην βασιλεὺς, ἴσως θὰ ἠδυνάμην νὰ τὸν ἐξιλεώσω διὰ τὸ δυστύχημά του· ἀλλ' εἷς ἀπλοῦς ἀκόλουθος! . . . Ἡσθάνθην, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ παραστήσω τὴν ὀργὴν του.

9.

« Φέρετε ἐδῶ τὸν ἵππον », ἔκραξε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους του. Ὁ ἵππος ἐφέρθη ἦτον ἀληθῶς εὐγενῆς ἵππος Ταρταρικὸς ἐκ τοῦ Οὐκραϊνικοῦ γένους, ὅστις

εφαίνετο ὅτι εἶχε τὴν ταχύτητα τοῦ νοῦς εἰς τὰ μέλη του, ἀλλ' ἄγριος, ὡς ὁ δόρκων τῶν δασῶν, καὶ ἀδάμαστος, μὴ αἰσθανθεὶς εἰσέτι τὸ κέντρον τοῦ πτερνιστήρος μῆτε τὸν χαλινόν, διότι μόλις πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχε συλληφθῆ εἰς τὰ δάση. Τὸ γέννημα τοῦτο τῆς ἐρήμου ἐφέρθη ἐνώπιόν μου μυχθίζον μὲ χαίτην ἠνωρθωμένην, ἀνθιστάμενον ὑπερφάνως, καὶ κεκαλυμμένον ἀπὸ ἀφρούς θυμοῦ καὶ τρόμου. Οἱ δοῦλοι τοῦ κόμητος μ' ἔδεσαν ἐπὶ τῆς ράχεως τοῦ ἵππου μὲ πολλὰ λωρία, καὶ τὸν ἀπέλυσαν μαστιγώσαντες αὐτόν. Ὁ ἵππος εἰς τὴν μαστίγῳσιν ἐκείνην ἔφυγε τροχάδην, καὶ μὲ ἀπέφερε μὲ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ὀρμὴν τῶν χειμάρρων.

10.

Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν . . . ἡ ἀναπνοή μου ἐπιάσθη. Δὲν εἶδον ποίαν διεύθυνσιν ἔλαβεν ὁ ἵππος, διότι μόλις ἡ αὐγὴ ὑπέφωσκεν, ὅτε μὲ ἀπήγαγεν. Αἱ τελευταῖαι ἀνθρώπιναι φωναὶ, αἱ ὁποῖαι προσέβαλον τὰ ὦτά μου, ὑπῆρξαν αἱ φωναὶ τῶν ἐχθρῶν μου. Ἐνῶ ἀπεμακρυνόμην αὐτῶν, ὁ ἄνεμος ἔφερεν εἰς τὴν ἀκοήν μου τὰς κραυγὰς τοῦ σαρκαστικοῦ των γέλωτος, αἵτινες μ' ἔκαμαν νὰ ὀργισθῶ τόσο, ὥστε ἀπέσπασα βιαίως τὴν κεφαλὴν μου, διαρρήξας τὸ σχοινίον, τὸ ὁποῖον ἀντὶ χαλινοῦ ἔδενε τὸν λαιμόν μου πρὸς τὸν τράχηλον τοῦ ἵππου, καὶ ἡμισηκώσας τὸ σῶμά μου ἀνθύβρισα αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀλμάτων καὶ τοῦ κρότου τοῦ ταχυδρομοῦντος ἵππου ἴσως δὲν ἤκουσαν, οὔτε προσέσχον εἰς τὰς ὕβρεις μου· λυποῦμαι διὰ τοῦτο, διότι ἐπεθύμουν νὰ τοῖς ἀνταποδώσω τοὺς σαρκασμούς των. Τοὺς ἐξεδικήθην ὁμως βραδύτερον, ὅτε ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ κόμητος μὲ μυρίους ἀνδρείους ἵππεῖς κατηδάφισα τὴν ἔπαυλίν του, καὶ κατηρήμωσα τοὺς

ἀγρούς του εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε ἐκ τῆς πύλης ἐκείνης τῆς ἐπαύλευς, ἐκ τῆς κινήτης της γεφύρας καὶ τῶν μεγάλων ἐπάλλξεων, δὲν ἔμεινεν οὔτε λίθος ἐπὶ λίθου, οὔτε κιγκλῖς, οὔτε τάφρος, οὔτε τείχος· εἰς δὲ τοὺς ἀγρούς του δὲν εὐρίσκεται οὔτε στάχυς χόρτου, ἐκτὸς ὀλίγου φυομένου ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἐνὸς ἐρειπίου, ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχεν ὁ λίθος τῆς ἐστίας. Τόσῃ μεταβολῇ ἔλαβεν ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὥστε δύναται τις νὰ διαβῇ πολλάκις ἐκεῖθεν, χωρὶς νὰ φαντασθῇ ὅτι ἦτο ποτὲ φρούριον. Εἶδον τοὺς πύργους του πυρπολουμένους καὶ τὰς ἐπάλλξεις κριζούσας καὶ καταπιπτούσας μὲ πάταγον· ὁ τακεὶς μόλυβδος κατέρβρεεν ὡς βροχὴ ἀπὸ τὴν κεκαυμένην καὶ μεμαυρισμένην ὀροφὴν, τῆς ὁποίας τὸ πάχος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἐκδίκησίν μου. Τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν μὲ ἐτιμῶρουν τόσον ἀπανθρώπως, προσδήσαντές με ἐπὶ τοῦ ἵππου διὰ νὰ θανατωθῶ, βεβαίως δὲν ἐφαντάσθησαν ὅτι μίαν ἡμέραν ἔμελλον νὰ ἐπανέλθω μὲ δεκακισχιλίους ἵππεὶς διὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῶ. Μοὶ ἔδωκαν τότε ἐν πικρὸν μάθημα, καὶ ἐγὼ ὅμως τοῖς ἐπλήρωσα τὰ διδαστρα ὡς ἔπρεπεν· ὁ χρόνος φέρει εἰς ἰσορροπίαν τὰ πάντα. Ἐκαστος δύναται νὰ ἱκανοποιηθῇ διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ προσβολῇν, φθάνει μόνον νὰ περιμείνῃ τὴν κατάλληλον πρὸς ἐκδίκησιν ὥραν, ἥτις θέλει πάντως τῷ παρουσιασθῇ μίαν ἡμέραν, ὅσον ἰσχυρὸς καὶ ἂν ἦναι ὁ προσβαλὼν· διότι οὐδεὶς θνητὸς δύναται νὰ διαφύγῃ τὰς ἐπιμόνους προσπαθείας καὶ τὴν ἐπαγρύπνησιν τοῦ φυλάττοντος ὡς θησαυρὸν τὴν μνήμην τῶν εἰς αὐτὸν γενομένων ὕβρεων.

II.

Ὡς ἡ ἀστραπὴ διασχίζει τὸν αἰθέρα, ἢ ὡς ἐκεῖνα τὰ μετέωρα, τὰ ὅποια διατρέχουσι τὸν οὐρανόν, ὅτε ἡ

νύξ μὲ ἤχον αἰφνίδιον διώκεται ἀπὸ τὸ βόρειον σέλας,
 οὕτως ἐτρέχομεν, ἢ μᾶλλον ἰπτάμεθα, ἐγὼ καὶ ὁ ἵπ-
 πος, ἐπὶ τῶν πτερύγων τοῦ ἀνέμου, καταλείποντες
 ὀπίσω πᾶν ἀνθρώπινον οἶκημα. Εἰς τὸν δρόμον μας
 δὲν ἀπηντήσαμεν οὔτε πόλιν, οὔτε χωρίον, εἰμὴ μίαν
 ἀγρίαν πεδιάδα περιοριζομένην ὑπὸ σκοτεινοῦ δάσους·
 ἐκτὸς δέ τινων ἐπάλλξεων παλαιόθεν κτισθεισῶν ἐπὶ
 τῶν ὑψωμάτων μακρυνῶν τινων φρουρίων πρὸς ἀπό-
 κρουσιν τῶν Ταρτάρων, δὲν εἶδον ἄλλο ἀνθρώπινον
 ἦχος. Πρὸ ἐνὸς ἔτους Τουρκικὸς στρατὸς εἶχε διαβῆ
 ἐκεῖθεν· εἰς ὅποιον δὲ μέρος τῆς καθημαγμένης γῆς
 αἱ ὄπλαϊ τῶν ἵππων τῶν Σπαχίδων εἶχον πατήσει,
 χόρτος δὲν φύεται.—Ὁ οὐρανὸς ἦτο νεφελώδης, καὶ
 ὑπόκωφος ἄνεμος ἐφύσα μὲ πένθιμον ἦχον· ἐπεθύμουν
 ν' ἀποκριθῶ εἰς τὸν ἦχον ἐκεῖνον μὲ ἓνα στεναγμὸν,
 ἀλλ' ἐπειδὴ ἐτρέχομεν μὲ μεγάλην ὄρμην, δὲν ἠδύ-
 νάμην οὔτε στεναγμὸν πρὸς τὸν ἄνεμον, οὔτε δέησιν
 πρὸς τὸν Ἰψιστον ν' ἀποτείνω· αἱ ψυχραὶ σταγόνες
 τοῦ ἰδρωτὸς μου ἐπιπτον ὡς βροχὴ ἐπὶ τῆς ἠνωρ-
 θωμένης χαίτης τοῦ ἵππου, ὁ ὁποῖος ἀνοιγοκλείων
 εἰσέει τοὺς ῥῶθυνας ἀπὸ ὀργῆν καὶ φόβον ἐδιπλα-
 σίασε τὴν ταχύτητά του· ἐνόμιζον ἐνίοτε ὅτι ἐμελλε
 νὰ ἐλλαττώσῃ τὴν ὄρμην σου, ἀλλ' οἱ τιναγμοὶ τοῦ
 σώματός μου, τὸ ὁποῖον ἦτο πολὺ ἐλαφρὸν διὰ τὰ
 ἰσχυρὰ μέλη του, τῷ ἐχρησίμευον ὡς πτερνιστήρ· πᾶσα
 κίνησις, τὴν ὁποῖαν ἔκαμνον διὰ ν' ἀπαλλάξω τὰ ἐκ
 τῆς τρίτης ἐξωδηκῶτα μέλη μου, πύξανον τὴν ταχύ-
 τητα καὶ τὸν τρόπον του· ἐδοκίμασα νὰ περιστείλω
 τὴν ὄρμην του διὰ τῆς ἐξασθενισθείσης ἤδη φωνῆς μου,
 ἀλλ' αὕτη τὸν ἔκαμνε νὰ σκιρτᾷ, ὡς ἐὰν τῷ ἐδίδε μα-
 στιγώσεις· εἰς ἕκαστον ἦχον τῆς φωνῆς μου ἐξιππα-
 ζόμενος, ἐπήδα ὡς ἐὰν ἤκουε τὸν ἦχον σάλπιγγος· ἐν

τούτοις τὰ δεσμά μου εἶχον καταβρεχθῆ ἀπὸ αἵμα, τὸ ὅποιον ἔβρεεν ἀπὸ τὰ μέλη μου, καὶ ἐκ τῆς δίψης ἡ γλῶσσά μου ἐκαίετο ὡς ὑπὸ φλογός.

12.

Ἐπλησιάσαμεν τὸ δάσος, τὸ ὅποιον ἦτο τόσον ἐκτεταμένον, ὥστε δὲν ἐφαίνοντο ὄρια οὐδαμῶθεν ὑπῆρχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ παλαιά τινα δυνατὰ δένδρα, μὴ καμπτόμενα οὐδ' ὑπὸ τῶν σφοδροτάτων ἀνέμων, τῶν πνεόντων μὲ ἀκάθεκτον ὄρμην ἐκ τῶν ἐρήμων τῆς Σιβηρίας, καὶ ἐκρίζούντων εἰς τὴν θυελλώδη πορείαν των ὅσα ἂν ἀπαντήσωσι δένδρα· ἀλλ' ἦσαν ὀλίγα καὶ ἀπ' ἀλλήλων ἀφεστηκότα· εἰς δὲ τὸ μεταξὺ αὐτῶν διάστημα ἦσαν πεφυτευμένοι θάμνοι νέοι μὲ πυκνὰ φυλλώματα. Οἱ θάμνοι οὗτοι ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ τὴν πλουσίαν πρασιὰν τῆς ἀνοίξεως, διότι ἀπεῖχον ἔτι πολὺ αἱ φθινοπωριναὶ νύκτες, αἱ καίουσαι μὲ τὸ δριμύ των ψῦχος τὰ φύλλα τῶν δασῶν, τῶν ὁποίων μεταβάλλουν τὸ πράσινον χρῶμα εἰς ἄψυχον ἐρυθροῦν, ὁμοιον μὲ τὸ αἷμα τῶν πτωμάτων τὸ σκληρυνθὲν μετὰ τὴν μάχην ὑπὸ τοῦ ψύχους τῶν χειμερινῶν νυκτῶν, ὅτε περικαλύπτονται μὲ πάγον αἱ ἄταφοι κεφαλαίων, καὶ σκληρύνονται τόσον, ὥστε οἱ κόρακες ματαίως προσπαθοῦσι νὰ ἐμπήξωσι τὰ ῥάμφη των. Εἰς τὸ ἄγριον ἐκεῖνο δάσος ἐφαίνετο ἐνίοτε ἡ καστανέα, ἡ δυνατὴ δρυς καὶ ἡ πυραμιδικὴ πίτυς. Εὐτυχῶς δι' ἐμέ αὐταὶ ἀπεῖχον πολὺ ἀπ' ἀλλήλων, διότι ἄλλως ἡ τύχη μου ἤθελεν εἶσθαι διάφορος· οἱ κλάδοι των ὑπεχώρουν, καὶ δὲν ἐσχιζον τὰ μέλη μου. Εἶχον εἰσέτι ἀρκετὴν δύναμιν ὥστε νὰ ὑποφέρω τὸν πόνον τῶν ὑπὸ τοῦ ψύχους ξηρανθεισῶν πληγῶν μου, καὶ τὰ δεσμά μου μ' ἐκράτουν τόσον σφιγκτά, ὥστε δὲν ἐφοβούμην νὰ πέσω.—Διεπεράσαμεν τὸ δάσος μὲ τὴν ταχύτητα

τοῦ ἀνέμου ἀφήσαντες ὀπισθὲν μας τοὺς θάμνους, τὰ δένδρα καὶ τοὺς λύκους, τοὺς ὁποίους τὴν αὐγὴν ἤκουον τρέχοντας κατόπιν μας. Μᾶς ἠκολούθουν ἀγεληδὸν μ' ἐκεῖνο τὸ ἀκούραστον τρέξιμον, τὸ ὁποῖον καταπονεῖ πολλάκις τοὺς ταχίστους κύνες, καὶ ἀπελπίζει τοὺς κυνηγούς. Εἰς οἷονδήποτε μέρος καὶ ἂν διηυθυνόμεθα, ἔτρεχον καὶ οὔτοι κατόπιν μας, καὶ δὲν μᾶς ἀφῆκαν οὔτε μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Τοὺς εἶδον, ὅτε ἐξημέρωσεν, ἀκολουθοῦντάς μας ἐγγύθεν καθ' ὅλους τοὺς ἐλιγμούς, οὓς ἐκάμνομεν εἰς τὸ δάσος, καὶ κατὰ τὴν νύκτα ἤκουον τὸ λαθραῖον τρέξιμόν των καὶ τὸν θύρυβον τῶν σειομένων ἐκ τῶν βημάτων των φύλλων. — Ὡ πόσον τότε ἐπεθύμησα νὰ εἶχον λόγχην ἢ ξίφος! ἐπειδὴ ἐνόμιζον ὅτι ἐμελλον ν' ἀποθάνω ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στίφους τῶν λύκων, ἐπεθύμουν τοῦλάχιστον νὰ χαθῶ μὲ τὸ ξίφος εἰς τὰς χεῖρας, ἀφοῦ φονεύσω ὅσον τὸ δυνατὸν πλείστους ἐξ ἐκείνων τῶν ἀγρίων ἐχθρῶν. Ὅτε τὸ πρῶτον ὁ ἵππος ἤρχισε νὰ τρέξη, πυχόμην νὰ ἐτελείωνε τὸν δρόμον του ὅσον τάχιστα· τώρα τοῦναντίον ἐφοβούμην μήπως δὲν εἶχεν ἀρκετὴν δύναμιν καὶ ταχύτητα. Μάταιος φόβος! ἡ ἀγρία φυλὴ, ἐξ ἧς ἐγεννήθη, τὸν εἶχε προικίσει μὲ τὴν εὐκίνησιάν τῆς ὄρεσιβίας δορκαδος, ἥτις τρέχει ταχύτερον τῆς χιόνος τῆς καταπιπτούσης καὶ κατακαλυπτούσης αἴφνης τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ. Ὁ ἀὴρ καὶ ἡ ὄψις τῆς ἐρήμου τὸν ἕκαμον ἔτι ταχύτερον καὶ ἀγριώτερον· ἦτο μανιώδης ὡς τὸ παιδίον τὸ ἀποτυχὸν τῆς ἐπιθυμίας του, καὶ πλέον ὠργισμένος τῆς γυναικὸς ἥτις ἐρεθίζεται ἐνῶ εἶναι πεισμομένη.

13.

Ἐπεράσαμεν τὸ δάσος περὶ τὴν μεσημβρίαν. Καίτοι ὁ ἥλιος ἦν εἰς τὸ μεσουράνημα καὶ Ἰούνιος μὴν,

ἡσθάνομην ψῦχος δριμύ, ἴσως διότι τὸ αἷμά μου εἶχε παγώσει εἰς τὰς φλέβας μου, ὅπερ δὲν εἶναι παράδοξον· οἱ μακροὶ πόνοι καταβάλλουν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰσχυροτέρους. Τότε δὲν ἤμην ὅποιος τώρα, ἀλλ' ὀρμητικὸς ὡς χειμερινὸς χεῖμαρρος, ἐκχέων τὰ αἰσθήματα μου πρὶν καλῶς δυνηθῶ νὰ ἐννοήσω τὰς αἰτίας των. Καὶ τί παράδοξον ἐάν τὸ κεκμηκὸς σῶμά μου ὑπέκυψε τέλος εἰς τὰ δεινὰ τοῦ φόβου, τῆς ἀγανακτήσεως, τῶν βασάνων, τοῦ ψύχους, τῆς πείνης, τῆς λύπης καὶ τῆς ἐντροπῆς ὅτι ἐδέθην ὀλόγουμος ἐγὼ, ὅστις κατὰγομαι ἀπὸ γενεάν, ἧς τὸ αἷμα, ὅταν ἐρεθισθῆ, εἶναι ὡς τὸ τοῦ κροταλίου, τὸν ὅποιον αὐθάδης ποὺς τολμᾷ νὰ πατήσῃ;

Ἡ γῆ μοι ἐφαίνετο ὅτι ἔφευγεν, ὁ οὐρανὸς περιστρέφετο· ἐνόμιζον ὅτι ἐμελλον νὰ πέσω κατὰ γῆς, ἀλλ' ἠπατώμην, διότι ἤμην δεδεμένος δι' ἀρρήκτων δεσμῶν. Ἡ καρδιά μου ἐλειποθύμησεν, ἡ κεφαλὴ μου ἤλγε καὶ αἱ φλέβες μου ἔπαλλον πρὸς καιρὸν, ἔπειτα δὲν ἐκτύπουν πλέον· ὁ οὐρανὸς ἐγύριζεν ὡς μέγιστος τροχός· ἔβλεπον τὰ δένδρα παραφερόμενα ὡς νὰ ἦσαν μεμεθυμένοι ἄνθρωποι. Μία ἐλαφρὰ θάμβωσις ἐπῆλθεν ἔπειτα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐσκότισεν αὐτούς. Ὁ ἀποθνήσκων δὲν ὑποφέρει τόσον, ὅσον ἐγὼ τότε· ἡσθάνομην μὲ ἀγωνίαν ἀπερίγραπτον σκοτοδινίασιν ἐρχομένην καὶ ἀπερχομένην. Προσεπάθησα νὰ ἐξυπνίσω τὰς νεναρκωμένας αἰσθήσεις μου, ἀλλ' ἤμην ὡς ὁ ναυαγῆσας ναύτης, ὅστις προσπαθεῖ νὰ σωθῆ ἐπὶ σανίδος, τὰ δὲ κύματα τὸν ἀνατινάσσουν καὶ τὸν καλύπτουν ἐναλλάξ, εἶτα τὸν ῥίπτουν εἰς ἐρήμην ἀκτὴν. Ἡ ζωὴ μου ὠμοίαζε μ' ἐκείνας τὰς φαντασιώδεις λάμπεις, αἵτινες φαίνονται τὴν νύκτα εἰς τοὺς κεκλεισμένους ὀφθαλμούς τοῦ πυρέσ-

σοντος. Ἡ κατάσταση αὐτὴ παρήλθε μὲν ταχέως καὶ μὲ ὀλίγον πόνον, ἀλλ' ἐπῆλθε μία σύγχυσις εἰς τὸν ἐγκέφαλόν μου, χειροτέρα τοῦ πόνου. Ὁμολογῶ ὅτι ἤθελα νομίσει μέγα κακὸν τὸ νὰ αισθανθῶ πάλιν κατὰ τὴν ὥραν τοῦ θανάτου μου τοιαύτην σύγχυσιν. Ἐν τούτοις ὑποθέτω ὅτι ὅταν ἔλθῃ ἐκείνη ἡ ὥρα ἔχομεν νὰ ὑποφέρωμεν πολὺ μεγαλητέρας ἀλγηδόνας μεχρισοῦ ἐκπνεύσωμεν· ἀλλὰ δὲν πειράζει· ὡς τότε εἶδον τὸν θάνατον ἐκ τοῦ πλησίον, εἶμαι πάλιν ἑτοιμος νὰ τὸν ἀντικρύσω μὲ τὴν αὐτὴν ἀφοβίαν.

14.

Αἱ αἰσθήσεις μου τέλος ἐπανῆλθον· τοῦ ἤμην; Ἦσθανόμην τὸ ψῦχος, ἂν καὶ ἤμην ἡμωδιασμένος καὶ ἐξάλισμένος· εἰς ἕκαστον σφυγμὸν ἡ ζωὴ μου ἀνελάμβανε κατ' ὀλίγον τὴν δυνάμιν της, μέχρις οὗ μοὶ ἐπῆλθεν ἀγωνία, ρίψασά με εἰς σπασμούς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ὁποίων τὸ αἷμά μου, καίπερ πεπαγωμένον, ἀνέρρυσεν εἰς τὴν καρδίαν μου. Τὸ οὖς μου ἤκουε συριγμοὺς μετὰ φοβερᾶς βοῆς, ἡ καρδία μου ἤρχισεν αὖθις νὰ πάλλῃ, ἡ ὄρασίς μου ἐπανῆλθε, καὶ τοὶ ἀμυδρὰ, διότι ἐνόμιζον ὅτι ἔβλεπον τὰ ἀντικείμενα διὰ μέσου παχείας ὑέλου. Μοὶ ἐφαίνετο ὅτι ἤκουον τὸν ῥόχθον τῶν κυμάτων, καὶ ἔβλεπον τὸν ἀστερόεντα οὐρανόν. Τοῦτο δὲν ἦτο ὄνειρον· ὁ ἵππος μου διεπέρα ὀρητικὸν ποταμὸν, τοῦ ὁποίου τὸ ἐκτεταμένον πλάτος ἠγωνίζετο νὰ διακολυμβήσῃ ἵνα φθάσῃ εἰς τὴν ἀπέναντι ἄγνωστον καὶ ἔρημον ὄχθην. Ἡμεθα εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ὅτε ἡ εἰς τὰ ὕδατα ἐμβάπτισις τοῦ σώματός μου μὲ ἐξήγειρεν ἀπὸ τὴν ληθαργίαν, δοῦσα πρόσκαιρον δύναμιν εἰς τὰ νεκρὰ μέλη μου. Ὁ ἵππος ἐπάλαιεν ὑπερηφάνως μὲ τὰ κύματα, τὰ ὁποῖα συνετρίβοντο εἰς τὸ εὐρὺ στήθος του, καὶ οὕτω προ-

χωροῦντες ἐφθάσαμεν τέλος εἰς τὴν ὀλισθηρὰν ὄχθην· ἀλλ' αὐτὴ δι' ἐμὲ παρεῖχεν ὀλίγην ἐλπίδα σωτηρίας, καθότι ὅλα τὰ ὀπισθεν αὐτῆς ἦσαν σκοτεινὰ καὶ τρομερὰ, τὰ δὲ ἔμπροσθεν πλήρη ζόφου καὶ φρίκης. Πόσας ὥρας τῆς νυκτὸς ἢ τῆς ἡμέρας διετέλεσα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν, δὲν δύναμαι νὰ εἶπω· μόλις εἶχον συναίσθησιν ὅτι ἔζων.

15.

Ὁ ἵππος ἠγωνίζετο νὰ ριφθῆ ἐπὶ τῆς ὄχθης, ἣτις ἐφαίνετο ἀπωθοῦσα αὐτόν. Ἄλλ' ἐτινάχθη τέλος εἰς τὴν ξηρὰν μὲ στίλβον δέρμα, στάζουσαν χαίτην, κλονούμενα μέλη καὶ ἀτμίζοντα πλευρά. Διὰ τοῦ ἀμυδροῦ φωτὸς τῆς νυκτὸς ἠδυνήθην νὰ ἴδω πέραν τῆς ὄχθης ἀπέραντον πεδιάδα, τῆς ὁποίας τὴν ἑκτασιν ὁ ὀφθαλμὸς μου ἠδυνάτει νὰ περιλάβῃ· ὡμοίαζε μὲ τοὺς κρημνοὺς, οὓς βλέπομεν κατ' ὄναρ. Ἰπῆρχον ἔνθα καὶ ἔνθα λευκαὶ κηλίδες καὶ τινες σωροὶ μαύρων χόρτων διακρινόμενοι εἰς τὸ φῶς τῆς ἀνατειλάσης δεξιᾶ μου σελήνης. Ἄλλ' οὐδὲν σημεῖον ὑπῆρχε δεικνῦον καθαρῶς τὴν ὑπαρξίν οἰασδῆποτε ἀνθρωπίνης κατοικίας· οὐδὲν τρέμον φῶς λαμπάδος ἐφαίνετο, τὸ ὁποῖον, ὡς φιλόξενος ἀστὴρ, νὰ μὲ ἐνθαρρύνῃ μακρόθεν, οὔτε φωσφόρος ἀτμὶς κἂν ὤφθη, ἣτις νὰ περιπαιξῆ τὴν ὀδύνην μου. Ὡ πόσον ἠθέλε μὲ χαροποιήσῃ καὶ αὐτὴ ἡ ἀπάτη τῆς φωσφόρου ἀτμίδος, ἀνακαλούσης μοι τοῦλάχιστον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν δεινῶν μου, τὰς ἀνθρωπίνους κατοικίας!

16.

Ἐν τοσούτῳ αἱ δυνάμεις τοῦ ἵππου ἤρχισαν νὰ ἐξαντλῶνται· ἐβάδιζεν ἀργῶς μόλις ἰστάμενος εἰς τὰ κλονούμενα σκέλη του, καὶ τόσον ἐκ τοῦ κόπου ἐδαμάσθη, ὥστε ἀσθενὲς παιδίον ἠδύνατο τότε νὰ τὸν διοικήσῃ. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἠδυνάμην νὰ ὠρεληθῶ ἐκ τούτου, διότι

ἤμην δεδεμένος· ἐὰν δὲ ἤμην λελυμένος ἴσως ἤμην ἀσθενέστερος αὐτοῦ. Ἐπειράθην νὰ διαρρήξω τὰ δεσμά μου, ἀλλ' εἰς μάτην, διότι ταῦτα πολὺ ὑπερτέρου τὰς ἐξαντληθείσας δυνάμεις μου· ὥστε δὲν ἔκαμον ἄλλο εἰμὴ νὰ βλάψω περισσότερον τὰ μέλη μου, ὅθεν παρητήθη ἐυθύς τοῦ ἀνωφελοῦς ἀγῶνος μου· ἀλλ' ὁ ἐπίμοχθος οὗτος δρόμος ἐφαίνετο τοῦλάχιστον περὶ τὸ τέρμα του, καίτοι οὐδὲν τέρμα ἔβλεπον ἐνώπιόν μου.

Αἱ ἥλιακαὶ ἀκτῖνες προεμήνουον τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου· πόσον βραδέως ἀνέτελλεν! Ἐνόμιζον ὅτι ἡ ἡμέρα δὲν ἤθελε ποτὲ διαδεχθῆ τὸ ἐωθινὸν λυκαυγές· πόσον βραδέως προέβαινε τὸ λαμπαδηφόρον ἄρμα τοῦ Ἀπόλλωνος! Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὁ ἥλιος ἐξεθρόνισε τοὺς ἀστέρας, τῶν ὁποίων τὸ φῶς ἠφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ἀκτινοβόλου Φοίβου ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ του θρόνου πληρώσαντος τὴν γῆν μὲ τὴν ἰδίαν του λάμψιν.

17.

Ὁ ἥλιος ἀνέτειλε διασκεδάσας τὰς ἀναθυμιάσεις τῆς ἀπεράντου ἐρήμου. Οἴμοι! πρὸς τί διεπέρασα πεδιάδας, δάση καὶ ποταμούς, ἀφοῦ οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε κτῆνος, οὔτε ἴχνος ὀπλῶν ἢ ποδῶν ἐφαίνετο εἰς ἐκεῖνο τὸ ἄγριον ἔδαφος; οὐδὲν ἴχνος περιηγητοῦ ἢ γεωργοῦ ὑπῆρχε· καὶ αὐτὸς ὁ ἀὴρ ἦτον ἤρεμος. Δὲν ἠκούετο οὔτε ὁ βόμβος τοῦ ἐντόμου, οὔτε τὸ κελάδημα τοῦ πτηνοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ τὴν πρωτὴν εἰς τὰ δάση. Τὸ κεκμηχὸς ζῶον ἀσθμαῖνον, ὡς ἐὰν ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ, διέτρεξεν ἐτι βέρστιά τινα· πανταχοῦ ἐπεκράτει ἡ αὐτὴ ἐρημία καὶ σιγὴ. Ἐνῶ δὲ ὁ ἵππος ἐβάδιζεν οὕτως, ἤκουσα τὸν χρεμετισμὸν ἑτέρου ἵππου ἐξερχόμενον ἀπὸ δάσος ἐλατῶν. Μὴ ἦτον ὁ συρίζων εἰς τοὺς σειομένους κλάδους ἄνεμος; Ὁχι· ἀλλ' αἴφνης εἶδον πληθὸς ἵππων ἐκπηδῶντων ἀπὸ τὸ δάσος καὶ προχω-

ρούντων πρὸς ἡμᾶς ἐν εἴδει μεγάλης ἱλῆς ἵππικου. Οἱ ἵπποι ἔτρεχον μὲ ὑπερφηάνειαν· ἀλλὰ ποῦ οἱ κρατοῦντες τὰ ἡνία αὐτῶν; χίλιοι ἵπποι καὶ οὐδεὶς ἵππεύς! Αἱ οὐραί των ἐκυμαίνοντο εἰς τὸν ἀέρα, αἱ χαῖται των ἵπταντο, οἱ πλατεῖς ῥώθωνές των δὲν ἠσθάνθησαν ἔτι τὸν πόνον τῶν ἡνίων, καὶ τὰ στόματά των δὲν ἠματώθησαν ὑπὸ τοῦ χαλινου· αἱ ὀπλαὶ των δὲν ἐπεταλώθησαν ποτέ, καὶ τὰ πλευρά των οὔτε ἐμαστιγώθησαν, οὔτε ἐπτερονίσθησαν. Ἦσαν χίλιοι ἄγριοι καὶ ἐλεύθεροι ἵπποι ἐρχόμενοι μὲ κρότον ὡς τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα ἵνα μᾶς ὑποδεχθῶσιν. Ἡ θεὰ των ἔδωκε νέαν δύναμιν εἰς τὰ νεῦρα τοῦ ἵππου μου, ὅστις, ἀφοῦ ἐσκίρτησεν ἀπὸ χαρὰν, τρέξας διὰ μίαν στιγμὴν καὶ ἀποκριθεὶς μὲ ἀσθενῆ χρεμετισμὸν, ἔπεσεν ἀσθμαίνων. Ἐξηπλώθη μὲ διεσταλμένους ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτμίζοντα πλευρά, τελειώσας οὕτω τὸν πρῶτον καὶ τελευταῖόν του δρόμον. Τότε τὸ πλῆθος τῶν ἀγρίων ἵππων πλησιάσαν ἔβλεπεν αὐτὸν ἐκπνέοντα· ἀλλὰ παρεξενεύθη πολὺ ἰδὸν με προσκεκολλημένον ἐπὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ συντρόφου των μὲ καθημαγμένους ἱμάντας· ἴσταντο, ἐπήδων, ἠσθμαινον, ἐκάλπαζον ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐπλησίαζον, ἀπεσύροντο, περιστρέφοντο, εἶτα ὠπισθοδρόμουν μὲ αἰφνῆδιον πήδημα· ὠδηγοῦντο ὑπὸ μέλανος ἰσχυροῦ ἵππου, ὅστις, μὴ ἔχων οὔτε μίαν κηλίδα ἢ τρίχα λευκὴν ἐπὶ τοῦ λασίου δέρματός του, ἐφαίνετο ὡς πατριάρχης τοῦ στίφους· ἐξέβαλλον ἀφροὺς ἐκ τῶν ῥωθῶνων, ἐχρεμετιζον καὶ ἔφευγον ὀπίσω εἰς τὸ δάσος, τρομάζοντες διότι ἔβλεπον ἄνθρωπον.

Μὲ κατέλιπον ἐν ἀπελπισίᾳ ἐπὶ τοῦ νεκροῦ πτώματος τοῦ ἵππου μου, ὅστις τοῦλάχιστον δὲν ἠσθάνετο πλέον τὸ ἀσύνηθες εἰς αὐτὸν βᾶρος τοῦ σώματός μου, τοῦ ὁποίου δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπαλλάξω αὐτόν, λύων

ἐμαυτόν· ἐκεῖ λοιπὸν ἐκείμεθα ἀμφότεροι, ὁ θνήσκων ἐπὶ τοῦ νεκροῦ. Ἐνόμιζον ὅτι ἐκείνη ἦτον ἡ τελευταία ἡμέρα μου. Εἰς τοιαύτην θέσιν μείνας ἀπὸ τῆς πρωίας μέχρι τῆς ἐσπέρας, ἠρίθμουν μετὰ λύπης τὰς ὥρας, αἵτινες τότε παρήρχοντο λίαν βραδέως· μόλις οἱ ὀφθαλμοί μου ἠδύναντο νὰ ἴδωσι τὸν τελευταῖον δι' ἐμὲ δύνοντα ἥλιον. Εὐρέθην τότε εἰς ἐκείνην τὴν ἀπελπισίαν, ἡ ὁποία ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὥρᾳ τοῦ βίου μᾶς ὀπλίζει κατὰ τοῦ θανάτου, ὃν προηγουμένως ἐνομίζομεν ὡς τὸ χεῖριστον καὶ φρικτότερον κακόν. Ὁ θάνατος εἶναι ἀναπόφευκτος δι' ὅλους· εἶναι δὲ ἀληθὲς εὐργέτημα, ὅταν ἡ προβεβηκυῖα ἡλικία τὸν προαναγγέλλῃ· ἀλλὰ καὶ ὅταν ἔρχεται ἐνωρίτερα δὲν εἶναι διὰ τοῦτο δυσάρεστος· καὶ ὅμως φοβούμενοι αὐτὸν ζητοῦμεν νὰ τὸν ἀποφύγωμεν, ὡς ἐὰν ἦτο παγίς, ἦν διὰ τῆς φρονήσεως δυνάμεθα νὰ διαφύγωμεν. Ἐνίοτε τὸν ἐπιθυμοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν νὰ ἔλθῃ, μάλιστα ἔστιν ὅτε τὸν ζητοῦμεν στρέφοντες τὸ ξίφος καθ' ἡμῶν αὐτῶν· καὶ μολοντοῦτο εἶναι πάντοτε θλιβερόν καὶ ἀποτρόπαιον τέλος τῶν δεινῶν μας, ὑπ' οὐδεμίαν μορφήν δυνάμενον νὰ γίνῃ εὐπρόσδεκτον.— Εἶναι παράδοξον ὅτι οἱ μᾶλλον εὐπαθεῖς, οἱ ἀπολαύσαντες κατὰ κόρον τὰς ἡδονὰς τοῦ κάλλους, τῆς τραπέζης, τοῦ οἴνου καὶ ἐν γένει τοῦ πλοῦτου, ἀποθνήσκουσιν ἀλύπως καὶ πολλάκις ἀλυπότερον ἐκείνων, οἵτινες καθ' ὅλον τὸν βίον των ἔζησαν μὲ ταλαιπωρίαν. Διότι, ὁ διατρέξας ἐναλλάξ ὅλα τὰ ὠραῖα καὶ καινοφανῆ πράγματα, ἀποθνήσκων δὲν ἀφίνει καμμίαν του ἐλπίδα ἢ ἐπιθυμίαν ἀνεκπλήρωτον, καὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀνησυχεῖ αὐτὸν ἐκτὸς τοῦ μέλλοντος, (τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν καλὴν ἢ κακὴν συνειδήσιν, ἀλλ' ὅπως τὰ γεῦρά των εἶναι

πεπροικισμένα με δύναμιν ἢ ἀσθένειαν). Ὁ δυστυχῆς τούναντίον ἐλπίζει πάντοτε ὅτι τὰ δεινά του μέλλουν ποτε νὰ παρέλθωσιν· ὁ δὲ θάνατος, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ θεωρῆ ὡς εὐεργέτην του, τῷ φαίνεται ἐρχόμενος νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ τὸν καρπὸν τοῦ δένδρου τοῦ παραδείσου του, ὃν ἤλπιζε νὰ εὔρῃ μίαν ἡμέραν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ. Φαντάζεται ὅτι ἡ αὔριον θέλει τὸν πληρώσει ἐπιγείων ἀγαθῶν, ὅτι θέλει τὸν ἀμείψῃ διὰ τὰς ὁποίας ὑπέφερον ὀδύνας καὶ ἐπανορθώσει τὴν πεπτωκυῖαν κατάστασίν του· ὅτι ἡ αὔριον θέλει εἶναι ἡ πρώτη ἡμέρα, ἣν δὲν θέλει καταρασθῆ, ἡ πρώτη ἡμέρα εὐτυχοῦς ἔτους, μειδιῶντος εἰς τοὺς ἐκ τῆς πολυχρονίου ταλαιπωρίας δεδακρυσμένους ὀφθαλμούς του· ἐλπίζει τέλος ὅτι ἡ αὔριον θέλει τῷ δώσει ἐξουσίαν νὰ κυβερνᾷ, νὰ λάμπῃ, νὰ σώζῃ τοὺς φίλους του καὶ νὰ κτυπᾷ τοὺς ἐχθρούς του· πῶς λοιπὸν τοιαύτῃ ἡμέρᾳ ν' ἀνατείλῃ ἐπὶ τοῦ θανάτου του;

18.

Ὁ ἥλιος ἔδυσεν· ἐγὼ δ' εἰσέτι δὲν ἔβλεπον τρόπον ἀπαλλαγῆς. Ἐνόμιζον ὅτι ἔμελλον μετὰ τοῦ ἵππου νὰ γίνω βορὰ τῶν σκωλήκων καὶ ὀρνέων, καὶ ἀπελπισθεὶς ἐπεθύμουν ταχὺν θάνατον· ἔρριψα τὰ τελευταῖα βλέμματά μου εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ εἶδον ἱπτάμενον τὸν μέλλοντα νὰ μᾶς καταφάγῃ κόρακα, ὅστις ἀνυπομόνως περιέμενε τὸν θάνατόν μου διὰ ν' ἀρχίσῃ τὴν τροφήν του· ἵπτατο, ἐκάθητο καὶ πάλιν ἵπτατο ὀλονέν πλησιάζων· τὸν εἶδον κινουντα τὰς πτέρυγὰς του, καὶ ποτε τόσον ἐπλησίασεν, ὥστε ἔφθανον νὰ τὸν κτυπήσω, ἀλλ' ἐστερούμην δυνάμεως· μολοντοῦτο ἡ ἔλαφρά κίνησις τῆς χειρός μου καὶ ἡ ἀσθενὴς φωνή μου ἐφόβισαν καὶ ἀπεμάκρυναν αὐτόν. Οὐδὲν ἄλλο ἐνθυμοῦμαι εἰμὴ ὅτι εἶδον τελευταῖον ἕνα λαμπρὸν ἀστέρα,

τοῦ ὁποίου αἱ τρέμουσαι ἀκτῖνες προσεῖλκυσαν τὰ βλέμματά μου. Ἐνθυμοῦμαι ἐπίσης τὴν ἐπίπονον καὶ αὐγχεχυμένην ἐπάνοδον τῶν αἰσθήσεών μου, τὴν μετέπειτα ἡρεμίαν τοῦ θανάτου, κατόπιν ἐλαφρὰν πνοὴν ἀναζωογονήσασάν με ὀλίγον, μικρὰν ρίγωσιν, βάρος παγετῶδες θλίβον τὴν καρδίαν μου, καὶ σπινθῆρας τινὰς λάμπαντας εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἓν ἄσθμα, ἓνα ταχὺν παλμὸν, αἰφνῆδιον ἀνατιναγμὸν, ἓνα στεναγμὸν καὶ οὐδὲν πλέον.

19.

Ἐξύπνησα.—Ποῦ ἦμην; ἦτο πρόσωπον ἀνθρώπου τὸ προσβλέπον με; ἦτον ὄροφὴ ἢ ἄνω τῆς κεφαλῆς μου; πῶς εὐρέθην εἰς τὸ δωμάτιον καὶ τὴν κοίτην ἐφ' ἧς τὰ μέλη μου ἀνεπαύοντο; ἦσαν ἀνθρώπινοι ὀφθαλμοὶ οἱ παρατηροῦντες με μὲ γλυκὺ μεϊδιάμα; ἐκάμμουσα τοὺς ὀφθαλμούς μου, ἀμφιβάλλων ἐὰν ἡ προτέρα λειποθυμία μου παρῆλθεν ἢ διήρκει. Νεᾶνις λεπτοφυῆς καὶ μακρόκομος μὲ ἐθεώρει ἐστηριγμένη εἰς τὸν τοῖχον τῆς καλύβης. Ἄμα ἀνέλαβον τὰς αἰσθήσεις μου, εἶδον τὸ ζωηρὸν φῶς τῶν ὀφθαλμῶν της, οὐς ἀδιαλείπτως προσήλου μὲ συμπάθειαν εἰς τοὺς ἰδικούς μου. Τὴν παρετήρησα καὶ γὰρ ἐκ μέρους μου, ἵνα πεισθῶ ἐὰν ὅ,τι ἐβλεπον ἦτο πραγματικὸν ἢ ὄπτασία· ἐπέισθην τέλος ὅτι ἔζων καὶ δὲν ἔγινα βορὰ τῶν γυπῶν. Ὅτε ἡ νεᾶνις εἶδεν ὅτι ἦνοιξα τοὺς ὀφθαλμούς ἐμεϊδιάσε. Προσεπάθησα νὰ τῇ ὀμιλήσω, πλὴν δὲν ἠδυνάμην· τότε αὐτὴ πλησιάσασα μοὶ ἔκαμε σημεῖον μὲ τὸν δάκτυλον καὶ τὰ χεῖλη ὅτι δὲν ἔπρεπεν ἔτι νὰ ὀμιλήσω, μεχρισοῦ ἀνακτῆσω τὰς δυνάμεις μου· ἔπειτα θέσασα τὴν χεῖρά της ἐπὶ τῆς ἰδικῆς μου, καὶ ὑποσηκώσασα τὸ προσκέφαλόν μου, ἐξῆλθε μ' ἐλαφρὸν βῆμα, ἠνοιξεν ἡρέμα τὴν θύραν, καὶ ὠμί-

λησε με χαμηλήν φωνήν. Ποτέ φωνή δὲν μοι ἐφάνη γλυκυτέρα ἐκείνης· καὶ αὐτὸς ὁ ἦχος τοῦ ελαφροῦ βαδίσματός της μοι ἐφαίνετο ἦχος μουσικῆς.

Ἐκεῖνοι πρὸς οὓς ὠμίλησε δὲν τῇ ἀπεκρίθησαν· διότι, φαίνεται, ἐκοιμῶντο εἰσέτι. Ἐξῆλθε τότε τοῦ δωματίου, ἀφοῦ ἔρριψε καὶ ἕτερον βλέμμα ἐπ' ἐμέ, καὶ μοι ἔκαμε σημεῖον ὅτι δὲν εἶχον νὰ φοβηθῶ τίποτε, ὅτι ὅλοι οἱ ἐν τῇ καλύβῃ ἦσαν εἰς τὴν διάθεσίν μου, ἅμα ἤθελον τοὺς καλέσει, καὶ ὅτι αὐτὴ ἤθελεν ἐπιστρέψει συντόμως. Ἐλυπήθην πολὺ διὰ τὴν ἀναχώρησίν της, διότι ἔμεινα μόνος.

20.

Ἐπανῆλθε με τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα της. Ἀλλὰ τίς ἢ χρεῖα νὰ ἐξακολουθήσω; δὲν θέλω νὰ σὲ ἐνοχλήσω με τὴν μακρὰν διήγησιν τῶν λοιπῶν ὅσα μοι συνέβησαν παρὰ τοῖς Κοζάκοις. Μ' εὔρον λειποθυμοῦντα εἰς τὴν πεδιάδα, με μετεκόμισαν εἰς τὴν πλησιεστάτην καλύβην, καὶ μ' ἐπανάγαγον εἰς τὴν ζωὴν... διὰ νὰ γίνω μίαν ἡμέραν βασιλεὺς αὐτῶν! Οὕτως ὁ ἀπερίσκεπτος κόμης, ὅστις ἠθέλησε νὰ κορέσῃ τὴν ὀργὴν του διὰ καινοφανοῦς ποινῆς, μ' ἔστειλεν εἰς τὴν ἔρημον δεδεμένον, γυμνὸν καὶ αἱματόφυρτον, μὴ φαντασθεῖς ὅτι δι' ἐκείνης τῆς ἐρήμου με ἀνεβίβαζεν εἰς ἓνα θρόνον! Τίς θνητὸς δύναται νὰ προῖδῃ τὸ μέλλον του; οὐδεὶς λοιπὸν πρέπει ν' ἄθυμῃ ἢ ν' ἀπελπίζεται. Εἶναι πιθανὸν αὔριον νὰ εὔρεθῶμεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ὄχθην τοῦ Βορυσθένους, τὸ ὁποῖον θέλει με χαροποιήσει περισσότερον παρ' ὅσον ἢ διάβασις τόσων ἄλλων ποταμῶν. Σύντροφοι, καλὴν νύκτα!»

Ὁ ἀρχηγὸς τῶν Κοζάκων ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς ὑπὸ τὴν δρῦν παρσκευασθείσης φυλλίνης κλίνης του, ἥτις δὲν τῷ ἦτο δυσάρεστος ἢ ἀσυνήθης. Ὁ Μαζέπ-

πας, ὅστις ὀλίγον ἐφρόντιζε περὶ τοῦ τόπου ἢ τῆς ὥρας τοῦ ὕπνου του, καμύσας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκοιμήθη. Ἐὰν δὲ ἀπορεῖτε διατί ὁ Κάρολος ἐλησμόνησε νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ διὰ τὴν διήγησίν του, ὁ Μαζέππας δὲν ἠπόρησεν· ὁ βασιλεὺς εἶχεν ἀποκοιμηθῆ πρὸ μιᾶς ὥρας.

Η ΠΑΡΙΣΙΝΑ.

1.

Εἶναι ὥρα ὅτε τῆς ἀηδόνος ἡ γλυκεῖα φωνὴ ἀκούεται ἀπὸ τῶν κλάδων· εἶναι ὥρα καθ' ἣν οἱ ἔρασταί ψιθυρίζουν ἠδέως τοὺς ὄρκους των εἰς τὰ ὄτα τῶν ἔρωμένων των· οἱ τερπνοὶ ἄνεμοι μετὰ τῶν κελαρυζόντων πλησίον ὑδάτων ἀποτελοῦσιν ἄρμονίαν εἰς τὴν μοναξίαν· ἡ δρόσος ἔχει ἐλαφρῶς βαντίσει τὰ ἄνθη· οἱ ἐστέρες ἀνατέλλουσιν ἤδη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν βαθὺς κυανοὺς πέπλος ἐξάπλοῦται. Τὰ φύλλα περιβάλλονται μέλαιναν χροιάν, εἰς δὲ τὸν ὀρίζοντα ἐμφανίζεται ἐκεῖνο τὸ ὑποφῶσκον φῶς καὶ ἡδὺ χρῶμα, τὸ ὁποῖον παρακολουθεῖ πάντοτε τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ἅμα τὸ λυκαυγὲς ἐξαφανισθῆ ὑπὸ τὸ φέγγος τῆς σελήνης.

2.

Ἄλλ' ἡ Παρισίνα ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ μέγαρόν της οὐχὶ ἵνα ἀκούσῃ τὰ κελαρύζοντα ὕδατα· περιπατεῖ εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός, οὐχὶ ἵνα θεωρήσῃ τὰ οὐράνια φῶτα· ἐὰν δὲ κάθηται εἰς τὸ ἄλσος τοῦ Ἑστου, δὲν κάθηται χάριν τῶν εὐόσμων καὶ ἀναπεπταμένων ἀνθέων, οὔτε τείνει τὸ οὖς της ἰν' ἀκροασθῆ τὴν μελίφθογγον ἀηδόνα, μολονότι περιμένει ν' ἀκούσῃ ἐπίσης γλυκεῖαν φωνήν. Διὰ τῶν πυκνῶν φύλλων τοῦ ἄλσους ἀκούονται ἤρεμα βήματα, καὶ πάραυτα ἐπιχέεται ὠχρότης εἰς τὰς παρειάς της· ἡ καρδία της πάλλι σφόδρα, ἀλλ' ἡ ἐρυθρότης ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ πρόσωπόν της, ὅτε διὰ τῶν σειομένων φύλλων ἀκούει φωνὴν ψιθυρίζουσαν· τὸ στῆθός της τότε ἀσθμαίνει, διότι μετὰ

μίαν στιγμήν θέλει τὸν ἰδεῖ· ἡ στιγμή αὕτη παρήλθεν· ὁ ἔραστής αὐτῆς εἶναι ἐνώπιόν της.

3.

Καὶ τί εἶναι ὡς πρὸς αὐτοὺς τώρα ὁ κόσμος ὅλος καὶ αἱ περιπέτειαί του; Ὁ οὐρανὸς, ἡ γῆ, τὰ ἔμφυχα ὄντα φαίνονται μηδὲν ἀπέναντι τοῦ ἔρωτός των. Ἄναισθητοῦν, ὡς οἱ νεκροί, περὶ πάντων τῶν πέριξ, ἄνω καὶ ὑπ' αὐτοὺς πραγμάτων, ὡς εἰ μὴ ὑπῆρχεν ἄλλο τι ἐν τῷ κόσμῳ ἐκτὸς ἑαυτῶν, καὶ ἀναπνέουν μόνον δι' ἀλλήλους· οἱ δὲ στεναγμοὶ των εἶναι τόσον πλήρεις χαρᾶς, ὥστε, ἐὰν ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη εὐτυχία των δὲν ἐμετριάζετο, ἤθελε καταστρέψει τὰς ἀπὸ τοῦ φλογεροῦ της κράτους κατεχομένης καρδίας των. Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἐνθουσιασμόν καὶ γλυκὺν ρεμβασμόν των, εἶναι δυνατὸν νὰ σκεφθῶσι πλέον περὶ τῶν συνεπειῶν τοῦ ἐγκλήματός των; Τίς αἰσθανθεὶς τὸ κράτος ἐκείνου τοῦ πάθους ἐδίστασεν ἢ ἐφοβήθη εἰς τοιαύτην ὥραν, ἢ ἐσκέφθη πόσον ὀλίγον διαρκοῦν αἱ τοιαῦται ἡδονικαὶ ὥραι; Καὶ ὅμως αὗται παρήλθον ἤδη! Μόλις δὲ ἠγέρθησαν τῆς ὄνειρώδους ἐκείνης καταστάσεως, ἐνόησαν, φεῦ! ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόλαυσις εἶναι ἀπλῆ ὄπτασία μὴ ἐπανερχομένη πλέον.

4.

Μὲ κεχαινωμένους ὀφθαλμοὺς ἀφίνουν τὸν τόπον τῆς ἤδη παρελθούσης ἀθεμίτου ἡδονῆς των. Μολον-ὅτι δὲ ἐλπίζουν καὶ ὀρκίζονται νὰ ἴδωσι πάλιν ἀλλήλους, κυριεῦνται ὑπὸ λυπηρᾶς προαισθήσεως, ὡς ἐὰν ὁ χωρισμὸς των ἐμελλε νὰ ἦναι παντοτεινός. Οἱ ἀδιάκοποι στεναγμοὶ των, οἱ διαρκεῖς ἐναγκαλισμοὶ των, τὰ χεῖλη τῆς Παρισίνης, ἅτινα δὲν ἠδύναντο ν' ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τὰ τοῦ ἔραστοῦ της (ἐνώ ἐπὶ τοῦ προσώπου της ἀντανακλᾷ ὁ οὐρανὸς, τοῦ ὁποίου

φοβεῖται ἤδη τὴν ὀργὴν καὶ τιμωρίαν, ὡσὰν οἱ ἀστέρες νὰ ἦσαν ἔμψυχοι καὶ παρετήρουν σιωπηλῶς τὸ ἔγκλημά της μακρόθεν), ὅλα ταῦτα κρατοῦν εἰσέτι αὐτοὺς οἴονεὶ δεδεμένους εἰς τὸν τόπον τῆς συνεντεύξεώς των. Ἄλλ' ἡ ὥρα τοῦ ἀποχωρισμοῦ των ἔφθασε τέλος, καὶ ἀπέρχονται μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπον, ὅστις εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρακολουθούσης τὰς πονηρὰς πράξεις τυφείως τοῦ συνειδότος.

5.

Καὶ ὁ μὲν Οὐγὼν ὑπῆγεν εἰς τὴν μονήρη κλίνην του μὴ δυνάμενος νὰ λησμονήσῃ τὰ θέλγητρα τῆς Παρισίνης· αὕτη δ' ἐπορεύθη ἵνα κλίνῃ τὴν ἔνοχον κεφαλὴν της πλησίον τοῦ ἀνυπόπτου συζύγου της. Ἄλλ' ἐνῶ κοιμᾶται, φαίνεται ταραττομένη ὑπὸ παροξυσμοῦ, αἱ παρειαὶ της ἐρυθραίνονται ἐκ τῶν ἀνησύχων ὀνείρων καὶ, ἐκφωνοῦσα κατ' ὄναρ ὄνομα τὸ ὁποῖον δὲν τολμᾷ νὰ προφέρῃ καθ' ὕπαρ, θλίβει τὸν σύζυγόν της εἰς τὸ στῆθός της, τὸ πάλλον διὰ τὸν ἀπόντα ἐραστήν της Οὐγωνα· ὁ δὲ σύζυγός της ἐξυπνᾷ εἰς ἐκεῖνον τὸν ἐναγκαλισμὸν, καὶ, εὐτυχῆς εἰς τὴν ἀπάτην του, ἐκλαμβάνει τὰ θωπεύματα καὶ τοὺς στεναγμούς της ἐκεῖνους ὡς δι' αὐτὸν γινομένους· χύνει δάκρυ τρυφερότητος, νομίζων ὅτι ἡ Παρισίνα τὸν ὑπεραγαπᾷ καὶ καθ' ὕπνον.

6.

Τὴν σφίγγει κοιμωμένην εἰς τὸ στῆθός του, καὶ ἀκροᾶται τὰς διακεκομμένας λέξεις της. Ἀκούει, ἀλλ' αἶφνης ταρασσεται ὡς ἐὰν ἤκουε τὴν καταδικαστικὴν τοῦ Ἀρχαγγέλου φωνήν. Καὶ δικαίως ταρασσεται· διότι φρικτοτέρα καταδίκη ἀδύνατον νὰ βροντήσῃ ἄλλη ἐπὶ τοῦ τάφου του, ὅτε θέλει ἐγερθῆ ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα σταθῇ ἐνώπιον τοῦ αἰωνίου θρόνου. Ναι, ἔχει δίκαιον

νά ταράσσεται· διότι ἡ ἐπίγειος εὐτυχία του ἔπαυσε ν εἰς τὸ ἄκουσμα ἐκείνων τῶν λέξεων. Τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον ἡ Παρισίνα ψελλίζει καθ' ὕπνον, προδίδει τὸ ἐγκλήμα της καὶ τοῦ Ἄζου αὐτοῦ τὴν ἀτίμωσιν. — Τίνος ἄρα γε εἶναι τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ἐπὶ τοῦ προσκεφαλαίου του τόσον τρομερῶς ἠχῆσαν, τὸ κατασυντρίψαν τὴν ψυχὴν του, καθὼς τὸ βροχθοῦν κύμα κατασυντρίβει ἐπὶ τοῦ βράχου τὸν ἐπὶ τοῦ ναυαγίου ζητοῦντα νὰ σωθῆ ἀτυχῆ ναύτην, ὃν καταβυθίζει διὰ παντός; Τίνος λοιπὸν ὄνομα εἶναι; Εἶναι τὸ τοῦ Οὐγωνος, ὃν οὐδέποτε ἤθελεν ὑποπτευθῆ! τοῦ νόθου υἱοῦ του Οὐγωνος, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τὸ προῖόν τῆς ἀπερισκέπτου νεότητός του καὶ τῆς ἀπατηθείσης Λευκῆς, τῆς ἀνοήτου ἐκείνης νέας, ἣτις τῷ ἐνεπιστεύθη τὴν τιμὴν της, ἀλλ' αὐτὸς δὲν τὴν ἔλαβε σύζυγον.

7.

Ἐξείλκυσε τὸ ἐγχειρίδιόν του, ἀλλὰ τὸ ἔβαλε πάλιν εἰς τὴν θήκην του πρὶν ὄλως τὸ γυμνώσῃ. Ἄν καὶ ἔκρινε τὴν Παρισίαν ὡς ἀναξίαν νὰ ζήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς, δὲν ἠδύνατο ὅμως νὰ σφάξῃ μίαν τόσον ὠραίαν νέαν. Ἴσως ἤθελε τὸ πράξει, ἐὰν δὲν τὴν ἔβλεπε κοιμωμένην πλησίον του μ' ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ μειδιάμα της. Τὸ δὲ μέγιστον, οὔτε κἂν τὴν ἐξύπνισεν, ἀλλὰ τὴν ἔβλεπε μὲ τόσον ἄγριον ὄμμα, ὥστε ἐὰν τότε ἠγείρετο ἀπὸ τὸν ὕπνον, ἤθελεν ἴσως ἀποθάνει ἀπὸ τὸν φόβον της. Ἡ λαμπηδὼν τοῦ λύχνου ἀντηνάκλα εἰς τὰς μεγάλας καὶ ψυχρὰς σταγόνας τοῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἰδρώτος. Ἡ Παρισίνα ἐκοιμᾶτο ἡσύχως, ἐνῶ ὁ σύζυγός της ἠρίθμει τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς της.

8.

Ἄμα τῇ πρωΐᾳ ἐξετάσας μανθάνει, φευ! ἀπὸ τὰς καταθέσεις τῶν οἰκειῶν του, ὅτι ἦσαν ἀληθῆ ὅσα μετὰ

φόβου καὶ τρόμου ὑπωπτεύθη, ἦτοι τὸ ἔγκλημα τῆς συζύγου του καὶ τὸ ναυάγιον τῆς εὐτυχίας του. Αἱ τέως συμπράξασαι εἰς τὸν ἀθέμιτον τῆς Παρισίνης ἔρωτα γυναῖκες, πειρώμεναι νὰ σωθῶσιν, ἀποδίδουσιν ὅλον τὸ πταῖσμα εἰς αὐτὴν μόνην· τίποτε πλέον δὲν μένει ἀπόκρυφον· αὐταὶ καταθέτουν ὅλας τὰς πρὸς βεβαίωσιν τῶν λόγων των ἀπαιτουμένας λεπτομερείας. Οὐδεμίαν λοιπὸν ἀμφιβολίαν μένει πλέον εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀπηλλοπισμένου Ἄζου περὶ τῆς ἀπιστίας τῆς συζύγου του.

9.

Δὲν ἦτον ἐξ ἐκείνων οἵτινες ὑποφέρουν τὴν ἀργοπορίαν. Ἐντὸς τῆς μεγάλης αἰθούσης τοῦ ἀνακτόρου, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀρχαίας δυναστείας τῶν Ἑστῶν κάθηται ἐπὶ τοῦ δικαστικοῦ θρόνου του, ἔχων περὶ ἑαυτὸν τοὺς εὐγενεῖς καὶ φύλακὰς του, ἐνώπιόν του δὲ ἵστανται οἱ δύο ὑπόδικοι· ἀμφότεροι νέοι, ἀλλ' ὁ εἷς αὐτῶν ὁποίας καλλονῆς ἀπαραμίλλου! Μὲ τελαμῶνα ἀνευ ξίφους καὶ μὲ χεῖρας δεδεμένας, ὦ Οὐρανέ, πῶς τοιοῦτος υἱὸς ὑπέφερε νὰ σταθῇ ἐνώπιον τοῦ πατρός του! Ναι, οὕτως ἰστάμενος ὁ Οὐγὼν μέλλει μετ' οὐ πολὺ ν' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ γονέως του τὴν εἰς θάνατον καταδίκην του καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς τοῦ πατρός του ἀτιμώσεως. Ἄν καὶ μέχρι τοῦδε ἄφωνος, δὲν φαίνεται ὁμως καταβεβλημένος.

10.

Ἀκίνητος καὶ ὠχρὰ ἡ Παρισίνα περιμένει ἐν σιγῇ τὴν καταδίκην της. Πόσον μετεβλήθη! Χθὲς ἀκόμη οἱ ζῶηροὶ ὀφθαλμοὶ της ἐπλήρουν χαρᾶς τὴν μεγαλοπρεπῆ ἐκείνην αἴθουσαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ οἱ πλέον εὐγενεῖς ἄνθρωποι ἐφιλοτιμοῦντο ὑπηρετοῦντες αὐτὴν, καὶ αἱ πλέον ὠραῖαι γυναῖκες ἡμιλλῶντο νὰ μιμηθῶσι τὴν γλυκεῖαν φωνὴν καὶ τὸν ἀξιέραστον τρόπον της, συλ-

λέγουσαι τὰ ἦθη καὶ τὰς χάριτας τῆς βασιλίσσης τῶν.
 Ἐὰν τότε οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς ἔχονον ἓν μόνον δάκρυ, μυ-
 ρίοι πολεμισταὶ ἦσαν ἔτοιμοι μὲ γυμνὰ ξίφη νὰ τὴν
 ὑπερασπισθῶσι καὶ νὰ χύσωσι δι' αὐτὴν τὸ αἷμά των.
 Πλὴν τώρα, τί εἶναι αὐτή; καὶ τί ἔγειναν οὗτοι; Ἐμπο-
 ρεῖ πλέον ἢ αὐτὴ νὰ διατάξῃ, ἢ ἐκείνοι νὰ ὑπακούσωσι;
 Τώρα ὅλοι μένουσιν ἄφωνοι καὶ ἀδιάφοροι, κατηφεῖς
 καὶ συνωφρωμένοι, μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας, μὲ ὄψιν
 ψυχρὰν καὶ περιφρονητικὴν· οὕτως ἴστανται ἐκεῖ οἱ
 ἱππῶται, αἱ κυρίαὶ καὶ ὅλοι οἱ αὐλικοὶ τῆς. Καὶ
 ἐκεῖνος ὁ ἐραστής τῆς, τοῦ ὁποίου τὸ δόρυ καὶ τώ-
 ρα ἀκόμη ἤθελεν εἶσθαι ἔτοιμον εἰς τὰ νεύματά τῆς·
 ὅστις, εἰάν οἱ βραχίονές του ἐλύοντο διὰ μίαν στιγμὴν,
 ἤθελε θυσιάσει τὴν ζωὴν του πρὸς ἐλευθέρωσιν τῆς, ὁ
 ἀγαπητὸς τῆς Οὐγῶν, ἴσταται καὶ αὐτὸς πλησίον τῆς
 δεδεσμευμένος, χωρὶς νὰ βλέπῃ τοὺς ἐξωγκωμένους
 ὀφθαλμούς τῆς, οἵτινες ἔχονον πικρὰ δάκρυα, ὄχι τόσον
 διὰ τὴν ἰδικὴν τῆς, ὅσον διὰ τὴν τοῦ Οὐγῶνος συμφορὰν.
 Ἐκεῖνα τὰ λευκότετα βλέφαρά τῆς, ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ
 ἰσοειδεῖς φλέβες ἐσχημάτιζον ἀβροτάτας γραμμάς, καὶ
 τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου προὔκάλουν τὸ γλυκύτατον φίλημα
 τοῦ θεατοῦ, νῦν φαίνονται πεφλογισμένα καὶ πελιδῶνά,
 πιέζοντα μᾶλλον ἢ καλύπτοντα τοὺς κάτωθεν βαρέως
 βλεμματίζοντας βολβούς, οἵτινες ἦσαν πλήρεις δακρύων.

II.

Καὶ αὐτὸς ὁ Οὐγῶν ἤθελε κλαῦσαι δι' αὐτὴν, εἰάν δὲν
 παρετηρεῖτο ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτοῦ ὀφθαλμῶν. Ἡ λύπη
 του, εἰάν ἠσθάνετο τοιαύτην, ἐκρύπτετο ἐντὸς τοῦ στή-
 θους του· τὸ δὲ μέτωπόν του ἦτο σκυθρωπὸν καὶ ὑπερή-
 φανον. Ὅσον μεγάλη καὶ ἂν ἦτον ἡ θλίψις τῆς καρδίας
 του, δὲν ἤθελε νὰ ταπεινωθῇ ἐνώπιον τοῦ πλήθους, δει-
 κνύων τὴν πρὸς τὴν Παρισίαν τρυφερότητά του, πρὸς

ἦν δὲν ἐτόλμα νὰ ρίψῃ οὔτε ἐν βλέμμα ἀναπολῶν εἰς τὴν μνήμην τοῦ πᾶν παρελθόντος ἔρωτα, τὸ ἐγκλημα, τὴν παροῦσαν κατάστασιν τοῦ, τὴν ὄργην τοῦ πατρὸς τοῦ, τὸ μῖσος τῶν ἐναρέτων ἀνθρώπων, τὴν εἰς τὴν παροῦσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν τιμωρίαν τοῦ, καὶ τὴν τύχην τῆς Παρισίνης· ἐὰν δ' ἐβλεπεν ἀπαξ μόνον τὸ κάτωχρον πρόσωπόν της, ἡ καρδία τοῦ ἤθελεν ἐπαναστατήσῃ κατ' αὐτοῦ καὶ φανερώσει τὴν τύψιν τοῦ συνειδότος τοῦ, διὰ τὴν συμφορὰν ἣν τῇ προὔξενησεν.

12.

Ὁ Ἄζος τότε ἤρχισε τὸν λόγον καὶ εἶπε· « Χθὲς ἀκόμη ἐκαυχώμην διὰ τὴν τιμὴν τῆς συζύγου καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ υἱοῦ μου· πλὴν τὸ καύχημά μου τοῦτο ὡς ὄνειρον, φεῦ! ἐξηφανίσθη τὴν πρωΐαν ταύτην. Πρὶν δύσῃ ὁ ἥλιος πρέπει ν' ἀποθάνωσιν ἢ τε σύζυγος καὶ ὁ υἱός μου· ἐγὼ δὲ μέλλω τοῦ λοιποῦ νὰ ζήσω βίον μονήρη· Οὕτως ἔστω. Οὐδεὶς ἐν τῷ κόσμῳ εὐρεθεὶς εἰς τὴν θέσιν μου δὲν ἤθελε πράξει τὸ αὐτό· οἱ δεσμοὶ τοῦ γάμου καὶ τῆς πατρότητος συνετριβήσαν, πλὴν οὐχὶ ὑπ' ἐμοῦ. Ἄς ὀφονταὶ οἱ αἴτιοι! τὰ τῆς ποιῆς εἶναι ἔτοιμα. Οὕγων! ὁ ἱερεὺς σὲ προσμένει καὶ ἔπειτα ἡ ἀμοιβὴ τοῦ ἐγκλήματός σου. Ἄπελθε λοιπὸν καὶ ἀπότεινον τὴν δέησίν σου πρὸς τὸν Οὐρανὸν πρὶν οἱ ἀστέρες ἀνατελῶσιν. Ἴσως ἀνωθεν λάβῃς συγχώρησιν. Τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ εἶναι μέγα καὶ ἔχεις ἀκόμη καιρὸν νὰ ἐπικαλεσθῆς αὐτὸ ὑπὲρ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν σου. Ἄλλ' ἐδῶ κάτω, ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὑπάρχει τόπος ὅπου σὺ καὶ ἐγὼ δυνάμεθα πλέον νὰ συζήσωμεν οὔτε μίαν ὥραν ὑπαγε! δὲν θέλω σὲ ἰδεῖ θνήσκοντα. Ἄλλὰ σὺ, ἄπιστε γύναι, θέλεις ἰδεῖ τὸν θάνατόν τοῦ. Μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ! δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ἄλλο!

Ἵπαγε, γύναι ἀκολάστου καρδίας! Σὺ χύνεις τὸ αἷμά του, οὐχὶ ἐγώ. Ἐὰν δὲ δύνασαι νὰ ἐπιζήτης τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον θέλεις ἰδεῖ, ὕπαγε καὶ χαίρου τὴν ζωὴν, ἣν σοὶ χαρίζω ».

13.

Τότε ὁ σκυθρωπὸς Ἄζος ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν του. Αἱ ἐπὶ τοῦ μετώπου του ἐξωγκωμέναι φλέβες ἔπαλλον ὡς ἐὰν τὸ θερμὸν αἷμά του ἀνέβρῃε καὶ κατέβρῃε δίκην παλιρροίας· ἔπειτα κλίνας τὴν κεφαλὴν του ὀλίγον, ἔκρυψε τοὺς ὀφθαλμούς του μετὴν τρέμουσαν χεῖρά του διὰ νὰ μὴ βλέπη τὸ πλῆθος, ἐνῶ ὁ Οὐγὼν ὑψώσας τὰς ἀλυσιδέτους χεῖράς του, ἐζήτηε βραχεῖαν ἀκρόασιν παρὰ τοῦ πατρός του, ὅστις σιωπηλῶς συνήνεσεν εἰς τὴν αἰτησίαν του. Τότε ὁ Οὐγὼν, « Δὲν φοβοῦμαι τὸν θάνατον, εἶπε, διότι σὺ τοσάκις μὲ εἶδες καθημαγμένον πλησίον σου καὶ ἐφ' ἔκπου μαχόμενον· τὸ δὲ ξίφος τὸ ὁποῖον οἱ δοῦλοι σου ἀφήρῃσαν ἀπὸ τὴν χεῖρά μου οὐδέποτε ἔμεινεν ἄχρηστον, ἀλλ' ἔχυσεν ὑπὲρ σοῦ περισσότερον αἷμα, παρ' ὅσον ἰδικόν μου δύνασαι νὰ χύσης διὰ τοῦ πελέκεώς σου.

Σὺ μοὶ ἔδωκας τὸ ζῆν· δύνασαι λοιπὸν καὶ νὰ μοῦ τὸ ἀφαιρέσης. Δὲν σοὶ ὀφείλω κάμμειαν χάριν διὰ τοιαύτην ζωὴν. Δὲν ἐλησμόνησα πόσον ἀναιδῶς ἠτίμασάς τὴν μητέρα μου, ἐδολιεύθης τὸν ἔρωτά της καὶ ἐδυσφήμησας τὸ ὄνομά της, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνειδος μοὶ ἀφήκες ὡς μόνην κληρονομίαν. Ἄλλ' ἐκείνη εἶναι ἤδη εἰς τὸν τάφον, ὅπου καὶ ἐγὼ ὁ υἱὸς της καὶ ἀντεραστής σου θέλω συντόμως ὑπάγει. Ἡ μήτηρ μου καὶ ἐγὼ θέλομεν μαρτυρήσει τοῖς νεκροῖς πόσον ἀγνὸς καὶ πιστὸς ὑπῆρξεν ὁ νεανικὸς σου πρὸς αὐτὴν ἔρως, καὶ πόσον πατρικὴ ἢ πρὸς ἐμέ στοργή σου. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι σοὶ προὔξενησα αἴσχος· ἀλλ' αἴσχος ἀντὶ αἴσχους.

Αὕτη ἡ νῦν καλουμένη σύζυγός σου, ἕτερον τῆς ὑπε-
 ραφανείας σου θῦμα, γνωρίζεις ὅτι πρὸ πολλοῦ ἦτο
 προωρισμένη δι' ἐμέ. Τὴν εἶδες καὶ ἠράσθης αὐτῆς.
 Διὰ τὰ μὲ καταστήσης δὲ μισητὸν πρὸς αὐτὴν, ὅπως
 τὴν λάβῃς σύζυγον, μὲ παρέστησας ὡς ἀγενῆ καὶ ἀνά-
 ξιον τοῦ ἔρωτός της, γνωστοποιήσας αὐτῇ τὴν νοθείαν
 μου, ἦτοι τὸ ἐγκλημά σου. Εἶναι ἀληθές ὅτι δὲν ἠδου-
 νάμην νὰ λάβω νομίμως τὸ οἰκογενειακὸν ὄνομά σου,
 οὔτε νὰ σὲ διαδεχθῶ εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἑστών, ἐνεκα
 τῆς μητρόθεν καταγωγῆς μου. Μολοντοῦτο, ἐὰν ὀλίγα
 ἔτη ἔζων ἀκόμη, τὸ ὄνομά μου ἤθελε λάμψει περισ-
 σότερον τοῦ τῶν Ἑστών, μὲ τιμὰς ὅλως ἰδικάς μου.
 Διὰ τοῦ ἀφαιρεθέντος μοι ξίφους καὶ τῆς ἀτρομῆτου
 καρδίας μου ἤθελον κερδίσει παρὰ τῶν ἐχθρῶν πολὺ
 λαμπρότερον κράνος ἐκείνων ἃ ἐφόρεσαν ὅλοι οἱ πρό-
 γονοί σου ἡγεμόνες· δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ἦναι τις
 εὐγενῆς διὰ τὰ φέρῃ πτερνιστήρας· καὶ ἐγὼ ἐκέντησα
 πολλάκις τὸν ἵππον μου διὰ πτερνιστήρων, ὅτε ἐπὶ
 τῇ ἐκφωνήσει τῶν ἐνθουσιαστικῶν λέξεων « Ἐστης
 καὶ Νίκη » πρῶτος ἐφώρμων κατὰ τῶν ἐχθρῶν, κατα-
 λείπων ὀπίσω μου τοὺς πλέον ὑπερηφάνους ἡγεμόνας.
 Δὲν θέλω ἀπολογηθῆ διὰ τὸ ἐγκλημά μου, οὔτε θέλω
 σὲ ἰκετεύσει νὰ μοὶ χαρίσης ὀλίγας ὥρας ἢ ἡμέρας,
 ὧν ὁ φυσικὸς θάνατος ἤθελε τέλος μὲ στερήσει καὶ ἄνευ
 τῆς καταδίκης μου. Αἱ τόσον πικραὶ ἡμέραι τῆς ζωῆς
 μου ἤθελον φθάσει εἰς τὸ τέρμα τῶν ὑπείκουσαι εἰς τὸν
 αἰώνιον νόμον τῆς φθορᾶς. Μολονότι δὲ ἡ γέννησις καὶ
 τὸ ὄνομά μου εἶναι ἀγενῆ, σὺ δ' ἐπαιρόμενος εἰς τὴν
 εὐγένειαν τοῦ γένους σου, δὲν κατεδέχθης νὰ μὲ ἀνα-
 γνωρίσης ὡς γνήσιον υἱὸν σου, μολοντοῦτο εἰς τὸ πρό-
 σωπόν μου ὑπάρχουσιν ἴχνη τῆς μορφῆς σου, καὶ τὸ
 πνευμά μου εἶναι ἀπαράλλακτον ὡς τὸ ἰδικόν σου.

Ἄπο σέ ἔλαβον τὸ ἀτίθασσον τῆς καρδίας. Ἄπο σέ— ἀλλὰ διατί ταράττεσαι; ναί, ἀπο σέ ἔλαβον τοὺς ῥωμαλέους τούτους βραχίονας καὶ τὴν φλογερὰν ψυχὴν μου. Δέν μοι ἔδωκας μόνον τὸ ζῆν, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ προσάντα ἕνεκα τῶν ὁποίων δικαιούμαι ἔτι μᾶλλον νὰ ὀνομασθῶ υἱός σου. Ἴδὲ τί ἀπήλαυσας ἐκ τοῦ αἰσχροῦ σου ἔρώτος! Ἐτιμωρήθης ἀποκτήσας ἕνα πανόμοιόν σοι υἱόν. Νόθος δὲν εἶμαι κατὰ τὴν ψυχὴν, διότι ἡ ψυχὴ μου ἀποστρέφεται τὴν τυραννίαν ὡς καὶ ἡ ἰδική σου. Μὴ νομίζης δὲ ὅτι ἀφηγῶ τὴν ζωὴν μου ὀλιγώτερον παρ' ὅσον σὺ τὴν ἰδικὴν σου. Μ' ἔδοξίμασας ὅτε, φοροῦντες τὰς περικεφαλαίας, συνεμαχόμεθα ὁ εἷς πλησίον τοῦ ἄλλου, καὶ ἐτρέχομεν μὲ τοὺς ἵππους μας ἐπὶ τῶν ἐχθρικῶν πτωμάτων. Ἄλλὰ τίς ἡ χρεία ν' ἀναφέρω τὰ παρελθόντα; Ἐγὼ μὲν παρελθὼν δὲν ὑπάρχει πλέον· τὸ δὲ μέλλον θέλει μετ' οὐ πολὺ γίνεαι παρελθόν· εἴθε ὁμως νὰ ἐφονευόμην τότε! διότι καίτοι σὺ ἔγεινας ἡ αἰτία τῆς δυστυχίας τῆς μητρός μου, καὶ ἐνουμφεύθης τὴν ἐρωμένην μου, ὁμως δὲν λησμονῶ ὅτι εἶσαι πατὴρ μου· ἐπομένως ὅσον σκληρὰ καὶ ἂν ἦναι ἡ ἀπόφασίς σου, δὲν παραπονοῦμαι. Ἐγεννήθην ἐν ἀμαρτίᾳ, καὶ ἀποθνήσκω ἐν κατασχύνῃ. Ὅποια ἡ ἀρχὴ, τοιοῦτον καὶ τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου. Καθὼς ἤμαρτεν ὁ πατὴρ, οὕτως ἤμαρτε καὶ ὁ υἱός· σὺ δὲ θέλεις νὰ τιμωρήσῃς τὰ ἐγκλήματα ἀμφοτέρων ἐν ἐμοὶ μόνῳ. Ἴσως τὸ ἰδικόν μου ἐγκλημα φαίνεται τὸ χεῖριστον ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' ὁ Θεὸς ἄς κρίνῃ τίνος ἐξ ὑμῶν τῶν δύο εἶναι βαρύτερον! »

14.

Ἐσίγησε καὶ ἐσταύρωσε τὰς χεῖράς του ἐπὶ τῶν ὁποίων αἱ περιτυλιχθεῖσαι ἀλύσεις ἐκλαγξαν· οἱ δὲ παρευρισκόμενοι ἀρχηγοὶ ἠσθάνθησαν σπαραγμὸν

καρδίας εἰς τὸν πένθιμον κρότον τῶν ἀλύσεων. Ἀλλὰ τὸ ὀλέθριον κάλλος τῆς Παρισίνης προσεῖλκυσε αὐθις τὰ βλέμματα πάντων. Καὶ πῶς ἠδύνατο αὐτὴ ν' ἀκούσῃ ἀταράχως τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τοῦ ἐραστοῦ της; Ὅθεν ἴστατο ὠχρὰ καὶ ἀκίνητος, ἡ ζῶσα αὐτὴ εἰκὼν τῆς συμφορᾶς τοῦ Οὐγῶνος. Οἱ ἀκίνητοι καὶ προσηλωμένοι ὀφθαλμοὶ της, πλήρεις δακρῶν, ἔμειναν ἀκλειστοὶ καθ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ διάστημα, χωρὶς νὰ ἀτραφῶσιν οὔτε πρὸς τὰ δεξιὰ οὔτε πρὸς τὰ ἀριστερὰ, ἐκτὸς μόνον τῶν λευκῶν βολβῶν, οἵτινες ὀλονὲν διεστέλλοντο περίξ τῶν κωανῶν κορῶν των· εἰς τρόπον ὥστε οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς Παρισίνης ἐφαίνοντο ὡς ὑάλινοι, ὡς ἂν τὸ αἷμα νὰ εἶχε παγώσει εἰς τὰς φλάβας της· μόνον ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν δάκρυ βραδέως ῥέον ἐπίπτε δια τῶν μακρῶν καὶ μαύρων κροσσῶν τῶν ὠραίων βλεφάρων της. ὦ, ἔπρεπε νὰ τὸ ἴδῃ τις καὶ οὐχὶ νὰ τὸ ἀκούσῃ! οἱ δὲ ἰδόντες αὐτὸ ἐξεπλάγησαν ὅτι τοιαῦται σταγόνες ῥέουσι ἀπὸ ἀνθρωπίνους ὀφθαλμούς. Προσεπάθησε νὰ ὁμιλήσῃ, πλὴν ἡ ἀναρθρος φωνὴ της ἐπνίγη ἐντὸς τοῦ ἐξογκωθέντος λαιμοῦ της· καὶ ὁμως ἤθελέ τις νομίσῃ ὅτι ἡ καρδία της συνεξῆλθε μετὰ τῆς ὑποκώφου καὶ ἀπελπιστικῆς φωνῆς της. Ἐπαυσε, καὶ πάλιν ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ· ἀλλὰ τότε ἡ φωνὴ της μετεβλήθη εἰς οἰμωγὴν, καὶ ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν ὡς λίθος, ἢ ὡς ἄγαλμα καταπίπτον ἀπὸ τὴν βᾶσιν του· ὁμοίαζε μὲ ἀψυχον εἰκόνα τῆς συζύγου τοῦ Ἄζου. Δὲν ἦτο πλέον ἢ ἔμψυχος ἐκεῖνη καλλονὴ τῆς ὁποίας τὰ θέλγητρα ἦσαν ὡς τόσα κέντρα διεγείροντα τάσιν πρὸς τὸ ἐγκλημα, τοῦ ὁποίου νῦν δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὰς οἰκτρὰς συνεπειὰς· ἀλλ' ὁμως ἀκόμη ἔζη καὶ ταχέως μὲν ἀνέλαβεν ἀπὸ ἐκεῖνην τὴν νεκρῶδη λειποθυμίαν, ἀλλὰ τὸ λογικόν

της σχεδὸν ἐξέλιπεν, αἱ αἰσθήσεις της εἶχον ἤδη νάρκωθῆ ἐκ τῶν σφοδροτάτων ἀλγηδόνων, αἱ δὲ ἀσθενεῖς τοῦ ἐγκεφάλου της ἴνες ἐξέφερον ἀσυναρτήτως τὰς ἀλλοκότους ιδέας της, καθὼς αἱ ὑπὸ τῆς βροχῆς χαλασθεῖσαι χορδαὶ τοῦ τῶξου ρίπτουσι τὰ βέλη ἀποσκοποῦ. Δὲν ἐνεθυμεῖτο πλέον τὸ παρελθόν· τὸ δὲ μέλλον παρίστατο εἰς τὸν νοῦν της σκοτεινὸν μὲ λάμψεις φρικτὰς, ὁμοίας μὲ ἀστράπας, ριπτομένας ἐπὶ τῆς ἐρήμου ἀπὸ ὀργίλα νέφη συναχθέντα ἐν θυελλώδει νυκτί. Κατεχομένη ὑπὸ τρόμου ἠσθάνετο βάρος ἀφόρητον πιέζον τὴν καρδίαν της, καὶ ῥίγας παγόνον τὴν ψυχὴν της. Ἐνεθυμεῖτο ἀμυδρῶς ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐκγλήματος καὶ τιμωρίας, ὅτι κάποιος ἐμελλε νὰ θανατωθῆ· ἀλλὰ τίς; εἶχε λησμονήσει. Ἔζη ἄρά γε; ἢ γῆ ἐφ' ἧς ἐπάτει ἦτο πραγματικῆ; ὁ ἄνω αὐτῆς οὐρανὸς καὶ οἱ περίξ ἄνθρωποι ἦσαν ἄρά γε οἱ ἴδιοι, ἢ μὴν ἦσαν δαίμονες σκυθρωπάζοντες ἐνώπιον αὐτῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἕως τότε ὄλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐρρίπτον βλέμματα εὐμενῆ; ὅλα ταῦτα ἐφαίνοντο συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα εἰς τὸν πλήρη παραλόγων ἐλπίδων καὶ φόβων ἐσκοτισμένον νοῦν της. Ὅτε μὲν γελῶσα, ὅτε δὲ κλαίουσα, ἀλλὰ πάντοτε ρέπουσα, ὡς παράφρων, εἰς τὰ δύο ταῦτα ἐναντία ἄκρα, ἐνόμιζεν ὅτι εὐρίσκετο εἰς σπασμωδικὸν ὄνειρον, ἐξ οὗ ματαίως, φεῦ, θέλει προσπαθῆσαι νὰ ἐγερθῆ πλέον!

15.

Οἱ κώδωνες τῆς μονῆς ἤχοῦσιν ἀργῶς καὶ πενθίμως, δονούμενοι ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω εἰς παλαιὸν τετράγωνον πύργον· ὁ ἦχος των εἶναι βαθὺς καὶ μελαγχολικός. Ἀκούσατε! ψάλλουσιν ὕμνον· εἶναι τὸ ἄσμα τὸ ψαλλόμενον διὰ τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς ψυχοῤῥαγοῦντας, τῶν ὁποίων τὸν προσεχῆ θάνατον οἱ κώδωνες ἀγγέλλουσιν.

Ὁ μέλλων ν' ἀποθάνῃ εἶναι κατάδικος, ὅστις εὕρισκεται εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του γονυπετῆς ἐνώπιον μοναχοῦ. Ὡ τί λυπηρὸν θέαμα, τί οἰκτρὸν ἄκουσμα! ὁ Οὐγών, γονυπετῆς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ψυχρᾶς γῆς, ἔχει τὸ ἰκρίωμα ἐνώπιον καὶ τοὺς φύλακας πέριξ αὐτοῦ· ὁ δὲ δῆμιος μὲ γυμνοὺς βραχίονας εἶναι ἑτοιμος, καὶ διὰ νὰ κτυπήσῃ ταχέως καὶ ἐπιτυχῶς, ψαύει τῆς αἰχμῆν τοῦ πελέκεως, δοκιμάζων ἐὰν ᾖναι ἀρκούντως κοπτερά! Ἐν τούτοις τὰ πλῆθος σιωπηλῶς συναθροίζεται κύκλῳ ἵνα ἴδῃ τὸν υἱὸν κατατομούμενον κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρός.

16.

Ἦτον ὠραία θερινὴ ἑσπέρα, ὀλίγον πρὶν δύσῃ ὁ φωτίζας τὴν στυγεράν ἐκείνην ἡμέραν ἥλιος. Αἱ τελευταῖαι ἀκτίνες του ἐπιπτον ἐπὶ τῆς δυστήνου κεφαλῆς τοῦ Οὐγῶνος, ὅστις τότε ἐξομολογούμενος διὰ τελευταίαν φορὰν πρὸς τὸν μοναχόν, καὶ θρηῶν μὲ συντετριμμένην καρδίαν διὰ τὸ ἐγκλημά του, ἔκυπτε διὰ ν' ἀκούσῃ τοὺς ἱερούς λόγους τοῦ μοναχοῦ, οἵτινες ἔχουν τὴν ἰσχὺν νὰ ἐξαγνίζωσι τὸν ἀμαρτωλὸν ἀπὸ τὰ ἐγκλημά του. Ὁ ἥλιος ἔρριπτεν ἐτι τὰς ἀκτίνάς του ἐπὶ τῶν βοστρύχων τῆς καστανοχρῶου κόμης του, οἵτινες ἐκάλυπτον τὸν γυμνὸν τράχηλόν του· ἀλλ' ἐτι ζωηρότερον τὰς ἔρριπτεν ἐπὶ τοῦ πελέκεως, ὁ ὁποῖος ἤστραπτε πλησίον του, φρικώδη ἐκπέμπων ἀντανάκλασιν. — Ὡ, πόσον πικρὰ ἦτον ἡ ἐσχάτη ἐκείνη ὥρα! καὶ αὐτοὶ οἱ πλέον σκληροκάρδιοι συνεικινήθησαν καὶ ἔτρεμον. Μισητὸν τὸ ἐγκλημα καὶ σεβαστὸς ὁ νόμος, καὶ ὁμῶς ἐφριξαν οἱ θεαταὶ τῆς ἐκτελέσεως τοῦ σκληροῦ ἐκείνου νόμου.

17.

Ἐτελείωσε τὰς προσευχάς του ὁ ἄπιστος ἐκεῖνος

υἱὸς καὶ αὐθάνης ἐραστῆς. Ἐτελείωσε μετρῶν τοὺς κόμβους τοῦ κομβολογίου του, ἐξωμολογήθη τὰς ἀμαρτίας του, τὸ δὲ τέλος τῆς ζωῆς του ἤγγικεν ἤδη. Ἀφῆρασαν τὸν μαγδύαν του, καὶ κόπτοισιν ἤδη τοὺς μέλανας βσατρύχους του. Ἀφαιροῦν ὡσαύτως τὸ ἐπώμιόν του, τὸ ὁποῖον ἡ Παρισίνα τῷ εἶχε χαρίσει, καὶ τὸ ὁποῖον ἔφερε μέχρις ἐκείνης τῆς στιγμῆς, καὶ δένουν τοὺς ὀφθαλμούς του μετὰ μαγδύλιαν· ἀλλὰ οὐγῶν δὲν ἀνέχεται τὴν τελευταίαν ταύτην ὕβριν. Τὸ αἶσθημα τῆς φιλοτιμίας, τὰ ὁποῖον ἐφαίνεται σβεσθὲν, ἀνανεοῦται ἐν εἴδει περιφρονησεως· ὅθεν, ἐνῶ ὁ δῆμιός ἦτον ἔτοιμος νὰ δέσῃ τοὺς ὡραίους ὀφθαλμούς του: «Στάσου, τῷ εἶπεν ὁ Οὐγῶν, τὰ αἶμα καὶ ἡ ζωὴ μου εἶναι ἰδικά σου· μοῦ ἔδεσας τὰς χεῖρας, ἀλλὰ θέλω ν' ἀποθάνω τοῦλάχιστον μετὰ ἐλευθέρους ὀφθαλμούς — «Κτύπησον.» — καὶ ἅμα εἶπε τὴν λέξιν ταύτην ἐκύψε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ἱκρίου, ὁ δὲ ἀστράπτων πέλεκυς ἔπεσε συγχρόνως, ἡ κεφαλὴ τοῦ Οὐγῶνος ἀποκοπεῖσα ἐκυλίσθη, καὶ τὸ καθημαγμένον καὶ σφαδάζον πτώμα του αὐσταλὲν ἔπαυεν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος εἰς τὸ χθῆμα τοῦ ὁποῖου ἔπεε τὸ χυθὲν αἶμα. Οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ χεῖλη του ἐκινήθησαν διὰ μίαν στιγμὴν σπασμωδικῶς καὶ ταχέως, ἔπειτα ἐκλείσθησαν διὰ παντός.

Ἀπέθανεν, ὡς ἀποθνήσκεισιν οἱ καταδικαί, καὶ ἐτάφη ἀνευ πομπῆς καὶ ἐπιδείξεως· ἔκλινε γόνυ καὶ προσνηχῆθη, ἐπικαλούμενος τὴν ἀντίληψιν τοῦ ἱερέως, καὶ ἐλπίζων ἔτι νὰ τύχῃ τοῦ Θεοῦ ἐλέους, ὅτε ἐνώπιον τοῦ ἱερέως γονυπετῆς εἶχεν ἀποσπάσει τὸν νοῦν του ἀπὸ πᾶν ἐπίγειον, λησμονῶν τόν τε παρωργισμένον πατέρα καὶ τὴν ἐρωμένην του. Κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν δὲν εἶχε πλέον οὔτε παράπονον, οὔτε ἀπελπισίαν· ἐσκέπετο μόνον περὶ τῶν οὐρανίων καὶ

ὠμίλει μόνον πρὸς τὸν Ὑψισταν, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὸν συγχωρήσῃ πρὸς ἄλλον, δέ τινα οὐδὲν εἶπεν, ἐκτὸς ἐκείνων τῶν ὀλίγων λέξεων, ἃς ἀπέτεινε τῷ δημίῳ ὅτε ἐζήτησε ν' ἀποθάνῃ μὲ ἀκαλύπτους ὀφθαλμούς.

18.

Σιωπηλοί, καθὼς τὰ κλεισθέντα τοῦ νεκροῦ χεῖ-
λι, οἱ θεαταὶ ἴσταντο μόλις ἀναπνέοντες· ἀπὸ ἀνθρω-
πὸν δὲ εἰς ἀνθρώπῳν διεδόθη ἐν ἀκάρει ἠλεκτρικῇ ἀνα-
τριχίασι καθ' ἣν στιγμὴν τὸ κτύπημα τοῦ δημίου
κατέβαινε ἐπὶ τοῦ Οὐγῶνος, τοῦ ὁποῦ· ἡ ζωὴ καὶ
ὁ ἔρωσ ἐλαβον τοιοῦτον οἰκτρὸν τέλος. Μετὰ τὸν σπα-
ραξικάρδιον δαῦπον τοῦ διασχέσαντος τὸ ἰχρίον πε-
λέκως ἐπεκράτησε γενικὴ σιγή. Ἄλλ' αἰφνης ἠκού-
σθη κραυγὴ, διασχίζουσα τὸν ἤρεμον ἀέρα, ἀγρία
καὶ ὀξεῖα, ὁμοιάζουσα τὴν τῆς θρηνούσης τὸ αἰφνης
ἀποθανόν τέκνον της μητρός. Ἡ μέχρι οὐρανοῦ φθά-
νουσα αὕτη φωνὴ ἐξέφραζε τὸν πόνον ψυχῆς εὐρισκο-
μένης εἰς αἰωνίας βασάνους. Ὅλων οἱ ὀφθαλμοὶ ἐστρά-
φησαν πρὸς τὴν φρικαλέαν ταύτην κραυγὴν ἐξελθοῦ-
σαν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Ἄζου· ἀλλ' ἡ φωνὴ ἔπαυσε
καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετο. Ἦτο φωνὴ γυναικὸς ἀπηλπι-
σμένης· οἱ δὲ ἀκούσαντες αὐτὴν τόσον ἐλυπήθησαν,
ὥστε πύχοντο νὰ ἦτον ἡ τελευταία.

19.

Ὁ Οὐγῶν ἀπέθανεν ἡ δὲ Παρισίνα δὲν ἠκούσθη,
οὐδ' ἐφάνη πλέον οὔτε εἰς τὸ ἀνάκτορον, οὔτε εἰς τὸν
κῆπον. Οὐδεὶς πλέον ἀναφέρει τὸ ὄνομά της, τὸ ὅποιον
κατήντησαν ὡς σύμβολον ἀσελγείας καὶ τρόμου· ὁ δὲ
Ἄζος οὐδέποτε ἠκούσθη ποιῶν μνεῖαν τῆς συζύγου ἢ
τοῦ υἱοῦ του, οἷτινες οὔτε τάφου, οὔτε μνημείου ἔτυχον.
Τὰ λείψανά των ἐθεωροῦντο ὡς ἀνέρα, τοῦλάχιστον

τὸ τοῦ ἵππότου, ὅστις ἐθανατώθη τὴν ἡμέραν ἐκείνην· τὸ δὲ τέλος τῆς Παρισίνης ἔμεινεν ἄγνωστον, ὡς καὶ τὸ μέρος ὅπου ἐτάφη. Οὐδεὶς γινώσκει εἴαν κατώκησεν εἰς μοναστήριον ἵνα σώσῃ τὴν τεθλιμμένην καὶ ἁμαρτωλὴν ψυχὴν τῆς διὰ δακρύων, μετανοίας, νηστείας καὶ ἀγρυπνιῶν, ἢ εἴαν ἀπέθανε διὰ δηλητηρίου ἢ ξίφους, πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀθεμίτου ἔρωτός τῆς· ἢ εἴαν, καθ' ἣν στιγμὴν ἐθανατώθη ὁ ἐραστής τῆς, συναπέθανε καὶ αὐτὴ μετ' ὀλιγωτέρας βασάνους ἐκ λειποθυμίας ἐπελθούσης αὐτῇ κατὰ θεῖον ἔλεος, εὐθὺς ἅμα εἶδε τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου καταφερόμενον ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ Οὐγῶνος· ἀλλ' οἶονδῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ βίος τῆς ἤρχισε καὶ ἐτελείωσεν ἐν ὀδύναϊς (1).

20.

Ὁ Ἄζος ἔλαβεν ἐτέραν σύζυγον, ἐξ ἧς ἔσχε μὲν καλοὺς υἱούς, ἀλλ' οὐδένα τόσον ὠραῖον, ὅσον ἦτον ὁ Οὐγῶν· διὰ τοῦτο ἔβλεπεν αὐτοὺς βαθέως στενάζων καὶ μετ' ἄσπετον ὄμμα· ἔκτοτε οἱ ὀφθαλμοὶ του δὲν ἔχυναν δάκρυα, οὐδ' ἐμειδίων τὰ χεῖλη του· ἐπὶ δὲ τοῦ ὠραίου καὶ εὐρέος μετώπου του ἡ θυμοδόρος λύπη ἐχάραξε προῶρως τὰς ρυτίδας, αἵτινες εἶναι αἰ οὐλαὶ τῆς ὑπὸ ἐσωτερικοῦ πολέμου πληγωθείσης ψυχῆς. Δι' αὐτὸν ἡ χαρὰ καὶ ἡ λύπη εἶχον παύσει· ἔκτοτε ἄπνος τὴν νύκτα καὶ στενοχωρούμενος τὴν ἡμέραν διῆγε βίον ἀβίωτον, καταντήσας ὅλως ἀναίσθητος πρὸς ἔπαινον ἢ φόγον, μισῶν ἑαυτὸν καὶ μὴ δυνάμενος νὰ λησμονήσῃ ἑαυτὸν· ὅτε δ' ἐφαίνετο ὀλιγώτερον λυπημένος, τότε μᾶλλον ἐσκέπτετο καὶ ἠσθάνετο σφοδρότερον τὰς βασάνους του. Ὅσον καὶ ἂν παγώσῃ τὸ ὕδωρ πηγνυται μόνον κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν· τὸ δὲ κάτωθι ὕδωρ μένει ἄτηκτον καὶ ῥέον· οὕτω καὶ ἡ

καρδία τοῦ Ἄζου, ἂν καὶ πεπαγωμένη, δὲν ἠδύνατο ὁμως ν' ἀποβάλῃ τὰς θλιβεράς ἀναμνήσεις, αἵτινες ἦσαν ἐρρίζωμεναι τόσον βαθέως. Μολονότι δυνάμεθα νὰ πνίξωμεν τὰ δάκρυά μας κρατῶντες αὐτὰ, ἐνῶ ἦναι ἔτοιμα νὰ χυθῶσι, δὲν δυνάμεθα ὁμως καὶ νὰ τὰ ξηράνωμεν, ὅσον καὶ ἂν τὰ ἐμποδίσωμεν· διότι ἐπανερχόμενα εἰς τὸ βάθος τῆς πηγῆς των μένουσιν ἐκεῖ καθαρὰ καὶ ἀπαγῆ, καίπερ μὴ φαινόμενα, καὶ γίνονται τόσῳ πικρότερα ὅσω περισσότερον κρύπτονται. Ὅσακις ἠγείρετο τὸ αἶσθημα τῆς φιλοστοργίας, ἡ καρδία τοῦ Ἄζου ἐπαλλεν. Ἀπελπισία κατελάμβανεν αὐτὸν ὅταν ἐνεθυμεῖτο τὴν σύζυγον καὶ τὸν υἱόν του, οὓς αὐτὸς ἀπεστέρησε τοῦ βίου, καθόσον μάλιστα τῷ ἦτον ἀδύνατον ν' ἀναπληρώσῃ τὸ κενὸν τὸ προξενούν τὴν λύπην του. Οὔτε εἶχε κἄν ἐλπίδα νὰ συναντήσῃ τὰ ἀντικείμενα τῶν πόθων του εἰς τὰς σκηνὰς ἐνθά αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ἀναπύονται. Καίπερ δὲ πεπεισμένος ὅτι ἡ ἀπόφασις, ἣν εἶχεν ἐκδώσει κατὰ τῆς συζύγου καὶ τοῦ υἱοῦ του ἦτο δικαία, ὁμως ἡ θλίψις καὶ ἡ τύψις τοῦ συνειδότος παρηκολούθησαν τὸν Ἄζον μέχρι τοῦ γήρατός του.

Οἱ βεβλαμμένοι κλάδοι τοῦ δένδρου ἐὰν ἐπιτηδεῖως ἀποκοπῶσιν, οἱ λοιποὶ ἀνθοῦν μὲ πικνότερον φύλλωμα· ἀλλ' ἐὰν κεραυνὸς ἐνσκήψῃ ἐπὶ τῶν εὐθράστων κλώνων του, ὅλον τὸ δένδρον ξηραίνεται καὶ δὲν ἀναδίδει πλέον φύλλα.

Σημειώσεις.

(1) ο βίος της ἤρχισε καὶ ἐτελείωσεν ἐν ὀδύναϊς ». « Ἐκ τῆς *Stella dell' Assassino* ὁ Μαρκήσιος ἔσχε, κατὰ τὸ 1405, υἷον ὀνόματι Οὐγωνα, εὐειδῆ καὶ εὐφυᾶ νέον. Ἡ Παρισίνα Μαλατέστα, δευτέρα σύζυγος τοῦ Νικολάου (Ἀζου), κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν μητριῶν, ἐφέρετο δυστρόπως πρὸς τὸν Οὐγωνα, τοῦθ' ὅπερ κατελύπει τὸν Μαρκήσιον, ὑπεραγαπῶντα αὐτόν. Μίαν τῶν ἡμερῶν ἡ Παρισίνα ἐζήτησεν ἀδειαν ἀπὸ τὸν σύζυγόν της νὰ ἐπιχειρήσῃ ταξιδιόν τι, εἰς ὃ αὐτὸς συνήνεσε μὲν, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ τὴν συνοδεύσῃ ὁ Οὐγων, ἐλπίζων διὰ τοῦ μέσου τούτου νὰ πείσῃ αὐτὴν νὰ παραιτηθῇ τέλος τῆς πρὸς τὸν υἱόν του πεισματώδους ἀποστροφῆς της. Ὁ σκοπὸς του οὗτος ἐπέτυχε μὲν, ἀλλ' ὑπὲρ τὸ δέον. Διότι κατὰ τὸ ταξίδιον ἡ Παρισίνα οὐ μόνον ἀπέβαλε πᾶν πρὸς τὸν Οὐγωνα μῖσος, ἀλλὰ καὶ συνέλαβεν ἐμπαθῆ πρὸς αὐτὸν ἔρωτα. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὸν ὁ Μαρκήσιος δὲν ἔλαβε πλέον ἀφορμὴν νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ παράπονά του. Ἄλλ' ἡμέραν τινα ὁ ὑπερέτης του Ζωήσης ἦ, κατ' ἄλλους, Γεώργιος, διαβαίνων ἔμπροσθεν τῶν δωματίων τῆς Παρισίνης, εἶδεν ἐκεῖθεν ἐξερογομένην μίαν τῶν θαλαμηπόλων της περοβισμένην καὶ κλαίουσαν. Ἐρωτήσας τὴν αἰτίαν ἔμαθε παρ' αὐτῆς ὅτι ἡ κυρία τις διὰ μικρόν τι πταῖσμα τὴν ἔδειρε· διὰ νὰ ἐδικηθῇ δὲ, ἐν τῇ ὀργῆ της, προσέθηκεν ὅτι ἠδύνατο εὐκόλως νὰ ἰκανοποιηθῇ εἰάν ἤθελε νὰ γνωστοποιήσῃ τὰς μεταξὺ τῆς Παρισίνης καὶ τοῦ προγονοῦ της ἀθεμίτους σχέσεις. Ὁ ὑπέρτης μὴ λησμονήσας τοὺς λόγους τούτους ἀνέφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν κύριόν του, ὅστις μείνας ἐμβρόντητος εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦτο καὶ μὴ πιστεύων εἰς τὰ ὠτά του, ἐγένετο, φεῦ! αὐτόπτης τοῦ πράγματος κατὰ τὴν 18^{ην} Μαΐου, παρατηρήσας διὰ μέσου ὁπῆς, ἣν εἶχε κάμει εἰς τὴν ὀροφὴν τοῦ κοιτῶνος τῆς συζύγου του. Πλησθεῖς πάραυτα ὀργῆς ἀκρατήτου, συνέλαβε καὶ ἐφυλάκισεν ἀμφοτέρους, συγχρόνως δὲ καὶ τὸν ἐκ Μοδῆνης ἀκόλουθον τῆς Παρισίνης Ἀλδοβρανδῖνον Ῥαγκόννη, καθὼς καὶ δύο θεραπαινίδας τῆς ὡς συνεργούς, καθ' ἃ τινες λέγουσι, τῆς ἀθεμίτου ταύτης πράξεως. Διέταξε νὰ δικασθῶσιν

οἱ ἔνοχοι εὐθὺς, κελεύσας τοὺς δικαστὰς νὰ καταδικάσωσιν αὐτοὺς εἰς θάνατον κατὰ τὰ εἰθισμένα. Τινὲς ἐπεχείρησαν νὰ ὑπερασπισθῶσι τοὺς ἐκγληματίας, μεταξύ τῶν ἄλλων ὁ Οὐγοκκίων Κοντράριος, ὅστις ἦτο πανίσχυρος παρὰ τῷ Νικολάῳ, καθὼς καὶ ὁ γῆραιός καὶ ἄξιός ὑπουργός του Ἀλβέρτος Δαλσάλε. Ἀμφοτέροι γονυκλινεῖς ἰκέτευσαν αὐτὸν μετὰ δακρύων νὰ οἰκτείρῃ τοὺς ἐνόχους, εἰπόντες ὅσα ἠδυνήθησαν διὰ τὸν καταπίεσιν νὰ κρύψῃ ἀπὸ τὸ κοινὸν τοιαύτην σκανδαλώδη πράξιν, προσβάλλουσαν τὴν τιμὴν του καὶ τὰ χρηστὰ ἦθη. Ἀλλ' ἡ ὀργή του τὸν ἔκαμεν ἀκαμπτον, καὶ διέταξε παρ' αὐτοῦ νὰ ἐκτελεσθῇ ἡ ποινή.

» Εἰς τὰς φυλακὰς τοῦ φρουρίου, ἀκριβῶς εἰς τὰς φρικτὰς ἐκείνας εἰρηκτὰς, αἷτινες φαίνονται μέχρι τὴν σήμερον ὑπὸ τὸν θάλαμον τὸν γνωστὸν μετὰ τὸ ὄνομα τῆς Αὐγῆς, κατὰ τὴν βᾶσιν τοῦ πύργου τοῦ Λέοντος, πρὸς τὴν ἀκρὰν τῆς ὁδοῦ Τζιοδέκκα, ἀπεκεφαλίσθησαν, τὴν νύκτα τῆς 21^{ης} Μαΐου, πρῶτον ὁ Οὐγων καὶ ἔπειτα ἡ Παρισίνα. Ὁ καταμηνύσας αὐτὴν Ζωήσης, ὠδήγησεν αὐτὴν ὑπὸ τὸν βραχίονά του εἰς τὸν τόπον τῆς ἐκτελέσεως. Ἐνῶ ὠδεύον, ἡ Παρισίνα φανταζομένη ὅτι ἐμελλον νὰ τὴν ρίψωσιν ἐντὸς λάκκου, ἠρώτα εἰς κάθε βῆμα ἐὰν ἔφθασαν εἰς τὸ προσδιορισθὲν μέρος. Μαθοῦσα δὲ ὅτι εἶχε καταδικασθῆ εἰς τὸν διὰ τοῦ πελέκεως θάνατον, ἠρώτησε τί ἐγείνειν ὁ Οὐγων. Τῇ ἀπεκρίθησαν ὅτι εἶχεν ἤδη ἀποθάνει. Στενάξασα τότε βαθέως ἀνεφώνησε· « Τώρα λοιπὸν δὲν θέλω τὴν ζωὴν μου ». Ἐλθοῦσα εἰς τὸ ἱκρίον ἀπεξεδύθη ἰδίαις χερσὶν ὅλων τῶν κοσμημάτων της, καὶ περιτυλίξασα μετὰ ὀθόνην τὴν κεφαλὴν της, ὑπέστη τὴν σκληρὰν ποινὴν της. Οὕτως ἐθανατώθη καὶ ὁ Ῥογκόνης, ὅστις ὁμοῦ μετὰ τοὺς ἄλλους ἐτάφη εἰς τὸ πολυάνδριον τῆς μονῆς τοῦ Ἁγ. Φραγκίσκου. Τὸ τέλος τῶν ἄλλων γυναικῶν μένει ἀγνωστον.

» Ὁ Μαρκήσιος ἔμεινεν αὔπνος καθ' ὅλην ἐκείνην τὴν φρικτὴν νύκτα· ἀφοῦ δὲ ἐρωτήσας ἔμαθε παρὰ τοῦ φρουράρχου ὅτι ὁ Οὐγων ἀπέθανεν, ὁ Μαρκήσιος ἤρχισε νὰ θρηνῇ μετὰ ἀπελπισίαν λέγων· ὦ! εἴθε ν' ἀπέθνησκον καὶ ἐγὼ, ἀφοῦ τὸσον ἐβιάσθην ἀποφασίσας τὸν θάνατον τοῦ Οὐγωνός μου. Εἶτα

μασσῶν μὲ τοὺς ὀδόντας του τὴν ράβδον ἦν ἐκράτει, διηλθέ τὴν νύκτα στενάζων καὶ θρηνῶν καὶ ἐκφωνῶν ἀκαταπαύστως τὸ ὄνομα τοῦ ἀγαπητοῦ του Οὐγωνος. Τὴν ἐπαύριον ἐνθυμηθεὶς ὅτι ἔπρεπε ν' ἀπολογηθῆ δημοσίᾳ διὰ τὴν πάγκοινον ἤδη γενομένην ταύτην πράξιν του, διέταξε ν' ἀποστείλωσιν ἔγγραφον ἔκθεσιν εἰς ὅλας τὰς αὐλὰς τῆς Ἰταλίας. — Λαβὼν τὴν εἰδήσιν ταύτην ὁ Δόγης τῆς Ἑνετίας, Φραγγῆσκος Φόσκαρις, διέταξε, χωρὶς νὰ κοινοποιήσῃ τοὺς λόγους του, νὰ παύσῃσι τὰς προετοιμασίας τῶν ἵπποτικῶν ἀγώνων, οἵτινες, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Μαρκήσιου καὶ δαπάναις τῆς πόλεως Παδοῦς, ἐμελλον προσεχῶς νὰ τελεσθῶσιν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Ἁγ. Μάρκου, ἐπὶ τῇ εἰς τὸν δουρικὸν θρόνον ἀναβάσει του.

» Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ρηθειςῶν ἀποκεφαλίσεων, ὁ Μαρκήσιος κατεχόμενος ὑπὸ ἀκαθέκτου καὶ ἀκατανοήτου ὀρμῆς πρὸς ἐκδίκησιν, διέταξε ν' ἀποκεφαλισθῶσιν ὅλαι αἱ ἔγγαμοι γυναῖκες, ὧν ἡ ἀπιστία εἶχε γνωσθῆ, ὡς ἡ τῆς Παρισίνης του. Μεταξὺ τῶν ἄλλων ἡ Βαρβαρίνα, ἡ κατ' ἄλλους Λαοδάμεια Ῥωμέτη, σύζυγος τοῦ αὐλικοῦ δικαστοῦ, ἐκαρτομήθη εἰς τὸν συνηθὴ τρόπον τῆς ἐκτελέσεως ».

(Βλέπε τὴν Ἱστορίαν τῆς Φερρόρας ὑπὸ Φρίζη).

ΑΠΟΔΗΜΙΑ ΤΟΥ ΤΣΙΛΔ ΑΡΟΛΔΟΥ.

ΑΣΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

1. ὦ σὺ, εἰς ἣν ἡ Ἑλλάς ἔδωκεν οὐρανίαν καταγωγὴν! Μοῦσα! ἥτις ἐγεννήθης ἢ ἐμυθοποιήθης κατὰ τὴν ιδιότροπον τοῦ ἀοιδοῦ θέλησιν! Ἄφου τοσάκις ἠτιμάσθης ὑπὸ τῶν νεωτέρων λυρῶν, ἢ ἰδική μου δὲν τολμᾷ νὰ σ' ἐπικαλεσθῆ ἀπὸ τὸ ἱερόν ὄρος σου, καὶ ὁμῶς ἐπλανήθην παρὰ τὴν περίφημον πηγὴν σου· ναί, ἐστέναξα ἐπὶ τοῦ πρὸ πολλοῦ ἐγκαταλειφθέντος βωμοῦ τῶν Δελφῶν, ὅπου, ἐκτὸς τοῦ ἀσθενοῦς κελαρυσμοῦ τῆς πηγῆς ἐκείνης, δὲν ἀκούεται τίποτε ἄλλο· οὐδὲ πρέπει ἡ λύρα μου νὰ ἐγείρῃ τὰς κεχηκυίας ἐννέα Μοῦσας, διὰ νὰ καλλύνωσι τόσον ταπεινὸν ἄσμα, ὅποτον εἶναι τὸ ἰδικόν μου.

2. Εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀλβίωνος κατῴκει πατὲρ νεανίας τις, ὅστις δὲν ἠδύνητο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς ἀρετῆς, ἀλλ' ἐπέρα τὰς ἡμέρας του εἰς τὰς πλέον ἐπονείδιστους ἀσωτείας, καὶ ἐτάραττε μὲ τὰς θορυβώδεις εὐωχίας του τοὺς παραδεδομένους εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως. Φεῦ! ἦτον ἀληθῶς ἀναίσχυντον ὄν, παραπολὺ δεδομένον εἰς ἀσεβεῖς ἐπιθυμίας· ὀλίγων ἐπιγείων πραγμάτων ἢ ὄψις τὸν ἔτερπε, παρεκτὸς τῶν παλλακῶν, τῶν σαρκικῶν σχέσεων, καὶ τῶν παραλυμένων οἰνοποτῶν ὑψηλῆς ἢ ταπεινῆς τάξεως.

3. Τσίλδ Ἀρόλδος ὠνομάζετο· ἀλλὰ τὸ πόθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα καὶ τὴν γενεαλογίαν του προτιμῶ νὰ παρασιωπήσω· ἀρκεῖ νὰ εἶπω ὅτι τὸ ὄνομα καὶ τὸ γέ-

νος του ἦσαν ἄλλοτε πεφημισμένα καὶ ἔνδοξα· ἀλλ' εἷς μόνος φαυλόβιος ἀπόγονος μολύνει διὰ παντός τὸ ὄνομα μιᾶς οἰκογενείας, ὅσον κραταῖον καὶ ἔνδοξον καὶ ἂν ὑπῆρξε τὸ πάλαι. Οὔτε ὄλον τὸ χῶμα τὸ ὄφριον οἱ σηματογράφοι δύνανται νὰ ἐξάξωσιν ἀπὸ τὴν νεκροθήκην, οὔτε ὁ ἀνθρὸς πεζὸς λόγος, οὔτε τὰ μελίρρυτα ψεύδη τῆς ποιήσεως, δύνανται νὰ ἐγκωμιάσωσι τὰς κακὰς πράξεις, ἢ νὰ καθιερώσωσιν ἐν ἐγκλημα.

4. Ὁ Ἰσίδ Ἀρόλδος ἠλιάζετο εἰς τὸν μεσημβρινὸν ἥλιον, διασκεδάζων καθὼς αἱ μυῖαι εἰς τὰς ἀκτῖνας του οὔτε ἐσκέπετο μὴ λαϊλάψ τις ἐπελθὼν παγῶσῃ τὴν θερμότητα τῆς εὐτυχίας του καὶ ρίψῃ αὐτὸν εἰς δυστυχίαν. Ἀλλὰ πολὺ πρὶν περάσῃ τὸ τρίτον μέρος τῆς ἡλικίας του, τῷ ἐπῆλθε χειρότερον ἀπλῆς δυστυχίας κακόν· ἠσθάνθη τὴν ἐκ τοῦ κόρου ἀηδίαν τῆς ζωῆς. Ἐκτοτε μισήσας τὴν πατρίδα του, δὲν ἤθελε νὰ διαμῆνῃ εἰς αὐτὴν, διότι τῷ ἐφαίνετο ἐρημικωτέρα τοῦ μελαγχολικοῦ κελλίου τῶν ἐρημητῶν.

5. Διότι εἶχε διατρέξει τὸν μακρὸν τῆς ἀμαρτίας λαβύρινθον, χωρὶς ποτὲ νὰ διορθώσῃ τὰ σφάλματά του στεναζὼν διὰ πολλὰς γυναῖκας δὲν ἠγάπα παρὰ μίαν μόνην· ἀλλ' αὕτη, φεῦ! ἦτον ἀδύνατον νὰ γίνῃ ιδιχὴ του. Ἄ! εὐδαίμων ὑπῆρξεν ἀποφυγοῦσα αὐτὸν, τοῦ ὁποίου τὸ φίλημα ἤθελε μιάνει τὴν ἀγνότητά της· ὅστις δὲν ἤθελεν ἀργήσῃ ἀφήσας τὰ θέλητρά της νὰ προτιμήσῃ βαναύσους ἠδονὰς, καὶ ὅστις φθείρας τὰ πλούτη καὶ τὰ κτήματά της, ἤθελε μὲ ἀφθονα ἐξόδα ἐξακολουθήσῃ τὰς ἀσωτείας του, χωρὶς ν' ἀξιωθῇ ποτὲ νὰ γευθῇ τὴν ἡσυχίαν ἢ τὴν οἰκειακὴν εἰρήνην.

6. Ἀλλ' ἤδη ἡ καρδία τοῦ Ἰσίδ Ἀρόλδου ἤλγει παραπολὺ, καὶ ἀπέφευγε τοὺς συμποσιάστὰς του· λέ-

γούσιν ὅτι ἐνίοτε δάκρυ μελαγχολικὸν ἦτον ἔτοιμον νὰ χυθῆ, ἀλλ' ἡ ὑπερηφάνεια ἐπάγονε τὴν σταγόνα ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ του· περιεπάτει μόνος εἰς τὴν Ὀλιβεράν του ὄνειροπόλησιν καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ νὰ ἐπισκεφθῆ διακεκαυμένα κλίματα πέραν τῆς θαλάσσης, ἐπειδὴ χορτάσας τὰς ἡδονὰς ἐπεθύμει νὰ γευθῆ τῆς δυστυχίας, καὶ διὰ νὰ μεταβάλλῃ τὴν σκητὴν τῆς ζωῆς του, ἤθελεν εὐχαρίστως κατοικήσει εἰς τὸ αἰώνιον σκότος.

7. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὸν πατρικὸν οἶκόν του, ὅστις ἦτο μέγα καὶ θαυμαστὸν οἰκοδόμημα, ἀλλὰ τόσον παλαιὸν, ὥστε ἐφαίνετο ὅτι μόλις ἠδύνατο νὰ ἴσταται ὄρθιον· ἀλλ' ὑπεστηρίζετο ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν στηλῶν, αἱ ὁποῖαι ἐβάσταζον τὰς μεγάλας πτέρυγὰς του. Ἦτό ποτε μονῆ, νῦν δὲ κατεδικάσθη νὰ γίνῃ θέατρον βεβήλων πράξεων! ἐκεῖ ὅπου ἡ δεισιδαιμονία εἶχε ποτε ἐμφωλεύσει, τώρα Πάφιαι κόραι ἀκούονται ἄδουσαι καὶ γελῶσαι· οἱ μοναχοὶ ἠδύναντο νὰ πιστεύσωσιν ὅτι ὁ παλαιὸς καιρὸς τῶν ἐπανῆλθεν, ἐὰν ἡ ἀρχαία ἱστορία ἀληθεύῃ καὶ ἐὰν δὲν συκοφαντῆ τοὺς ἀγίους τούτους ἀνθρώπους.

8. Ἐν τούτοις πολλάκις ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλέον τρελλῆς καὶ εὐθύμου καταστάσεώς του, παράξενοι ἀγωνίαι εἰκονίζοντο ἐπὶ τοῦ προσώπου τοῦ Τσίλδ Ἀρόλδου, ὡς ἐὰν ἡ ἀνάμνησις θανασίμου τινος ἔριδος ἢ ἀποτυχόντος πάθους ἐκρύπτετο ἐντὸς τῆς καρδίας του· ἀλλὰ τοῦτο οὐδεὶς ἐγνώριζεν, οὐδὲ ἴσως ἐφρόντιζε νὰ μάθῃ· διότι αὐτὸς δὲν εἶχε καρδίαν ἀνοικτὴν καὶ ἀφελῆ, ἡ ὁποία αἰσθάνεται ἀνακούφισιν ἐκμυστηρευομένη τὰς λύπας τῆς, οὔτε ἐζήτει συμβουλὴν ἢ παρηγορίαν ἀπὸ κανένα φίλον, οἰαδήποτε

κάν ἦτο ἡ λύπη του, τὴν ὁποῖαν δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ κρατήσῃ.

9. Καὶ κἀνεὶς δὲν τὸν ἠγάπα εἰλικρινῶς· διότι, μολονότι συνήθροιζε πλῆθος φιληδόνων μακρόθεν καὶ ἐγγύθεν, ἐγνώριζεν ὅτι αὐτοὶ δὲν ἦσαν εἰ μὴ πρόσκαιροι κόλακες τῶν συμποσίων του καὶ ἀκαρδοὶ παρᾶσιτοι τῆς παρουσίας εὐωχίας του. Ναι, οὐδεὶς ἠγάπα αὐτὸν, οὔτε αἱ ἀγαπηταὶ τοῦ παλλακίδες, διότι αἱ γυναῖκες φροντίζουν μόνον περὶ πομπῆς καὶ ἰσχύος· ὅπου δὲ ταῦτα ὑπάρχουν, ἐκεῖ ὁ ἀσταθὴς ἔρωσ εὐρίσκει σύντροφον· αἱ νεάνιδες ὡς καὶ αἱ χρυσαλλίδες συλλαμβάνονται πάντοτε διὰ τῆς λάμπειας, ὁ δὲ Μαρμωνᾶς εἰσχωρεῖ ἐκεῖ ὅπου τὰ Σέραφειμ ἤθελον ἀπελπισθῆ.

10. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος εἶχε μίαν μητέρα, τὴν ὁποῖαν μολονότι δὲν ἐλησμονήσεν, ἀπέφυγε τοῦ ν' ἀποχαιρετήσῃ ἀναχωρῶν· εἶχε καὶ μίαν ἀδελφὴν τὴν ὁποῖαν ἠγάπα, ἃν καὶ δὲν τὴν εἶδεν ὅτε ἐμελλε ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπίπονον περιοδείαν του. Ἐὰν εἶχε φίλους τινὰς οὐδένα ἐξ αὐτῶν ἀπεχαιρέτησε. Μὴ νομίσητε ὁμως ἐκ τούτου ὅτι ἡ καρδία του ἦτο σιδηρᾶ· ὑμεῖς, οἱ ὅποιοι ἐγνώρισατε τί ἐστὶ τὸ ν' ἀγαπᾶ τις μέχρι παραφροσύνης ὀλίγα ἀγαπητὰ ὑποκείμενα, θέλετε μὲ λύπην αἰσθανθῆ ὅτι τοιοῦτοι ἀποχαιρετισμοὶ συντρίβουσι τὴν καρδίαν, τὴν ὁποῖαν ἐλπίζουσι νὰ ἰατρεύσουν.

11. Εἶχεν ἐγκαταλείψει τὴν πατρικὴν του ἐστίαν, τὴν κληρονομίαν του, τὰς γαίας του, τὰς μειδιώσας κυρίας, μετὰ τῶν ὁποίων ἐνατρώφα καὶ τῶν ὁποίων οἱ μεγάλοι κυανοὶ ὀφθαλμοί, οἱ ὠραῖοι βόστρυχοι καὶ αἱ χιονόλευκοι χεῖρες ἠδύναντο νὰ κλονίσωσι τὴν ἀγιότητα ἐνὸς ἀναχωρητοῦ, καὶ πολὺν χρόνον εἶχον θρέψει τὰς νεανικὰς ἐρέξεις του· εἶχεν ἀφήσει

τὰ κύπελλά του, τὰ ὅποια ἐπληροῦντο μέχρι στεφάνης ἀπὸ τοὺς πλέον πολυτίμους οἶνους, καὶ πᾶν πολυτελές πρᾶγμα, δυνάμενον νὰ ἐλκύσῃ τὴν καρδίαν, ὅλα ταῦτα ἀφῆκε χωρὶς νὰ στενάξῃ διὰ ν' ἀποδημήσῃ εἰς τὰς μωαμεθανικὰς ἀκτὰς καὶ περάσῃ τὸν ἰσημερινὸν τῆς γῆς.

12. Τὰ ἰστία διεστάλησαν, ὁ ἐλαφρὸς ἄνεμος ἐφύσα οὖριος, ὡς νὰ ἔχαιρεν ἀποφέρων αὐτὸν τῆς πατρίδος του, καὶ ταχέως οἱ λευκοὶ βράχοι ἐξηφανίσθησαν τῆς ὀράσεώς του, κρυφθέντες ὀπισθεν τοῦ περικαλύπτοντος αὐτοὺς ἀφροῦ· τότε ἴσως μετεμελήθη διὰ τὴν πρὸς τὰ ταξείδια ἐπιθυμίαν του, ἀλλ' ἔκρυπτε τὴν μεταμέλειάν του ἐντὸς τοῦ στήθους του, διότι δὲν ἐξῆλθεν ἀπὸ τὰ χεῖλη του οὐδεμίᾳ λέξει παραπόνου, ἐνῶ ἄλλοι ἐκάθηντο κλαίοντες καὶ μεμψιμοιροῦντες ἀνάνδρως κατὰ τῶν ἀναισθητῶν ἀνέμων.

13. Ἄλλ' ὅτε ὁ ἥλιος ἔδυεν εἰς τὴν θάλασσαν ἐλάμβανεν τὴν κιθάραν του, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε ἐχόρδιζε καὶ ἔκρουεν (ἂν καὶ μὲ μελωδίαν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς τὸν εἶχε διδάξει), ὅταν ἐνόμιζεν ὅτι ξένα ὦτα δὲν τὸν ἤκουον· ἔρριψε λοιπὸν τοὺς δακτύλους του ἐπὶ τῶν χορδῶν τῆς καὶ ἐτόνισε τὸ ἄσμα τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ του εἰς τὸ ζοφερὸν λυκαυγές, ἐνῶ τὸ πλοῖον ἐφευγεν ἐπὶ τῶν χιονολευκῶν πτερύγων του, καὶ αἱ ἀφρίζουσαι ἀκταὶ ἀπεμακρύνοντο τῆς ὀράσεώς του. Ἰδοὺ δὲ πῶς ἀπεχαιρέτησε τὰ στοιχεῖα διὰ τελευταίαν φοράν.

α'. « Ὑγιαίνετε, ὑγιαίνοιτο! ἡ ἀκτὴ τῆς πατρίδος μου γάνεται ὀπισθεν τῶν κυανῶν ὑδάτων· οἱ νυκτερινοὶ ἄνεμοι συρίζουσι, τὰ κύματα ῥοχλοῦσιν, οἱ δὲ λάραι ὀλολύζουσιν. Ἀκολουθοῦμεν τὸν δύνοντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἥλιον· ὑγιαίνετε αὐτὸς καὶ σὺ, ὦ πατρίς μου. Καλὴν νύκτα!

β'. Μετά τινος ὥρας αὐτὸς μὲν θέλει ἀνατείλει ἵνα δώσῃ γέννησιν εἰς τὴν αὔριον, ἐγὼ δὲ θέλω χαιρετήσῃ τὸν ὠκεανὸν καὶ τὸ στερέωμα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μητρικὴν γῆν μου. Τὸ καλόν μου μέγαρον εἶναι ἐγκαταλελειμμένον, ἡ δὲ ἐστία τοῦ ἔρημος· ἄγρια χόρτα φύονται ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ καὶ εἰς τὴν πύλην τοῦ ὠρύεται ὁ κύων μου.

γ'. Ἐλθέ ἐδῶ, μικρέ μου ἀκόλουθε! διὰ τί κλαίεις καὶ θρηνεῖς; μὴ φοβῆσαι τῶν κυμάτων τὴν λύσσαν, ἢ τρέμῃς διὰ τὸν ἄνεμον; Ἐκμασσον τὰ δάκρυα ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς σου· τὸ πλοῖόν μας εἶναι ταχὺ καὶ ἰσχυρόν· οὔτε ὁ τάχιστος ἰέραξ μας δύναται νὰ πετάσῃ μὲ τσαύτην ταχύτητα καὶ χάριν.

δ'. Ἄς συρίζουν οἱ ἄνεμοι, ἃς ὑφούνται τὰ κύματα, ἐγὼ δὲν φοβοῦμαι οὔτε τὰ κύματα, οὔτε τοὺς ἀνέμους. Πλὴν μὴ θαυμάζῃς, κύριε Ἀρόλδε, διότι ἡ ψυχὴ μου λυπεῖται· αἰτία τούτου εἶναι διότι ἀπεμακρύνθη τὸ πατὴρ καὶ τῆς προσφιλοῦς μητρός μου, οἱ ὅποιοι εἶναι οἱ μόνοι φίλοι μου, ἐκτὸς σοῦ καὶ τοῦ Πλάστου μου.

ε'. Ὁ πατήρ μου μὲ νύχθη μὲ θερμὰς εὐλογίας, πλὴν δὲν ἔδειξε πολλὰ σημεῖα λύπης· ἀλλ' ἡ μήτηρ μου θέλει στενάξῃ πολὺ μεχρῖσοῦ ἐπανεέλθω εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς. Ἀρκεῖ, μικρέ μου παῖ! Τὰ ἀθῶα δάκρυά σου ἀρμόζουσι εἰς τοὺς ἀγνοὺς ὀφθαλμούς σου· εἰάν δὲ εἶχον καὶ ἐγὼ τὴν ἀδολὸν σου καρδίαν δὲν ἤθελα μένει ἀδακρυς.

ς'. « Ἐλθέ ἐδῶ, ἐλθέ, γενναῖέ μου ὑπηρέτα· διατί εἶσαι τόσοσιν ὠχρὸς; μήπως φοβῆσαι τοὺς Γάλλους ἐχθρούς μας, ἢ σὲ τρομάζει ὁ ἄνεμος; » « Νομίζεις ὅτι φοβοῦμαι διὰ τὴν ζωὴν μου, κύριε Ἀρόλδε; δὲν εἶμαι

τόσον δειλός· ἀλλ' ἡ ἀπουσία τῆς συζύγου μου ὠχραίνει τὰς πιστὰς παρειάς μου ».

ζ'. Ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα μου κατοικοῦσι πλησίον τοῦ μεγάρου σου καὶ τὴν περίξ αὐτοῦ λίμνην· ὅταν λοιπὸν αὐτὰ καλέσωσι τὸν πατέρα των, ποίαν ἀπόκρισιν θέλει τοῖς δώσει ἢ μήτηρ των; Ἄρχει, ἄρχει, ἀγαθέ μου ἐπιστᾶτα· κάνεις ἄς μὴ κατηγορήσῃ τὴν λύπην σου· ἐγὼ δέ, ὅστις εἶμαι πλέον ἄστατος σοῦ, ἀπερχόμενος γελῶ.

η'. Διότι τίς πιστεύει τοὺς πλαστοὺς στεναγμοὺς συζύγου ἢ ἐρωμένης; Νέοι ἐρασταὶ θέλουν σπογγίσει τοὺς ὠραίους κυανοὺς ὀφθαλμοὺς, τοὺς ὁποίους ἐσχάτως ἴδομεν δακρυῖροοῦντας. Δὲν λυποῦμαι διότι ἀφῆκα ἡδονάς, τὰς ὁποίας ἐγεύθην, οὔτε διότι εὐρίσκομαι ἐν τῷ μέσῳ κινδύνων, ἢ μόνη δὲ λύπη μου εἶναι ὅτι δὲν ἔχω τι διὰ τὸ ὅποῖον νὰ κλαύσω.

θ'. Ὅθεν καὶ μόνος εἰς τὸν κόσμον ὑπάρχω, εἰς τὸ ἀπέραντον πλανώμενος ὕδωρ· καὶ διὰ τί νὰ στενάζω δι' ἄλλους, ἀφοῦ κάνεις δι' ἐμέ δὲν στενάζει; ὁ κύων μου ἴσως ἤθελε κλαύσει εἰς μάτην μεχρισοῦ ξέναί χεῖρες τῷ δώσωσι τροφήν· μετ' ὀλίγον δὲ χρόνον ἀφοῦ ἐπιστρέψω νὰ μὲ σπαράξῃ δὲν θὰ λυπηθῇ.

ί'. Μὲ σέ, ὦ ταχύπλουν, θέλω διαβῆ τὴν ἀφρίζουσαν θάλασσαν· ἐκλογὴν τόπου δὲν ἔχω νὰ κάμω· πλὴν εἰς τὴν ἐμὴν πατρίδα μὴ μὲ φέρῃς ὀπίσω. Χαιρετῶ σε, ὦ κυανόλευκον ὕδωρ! ἀφοῦ δὲ καὶ σὺ ἀόρατον γίνῃς, θὰ χαιρετήσω τὰ σπήλαια καὶ τὰς ἐρήμους! Καλὴν νύκτα, ὦ γῆ τοῦ πατρός μου! »

14. Ἡ γῆ ἐξηφανίσθη· τὸ πλοῖον πέτεται, καὶ ἐναντίοι ἄνεμοι τὸ βασανίζουσιν εἰς τὸν τρικυμιώδη κόλπον τῆς Βισκαίας. Τέσσαρες ἡμέραι παρήλθον ἤδη· ἄλλὰ τὴν πέμπτην, ἢ ὄψις νέας ἀκτῆς κατέθελξεν

δλων τας καρδίας. Τὸ ὄρος τῆς Κίντρας παρουσιάζε-
ται ἐνώπιόν των, ἀναγνωρίζουσι τὸν Τάγον, ὅστις φέ-
ρει εἰς τὴν θάλασσαν τὸν φόρον τῶν χρυσῶν ὑδάτων
του· Λυσιτανὸς πρῶρεὺς ἀναβαίνει εἰς τὸ κατάστροφμα
τῆς νηὸς καὶ τὴν ὁδηγεῖ διὰ μέσου εὐκάρπων χωρῶν,
ὅπου γεωργοὶ τινες θερίζουσιν.

15. Ὡ Χριστέ! εἶναι θεῖον θέαμα τὸ νὰ βλέπη
τις πᾶν ὅ,τι ὁ οὐρανὸς ἔκαμε διὰ τὸ ἡδονικὸν τοῦτο
κλίμα. Πόσοι εὐχυμοὶ καρποὶ χρωματίζονται ἐφ' ὄλων
τῶν δένδρων! ποῖοι θηταυροὶ φαίνονται ἐπὶ τῶν λό-
φων! Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ τοὺς καταστρέψῃ
μὲ τὰς ἀσεβεῖς χεῖράς του! Ὡ! ὅταν ὁ Ὑψίστος ἐγεί-
ρῃ τὸ τρομερὸν μέτωπόν του ἐναντίον τῶν ἀψηφούν-
των τοὺς ὑπερτάτους νόμους του, οἱ φλογεροὶ κε-
ραυνοὶ του θέλουσι τιμωρῆσαι μὲ τριπλῆν ἐκδίκησιν
τοὺς πολυαρίθμους Γαλάτας πολεμιστάς, καὶ καθα-
ρίσει τὴν γῆν ἀπὸ τοὺς σκληροὺς ἐχθροὺς τῆς.

16. Ἐν πρώτοις, ὁποίας καλλονὰς μᾶς παρουσιάζ-
ει ἡ Λισβών! Ἡ εἰκὼν τῆς κατοπτρίζεται εἰς ἐκεῖ-
νον τὸν ὡραῖον ποταμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ ποιηταὶ
δὲν χρειάζονται νὰ δώσωσι διὰ τῆς φαντασίας των
χρυσόψαμμον κοίτην. Τὰ ὑδάτα του αὐλακίζονται
ὑπὸ μυρίων πλοίων καταπληκτικῆς δυνάμεως, ἀφό-
του ὁ Ἄλβιων ἐγένετο σύμμαχος τῆς Λυσιτανίας,
τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι εἶναι μεστοὶ οἰήσεως καὶ ἀμα-
θείας, ἀσπαζόμενοι καὶ ὅμως μισοῦντες τὴν χεῖρα
τὴν ὀπλισθεῖσαν διὰ νὰ τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν
λύσσαν τοῦ ἀδυσσωπῆτου ἀρχηγοῦ τῶν Γαλατῶν.

17. Ἄλλ' εἰσερχόμενος εἰς ταύτην τὴν πόλιν, ἡ
ὁποία λάμπει μακρόθεν ὡς οὐρανία πόλις, ὁ ξένος
αἰσθάνεται λύπην βλέπων πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ λυ-
πήσῃ τὴν ὄρασιν. Αἱ καλύβαι καὶ τὰ ἀνάκτορα

ἔχουσιν ἐξίσου ὄψιν ἀπεχθῆ· οἱ ρυπαροὶ κάτοικοὶ τῶν εἶναι ἀνατεθραμμένοι εἰς τὸν βόρβορον· ὅποιαδήποτε καὶ ἦναι ἡ τάξις καὶ ἡ κατάστασις τῶν, ὀλίγον φροντίζουσι περὶ τῆς καθαριότητος τῶν ἐνδυμάτων τῶν, ἀν καὶ πολλάκις μαστίζονται ἐκ τῆς Ἀιγυπτιακῆς πανώλους.

18. Ἄθλιε καὶ δουλικῆ λαῖ, γεγεννημένε εἰς τὸν ὠραῖον κλίμα! ὦ φύσις, διὰ τί ἐπεδαψίλευσας τὰ δῶρά σου εἰς τοιούτους ἀνθρώπους; Ἡ ποικίλη ἀποψὶς τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λόφων τῆς Κέντρας μᾶς παρουσιάζεται ὡς νέα Ἐδέμ! Ἄ! ποία χεὶρ δύναται νὰ περιγράψῃ ἢ νὰ ζωγραφῆσῃ ἐκείνους τοὺς θαμβητοὺς τύπους, οἵτινες εἶναι θελκτικώτεροι τῶν θαυμάτων τῶν περιγραφέντων ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ, ὁ ὁποῖος ἐτόλμησε ν' ἀνοίξῃ εἰς τὸν ἐκπλαγέντα κόσμον τὰς θύρας τῶν Ἡλυσίων;

19. Οἱ ἀπότομοι βράχοι ἐστεμμένοι ὑπὸ μονῆς εἰς τὴν κεκλιμένην κορυφῆν των· αἱ φελλόδρυς σκιάζουσαι μὲ τοὺς κλάδους τῶν κρημνῶν περιοριζόμενον ὑπὸ θάμνων· τὸ μνίον τῶν ὀρέων, μελανούμενον ὑπὸ τοῦ καίοντος οὐρανοῦ· τὸ βαθὺ γάπος, τοῦ ὁποῖου τὰ δενδρία κλαίουσι τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἡλίου· τὸ στυλπνὸν κυανοῦν χρῶμα τοῦ εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ· τὰ χρυσόμηλα κρεμάμενα εἰς τὸ πράσινον φύλλωμα τῶν πορτοκαλεῶν, οἱ χεῖμαρροι οἵτινες πηδύουσιν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν βράχων, ἡ ἄμπελος ἥτις ἔρπει ἐπὶ τῶν λόφων, ἡ ἰτέα ἥτις ἀμφιστέχει ἐπὶ τῆς ὄχθης τῶν ρυάκων, τὰ πάντα συμβάλλουσι εἰς τὴν καθωράϊσιν καὶ ποικιλίαν τοῦ θελκτικοῦ τούτου τόπου.

20. Ἐπειτα ἀναρρίχόμενος ἀνάβαινε ἀργῶς τὰς ἐλιχοειδεῖς ἀτραποὺς, καὶ ἐκ τοῦ ὕψους ἐκάστης βραχίωδους κορυφῆς στρέφε τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ θεωρῆς

νεάν ἀποψιν καὶ πλουσιωτέραν τῆς πρώην. Ἀναπαύθητι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῶν Πόνων· μοναχοὶ λιτόβιοι δεικνύουσι τὰ μικρὰ των ἅγια λείψανα καὶ διηγοῦνται τοὺς μύθους των εἰς τοὺς ξένους. Ἐδῶ ἀσεβεῖς ἐτιμωρήθησαν· καὶ ἐκεῖ, εἰς τὸ σκοτεινὸν ἄντρον ἔζησεν ὁ πολυχρόνιος Ὀνώριος ὑπενεγκῶν βασάνους κολάσεως ἐπὶ τῆς γῆς διὰ ν' ἀπολαύσῃ τὸν παράδεισον ἐν τῷ οὐρανῷ.

21. Παρατήρησον, ἀναρρίχῶμενος εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βράχων, πλῆθος σταυρῶν χονδροειδῶς γεγλυμμένων· μὴ ἐκλάβῃς αὐτοὺς τεκμήρια εὐσεβείας· εἶναι εὐθραυστα μνημεῖα λυσσώδους δολοφονίας. Πανταχοῦ ὅπου τὸ ἐγχειρίδιον ἀνηλεοῦς δολοφόνου ἔχυσε τὸ αἷμα θύματος, ἐγείρουσι σταυρὸν πεποιημένον ἀπὸ δύο σκληροβρώτους σχίδακας· αἱ κοιλάδες καὶ τὰ δάση εἶναι πλήρη ἐκ τοιούτων θλιβερῶν ἀναμνήσεων εἰς ταύτην τὴν αἰμοχαρῆ γῆν, ὅπου οἱ νόμοι δὲν προστατεύουσι τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

22. Ἐπὶ τῆς κλιτύος τῶν λόφων, ἢ εἰς τὸ μέσον τῶν κοιλάδων, παρατηροῦνται ἐπαύλεις, αἵτινες ἦσαν ἄλλοτε κατοικίαι βασιλέων· ἀλλὰ νῦν ἄγρια φυτὰ μόνον φύονται εἰς τὰ πέριξ· ἐντοσοῦτῳ λείψανον λαμπρότητος ἐνυπάρχει εἰς τὰ ἐρείπια ταῦτα. Ἐκεῖ ἐγείρεται τὸ ὠραῖον ἀνάκτορον τοῦ ἡγεμόνος· καὶ σὺ, ὦ Βαθὲκ, βαθύπλουτον τέκνον τοῦ Ἀλβίωνος, ἐπλάσας τὸν παράδεισόν σου ἐκεῖ, λησμονῶν ὅτι, ἀφοῦ ὁ ἄπληστος ἡδονῶν πλοῦτος ἐπιδαψιλεύσῃ τοὺς θησαυροὺς του, ἢ γλυκεῖα εἰρήνην φεύγει πάντοτε τὸ δέλεαρ τῆς ἡδονῆς.

23. Ὑπὸ τὴν θελκτικὴν σκέπην τοῦ ὄρους τούτου ἐξέλεξας τὴν κατοικίαν σου προσκαλῶν ἐκεῖ ὅλας τὰς τέρψεις. Ἀλλὰ σήμερον, ὅμοιον μὲ ὀλέθριον διὰ

τὸν ἄνθρωπον οἶκημα, τὸ γοητευτικὸν ἀνάκτορόν σου ἔμεινε ἔρημον ὡς καὶ σύ. Γιγαντιαῖοι θάμνοι μόλις ἐπιτρέπουν τῷ περιηγητῇ νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ἔρημα ὀωμάτιά σου καὶ εἰς τὰς μεγάλας ἀνοικτὰς στοάς σου. Νέον μάθημα διὰ τὴν καρδίαν ἐκείνου ὅστις σκέπτεται πόσον εἶναι μάταια τὰ ἐπίγεια ἀνάκτορα, ὅταν ὁ πανδαμάτωρ χρόνος τὰ μεταβάλλει εἰς ἐρείπια!

24. Ἴδου τὸ ἀνάκτορον ὅπου ἀρχηγοὶ συνηθροίσθησαν ἄρτι! ἀνάκτορον ἀπεχθὲς εἰς πᾶσαν Ἀγγλικὴν καρδίαν! Ἴδετε ἐκεῖνον τὸν δαίμονα, ἐκεῖνον τὸν νάνον τοῦ ἄδου μὲ τὸν χλευαστικὸν γέλωτα, ὁ ὁποῖος φέρει ὡς διάδημα τὸν πῖλον τῆς μωρίας! Ἴδετε αὐτὸν καθήμενον καὶ ἐνδεδυμένον μὲ μανδύαν διφθέρας· εἰς τὰ πλάγιά του εἶναι σφραγίς καὶ μαῦρος φάκελλος, ὅπου λάμπουσιν ὀνόματα γνωστὰ εἰς τὴν ἱπποτείαν (1), καὶ πλεῖσται ὑπογραφαὶ τὰς ὁποίας ὁ νάνος καχοβούλως δακτυλοδεικτεῖ γελῶν.

25. Σύμβασις εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ δαίμονος, ὅστις χλευάζει τοὺς ἱππότες τοὺς συναθροισθέντας εἰς τὸ ἀνάκτορον Μαριάλβα. Κατῶρθωσε νὰ τοὺς στερήσῃ τοῦ μυελοῦ των (ἐάν ποτε εἶχον), καὶ νὰ τρέψῃ εἰς πένθος τὴν ματαίαν χαρὰν ἐνὸς ἔθνους. Ἡ μωρία κατεπάτησε τὸν λόφον τοῦ νικητοῦ, καὶ ἡ πολιτικὴ ἀνέκτησεν ὅ,τι εἶχον ἀπολέσει τὰ ὄπλα. Πῶς αἱ δάφναι θάλλουσι ματαίως δι' ἀρχηγούς, ὁποῖοι οἱ ἰδιοὶ μας! ἀλοίμονον εἰς τοὺς νικητὰς μᾶλλον παρά εἰς τοὺς ἠττηθέντας, ἀφοῦ ὁ ματαιωθεὶς θρίαμβος κεῖται μεμαραμμένος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Λυσιτανίας.

26. Καὶ ἀρότου ἡ πολεμικὴ ἐκείνη σύνοδος συνηλθεν, ἡ Βρετανία ὠχριαῖ, ὦ Κίντρα, εἰς τὸ ὄνομά

(1) Ἐννοεῖ τὸν Ὀυελλιγκτῶνα.

σου, τὸ ὁποῖον λυπεῖ τοὺς διέποντας τὰς τύχας τοῦ κράτους, οἵτινες ἤθελον ἐρυθριάσει ἀπὸ ἐντροπῆν, ἐὰν ἠδύναντο νὰ ἐρυθριάσωσι. Πῶς θέλουν οἱ μεταγενέστεροι θεωρήσει τὴν πράξιν ταύτην; Δὲν θέλουν οἱ ἀπόγονοι ἡμῶν καὶ τῶν συμμάχων γελάσει, βλέποντες τοὺς ἥρωας τούτους στερηθέντας τῆς δόξης των ὑπ' ἐχθρῶν, ἡττηθέντων μὲν ἐν τῇ μάχῃ, νικητῶν δὲ εἰς τοῦτον τὸν τόπον, ὅπου θέλομεν περιφροναῖσθαι εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας;

27. Οὕτως ἐσχέπτετο ὁ Γοῖλδ Ἀρόλδος ἐνῶ ὦδεν ἐπὶ τῶν ὀρέων μονήρης· γλυκεῖα ἦτον ἡ σκηνή, ἀλλ' εὐθὺς ἐστοχάσθη νὰ τὴν ἀποφύγῃ, μολονότι ἐδῶ ἔμαθε διὰ τινὰ χρόνον νὰ ἠθικολογῆ, διότι ἡ σκέψις τὸν προσήλου ἐνίστε, καὶ ἡ μυστικὴ φωνὴ τοῦ λόγου ἐξήλεγε τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν τὴν κατασπαταληθεῖσαν εἰς τὴν ἰδιοτροπίαν τῆς παραφροσύνης· ἀλλ' ἐνῶ ἔβλεπε τὴν ἀλήθειαν, οἱ ὀφθαλμοὶ του θαμβηθέντες ἐσχοτίσθησαν.

28. Εἰς τὸν ἵππον! εἰς τὸν ἵππον! ἐφώνησεν ἀπομακρύνεται διὰ παντὸς ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν τερπνὸν τόπον, ὁ ὁποῖος ἤδη παρεμύθει τὴν ψυχὴν του· ἀπορρίπτει τὰς ῥεμβώδεις σκέψεις του· ἀλλ' ὄχι πλέον διὰ νὰ ζητήσῃ τὰς ἡδονὰς τοῦ ἔρωτος, οὔτε τοῦ Βάχχου φεύγει, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἀκόμη εἰς ποῖον μέρος θέλει ἀναπαυθῆ ἀπὸ τὴν περιήγησίν του. Μυρίαὶ διάφοροι σκηναὶ θέλουσιν ἐτι παρουσιασθῆ ἐνώπιόν του, πρὶν ἢ δίψα του, ἣν εἶχε διὰ τὰ ταξείδια, σβεσθῆ ὑπὸ τοῦ κόπου, πρὶν ἢ γαλήνη βασιλεύσῃ εἰς τὴν καρδίαν του ἢ ἡ πείρα τὸν κάμη φρόνιμον.

29. Ἄλλ' ἡ Μαφρὰ (1) θέλει τὸν σταματήσῃ διὰ

(1) Ἡ ἕκτασις τῆς Μαφρᾶς εἶναι τεραστία· περιλαμβάνει ἐν ἀνά-

μίαν στιγμήν. Τὸ ἄσυλον τοῦτο τῆς ἀτυχοῦς βασιλείσσης τῶν Λυσιτανῶν ἦγονε τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν αὐλήν, τοὺς μοναχοὺς καὶ τοὺς αὐλικούς· τὰς λειτουργίας διεδέχοντο εὐωχίαι! ἀνάμιξις μοναδικὴ ἀναμφιβόλως· ἀλλ' ἐδῶ ἡ Βαβυλωνία πόρνη ἤγειρεν ἀνάκτορον τόσον πολυτελές, ὥστε οἱ ἄνθρωποι λησμονοῦσι τὸ αἶμα τὸ ὁποῖον ἔχυσε, καὶ κλίνουσι τὸ γόγυ ἐνώπιον τῆς πομπῆς, ἥτις δίδει εἰς τὸ ἔγκλημα ἀπατηλὴν στιλπνότητα.

30. Ὁ Τσίλδ Ἀρβλδὸς περιφέρει τοὺς ἐκστατικούς ὀφθαλμούς του ἐπὶ εὐκάρπων κοιλάδων καὶ γραφικωτάτων λόφων. (ὦ, ἐὰν οἱ λόφοι οὗτοι ἔτρεφον ἐλευθέραν φυλήν!) Ἄς ἀποκαλῶσι τὰ ταξείδια μωρίαν οἱ εἰς τὴν μαλθακότητα κυλινδούμενοι ἄνθρωποι, καὶ ἄς ἐκπλήττωνται, ὅτι ἄλλοι τολμηρότεροι ἐγκαταλείπουν τὰς ἀναπαυτικὰς ἔδρας των διὰ νὰ ὑποφέρωσι τὸν πόνον μακρῶν ὁδοιποριῶν· ὑπάρχει εἰς τὸν ἀέρα τῶν ὀρέων ἠδύτης καὶ πηγὴ ζωῆς, τὴν ὁποίαν ἡ ὀκνηρία οὐδέποτε θέλει γνωρίσει.

31. Ἡ κορυφὴ τῶν ὀρέων λευκαιομένη ἐξαφανίζεται μακρόθεν· κοιλάδες ἦττον πλούσιαι, ἦττον ἄνισοι διαδέχονται τὰ ὄρη· καὶ ἀκολούθως πεδιάδες ἀπέραντοι μὴ περιοριζόμεναι εἰμὴ ὑπὸ τοῦ ὀρίζοντος. Ἐφ' ὅσον ὁ ὀφθαλμὸς δύναται νὰ φθάσῃ, ἀναγνωρίζει τὰ βασίλεια τῆς Ἰσπανίας, ὅπου οἱ ποιμένες βόσκειν ποίμνια, τῶν ὁποίων τὸ μαλλίον εἶναι τόσον περίφημον· ἀλλὰ σήμερον ὁ ποιμὴν ἀναγκάζεται ὠπλισμένος νὰ ὑπερασπίσῃται τὸ ποίμνιόν του. Ἡ Ἰσπανία λεηλατεῖται ὑπὸ τρομεροῦ ἐχθροῦ· ὄλοι δὲ οἱ κάτοι-

κτορον, μίαν μονὴν καὶ μεγαλοπρεπῆ ἐκκλησίαν. Τὰ ἐξ μουσικὰ ἔργα τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἶναι ὠραιότατα.

κοί της εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πολεμῶσι ἢ νὰ ὑποστῶσι τὰ δεινὰ τῆς κατακτῆσεως.

32. Εἰς τὰ μέρη ὅπου ἡ Λυσιτανία ἐνοῦται μὲ τὴν ἀδελφὴν τῆς Ἰσπανίαν, ποῖα ὄρια χωρίζουσι τὰς δύο ἀντιζήλους χώρας; Μήπως ὁ Τάγος, ὁ ὁποῖος παρεντίθησι τὰ μεγαλοπρεπῆ ὕδατά του μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιπάλων ἐθνῶν; Μήπως τὰ ὑπερήφανα ὄρη τῆς Σιέρρας Μορένης, τὰ ὁποῖα ὑψόνουσι τοὺς βράχους των; Ἡ μήπως φραγμὸς τις κατεσκευασμένος ὑπὸ τῆς τέχνης, ὡς τὸ Σινικὸν τεῖχος! Οὐχί, οὔτε τεῖχος ὠκοδομημένον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, οὔτε μέγας καὶ βαθὺς ποταμὸς, οὔτε φρικτοὶ σκόπελοι, οὔτε ὑψηλά ὄρη ὡς τὰ χωρίζοντα τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τὴν Γαλατίαν.

33. Οὐχί, ἀλλ' ἀπλοῦς ρύαξ μὲ ἀργυρᾶ ὕδατα ὁ ὁποῖος σχεδὸν δὲν ἔχει ὄνομα, καὶ τοῦ ὁποίου αἱ ἀνθηραὶ ὄχθαι ἀνήκουσιν εἰς ἐκάτερον τῶν δύο βασιλείων. Ἐκεῖ ὁ ποιμὴν, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ράβδου του, θεωρεῖ ἐν τῇ ὀκνηρίᾳ του τὰ πάντοτε εἰρηνικὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ρέουσι μεταξὺ τῶν δύο ἐχθρικῶν ἐθνῶν. Διότι καὶ ὁ ἐσχατος τῶν Ἰσπανῶν χωρικῶν, ἐπίσης ἀγέρωχος ὡς καὶ ὁ εὐγενέστερος τῶν δουκῶν του, γνωρίζει καλῶς τὴν διαφορὰν, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Λυσιτανοῦ δούλου, τοῦ ἐσχάτου τῶν δούλων.

34. Οὐ μακρὰν τούτου τοῦ ἀσθενοῦς ὀρίου, ὁ Θορυβώδης Γουαδιάνας κυλίνει τὰ μέλανα ὕδατά του, τὰ ὁποῖα πολλάκις ἐξυμνήθησαν ἐν τοῖς ἀρχαίοις ᾄσμασιν. Ἄλλοτε ἐπὶ τῶν ὄχθῶν αὐτοῦ συνητηθήσαν τὰ τάγματα τῶν Μαύρων καὶ τῶν ἵπποτῶν τῶν ἐνδεδυμένων μὲ ἀκτινοβολοῦντα ὄπλα. Ἐδῶ οἱ μὲν πλέον ταχύποδες ἐτελείωσαν τὸν δρόμον των διὰ παντός, οἱ

ἔδ ῥωμαλεώτεροι πολεμισταὶ ἐδαμάσθησαν ὑπὸ τοῦ θανάτου. Αἱ τιάραι τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ καὶ τὰ κράνη τῶν χριστιανῶν ἐκυλίσθησαν μιχθέντα εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πτωμάτων στενάζοντος ποταμοῦ.

35. Ὡραία Ἰσπανία, ἐνδοξον καὶ γραφικὸν βασίλειον! ποῦ εἶναι ἡ σημαία τὴν ὁποίαν ἀνεπέτασεν ὁ Πελάγιος, ὅτε ὁ ἄπιστος πατὴρ τῆς Κάβας (1) προσεχάλεσεν εἰς τὴν πατρίδα του ἐκείνους τοὺς πολεμιστὰς, οἵτινες ἔβαψαν μὲ τὸ αἷμα τῶν Γότθων τοὺς ῥύακας τῶν ὀρέων σου; Ποῦ εἶναι ἐκεῖναι αἱ αἰμοβαφεῖς σημαῖαι, αἱ ὁποῖαι ἀνεπετάσθησαν ἄλλοτε ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν τέκνων σου, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐστεμμέναι ὑπὸ τῆς νίκης, ἀπέκρουσαν τέλος τοὺς κατακτητὰς μέχρι τῶν μαύρων ἀκτῶν των; Λαμπρὰ ἀκτινοβολία περιεκύκλωσε τὸν σταυρὸν, ἡ δὲ ἡμισέληνος ὠχρίασεν, ὅτε ἡ ἠχώ τῆς Ἀφρικῆς ἔφριξεν ἀπὸ τὰς πενθίμους κραυγὰς τῶν μητέρων τῆς Μαυριτανίας.

36. Ὅλα τὰ δημῶδη μυθεύματα ἐπαναλαμβάνουσιν ἀκόμη τὰ ἐνδοξα ταῦτα ἀνδραγαθήματα. Τοιαύτη εἶναι, φεῦ! ἡ ὠραιότερα τύχη τοῦ μαχητοῦ. Ὄταν τὰ μάρμαρα καταπέσωσιν, ὅταν τὰ χρονικὰ ἐλλείψωσι, τὰ ἄσματα τῶν ποιμένων ἀποθανατίζουσι τὴν κινδυνεύουσαν ν' ἀπολεσθῇ δόξαν. Ὑπερηφάνεια, παῦσον τοῦ νὰ βλέπῃς πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ ἄφες

(1) Ἡ Κάβα ἦν θυγάτηρ τοῦ κόμητος Ἰουλίου, ἡ Ἑλένη τῆς Ἰσπανίας, τὴν ὁποίαν ἐβίασεν ὁ Ῥοδερίκος. Ὁ πατὴρ τῆς Κάβας, ὀργισθεὶς ἔνεκα τῆς ἀτιμίας τῆς θυγατρὸς του, ἀπηνήθη τὴν θρησκείαν καὶ τὴν πατρίδα του καὶ συνεμάχησε μετὰ τῶν μαύρων. Συνέπεια τῆς συμμαχίας τούτης ὑπῆρξεν ἡ ἤττα τοῦ Ῥοδερίκου καὶ ἡ κατάκτησις τῆς Ἰσπανίας ὑπὸ τῶν μαύρων. Ὁ Πελάγιος διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του κατέφυγεν εἰς τὰ ὄρη τῶν Ἀστούρων.

νά πέση ἐν βλέμμα σου ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ σου· ἰδὲ πῶς οἱ ἥρωες μεταβαίνουσιν εἰς τοὺς ἀπογόνους των δι' ἐνὸς ἄσματος. Ἐλπίζεις ὅτι τὰ βιβλία, αἱ στῆλαι, τὰ μνημεῖα, θέλουσι καθιερώσει τὸ μεγαλεῖόν σου; Νομίζεις ὅτι ἡ ἀπλῆ γλῶσσα τῆς παραδόσεως θέλει ὁμιλήσει περὶ τῆς δόξης σου, ὅταν οἱ κόλακές σου κοιμηθῶσι μετὰ σοῦ εἰς τὸ σκότος τῶν χρόνων καὶ ἡ ἱστορία σε στιγματίσῃ;

37. Ἐγερθῆτε, τέκνα τῆς Ἰσπανίας· ἐγερθῆτε, καὶ τρέξατε. Ἀκούσατε τὴν ἱπποτείαν, τὴν ἀρχαίαν σας θεὰν, ἡ ὁποία σᾶς κράζει: « Εἰς τὰ ὄπλα! » Δὲν πάλλει πλέον καθὼς ἄλλοτε τὸ φοβερόν ἀκόντιόν της· τὸ κράνος της δὲν κοσμεῖται πλέον μὲ τὸν κυμαινόμενον εἰς τὸν ἀέρα ἐρυθροῦν λόφον της· νῦν ἵπταται ἐπὶ τοῦ νεφελώδους καπνοῦ φλογερῶν κεραυνῶν, καὶ ὁμιλοῦσα μὲ βροντώδη φωνὴν σᾶς λέγει: « Ἐγείρεσθε· εἰς τὰ ὄπλα! » Εἶναι λοιπὸν ἡ φωνὴ της ἀσθενεστέρα παρ' ὅτε τὰ πολεμικὰ ἄσματά της ἀντήχουν ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀνδαλουσίας;

38. Ἀκούετε τὴν γῆν κλονουμένην ὑπὸ τὰ ταχέα βήματα τῶν ἵππων, καὶ τὴν σύγκρουσιν τῶν ὄπλων ἐπὶ τῆς πεδιάδος; Δὲν βλέπετε ἐκείνους τοὺς ὁποίους κτυπᾷ ἡ αἰμοσταγῆς σπάθη; Δὲν θέλετε ὑπάγει πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν σας, πρὶν ὑποκύψωσιν ὑπὸ τὰς πληγὰς τῶν τυράννων καὶ τῶν δούλων τῆς τυραννίας; Τὰ πυρὰ τοῦ θανάτου ἔλαμψαν· αἱ φλογεραὶ σφαῖραι ἵπτανται πανταχόθεν· ὁ κρότος πάσης ἐκρήξεως, ἀντηχῶν ἀπὸ βράχου εἰς βράχον, σᾶς λέγει ὅτι μυριάδες μαχητῶν ἐκπνέουσιν. Ὁ θάνατος ἵπταται ἐπὶ τοῦ καπνοῦ τῆς πυρῖτιδος, ὁ θεὸς τοῦ πολέμου κτυπᾷ μὲ τὸν πόδα τὴν γῆν καὶ κλονεῖ τὰ ἔθνη.

39. Ἴδετε ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐκεῖνον τὸν γίγαντα τοῦ ὁποίου ἡ πυκνὴ κόμη εἶναι αἱματοβαφής· τὰ ἔχνη τοῦ θανάτου λάμπουσιν εἰς τὰς πυρίνους χεῖράς του· ὁ ὀφθαλμὸς του φθείρει πᾶν ὅ,τι βλέπει· ὁ ὀφθαλμὸς οὗτος περιστρέφεται μετ' ἀνησυχίας εἰς τὸ κοίλωμά του, προσηλοῦται μίαν στιγμὴν, σπινθηροβολεῖ ἀκόμη μακρόθεν. Εἰς τοὺς πόδας του ἔρπει ἡ καταστροφή, παρατηροῦσα τὰς φθοράς τῆς ἡμέρας ταύτης. Σήμερον τρία κραταῖά ἔθνη μέλλουσι νὰ πολεμησῶσι διὰ νὰ χύσωσιν ἐνώπιον τῆς βαρβάρου ταύτης θεότητος τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον προτιμᾷ ἀπὸ ὅλας τὰς προσφοράς.

40. ὦ Θεέ! ὁποῖον λαμπρὸν θέαμα δι' ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος δὲν ἀριθμεῖ εἰς τὰς τάξεις των οὔτε φίλον, οὔτε ἀδελφόν. Ἴδετε τὰς σημαίας των, αἱ ὁποῖαι εἶναι κεποικιλμέναι μὲ διάφορα χρώματα, καὶ τὰ ἀκτινοβολοῦντα ὄπλα των! Ὡς λυσσῶντες κύνες οἱ ὁποῖοι τρίζουσι τοὺς ὀδόντας καὶ προσβάλλουσι μακρόθεν τὴν λείαν των διὰ τῶν ὑλακῶν των, ὅλοι οὗτοι οἱ στρατιῶται μέλλουσι νὰ μετασχῶσι τῶν κινδύνων· ὀλίγοι μόνον θέλουν ἀπολαύσει τὴν νίκην, ὁ τάφος θέλει δεχθῆ τοὺς ἀνδρειοτέρους. Ὁ θεὸς τῆς σφαγῆς μόλις δύναται ν' ἀριθμῆσῃ τὰς φάλαγγάς των ἕνεκα τῆς ὑπερβολικῆς χαρᾶς του.

41. Τρεῖς στρατοὶ ἐνοῦνται διὰ νὰ προσφέρωσι τὴν θυσίαν· ἀλλόκοτοι προσευχαὶ ἀποτείνονται πρὸς τὸν οὐρανὸν εἰς τρεῖς διαφόρους γλώσσας· τρεῖς λαμπραὶ σημαῖαι ἐκτυλίσσονται ὑπὸ τὸν οὐράνιον θόλον· ἀκούονται αἱ κραυγαὶ Γαλλία! Ἰσπανία! Ἀλβίων! Νίκη! Οἱ σφαγεῖς, τὰ θύματα καὶ ὁ εὐμενὴς σύμμαχος, ὁ ὁποῖος ἔρχεται ἀνοήτως νὰ πολεμήσῃ διὰ τοὺς ἄλλους ἀφιλοκερδῶς, ἔρχονται ἐδῶ ὡσεὶ ὁ θάνατος νὰ μὴ τοὺς εἶχεν ἀρτίως κτυπήσει εἰς τὴν πατρίδα των.

μέλλουσι νὰ θρέψωσι τοὺς γῦπας εἰς τὸ πεδῖον τῆς Ταλαβέρας, καὶ νὰ παχύνωσι τοὺς ἀγροὺς περὶ τῶν ὁποίων μάχονται.

42. Ἐκεῖ θέλουσι σήπεσθαι τὰ ἐνδοξα πλὴν μωρὰ τῆς φιλοδοξίας θύματα· ναί, ἡ τιμὴ κοσμεῖ τὴν χλόην, ἥτις καλύπτει τὴν τέφραν των. Ματαία σοφιστεία! δὲν βλέπω εἰς τοὺς μαχητὰς τούτους εἰμὴ εὐτελεῖ ὄργανα, τὰ ὅποια οἱ τύραννοι θυσιάζουσιν ἀνά μυριάδας, ὅταν θέλωσι νὰ ἰσοπεδώσωσι τὸν δρόμον των μὲ ἀνθρώπινα πτώματα, διὰ νὰ φθάσωσι ποῦ; εἰς ἓν ὄνειρον. Διότι τίς ποτε δεσπότης κυριεύσας τόπον τινα δύναται νὰ τὸν ὀνομάσῃ ἰδικόν του; τίς δύναται νὰ καλέσῃ μίαν σπιθαμὴν γῆς ἀληθῶς ἰδικὴν του, ἐκτὸς ἐκείνης ἔνθα τὰ ὄστα του θέλουσι ταφῆ;

43. Ὡ Ἄλβουέρα! ὄνομα ἐνδοξὸν καὶ λυπηρόν! ὅτε ὁ περιηγητὴς μου ἐπτέρνιζε τὸν ἵππον του εἰς τὴν πεδιάδα σου, τίς ἠδύνατο νὰ προῖδῃ ὅτι ἤθελες γίνεαι εἰς τόσον ὀλίγον χρόνον τὸ θέατρον, ὅπου τρομεροὶ στρατοὶ ἔμελλον νὰ πολεμήσωσι καὶ ἀπολεσθῶσιν; Εἰρήνη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν φονευθέντων! εἶθε αἱ τιμαὶ τῶν ἀνδρείων καὶ τὰ δάκρυα τῶν θριαμβευσάντων νὰ κάμωσι διαρκέστερον τὸ γέρας τῆς ἀνδρίας των! Μεχρισοῦ ἄλλα θύματα βάψωσι μὲ τὸ αἷμα των ἄλλας χώρας, τὸ ὄνομά σου, Ἄλβουέρα, θέλει ἀντηχεῖ εἰς τὰ ὦτα τοῦ περιέργου λαοῦ, καὶ θέλει εἶναι τὸ θέμα προσκαίρου ᾠδῆς.

44. Ἄρκετὰ εἶπα περὶ τῶν φίλων τοῦ πολέμου! ἄς παίζωσι μὲ τὴν ζωὴν των, καὶ ἄς ἀνταλλάττωσιν αὐτὴν ἀντὶ τῆς δόξης, ἥτις οὐδέποτε πλέον θέλει ἐμφυγῶσαι τὴν τέφραν των, καίτοι μυριάδες φονεύονται διὰ νὰ λαμπρύνωσι τὸ ὄνομα ἐνὸς μόνου ἀτόμου.

Ἄλλ' ἤθελεν εἶναι σκληρόν νὰ ἐκβάλῃ τις τῆς

ἀπάτης τοὺς ἀνδρείους ἐκείνους μισθάρνους, οἱ ὅποιοι νομίζουσιν ὅτι μάχονται καὶ ἀποθνήσκουσι διὰ τὴν πατρίδα των, καὶ οἱ ὅποιοι ἐὰν ἔζων ἤθελον εἶναι τὸ αἷσχος αὐτῆς φονευόμενοι εἰς ἐμφύλιόν τινα στάσιν, ἢ διδόμενοι εἰς στενώτερον κύκλον ἐνεργείας, ἦτοι εἰς τὴν ληστείαν ἢ τὴν δολοφονίαν.

45. Ὁ Ἀρόλδος, πάντοτε μόνος, τρέχει ἵνα φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου ἡ Σεβίλλη, θριαμβεύσασα, καυχᾶται ὅτι δὲν ὑπετάγη εἰς τὸν ἐχθρόν. Εἶναι ἐλευθέρα ἀκόμη ἢ λεία αὕτη, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ἐποφθαλμιῶσι μετ' ἀπληστίας· ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ οἱ κατακτηταὶ οὗτοι θέλουσιν ἀνοίξει πύρινον ὁδὸν μέχρις αὐτῆς, καὶ θέλουσιν ἀφήσει τὰ καταστρεπτικὰ ἔχνη των ἐπὶ τοῦ μαύρου ἐδάφους τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀνακτόρων της. Ὡρα ἀναπόφευκτος! ματαίως ἀνθίσταται τις εἰς τὴν εἰμαρμένην, ὅταν ἡ καταστροφή προσδιορίσῃ τὴν πειναλέαν φωλεάν της εἰς τι μέρος. Ἐὰν αἱ ἀποφάσεις της δὲν ἦσαν ἀνέκκλητοι, τὸ Ἴλιον καὶ ἡ Τύρος ἤθελον ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον, ἢ ἀρετὴ ἤθελε θριαμβεῦει πάντοτε, ὁ δὲ φόνος ἤθελε παύσει τοῦ νὰ ὑπάρχη.

46. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Σεβίλλης, μὴ προνοῦντες περὶ τῆς τύχης, ἣτις τοὺς περιμένει, παραδίδονται εἰς ἐορτάς, εἰς εὐθυμίας, εἰς ἄσματα καὶ εἰς κραιπάλην· ὁ καιρὸς των παρέρχεται· ἐν τῷ μέσῳ τῶν ποικιλομόρφων ἀπολαύσεων των· ὁ δὲ σίδηρος τοῦ ἐχθροῦ δὲν πληγόνει τὴν καρδίαν των· δὲν ἀκούονται ποσῶς οἱ ἦχοι τῶν πολεμικῶν σαλπίγγων, ἀλλὰ μόνον τῆς ἐρωτικῆς κιθάρας. Ἐδῶ ἡ μωρία ποτὲ δὲν βλέπει τοὺς βωμούς της ἐρήμους, ἢ κραιπάλη κάμνει τὰς νυκτερινὰς ἐκδρομὰς της· καὶ, συντροφευομένη ὑπ' ὄλων τῶν κρυφίων ἐγκλημάτων τῶν πρωτευου-

σῶν, ἡ ἀσέλγεια βασιλεύει μέχρι τῆς τελευταίας στιγμῆς εἰς τὰ κλονιζόμενα τείχη τῆς Σεβίλλης.

47. Δὲν συμβαίνει ὁμοίως τὸ αὐτὸ εἰς τὸν ἀγρότην οὔτος φεύγει ζητῶν ἄσυλον μετὰ τῆς τρεμούσης συζύγου του, καὶ φοβεῖται νὰ ρίψη μακρὰν τὰ βλέμματα του, φοβούμενος μὴ ἴδῃ τὴν ἀμπελὸν του λεηλατουμένην, ἢ πυρπολουμένην ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ παρηλήθε πλέον ἐκεῖνος ὁ χρόνος καθ' ὃν, ὑπὸ τὴν εὐμενῆ λάμψιν τῆς σελήνης, ἐχώρευε τὸν Ἰσπανικὸν χορὸν, τὸν καλούμενον Φανδάγγο, κρούων μὲ θυμηδίαν τὰ κρόταλά του! Ἄ! μονάρχαι, εἰάν ἠδύνασθε νὰ γευθῆτε τῶν ἡδονῶν τὰς ὁποίας δηλητηριάζετε, δὲν ἠθέλετε τρέχει ζητοῦντες τὰς συγκινήσεις τῆς δόξης· ὁ τραχὺς ἦχος τῶν τυμπάνων δὲν ἤθελε πλέον ταραττεῖ τὸν ὕπνον τοῦ ἀνθρώπου, ὁ δὲ ἀνθρωπος ἤθελε γνωρίσει τὴν εὐδαιμονίαν.

48. Ποῖα εἶναι σήμερον τὰ ἄσματα τοῦ ρωμιάλεου ἡμιονηλάτου; Ἄδει ἄρά γε ἐρωτικά, ἵπποτικά ἢ θρησκευτικά ἄσματα ὡς ἐσυνείθιζεν ἄλλοτε νὰ διασκεδάξῃ τὸν πολύλευγον δρόμον του, καθ' ὃν ἀκαταπαύστως συγκρούονται οἱ κώδωνες τῶν ἡμιόνων του; Οὐχί, δὲν ἀκούεται ἄλλο εἰ μὴ ἡ κραυγὴ νίνα el rey, ζήτω ὁ βασιλεὺς (Φερδινάνδος)! διακόπτεται δὲ διὰ ν' ἀκουσθῇ ἡ βλασφημία τοῦ ὀνόματος τοῦ Γοδοᾶ καὶ τοῦ εὐήθους γέροντος βασιλέως Καρόλου, καὶ ἡ κατάρα τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ βασίλισσα τῆς Ἰσπανίας εἶδε πρῶτην φοράν τὸν νέον μελανόφθαλμον ἔραστήν τῆς Γοδοᾶ ἐκ τοῦ μοιχικοῦ ἔρωτος τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη ἡ αἰμοπρόσωπος προδοσία (1).

(1) Viva el rey Fernando! Ζήτω ὁ βασιλεὺς Φερδινάνδος, εἶναι ἡ ἐπιρροὴ τῶν πλείστων πατριωτικῶν τῆς Ἰσπανίας ἄσμάτων, τὰ ὁποία ὅλα σχεδὸν ἀποτείνονται κατὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλέως Κα-

49. Εἰς ταύτην τὴν ἐπίπεδον καὶ εὐρείαν πεδιάδα τὴν ὁποίαν περιορίζουσι μακρόθεν βράχοι, ὅπου ὑψοῦνται εἰσέτι οἱ πύργοι τῶν Μαύρων, ἡ γῆ κατεσκάφη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν πετάλων τῶν ἵππων· ἢ ἐκ τῶν φλογῶν κεκαυμένη χλόη μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἀνδαλουσία ἐληλατήθη ὑπὸ ἐχθρῶν· ἐδῶ ἦτο τὸ στρατόπεδόν των, τὰ πῦρὰ τῆς φρουρᾶς καὶ ἡ ἐμπροσθοφυλακή· ἐδῶ ὁ ἀνδρείος χωρικός ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν φωλεάν τοῦ δράκοντος· βλέπει εἰσέτι τὸν τόπον τοῦτον μὲ ὑπερηφάνειαν, καὶ δεικνύει τούτους τοὺς βράχους οἱ ὁποῖοι τοσάκις ἀπωλέσθησαν καὶ ἀνεκτῆθησαν.

50. Ὅλοι δὲ ὅσους ἀπαντήσετε καθ' ὁδὸν φέρουν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς των ταινίαν ἐρυθρᾶν, ἡ ὁποία σᾶς δεικνύει ἂν ὁ προσερχόμενος εἶναι φίλος ἢ ἐχθρός· Ἀλοίμονον εἰς ἐκεῖνον ὁ ὁποῖος τολμήσῃ νὰ φανῆ χωρὶς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς πίστεως· ὀξεῖα μάχαιρα καταφέρεται αἰφνηδίως εἰς τὸ στήθος του. Ἄ! οἱ στρατιῶται τῆς Γαλλίας ἤθελον ταχέως ἀποδιωχθῆ μακρὰν τῆς Ἰσπανίας, ἂν τὰ ὑπὸ τοὺς ἐπενδύτας κεκρυμμένα δόλια ἐγχειρίδια ἠδύναντο νὰ ἀμβλύνωσι τὴν αἰχμὴν τῆς σπάθης καὶ νὰ διαλύσωσι τὸν καπνὸν τοῦ τηλεβόλου.

51. Εἰς πᾶσαν στροφὴν τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ παρατηρητοῦ, ἕκαστος σκιάει βράχος τῆς Σιέρρας Μορένης παρουσιάζει φοινικὴν κανονιστοιχίαν· τὰ ὄρεινὰ ὀλμοβόλα, αἱ διακοπεῖσαι ὁδοί, τὰ πλήρη πασσάλων ὀχυρώματα, αἱ ἐμπλεοὶ ὕδατος τάφροι, τὰ

ρόλου, τῆς βασιλισσῆς συζύγου του καὶ τοῦ Πρίγκιπος τῆς Εἰρήνης· Ὁ Γοδοῦ, Πρίγκιψ τῆς Εἰρήνης, ἐγεννήθη εἰς Βαδαζὺς καὶ ἦτο κατ' ἀρχὰς σωματοφύλαξ. Ἡ ὠραιότης του εἴλκυσε τὴν προσοχὴν τῆς βασιλισσῆς, ἔγεινεν μετ' ὀλίγον δούξ τῆς Ἀλκουδίας κτλ, κτλ. Οἱ Ἰσπανοὶ ἐν γένει ἀποδίδουσιν εἰς τὸν Γοδοῦ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος των.

ἐνοπλα τάγματα, αἱ πάντοτε ἄγρυπνοι φρουραὶ, αἱ ἐντὸς βράχων ἐσκαμμένα ἀποθήκαι, οἱ ἐπιεσσαγμένοι ἵπποι, οἱ ὅποιοι στεγάζονται ὑπὸ ἀχυρίνους καλύβας, αἱ ἐν εἴδει πυραμίδων σεσσωρευμένοι σφαῖραι, καὶ οἱ αἰ ἀνάπτοντες πυροβολισμοὶ ἐξαγγέλλουσι τὰ μέλλοντα συμβάντα.

52. Ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου τὸ ἀπειλητικὸν βλέμμα ἤρκεσεν ἵνα ἀνατρέψῃ βασιλεῖς ἐκ τοῦ θρόνου των, σταματᾷ μίαν στιγμὴν πρὶν ὑψώσῃ τὸ σκῆπτρόν του ἵνα πατάξῃ καταδέχεται ν' ἀναβάλλῃ ἐπ' ὀλίγον τὸ κτύπημά του. Μετ' οὐ πολὺ αἱ λεγεῶνές του θέλουν ἀνοίξῃ διόδον διὰ μέσου τῶν ματαίων αὐτῶν ἐμποδίων, ἡ δὲ Δύσις θέλει ἀναγκασθῇ ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν μάλιστα τοῦ κόσμου. Ἄ! ὦραία Ἰσπανία, ὅπόσον θλιβερὰ εἶναι ἐκείνη ἡ ἡμέρα τῆς συμφορᾶς, καθ' ἣν θέλεις ἰδεῖ τὰ τέκνα σου κατακρημνιζόμενα σωρηδὸν εἰς τὸ βάραθρον τοῦ Ἄδου, ἐνῶ ὁ γυψ τῶν Γαλατῶν θέλει ἀναπτύξῃ τὰς θριαμβευτικὰς πτέρυγας του!

53. Εἶναι πρέπον ἢ ὑπερήφανος καὶ ἀνδρεία νεολαία σου νὰ θυσιασθῇ διὰ νὰ κορέσῃ τὴν φιλοδοξίαν ἐνὸς τυράννου; Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν μέσος ὄρος μεταξὺ τῆς δουλείας καὶ τοῦ τάφου, μεταξὺ τοῦ θριάμβου, τῆς ἀρπαγῆς καὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Ἰσπανίας; Ὁ θεὸς τὸν ὅποιον λατρεύουσιν οἱ θνητοὶ ἔχει καταψηφίσει τὸν δλεθρόν της καὶ δὲν θέλει ἀκούσει τὴν ἰκετευτικὴν φωνὴν της; Ἐὰ θαύματα τῆς ἀνδρίας θέλουν εἶναι ἀνωφελῆ; Αἱ συμβουλαὶ τῶν φρονίμων γερόντων, ὁ ἔρωσ τῆς πατρίδος, τὸ πῦρ τῆς νεολαίας καὶ ἡ ἀκαταδάμαστος καρδία τῆς ὠρίμου ἡλικίας, τίποτε λοιπὸν δὲν θέλει ἰσχύσει νὰ ἀποσπᾷ τὴν Ἰβηρίαν ἐκ τῆς δυστυχοῦς εἰμαρμένης της!

54. Ματαίως λοιπὸν ἢ Ἰσπανίς παρθένος ἔχει

κρεμάσει τὴν σιωπηλὴν κιθάραν τῆς ἐπὶ τῶν κλάδων τῆς ἰτέας; Λησμονήσασα τὸ φύλλον τῆς, ἐνεδύθη τὸν πολεμικὸν θώρακα, καὶ ὀπλισθεῖσα μὲ τὸ ξίφος συμμερίζεται τοὺς κινδύνους τῶν μαχητῶν καὶ ἄδει τὸν θούριον ὕμνον. Ἐκείνη, ἣ ὁποῖα ἄλλοτε ἐτρόμαζεν ὠχρίῳσα εἰς τὴν ὄψιν ἀπλῆς πληγῆς, καὶ τὴν ὁποῖαν αἱ πένθιμοι κραυγαὶ τοῦ νυκτερινοῦ πτηνεῦ κατεφόβιζε, βλέπει σήμερον μὲ ὄμμα ψυχρὸν τὴν ἀπαστράπτουσαν σπάθην καὶ τὸ κινητὸν δάσος τῶν λογγῶν ποδοπατοῦσα τοὺς ἐκπνέοντας στρατιῶτας, προχωρεῖ μὲ τὸ βῆμα τῆς Ἀθηνᾶς εἰς μέρη ὅπου αὐτὸς ὁ Ἄρης ἤθελε φοβηθῆ νὰ βαδίση.

55. ὦ ὑμεῖς, οἱ ὁποῖοι θέλετε ἀκούσει μὲ θαυμασμὸν τὴν ἱστορίαν τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς, ὦ! εἰάν τὴν εἴχετε γνωρίσει εἰς τὰς εὐτυχεστέρας τῆς ὥρας, εἰάν ἐβλέπετε τοὺς μέλανας ὀφθαλμούς τῆς οἱ ὁποῖοι ὑπερβαίνουνσι κατὰ τὸ χρῶμα τὸ πισσόχρουν κάλυμμα τῆς, εἰάν ἠκούετε τὴν ζώηράν καὶ γλυκεῖαν φωνὴν τῆς ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός τῆς, εἰάν ἐβλέπετε τοὺς μακροὺς βοστρύχους τῆς οἱ ὁποῖοι ὑπερτέρουν τὴν τέχνην τοῦ ἀρίστου ζωγράφου, τὸ μαγικὸν ἀνάστημά τῆς καὶ τὴν ὑπεράνθρωπον χάριν τῆς, ἠθέλετε δυνηθῆ νὰ πιστεύσητε, ὅτι οἱ πύργοι τῆς Σαραγόσσης ἠθέλον τὴν ἰδεῖ μίαν ἡμέραν μειδιῶσαν ἐνώπιον τῆς Γοργονοειδοῦς μορφῆς τοῦ κινδύνου, στρατηγοῦσαν καὶ θηρεύουσαν τὴν ἐπικίνδυνον δόξαν τοῦ πολέμου;

56. Ὁ ἐραστής τῆς πίπτει αὐτὴ δὲ δὲν γύνει οὔτε ἐν κἂν δάκρυ ἀνωφελῶς· ὁ ἀρχηγός τῆς φρονεύεται αὐτὴ τὸν ἀντικαθιστᾷ εἰς τὴν ἐπικίνδυνον θέσιν του· οἱ στρατιῶται ὀπισθοδρομοῦσιν, αὐτὴ ἀνθίσταται εἰς τὴν ἀνανδρὸν φυγῆν των· ὁ ἐχθρὸς ἀποκρούεται, αὐτὴ ἄγει τοὺς νικητάς· τίς ἄλλος δὲ·

ναται νὰ καταπραύνη κάλλιον αὐτῆς τὴν σκιὰν τοῦ ἔραστοῦ τῆς; τίς δύναται νὰ ἐκδικήσῃ ὡς αὐτὴ τὸν θάνατον ἀρχηγοῦ, καὶ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ καταβληθὲν θάρρος τῶν μαχητῶν; τίς ἄλλος δύναται νὰ καταδιώξῃ τόσον ἀγρίως τοὺς τροπωθέντας Γάλλους ὑπὸ γυναιχείας χειρὸς, ἔμπροσθεν ἐτοιμορρόπου τείχους(1);

57. Καὶ ὅμως αἱ κόραι τῆς Ἰσπανίας δὲν ἐπλάσθησαν ἀμαζόνες· ὁ ἔρωσ τὰς ἐπλάσε μᾶλλον διὰ νὰ διαπρέπωσιν εἰς τὰς θελκτικὰς τέχνας του· ἐὰν ἀμιλλῶνται κατὰ τὴν ἀνδρίαν μὲ τοὺς ἀδελφούς των, ἐὰν τολμῶσι νὰ μιγνύωνται εἰς τὰς ἐνόπλους φάλαγγάς των, ἡ ἀρήτιος ὀρμή των δὲν εἶναι εἰμὴ ἡ ὀργὴ τῆς τρυφερᾶς περιστερᾶς δακνούσης τὴν ἐπαπειλοῦσαν τὴν σύντροφόντης χεῖρα. Ὑπέρτεραι, κατὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὸ θάρρος, ἀπὸ τὰς γυναῖκας τῶν ἄλλων κλιμάτων, ἔχουσι ψυχὴν γενναιοτέραν καὶ θέλητρα ἐπίσης ἰσχυρά.

58. Ἡ σφραγὶς τὴν ὁποῖαν ἐνετύπωσεν ὁ γελασινοποιὸς δάκτυλος τοῦ ἔρωτος ἐμφαίνει πόσον ἀβρὸς εἶναι ὁ πῶγων, ὁ ὁποῖος φέρει τὸν τύπον του. Τὰ χεῖλη τῆς Ἰσπανίδος, ὡς φωλεὰ φιλημάτων ἐτοιμῶν νὰ πετάσωσι, λέγουσιν εἰς τὸν ἔραστήν τῆς νὰ γίνῃ ἄξιος αὐτῶν διὰ τῆς ἀνδρίας του. Πόσα θέλητρα ἔχει ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ βλέμματός τῆς! Ὁ Φοῖβος δὲν ἰσχυσε νὰ γυμνώσῃ τὴν χροιάν τῆς ἀπὸ τὴν καλλονήν τῆς, καὶ ἀπὸ τὸ γλυκὺ ἐρύθημά τῆς, τὸ ὁποῖον αἱ ἀκτῖνές του κάμνουσιν ἔτι θελκτικώτερον. Τίς ἀφοῦ ἴδῃ τὰς Ἰσπανίδας δύναται νὰ ὑπάγῃ πλέον νὰ ζητήσῃ

(1) Τοιαῦτα ἦσαν τὰ κατορθώματα τῆς παρθένου τῆς Σαραγόσσης· ὅτε ὁ ποιητὴς ἦτον εἰς τὴν Σεβίλλην τὴν ἴδεν νὰ περιπατῇ κεκοσμημένην μὲ πλεῖστα παράσημα καὶ ἀριστεία, τὰ ὅποια τῇ εἶχον δοθῆ κατὰ διαταγὴν τῆς Συνελεύσεως τῶν Ἰσπανῶν.

τάς ψυχράς ωραιότητος τοῦ Βορῶ; πόσον αἱ μορφαὶ των φαίνονται πτωχαί, χλωμαὶ καὶ ἀσθενεῖς ἐνώπιον τῶν παρθένων τῆς Ἰσπανίας!

59. ὦ ὑμεῖς, κλίματα τὰ ὅποια οἱ ποιηταὶ ἀγαπῶσι νὰ ὑμῶσιν, ὦ γυναικωνῖται τοῦ τόπου τούτου ὅπου τώρα κρούω τὴν βάρβιτόν μου μακρόθεν πρὸς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν Ἰβηρικῶν καλλονῶν τῶν ὁποίων τὰ θέλγητρα ἤθελε θαυμάσει καὶ αὐτὸς ὁ κυνικός, τολμήσατε νὰ συγκρίνητε τὰ χουρί σας τὰ ὅποια φοβεῖσθε νὰ ἀφήσητε ν' ἀναπνεύσωσι τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τοῦ οὐρανοῦ, ἀπὸ φόβον μὴ ὁ ἔρωσ πετάσῃ πρὸς αὐτάς ἐπὶ τῶν πτερύγων τῆς αὔρας! τολμήσατε νὰ συγκρίνητε τὰ χουρί σας μὲ τὰς θυγατέρας τῆς Ἰσπανίας τὰς τόσον μελανοφθάλμους! Ὁμολογήσατε λοιπὸν ὅτι εὐρίσκομεν εἰς τὴν πατρίδα των τὸν παράδεισον τοῦ Προφήτου σας, τὰς οὐρανίας παρθένους του καὶ τὴν ἀγγελικὴν μορφήν των.

60. Καὶ σὺ, ὦ Παρνασσέ(1), τὸν ὅποιον βλέπω ἐνώπιόν μου, οὐχὶ ἐν τῇ παραφροσύνῃ τοῦ ὕπνου, οὐχὶ εἰς τὸν μυθῶδη ὀρίζοντα ἐνὸς ποιήματος, ἀλλ' ἐν ὅλῃ τῇ πομπῇ τοῦ ὄρειοῦ μεγαλείου σου, ὑψόνοντα μέχρις οὐρανοῦ τὰς χιονοσκεπεῖς κορυφάς σου! δύναται τις νὰ ἀπορήσῃ ἐὰν πειρῶμαι νὰ τονίσω διὰ τῆς λύρας μου τὰς ᾠδὰς ταύτας; ἐγὼ, ὁ ταπεινότερος τῶν λατρευτῶν σου, διαβαίνων τόσον ἐγγύθεν σοῦ, δύναμαι νὰ μὴ σέ χαιρετίσω μὲ τοὺς ἤχους τῆς εὐτελοῦς λύρας μου, καίτοι αἱ μουσαὶ προπολλοῦ ἔπαυσαν τοῦ νὰ πτερυγίζωσιν εἰς τὸ ὕψος σου;

61. Ποσάκις εἶδον κατ' ὄναρ τὸ ἱερὸν ὄρος σου! Ὅστις

(1) Αἱ στραφαὶ αὗται ἐπιχουρηγήθησαν εἰς τοὺς Δελφοὺς (Καστρί), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ, τὴν σήμερον καλούμενου Διάκουρα.

δὲν γνωρίζει τὸ ἐνδοξὸν ὄνομά σου ἀγνοεῖ τὰς θειοτέρας ἐμπνεύσεις τοῦ ἀνθρώπου! Σήμερον ὅτε σὲ βλέπω, ἐρυθριῶ αἰδούμενος διότι σὲ ὑμῶ μὲ τόσον εὐτελῆ ἄσματα ὅταν ἐνθυμῶμαι ἐκείνους οἱ ὅποιοι τὸ πάλαι σὲ ἐπεκαλοῦντο, τρέμω καὶ δὲν δύναμαι νὰ μὴ κλίνω γόνυ ἐνώπιόν των. Δὲν τολμῶ νὰ ὑψώσω τὴν φωνήν μου, οὔτε νὰ δοκιμάσω νὰ πετάσω ματαίως· ἀλλὰ θεωρῶ ἐν σιγῇ τὴν νεροσκεπῆ κορυφήν σου, εὐχαριστούμενος τοῦλάχιστον διότι σὲ βλέπω.

62. Τὴν στιγμὴν ταύτην εὐτυχέστερος τόσων ἄλλων ἐνδόξων ποιητῶν, τοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα κατεδίκασεν ὡσεὶ δεδεδεσμευμένους εἰς μακρυνὰς χώρας, δύναμαι νὰ ἴδω ἄνευ συγκινήσεως τοὺς ἱεροὺς τούτους τόπους, τοὺς ὁποίους ἄλλοι φαντάζονται ὅτι βλέπουσιν εἰς τὸν οἴστρόν των, χωρὶς οὐδέποτε νὰ τοὺς ἐπισκεφθῶσι; Μολονότι ὁ Ἀπόλλων δὲν κατοικεῖ πλέον εἰς τὸ ἄντρον του, σὺ δὲ, ὦν τὸ πάλαι τὸ ἐνδιδαιτήμα τῶν Μουσῶν, δὲν εἶσαι πλέον εἰμὴ ὁ τάφος των, ἡδὺ τι πνεῦμα βασιλεύει εἰσέτι εἰς τὰς χώρας ταύτας, στενάζει μετὰ τοῦ ζεφύρου, σιωπᾷ εἰς τὸ σπῆλαιον, καὶ πηδᾷ μὲ πτηνὸν πόδα ἐπὶ τῆς μελωδικῆς ταύτης πηγῆς.

63. Περὶ σοῦ κατόπιν διέκοψα τὸ ἄσμα μου διὰ νὰ σοὶ ἀποδώσω ἐδῶ τὸν πρῶτον φόρον τῆς λατρείας μου. Λησμονήσας τὴν Ἰσπανίαν, τὰ γενναῖα τέκνα της, τὰς ἀξιεράστους ἀδελφάς των καὶ τὴν πεφιλημένην εἰς πᾶσαν φιλελευθέραν ψυχὴν τύχην των, σ' ἐχαιρέτησα, σεπτὸν ὄρος, ἀφήσας νὰ πέσῃ ἐν δάκρυ μου. Ἐπανέρχομαι εἰς τὸ θέμα μου, ἀλλ' ἐπίτρεψον ν' ἀποφέρω ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἐνδιδαιτήματός σου σημεῖόν τι ἀναμνήσεως, δός μοι ἐν φύλλον τοῦ δένδρου τῆς ἀθανάτου Δάφνης, καὶ ἄς μὴ θεωρηθῇ ἡ ἐλπίς τοῦ ἐπικαλουμένου σε ὡς ματαία ὑπερηφάνεια.

64. Οὐχί, ποτέ, εἰς τὰς λαμπρὰς τῆς Ἑλλάδος ἡμέρας, ὁ γιγαντιαῖος βράχος σου δὲν εἶδεν εἰς τοὺς πρόποδάς του ὁμοῖον χορὸν καλλωνῶν· οὐδέποτε, ὅτε ἡ ἔρεια ἐνθους, ἐμπορουμένη ὑπὸ τοῦ οὐρανοῦ πυρός ἐψάλλε τὸν Πύθειον ὕμνον, οἱ Δελφοὶ δὲν εἶδον χορὸν παρθένων ἐπιτηδαιοτέρων νὰ ἐμπνεύσωσι τὰ ἄσματα τοῦ ἔρωτος παρὰ τὰς θυγατέρας τῆς Ἀνδαλουσίας, ἀνατραφείσας ὑπὸ τῶν γοητευτικῶν ἐπιθυμιῶν. Ἄ! διατί δὲν κατοικοῦσι τὰ εἰρηνικὰ ταῦτα ἄλση τὰ ὁποῖα παρουσιάζει εἰσέτι ἡ Ἑλλάς, καίτοι ἡ δόξα ἐξωρίσθη τῶν κοιλάδων τῆς!

65. Ὠραία εἶναι ἡ ὑπερήφανος Σεβίλλη· ἔχει δίκαιον νὰ καυχᾶται περὶ τῆς δυνάμεως, τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀρχαίας καταγωγῆς τῆς (1). Ἄλλὰ τὰ Γάδειρα, τὰ ὁποῖα φαίνονται μακρόθεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, εἶναι θελκτικώτερα, καίτοι δὲν ἀξίζουσι τοὺς ἐπαίνους τῆς Σεβίλλης. Ἄ, ἀπατηλὴ ἀκολασία, πόσα θέλητρα ἔχουσιν αἱ ἀσελγεῖς ὁδοὶ σου! Ὅτε τὸ αἷμα τῆς νεότητος ζεεῖ εἰς τὰς καρδίας μας, τίς δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὸ δέλεαρ τοῦ γοητευτικοῦ βλέμματός σου; Μᾶς σαγηνεύεις ὑπὸ ὀφιοειδὲς σχῆμα ἔχουσα κεφαλὴν ἀγγέλου, καὶ ἐξεύρεις νὰ ποικίλλῃς τὴν δολίαν ὄψιν σου κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐκάστου θνητοῦ.

66. Ὅτε ἡ Πάφος ἔπεσε καταστραφεῖσα ὑπὸ τοῦ χρόνου (τοῦ κατηραμένου τούτου γέροντος, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ὑποκύψῃ καὶ ἡ τὸν κόσμον ὑποτάσσουσα βασιλίςσα!) αἱ ἡδοναὶ ἐφυγον ζητοῦσαι κλίμα ἐπίσης τερπνὸν καὶ θερμόν· ἡ δὲ Ἀφροδίτη, πιστὴ μόνον εἰς τὴν θάλασσαν, ἥτις ὑπῆρξε γενέτειρα καὶ λίκνον τῆς, ἡ ἄπιστος καθ' ὅλα τὰ ἄλλα Ἀφρο-

(1) Ἡ Σεβίλλη εἶναι ἡ Ἰσπανία τῶν Ῥωμαίων.

δίτη, εὐηρεστήθη νὰ ἐκλέξη διὰ κατοικίαν της τὰ Γάδαιρα, καὶ νὰ καθιδρύσῃ τὸν βωμόν της εἰς τὴν λευκότειχον πόλιν των· τὰ μυστήριά της τελοῦνται εἰς μυρίους ναοὺς· τῇ καθιέρωσαν μυρίους βωμοὺς ὅπου τὸ θεῖον πῦρ διατηρεῖται ἀδιακόπως (1).

67. Ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς νυκτὸς, ἀπὸ τῆς νυκτὸς μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ αὐγὴ ἐγειρομένη αἴφνης ρίπτει ἐρυθριῶσα δειλὸν βλέμμα ἐπὶ τῶν θορυβούντων κωμαστῶν ἀκούονται ἄσματα, φαίνονται στεφανηφόροι μὲ ροδίους στεφάνους, προετοιμασίαι πολυαριθμῶν παιγνίων καὶ εὐωχιῶν ἀλληλοδιαδόχων. Σὺ, ὅστις ἐρχεσαι νὰ κατοικήσῃς εἰς τὰ Γάδαιρα, ἀποχαιρέτησον διὰ πολὺν χρόνον τὰς ἀγνάς τέρψεις τῆς φιλησύχου σωφροσύνης· τίποτε δὲν διακόπτει τὰς ἑορτὰς ταύτας, μολονότι ἀντὶ τῆς ἀληθοῦς εὐσεβείας τὸ θυμίαμα τῶν μοναχῶν ὑψοῦται μόνον μέχρις οὐρανοῦ· ἀλλ' ὁ ἔρωσ καὶ ἡ προσευχὴ ἐνοῦνται, ἡ μερίζονται τὴν ἡμέραν.

68. Ἡ κυριακὴ φθάνει. Πῶς ὁ χριστιανὸς τιμᾷ τὴν προωρισμένην δι' εὐσεβῆ ἄνεσιν ἡμέραν εἰς τὴν πόλιν ταύτην; Τὴν ἀφιερώνουσιν εἰς πάνδημόν τινα ἑορτὴν· ἀκούσατε! δὲν ἀκούετε μυκώμενον τὸν βασιλέα τῶν δασῶν; συντρίβει τὰ ἀκόντια τὰ ὅποια τῷ ἐμπήγουσιν, ἀνατρέπει μὲ τὰ κέρατά του τοὺς ἵππους καὶ τοὺς ἵππεῖς, καὶ οἱ ῥώθωνές του ὀσφραίνονται τὸ ἀχνίζον αἷμά των· ἡ κονίστρα ἀντηχεῖ ἐκ τῶν μεγάλων κραυγῶν ζητουσῶν νέαν μάχην. Τὸ μανικὸν πλῆθος χειροκροτεῖ εἰς τὴν θεάν των ἀσπαιρόντων σπλάγγων· τὸ ὠραῖον

(1) Τὰ Γάδαιρα εἶναι ἡ εὐθιμότερα κατοικία τοῦ κόσμου. Ἡ ὠραιότης τῶν ὄδων καὶ οἰκιῶν των ὑπερβάλλεται μόνον ὑπὸ τῆς ὠραιότητος τῶν κατοικίων των.

φύλον οὐδ' ὁλως ἀποστρέφει τοὺς ὀφθαλμούς του, οὔτε κἀν προσποιεῖται ὅτι λυπεῖται.

69. Τοιαύτη ἐδῶ εἶναι ἡ ἐβδόμη ἡμέρα, ἡ πανηγυρική ἡμέρα τῆς ἀνέσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ὡ Λονδῖνον! σὺ γνωρίζεις καλῶς τὴν ἡμέραν τῆς προσευχῆς σου· ὁ καλοενδεδυμένος πολίτης σου, ὁ καθαρὸς τεχνίτης καὶ οἱ εὐπρεπεῖς μαθηταὶ του ὑπάγουσιν ν' ἀναπνεύσωσι τὸν καθαρὸν ἀέρα των δι' ὅλην τὴν ἐβδομάδα· αἱ μισθωταὶ ἄμαξαι σου, αἱ οὔσκαί σου (1), οἱ μόνιπποι δῖφροι σου καὶ τὰ εὐτελέστατα δίτροχα ἄματά σου, διατρέχουσι καθ' ὅλα τὰ προάστεια σου διερχόμενα διὰ τῆς Ἀμπστέδης, Βρεντφόρδης, Ἀρρώδης (2), μεχρισοῦ ὁ κεκοπιακῶς ἵππος παύση τοῦ νὰ ἔλκη τὴν ἄμαξαν, ἡ ὁποία μένει ἀκίνητος καὶ προκαλεῖ τοὺς φθονεροὺς χλευασμοὺς τῶν πεζοδρόμων.

70. Ὡραῖαι γυναῖκες κεκοσμημέναι μὲ ταινίας περιφέρονται εἰς τὸν Τάμεσιν ἐντὸς λέμβων, ἄλλοι περιπατοῦσι παρὰ τὰς διαφράκτους ὁδοὺς ὡς ἀσφαλεστέρας, καὶ τινες ἀναβαίνουσιν εἰς τὸν λόφον τῆς Ῥιτσομόντης· οἱ μὲν προτιμῶσι νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ὑψηλὴν πύλιν (Highgate), οἱ δὲ εἰς τὴν Οὐάρην. Ὡ σκιαὶ τῆς Βοιωτίας, ἐρωτήσατε διατί (3); Διὰ νὰ προσφέρωσι λατρείαν εἰς τὸ ἐπίσημον Κέρας, τὸ ὁποῖον κρατεῖται εἰς τὴν ἱεράν χεῖρα τοῦ μυστηρίου, καὶ διὰ τοῦ φρικτοῦ ὀνόματος τοῦ ὁποίου οἱ νέοι καὶ αἱ νέαι ὀρ-

(1) Ὑψηλαὶ καὶ ἐλαφραὶ ἄμαξαι τῶν Ἀγγλων.

(2) Κώμητις πλησίον τοῦ Λονδίνου· εἰς τὴν Ἀρρώδην ὁ Βύρων ἔκαμε μέρος τῶν στοιχειωδῶν σπουδῶν του.

(3) Ὁ Βύρων ἦτον εἰς τὰς Θήβας ὅτε ἔγραψε τοὺς στίχους τούτους· αἱ Θῆβαι, ὡς εἶναι γνωστὸν, ὑπῆρξεν ὁ τόπος ὅπου τὸ πρῶτον αἰνίγμα προσετέθη καὶ ἐλύθη.

κίζονται, καθιερούντες τούς ὄρκους των διὰ σπονδῶν καὶ χορῶν διαρκούντων μέχρι της πρώτης (1).

71. Ὅλαι αἱ πόλεις ἔχουσι τὰς μανίας των· ἀλλ' αἱ ἰδικαί σας δὲν εἶναι τοιαῦται, ὡραῖα Γάδειρα, τὰ ὅποια λάμπετε ἐπὶ τῆς κυανοχρόου θαλάσσης. Εὐθύς ἅμα ὁ ἑθρινὸς κώδων σημάνη ἐννέα ὥρας, οἱ θρησκοὶ σας κάτοικοι ἀριθμοῦσι τούς κόκκους τῶν κομβολογιῶν των· δέονται πρὸς τὴν ἄσπιλον Παρθένον (ἡ ὁποία, καθὼς νομίζω, εἶναι ἡ μόνη παρθένος τῶν Γαδεύρων), παρακαλοῦντες αὐτὴν νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἀμαρτίας των, αἱ ὁποῖαι εἶναι τόσον πολυἀριθμοὶ, ὅσοι εἶναι οἱ πρὸ τῶν ποδῶν της γονυπετεῖς ἰκέται. Ἐκεῖθεν τρέχουσι σωρηδὸν εἰς τὰς πολυθεάτους ταυρομαχίας, εἰς τὰς ὁποίας συναθροίζονται νέοι καὶ γέροντες, πτωχοὶ καὶ πλούσιοι.

72. Τὸ στάδιον ἀνοίγεται, ἡ εὐρεῖα κονίστρα εἶναι ἀνοικτὴ ἐπὶ τῶν βαθμίδων κάθηνται ὁ εἷς ἐπὶ τοῦ ἄλλου, οὕτως εἰπεῖν, μυριάδες θεατῶν. Πρὶν ἔτι ἀκουσθῆ ὁ πρῶτος ἦχος τῆς σάλπιγγος, ὅλαι αἱ θέσεις εἶναι κατειλημμένοι, καὶ δὲν εὐρίσκεται κενὴ θέσις διὰ τὸν προσερχόμενον βραδέως. Ἐκεῖ συσσωρεύονται οἱ Δόνοι (2), οἱ μεγιστᾶνες, καὶ προπάντων αἱ ἐπιτήδεια εἰς τὸ ρίπτειν ἐρωτικὰ βλέμματα κυρίαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι πάντοτε διατεθειμέναι νὰ θεραπεύωσι

(1) Εἰς τὰ καπιτεῖα τῆς κόμης Χαϊγκὲτ εὐρίσκονται δύο σεπτὰ κέρατα, ὅταν δὲ πρώτην φοράν ξένος τις ὑπάγῃ ἐκεῖ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ προσφέρῃ ἐπ' αὐτῶν τῶν συμβολικῶν κεράτων τὸν ἐξῆς ὄρκον: «Ὁμνύω νὰ μὴ ἀσπασθῶ ποτὲ τὴν θεράπειαν ὅταν δύναμι ν' ἀσπασθῶ τὴν δέσποιαν, νὰ μὴ πῶ ποτὲ τὸν εὐτελεῆ ζῶον ὅταν δύναμαι νὰ πῶ πόρτερ, νὰ μὴ φάγω μέλανα ἄρτον, ὅταν δύναμι: νὰ φάγω λευκὸν κτλ.» Ἀλλὰ τὸ ἔθος τοῦτο ἔπεσεν ὀλίγον εἰς ἀχρησίαν.

(2) Οἱ εὐγενεῖς τῆς Ἰσπανίας λαμβάνουσι τὴν προσωνυμίαν Don πρὸ τῶν ὀνομάτων των· οὗτοι δὲ εἶναι τὰ δύο τρίτα τῆς Ἰσπανίας.

τὰς πληγὰς τὰς ὁποίας ἔχουσιν ἀνοίξει τὰ χαιρέκακα βλέμματά των. Ἐδῶ ἡ ψυχρὰ περιφρόνησις δὲν δίδει εἰς οὐδένα ἔραστην ἐκεῖνο τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, περὶ τοῦ ὁποίου συχνάκις παραπονοῦνται οἱ σεληνιαζόμενοι ποιηταί, οἵτινες ὑμνοῦσι τὰ σκληρὰ βέλη τοῦ ἔρωτος.

73. Ὅλοι οἱ θεαταὶ τηροῦσι σιγὴν. Φοροῦντες εἰς τὰς κεφαλὰς των κράνος μὲ λόφον ἐκ χιονολεύκων πτερῶν, μὲ χρυσοῦς πτερινιστῆρας εἰς τοὺς πόδας των καὶ ὠπλισμένοι μὲ ἑλαφρὸν ἀκόντιον, τέσσαρες ἱππεῖς, ἱππεύοντες ἐπὶ ὑπερηφάνων ἵππων, ἐτοιμάζονται πρὸς ἐπικίνδυνα ἀνδραγαθήματα, καὶ κλίνοντες τὴν κεφαλὴν των ἐνώπιον τοῦ πλήθους προχωροῦσιν εἰς τὴν κονίστραν τὰ πλούσια ἐπώμιά των κοιμαίνονται εἰς τὸν ἀέρα, οἱ δὲ ἵπποι των πηδῶσι μετὰ χάριτος. Ἐὰν διακριθῶσιν εἰς τὴν μάχην θέλουσι χειροκροτηθῆ ὑφ' ὄλου τοῦ πλήθους καὶ θέλουσι λάβει τὸ μειδιάμα τοῦ ὠραίου φύλου, μειδιάμα τὸ ὁποῖον εἶναι ἢ γλυκυτέρα ἀμοιβὴ τῶν εὐγενῶν πράξεων.

Μήπως οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ στρατηγοὶ λαμβάνωσι καλητέρας ἀμοιβάς;

74. Ἐνδεδυμένος μὲ λαμπρὰ φορέματα καὶ μὲ μεγαλοπρεπῆ μανδύαν, ἀλλὰ πάντοτε πεζὸς εἰς τὸ κέντρον τῆς κονίστρας, ἴσταται ὁ πτηνόπους ταυρομάχης (παλαδορ) ἀνυπόμονος νὰ προσβάλη τὸν βασιλέα τῶν μηκωμένων ἀγγελῶν. Ἀλλὰ πρῶτον διατρέχει τὸν ἱππόδρομον μὲ προσεκτικὰ βήματα, φοβούμενος μὴ ἀπρόοπτόν τι ἐμποδίσῃ τὸν ἐμποδίσῃ εἰς τὸ τρέξιμόν του. Ὡς ὄπλον ἔχει ἓν ἀκόντιον, δὲν μάχεται εἰμὴ μακρόθεν, διότι ἄλλως δὲν δύναται νὰ παλαίσῃ μὲ τὸν ταῦρον ἄνευ τοῦ ἵππου τὸν ὁποῖον καταδικάζει πολλάκις, φεῦ! νὰ λάβῃ ἀντ' αὐτοῦ τὰς πληγὰς καὶ τὸν θάνατον.

75. Ἡ σάλπιγξ ἤχησε τρίς, τὸ σημεῖον ἐδόθη, τὸ θηριοτροφεῖον ἀνοίγεται, καὶ οἱ ἀνυπομόνως περιμένοντες θεαταὶ ἄφωνοι καὶ κεχηνότες προσηλοῦσι τὰ βλέμματά των ἐπὶ τῶν πεπληθυσμένων θεωρείων τῶν σιγῶντων κίρκησιών.

Πηδᾶ τότε αἴφνης εἰς τὸ στάδιον τὸ τρομερὸν θηρίον μαστιγωθὲν, καὶ λακτίζει μὲ ἤχηρους πόδας τὴν ἄμμον ὀρμῶν οὐχὶ τυφλῶς, ἀλλὰ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν ἐχθρόν του· διευθύνει πρῶτον τὰ φοβερά κέρατά του δεξιᾶ καὶ ἀριστερᾶ ἵνα μετρήσῃ τὴν προσβολὴν του, χτυπῶν τὰ πλευρά του μὲ τὴν εὐστροφὸν οὐράν του, οἱ δὲ ἐρυθροὶ καὶ πυρώδεις ὀφθαλμοὶ του διαστέλλονται σπινθηροβολοῦντες.

76. Αἴφνης ἴσταται καὶ προσηλόνει τὸ βλέμμα του. Φεῦγε, φεῦγε ἀπρόσεχτε νέε, φεῦγε ἢ ἐτοίμασον τὸ ἀκόντιόν σου· ἰδοὺ ἡ στιγμή ἢ νὰ ἀπολεσθῆς, ἢ νὰ ἀναπτύξῃς ἐκείνην τὴν ἐπιδεξιότητα δι' ἧς δύνασαι ἔτι νὰ διαφύγῃς τὴν μανιώδη ὀρμὴν του. Οἱ εὐκίνητοι ἵπποι ἐξεύρουσι νὰ περιστρέφονται ἐπιδεξίως· ὁ ταῦρος μυχᾶται, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ ἀποφύγῃ τὰς πληγὰς τῶν ἀκοντίων, τὰ ὁποῖα τῷ ἐμπήγουσιν· ἀφροὶ ἐξέρχονται τοῦ στόματος καὶ τῶν ῥωθῶντων του, τὸ δὲ ἀχνίζον αἷμα ἐξέρχεται τῶν πεπληγωμένων πλευρῶν του· φεύγει, περιστρέφεται μανικὸς ἐκ τῶν πληγῶν του· χάλαζα ἀκοντίων καταφέρεται τότε ἐπ' αὐτοῦ, τὰ ἀκοντίσματα γίνονται ἀλλεπάλληλα, οἱ δὲ μακροὶ μυχθημοὶ του ἐκφράζουσι τὸν πόνον του.

77. Ἐπανερχεται οὔτε τὰ ἀκόντια, οὔτε αἱ λόγχοι τὸν ἀναχαιτίζουσιν, οἱ δὲ ταχεῖς ἐλιγμοὶ τοῦ ἵππου εἶναι ἀνωφελεῖς. Ματαίως αἱ ἑφιπποὶ τῷ ἀντιπάττουσι τὰς δυνάμεις καὶ τὰ ὄπλα των, αὐτὸς περιφρονεῖ τὰ πάντα· ἤδη εἰς ἐκ τῶν ἵππων των καλύπτει

τὸ ἔδαφος μὲ τὸ πτώμα του· εἷς ἄλλος ἐκκοιλίζεται, ὦ φρικτὸν θέαμα! τὸ καθημαγμένον στήθος του ἐκθέτει εἰς τὴν ὄρασιν τῶν θεατῶν τὰ ἀσπαίροντα σπλάγχνα του. Πεπληγωμένος καιρίως σύρει τὸ σῶμά του με βῆμα ταλαντευόμενον, καὶ σώζει τὸν κύριόν του ἐκ τοῦ βεβαίου θανάτου.

78. Ἡττημένος, ἀσθμαίνων, ἀλλὰ μανικὸς μέχρι τελευταίας στιγμῆς, ὁ ταῦρος ἀκίνητος εἰς τὴν κονίστραν, ἐν τῷ μέσῳ τῶν καταστάντων ἀνικάνων πρὸς μάχην ἐχθρῶν του, εἶναι εἰσέτι ἐπίφοβος μὲ ὄλας τὰς πληγὰς του, μὲ ὄλας τὰς αἰχμὰς τῶν λογχῶν καὶ ἀκοντίων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπεπηγμένα εἰς τὸ δέρμα του.

Τὴν στιγμήν ταύτην οἱ ταυρομάχοι (matadors) στρέφονται περίξ αὐτοῦ κινουντες τὸν ἐρυθροῦν ἐπενδύτην των καὶ τὰ ἀκόντιά των· ὁ ταῦρος κάμνει μίαν τελευταίαν ἀπόπειραν ἀγῶνος καὶ ὀρμᾷ ὡς ἀστραπή· ματαία ὀρμή! ἡ δολία χεὶρ τοῦ ταυρομάχου ἀφίνει τὸν μανδύαν, οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ταύρου καλύπτονται ὑπ' αὐτοῦ· τετέλεσται, πίπτει ἐπὶ τῆς ἄμμου.

79. Ἡ αἰχμὴ τοῦ ἀκοντίου μένει ἐμπεπηγμένη εἰς τὸ μέρος ἔνθα ὁ τράχηλος τοῦ θηρίου ἐνοῦται μὲ τὴν σπονδυλικὴν στήλην· ἴσταται, πηδᾷ, ἀλλὰ δὲν καταδέχεται νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· πίπτει ἐν τῷ μέσῳ τῶν θριαμβευτικῶν κραυγῶν, χωρὶς νὰ ἐκβάλῃ μνηθμόν, καὶ ἀποθνήσκει ἄνευ ἀγωνίας. Ἀμαξα πομπῶς κεκοσμημένη προχωρεῖ ἐπ' αὐτῆς τίθεται τὸ πτώμα τοῦ ἠττηθέντος καὶ φονευθέντος θηρίου. Ὡραῖον θέαμα διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ χαίροντος ὄχλου! Τέσσαρες ταχεῖς, ἀλλ' εὐπειθεῖς ἵπποι, δάκνοντες τὸν χαλινόντων σύρουσι τὸν βαρὺν τοῦτον ὄγκον μόλις φαινόμενον εἰς τὸ πλῆθος ἕνεκα τῆς ταχύτητος μεθ' ἧς ἀπάγεται.

80. Τοιοῦτον εἶναι τὸ σκληρὸν παίγνιον τὸ ὁποῖον ἐλκύει συχνάκις τὰς νεάνιδας τῆς Καστιλλίας καὶ διασκεδάζει τὸν Ἰσπανὸν χωρικόν. Συνειθισμένοι μικρόθεν νὰ βλέπωσι τὴν αἵματοχυσίαν, αἱ καρδίαι των γίνονται φιλέκδικοι καὶ αἱμοχαρεῖς, καὶ βλέπουσιν ἄνευ συγκινήσεως πάσχοντας τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Πόσαι ἐμφύλιοι ἐριδες μολύνουν μὲ αἷμα τὰς τετραραγμένας κωμοπόλεις. Μολονότι πολυάριθμος στρατὸς συνηθροίσθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, μένουσιν εἰσέτι πλεῖστοι Ἰσπανοὶ μακρὰν τῶν στρατοπέδων ἵνα ἀκονίσωσι κρυφίως τὸ ἐγχειρίδιον δι' οὗ μέλλουσι νὰ θυσιάσωσιν ἀνθρωπὸν διὰ τὴν πλεόν ἐλαφρὰν αἰτίαν.

81. Ἄλλ' ὁ καιρὸς τῆς ζηλοτυπίας παρῆλθεν, αἱ κιγκλίδες, οἱ μοχλοὶ, ἡ ἐβρύσσωμένη φύλαξ, ἡ σεβαστὴ θαλαμηπόλος, καὶ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, διὰ τὰ ὁποῖα ἀγανακτεῖ μία γενναία ψυχὴ, καὶ τὰ ὁποῖα μετεχειρίζετο ἄλλοτε ὁ γέρον σύζυγος διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πίστιν τῆς συζύγου του, δὲν ὑπάρχουν πλέον, ἀλλ' ἐξηφανίσθησαν μετὰ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Ποταίποτε γυναῖκες ὑπῆρξαν τόσον ἐλεύθεραι ὅσον αἱ Ἰσπανίδες, αἱ ὁποῖαι, πρὶν ὁ πόλεμος ἐγερθῆ μὲ τὴν ἠφαιστείαν λύσσαν του, μὲ πεπλεγμένους βοστρύχους ὠρχοῦντο ὑπὸ τὴν λάμπιν τῆς φιλεράστου Ἐκάτης;

82. ὦ! ποσάκις ὁ Ἀρόλδος ἠγάπησεν ἡ ὠνειρεύθη ὅτι ἠγάπησεν, ἀφοῦ ἡ ἔκστασις τοῦ ἔρωτος δὲν εἶναι εἰμὴ ὄνειρον! ἀλλ' ἡ μελαγχολικὴ καρδία του ἐγίνεν ἀναίσθητος. Ὁ Ἀρόλδος δὲν εἶχεν εἰσέτι πῖει τὸ ὕδωρ τῆς Αἴθης· μόλις δὲ πρὸ ὀλίγου ἔμαθεν ὅτι ὁ Ἔρωσ δὲν ἔχει τίποτε τόσον πολύτιμον ὅσον τὰς πτέρυγας του· ὁποιαδήποτε καὶ ἂν ᾔῃαι ἡ ὠραιότης, ἡ ἠδύτης καὶ ἡ νεότης τῶν ἐραστῶν, ἐξέρχεται πάν-

τοτε ἐκ τῶν ἡδονικῶν πηγῶν τῆς ἀπολαύσεως δόλιον φάρμακον τὸ ὁποῖον διαχέει τὸ πικρὸν δηλητηρίον του ἐπὶ τῶν ἐρωτικῶν ἀνθέων (1).

83. Καὶ ὁμως δὲν ἐτύφλωττεν εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ κάλλους, ἀλλὰ τὰ ἐθαύμαζεν ὡς τὰ θαυμάζουσιν οἱ φιλόσοφοι. Οὐχὶ διότι ἡ φιλοσοφία εἶχεν ἐμφορήσει τὴν καρδίαν του μέτινα τῶν θείων ἐμπνεύσεώντης, ἀλλὰ διότι ἡ παραφροσύνη τοῦ πάθους λήγει εἰς τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν λήθην· ἡ δὲ ἀκολασία, ἡ ὁποία ἐξορύσσει τὸν ἑαυτῆς τάφον ἰδίαις χερσὶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἡδονῶν, εἶχεν ἤδη θάψει διὰ παντός πᾶσαν ἐλπίδα του. Ὁ Ἄρολδος γενόμενος θῦμα τοῦ κόρου, καὶ μὴ βλέπων εἰμὴ σκότος εἰς τὴν μεμισημένην ζωὴν του, ἔφερεν ἐπὶ τοῦ ὠχροῦ μετώπου του τὴν καταδίκην, ἡ ὁποία ἐβασάνιζε τὸν Κάιν.

84. Μένων ὡς ἀνάλητος θεατῆς, δὲν ἀνεμιγνύετο ποσῶς μετὰ τοῦ πλήθους, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε πάντοτε τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀπέχθειαν τῶν μισανθρώπων. Ἐπεθύμει ἐνίοτε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τοὺς χοροὺς καὶ εἰς τὴν εὐθυμίαν, ἀλλ' ἡ μοῖρα ἡ ὁποία ἐβάρυνε τὴν καρδίαν του δὲν τῷ ἐπέτρεπεν οὔτε κἂν νὰ μειδιάσῃ. Τίποτε δὲν ἴσχυε νὰ ἐλαφρύνῃ τὴν μελαγχολίαν του· μολοντοῦτο ἡμέραν τινα ἐπάλαισε κατὰ τῆς ἰσχύος τοῦ δαίμονος, καὶ, ἐνῶ ἐκάθητο μὲ σκεπτικὸν ἦθος πλησίον μιᾶς ὠραίας, ἐτόνισε τὸ ἐξῆς αὐτοσχέδιον ᾄσμα, τὸ ὁποῖον ἀπέτεινε πρὸς αὐτὴν οὔσαν θελκτικὴν καὶ ὠραίαν, ὅσον αἱ καθηδύνασαι τὰς εὐτυχεστέρας ἡμέρας του.

(1) Medio de fonte leporum

Surgit amari aliquid quod in ipsis floribus ungat.

Πρὸς τὴν Ἰνέζ.

« ὦ, παῦσον τοῦ νὰ μειδιάς εἰς τὸ μελαγχολικὸν μέτωπόν μου, διότι, φεῦ! δὲν δύναμαι νὰ σοὶ ἀνταποδώσω τὸ μειδιάμά σου· εἴθε νὰ ἦσαι πάντοτε εὐθυμὸς· ὦ, εἴθε νὰ μὴ κλαύσης ποτέ, καὶ νὰ μὴ χύσης ἀνωφελεῖ ἰσάκρυα!

» Ἐρωτᾷς ποῖα κρυφία λύπη δηλητηριάζει τὴν χαρὰν καὶ τὴν νεότητά μου; Διατί ζητεῖς νὰ μάθης λύπην τὴν ὁποῖαν καὶ σὺ αὐτὴ δὲν θέλεις δυνηθῆ νὰ ἀνακουφίσης;

» Οὔτε ὁ ἔρωσ, οὔτε τὸ μῖσος, οὔτε αἱ ἀπωλεσθεῖσαι τιμαὶ τῆς ματαίας φιλοδοξίας μὲ κάμνουσι νὰ καταρασθῶ τὴν παροῦσαν τύχην μου, καὶ νὰ φύγω μακρὰν ἀπὸ τὰ προσφιλέστατά μοι ὄντα.

» Ἄλλ' ἢ ἐπάρατος ἀηδία, ἢ ὁποῖα μοὶ γεννᾶται ἀπὸ πᾶν ὅ,τι ἴδω καὶ ἀπὸ πᾶν ὅ,τι ἀκούσω. Ἡ ὠραιότης ἔπαυσε τοῦ νὰ μοὶ ἀρέσκη, καὶ αὐτοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ σου μόλις μὲ θέλγουσιν.

» Ἡ διηνεκὴς αὐτὴ μελαγχολία εἶναι αὐτὴ ἐκείνη ἢ ὁποῖα κατεδίωκε πανταχοῦ τὸν ἀδελφοκτόνον Ἐβραῖον· δὲν τολμῶ νὰ φέρω τὰ βλέμματά μου πέραν τοῦ τάφου, καὶ δὲν ἐλπίζω πλέον νὰ εὔρω ἀνάπαυσιν πρὶν καταβῶ εἰς αὐτόν.

» Ποῖος φυγὰς δύναται νὰ φύγη ἐκτὸς ἑαυτοῦ; Μέχρι τῶν ἀπωτάτων κλιμάτων καταδιώχομαι εἰσέτι ὑπὸ τῆς μᾶστιγος τοῦ βίου μου, ὑπὸ τῶν σατανικῶν ἰδεῶν μου.

» Ἄς παραδίδωνται ἄλλοι εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἡδονῶν καὶ ἄς γεύωνται ἐν εἰρήνῃ πᾶν ὅ,τι ἐγὼ ἐγκαταλείπω! ἄς ὀνειρεύωνται διὰ παντὸς περὶ τῆς εὐδαιμονίας των! εἴθε τοῦλάχιστον ἢ ἔγερσις των νὰ μὴ ἦναι ποτε ὡς ἡ ἐμὴ!

» Κατεδικάσθην νὰ πλανῶμαι εἰς μυρίους τόπους φέρων μετ' ἑμαυτοῦ τὰς κατηραμένας ἀναμνήσεις μου. Ὅλη ἡ παρηγορία μου εἶναι τὸ νὰ ἐξεύρω ὅτι, οἳ-δήποτε νέα δυστυχία μοι ἐπέλθει, ἔχω ἤδη δοκιμάσει τὴν τρομερωτέραν πασῶν.

» Ποία εἶναι ἡ δυστυχία αὕτη; Ἄ! μὴ τὴν ἐρωτᾷς· δὲ ἔλεος, μὴ ζῆτει νὰ τὴν μάθης· ἐξακολούθει νὰ μειδιᾷς, καὶ μὴ τολμήσης νὰ ἀποκαλύψης τὴν καρδίαν μου εἰς τὴν ὁποίαν θέλεις εὑρεῖν τὴν κόλασιν τοῦ ἄδου ».

85. Ὑγίαινε, ὠραία πόλις τῶν Γαδεΐρων! ναί, ὕγαινε διὰ πολὺν χρόνον! Ποῖος δύναται νὰ λησμονήσῃ μὲ ποίαν δύναμιν ἀντέσχον τὰ τεῖχη σου; Σὺ μόνη ἔμεινας πιστὴ, ὅτε ὅλοι οἱ Ἴσπανοὶ παρεδίδοντο προδίδοντες τὴν πίστιν των· σὺ ὑπῆρξας ἡ πρώτη εἰς τὸ νὰ ἐλευθερωθῆς, καὶ τελευταία ὑπετάχθης· ἐὰν δὲ ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ἡμερῶν, αἱ ὁποῖαι γέμουσι κακουργημάτων καὶ κινδύνων, τὸ ἰθαγενὲς αἷμα τῶν πολιτῶν σου ἔβαψε τὰς ὁδοὺς σου εἰς μίαν ἐμφύλιον στάσιν, εἷς μόνος προδότης ἔπεσεν ὑπὸ τὸ ἐγχειρίδιον (1). Ὅλοι οἱ κάτοικοί σου ὑπῆρξαν εὐγενεῖς, ἐκτὸς τῶν καλουμένων εὐγενῶν· οὐδεὶς ἐθώπευσε τὰς ἀλύσεις τοῦ κατακτητοῦ, ἐκτὸς τῶν ἐκφραλισθέντων ἵπποτῶν.

86. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τέκνα τῆς Ἰσπανίας· φεῦ! πόσον παράδοξος εἶναι ἡ τύχη των· μάχονται ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, οἱ μηδέποτε ὑπάρξαντες ἐλεύθεροι. Λαὸς ἐστερημένος τοῦ βασιλέως του, μάχεται ὑπὲρ κράτους ἄνευ κεφαλῆς· ὅτε δὲ οἱ ἄρχοντες φεύγουσιν, οἱ ὑπὲρ κοοί των πολεμοῦσι μένοντες πιστοὶ εἰς ἀνάνδρους καὶ

(1) Ἐνταῦθα ὑπαινίσσεται τὴν διαγωγὴν καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σολάνου, βασικτοῦ τῶν Γαδεΐρων.

ἀπίστους κυρίους, διότι ἀγαπῶσι τὴν πατρίδα των εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὀφείλουσιν ἄλλο εἰμὴ τὴν ὑπαρξίν των ἢ ὑπερηφάνεια τοῖς δεικνύει τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἄγουσαν ὁδὸν καὶ τοὶ δὲ ἀποκρούονται καὶ ἠτῶνται, ὁμῶς μάχονται εἰσέτι· πόλεμον, φωνάζουσι· πόλεμον καὶ μὲ τὸ μαχαίριον (1)!

87. ὦ ὑμεῖς, οἱ ὅποιοι θέλετε νὰ μάθητε τὴν Ἰσπανίαν καὶ τοὺς κατοίκους της, ὑπάγετε νὰ ἀναγνώσθητε τὴν αἱματόεσσαν ἱστορίαν τῶν μαχῶν των ὅ,τι ἡ πεισματώδης ἐκδίκησις δύναται νὰ πράξῃ κατὰ ξένων ἐχθρῶν, ἐτέθη ὡς ἐνέργειαν κατὰ τῶν Γάλλων στρατιωτῶν ἀπὸ τοῦ ἀπαστράπτοντος ἀκινάχου μέχρι τοῦ δολίου μαχαίριου, καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν πολεμικῶν ὄπλων μετεχειρίσθησαν αἱ Ἰσπανικαὶ χεῖρες. Εἶθε καὶ οὕτως ὁ Ἰσπανὸς νὰ σώσῃ τὴν ἀδελφὴν καὶ τὴν σύζυγόν του, καὶ νὰ χύσῃ τὸ αἷμα καὶ τοῦ τελευταίου δυνάστου του! εἶθε ὅλοι οἱ ἀδικοὶ δυνάσται νὰ λάβωσι τὴν αὐτὴν τύχην!

88. Φεῦ! δὲν ὑπάρχει κἀνεὶς νὰ χύσῃ ἐν δάκρυ διὰ τοὺς φονευθέντας; Ἴδετε τὰς λεηλατηθείσας πεδιάδας καὶ τὰς χεῖρας τῶν γυναικῶν ἀχνιζούσας ἀκόμη ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς σφαγῆς ἄς μείνουν ἄταφα τὰ πτώματα, καὶ ἄς χρησιμεύσωσιν ὡς βορὰ τῶν λιμώττοντων κυνῶν καὶ τῶν γυπῶν, τὰ δὲ λευκὰ ὄστᾱ καὶ ὁ ρύαξ τοῦ κατακλύσαντος τὰς πεδιάδας αἵματος ἄς ἀφήσωσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἐν φρικτὸν μνημεῖον! οὕτω μόνον τὰ τέκνα μας θέλουσιν ἐννοήσῃ τὴν τρομερὰν ταύτην πάλην.

89. Ἄλλ' εἰσέτι δὲν ἐτελείωσε· νέαι λεγεῶνες καταβαίνουσιν ἀπὸ τὰ Πυρρηναῖα· ποῖος δύναται νὰ

(1) « Πόλεμον μὲ τὸ μαχαίριον » ἀπόκρισις τοῦ Παλαφῶξ πρὸς τὴν Γάλλου στρατηγὸν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Σαραγόσσης.

προϊδή τὸ τέλος τοῦ πολέμου τούτου; τὰ καταπεπληγμένα ἔθνη ἀτενίζουσιν εἰς τὴν Ἰσπανίαν· ἐὰν ἐλευθερωθῇ, θέλει ἀποδώσει τὴν ἐλευθερίαν εἰς πλείονας, παρ' ὅσους ἄλλοτε ὑπεδούλωσαν οἱ σκληροὶ Πιζάρροι της. Παράδοξος ἀνταπόδοσις! ἡ εὐδαιμονία τῶν ὑπὸ τοῦ Κολόμβου ἀνακαλυθφεισῶν χωρῶν ἐπανορθώνει τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ὑπέφερον τὰ τέκνα τοῦ Κουίτου, ἐνῶ ἡ μητρικὴ γῆ σπαράσσεται ὑπὸ τῆς λυσσώδους σφαγῆς.

90. Οὔτε ὄλον τὸ εἰς τὴν Ταλαβέραν χυθὲν αἷμα, οὔτε ὄλα τὰ εἰς τὴν μάχην τῆς Βαρόσσης διαπραχθέντα ἀνδραγαθήματα, οὔτε ὄλοι οἱ τὴν Ἀλβουέραν καλύψαντες νεκροὶ, ἴσχυσαν νὰ ἐξασφαλίσωσι τὰ ἱερὰ δικαιώματα τῆς Ἰσπανίας. Πότε θέλει ἰδεῖ νὰ ἀνθήσῃ πάλιν ἡ ἐλαία εἰς τὰς πεδιάδας της; πότε θέλει λάβει ἀνεσιν τῶν ἡρωϊκῶν ἀγώνων της; πόσαι ἡμέραι ἀγωνίας θέλουσιν εἰσέτι παρέλθει μεχρισοῦ ὁ Γάλλος ἄρπαξ ἐγκαταλείψῃ τὴν λειάν του, καὶ τὸ ἐξωτικὸν τῆς ἐλευθερίας δένδρον γίνῃ ἰθαγενὲς τῆς γῆς ταύτης;

91. Καὶ σὺ, φίλε μου (1)! ἀφοῦ ἡ λύπη μου ἐξέρχεται ἀνωφελῶς ἀπὸ τὴν καρδίαν μου διὰ νὰ μιχθῇ μὲ τὰς ᾠδὰς μου· ἐὰν τοῦλάχιστον ἐπιπτες ὑπὸ τὸ ξίφος εἰς τὰς τάξεις τῶν ἡρώων, ἡ ὑπερηφάνεια ἤθελεν ἐμποδίσαι τὴν φιλίαν μου τοῦ νὰ σὲ θρηνησῇ· ἀλλὰ κατέρχεσαι εἰς τὸν τάφον ἀνευ δάφνης, λελησμονημένος ὑφ' ὄλων ἐκτὸς τῆς μονήρους καρδίας μου· καταβαίνεις εἰς τὸν ἄδην χωρὶς νὰ δύνασαι νὰ δείξης τὰς πληγὰς σου εἰς τὰς ἐνδόξους σκηναὶς τῶν μαχητῶν. Ἐνῶ ἡ δόξα στέφει τόσας κεφαλὰς ἥττον ἀξίας

(1). Ἀποτείνεται πρὸς τὸν ἔντιμον Ἰωάννην Οὐίγκφιλδ φίλον του ἀποθανόντα ἐκ θέρμης Κοίμβεν ρα.

τῆς ἰδικῆς σου, τί κακὸν ἔπραξας καὶ κατεδικάσθης εἰς θάνατον εἰρηνικὸν μὲν, ἀλλὰ τόσον ἄδοξον;

92. Ὡ σὺ ἀρχαιότατε τῶν φίλων μου! σὺ τὸν ὁποῖον ὑπεληπτόμην τὰ μέγιστα! σὺ ὁ ὁποῖος παρηγόρεις τὴν καρδίαν μου τὴν ἐστερημένην παντός ἀγαπητοῦ ἀντικειμένου, καταδέχθητι νὰ μὲ ἐπισκέπτησαι εἰσέτι κατ' ὄναρ· διότι τοῦλάχιστον ἡ ἀνάμνησίς σου θέλει ἀνανεώνει πᾶσαν πρωτὰν τὰ δάκρυά μου, καὶ ἡ φαντασία μου θέλει περιίπτασθαι ἐπὶ τοῦ ἀναιμάκτου φερέτρου σου, μεχρισοῦ τὸ ἀσθενὲς σῶμά μου ἀκέλη εἰς τὴν κοινὴν γενέτειραν γῆν, καὶ ἐξίσου συναναπαυθῆ ὁ θρηνούμενος μετὰ τοῦ θρηνοῦντος.

93. Ἴδου τὸ πρῶτον ἄσμα τῆς περιγήσεως τοῦ Ἀρόλδου, ὁ δὲ θέλων νὰ μάθῃ πλείονα περὶ αὐτοῦ, θέλει εὐρεῖ τὴν συνέχειαν εἰς τὸ προδεχὲς ἄσμα, τὸ ὁποῖον ὁ ποιητὴς θέλει προσπαθήσει νὰ γράψῃ· εἴθε ὅμως οἱ αὐστηροὶ κριτικοὶ νὰ μὴ μοὶ εἴπωσι βαρυνθέντες ὅτι ταῦτα εἶναι ἤδη παραπολλά! Ἐὰν ὁ ἀναγνώστης ἔχῃ ὑπομονὴν, θέλω τῷ εἰπεῖν ὅσα ὁ ἀποδημητὴς μας εἶδεν εἰς τὰ μέρη τὰ ὁποῖα περιηγήθη, καὶ τὰ ὁποῖα περιέχουσι τὰ μνημεῖα τῶν ἀρχαίων ἐκείνων αἰώνων, ὅτε ἡ Ἑλλάς καὶ οἱ Ἕλληνας δὲν κατεπιέζοντο ὑπὸ βαρβάρων λαῶν.

ΑΣΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

1. Ἐλθέ, ὦ κυανόφθαλμε κόρη τοῦ οὐρανοῦ! Ἄλλὰ, φεῦ! σὺ οὐδέποτε ἐνέπνευσας τὰ ἄσματα ἐνός θνητοῦ. Θεὰ τῆς σοφίας! ἐδῶ ἦτον ἄλλοτε ὁ ναός σου ἐδῶ ὑπάρχει ἀκόμη μεθ' ὅλας τὰς καταστροφάς τῆς πυρκαϊᾶς, τοῦ πολέμου (1) καὶ τῶν αἰώνων οἱ ὅποιοι ἐξηφάνισαν τὴν λατρείαν σου. Ἄλλ' ὁ σίδηρος, τὸ πῦρ, ὁ χρόνος αὐτὸς εἰσὶν ἦττον καταστρεπτικοὶ τοῦ φοβεροῦ σκήπτρου καὶ τῆς ὀλεθρίας τυραννίας ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι οὐδέποτε ἠσθάνθησαν τὸν ἱερόν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποιον ἡ ἀνάμνησίς σου καὶ ἡ τοῦ προσφιλοῦς λαοῦ σου ἐγείρουσιν εἰς τὰς καρδίας τῶν πεπολιτισμένων λαῶν.

2. Ἀρχαία καὶ σεπτὴ πόλις τῶν Ἀθηνῶν! ποῦ εἶναι οἱ μεγάλοι πολῖται σου; ποῦ αἱ ἡρώϊκαι ψυχαί

(1) Μῆρος τῆς Ἀκροπόλεως κατεστράφη διὰ τῆς ἐκρήξεως πυριποθήκης ἐν τινι πολιορκίᾳ.

Οὐδεὶς δύναται νὰ μείνῃ ἀνάληγτος εἰς τὴν θεάν τῶν ἐρειπίων μιᾶς πόλεως, ἡ ὅποια ὑπῆρξε τὸ πάλαι ἡ πρωτεύουσα μεγάλου κράτους. Ὅταν τις συγκρίνῃ τί ἦτον ἄλλοτε ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τί εἶναι τὴν σήμερον, αἰσθάνεται ὅλην τὴν σμικρότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ματαιότητα τῶν δύο ὠραιότερων ἀρετῶν του, ἦτοι τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς ἀνδρείας. Τὸ θέατρον τοῦτο τῆς πάλης ἰσχυρῶν φαιριῶν, ῥητορικῶν ἀγώνων, τῆς ὑψώσεως καὶ πτώσεως τυράννων, τοῦ θριάμβου καὶ τῆς καταδίκης περιφήμων στρατηγῶν, ἔγινε τὴν σήμερον σκηνὴ εὐτελῶν ραδιουργιῶν καὶ αἰώνιων διχονομιῶν, μεταξὺ τῶν φιλερίδων πρακτόρων εὐγενῶν τινῶν καὶ gentlemen τῆς Ἀγγλίας. Φεῦ! ὅποιος ἐξευτελισμὸς, ὅταν δύο ζωγράφοι ἐρίξωσι περὶ τοῦ προνομίου τοῦ νὰ γυμνώσωσι τὸν Παρθενῶνα καὶ θριαμβεύσωσι κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐκάστου νέου φερμανίου. Ὁ Σύλλας ἐτιμώρησε μόνον τὰς Ἀθήνας, ὁ Φίλιππος τὰς ὑπέταξε, καὶ ὁ Ξέρξης τὰς ἔκαυσεν ἄλλ' ἐπεφυλάχθη εἰς ἓνα μίσθαρνον ἀρχαιολόγον, καὶ εἰς τοὺς αἰσχροκερδεῖς πράκτοράς του, νὰ καταστήσωσι τὴν πόλιν ταύτην τόσοσιν καταφρονήσαν, ὅσον εἶναι οἱ ἴδιοι.

σου; φεῦ! δὲν ὑπάρχουσι πλέον, καὶ μόνον εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς ὄνειρα μᾶς ἐμφανίζονται. Πρωταγωνιστήσαντες εἰς τὸ ἄγον πρὸς τὴν δόξαν στάδιον, ἐφθασαν εἰς τὸ τέρμα καὶ μόλις ἐμφανισθέντες ἐπὶ τῆς γῆς ἀπῆλθον... Τόσον μόνον; τὰ ὑψηλὰ ἀνδραγαθήματα τῶν ἔγιναν ἱστορικὰ διηγήματα τῶν σχολείων μας καὶ μᾶς ἐκπλήττουσι διὰ μίαν ὥραν! ἀλλὰ ματαίως ζητεῖ τις τὰ ὄπλα τῶν μαχητῶν σου καὶ τὸ βῆμα τῶν ῥητόρων σου· ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ὑπὸ τοῦ χρόνου ἀμαυρωθειῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν σου, περιπίπτται ἡ ὠχρὰ σκιά τοῦ παρελθόντος μεγαλείου σου.

3. Ἐγέρθητι, ἐφήμερε· ἀνθρωπε· πλησίασον, ἐλθέ ἐδῶ· ἀλλὰ μὴ βλάπτε τὴν ἀπροστάτευτον ταύτην λάρνακα. Θεώρησον τούτους τοὺς τόπους, οἱ ὅποιοι εἶναι τάφος ἑνὸς ἔθνους, κατοικία θεῶν τῶν ὁποίων οἱ βωμοὶ ἐγκατελείφθησαν. Καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ ὑπέικουσιν. Αἱ ὀρησκειαὶ μεταβάλλονται. Ὁ ναὸς οὗτος ἦτο τὸ πάλαι τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἔγινε τοῦ Μωάμεθ· καὶ ἄλλαι ὀρησκειαὶ θέλουσι γεννηθῆ μετ' ἄλλους αἰῶνας, μεχρισοῦ ὁ ἀνθρωπος μάθη ὅτι ματαίως καίει τὸ θυμίαμά του καὶ χύνεται τὸ αἷμα τῶν θυμάτων· πτωχὸν τέκνον τῆς ἀμφιβολίας καὶ τοῦ θανάτου, αἱ ἐλπίδες του στηρίζονται ἐπὶ καλάμων.

4. Δεδεμένος μὲ τὴν γῆν, ὑψώνει τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν οὐρανόν. Δυστυχῆς ὄν! δὲν σοὶ ἀρκεῖ τὸ νὰ ἐξεύρης ὅτι ὑπάρχεις! Εἶναι ἡ ζωὴ τόσο πολύτιμον δῶρον ὥστε νὰ θέλης νὰ ζήσης καὶ πέραν τοῦ τάφου, καὶ νὰ ὑπάγης καὶ σὺ δὲν ἤξεύρεις ποῦ, ἀλλ' ὀλίγον σ' ἐνδιαφέρει, φθάνει μόνον νὰ φύγης ἀπὸ τὴν γῆν καὶ νὰ μιχθῆς μὲ τὸν οὐρανόν; Δὲν θέλεις παύσει τοῦ νὰ ὄνειροπολῆς περὶ μελλούσης χαρᾶς καὶ λύπης; Θεώρησον καὶ

ζύγισον τὴν κόριν ταύτην πρὶν διασκεδασθῆ ὑπὸ τῶν ἀνέμων· αὕτη ἡ στενὴ λάρναξ λέγει πλείονα μυρίων ὀμυλίων.

5. Ἡ ἀνοιξοῦν τὸν τάφον τοῦτον ὑπὸ τὸν ὁποῖον τέθαπται εἰς ἀρχαῖος ἥρωσ, ὁ ὁποῖος ἀναπαύεται ἐπὶ τῆς ἐρήμης ἀκτῆς (1). Ἀπέθανε, τὰ δὲ ἔθνη, τῶν ὁποίων ἦτο τὸ στῆριγμα, ἦλθον νὰ θρηνησωσι περίξ τοῦ τάφου του. Τὴν σήμερον οὐδεὶς τῶν τεθλιμμένων κατοίκων τοῦ τόπου τούτου τὸν κλαίει· οὐδεὶς ἐξ ἐκείνων τῶν μαχητῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐθαύμαζον, ἀγρυπνεῖ ἐδῶ, ὅπου, κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, ἔζησαν ἡμίθεοι. Λάβε ἐν κρανίον ἐκ τῶν διεσχορπισμένων τούτων ὀστέων. Εἰπέ μοι εἶναι αὐτὸ ἀξιον νὰ κατοικῆται ὑπὸ ἐνός Θεοῦ, αὐτὸ τὸ τεθραυσμένον κελλίον τὸ ὁποῖον ἐγκαταλείπει καὶ αὐτὸς ὁ σκώληξ;

6. Ἴδὲ τὸ συντετριμμένον τόξον του, τοὺς κατερρημιμένους τοίχους του, τοὺς ἐρήμους θαλάμους του καὶ τὰς σκοτεινάς στοάς του. Καὶ ὁμοῦς ὑπῆρξέ ποτε ἡ ὑψηλὴ κατοικία τῆς φιλοδοξίας, τὸ μέγαρον τῆς διανοσίας καὶ ὁ ναὸς τῆς ψυχῆς. Παρατήρησον τὰ ἐστερημένα τῶν ὀφθαλμῶν τῶν κοιλώματα, τὸ κομφὸν ἄσυλον τῆς σοφίας καὶ τοῦ πνεύματος, τὴν φωλεάν τῶν ἀδαμάστων παθῶν. Δύνανται ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν ἀγίων, τῶν φιλοσόφων ἢ τῶν σοφιστῶν, νὰ ἐμψυχώσωσι πάλιν ταύτην τὴν ἐρημον κατοικίαν ἢ νὰ ἐπανορθώσωσι τοῦτο τὸ ἐνδιαίτημα;

7. Ἀληθῶς εἶπας! ὦ σὺ σοφώτατε υἱὲ τῶν Ἀθηνῶν! ὅτι « ἐν οἴδαμεν ὅτι οὐδὲν οἴδαμεν! » Διατί νὰ

(1) Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔκαιον πάντοτε τὰ πτώματα. Ὁ μέγας Αἴας ἐτάφη ὀλόσωμος. Οἱ πλείστοι τῶν ἠρώων ἀπεθεοῦντο μετὰ θάνατον, καὶ πρὸς τιμὴν ὄλων σχεδὸν τῶν ἠρώων ἐτελοῦντο δημόσιοι ἀγῶνες ἐπὶ τῶν τάφων των, ὡς τοῦ Ἀχιλλέως, κτλ.

φοβηθῶμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν; Ὅλα τὰ ζῶα ἔχουσι τοὺς πόνους των ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος, ὁ ἀσθενὴς καὶ δειλὸς ἄνθρωπος, πάσχει ὑπὸ φαντασιωδῶν δεινῶν ἐπινοηθέντων ὑπὸ τοῦ ἐξημμένου ἐγκεφάλου του. Ἄς στέργωμεν πᾶν ὅ,τι ἡ τύχη ἢ τὸ πεπρωμένον μᾶς παρέχει ὡς κάλλιστον ἢ εἰρήνη μᾶς περιμένει εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχέροντος. Ἐκεῖ ὁ κεκορεσμένος σύνδειπνος δὲν βιάζεται νὰ γευθῆ νέων φαγητῶν, ἀλλ' ἡ σιγὴ ἐτοιμάζει τὴν κοίτην ἔνθα μέλλει ἡδέως ν' ἀναπαυθῆ.

8. Ἐάν ὅμως, καθὼς ἐφαντάσθησαν οἱ σοφοί, ὑπάρχη τόπος τις προωρισμένος διὰ τὰς ψυχὰς πέραν τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης ὄχθης, ὅπερ καταισχύνει τὸ δόγμα τῶν Σαδουκαίων καὶ ἐκείνων τῶν σοφιστῶν, οἱ ὅποιοι ἐναβρύνονται ἀνοήτως διὰ τὴν ἐνδοιαστικὴν διδασκαλίαν των, πόσον ἡδὺ θέλει εἶναι νὰ λατρεύωμεν τὴν πηγὴν τῆς ὑπάρξεώς μας μετ' ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἠλάφρυναν τὰς ἐπιγείους δοκιμασίας μας! Πόσον ἡδέως θέλομεν ἀκούσει τὰς φωνὰς τὰς ὁποίας ἐφοβούμεθα μήπως δὲν ἀκούσωμεν πλέον, καὶ πόσον θέλομεν χαρῆ βλέποντες τὰς μεγαλοπρεπεῖς σκιάς τοῦ Βακτριανοῦ σοφοῦ, τοῦ Σαμίου φιλοσόφου καὶ ὄλων τῶν διδαζάντων τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ δίκαιον!

9. Ἐκεῖ θέλω ἐπανίδει καὶ σέ, ὦ φίλε, τοῦ ὁποίου ἡ φιλία καὶ ἡ ζωὴ ἐσβέσθησαν ταυτοχρόνως, καὶ με ἀφῆκαν εἰς τοῦτον τὸν κόσμον διὰ νὰ ζῶ καὶ νὰ ἐρῶμαι εἰς μάτην! ὦ, καὶ πῶς δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι δὲν ὑπάρχεις πλέον, ὅταν ἡ μνήμη σου ἐπιζῆ εἰσέτι ἐν τῇ καρδίᾳ μου; Θέλω λοιπὸν ὀνειροπολεῖ ὅτι δυνάμεθά ποτε νὰ συναντήσωμεν ἀλλήλους, καὶ θέλω περιθάλλει τὴν εἰκόνα σου ἐν τῇ καρδίᾳ ταύτῃ, τὴν ὁποίαν ἀφῆκας ἔρημον. Ἐάν ἡ ἀνάμνησις τῶν νεα-

νικῶνμας χρόνων μᾶς μένη, αὕτη θέλει εἶναι ἰκα-
νὸν ἐχέγγυον περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἄ! δι' ἐμὲ θέλει
εἶναι μεγάλη εὐτυχία τὸ νὰ ἐξεύρω ὅτι ἡ ψυχὴ σου
εἶναι εὐδαίμων (1)!

10. Ἄς καθήσω ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου βρυώδους
λίθου, ὁ ὁποῖος εἶναι εἰσέτι ἀσάλευτος βάσις μαρ-
μαρίνου στήλης. Ἐδῶ, ὦ υἱὲ τοῦ Κρόνου, ἦτον ὁ
πεφιλημένος θρόνος σου· ὦ κραταιὲ βασιλεῦ τοῦ
Ὀλύμπου, ζητῶ νὰ ἀναγνωρίσω τὰ κεχωσμένα ἔχνη
τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ σου (2)· ἀλλὰ μάτην, φεῦ!
κοπιῶ· διότι οὔτε ὁ ὀφθαλμὸς τῆς φαντασίας δύνα-
ται νὰ ἐπανορθώσῃ ὅ,τι ὁ χρόνος κατέσπρεψεν. Αἱ
μεγαλοπρεπεῖς αὐταὶ στήλαι μόναι ὑψοῦσι τὰς αἰω-
νοβίους καὶ οὐρανομήκεις κορυφάς των· ἀλλ' ὁ ἀπα-
θῆς μουσουλμάνος στηρίζεται ἐπ' αὐτῶν χωρὶς νὰ
συγκινῆται, ὁ δὲ εὐτράπελος Ἕλληνας ἀδει διαβαίνων
ἐκεῖθεν.

11. Ἀλλὰ τίς ἐξ ὄλων τῶν ἱεροσύλων· οἱ ὁποῖοι
ἐλήστευσαν ἐκεῖνον τὸν ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ναόν, ἐκ
τοῦ ὁποῖου ἡ Παλλὰς ἔφυγε λυπούμενη διότι ἐγκατέ-
λιπε τὸ τελευταῖον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας βασιλείας
τῆς, τίς, λέγω, ὑπῆρξεν ὁ βαρβαρώτερος καὶ ἀπεχθέ-
στερος συλητής; Ἐρυθρίασον, ὦ Καληδονία, διότι αὐ-
τὸς εἶναι υἱὸς σου. Χαίρω, ὦ Ἀγγλία, διότι δὲν ἐγεν-
νήθη εἰς τοὺς κόλπους σου. Οἱ φιλελεύθεροι πολῖταιί σου
ὀφείλουσι νὰ σέβωνται χώραν, ἡ ὁποία τὸ πάλαι ἦτον

(1) Ὁ Βύρων ἔγραψε τὴν στροφὴν ταύτην ἐν Νεαστέδῃ, κατὰ τὸν
Ὀκτώβριον 1814, μαθὼν τὸν θάνατον τοῦ νεανίου φίλου του Ἐδ-
δλεστώνος.

(2) Τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τοῦ ὁποῖου μένουσιν εἰσέτι
δέκα ἐξ στήλαι μαρμάρινοι. Κατ' ἀρχάς, ὅτε ὁ ναὸς ἦτον ἀκέραιος
ὑπῆρχον ἑκατὸν πενήκοντα. Σοφοί τινες ἰσχυροῖσθησαν ὅτι αἱ στήλαι
αὐταὶ ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς τὸν Παρθενῶνα.

ἡ ἐστία τῆς ἐλευθερίας. Πῶς ἠδυνήθησαν αἱ χεῖρες του νὰ συλήσωσι τὸ ἐνδιαίτημα τῶν τεθλιμμένων θεῶν, καὶ νὰ ἀπαγάγωσι τοὺς βωμούς των; ἀλλ' οὔτε τὰ κύματα ὑπέφεραν τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν ἀρνηθέντα. νὰ γίνωσιν συνένοχα τῆς συλήσεως ταύτης (1).

12. Ἐν τούτοις ὁ ἀπόγονος τῶν Πικτῶν δὲν αἰσχύνεται καυχώμενος ὅτι κατέθραυσε πᾶν ὅ,τι ἐφείσθησαν οἱ Βάνδαλοι, οἱ λάτρες τοῦ Μωάμεθ καὶ τὸ δρέπανον τοῦ πανδαμάτορος χρόνου (2). Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἠδυνήθη νὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν καὶ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν σύλησιν τῶν δυστυχῶν Ἀθηνῶν, εἶχε βεβαίως καρδίαν σκληράν, ψυχὴν καὶ διάνοιαν ἄγονον καὶ πεπαγωμένην ὡς εἶναι οἱ βράχοι τῆς πατρίδος του. Τὰ νῦν τέκνα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ τοὶ ἀδυνατοῦντα νὰ ὑπερασπισθῶσι τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα, συνεμερίσθησαν ὅμως τὴν θλίψιν τῆς πατρίδος των. Ποτὲ δὲν ἠσθάνθησαν τὸ βάρος τοῦ ζυγοῦ τῆς δουλείας τόσον, ὅσον ὅτε διεπράττετο ἡ ληστεία αὕτη (3).

(1) Τὸ πλήρες ἀρχαιοτήτων πλοῖον ἐναυάγησεν εἰς τὸ Ἀρχιπέλαγος.

(2) (3 Ἰανουαρίου 1809). Ἐκτὸς τῶν ὄσων ἐλήφθησαν ἤδη ἐν Λονδίῳ, ὑπάρχει ἐν Πειραιεῖ πλοῖον ὑδραῖκόν προωρισμένον νὰ φορτώσῃ ὅλας τὰς ἀρχαιοτήτας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ μετακομισθῶσιν. Οὕτως, ὡς ἤκουσα λέγοντα νέον Ἕλληνα ἀποτεινόμενον πρὸς τινὰς συμπατριώτας του (διότι μεθ' ἧλθον τὴν ταπεινώσιν των οἱ Ἕλληνες συναισθάνονται εἰσέτι τὰς τοιαύτας ὑβρεῖς), οὕτως ὁ λόρδος Ἑλγίνος δύνανται νὰ καυχηθῇ ὅτι κατηρέϊψε τὰς Ἀθῆνας.—Δύνανται ὁ περιηγητὴς νὰ μὴ προσφέρῃ μετ' ἀγανακτήσεως τὸ ὄνομα ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἀσκόπως καὶ ἀνωφελῶς, κατέστρεψεν ὅλα τὰ ἀνάγλυφα τὰ ὁποῖα ἐκόσμου ἐν μέρος τοῦ ναοῦ;

(3) Ὁ φίλος μου Δόκτωρ Κλάρκ μοι ἐπέτρεψε νὰ ἀναφέρω τὸ ἐξῆς χωρίον μιᾶς ἀποσταλείσης πρὸς με ἐπιστολῆς του, ὡς συντελοῦν πρὸς τὸν σκοπὸν μου.

«Ὅτε τὸ τελευταῖον μετώπιον ἀπεσπᾶσθη ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα, οἱ ἐργάται τοῦ Ἑλγίνου κατηδάφισαν μέγα μέρος τῆς ἄνω κορωνίδος καὶ ἐν τῶν τριγλύφων. Ὁ Διτᾶρχος, ὁ ὁποῖος εἶδε τὴν γενομένην

13. Πῶς θέλουσι τολμήσει τὰ τέκνα τῆς Μεγάλης Βρεττανίης νὰ εἴπωσιν ὅτι ἡ πατρίς των ἐπέχαιρεν εἰς τὰ δάκρυα τῶν Ἀθηνῶν; ὦ πατρίς μου, μολονότι ἐν ὀνόματί σου οἱ αἰσχροκερδεῖς οὔτοι συληταὶ ἐσπάραξαν τοὺς κόλπους των, σὺ αἰσχύνθητι νὰ εἴπῃς τὴν ἀπάνθρωπον ταύτην πράξιν εἰς τὰ ὦτα τῆς ἐρυθρίωσης Εὐρώπης! Ἡ ἄνασσα τοῦ Ὠκεανοῦ, ἡ φιλελεύθερος Ἀγγλία ἐλήστευσε τὰ λείψανα τῆς αἱματοέσεως Ἑλλάδος! Φεῦ! ἐκεῖνη, ἡ ὁποία παρέχει τὴν γενναίαν συνδρομὴν της εἰς τὰ τυραννούμενα ἔθνη, κατηδάφισε διὰ τῶν χειρῶν μιᾶς ἀρπυίας τὰ ἱερά ταῦτα λείψανα, τὰ ὁποῖα ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι τύραννοι καὶ ὁ φθονερός χρόνος.

14. ὦ Παλλάς, ποῦ εἶχες τότε τὴν αἰγίδα σου, ἡ ὁποία ἀπέκρουσε τὸν θηριώδη Ἀλάρικον, σώσασα τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ἐκπόρθησιν (1); Ποῦ ἦτον ὁ υἱὸς τοῦ Πηλέως, τοῦ ὁποίου ἡ σκιά διέφυγε τὸ κράτος τοῦ ἄδου, καὶ ἐνεφανίσθη κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τοῦ κινδύνου ὠπλισμένος μὲ τὸ φοβερὸν δόρυ του; Τί λοιπόν! ὁ ἀμείληκτος Ηλούτων δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀφήσῃ ἄπαξ ἔτι ἐλεύθερον τὸν ἥρωα τοῦτον, ἵνα ἀποσοθήσῃ τοῦτον τὸν ἄλλον συλητὴν; Διατί, ὦ Ἀχιλλεῦ, ἔμεινας ἀνάληκτος εἰς τὰς ὄχθας τῆς Στυγὸς καὶ δὲν ἦλθες νὰ ὑπερασπισθῆς τὰ τείχη τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἤμυνας.

15. ὦ Ἑλλάς! πόσον ψυχρὰ εἶναι ἡ καρδιά ἐκεί-

εἰς τὴν οἰκοδομὴν βλάβην, ἔσυρε τὴν καπνοσύριγγα ἀπὸ τὸ στέμα του καὶ δακρυχέων εἶπε μὲ ἱκετικὸν τρόπον πρὸς τὸν πράκτορα τοῦ Ἑλγίνου Λουξέιερν. « Τέλος! Ἥμεῖν παρῶν ».

(1) Κατὰ τὸν Ζώσιμον, ἡ Ἀθηνᾶ καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἀπεδιώξαν τὸν Ἀλάρικον τῆς Ἀκροπόλεως· ἄλλοι ὅμως λέγουσιν ὅτι ὁ Γότθος οὗτος βασιλεὺς ἐστάθη σχεδὸν τόσον βάνδαλος, ὅσον καὶ ὁ Σκῶτος ὁμότιμος (Ἑλγίνος).

νου ὁ ὁποῖος βλέπων σε δὲν αἰσθάνεται τὴν συγχλί-
νησιν, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ὁ ἔραστής ἐνώπιον τοῦ
τάφου τῆς ἐρωμένης του. Ποῖος δύναται νὰ ἴδῃ ἀδα-
κρύτως τοὺς ναοὺς σου δυσμορφουμένους, καὶ τοὺς
βωμοὺς σου συλουμένους ὑπὸ τῶν Βρετανῶν, οἱ ὁποῖοι
ᾠφειλὸν μᾶλλον νὰ προστατεύσωσι τὰ ἱερά ταῦτα
κειμήλια. Ἐπάρατος ἔστω ἡ ἡμέρα ὅτε ἀνεχώρη-
σαν ἀπὸ τὴν ψυχρὰν νῆσόν των, διὰ νὰ ἔλθωσι νὰ
κατασπαράξωσι τὸ αἱματόεν στήθος σου, καὶ νὰ ἀπα-
γάγωσιν εἰς τὰ μισητὰ κλίματα τοῦ βορρᾶ τοὺς ἀγα-
νακτοῦντας θεοὺς σου!

16. Ἀλλὰ ποῦ ἀφῆκα τὸν Ἀρόλδον; διατί ἐλη-
σμόνησα νὰ ἀκολουθήσω τὸ ταξίδιον τοῦ μελαγχό-
λικου τούτου περιηγητοῦ; Ἐπέβη εἰς τὸ πλοῖον ὀλί-
γον φροντίζων περὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀντικεί-
μενον λύπης διὰ τοὺς ἄλλους. Οὐδεμία ἐρωμένη ἦλθε
νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ μὲ τὴν προσπεποιημένην λύπην της,
οὐδεὶς φίλος ἔτεινε χεῖρα διὰ νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὸν
ψυχρὸν ξένον, ὁ ὁποῖος ἔμελλε νὰ περιηγηθῇ ἄλλας
χώρας. Μία λιθίνη καρδία μόνον δύναται νὰ ᾔῃαι
ἀναίσθητος εἰς τὰ θέλγητρα τοῦ κάλλους· ὁ Ἀρόλ-
δος δὲν εἶχε πλέον τρυφερότητα καρδίας ὡς ἄλλοτε,
ὅθεν ἀφῆκεν ἄνευ στεναγμοῦ ἓνα τόπον παραδεδομέ-
νον εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὸ ἔγκλημα.

17. Ὅστις διῆλθε τὰ ὑγρά κέλευθα τῆς κυανο-
χρόου θαλάσσης, παρετήρησε βεβαίως πόσον λαμ-
πρὸν θέαμα εἶναι, ὅταν ἡ τερπνὴ αὔρα φυσᾷ τὰ κατὰ-
λευκα ἰστία κομφῆς πολεμικῆς νηός, ἡ ὁποία κατα-
λείπει ὀπισθὲν τῆς τὸ δάσος τῶν ἰστῶν τοῦ λιμένος,
τοὺς πύργους καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῆς πόλεως, καὶ
τὴν ἄμμον τῆς ἀκτῆς· ἡ θάλασσα ἐκτείνεται μακρό-
θεν ὡς ἀπέραντος πεδιάς· τὰ ἀπαρτίζοντα τὸν στόλον

πλοῖα ἰστιοδρομοῦσιν ὡς ἀγέλη ἀγρίων κύκνων. Νῦν τὸ χειρότερον πλοῖον φαίνεται κινούμενον ὡς νὰ ἀπέκτησε νέον τάχος, τόσον τὰ ἀφρίζοντα κύματα πλήτουςι μὲ χάριν τὰς πρῶρας!

18. Πλὴν ἰδὲ καὶ θαύμασον ἀκόμη ὀλίγον τὸν περιβολὸν τῶν πλευστῶν τούτων φρουρίων! ὁ στίλβων χαλκὸς τῶν τηλεβόλων, τὸ δικτυοειδὲς πλέγμα τὸ ὁποῖον περικαλύπτει τὸ κατάστρωμα (1), αἱ δίδουσαι τὰς διαταγὰς τραχεῖαι φωναί, καὶ ὁ βόμβος τὸν ὁποῖον κάμνουσιν οἱ ναῦται ἀναβαίνοντες εἰς τὰς κεραίας καὶ τὰ καρχήσια, πόσον περίεργα εἶναι διὰ τὸν θεατὴν! ἄκουσον τὸ σύριγμα τοῦ ὑποπλοιάρχου καὶ τὰς κραυγὰς διὰ τῶν ὁποίων οἱ ναῦται ἐνθαρρύνουσιν ἀλλήλους ἐνῶ ἔλκουσι μὲ τὰς χεῖράς των τὰ ὀλισθηρὰ σχοινία. Παρατήρησον ἐκεῖνον τὸν δόκιμον ἀξιωματικόν, καὶ τοὶ παῖδα ὄντα, ὁ ὁποῖος ἐπαινεῖ ἢ ἐπιπλήττει λαρυγγίζων μὲ τὴν ὀξεῖαν φωνὴν του. Ὁ μαθητὴς οὗτος ἐξεύρει ἤδη νὰ διευθύνῃ τὸ εὐπειθὲς πλήρωμα.

19. Τὸ κατάστρωμα λάμπει ὡς κεκαθαρισμένος κρύσταλλος ἀνευ οὐδεμιᾶς κηλίδος, ὁ τοποτηρητὴς τῆς φυλακῆς περιπατεῖ σοβαρῶς. Ἰδὲ ὡσαύτως ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ πλοίου τὸ ὁποῖον εἶναι ὠρισμένον διὰ μόνον τὸν πλοίαρχον, ὁ ὁποῖος προχωρεῖ ἀξιοπρεπῶς· σιωπηλὸς καὶ ἐμπνέων σέβας καὶ φόβον εἰς ὅλους, δὲν ὀμιλεῖ εἰμὴ σπανιῶτατα πρὸς τοὺς ὑποδεεστέρους του, θέλων νὰ διατηρήσῃ ἐκεῖνην τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν αὐστηρότητα, αἱ ὁποῖαι ἐξασφαλίζουν τὴν νίκην καὶ τὴν δόξαν. Ἄλλ' οἱ ὑπερήφανοι

(1) Τὸ δικτυοειδὲς, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει νὰ κωλύῃ τὰς ἐκρήξεις τοῦ νὰ πίπτωσιν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος διαρκούσης τῆς συμπλοκῆς.

Βρεττανοὶ οὐδέποτε ὑπερπηδῶσι τὰ ὅρια τοῦ νόμου, ὅσον σκληρὸς καὶ ἂν ᾦναι.

20. Φύσα, φύσα εἰς τὰ ἰστίμας, οὔριε ἄνεμο· κίνει τὰ πλοῖά μας μεχρισοῦ ὁ Φοῖβος δύση εἰς τὰ κυανόχροα ὕδατα τῆς θαλάσσης! τότε ἡ ναυαρχὸς θέλει ἀναγκασθῆ νὰ συστείλῃ τὰ ἰστία τῆς, διὰ νὰ φθάσωσιν αὐτὴν τὰ καταλειφθέντα ὀπισθέντης ἀργότερα πλοῖα. Ἄ! πόσον οἱ ναῦται καταρῶνται τὴν ἀφόρητον ταύτην ἀργοπορίαν! μὲ πόσῃ λύπῃ χάνουσι τὴν εὐκαιρίαν τῆς οὐρίας αὔρας! πόσαι ὦραι παρέρχονται ματαίως μέχρι τῆς αὐγῆς, κατὰ τὰς ὁποίας ὅλοι σκέπτονται καὶ ὄνειροπολοῦσι ρίπτοντες τὰ βλέμματά των ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐνῶ περιμένουσι τὰ ἀργοκίνητα ἐκεῖνα πλοῖα.

21. Ἡ σελήνη ἐμφανίζεται εἰς τὸν ὀρίζοντα· ὦ οὐρανέ, τί ὠραία νύξ! μακραὶ αὔλακες φωτὸς ἐκτείνονται μακρόθεν ἐπὶ τῶν σχιρτώντων κυμάτων. Ταύτην τὴν μυστηριώδη ὥραν, οἱ ἐρασταὶ στενάζουσιν ἐρωτικῶς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ὀρκίζονται, αἱ δὲ νέαι πιστεύουσι τοὺς ὄρκους των. Εἶθε ὁ ἔρωσ νὰ εὐνοήσῃ ἐπίσης καὶ ἡμᾶς ὅταν ἀποβῶμεν πάλιν εἰς τὴν ξηράν! Ἐν τοσοῦτῳ εἰς Ἀρίων παίζει μὲ τοὺς τραγεῖς δακτύλους του ἐν ὄργανον ἐγγχορδον, τοῦ ὁποίου ἡ ζωηρὰ ἀρμονία καταθέλγει τοὺς ναύτας· σχηματίζουσι πέριξ αὐτοῦ εὐθυμον κύκλον, ἢ, ἐὰν ἀκούσωσι μέλος τι γνωστὸν εἰς αὐτοὺς, χοροπηδῶσι γελῶντες, ὡς ἐὰν ᾦσαν εἰς τὴν ξηράν.

22. Ὁ Ἀρόλδος διακρίνει ἤδη τοὺς βράχους τῆς παραλίας διὰ τοῦ στενοῦ τῆς Κάλπης, ὅθεν ἡ Εὐρώπη φαίνεται ἀντικρὺ τῆς Ἀφρικῆς· ἡ ὠχρὰ λάμψις τῆς Ἐκάτης φωτίζει συγχρόνως τὰς κατοικίας τῶν μελανοφθάλμων παρθένων τῆς Ἰθέριας καὶ τὰς

τῶν εβενοχρόων Μαύρων. Ἴδὲ πῶς αἱ γλυκεῖαι ἀντι-
λάμπεις τοῦ φωτός τῆς παίζουσιν ἐπὶ τῶν καστιλ-
λανῶν ἀκτῶν! Φωτίζουσι τοὺς γραφικοὺς βράχους των,
τὰς κλιτύας τῶν λόφων των καὶ τὰ πρασινόχροα δάση
των· ἀλλὰ τὰ φοβερά ὄρη τῆς Μαυριτανίας, ὅμοια μὲ
γίγαντας, προβάλλουσι τὰς σκιὰς των ἐκ τῶν ὑπερη-
φάνων κορυφῶν των μέχρι τῶν ζοφερῶν κοιλάδων.

23. Εἶναι νύξ· εἶναι ὥρα ὅτε ἡ σιωπηλὴ σκέψις
μᾶς ἀνακαλεῖ ὅτι ἄλλοτε ἠράσθημεν, μολονότι νῦν
ὅ ἔρως ἀπέπητη ἀφ' ἡμῶν. Ἡ ἐστερημένη φιλίας καρ-
διά μου ἢ ὅποια στενάζει σήμερον ἔρημος, θέλει ὄνει-
ροπολήσει ὅτι εἶχεν ἄλλοτε ἓνα φίλον. Ποῖος ἐπιθυ-
μεῖ νὰ κύψη τὸν αὐχένα ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐπῶν,
ὅτε νέος ἐτι ἐπιζῆ εἰς τοὺς νεανικοὺς ἔρωτάς του;
Ὅταν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἠγαπῶντο, ἐλησμονη-
σαν τὴν ἀγάπην των, τότε ὀλίγον πλέον μένει εἰς τὸν
θάνατον νὰ τοῖς ἀφαιρέσῃ. Φεῦ! εὐτυχία τῶν νεανι-
κῶν μας χρόνων! ποῖος δὲν θέλει νὰ γίνῃ παῖς ἄλ-
λὴν μίαν φορὴν;

24. Κεκλιμένοι ἐπὶ τῶν κυματοπλήκτων πλευρῶν
τοῦ πλοίου ἵνα θεωρήσωμεν τὸν δίσκον τῆς Ἐκάτης,
ἢ ὅποια ἀντανακλᾷ εἰς τὸ κάτοπτρον τοῦ Ὠκεᾶνου,
λησμονοῦμεν τὰς ἐλπίδας καὶ τὴν ὑπερηφάνειάν μας·
ἡ ψυχὴ μᾶς ἀναπολεῖ ἀνεπαισθήτως εἰς τὴν μνήμην μας
τὸ παρελθόν. Οὐδεὶς θνητὸς ὑπάρχει ὁ ὅποιος, ὅσον
δυστυχῆς καὶ ἂν ᾖ, νὰ μὴ εἶχέ ποτε λατρεύσει
ὑποκείμενόν τι πρῶσφιλέστερον ἑαυτοῦ, τὸ ὅποιον ἀπὸ
καιρὸν εἰς καιρὸν νὰ μὴ ἀποσπᾷ ἐν δάκρυ ἀπὸ τοὺς
ὀφθαλμοὺς του. Τοιοῦτον εἶναι τὸ δξύ βέλος τοῦ ἔρω-
τος, τὸ ὅποιον διαπερᾷ μετ' ἄλγους τὴν καρδίαν, καὶ
τοῦ ὀπίου ματαίως προσπαθεῖ νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν
σκληρὰν αἰγμῆν.

25. Ὅταν τις ἴσταται ἐπὶ τῶν βράχων θεωρῶν τὴν θάλασσαν, ὅταν τις πλανᾶται μὲ βραδεία βήματα ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δασῶν, ὅταν περιπατῆ εἰς τόπους ἐρήμους μακρὰν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν ἐπάτησαν ἀνθρώπινοι πόδες· ὅταν τις ἀναρριχᾶται εἰς τὰ ἀπότομα ὄρη, μακρὰν τῶν ἀνθρωπίνων βλεμμάτων, ὅπου πλανῶνται αἱ ἀγέλαι τῶν ζῶων ἄνευ μάνδρας καὶ ποιμένος· ὅταν μένη τις μεμονωμένος ἀκουμβῶν ἐπὶ τῶν κρημνῶν ἢ πλησίον ἀφριζόντων καταρράκτων, τότε δὲν εὐρίσκεται ἐν πραγματικῇ μοναξίᾳ, διότι ὁμιλεῖ μὲ τὴν φύσιν θαυμάζων τὰς καλλονὰς καὶ τοὺς ἀνεξαντλήτους θησαυροὺς τῆς.

26. Ἄλλ' ἐν μέσῳ τῆς πληθύος, τοῦ θορύβου καὶ τῆς συβρᾶξεως τῶν ἀνθρώπων, ὅταν βλέπη τις, ἀκούη, αισθάνηται καὶ εὐνοῆται ὑπὸ τῆς τύχης, ἀλλ' ἀηδιάσας τὸν κόσμον ζῆ βίον πλάνητα χωρὶς νὰ ἔχη οὐδένα ὁ ὁποῖος νὰ τὸν ἀγαπᾷ, οὐδένα τὸν ὁποῖον νὰ ἀγαπᾷ αὐτὸς, περικυκλούμενος δὲ ὑπὸ αἰσχυρῶν κολάκων μισούντων τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς δυστυχεῖς, ὅταν δὲν ἔχη οὔτε ἓνα εἰλικρινῆ φίλον τὸν ὁποῖον ἢ συμπάθεια νὰ κάμνη εἰς αὐτὸν προσφιλεῖ, καὶ ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ ἢ ἐν τῇ δυστυχίᾳ τῶν φίλων του νὰ μεταβάλλῃ τὴν χαρὰν του εἰς λύπην, ὅταν λέγω, δὲν ἔχη τις ἓνα ἀληθῆ φίλον μεταξύ ὄλων οἱ ὁποῖοι τὸν χολακεύουσι καὶ εὐεργετοῦνται ὑπ' αὐτοῦ, τότε εἶναι πραγματικῶς μόνος, καὶ ταύτην τὴν κατάστασιν καλῶ ἀληθῆ ἐρημίαν!

27. Μυριακίς εὐτυχέστεροι εἶναι οἱ εὐσεβεῖς ἐρημίται, τοὺς ὁποίους ἀπαντᾷ ὁ περιηγητὴς εἰς τὰς γιγαντιαίας κορυφὰς τοῦ ὄρους Ἄθω, ὅταν ὑπάγῃ νὰ ὀνειροπολήσῃ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τὴν ὄρῳσον τῆς ἐσπέ-

ρας (1). Ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ τούτου ὄρους φαίνεται θάλασσα τόσον γαληνιαία, καὶ οὐρανὸς τόσον αἰθριος, ὥστε πᾶς θεατῆς θέλει νὰ διαγάγῃ τὸν λοιπὸν βίον του εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν τόπον· μετὰ λύπης ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὸ θελκτικὸν τοῦτο θέαμα καὶ μετὰ στεναγμῶν εὐχεται νὰ εἶχε ζήσει ὅλην του τὴν ζωὴν ὡς οἱ εὐσεβεῖς οὗτοι ἀναχωρηταί, μισῶν ἔτι μᾶλλον τὰ ἐγκόσμια, τὰ ὁποῖα σχεδὸν ἐλησμόνησεν.

28. Διέλθωμεν ἐν σιγῇ τὴν μονοτονίαν τῶν ὑγρῶν κελεύθων τῶν τοςάκις αὐλακισθέντων, ἀλλὰ μὴ διατηρούντων οὐδὲν ἴχνος τῶν διαπλεόντων αὐτὰ πλοίων· οὐδὲν θέλω εἰπεῖν περὶ τῆς γαλήνης καὶ τῆς τριχυμίας, περὶ τῶν οὐρίων, ἢ ἐναντίων ἀνέμων οὔτε περὶ τῶν μεταβολῶν τῶν στοιχείων. Οἱ κάτοικοι τῶν πλευστῶν τούτων φρουρίων γνωρίζουσι τὴν διαδοχὴν τῆς χαρᾶς καὶ τῆς λύπης· ἡ ἀστασία τῶν ἀνέμων καὶ τῶν κυμάτων ματαιώνει πολλάκις τὰς εὐχὰς τῶν ναυτῶν· ἀλλὰ φθάνει τέλος ἡ ποθητὴ στιγμή ὅτε ὅλοι φωνοῦσι: Ξηρά! Ξηρά! καὶ ὅλων αἱ καρδίαι πληροῦνται εὐθυμίας.

29. Μὴ λησμονήσωμεν ὅμως τὰς νήσους τῆς Καλυψοῦς τὰς παρακειμένας ὡς ἀδελφὰς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ὠκεανοῦ· ὁ λιμὴν των εἶναι εἰσέτι προσφιλέσ ἄσυλον εἰς τοὺς κεκμηκότας θαλασσοπόρους, καὶ τοῖ

(1) Μία τῶν μεγίστων τέρψεων τοῦ Βύρωνος, ὡς τὸ διηγεῖται ὁ ἴδιος εἰς τὸ ἡμερολόγιόν του, ἦτο νὰ κάθῃται, μετὰ τὸ κολύμβημα, ἐπὶ βράχου τινος ὑψηλοῦ ὑπεράνω τῶν θαλασσῶν καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖ θεωρῶν τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν θάλασσαν. Ὁ βίος του, ὡς καὶ ἡ ποίησις του, ἦτον ἀληθῶς ποιητικὸς. Πολλάκις περιβλεθμένος τὸν χονδρὸν μανθῦαν του ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῶν σανίδων τοῦ καταστρώματος, ἐνῶ οἱ ἄνεμοι καὶ τὰ κύματα ἐμυκῶντο περὶ αὐτόν. Ἐν τεμάρχιον ἄρτου καὶ ἐν ποτῆριον ὕδατος ἤρχουν διὰ τὴν καθημερινὴν τροφήν του.

ἡ ὠραία θεὰ πρὸ πολλοῦ ἔπαυσε τοῦ νὰ βρέχη μὲ τὰ δάκρυά της τοὺς ἀγόνους βράχους των, καὶ τοῦ νὰ περιμένη τὴν ἐπάνοδον τοῦ προτιμήσαντος αὐτῆς θνητὴν σύζυγον Ὀδυσσεώς. Ἐδῶ ὁ υἱὸς τοῦ Τηλέμαχος ἔπιε τὸ ἄλμυρον ὕδωρ τῆς θαλάσσης ριφθεὶς ἐντὸς αὐτῆς ὑπὸ τοῦ αὐστηροῦ Μέντορος, ἡ δὲ ἄνασσα τῶν νυμφῶν, στερηθεῖσα οὕτω τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἐβυθίσθη εἰς διπλὴν λύπην.

30. Ἡ βασιλεία της δὲν ὑπάρχει πλέον· τὰ γοητευτικὰ θέληγτραά της δὲν εἶναι πλέον ἐπίφοβα. Ἄλλ' ὡς ἐκ τούτου μὴ ἀπατάσαι, νέε ξένε, ἔχων τυφλὴν ἐμπιστοσύνην· ὀπλίσθητι μᾶλλον μὲ σύνεσιν διότι μία θνητὴ ἄνασσα κατέχει τὸν θρόνον τῆς ἐπικινδύνου θεᾶς, καὶ ἴσως ἐν αὐτῇ εὔρης μίαν ἄλλην Καλυψώ. Ἀξιέραστε Φλωρεντία! ἐὰν τὸ κάλλος ἐδύνατο εἶτι νὰ θέλξῃ τὴν ἄλλοτε λίαν εὐπιστον καρδίαν μου, ἡ ὁποία παρητήθη παντὸς ἔρωτος, ἡ καρδία μου αὕτη ἤθελεν εἶναι ὄλωσ ἰδική σου· ἀλλὰ κατεχόμενος ὑπὸ ἀφάτου λύπης δὲν τολμῶ νὰ προσφέρω ἀνάξιον θυμίαμα εἰς τὸν βωμόν σου, οὔτε νὰ λυπήσω τὴν ψυχὴν σου.

31. Τοιαύτας σκέψεις εἶχεν ὁ Γοῖλδ Ἀρόλδος ὅτε εἶδε τὴν νέαν ταύτην, τῆς ὁποίας ἡ ὠραιότης τῷ ἐνέπνευσεν ἀγνὸν θαυμασμόν· ὁ ἔρωσ δὲν τὸν ἐπλησίασε, διότι ἐνεθυμεῖτο μὲν ὅτι ὁ Ἀρόλδος εἶχε πολλάκις προσφέρει θυσίας εἰς τοὺς βωμούς του, ἀλλ' ἐγνώριζεν ἤδη ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ τὸν ἀριθμῇ μεταξὺ τῶν ἀγνωριζόντων τοὺς νόμους τοῦ θνητῶν. Ὅθεν ὁ θεόπαις οὗτος παρητήθη διὰ παντὸς τοῦ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὴν καρδίαν του, ἡ ὁποία ἀντέσχεν εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην ἔφοδον, καὶ δὲν ἀμφίβαλλε πλέον ὅτι ὄλα τὰ θέληγτραά του ἦσαν ἀνίσχυρα κατὰ τοῦ Ἀρόλδου.

32. Πόσον ἐξεπλάγη ἡ ὠραία Φλωρεντία ἰδοῦσα ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος, τὸν ὁποῖον ἔλεγον λῖαν ἐρωτόληπτον, ἐθαύμαζεν ἄνευ συγκινήσεως τὸ κάλλος τῆς, τὰ ὁποῖον τόσοι ἄλλοι ἐλάτρευον μετ' ἀληθείας ἢ μετὰ προσποιήσεως, ὀρκιζόμενοι νὰ ᾔηαι πιστοὶ διὰ βίου εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐρωμένης των, ἐξαρτῶντες ἀπὸ αὐτὴν μόνην τὴν τύχην τῆς ζωῆς των, καὶ ἐπαναλαμβάνοντες τέλος ὅλους τοὺς ὄρκους τοὺς ὁποίους ἡ ὠραιότης ἀπαιτεῖ ἀπὸ τοὺς δούλους τῆς! Ἡὼς ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος ἠδύνατο νὰ ἀναισθητῆ, ἢ νὰ μὴ προσποιῆται ὅτι αἰσθάνεται τὴν ἐρωτικὴν ἐκείνην φλόγα, τῆς ὁποίας ἡ ἔκφρασις δύναται νὰ ληφθῆ μετ' ἀδιαφορίας, ἀλλὰ οὐδέποτε μετ' ὀργῆς;

33. Ἡ καρδία αὕτη, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζε μαρμαρίνον καὶ ἡ ὁποία εὔρισκεν ἄσυλον ἐν τῇ σιγῇ ἢ ἐκρατεῖτο ἀπομεμακρυσμένη ὑπὸ τῆς ὑπερηφαιίας, δὲν ἦτον ἀπειρος εἰς τὴν τοῦ διαφθορέως τέχνην (1), διότι εἶχεν ἄλλοτε στήσει εἰς πολλὰ μέρη τὰς παγίδας τῆς ἀκολασίας. Ἐὰν εἶχε παραιτηθῆ τῶν ἀτίμων τεχνασμάτων του, τοῦτο ἔπραξε μόνον ὅτε δὲν εὔρισκε πλέον ὑποκείμενον ἄξιον τῶν ἐπιθυμιῶν του. Ὁ Ἀρόλδος ὁμως δὲν κατεδέχεται σήμερον νὰ μεταχειρισθῆ τοιαῦτα μέσα θριάμβου. Καὶ ἐὰν οἱ ὠραῖοὶ ὀφθαλμοὶ τῆς Φλωρεντίας ἐνέπνεον ἔρωτα ἐν τῇ καρδίᾳ του, οὐδέποτε ἤθελεν ἐξομοιωθῆ μὲ τὸ πλῆθος τῶν ἐρωτομανῶν λατρευτῶν τῆς.

34. Πολὺ ὀλίγον γινώσκει τὰς γυναῖκας ἐκεῖνος ὅστις νομίζει ὅτι ἡ ἄστατος καρδία των κατακτᾶται

(1) Πρὸς ἀνασκευὴν τοῦ στίχου τούτου ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρωμιν τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ ποιητοῦ, τῷ 1824 — « Δὲν εἶμαι οὔτε Ἰωσήφ, οὔτε Σκιπίων, ἀλλὰ δύναμαι νὰ βεβαιώσω ἀφόβως ὅτι οὐδέποτε διέφθειρα γυναῖκα ».

διὰ στεναγμῶν. Ἡ γυνὴ ἀφοῦ ἅπαξ ὑποτάξῃ τὰς καρδίας τῶν λατρευτῶν τῆς περιφρονεῖ αὐτοῦς. Ὅθεν οὐδέποτε πρέπει, ὁ θέλων νὰ θριαμβεύσῃ ἐραστής, νὰ δεικνύῃ πολλὴν ταπείνωσιν ὅταν ὁμολογῇ τὸ πάθος τοῦ πρὸς τὴν ἐρωμένην του· διότι ἄλλως θέλει τὴν ἰδεῖ περιφρονοῦσαν τὰς ἐρωτικὰς φλόγας του μεθ' ὅλην τὴν ζωηρὰν εὐγλωττίαν του. Μάλιστα εἶναι φρόνιμον νὰ κρύπτῃ τις τὸν ἔρωτά του ἢ νὰ ὑποκρίνηται· μία τολμηρὰ ἐξομολόγησις δὲν ἀπαρέσκει εἰς τὰς ὥραιάς. Ἄναψον καὶ σβέσον ἀλληλοδιαδόχως τὴν ὀργὴν των, καὶ ἐντὸς ὀλίγου θέλουν στέψῃ τὰς εὐχὰς σου.

35. Ἀλήθεια ἀρχαιοτάτη καὶ πικροτάτη διὰ τοὺς λαβόντας πλείονα πείραν αὐτῆς εἶναι, ὅτι ὅταν ὁ ἐραστής βλέπῃ ἐστεμμένους ὄλους τοὺς πόθους του, τότε ἡ ἀμοιβὴ τῶν τόσων στεναγμῶν του τῷ φαίνεται ἀναξία τῶν κόπων του. Ἡ φθορὰ τῆς νεότητος, ὁ ἐξευτελισμὸς τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς τιμῆς εἶναι οἱ καρποὶ τοῦ εὐτυχοῦς ἔρωτος. Ἐὰν πάλιν διὰ σκληρᾶς εὐεργεσίας ἢ ἐλπίς τοῦ ἐραστοῦ ψευσθῇ ἐνωρίς, ἡ πληγὴ δηλητηριάζεται καὶ γίνεται ἀνίατος, ὅταν ὁ ἔρως αὐτὸς παύσῃ τοῦ νὰ ἀρέσκῃ.

36. Ἄλλ' ἄς μὴ ἀπομακρύνωμαι ἀπὸ τὸ ἄσμά μου χρονοτριβῶν εἰς τοιαύτας φλυάρους παρεκβάσεις, διότι ἔχομεν εἰσέτι πολλὰ ὄρη νὰ ἀναβῶμεν, πολλὰς ἀκτὰς νὰ παραπλεύσωμεν ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῆς σκεπτικῆς μελαγχολίας καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῆς φαντασίας. Μέλλομεν νὰ διατρέξωμεν χώρας τοιαύτης καλλονῆς ὅποιαν δύναται νὰ πλάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φαντασία κατὰ τὰς μονήρεις ὄνειροπολήσεις τῆς, χώρας ὁποίας ὑμνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς εἰς τὰς νέας εὐτοπίας των, τὰς σκοπούσας νὰ ἀιδάξωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ποῖον ὑψηλὸν προορισμὸν ὀφείλουσι νὰ ἀποβλέπωσιν, ἐὰν τὰ

διεφθαρμένα ταῦτα πλάσματα ἐγίνοντό ποτε ἐπίδεικτικά τοιούτων μαθημάτων.

37. Ἡ φύσις εἶναι πάντοτε ἡ καλλίστη τῶν μητέρων, ὅσον εὐμετάβλητος καὶ ἂν ἦναι εἰς τὰς διαφοροὺς ἐπόψεις της. Θέλω νὰ λάβω ὡς θέμα τῶν ἁσμάτων μου τὰς εἰκόνας τὰς ὁποίας μᾶς παρουσιάζει, ἐγὼ τὸν ὁποῖον αὐτὴ οὐδόλως ἐπροίκισεν ὡς τὰ εὐνοούμενα τέκνα της, μολονότι ποτὲ δὲν ἔπαυσα τοῦ νὰ τὴν ἀγαπῶ. ὦ! πόσον ὠραία εἶναι εἰς τὰς ἀγρίας καλλονάς της, ὅταν οὐδὲν ἔντεχνον ἔργον μολύνη τὴν ἀφελῆ χάριν της. Νομίζω ὅτι βλέπω αὐτὴν μειδιῶσαν πρὸς με τὴν τε ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, καὶ ὁμως τῇ προσήνεγκον ἀλλόκοτον λατρείαν, ἀναζητῶν καὶ ἀγαπῶν αὐτὴν περισσότερον τότε ἰδίως ὅταν κατειχόμεν ὑπὸ μισανθρωπίας.

38. Ὡ γῆ τῆς Ἀλβανίας, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Σκενδέρβης, τοῦ ὁποίου ἡ ἱστορία εἶναι ἀντικείμενον θαυμασμοῦ διὰ τοὺς νέους καὶ φάρος διδασκαλίας διὰ τοὺς σοφοὺς· σὺ ὑπῆρξας πατρίς τοῦ ἄλλου ὁμονύμου του ἥρωος (1), ὁ ὁποῖος τοςάκις ἐνίκησε τοὺς ἐχθροὺς του διὰ τῶν ἱπποτικῶν ἀνδραγαθημάτων του. Ἀλβανία, ἐπίτρεψόν με νὰ θεωρήσω τοὺς τραχεῖς βράχους σου καὶ τὰ ἄγρια τέκνα σου! ὁ σταυρὸς δὲν φαίνεται, ἀντ' αὐτοῦ δὲ οἱ μιναρέδες σου καὶ ἡ ὠχρὰ ἡμισέληνος λάμπουσιν εἰς τὴν κοιλάδα ἐν τῷ μέσῳ δασῶν κυπαρίσσων σκιαζουσῶν τὰ πέριξ ἐκάστης πόλεως.

(1) Ἰσκενδερ εἶναι τουρκιστὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλεξάνδρου. Δὲν ἔξεύρω ἐὰν ὀρθῶς ὠνόμασα τὸν περιφημον Σκενδέρβεην συμπατριώτην τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου γεννηθέντος εἰς τὴν ἐν Μακεδονίᾳ Πέλλαν, ἀλλ' ἠκολούθησα τὸν Γίββωνα, ὁ ὁποῖος ἔδωκε τὸ αὐτὸ ὄνομα εἰς τὸν Πύρρον ὁμιλῶν περὶ τῶν κατωρθωμάτων του. (Βλέπε καὶ παράρτημα Α΄.)

39. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος εἶδε κατὰ τὸν πλοῦν τοῦ τὴν ξηρὰν νῆσον ὅπου ἡ Πηνελόπη ἐθεώρει τὴν θάλασσαν τεθλιμμένη (1): περαιτέρω παρετήρησε τὸν μέχρι τῆς σήμερον περίφημον βράχον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τὸ καταφύγιον τῶν ἀπηλπισμένων ἐραστῶν καὶ ὁ τάφος τῆς Λεσβίας μούσης (2). Δυστυχῆς Σαπφῶ! Δὲν ἠδυνήθη λοιπὸν ὁ θεὸς τῆς ποιήσεως νὰ σώσῃ τὴν τοιοῦτου ἱεροῦ πυρὸς ἔμπλεον καρδίαν σου! Πῶς ἀφῆκε ν' ἀπολεσθῇ ἡ δοῦσα τὴν ἀθανασίαν, ἐὰν ἀληθεύῃ ὅτι τὴν ποιητικὴν λύραν στέφει αἰωνία δόξα, ἡ ὁποία εἶναι ὁ μόνος παράδεισος, εἰς ὃν τὰ τέχνα τῆς γῆς δύνανται νὰ ἀποβλέψωσιν;

40. Ἦτον ὠραία φθιναπωρινὴ ἑσπέρα ὅτε ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος ἐχαιρέτισε μακρόθεν τὸ ἀκρωτήριον τῆς Λευκάδος (3), τὸ ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ καὶ κατέλειπε μὲ λύπην του. Πολλάκις εἶδε τὰ μέρη ἐνθα συνεκροτήθησαν ἀξιομνημόνευτοι ναυμαχίαι, ἥτοι τὰ Ἄκτιον, τὴν Ναυπάκτον καὶ τὸ Τραφαλγάρ (4): ἀλλ' ἐθεώρει αὐτὰ ἀπαθῶς, διότι γεννηθεῖς, φαίνεται ὑπὸ ἀφιλόδοξον ἀστέρα δὲν ἠγάπα τὰς διηγήσεις τῶν αἱματηρῶν μαχῶν ἢ τῶν πολεμικῶν ἀνδραγαθημάτων,

(1) Ἐννοεῖ τὴν Ἰθάκην πατρίδα τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐνθα ἡ Πηνελόπη περιέμενε μετ' ἀπαραδειγματίστου πίστεως τὸν ἐπὶ εἰκοσαετίαν ἀπόντα σύζυγόν της.

(2) Τῆς Σαπφῶς, ἡ ὁποία ἔνεκα τῆς ἐξόχου ποιήσεώς της ἐπωνομάσθη δεκάτη μουσα.

(3) Τὸ ἀκρωτήριον τοῦτο ὀνομάζεται τὸ ἄλμα τοῦ Ἔρωτος, διότι ἐκεῖθεν, ὡς λέγουσιν, ἡ Σαπφῶ ἐβρίφη εἰς τὴν θάλασσαν.

(4) Ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου δὲν ὑπῆρξεν ἥττον αἱματηρὰ καὶ γόνιμος συνεπειῶν ἢ ἡ τοῦ Ἄκτιου καὶ ἡ τοῦ Τραφαλγάρ, ἂν καὶ δὲν ἦναι ἐπίσης γνωστή: ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου ἐγένετο εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, τὸν καὶ κόλπον τῶν Πατρῶν καλούμενον. Ἐδῶ ἀπώλεσε τὴν ἀριστερὰν χεῖρά του ὁ συγγραφεὺς τοῦ Δὸν Κισσώτου.

καὶ ἀπεστρέφετο τὸ ἐπάγγελμα τῶν μαχητῶν, τοὺς ὁποίους ἔβλεπε μετὰ περιφρονητικοῦ μειδιάματος.

41. Ἄλλ' ὅτε εἶδε τὸν νυχτερινὸν ἀστέρα λάμπα ποντα ὑπεράνω τοῦ θλιβεροῦ ἀκρωτηρίου τῆς Λευκάδος, ὅτε ἐχαιρέτησε τὸ τελευταῖον τοῦτο καταφύγιον τοῦ δυστυχοῦς ἔρωτος ἠσθάνθη ἢ ἐνόμισεν ὅτι ἠσθάνθη ἀσυνήθη συγκίνησιν· καὶ ἐνῶ τὸ πλεῖον ἔπλεε μεγαλοπρεπῶς ὑπὸ τὴν σκιάν τὴν ὁποίαν ὁ ἀρχαῖος αὐτοῦ βράχος σχηματίζει μακρόθεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὁ ὀφθαλμὸς του παρετήρει τὸν μελαγχολικὸν βῆσιν τῶν ὑδάτων· καὶ τοι δὲ βεβυθισμένος εἰς τὰς συνήθεις τοῦ σκέψεις, ἐφαίνετο πραότερος καὶ τὸ μέτωπόν του ἦτο γαληνιώτερον.

42. Ἦδη ἡ κροκόπεπλος ἠὼς ἐφανισθεῖσα φωτίζει τοὺς ἀγρίους λόφους τῆς Ἀλβανίας καὶ τοὺς φοβεροὺς βράχους τοῦ Σουλίου· ἡ ἀπωτάτη κορυφὴ τοῦ Πίνδου εἶναι ἐστεμμένη μὲ νέφη καὶ χιόνας, εἰς τὰς ὁποίας αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ ἡλίου διδόναι ὥρατον πορφυροειδὲς χρῶμα· οἱ πρῶτοι αἵμοι διαλύονται καὶ ἀφίνουσιν ἐλευθέραν τὴν θεάν τῶν ὄρεινῶν κατοικιῶν, πλησίον τῶν ὁποίων ὠρύονται οἱ λύκαι καὶ ὁ ἀετὸς ὀξύνει τὸ ράμφος του· τὰ σαρχοβόρα ὄρνεα, τὰ ἄγρια θηρία καὶ ὁ τούτων ἀγριώτερος ἄνθρωπος εὐρίσχουσι καταφύγιον εἰς τὰ μέρη ταῦτα, ὅπου ὡσαύτως συσσωρεύονται καὶ ἐκεῖναι αἱ τρομεραὶ καταγιγίδες, αἱ ὁποῖοι θολοῦσι τὴν τελευταίαν ὥραν τοῦ ἔτους.

43. Φθάσας εἰς τούτους τοὺς τόπους ὁ Ἀρόλδος ἠσθάνθη τέλος ἑαυτὸν πραγματικῶς μόνον καὶ ἀπεχαιρέτησε διὰ πολὺν χρόνον τὰ χριστιανικὰ ἔθνη· ἐβρίφθη τώρα ριψοκινδύνως εἰς μίαν ἄγνωστον χώραν τὴν ὁποίαν ὄλοι οἱ περιηγηταὶ θαυμάζουσιν, ἀλλ' οἱ

πλεῖστοι φοβοῦνται νὰ ἐπισκεφθῶσιν· ἡ καρδία του ἦτον ὠπλισμένη κατὰ τοῦ πεπρωμένου· οὐδέποτε μὲν ἀνεζήτηε τὸν κίνδυνον, ἀλλ' οὐδέποτε ὠπισθοχώρει εἰς τὴν προσέγγισίν του. Οἱ τόποι οὗτοι ἔχουσι ἀγριωπὴν ἀποψιν, ἀλλὰ παρέχουσι καινὸν θέαμα· αὕτη δὲ ἡ ἰδέα τῷ ἐμετρίαζε τὸν καύσονα τοῦ θέρους, τὸ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος καὶ τοὺς συνεχεῖς κόπους τῆς περιηγήσεως.

44. Ἐδῶ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ (διότι ἀπαντᾶται εἰσέτι ἂν καὶ ὀνειδιζόμενος ὑπὸ τῶν περιτετμημένων) δὲν παρέχει ἐκείνην τὴν ὑπερηφάνειαν τὴν τόσον ἀγαπητὴν εἰς τοὺς φιλοδόξους λειτουργοὺς του, διότι οἱ κληρικοὶ καθὼς καὶ οἱ ἀπλοῖ χριστιανοὶ περιφρονοῦνται ἐξίσου.

Μιαρὰ δεισιδαιμονία! ὅπωςδῆποτε καὶ ἂν μεταμορφωθῆς, εἴτε ὡς εἰδῶλον, εἴτε ὡς ἅγιος, εἴτε ὡς παρθένος, εἴτε ὡς προφήτης, εἴτε ὡς ἡμισέληνος, εἴτε ὡς σταυρὸς, οἷονδῆποτε καὶ ἂν ἂν ἦναι τὸ σύμβολον τὸ ὁποῖον προσφέρεις πρὸς λατρείαν τῷ κόσμῳ, εἶσαι μόνον μέσον θησαυρισμοῦ διὰ τὸν ἱερέα καὶ ὀλέθρου διὰ τὴν λοιπὴν ἀνθρωπότητα. Τίς δύναται νὰ χωρίσῃ τὸ κίβδηλον μέταλλόν σου ἀπὸ τὸν χρυσὸν τῆς ἀληθοῦς λατρείας;

45. Ἴδου ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φαίνεται, ὅπου ποτε ἀπωλέσθη τὸ κράτος τοῦ κόσμου διὰ μίαν ἀξίεραστον καὶ ἀβλαβῆ γυναῖκα! Ἐντὸς τοῦ κόλπου τοῦτου, τοῦ ὁποῖου τὰ ὕδατα ῥυσοῦνται ἐλαφρῶς ὑπὸ τῆς αὔρας, οἱ Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀσίας (1) ἐπολέμησαν μὲ τὰς ναυτικὰς δυνάμεις των τὰς ὁποίας ἔφερον εἰς μίαν ἀμφίβολον νίκην καὶ εἰς

(1) Λέγουσιν ὅτι τὴν προτεραιάν τῆς περὶ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίας, συγκροτηθείσης τῇ 2 Σεπτεμβρίου τοῦ 31 π. Χ. ἔτους, ὁ Ἀντώνιος εἶχε μὲθ' ἐαυτοῦ δεκατρεῖς βασιλεῖς.

βεβαιοτάτην σφαγήν. Ἴδου τὸ μέρος ὅπου ἠγέρθησαν τὰ τρόπαια τοῦ δευτέρου Καίσαρος (1), τὰ ὅποια σήμερον κεῖνται κατερημιμένα ὡς καὶ αἱ ἐγείρασαι αὐτὰ χεῖρες. Ὡ ἐστεμμένοι στασιασταί, ὑμεῖς πολυπλασιάζετε τὰ δεινὰ τῶν ἀνθρώπων! Μεγάλε Θεέ! ὁ κόσμος οὗτος, ἔργον τῶν χειρῶν σου, προώριστα λοιπὸν νὰ κερδιῆται καὶ ν' ἀπόλλυται ὑπὸ τοιούτων τυράννων;

46. Ἀπὸ τῶν ἀποτόμων βράχων, οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουσιν ὡς προτειχίσματα τῆς Ἀλθανίας, μέχρι τοῦ κέντρου τῶν Ἰλλυρικῶν κοιλάδων, ὁ Τσιλδ Ἀρόλδος διέτρεξε πλεῖστα ὄρη εἰς μέρη οὐδόλως σχεδὸν ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἐν τοσοῦτῳ καὶ αὐτὴ ἡ τόσον πεφημισμένη Ἀττικὴ σπανίως ἐπιδεικνύει τόσον τερπνάς κοιλάδας, οἷαι εἰσὶν αἱ τῆς Ἀλθανίας, ὅπου ὁ περιηγητὴς εὐρίσκει ὅλας τὰς καλλονὰς διὰ τὰς ὁποίας τὰ τέμπη καυχῶνται· οὐδ' αὐτὸς ὁ τόσον ἱερόε καὶ προσφιλέε τοῖε ποιηταῖε Παρνασσόε δύναται νὰ ἐξισωθῆ με τινασ τοποθεσίας κρυπτομέναε ὅπιαθεν τούτων τῶν βράχων.

47. Ἐπέρασε τὸν χιονοστεφῆ Πίνδον, διέβη τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην (2), καὶ παραδραμῶν τὴν πρωτεύουσαν τῆε χώραε, ἐξηκολούθησε τὴν ὁδοιορίαν του, ἵνα χαιρετήση τὸν ἡγεμόνα τῆε Ἀλθανίας (3), τοῦ ὁποίου αἱ διαταγαί εἶναι σεβαστότεραι τῶν νόμων, διότι με αἱματηράν χεῖρα διοικεῖ φιλοτάραχον καὶ τολμηρὸν ἔθνος. Εὐρίσκονται ὁμως εἰσέτι εἰε τινε

(1) Ἡ Νικόπολιε, τῆε ὁποίας τὰ ἐρείπια κατέχουσι μεγάλην ἔκτασιν, κεῖται ὀλίγον μακράν τοῦ Ἀκτιού, ὅπου φαίνονται εἰσέτι λείψανά τινε τῶν τοίχων τοῦ ἵπποδρόμου.

(2) Κατὰ τὸν Πουκεβίλλην αὐτὴ εἶναι ἡ σήμερον λίμνη τῶν Ἰωαννίνων, ἀλλ' ὁ Πουκεβίλληε δὲν εἶναι πάντοτε ἀκριθῆε.

(3) Τὸν περίφημον Ἀλῆ Πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων.

μέρη ὄρειναί τινες φυλαί αἱ ὁποῖαι περιφρονοῦσι τὴν δύναμίν του, καί, ἐκ τῶν βραχῶδων φρουρίων των προκαλοῦσαι εἰς μάχην τοὺς στρατοὺς του, δὲν ὑπέικουσιν εἰμὴ μόνον εἰς τὸν χρυσόν (1).

48. Μοναστικὸν ὄρος τῆς Ζίτζας (2), εὐτυχὲς καὶ ἱερὸν ἄσυλον, ὅτε φθάσαντες εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ κατὰσκιον κορυφὴν σου, φέρωμεν τὰ βλέμματα ἡμῶν ὑπὸ τοὺς πόδας μας, ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν μας καὶ πέριξ ἡμῶν, ὁποῖαι χροιαὶ ἀντάξιαί τῆς Ἰριδος, ὁποῖαι γοητευτικαὶ καλλοναὶ ἐμφανίζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς μας! πέτραι γραφικαί, σκιαὶ δροσεραὶ, λόφοι χαροποιοί, τὰ πάντα φαίνονται διὰ μιᾶς ὡς ἐν σκηνογραφίᾳ, τὸ δὲ κυανοῦν οὐράνιον χρῶμα σχηματίζει θόλον ἀντάξιον τῶν θελκτικῶν ἐκείνων τόπων· περραιτέρω, ὁ τραχὺς ἤχος μακρυνοῦ χειμᾶρρου μᾶς δεικνύει τὸ καταπίπτον ὕδωρ καταβράχτου ἐλικοδρομοῦντος μεταξὺ τῶν ἀποτόμων ἐκείνων βράχων, τῶν

(2) Πεντακισχίλιοι Σουλιῶται, κατέχοντες τὸ φρούριον τοῦ Σουλίου καὶ τοὺς περικειμένους βραχώδεις λόφους, ἀντείχον ἐπὶ δέκα ὀκτῶ ἔτη κατὰ τριακοντακισχίλιων Ἀλβανῶν· ἀλλὰ τὸ φρούριον ἠλώθη τέλος διὰ προδοσίας. Διαρκοῦντος τοῦ δεκακοκταετοῦς τούτου πολέμου οἱ Σουλιῶται διέπραξαν ἀνδραγαθήματα ἀντάξια τῶν ἐνδοξοτέρων ἡμερῶν τῆς Ἑλλάδος.

(2) Ἡ μονὴ καὶ ἡ κόμη τῆς Ζίτζας εἶναι ἐν τέταρτον ὥρας μακρὰν τῶν Ἰωαννίνων. Τὸ Μαυροπόταμον ἢ Καλάμας (ὁ ἀρχαῖος Ἀχέρων) ῥέει εἰς τὴν κοιλάδα· ὀλίγον δὲ μακρὰν τῆς Ζίτζας σχηματίζει ὠραῖον καταβράχτην. Ἡ τοποθεσία τῆς εἶναι μία τῶν ὠραιοτέρων ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ τὰ περὶχωρα τοῦ Δελθινακίου καὶ ἐν μέρος τῆς Ἀκαρνανίας δύνανται νὰ τῇ διαφιλονεικήσωσι τὰ πρωτεῖα. Οὔτε οἱ Δελφοὶ, οὔτε ὁ Παρνασσός, οὔτε τὸ Σούμιον δύνανται νὰ ἐξισωθῶσιν αὐτῇ κατὰ τὴν ὠραιότητα. Ἡ Ἰωνία καὶ ἡ Τρῶς οὐδὲν παρουσιάζουσιν ἐφάμιλλον αὐτῆς. Ἦθελον εἶπει τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῆς προσεγγίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐὰν ἡ θέσις τῆς δὲν παρείχε τόσον διάφορον ἄποψιν, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ συγκριθῇ πρὸς ἐκείνην περὶ τῆς ὁ λόγος.

ὅποιον αἱ ἐξοχαὶ ἐμποιοῦσιν εἰς τὰς ψυχὰς μᾶς φόβον ἅμα καὶ τέρψιν.

49. Οἱ λευκοὶ τοῖχοι τῆς μονῆς διακρίνονται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἄλσους τοῦ στέφαντος τὸν λόφον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἶναι ὠχοδομημένη, καὶ πλησίον τοῦ ὁποίου ὑψοῦνται τὰ περίξ ὄρη ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου ἐπιχείμενα τοῦ λόφου, ὅστις, ἐὰν ἔλειπον τὰ ὄρη, ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἀξιοθέατος διὰ τὸ ὕψος τοῦ.

Ἐδῶ κατοικεῖ ὁ εὐπροσήγορος καὶ φιλόξενος καλόγηρος. Ἐδῶ ὁ διαβάτης λαμβάνει πάντοτε καλὴν ὑποδοχὴν, ἀναχωρῶν δὲ ἐντεῦθεν δὲν δύναται νὰ μὴ συγκινηθῆ ἐὰν ᾖ φιλοθεάμων τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως.

50. Ἄς ἀναπαυθῆ ἐδῶ ἐπὶ τῆς χλόης ὑπὸ τὰ αἰωνόβια ἐκεῖνα δένδρα. Κατὰ τὰς θερμωτάτας ἡμέρας τοῦ θέρους, τερπναὶ αὔραι θέλουσι δροσίξει τὸ στήθος τοῦ μέ τὰς ἐλαφρὰς πτέρυγὰς των, ἐδῶ θέλει ἀναπνεεῖ τὸν καθαρὸν ἀέρα τοῦ οὐρανοῦ, διότι ἡ πεδιάς κεῖται πολὺ μακρὰν ὑπὸ τοὺς πόδας του. Ἄς γευθῆ τῶν ἀγνῶν ἠδονῶν ἐνόςῳ τῷ προσφέρωνται· ἐδῶ αἱ νοσώδεις καὶ φλογεραὶ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου δὲν δύναται νὰ διαπεράσῳσι τὰ πυκνὰ φυλλώματα· ἄς προσέλθῃ λοιπὸν ἐδῶ ὁ ἀργὸς ἀποδημητὴς μᾶς καὶ ἄς ἐκτείνῃ τὰ κεκμηκότα μέλη του θαυμάζων ἐν ἀνέσει τὴν ἔω, τὸν μεσουράνιον ἥλιον καὶ τὴν ὠραίαν ἐσπέραν.

51. Αἱ σκιεραὶ καὶ παμμεγέθεις Ἄλπεις τῆς Χιμάρας (1), μεγεθυνόμεναι καθόσον τὰς παρατηρεῖ ὁ ὀφθαλμὸς τοῦ θεατοῦ, ἐκτείνονται ἐν εἴδει ἠφαιστείου ἀμφιθεάτρου (2), εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου μία

(1) Ἦτοι τὰ ὄρη τῆς Χιμάρας.

(2) Τα ὄρη τῆς Χιμάρας φαίνονται ὅτι ἀνίκουσιν εἰς σύστημα ἠφαιστείων.

πλουσία κοιλάς σχηματίζει ζώσαν εικόνα· ἐκεῖ βλέπει τις τὰ σκιρτῶντα ποίμνια, τὰ κυμαινόμενα φυλλώματα τῶν δένδρων, πηγὰς ρεούσας μὲ τὰ ἀργυροειδῆ νάματα τῶν καὶ τὴν ὀρεινὴν ἐλάτην κινοῦσαν τοὺς μαύρους κλάδους της. Ἴδου ὁ μέγας Ἀχέρων, ὁ ὁποῖος τὸ πάλαι ἦτον ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἄδην. ὦ Πλούτων, βασιλεῦ τῶν ζοφερῶν ὄχθων τοῦ Ἀχέροντος! ἐὰν ὁ ποταμὸς, ὃν γῶν βλέπω, εἶναι ὁ ἄδης, κλείσον τὰ Ἑλύσιά σου· ἢ σχιά μου οὐδέποτε θέλει ζητήσῃ νὰ τὰ γνωρίσῃ.

52. Οὐδεμιᾶς πόλειος οἱ πύργοι βεβηλοῦσι τὴν χάριссαν ταύτην ἀποψιν· τὰ Ἰωάννινα δὲν εἶναι μακρὰν, ἀλλὰ καλύπτονται ὑπὸ τῶν λόφων· ἐδῶ σπανίως ἀπαντῶνται ἀνθρώπινα ἴχνη, ἐπειδὴ ὀλίγαι μόνον κῶμαι εὐρίσκονται καὶ τινες μονῆρεις καλύβαι αἰωρούμεναι ἐπὶ τοῦ χεῖλους τῶν κρημνῶν, ἡ αἰξ νέμεται ἡσύχως τοὺς ἀπαλοὺς θάμνους, ὁ δὲ μικρὸς βοσκὸς κεκαλυμμένος μὲ τὴν λευκὴν ἐφεστρίδα του (1) εἶναι ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς κλιτύος βράχου παρατηρῶν μὲ σκεπτικὸν ὄμμα τὸ πλανώμενον ποίμνιόν του, ἐὰν δὲ ἐκραγῇ καταγιγίς διαφεύγει τὴν παροδικὴν ὀρμὴν της στεγαζόμενος ὑπὸ τὸ παρακείμενον ἄντρον.

53. ὦ ἀρχαία Δωδώνη! ποῦ εἶναι τὸ ἱερόν ἄλλος σευ, ἡ προφητικὴ πηγὴ σου καὶ τὸ θεῖον μαντεῖόν σου; Εἰς ποίαν κοιλάδα ἀντήχουν οἱ χρησμοὶ τοῦ Διός; Ποῖα λείψανα μένουσιν ἔτι ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ ἀστεροπητοῦ; Τὰ πάντα, φεῦ, ἐλησμονήθησαν, ὁ δὲ ἄνθρωπος τολμᾷ νὰ παραπονεθῇ ὅταν διαρῥαγῶσιν οἱ προσκολλῶντες αὐτὸν μὲ τὴν ζωὴν ἀσθενεῖς δεσμοί! Παῦσον, ἀνόητον πλάσμα, παῦσον τὰς ἀνωφελεῖς μεμψιμοι-

(1) Ἡ λευκὴ ἐφεστρίς εἶναι ἡ κοινῶς φλοκάτα ἢ λευκὴ καπότα καλουμένη.

ρίας σου! δὲν δύναται ἡ τύχη τῶν θεῶν νὰ γίνη καὶ ἰδική σου; ἢ θέλεις νὰ ἐπιζήσης τοῦ μαρμάρου καὶ τῆς δρυός; δὲν γινώσκεις ὅτι τὰ ἔθνη, καὶ αὐτοὶ οἱ κόσμοι ὑπόκεινται εἰς τὸ δρέπανον τοῦ πανδαμάτορος χρόνου;

54. Ἦδη ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος καταλείπει ὀπισθεν τοῦ τὰ ὄρια τῆς Ἠπείρου· τὰ ὄρη δὲν φαίνονται πλέον εἰς τὴν ὄρασίν του. Κεκμηκῶς δὲ τοῦ νὰ βλέπῃ πάντοτε πρὸς τὰ ὕψη, ἀναπαύει νῦν τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐπὶ χαριέσσης κοιλάδος κεκοσμημένης μὲ τὴν νέαν χλόην καὶ μὲ ὄλον τὸ κάλλος τοῦ φθινοπώρου. Ἡ ὠραιότης τῶν πεδιάδων ἔχει καὶ αὐτὴ τὸ μεγαλειόν της, ὅτε μεγαλοπρεπῆς ποταμὸς ἐλικοδρομεῖ ἐκεῖσε μὲ τὰ στιλπνὰ ὕδατά του, ὅτε οἱ κλάδοι τῶν δένδρων αἰωροῦνται ἐπὶ τῶν ὀχθῶν ἐν εἶδει φυλλίων θόλων, κατοπτρίζονται ἐπὶ τοῦ κρυσταλλοειδοῦς ὕδατος ἢ φωτίζονται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τῆς σελήνης κατὰ τὸ μεσονύκτιον.

55. Ὁ ἥλιος ἔδυσεν ὀπισθεν τοῦ εὐρέος Τομάρου (1)· ἡ βοή τῶν βρόντων ὑδάτων τοῦ ὀρμητικοῦ Λάου (2) ἔφθανε μέχρις ἡμῶν· ὁ σκοτεινὸς πέπλος τῆς νυκτὸς ἐξετείνετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτε ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος παρετήρησεν, ἐγῶ κατέβαινε

(1) Ὁ Τόμαρος, ὄρος τῆς Θεσπρωτίας ἐν Ἠπείρῳ, ὅπου εὐρίσκοντο καὶ λέοντες. Ἐπ' αὐτοῦ ἔκειτο ἡ Δωδώνη καὶ τὸ περίφημον μαντεῖόν της.

(2) Ὁ ποταμὸς Λάος ἦτον ὑπερχειλῆς καθ' ὃν χρόνον ὁ ποιητὴς ἐπέρα αὐτόν· ἀμέσως δὲ ὑπεράνω τοῦ Τεπελίνου ἐφάνετο τόσον εὐρὺς ὅσον ὁ Τάμισις εἰς τὴν Οὐεστμινστέρην· τὸ θέρος ὁμῶς γίνεται πολὺ στενωτέρως. Ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ ὠραιότερος ποταμὸς τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ὃν οὔτε ὁ Ἀχελῷος, οὔτε ὁ Ἀλφειὸς, ὁ Ἀχέρων, ὁ Σκάμανδρος ἢ ὁ Κάυστρος δύναται νὰ πλησιάσῃ κατὰ τὴν καλολογίαν.

τὸν ποταμὸν τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ἐπίκειται, τοὺς πύργους τοῦ Τεπελίνου, τοῦ ὁποίου τὰ λαμπρὰ φῶτα ὠμσίαζον πρὸς μετέωρα. Αὐτοῦ δὲ πλησιάσαντος τὰ ὦτα ἐδόμβησαν ἀπὸ τὴν ὑπόκωφον βοὴν τῆς τῶν μαχητῶν φωνῆς, ἡ ὁποία ἐδιπλασίαζε τὴν βοὴν τοῦ εἰς τὴν ἐπιμήκη κοιλάδα φυσῶντος ἀνέμου.

56. Διέβη πλησίον τοῦ σιωπηλοῦ καὶ ἱεροῦ πύργου τοῦ γυναικωνίτου, καὶ εἰσδύσας ὑπὸ τὰ πλατέα τόξα τῆς πύλης παρετήρησε τὸ ἀνάκτορον τοῦ φοβεροῦ ἡγεμόνος, τοῦ ὁποίου τὴν ἰσχὺν ἀνήγγελλον ὄλα τὰ πέραξ ἀνικείμενα. Ὅτε ὁ Ἀρόλδος συνήντησε τὸν σατράπην τῆς Ἀλβανίας, τὸν εἶδε περικυκλούμενον ὑπὸ λαμπρᾶς πομπῆς δούλοι, εὐνοῦχοι, ξένοι καὶ μαμαθανοὶ καλόγηροι περιμένουσιν εὐσεβάστως τὰς διαταγὰς του. Ἡ κατοικία του ἐντὸς μὲν εἶναι ἀνάκτορον, ἐκτὸς δὲ φρούριον καὶ φαίνεται ὡς τόπος συνεντευξέως παντοίων ἀνθρώπων.

57. Πλήθος πολεμιστῶν ἵππευόντων ἐφ' ἵππων μὲ πολυτελεῆ ἐπιστρώματα ἐσχημάτιζον ἴλην ἵππικου ἐπιτετραπῆκεν. Στρατιῶται μὲ ποικίλας στολάς ἐφύλαττον τοὺς διαδρόμους. Ἐνίοτε οἱ θόλοι ἀντήχουν ἐκ τοῦ παταγώδους καλπασμοῦ τοῦ κέλητος στροφιδόρου Τατάρου. Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ καὶ Μαῦροι συνηθροίζοντο εἰς τοῦτο τὸ ἀνάκτορον ὑπὸ ποικίλας στολάς, ἐνῶ ὁ πολεμικὸς ἦχος τοῦ τυμπάνου ἀνήγγελλε τὴν ἐπάνοδον τῆς νυκτός.

58. Ὁ ἀγριωπὸς Ἀλβανὸς ὠπλισμένος μὲ πολυτελεῆ πυροδόλον γνωρίζεται ἐκ τῆς βραχείας περισκελίδος του, τῶν χρυσοῦφάντων ἐνδυμάτων καὶ τοῦ σαλίου μὲ τὸ ὁποῖον περιβάλλει τὴν κεφαλὴν του· ὁ Μακεδὼν, ἐκ τοῦ ἐρυθροῦ ἐπωμιῶν του· ὁ Δελῆς, ἐκ τοῦ φοβεροῦ πύλου καὶ τῆς κυρτῆς σπάθης του· ὁ

Ἕλληνα διακρίνεται ἐκ τῆς ζωηρότητος καὶ εὐκινήσιας του· ὁ πῦνουχισμένος υἱὸς τῆς Νουβίας φαίνεται ἐκ τοῦ μέλανος χρώματός του, καὶ ὁ μακρογένειος Τοῦρκος ἐκ τῆς ὑπεροψίας, τὴν ὁποίαν δεικνύει πρὸς τὰς ὑπηκόους φυλάς πρὸς τὰς ὁποίας πολὺ σπανίως ὀμιλεῖ καὶ φέρεται μετὰ σκληρότητος συναισθανόμενος τὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν δυνάμιν του.

59. Οἱ μὲν κάθηνται ἐξηπλωμένοι πλησίον τῶν ὄπλων των καὶ διασκεδάζουσι παρατηροῦντες τὴν ἐνώπιόν των ποικίλην εἰκόνα, οἱ δὲ παίζουσιν ἢ καπνίζουσιν. Ἐδῶ σοβαρὸς Μωαμεθανὸς ὑπάγει νὰ προσευχηθῆ εἰς τὸ τέμενος τοῦ προφήτου του· ἐκεῖ Ἀλβανὸς περιπατεῖ ὑπερηφάνως· περαιτέρω ἀκούεται ὁ ψιθυρισμὸς τοῦ φιλολάλου Ἕλληνος. Ἀλλ' ἀκουσον τὰς πανδήμους φωνάς τοῦ Μωαμεθανοῦ ἱερέως, αἱ ὁποῖαι κλονοῦσι τοὺς πύργους τοῦ τεμένους. « Εἰς εἶναι ὁ Θεός! Εἶναι ὦρα δεήσεως! Ὁ Θεὸς εἶναι μέγας! »

60. Ἦτον ἡ ἐποχὴ τῆς νηστείας τοῦ Ραμαζανίου, διαρκοῦντος τοῦ ὁποίου ἡ ἡμέρα ἀφιερῶται εἰς νηστείαν καὶ προσευχὴν, ἀλλ' ἅμα ἡ ποθητὴ ὦρα τοῦ ἑσπερινοῦ λυκαυγοῦς παρέλθη, ὅλοι οἱ Ὀθωμανοὶ ἀρχίζουσι πάλιν τὰς εὐωχίας των. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ τὰ πάντα ἦσαν εἰς κίνησιν· οἱ δούλοι παρεσκευάζον καὶ παρέθετον τὰ ἐδέσματα τοῦ συμποσίου, ἡ παστὰς ἔμεινεν ἔρημος, συγκεχυμένος θόρυβος ἐξήρχετο ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν δωματίων, ἐπειδὴ παῖδες ὑπηρετοῦντες καὶ δούλοι ἀδιακόπως εἰσῆρχοντο καὶ ἐξήρχοντο.

61. Εἰς τὰ μέρη ταῦτα γυναικεία φωνὴ οὐδέποτε ἀκούεται, διότι αἱ γυναῖκες, τηρούμεναι ἐντὸς χωριστοῦ περιβόλου, ἀπαγορεύονται νὰ ἐξέλθωσιν αὐτοῦ ἀκάλυπτοι καὶ ἀφρούρητοι· μόνος ὁ σύζυγος εἶναι

κύριος τοῦ κάλλους καὶ τῆς καρδίας τῆς συζύγου του, ἢ ὁποία, συνειθισμένη εἰς τὴν φυλακὴν της, οὐδόλως ἐπιθυμεῖ νὰ ἐξέλθῃ αὐτῆς. Θεωρεῖ ἑαυτὴν εὐτυχῆ ὅταν ἀγαπᾶται ὑπὸ τοῦ συζύγου της καὶ ἐνασχολεῖται μετὰ στοργῆς εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων της, ἢ ὁποία εἶναι γλυκυτέρα πάσης ἄλλης ἐνασχολήσεως. Ἡ ὀθωμανὶς γαλακτουχεὶ αὐτὴ τὸ ὑπ' αὐτῆς γεννηθὲν τέκνον καὶ δὲν τὸ ἀπομακρύνει ποτὲ ἀπὸ τὸν φιλόστοργον κόλπον της, τοῦ ὁποίου τὴν εἰρήνην οὐδὲν χαμερπὲς πάθος ταραττεῖ.

62. Ἐντὸς μαρμαρίνου σκιάδος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἀνεπίδουε πηγὴ ὕδατος, διαχέοντος τὴν τερπνὴν δρόσον του, ὁ φιλοπόλεμος καὶ αἰμοχαρὴς Ἀλῆς ἀνεπαύετο ἐπὶ ἀνακλίντρου τοῦ ὁποίου ἡ μαλακότης προεκάλει τὴν ἄνεσιν. Καίτοι δὲ ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶναι σληροκάρδιος, τοσαύτη ὅμως πρᾶξις φαίνεται ἐπὶ τοῦ προσώπου του καὶ τὸσον σεβάσμιος εἶναι ἡ φυσιογνωμία του, ὥστε οὐδεὶς δύνатаι νὰ μαντεύσῃ τὰ αἰμοχαρῆ-σχέδιά του.

63. Δὲν θέλω μὲ τοῦτο νὰ εἶπω, ὅτι ἡ κοσμοῦσα τὸ πρόσωπόν του μακρὰ λευκὴ γενειὰς εἶναι ἀσυμβίβαστος μὲ τὰ πάθη τῆς νεότητος· ὁ ἔρωσ ὑποτάσσει εἰς τοὺς νόμους του τοὺς γέροντας ὡς καὶ τοὺς νέους. Τοῦτο ἀπέδειξεν ὁ Χαφιζ (1) καὶ πολλάκις ὁ Ἰησοῦς ποιητῆς ἐπανελάβεν. Ἀλλὰ τὰ κακουργήματα, τὰ ὁποῖα κωφεύουσιν εἰς τὰς ἱκετικὰς φωνὰς τοῦ οἴκτου, τὰ κακουργήματα τὰ ὁποῖα ἀσχημίζουσιν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδίως τοὺς πρεσβύτας, τὰ κακουργήματα λέγω, κατέστησαν τὸν Ἀλῆν ὁμοῖον μὲ ἀγρίαν τίγριν. Τὸ αἷμα προκαλεῖ αἷμα· ὅταν δὲ ὁ ἄνθρωπος ἀπαξ ἀνοίξῃ τὸ στάδιόν του διὰ τῆς αἱματοχυσίας,

(1) Πέρσης ποιητῆς.

ἐν δύνᾳται εἰμὴ νὰ σφραγίσῃ αὐτὸ χύνων κρουνοὺς αἱμάτων.

64. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος κεκμηκῶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας του ἀνεπαύθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Ἀλῆ, θαυμάζων μυρία ἀντικείμενα καινοφανῆ διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ, ἀηδιάσας ἐκ τοῦ πομπώδους θεάματος τῆς ὀθωμανικῆς πολυτελείας, ἔβλεπε μὲ ἀπέχθειαν τὸ εὐρὺ τοῦτο ἐνδιαίτημα τοῦ πλούτου καὶ τῆς ἀκολασίας, ὅπου ἀπεσύρετο ὁ ἡγεμὼν φεύγων τὸν θόρυβον τῆς πόλεως. Ἐὰν εἶχον ὀλιγωτέραν πολυτέλειαν οἱ τόποι οὗτοι ἤθελον καλλύνεσθαι ὑπὸ τῶν πραγματικῶν χαρίτων τῆς φύσεως· ἀλλ' ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς ἀπεχθάνεται τὰς πλαστὰς ἡδονὰς, διότι ἡ ἡδονή, ὅταν νοθευθῇ ὑπὸ τῆς πομπῆς, ἀπόλλυσιν ὅλον τὸ θέλημα τῆς.

65. Τὰ τέχνα τῆς Ἀλβανίας εἶναι σκληροκάρδια, δὲν εἶναι ὅμως ὅλως ἄμοιρα ἀρετῶν, καὶ τοὶ αἱ ἀρεταὶ των μετέχουσι τῆς ἀγριότητός των. Ποῖος τῶν ἔθρων ἐχθρὸς εἶδε τοὺς Ἀλβανοὺς φεύγοντας; Ποῖοι στρατιῶται ἀντέχουσι καρτερικώτερον αὐτῶν εἰς τὰς κακουχίας τοῦ πολέμου; Ὁ βίος των εἶναι ἐπίσης λιτὸς ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἀφθονίας, καθὼς καὶ ἐν καιρῷ παραχῶν καὶ σιτοδείας. Εἶναι φιλέκοικοι μέχρι θανάτου, ἀλλ' ἐν τῇ φιλίᾳ των εἶναι εἰλικρινεῖς. Πιστοὶ εἰς τὴν φωνὴν τῆς εὐγνωμοσύνης ἢ τῆς ἀνδρίας, πέτονται ἀτρομήτως ἀκολουθοῦντες τὸν ἀρχηγόν των εἰς τοὺς μεγαλητέρους κινδύνους.

66. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος εἶδεν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀνάκτορον τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἐτοίμους νὰ τρέξωσιν εἰς τὴν μάχην καὶ τὴν νίκην· τοὺς εἶδεν ὡσαύτως ὅτε, γενόμενος θῆμα παροδικοῦ δυστυχήματος, ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖράς των. Οἱ σκληροὶ γίνονται ἐν γένει σκληρότεροι:

πρὸς τοὺς δυστυχεῖς· ἀλλ' οἱ Ἄλβανοὶ τὸν ὑπεδέ-
χθησαν μὲ φιλοξενίαν ὑπὸ τὴν στέγην των, ἐνῶ λαοὶ
ἤττον βάρβαροι ἤθελον ἴσως φερθῆ ἤττον γενναῖοι, οἱ
δὲ συμπατριῶταί του ἤθελον ἴστασθαι μακρὰν (1). Φεῦ!
πόσον ὀλίγοι δὲν διαψεύδουσι τὰς ἐπαγγελίας των
εἰς τοιαύτας δοκιμασίας!

67. Ἐναντίοι ἄνεμοι ἔρριψάν ποτε τὸ πλοῖόν του
εἰς τὸν βραχώδη ῥηγιμίνα τοῦ Σουλίου· τότε σκότος
καὶ ἐρημία τὸν περιεκύκλωσαν πανταχόθεν εἰς ἐκεῖνα
τὰ φρικώδη μέρη· ἦτον ἐπικίνδυνον ν' ἀποβῆ εἰς τὴν
ξηρὰν, ἀλλ' ἔτι ἐπικινδυνότερον ἦτο νὰ μείνῃ ἐπὶ τῶν
λυσσαλέων κυμάτων. Οἱ ναῦται ἐδίστασαν ἐπὶ τινα
χρόνον μὴ τολμῶντες νὰ προχωρήσωσιν εἰς τόπον
ὅπου ἴσως τοὺς περιέμενον ἄπιστοι ξένοι. Τέλος ἀπε-
φάσισαν νὰ ἀποβῶσιν εἰς τὴν ἀκτὴν καὶ περ τρέμον-
τες μὴ σφαγῶσιν ὑπὸ τῶν Ἄλβανῶν, οἱ ὅποιοι μισοῦ-
σιν τόσον τοὺς Τούρκους, ὅσον καὶ τοὺς Χριστιανούς.

68. Μάταιοι φόβοι! οἱ Σουλιῶται τοῖς ἔτειναν
χεῖρα ἀδελφικὴν, καὶ τοὺς ὠδήγησαν διὰ μέσου τῶν
βράχων καὶ τῶν ἐπικινδύνων ἐλῶν. Φιλανθρωπότεροι
τῶν πεπολιτισμένων δούλων, καίτοι ἤττον δαψιλεῖς
εἰς γλυκεῖς λόγους, ἄψαντες πυρὰν ἐξήραναν τὰ ὑγρά
ἐνδύματά των, ἐπλήρωσαν τὸ ποτήριον, ἤναψαν τὸ
χαροποιὸν φῶς τοῦ λύχνου, καὶ τοῖς προσέφερον τροφὴν
λιτὴν μὲν, ἀλλὰ τὴν μόνην ἣν εἶχον. Ταιαύτη γεν-
ναία φιλοξενία δὲν εἶναι ἔμπνευσις τῆς ἀληθοῦς φιλαν-
θρωπίας; Ἡ πρὸς τοὺς κεκμηκότας δυστυχεῖς περι-
θαλψίς τῶν ἀπολιτίστων τούτων φυλῶν, ἢ πρὸς τοὺς
τεθλιμμένους παραμυθία των, ὅποιον διδακτικὸν μά-
θημα παρέχει εἰς τοὺς πλεόν πεπολιτισμένους λαοὺς

(1) Ἐνταῦθα ὁ Βύρων ὑπαινίσσεται τοὺς ληστεύοντας τοὺς ναυα-
γτοὺς ἐν Κορυθαλλίᾳ.

τοῦ κόσμου! εἶθε τοῦλάχιστον νὰ καταισχύνη τὴν καρδίαν τῶν κακῶν!

69. Ὅτε ὁ Ἀρόλδος ἠθέλησε νὰ ἀποχαιρετήσῃ τὰ φιλόξενα ταῦτα καὶ ὄρεινὰ μέρη, ληστρική συμμορία, ἐνωθεῖσα πρὸς διαρπαγὴν, ἔκαμνε τὴν ὁδοπορίαν ἐπικίνδυνον, λεηλατοῦσα ὅλα τὰ περίχωρα διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ὄθεν, λαβῶν πιστὴν συνοδίαν ἐκ μαχίμων καὶ συνειθισμένων εἰς τὴν σκληραγωγίαν ἀνδρῶν, διέτρεξε μετ' αὐτῆς τὰ ἐκτεταμένα δάση τῆς Ἀκαρνανίας, καὶ δὲν ἀπεχωρίσθη αὐτῆς, εἰμὴ ὅτε ἔφθασεν εἰς τὰ ἀργυροειδῆ ὕδατα τοῦ Ἀγελῶφου.

70. Εἰς τὸ μέρος ἐνθα ἡ μονήρης Οὐτραίκη σχηματίζει κυκλοειδῆ δεξαμενὴν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἀποσύρονται τὰ κεκμηκότα κύματα, λαμβάνοντα στιλπνὴν ἐπιφάνειαν καὶ κατοπτρίζοντα τὰς ἀκτῖνας τῆς σελήνης, τὰ δένδρα τοῦ κοσμοῦντος τὸν λόφον πρασίνου δάτους περιβάλλονται μὲ μέλαν χρῶμα ὑπὸ τὸν μαῦρον πέπλον τοῦ σκότους καὶ ταλαντεύονται ἡρέμα ἐπὶ τῶν γαληνιαίων ὑδάτων, ἐνῶ αἱ νότιαι αὔραι θωπεύουσι τὴν κυανῆν ἐπιφάνειάν των, μόλις ῥυσσοῦσαι αὐτὴν διὰ τῆς ἐλαφρᾶς πνοῆς των.

Ἐκεῖ ὁ Ἀρόλδος ἔλαβε φιλικὴν ὑποδοχὴν, καὶ ἐθεώρησε μετὰ συγκινήσεως τὴν χαρίεσσαν ταύτην εἰκόνα τῆς φύσεως, διότι ἡ νύξ παρείχεν αὐτῷ πλείστας πηγὰς ἡδονῶν.

71. Τὰ φῶτα τῆς νυκτὸς ἔλαμπον ἐπὶ τῆς παραλίας· τὸ δεῖπνον εἶχε τελειώσει, τὸ δὲ πεπληρωμένον πορφυροῦ οἴνου κύπελλον ἐκυκλοφόρει εἰς τὰς χεῖρας τῶν συνδείπνων. Ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος φθάσας παρ' αὐτοῖς ἀπροσδοκῆτως, ἐστάθη αἴφνης καὶ ἐθεώρει αὐτοὺς μετ' ἐκπλήξεως· οἱ χοροῖτων ἤρχισαν πρὶν παρέλθῃ τὸ μεσονύκτιον. Τὰ παλληκάρια κατ

τέθεσαν πρῶτον τὰς σπάθας των, ἔπειτα δὲ χεῖρα κρατούμενα, ἤρχισαν νὰ χορεύωσιν ἢ μᾶλλον νὰ πηδῶσιν ἐρρύθμως ἄδοντα ἀλθανικὰ ἄσματα.

72. Ὁ Ἰσιδὸς Ἀρόλδος ἐστάθη ὀλίγον μακρὰν διὰ νὰ θεωρήσῃ τὴν χαρίεσσαν ταύτην ὀμήγουριν, τῆς ὁποίας τὴν εὐθυμίαν δὲν ἐμίσει, καίτοι ὀλίγον βάνουσον. Ἡ θεὰ τῶν ἀγροίκων τούτων ἐν τῇ θορυβῶδει καὶ παραφόρῳ διασκεδάσει τῶν ἐσχημάτιζε παράδοξον θέαμα· ἡ εὐκίνησία των ἦτον ἀπαράμιλλας· οἱ ὀφθαλμοὶ των ἐσπινθηροβόλουν ὡς ἡ ἀστραπή, ἡ μακρὰ κόμη των ἔφθανε μέχρι τῆς ὀσφύος των, τὰ δὲ πρόσωπά των ἐφωτίζοντο ὑπὸ τῶν ἀντιλάμπσεων τῶν πυρῶν· τὰ ἄσματα των ὠμοίαζον μὲ κραυγὰς μᾶλλον παρὰ μὲ ἀρμονικοὺς ἤχους.

« Τυμπανιστά! τυμπανιστά (1)! ἡ πολεμικὴ μουσική σου ἀναγγέλλει τὰς μάχας καὶ πληροὶ τοὺς ἀνδρείους ἐλπίδων· ὁ Χιμαριώτης, ὁ Ἰλλυριὸς καὶ ὁ ἠλιοκαῆς Σουλιώτης, ὄλοι, τέχνα τῶν ὀρέων ἐγείρονται εἰς τὴν φωνὴν τῆς ὀξῆς.

» Ὁ! ποῖος ἐξισοῦται κατὰ τὴν ἀνδρίαν μὲ τὸν ὑπερήφανον Σουλιώτην, ἐνδεδυμένον μὲ τὴν χιονόλευκον περισκελίδα καὶ τὴν λαχνώδη ἐφεστρίδα του. Ἐγκαταλείπει τὸ ἄγριον ποιμνίον του εἰς τοὺς λύκους καὶ τοὺς γῦπας, καὶ καταβαίνει εἰς τὴν πεδιάδα ὡς ὁ χειμάρρος καταπίπτει ἀπὸ τὸν βράχον.

» Τὰ τέχνα τῆς Χιμάρας, τὰ ὁποῖα οὐδέποτε συχωροῦσι τὰς πρὸς τοὺς ἀδελφούς των γινομένης ὕβρεις, θέλουσιν ἀφήσει τοὺς ἐχθροὺς των ζῶντας· Ἄς ἀφήσωμεν ὁμως τὰς τοιαύτας ἐχθδικήσεις· πλὴν ποῖος

(1) Τὰς στροφὰς ταύτας συνέλεξεν ὁ ποιητὴς ἐκ διαφόρων ἀλθανικῶν ἄσμάτων, τὰ ὁποῖα μετέφρασεν ἀγγλιστὶ ἐξ Ἑλληνικῶν ἢ Ἰταλικῶν μεταφράσεων.

σκοπὸς εἶναι τόσον κατάλληλος διὰ τὰ ἀλάνθαστα
ὄπλα μας, ὅσον τὰ στήθη τῶν ἐχθρῶν μας;

» Ἡ Μακεδονία ἀποστέλλει τοὺς ἀηττήτους υἱοὺς
της· ἐγκαταλείπουν πρὸς καιρὸν τὰ σπήλαια καὶ
τὴν θήραν των· ἀλλὰ τὰ αἰμόχροα ἐπωμίδιά των θέ-
λουσι γίνεαι ἔτι ἐρυθρότερα πρὶν ἐνθέσωσι τὰ ξίφη
των εἰς τοὺς κολεοὺς καὶ πρὶν ὁ πόλεμος τελειώσῃ.

» Οἱ πειραταὶ τῆς Πάργας, οἵτινες κατοικοῦσι
τὸν Ὠκεανὸν καὶ διδάσκουσι τοὺς ὠχροὺς Φράγκους
πόσον βαρεῖται εἶναι αἱ ἀλύσεις τῆς δουλείας, θέλουσι
καταβῆ ἀπὸ τὰς νῆας των, φέροντες τοὺς αἰχμαλώ-
τους των εἰς τὴν δι' αὐτοὺς ὠρισμένην φυλακὴν.

» Ἐγὼ δὲν ζητῶ ἀργυρωνήτους ἡδονάς· ἡ σπάθη
μου θέλει μοι δώσει ὅ,τι οἱ ἀνανδροὶ ἀναγκάζονται
νὰ ἀγοράσωσιν· αὐτὴ θέλει μοι παρέξει τὴν ὠραίαν
καὶ μακρόκομον νεάνιδα, καὶ δι' αὐτῆς θέλω ἀποσπά-
σει ἀπὸ τὰς ἀγκάλας τῶν δακρυχεουσῶν μητέρων
πλείστας ὄσας παρθένους.

» Ἀγαπῶ πολὺ τὸ κάλλος τῆς ἀνθούσης νεάνιδος·
θέλω λοιπὸν μεθύσει ἀπὸ τὰ θωπεύματά της, καὶ θέλω
καταθελχθῆ ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴν μουσικὴν της· ἄς
φέρῃ τὴν μελωδικὴν λύραν της καὶ ἄς τέρψῃ τὰς ψυ-
χάς μας, ἄδουσα τὸ ἄσμα τῆς ἡττης τοῦ πατρός της!

» Ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἡμέραν τῆς ἐφόδου τῆς Πρε-
εζῆς (1), τὰς ἰκετικὰς κραυγὰς τῶν ἡττηθέντων, τὰ
θριαμβευτικὰ ἄσματα τῶν νικητῶν, ὅτε ἐπυρπολήσα-
μεν ὄλας τὰς οἰκίας καὶ διενείμαμεν τὴν λείαν, σφά-
ξαντες τοὺς πλουσίους ἐκ τῶν ὁποίων ἀφήκαμεν ζώ-
σας μόνον τὰς ὠραίας παρθένους.

(1) Ἡ Πρέβεζα ἠλώθη δι' ἐφόδου κατὰ τῶν Γάλλων, αἵτινες τὴν
ὑπερησπίζοντο.

» Ἄς λησμονήσωμαν τὸν οἶκτον καὶ τὸν φόβον* τὰς λέξεις ταύτας πρέπει νὰ ἀγνοῶσιν οἱ θέλοντες νὰ πολεμῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Βεζύρου. Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Προφήτου ἡ ἡμισέληνος οὐδέποτε εἶδεν ἄλλον ἀρχηγὸν τόσον ἐνδοξον ὅσον εἶναι ὁ Ἄλῃ Πασσᾶς.

» Ὁ ἀνδρεῖος υἱὸς τοῦ Μουχτάρης εἶναι εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἰστρου· ἄς τρέμωσιν οἱ ξανθοὶ ἄπιστοι (1) ἔμπροσθεν τῶν ἵππουρίδων του ὅτε οἱ Δελῆδες (2) ὀρμήσωσι κατὰ τῶν ταγμάτων των ἐν τῷ μέσῳ χειμάρρων αἵματος. Ὀλίγοι ἐξ αὐτῶν θέλουν ἐπανέλθει σῶοι εἰς τὴν ψυχρὰν πατρίδα των!

» Σελικτάρη (3), ἔκβαλε ἀπὸ τὸν χολεὸν τὸν ἀκινάκην τοῦ ἀρχηγοῦ μας· τυμπανιστὰ, ὁ θούριος ἤχος σου μᾶς ὑπόσχεται μάχην ὄρη, τὰ ὅποια μᾶς βλέπετε καταβαίνοντας εἰς τὴν πεδιάδα, θέλετε μᾶς ἰδεῖ πάλιν νικητὰς ἢ δὲν θέλετε μᾶς ἰδεῖ πλέον. »

73. Ὠραία Ἑλλάς! ἀξιοθρήνητον λείψανον ἀρχαίας δόξης! φεῦ, δὲν ὑπάρχεις πλέον καὶ ὅμως εἶσαι ἀθάνατος· καίπερ πεπτωκυῖα, εἶσαι ὅμως μεγάλη εἰσέτι. Τίς θέλει ὀδηγήσει νῦν τὰ διεσπαρμένα τέκνα σου, τίς θέλει ἐξαλείψει τὰς ἐξεις τόσον μακρᾶς δουλείας; Φεῦ! δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες βαδίζοντες μὲ βῆμα στερρὸν εἰς βέβαιον θάνατον, ἀπέθανον ἐνδόξως εἰς τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν! Ὠ Ἑλλάς! ποῖος πολεμιστῆς θέλει ἐμπνευσθῆν νῦν μετὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἀνδρίαν ἐκείνων; ποῖος πλέον, πηδῶν ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα, θέλει σ' ἐπαναφέρει εἰς τὴν ζωὴν (4);

(1) Οἱ Ῥῶσσοι. (2) Ἴππεις.

(3) Σελικτάρης = ξιφιοφόρος, ξιφοφύλαξ.

(4) Τοῦς σοφίχους τοῦτους ἔγραψεν ὁ Βύρων πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς

74. ὦ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας! ὅτε συνώδευσας τὸν Θρασύβουλον καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Φυλῆς, ἠδύνασο νὰ προίδης τὰς συμφορὰς αἱ ὅποιαι ἀσχημίζουσι σήμερον τὰ θέλγητρα τῶν χλοερῶν πεδίων τῆς Ἀττικῆς; Δὲν δεσμεύουσι πλέον τριάκοντα τύραννοι τοὺς ἀπογόνους τοῦ Θρασυβούλου· ἀλλ' ὁ ἔσχατος τῶν ὀθωμανῶν δύναται νὰ μεταχειρίζεται αὐτοὺς ὡς δούλους. Μήπως τολμῶσι νὰ ἐπαναστατήσωσιν; Οὐχί, ἀλλ' εὐχαριστοῦνται καταρῶμενοι μόνον ματαίως τὴν μαστίζουσαν αὐτοὺς χεῖρα· δειλοὶ δούλοι, τρέμοντες ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου των, δὲν εἶναι ἄξιοι νὰ ὀνομαζῶνται πλέον ἄνθρωποι.

75. Καθ' ὅλα μετεβλήθησαν ἐκτὸς τῆς ἐξωτερικῆς μορφῆς των! Τίς τῶντι, βλέπων τὸ σπινθηροβολοῦν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς των πῦρ, δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἡ καρδιά των δὲν φλέγεται πάλιν ἐκ τῆς ἱερᾶς φλογός σου, ὦ ἐλευθερία! τὴν ὁποίαν αὐτοὶ δὲν γινώσκουσι πλέον; Τινὲς ὀνειροπολοῦσιν εἰσέτι ὅτι ἤγγικεν ἡ ὥρα καθ' ἣν θέλουσιν εἰσελθεῖ εἰς τὴν πατρικὴν κληρονομίαν των· ἐπιθυμοῦσι περιπαθῶς ξένην βοήθειαν, καὶ ἐπικαλοῦνται τὰ ὄπλα τῆς Εὐρώπης, μὴ τολμῶντες νὰ βαδίσωσι μόνοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν των καὶ νὰ ἐξαλείψωσι τὸ ἀτιμασθὲν ὄνομά των ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν δούλων ἐθνῶν.

76. ὦ κληρονόμοι τῆς δουλείας, δὲν ἐξεύρετε ὅτι οἱ θέλοντες νὰ ἦναι ἐλεύθεροι ὀφείλουσιν οἱ ἴδιοι νὰ θραύσωσι τὰ δεσμά των, καὶ ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου βραχίονός των ὀφείλουσι ν' ἀποκτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν; Πιστεῦετε ὅτι θελετε ἐλευθερωθῆ ὑπὸ τῶν Γάλλων

ἐπαναστάσεως· ἀλλ' ἐκράγισις αὐτῆς πλεῖστοι Ἕλληνες ἀπήντησαν εἰς τὰς ἐρωτήσεις ταύτας τοῦ ποιητοῦ, ἀναδειχθέντες κατὰ γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐφάμιλλοι τῶν ἀρχαίων. Ἴδε καὶ παράρτημα Β'.

ἢ τῶν Ῥώσσω; μὴ ἀπατάσθε· ἴσως ταπεινώσωσιν αὐτοὶ τοὺς τυράννους σας· ἀλλὰ δὲν θέλετε πλέον ἄφει τὸ ἱερὸν πῦρ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς ἐλευθερίας. ὦ σκιαὶ τῶν Εἰλώτων! θριαμβεύσατε κατὰ τῶν ἀνάνδρων τυράννων σας! ὦ Ἑλλάς! μεταβάλλουσα δεσπότην δὲν θέλεις ἰδεῖ ποτὲ τὸ πέρας τῶν δυστυχιῶν σου· αἱ ἐνδοξοὶ ἡμέραι σου δὲν ὑπάρχωσι πλέον, ἡ δὲ αἰσχὺνη σου ἐπιζῆ.

77. Ὁ ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλλάχ ἀρπαγεῖς ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν χριστιανῶν τόπος δύναται εἰσέτι ν' ἀνακτηθῆ ὑπ' αὐτῶν ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ὀσμάν· ἴσως οἱ Λατῖνοι εἰσδύσωσιν αὐθις, ὡς πάλαι, εἰς τοὺς ἀδύτους πύργους τοῦ σεραγίου (1)· ἢ ἴσως οἱ ἐπαναστᾶται Βαχαβῆται (2), οἱ ὁποῖοι ἐτόλμησαν νὰ γυμνώσωσι τὸν τάφον τοῦ Προφήτου ἀπὸ τὰ εὐσεβῆ δῶρα τῶν λατρευτῶν του, διευθύνωσι τὰ αἱματηρὰ βήματά των πρὸς τὴν Δύσιν· ἀλλὰ ποτὲ ἡ ἐλευθερία δὲν θέλει κατοικήσει εἰς τὸν δυστυχῆ τοῦτον τόπον, ὅπου δοῦλοι θέλουσι διαδεχθῆ τοὺς δούλους ἐπὶ αἰῶνας ἀτελευτητῶν βασάνων.

78. Καὶ ὁμως παρατήρησον τὴν εὐθυμίαν τῶν Ἑλλήνων· αἱ ἡμέραι τῆς νηστείας πλησιάζουσιν, ἡμέραι μετανοίας, εἰς τὰς ὁποίας προετοιμάζονται νὰ ἑορτάσωσι τὰ ἅγια μυστήριά των, τὰ ἐλαφρύνοντα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ἁμαρτιῶν του διὰ δεήσεων καὶ στερήσεων. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μετάνοια φο-

(1) Τῷ 1204, ἐπὶ Ἀλεξίου Μουρζούφλου ἡ Κωνσταντινούπολις ἠλώθη ὑπὸ τῶν Λατίνων, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν κύριοι αὐτῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη. (Ἴδε Μεσ. Ἴσ. Κ. Παπαβῆργοπούλου σελ. 186).

(2) Ἡ Μέκκα καὶ ἡ Μεδιναῖ ἔπεσαν ἀπὸ τινος χρόνου εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βαχαβητῶν, ἀνηκόντων εἰς ἀραβικὴν φυλὴν, τῆς ὁποίας ἡ δύναμις αὐξάνεται καθ' ἡμέραν.

ρέση τὸν τρίχινον χιτῶνά της, συγχωρεῖται εἰς ἕκαστον νὰ εὐθυμῇ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας μετέχων ὄλων τῶν ἡδονῶν, προσωπιδοφορῶν, μετεμφιεζόμενος μὲ ἀλλοκότους στολὰς, τρέχων εἰς τοὺς χοροὺς, καὶ ἐναύμενος μὲ τὰ γελωτοποιὰ τέκνα τῆς ἀποκρέω!

79. Ποία ἄλλη πόλις παρέχει πλείονας διασκεδάσεις σοῦ, ὦ Κωνσταντινούπολις (1); Ἐν ταύτῃ τῇ ἀρχαίᾳ μητροπόλει τοῦ κράτους των, οἱ Ἕλληνες λησμονοῦσι ὅτι αἱ τουρκικαὶ κιδάρεις βεβηλοῦσι νῦν τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας καὶ τοὺς βωμοὺς τῆς Ἑλλάδος. (Φεῦ! αἱ δυστυχίαι της εἰσέτι καταλυποῦσι τὴν μουσαν μου!) Οἱ ποιηταὶ της ἤδον τὸ πάλαι χαρίεντα ἄσματα, διότι ὁ λαὸς της ἦτον ἐλεύθερος, καὶ ὄλοι τότε συνησθάνοντο χαρὰν, τὴν ὁποίαν σήμερον ἀναγκάζονται νὰ προσποιῶνται. Οὐδέποτε εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἄλλο τοιοῦτον θέαμα, οὐδὲ τὰ ὠτάμου ἤκουσαν μελωδίαν ἡδυτέραν τῆς ἀντηχούσης εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Βοσπόρου.

80. Μέγας ἦτον ὁ χαροποιὸς θόρυβος τῆς παραλίας· ἡ μουσικὴ μεταβαλλομένη συχνάκις, οὐδέποτε ἔπαυεν· αἱ κῶπαι ἐκτύπων τὴν θάλασσαν ἐρρύθμως, καὶ αὐτὰ τὰ παλιρροῦντα ὕδατα τοῦ Βοσπόρου ἀπέτελουν ἀρμονίαν ὁμοίαν μὲ εὐάρεστον γόον. Ἡ δὲ ἄνασσα τῶν παλιρροῦντων ἐμειδία ἐκ τοῦ οὐρανοῦ θρόνου της εἰς τὴν γενικὴν ταύτην ἀρμονίαν, καὶ ὅταν παροδικὴ αὔρα ἐθώπευε τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσ-

(1) Ὁ Βύρων ἔλεγε περὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Εἶδον τὰ εἰρεῖπια τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐφέσου καὶ τῶν Δελφῶν διήλθον μέγα μέρος τῆς Τουρκίας, καὶ πολλὰ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, καὶ τινὰ τῆς Ἀσίας· ἀλλ' οὐδαμοῦ εἶδον ἔργον τῆς φύσεως ἢ τῆς τέχνης ποιησάν μοι τόσῃ ἐντύπωσιν ὅσῃν ἡ θεὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀπὸ τῶν Ἑπτὰ πύργων μέχρι τοῦ ἄκρου τοῦ Χρυσοκέρατος.

σης, ἤθελέ τις εἰπεῖ ὅτι διὰ λαμπροτέρας ἀκτῖνός της κατοπτρίζομένης εἰς τὰ κύματα ἐφανέρονε τὴν εὐαρέσκειάν της, καὶ τὰ σπινθηρακίζοντα ὕδατα ἐφώτιζον τὴν ὑπ' αὐτῶν λουομένην ἀκτὴν.

81. Πλεῖστα ἐλαφρὰ ἀκάτια διέπλεον διασχίζοντα τὸν ἀφρόν· αἱ ἐγχώριοι νεάνιδες ἐχόρευον εἰς τὴν παραλίαν, οἱ δὲ ὀρχησταὶ καὶ αἱ ὀρχήστριαί των οὐδὲλως ἐφρόντιζον περὶ ὕπνου ἢ ἐπιστροφῆς εἰς τὸν οἰκόν των· οἱ τακεροὶ ὀφθαλμοὶ των ἀντήλλαττον μεταξὺ των βλέμματα, εἰς τὰ ὅποια ὀλίγαι καρδίαὶ δύνανται ν' ἀνθέξωσιν· αἱ ὑπὸ τρυφερᾶς φρικιάσεως κατεχόμεναι χεῖρές των ἀντήμειβον ἐρωτικὰς συμπίσεις. ὦ ἔρωσ τῆς νεότητος ἡμῶν! ἐστεμμένος μὲ τοὺς ῥοδίνους στεφάνους σου, ἄφες τοὺς κυνικούς καὶ τοὺς φιλοσόφους νὰ φλυαρῶσιν ὅπως θέλωσι, διότι μόνον αὐταὶ αἱ ὦραι ἐπανορθοῦσιν ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ βίου.

82. Ἄλλ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ προσωπιδοφόρου τούτου πλήθους, δὲν ὑπάρχουσιν ἄραγέ τινες ἀνθρωποὶ τηκόμενοι ἐκ χρυφίας λύπης, τὴν ὁποίαν τὸ προσπεποιημένον πρόσωπόν των καθίστησιν ἡμιφανῆ; Ἡ βοή τῶν κυμάτων φαίνεται αὐτοῖς μιγνυμένη γοερῶς μετὰ τῆς ματαίας ἀνίας των ἢ περικυκλοῦσα αὐτοὺς φαιδρότης γίνεται αὐτοῖς πρόξενος μύριων μελαγχολικῶν σκέψεων, καὶ διεγείρει τὴν ψυχρὰν περιφρόνησίν των. Μετὰ δυσαρεσκείας ἀκούουσι τὰ ἄσματα καὶ τὸν χαρμόσυνον θόρυβον τῶν παραδιδομένων εἰς τὴν στιγμήαιαν εὐθυμίαν· πόσον δὲ ποθοῦσι νὰ μεταβάλωσι τὰ ἑόρτια ἐνδύματά των εἰς πένθιμα!

83. Τοιοῦτον πρέπει νὰ ᾔῃαι τὸ αἶσθημα παντός φιλοπάτριδος Ἑλλήνος, ἐὰν ἢ Ἑλλάς δύναται ἔτι νὰ καυχηθῆ ὅτι ἔχει ἓνα μόνον καλὸν πατριώτην. Τοῦ ὀνόματος τούτου εἶναι ἀνάξιοι ὅσοι ὁμιλοῦντες περὶ

πολέμου εὐχαριστοῦνται ζῶντες εἰς τὴν δουλικὴν εἰρήνην, καὶ ὅσοι, ἀρχούμενοι εἰς τὸ νὰ ψιθυρίζωσι τὰς μεμφιμοιρίας των δι' ὅσα ἀπώλεσαν, πλησιάζουσι τοὺς τυράννους των μετὰ ἠδέος μειδιάματος, καὶ κρατοῦσιν εἰς τὰς χεῖράς των τὸ δουλικὸν δρέπανον μᾶλλον παρὰ τὸ ἐκδικητικὸν ξίφος. Ἄ! Ἑλλάς, οἱ ἀγαπῶντές σε ἤττον εἶναι ἐκεῖνοι οἵτινες ὀφείλουσι τὸ πᾶν εἰς σέ, τὴν γέννησίν των, τὸ ἥρωϊκὸν αἷμα, καὶ τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν ἐνδόξων προγόνων, οἱ ὅποιοι καταισχύνοσι τὴν νῦν ἐκφραλισθεῖσαν γενεάν σου.

84. Ὄταν οἱ σκληροδίαίτοι Σπαρτιάται ἀναγεννηθῶσι μετὰ τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν των, ὅταν αἱ Θῆβαι γεννήσωσιν ἄλλον ἓνα Ἐπαμινώνδαν, ὅταν αἱ Ἀθῆναι ἀναδείξωσιν ἄνδρας ἀνταξίους τῶν ἀρχαίων ἡρώων των, ὅταν αἱ Ἑλληνίδες γεννήσωσιν ἄνδρας, τότε, καὶ μόνον τότε θέλεις ἐλευθερωθῆ. Αἰῶνες ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ ἰδρυθῆ ἓν κράτος, καὶ μία στιγμὴ ἀρκεῖ διὰ νὰ τὸ καταστρέψῃ. Πόσα ἔτη παρέρχονται μεχρισοῦ λαός τις ἀνακτήσῃ τὴν ἀπωλεσθεῖσαν δόξαν του, μεχρισοῦ ἀνακαλέσῃ τὰς ἀρετάς του, καὶ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς εἰμαρμένης!

83 Καὶ ὅμως ὅποια καὶ πόσα θέλγητρα σὲ κοσμοῦσιν εἰσέτι κατὰ ταύτας τὰς πενήθιμους ἡμέρας σου, ὦ πατρίς τῶν θεῶν καὶ τόσων ἄλλων ἰσοθέων ἡρώων! Αἱ ἀειθαλεῖς κοιλάδες σου, τὰ ἀείποτε χιονοστεφεῖ ὄρη σου (1), σὲ ἀναδεικνύουσιν εἰσέτι ταμεῖον τῶν θελγῆτρων τῆς φύσεως· οἱ βωμοὶ καὶ οἱ ἐρηριμμένοι ναοὶ σου, τὰ κεχωσμένα εἰς τὴν τέφραν τῶν ἡρώων

(1) Ὑπάρχουσι πολλὰ ὄρη ἐν Ἑλλάδι καὶ ἰδίως ὁ Παρνασσὸς (Λιάκουρα), τῶν ὁποίων αἱ κορυφαὶ εἶναι πάντοτε χιονοσκεπεῖς με ὅλους τοὺς ἰσχυροὺς καύσονας τοῦ θέρους· ἀλλ' εἰς τὰς πεδιάδας ἢ χῶν πίπτουσα τήκεται πάντοτε.

ἐρείπιά σου, θραύονται ὑπὸ τοῦ σιδηροῦ ἀρότρου. Οὕτως ἀπόλονται, φεῦ! τὰ ὑπὸ τῶν ἀνθρωπίνων χειρῶν ἐγειρόμενα μνημεῖα· μόνη δὲ ἢ ὑπὸ τῶν Μουσῶν ὑμνουμένη ἀρετὴ ἐπιζῆ τῇ καταστροφῇ τῶν αἰώνων.

86. Μόνον στήλαι τινες μονήρεις ἴστανται εἰσέτι ὄρθιαι καὶ φαίνονται ὡσεὶ θρηνοῦσαι τὰς ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὄρους λατομηθείσας ἀδελφάς των αἱ ὅποσαι κεῖνται κατερρίμμεναι πλησίον των (1)· ἐπίσης καὶ ὁ ναὸς τῆς Τριτογενείας κοσμεῖ εἰσέτι τὸν βράχον τοῦ Σουνίου (2) καὶ λάμπει ὑπεράνω τῶν κυμάτων· εὐρίσκονται ὡσαύτως τῆδε κάκεισε οἱ τάφοι ἀγνώστων τινῶν πολεμιστῶν· οἱ ἀμαυρωθέντες λίθοι των καὶ τὸ πράσινον βρύον των ἀνθίστανται εἰς τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ εἰς τὴν λήθην. Μόνοι οἱ ξένοι περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται, ὡς ἐγὼ, τὰ μέρη ταῦτα μετὰ σεβασμοῦ καὶ ἀναχωροῦσιν ἐκεῖθεν στεναῶντες.

87. Ὁ οὐρανός σου πάντοτε εἶναι τόσον κυανοῦς, καὶ οἱ βράχοι σου τόσον ἄγριοι, ὅσον τὸ πάλαι· ἐπίσης τὰ ἄλση σου εἶναι πάντοτε τερπνὰ καὶ αἱ πεδιάδες σου ἀειθαλεῖς. Αἱ ἐλαῖαι σου θάλλουσι καὶ σήμερον ὡς ὅτε ἔβλεπες τὴν Ἀθηναῶν μειδιῶσάν σοι· ὁ Ὑμηττός πάντοτε ἀφθονεῖ χρυσοχρόου μέλιτος· ἢ

(1) Ἐκ τοῦ Πεντελικοῦ ὄρους οἱ ἀρχαῖοι ἐλατόμουν τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν δημοσίων κτιρίων τῶν Ἀθηνῶν μάρμαρα. Τὸ ὄρος τοῦτο ὀνομάζεται τὴν σήμερον Μεντέλη, ὅπου ὑπάρχει εἰσέτι ἀπέραντον στήλαιον σχηματισθὲν ἐκ τῆς λατομίας.

(2) Ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Μαραθῶνος, δὲν ὑπάρχει ἐν ὅλῃ τῇ Ἀττικῇ τοποθεσία τερπνοῦ τέρατος τῆς τοῦ Σουνίου. Διὰ τὸν ἀρχαιολόγον καὶ τὸν καλλιτέχνην αἱ δεκαεῖς εἰσέτι ὑπάρχουσαι στήλαι εἰσὶν ἀνεξάνκλητος πηγὴ παρατηρήσεων καὶ σπουδῶν· ὁ φιλόσοφος εὐρίσκει ἐκεῖ τὴν ὑποτιθεμένην σκηνὴν τῶν συνδιαλέξεων τοῦ Πλάτωνος μετὰ τῶν μαθητῶν του, ὁ δὲ περιηγητὴς θαυμάζει τὸ ἐνώπιόν του παρουσιαζόμενον μεγαλοπρεπὲς θέαμα τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν νήσων του.

ἔειποτε ἐλευθέρως ἰπαμένη εἰς τὰ ὄρη σου μέλισσα οἰκοδομεῖ εἰσέτι ἐπ' αὐτοῦ τὴν εὐώδη ἀκρόπολιν της. Ὁ Ἀπόλλων δὲν ἔπαυσε τοῦ νὰ χρυσοῖ διὰ τῶν ἀκτίων του τὰ μακρὰ θέρη σου· τὸ πεντελικὸν μάρμαρον οὐδὲν ἀπώλεσεν ἐκ τῆς ἀρχαίας λευκότητος αὐτοῦ· αἱ τέχναι, ἡ δόξα, ἡ ἐλευθερία παρέρχονται, ἀλλ' ἡ φύσις εἶναι πάντοτε ὡραία.

88. Εἰς οἰονδήποτε μέρος καὶ ἂν διευθύνωμεν τὰ βήματά μας, πατοῦμεν γῆν ἱεράν· οὐδὲν μέρος τοῦ ἐδάφους σου καθιερώθη εἰς χυδαῖα μνημεῖα, ἀλλ' ὅλη ἡ χώρα σου εἶναι εὐρὺ θέατρον θαυμάτων, καὶ σκηνὴ μεγάλων πράξεων εἶναι πᾶσα σπιθαμὴ αὐτῆς· ὅλα τὰ πλάσματα τῆς μούσης φαίνονται ὡς τόσαι ἀλήθειαι, οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ μας ἀποκάνουσι θαυμάζοντες τοὺς τόπους τούτους εἰς τοὺς ὁποίους μετεφερόμεθα τόσον συχνάκις ὑπὸ τῶν ὀνείρων τῆς νεανικῆς ἡλικίας μας· τὰ ὄρη καὶ αἱ κοιλάδες σου, οἱ λόφοι καὶ αἱ πεδιάδες σου, ἀνθίστανται εἰς τὴν καταστρεπτικὴν δύναμιν τοῦ χρόνου, ὁ ὁποῖος κατηρείπωσε τοὺς ναοὺς σου. Οἱ αἰῶνες ἐκλόνησαν τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομὰς τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἐσεβάσθησαν τὸ πεδῖον τοῦ Μαραθῶνος.

89. Οὐδὲν μετεβλήθη εἰς τὴν περίφημον ταύτην πεδιάδα, ἐκτὸς τῆς δουλείας ἢ ὁποῖα νῦν καλλιεργεῖ αὐτήν· τὸ ἐδάφος της εἶναι πάντοτε τὸ αὐτό· ὁ αὐτὸς ἥλιος τὴν φωτίζει εἰσέτι· τὰ αὐτὰ ὄρια τὴν περιορίζουσι. Διετήρησεν ὅλην τὴν δόξαν της· ἀλλ' εἰς ξένος δεσπότης εἶναι σήμερον κύριος τούτου τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ὅπου οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔκυψαν τὰς κεφαλὰς των ὑπὸ τὸν φοβερὸν σίδηρον τῶν Ἑλλήνων. Ὡ πόσον ἐνδοξος ἦτον ἡ ἡμέρα, ὅτε ὁ Μαραθῶν ἔγεινε μαγικὸν ὄνομα (1), εἰς τὴν ἐκφώνησιν τοῦ

(1) Siste, viator; herosa calcas. Τοιοῦτον ἦτο τὸ ἐπιτύμβιον τοῦ

ὁποίου ἐμφανίζονται ταυτοχρόνως εἰς τὸν νοῦν μαζὶ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον, οἱ δύο μαχόμενοι στρατοὶ καὶ τὰ τρόπαια τῶν νικητῶν!

90. Ὁ ρίπτων τὰ βέλη καὶ τὸ τεθραυσμένον τόξον του καὶ φεύγων Μῆδος· ὁ ἀτρόμητος Ἕλληνα μὲ τὸ νικηφόρον ἀκόντιόν του· ἡ ἐκδίκησις τῶν Ἑλλήνων μαχομένων ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των, καὶ ὁ θάνατος τῶν ἐχθρῶν των, ἰδοὺ ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν παρῆγεν ὁ Μαραθῶν. Τί ἐκ τούτων μένει τὴν σήμερον; Ποῖον τρόπαιον διακρίνει τὴν ἱεράν ταύτην πεδιάδα, ἀναπολοῦν τὰ δάκρυα τῆς Ἀσίας καὶ τὴν μειδιῶσαν τῇ Ἑλλάδι ἐλευθερίαν; τὰ λείψανα λαρνακῶν τινῶν, καὶ οἱ καταπατούμενοι τάφοι, καὶ ὁ ὑπὸ τῶν ὀπλῶν τῶν βαρβαρικῶν ἵππων ἐγειρόμενος κονιορτός.

91. Καὶ ὅμως τὰ ἐνδοξα ταῦτα λείψανα τῶν ἀρχαίων χρόνων θέλουσιν ἐλκῦει πάντοτε τοὺς τεθλιμμένους, ἀλλ' οὐδέποτε ἀπαυδῶντας περιηγητάς. Ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰσέτι θέλει ἐπισκέπτεσθαι ὁ ὑπὸ τῆς Ἰονίας αὔρας φερόμενος ἀποδημητῆς τὴν ἱεράν γῆν τῶν ἡρώων καὶ ποιητῶν. Ἡ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ ἀθάνατος γλῶσσα αὐτῆς θέλουσιν ἐνθουσιάζει πολὺν χρόνον εἰσέτι τὴν νεολαίαν ὄλου τοῦ κόσμου. Ναι, ἡ ἱστορία σου, ὦ Ἑλλάς, θέλει εἶσθαι καύχημα διὰ τοὺς γέροντας καὶ διδακτικώτατον μάθημα διὰ τοὺς νέους! Τὰ ἄσματα τῆς Παλλάδος καὶ τῶν μουσῶν οὐδέποτε

περιφῆμου κόμητος Μερσί. Ὅποια λοιπὸν πρέπει νὰ ᾔηται τὰ αἰσθηματὰ μας πατοῦντες τὸν τάφον τῶν ἀποθανόντων ἐν Μαραθῶνι διακοσίων Ἑλλήνων; ὁ τάφος οὗτος ἀνεσκάφη ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Φωβίλ. Ἄλλ' οὐδὲν σχεδὸν εὐρέθη ἐν αὐτῷ ἐξ ὧσων ἐζητοῦντο, ἦτοι ἀγγείων, νομισμάτων κτλ. ἐκτὸς ὀλιγίστων τινῶν. Μοὶ προέτειναν ν' ἀγοράσω τὴν πεδιάδα τοῦ Μαραθῶνος διὰ 1600 γρόσια. Φεῦ! μήπως μόνῃ ἡ κόνις τοῦ Μιλτιάδου δὲν ἀξίζει πολὺ πλέον τοῦ ποσοῦ τούτου;

θέλουσι παύσειν ἐμποιοῦντα τοῖς σοφοῖς καὶ τοῖς ποιη-
ταῖς ἐνθουσιασμὸν καὶ θρησκευτικὸν σέβας.

92. Ἡ ἀποδημοῦσα καρδιά ποθεῖ τὴν πατρίδα της,
ὅταν προσφιλεῖς δεσμοὶ τὴν περιμένουσιν ὑπὸ τὴν
πατρικὴν στέγην, ὅπου παλινοστήσασα δύναται νὰ ζῇ
εὐδαιμόνως. Ἀλλ' ὅστις εὐρίσκεται ἔρημος ἐν τῷ κό-
σμῳ ἄς ἐπισκεφθῇ τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄς ρίψῃ ἐν βλέμμα
ἐπὶ ταύτης τῆς ὁμοιοπαθοῦς τοῦ χώρας. Ἡ Ἑλλὰς
δὲν εἶναι τόπος κατάληκτος πρὸς εὐθυμίαν, ἀλλ' ἀρέ-
σκει πρὸς ὄσους ἢ μελαγχολία παρέχει θέληγτρα· οἱ
τοιούτοι οὐδόλως θέλουσι λυπεῖσθαι διὰ τὴν ἐκ τῆς
πατρίδος των ἀπομάκρυνσιν, περιηγούμενοι πλησίον
τοῦ ἱεροῦ τεμένους τῶν Δελφῶν, ἢ θεωροῦντες τὰς
πεδιάδας ἐνθα ἐπολέμησαν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Πέρσαι.

93. Οἱ τοιοῦτοι ἄς ἐπισκεφθῶσι τὴν ἱερὰν ταύτην
χώραν, ἄς διέλθωσιν ἐν εἰρήνῃ τὰ γοητευτικὰ δάση
της, ἀλλ' ἄς φεῖδωνται τῶν λειψάνων της· αἱ χεῖρες
των ἄς σέβωνται ἐνα ἀτυχῇ τόπον, τὸν ὅποιον ἄλλοι ἤδη
παραπολὺ ἐγύμνωσαν! Τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖά του
δὲν ἠγέρθησαν πρὸς τοιοῦτον ἱερόσυλον σκοπὸν. Ἄς
σεῖδωνται τὰ λείψανα ναῶν οἰκοδομηθέντων πρὸς λα-
τρείαν τῶν ἐθνῶν τῆς ἀρχαιότητος· εἴθε οὕτω τὸ ὄνομα
τῆς πατρίδος μας νὰ διαγωνισθῇ ἀκήρατον καὶ ἐνδοξον
παρὰ ταῖς μελλούσαις γενεαῖς! Εἴθε οὕτως ἀλύμαντοι
νὰ ἀπονοστήσωσιν εἰς τὰς πατρικὰς ἐστίαις των ὅσοι
περιηγοῦνται τὴν Ἑλλάδα, καὶ ν' ἀπολαύσωσιν εἰς
τὴν πατρίδα των τὰς ἡδονὰς τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ
βίου!

94. Ὅσον διὰ σέ, ὁ ὅποιος, παραπολὺ ἴσως, διε-
σκέδασας τὴν ἀργίαν σου δι' ἀδόξων στοίχων, τὰ
ἄσματά σου θέλουσιν ἐξαφανισθῇ ἐν τῷ μέσῳ τῶν
ἄλλων ὑποφωνοτέρων σου ποιητῶν. Παραχώρησον αὐ-

τοῖς δάφνην, τὴν ὁποῖαν ὁ χρόνος θέλει μαράνει· Ἐκείνος ὁ ὁποῖος κατήντησεν ἀπαθὴς εἰς τὰς αὐστηρὰς ἐπικρίσεις καὶ τὰ φιλικὰ ἐγκώμια, ἕνεκα τοῦ θανάτου τῶν προσφιλεστέρων αὐτῷ ὄντων, θέλει ἀσμένως παραιτηθῆ τοιοῦτου ματαίου ἀγῶνος. Ἀφοῦ τις ἀπολέσῃ πᾶν ὅ,τι ἐν τῷ κόσμῳ δύναται νὰ ἀγαπήσῃ, δὲν ζητεῖ πλέον νὰ ἀρέσκη.

95. Καὶ σὺ ὡσαύτως, καὶ σὺ δὲν ὑπάρχεις πλέον! σὺ ἢ τόσον πεφιλημένη, ἢ τόσον ἀξιέραστος· σὺ τὴν ὁποῖαν ἢ γλυκεῖα συμπάθεια τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἔρωτος μοὶ ἔκαμνε τόσον ἀγαπητὴν! σὺ ἦτις ἔπραξας δι' ἐμὲ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ἐτόλμησεν ἕκτοτε νὰ πράξῃ, καὶ ἦτις ἠρνήθης νὰ μ' ἐγκαταλείψῃς καὶ τοὶ ἦμην ἀνάξιος σοῦ! ὦ, πόσον ἢ τύχη μου εἶναι φρικτὴ! Ἐπαυσας τοῦ ζῆν, δὲν ὑπάρχεις πλέον ἐκεῖ διὰ νὰ μὲ ὑποδεχθῆς κατὰ τὴν ἐκ τῶν μακρῶν ὁδοιποριῶν μου ἀπονοστήσῃν· δὲν μοὶ μένει πλέον εἰμὴ ὁ πόθος τῆς διὰ παντὸς ἀπολεσθείσης εὐδαιμονίας. Ἄ! διατί νὰ γευθῶ αὐτῆς, ἢ διατί νὰ μὴ ὑπάρχη καὶ εἰς τὸ μέλλον; Φεῦ, πρέπει νὰ παλινοστήσω εἰς ταῦτα τὰ μέρη, ἐνθα μὲ περιμένουσι νέα δυστυχήματα, ἐπιτάττοντά με νὰ μένω εἰσέτι μακρὰν αὐτῶν!

96. ὦ σὺ, φίλη ἔσαι ποθητὴ, ἀξιέραστος καὶ πάντοτε πεφιλημένη! ὁ χωνεύων μόνος τὴν λύπην τοῦ ἀγαπᾶ ν' ἀναπολῆ τὸ παρελθόν, καὶ προσκολλᾶται εἰς σκέψεις φαινομένας αὐτῷ τόσῳ ἡδυτέρας ὅσῳ εἶναι πλέον ἀπομακρυσμένα αὐτοῦ.

Σκληρὲ θάνατε! μοῦ ἀφῆρπασας τὰ μόνα ἃ ἡδύνασο νὰ μοῦ ἀφαιρέσῃς· μητέρα, φίλον καὶ τελευταῖον ἐκείνην ἦν αἴσθημα ἡδύτερον ἀπλῆς φιλίας ἦνονε μὲ τὴν τύχην μου! Εἰς ποῖον ἄλλον θνητὸν τὰ βέλη σου ὑπῆρξαν ὀλεθριώτερα; Ἄλλεπάλληλοι θλί-

ψεις μοι ἐδηλητηρίασαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πᾶσαν πηγὴν εὐδαιμονίας.

97. Νὰ ὑπάγω λοιπὸν ν' ἀναμιχθῶ πάλιν μὲ τὸ πλῆθος, καὶ νὰ ζητήσω πᾶν ὅ,τι ἀποστρέφεται ἢ γαλήνη τῆς καρδίας; Νὰ ὑπάγω νὰ καθίσω εἰς τὰς συνεστιάσεις τῆς κραιπάλης, ὅπου θορυβῶδης καὶ ἀπατηλὸς γέλως δυσμορφοῖ τὰς κοίλας παρεΐας τῶν συνδείπνων, καὶ θέλει λυπήσει ἔτι μᾶλλον τὴν ἤδη ἀρχούτως τεθλιμμένην ψυχὴν μου; Μάτην ἢ ἐκἀήλωσις προσπεποιημένης χαρᾶς ὑποκρίνεται εὐθυμίαν ἢ κρύπτει τὴν ἀπέχθειαν· τὸ μειδίαμα δὲν κάμνει ἄλλο εἰμὴ νὰ προπαρασκευάσῃ τὸν αὐλακα ἐτοιμοχύτου, δακρύου ἀναστέλλον τὸ συσπώμενον χεῖλος μετὰ δυσπρασποιήτου περιφρονήσεως.

98. Ποῖον εἶναι τὸ τρομερώτερον κακὸν τὸ βάσανίζον τὸ γῆρας; ποία εἶναι ἡ δυστυχία ἡ βαθυτέρας ρυτίδας χαράσσουσα ἐπὶ τοῦ τεθλιμμένου μετώπου; Δὲν εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῆς ζωῆς ἐξάλειψις τῶν προσφιλεστέρων ὄντων; δὲν εἶναι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ ἀπομόνωσις, ὅποια ἡ ἰδική μου; Κλίνω ταπεινῶς τὸ γόνυ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου ὁ βραχίων ἐπέπεσε βαρῦς κατ' ἐμοῦ, διαρρήξας ὄλους τοὺς δεσμούς τῆς καρδίας μου, καὶ καταστρέψας ὅλας τὰς ἐλπίδας μου. Παρέλθετε ταχέως ἀνωφελεῖς ἡμέραι· παρέλθετε, ἀφοῦ οὐδεὶς πόθος μοι ἔμεινε πλέον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀφοῦ ὁ χρόνος ἐστέρησε τὴν ψυχὴν μου παντὸς θελήτρου, καὶ ἔχυσε ἐπὶ τῆς νεότητός μου ὅλας τὰς λύπας τοῦ γήρατος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.

Α΄.

Ἡ Ἀλβανία περιλαμβάνει μέρος τῆς Μακεδονίας, τὴν Ἰλιρρίαν, τὴν Χαονίαν καὶ τὴν Ἠπειρον.

Περὶ τῆς χώρας ταύτης ὁ Γίββων λέγει: « Ἡ Ἀλβανία ἣτις φαίνεται ἐκ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἰταλίας, εἶναι ἤττον γνωστὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀμερικῆς. » Περιστάσεις τινες, ἀνάξια λόγου, ἠνάγκασαν τὸν Κ. Ὀθγᾶου καὶ ἐμὲ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὸν τόπον τοῦτον, πρὸ παντός ἄλλου μέρους τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους· ὁ ταγματάρχης Δῆκ, ὁ ὁποῖος ἦτο τότε Ἀγγλος ἀντιπρέσβυς εἰς τὰ Ἰωάννινα, μᾶς ἐβεβαίωσεν ὅτι, ἐκτὸς αὐτοῦ, οὐδεὶς Ἀγγλος εἶχε προχωρήσει περαιτέρω τῆς πρωτεύουσας πρὸς ἐξερεύνησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἀλβανίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (ὀκτώβριον 1809), ὁ Ἀλῆ Πασσᾶς ἐπολέμηκεν κατὰ τοῦ Ἰβραήμ Πασσᾶ, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Βεράτην, πόλιν ὀχυρὰν, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὁ ἐχθρὸς του ἠναγκάσθη νὰ κλεισθῆ. Φθάσαντες εἰς τὰ Ἰωάννινα προσεκλήθημεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Τεπελίον, τόπον τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, ὅπου εἶχεν οἰκοδομηθεῖ τὸ προσφιλὲς σεράγιόν του· ἡ πόλις αὕτη ἀπέχει μὲν ἡμέρας ὀρόμον ἀπὸ τὴν Βεράτην ἢ Βεράτιον, καὶ ἐκεῖ ὁ βεζύρης εἶχε τὸ στρατηγεῖόν του.

Ἀφοῦ διεμείναμεν ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὑπήγομεν εἰς τὸ μέρος ὅπου προσεκλήθημεν· ἀλλὰ καίτοι εἶχομεν λάβει ὅλα τὰ προφυλακτικὰ μέτρα, καὶ συνωδευόμεθα ὑφ' ἐνὸς τῶν γραμματέων τοῦ σατράπου, ἡ βροχὴ μᾶς ἔκαμε νὰ δαπανήσωμεν ἑννέα ἡμέρας διὰ τὴν ὁδοιπορίαν, ἣ ὁποία μὲν διήρκεσε τέσσαρας ὅτε ἐπεστρέψαμεν.

Διήλθομεν τὸ Ἀργυρόκαστρον καὶ τὸ Λιθόχαβον, πόλεις σχεδὸν ἰσομεγεθεῖς πρὸς τὰ Ἰωάννινα· οὐδεὶς κάλαμος οὐδὲ γραφίς ζωγράφου δύναται νὰ περιγράψῃ τὴν ὠραιότητα τῶν περιγώρων τῆς Ζίτζας καὶ τοῦ Δελθινακίου, χωρίου κειμένου

ἐπὶ τῶν συνόρων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς κυρίως λεγομένης Ἀλβανίας.

Δὲν θέλω νὰ ἐνδιατρίψω εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς, ἐπειδὴ ὁ συνοδοιπόρος μου θέλει ἐκτελέσει τὸ ἔργον τοῦτο κάλλιον ἐμοῦ εἰς τὸ σύγγραμμά του, τὸ ὅποιον θέλει δημοσιευθῆ ἀναμφιβόλως πρὸ τοῦ ἰδικοῦ μου· δὲν δύναμαι ὅμως νὰ παραλείψω παρατηρήσεις τινὰς ἀναγκαίας πρὸς κατάληψιν τοῦ κειμένου.

Οἱ Ἀρναοῦται ἦτοι Ἀλβανοὶ μοὶ ἔκαμον ἐντύπωσιν ἐνεκὰ τῆς ὁμοιότητος αὐτῶν μετὰ τῶν Ὀρειῶν (**Highlanders**) τῆς Σκωτίας· ἡ ἐνδυμασία των, ἡ μορφή, ὁ τρόπος τοῦ ζῆν, ὁμοιάζουσι τὰ ὄρη τῆς Ἀλβανίας μοὶ ἐφαίνοντο ὡς τὰ τῆς Καληδονίας, μὲ κλίμα ἡδιώτερον. Τὸ ἡμιφάριον (1), καίτοι λευκὸν, τῶν Ἀλβανῶν, ὁμοιάζον τῷ **Kilt** (2) τῶν Σκώτων, αἱ ἰσχναὶ καὶ εὐκίνητοι μορφαὶ των, ἡ διάλεκτος αὐτῶν, τῆς ὁποίας οἱ φθόγγοι εἶναι Κελτικοί, αἱ πολεμικαὶ ἕξεις των, τὰ πάντα ἀνεκάλουν εἰς τὴν μνήμην μου τὸ βασίλειον τοῦ Μόρβεν. Οὐδὲν ἔθνος ἐμποιεῖ τόσον μῖσος καὶ φόβον εἰς τοὺς γείτονάς του, ὅσον οἱ Ἀλβανοὶ· οἱ Ἕλληνες τοὺς θεωροῦσιν ὡς ἡμιχριστιανούς, οἱ δὲ Τούρκοι ὡς μωαμεθανούς· πράγματι ὅμως αἱ δύο αὐταὶ θρησκείαι εἰσιν ἀνάμικτοι παρ' αὐτοῖς, ἀλλὰ πλεῖστοι Ἀλβανοὶ δὲν ἔχουσι πραγματικῶς οὐδεμίαν· πάντες διάγουσι βίον ληστρικόν, καὶ εἰσὶ πάντοτε ὡπλισμένοι. Οἱ φέροντες ἐρυθρὰ στρόφια περὶ τῆς κεφαλῆς των Ἀρναοῦται, οἱ Μαυροβούνιοι, οἱ Χιμαρῶται καὶ οἱ Γκέγκαι, εἶναι διαβόητοι διὰ τὴν ἀπιστίαν των. Οἱ λοιποὶ Ἀλβανοὶ διαφέρουσιν ὀλίγον κατὰ τὴν ἐνδυμασίαν, καὶ πολὺ κατὰ τὸν χαρακτήρα· ἐξ ἰδίας μου δὲ πείρας, δύναμαι νὰ ὁμιλήσω εὐνοϊκῶς περὶ αὐτῶν. Εἶχον δύο Ἀλβανούς μετ' ἐμοῦ, ἓνα ἄπιστον καὶ ἓνα μωαμεθανόν, οἱ ὅποιοι μὲ συνώδευσαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὰ ἄλλα μέρη τῆς Τουρκίας, εἰς τὰ ὅποια περιηγήτην. Σπανίως εὐρίσκονται ἄνθρωποι πιστότεροι εἰς τὴν

(1) Φουστανέλλα. — (2) Τὸ **Kilt** τῶν Ὀρειῶν Σκώτων ὁμοιάζει πολὺ μετὰ τὸ ἡμιφάριον τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν, ἐκτὸς τοῦ γράματος.

κίνδυνον καὶ φερεπονώτεροι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν. Ὁ μωαμεθανὸς ἐκαλεῖτο Δερβὴς Ταχίρης, ὁ δ' ἕτερος Βασιλείος· οὗτος ἦν ἀνὴρ μεσαίας ἡλικίας, ἀλλ' ὁ Ταχίρης ἦτο σχεδὸν ὀμηλῆς μου. Ὁ Βασιλείος εἶχε διαταχθῆ ῥητικῶς ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ γὰρ μᾶς συνοδεύσει, ὁ δὲ Δερβίσης ἦτον εἰς ἓκ τῶν πεντήκοντα τῶν συνοδευσάντων ἡμᾶς, ὅτε διέβημεν τὰ δάση τῆς Ἀκαρνανίας διὰ νὰ υπάγωμεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχελώφου, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τῆς Αἰτωλίας· ἐκεῖ τὸν ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου, καὶ οὐδέποτε ἔλαβον ἀφορμὴν γὰρ μεταμεληθῆ διὰ τοῦτο.

Ὅτε κατὰ τὰ 1810, μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἀναχώρησιν τοῦ φίλου μου Ὀρχάου, προσεβλήθη ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ ἰσχυροτάτου πυρετοῦ, οἱ δύο μου Ἄλβανοί ἔσωσαν τὴν ζωὴν μου, ἀποσβήσαντες τὸν ἰατρὸν μου, τὸν ὁποῖον ἠπειλήσαν ὅτι ἤθελον φονεῦσαι, ἐὰν δὲν μ' ἐθεράπευσεν ἐντὸς ὠρισμένου χρόνου. Ἀποδίδω τὴν ἀνάβρωσίν μου εἰς τὴν διαγωγὴν ταύτην τῶν δύο Ἄλβανῶν μου, καὶ εἰς τὴν ἐπίμονον ἄρνησιν τῶν συνταγῶν τοῦ ἱατροῦ Ῥομανέλλη. Ὁ μόνος Ἄγγλος ὑπκρέτης, τὸν ὁποῖον εἶχον κρατήσει ἔμμενεν εἰς τὰς Ἀθήνας· ὁ διερμηνεὺς μου ἦτον ἐπίσης ἀσθενής, ὥστε μόνον οἱ δύο μου Ἄρναοῦται μὲ περιεποιήθησαν μετ' ἐπιμελείας, ἥτις ἤθελε κάμει τιμὴν εἰς ἀνθρώπους πλεόν πεπολιτισμένους.

Ἀμφότεροι ἔσχον πλεῖστα συμβάντα εἰς τὸν βίον των, διότι ὁ μωαμεθανὸς Ταχίρης, ἦτον ὠραιότατος ἀνὴρ, ἐπομένως πάντοτε ἤρχετο εἰς ῥῆξιν μετὰ τῶν συζύγων τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ποτὲ τέσσαρες τῶν σημαντικωτέρων Ὀθωμανῶν ἤλθον εἰς τὸ κοινόδιον, ἐν ᾧ κατῆκον, ἵνα μοὶ κάμωσι διαμαρτυρήσεις κατ' αὐτοῦ, διότι εἶχεν ἀρπάσει γυναῖκα ἐκ τοῦ λουτροῦ. Ὁ Βασιλείος ὡταύτως ἦτον ἐραστής τῶν ὀμοερέσκων αὐτῷ γυναικῶν· ἐσέβατο πολὺ τὰς ἐκκλησίας, ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων οὐδέποτε διέβαινε χωρὶς νὰ κάμῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ· καὶ ἐνθυμούμαι εἰσέτι τὸν κίνδυνον ὃν διέτρεξεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰσερχόμενος εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, ἣ ὁποία ἦτο τὸ πάλαι χριστιανικὸς ναὸς.

Ὅτε ἠτοιμάσθη διὰ τὴν ἀναχώρησίν μου, ἐκάλεσα τοὺς

δύο Ἄλβανούς μου διὰ νὰ τοῖς πληρώσω τοὺς μισθοὺς των. Ὁ Βασίλειος λαβὼν τὸ ἀργύριόν του ἀπῆλθεν. Ὁ Ταχίρης οὐδαμοῦ ἐφαίνετο, οὐδαμοῦ εὐρίσκετο· τέλος εἰσῆλθε καθ' ἣν στιγμήν ὁ κύριος Λογοθέτης, πατὴρ τοῦ πρώην ἐν Ἀθήναις Ἑγγλου προξένου, καὶ τινες ἄλλοι Ἕλληγες γνώριμοί μου, ἦλθον νὰ μ' ἐπισκεφθῶσιν. Ὁ Δερβίσης λαμβάνει τὸ ἀργύριόν του καὶ τὸ βλέπει αἴφνης κατὰ γῆς, κτυπῶν δὲ τὰς χεῖράς του καὶ τιθεὶς αὐτὰς εἰς τὸ μέτωπόν του, ἐξορᾷ τοῦ δωματίου χύνων κρουνοὺς δακρῶν. Ἐκτοτε μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐπεβιβάσθην, ἐξηκολούθησε παραπενούμενος, καὶ μετ' ὅλας τὰς πρὸς παρηγορίαν του προσπάθειάς μας, δὲν ἔπαυε κράζων αὐτὸν ἔφινει». Ὁ κύριος Λογοθέτης, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε ἕως τότε εἶχε κλαύσει, παρεκτός ὅτε ἔμελλε ν' ἀπολέσῃ κατένευα παρᾶν, ὁ ἡγούμενος, ὅλοι οἱ οἰκειακοί μου, καὶ ὅσοι εἶχον ἔλθειν πρὸς ἐπίσκεψίν μου, ἔκλαυσαν.

Τὸ καθ' ἑμέ, ὅτε ἐνεθυμήθην ὅτι, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἀναχωρήσεώς μου, εὐγενῆς τις, μετὰ τοῦ ὁποῖου ἤμην στενωῶς συνδεδεμένος, μοὶ ἐμήνυσεν, ἀπολογοῦμενος διότι δὲν ἦλθε νὰ μὲ ἀποχαιρετήσῃ, ὅτι εἶχε νὰ συνοδεύσῃ μίαν συγγενῆ του εἰς τῆς βαπτρίας ἢ τῆς βροποπόλου τῆς τὸ κατάστημα, συνησθάνθην ἔκπληξιν καὶ ταπεινώσιν ἐνταυτῷ διὰ τῆς συγκρίσεως τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθόν.

Ὅτι ὁ Δερβίσης μὲ ἀφῆκε μετὰ λύπης, ὄφειλον νὰ τὸ περιμένω· διότι ἀφοῦ ὁ κύριος καὶ ὁ ὑπηρέτης συναναβῶσι τὰ ὄρη μιᾶς δωδεκάδος ἐπαρχιῶν, εἶναι φυσικὸν νὰ χωρίζωνται μετὰ λύπης· ἀλλ' ἡ εὐαισθησία, τὴν ὁποίαν ὁ Δερβίσης Ταχίρης ἐδῆλωσε τότε, ἔκμυεν ἀξιοσημειώτων ἀντίθεσιν πρὸς τὴν φυσικὴν ἀγριότητά του, καὶ πῶς μετέβαλε τὴν κακὴν ἰδέαν, ἣν εἶχον περὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας. Πιστεύω ὅτι αὕτη, ἡ οἰονεὶ φεουδαλικὴ πίστις, ἀπαντᾶται συχνότατα παρὰ τοῖς Ἄλβανοῖς. Ἡμέραν τινα, ἐνῶ διετρέχομεν τὸν Παρνασσόν, Ἑγγλος τις ὑπηρέτης μου, ἐρίσας πρὸς τὸν Δερβίσην περὶ τινων ἀντικειμένων τῆς ἀποσκευῆς, ὤλησεν αὐτὸν ἐλαφρῶς, ὁ δὲ Δερβίσης ἐνόμισεν ὅτι ἠθέλησε νὰ τὸν βράσιῃ. Δὲν εἶπε τίποτε, ἀλλὰ καθήσας ἐστράφη τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ τῶν

χειρῶν του. Προβλέποντες τὰς συνεπείας τοῦ συμβεβηκότος τούτου προσεπαθήσαμεν νὰ τὸν πείσωμεν ὅτι ὁ Ἄγγλος ὑπηρετῆς δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν προσβάλῃ. « Ἐπὴρξα κλέπτης, μᾶς ἀπεκρίθη· εἶμαι γυν στρατιώτης· οὐδεὶς οὐδέποτε ἀρχηγὸς μ' ἐκτύπησε. Σὺ εἶσαι κύριός μου, ἔφαγον τὸν ἄρτον σου· ἀλλ' ὁμνύω, μὰ τὸν ἄρτον αὐτόν, ὅτι ἄλλως ἤθελον ἐκκοιλίσει τὰν σκύλον τοῦτον καὶ καταφύγει εἰς τὰ ὄρη. » Οὕτως ἐτελετώσαν αὐτὴ ἡ σκηνή· ἀλλ' οὐδέποτε συνεχώρησεν ὀλοσχερῶς ἐκείνον, ὅστις τὸν προσέβαλεν ἀκουτίως.

Ὁ Δερβίσης διεκρίνετο εἰς τοὺς χοροὺς τῆς πατρίδος του ὡς ἕξοχος ὀρχηστής. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ Ἄλβανικοὶ χοροὶ νομίζονται λειψάνα τῆς ἀρχαίας περὶ τῆς ὀρχήσεως. Ὅπως κἂν ᾗ, οἱ χοροὶ οὗτοι εἶναι ἀρρενωποὶ καὶ ἀπαιτούσι μεγάλην εὐκίνησιαν.

Οἱ Ἄλβανοὶ (ἐννοῶ δὲ τοὺς ὄρεινους καὶ οὐχὶ τοὺς κκληριγοῦντας τὰς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γαίας) εἶναι ἐν γένει λίαν εὐειδεῖς. Εὗρομεν, μεταξὺ τοῦ Δελβινακίου καὶ τοῦ Λιθοχάθου, τὰς ὠραιστάτας γυναῖκας, ἃς ποτε εἶδομεν, κατὰ τὸ ἀνάστημα ἢ τὰ πρόσωπον. Τὰς εἶδομεν ἐνασχολουμένας εἰς τὴν ἐπισκευὴν ἀδοῦ καταστραφείσης ὑπὸ τῶν χειμάρρων. Τὰ βράδισμα τῶν Ἄλβανῶν εἶναι ἀληθῶς κωμικόν, τοῦτο δὲ προέρχεται ἀναμφιβόλως ἐκ τοῦ μανδύου ἢ ἐφραστρίδος των, ἣν φέρουσι προσηρημένην ἐπὶ τοῦ ἑνὸς ὤμου. Ἡ μακρὰ κόμη των ἀναπολεῖ τοὺς Σπαρτιάτας, ἡ δὲ ἀνδρία των εἰς τοὺς ἀτάκτους πολέμους εἶναι ἀναμφισβήτητος. Καίτοι οἱ Γέγκαι παρέχουσι ὀλίγον ἵππικόν εἰς τὸν Ἄλβανικὸν στρατὸν, οὐδένα Ἄλβανὸν εἶδον ἵππεύοντα καλῶς. Οἱ δύο οὗς εἶχαν μετ' ἐμοῦ προετίμων τὰ ἀγγλικά ἐφιππία, καίτοι οὐδέποτε ἠδυνήθησαν νὰ συνεθισθῶσι με' αὐτά.

Β'.

Ἀρίων κατὰ μέρος τὸ γογρευτικὸν ὄνομα καὶ ὅλας τὰς ἐνδοξοὺς ἀναμνήσεις, τὰς ὁποίας εἶναι περιττὸν νὰ ἐπαναλάβω ἐνταῦθα, ἢ τοποθεσία τῶν Ἀθηνῶν ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ ταύτην τὴν πόλιν προσφιλέην καὶ ἀξιοθέατον εἰς πάντα ἔχοντα ἴδιαν

τινά τῆς φύσεως καὶ τῆς τέχνης. Τὸ κλίμα καθόσον τοιά-
χιστον μοὶ ἐφάνη, εἶναι αἰωνία ἀνοιξίς· ἐπὶ ὅκτω μῆνας οὐδε-
μίαν ἡμέραν ἐλειψα τοῦ νὰ ἐξέλθω ἔφιππος εἰς τὸν περὶπατον·
βρέχει σπανιώτατα· οὐδέποτε πίπτει χιών εἰς τὴν πεδιάδα,
καὶ αἱ νεφελώδεις ἡμέραι εἶναι ἀπάναι καὶ εὐάρεστοι. Εἰς
τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Πορτογαλίαν, καὶ (ἐξαιρουμένης τῆς Ἰα-
νίας καὶ τῆς Ἀττικῆς) εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἀνατολῆς τὰ
ὁποῖα ἐπεσκέφθην, δὲν εὔρον τὸ κλίμα πολὺ τερπνότερον τοῦ
τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα διέτριψα τὸν
Μάϊον, Ἰούνιον καὶ μέρος τοῦ Ἰουλίου (1810), ἔσχον ἀφορ-
μὴν νὰ καταρασθῶ τὸ κλίμα, ἐπειδὴ ἐμαστιζόμεν ὑπὸ τῆς
σπληνὸς πεντάκις καθ' ἑβδομάδα.

Ὁ ἀὴρ τῆς Πελοποννήσου εἶναι βαρὺς καὶ κορηρός· ἀλλὰ
μόλις διαβῆ τις τὸν Ἴσθμόν, διευθυνόμενος πρὸς τὰ Μέγαρα,
τὸ κλίμα μεταβάλλεται ὀλωσχερῶς. Προστίθημι ὅτι ἡ περι-
γραφή τοῦ Ἡσιόδου ὡς πρὸς τὸν χειμῶνα τῆς Βοιωτίας εἶναι
εἰσέτι λίαν ἀκριβής. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐκτὸς τῶν
Θηβῶν, τῶν ἐρειπίων τῆς Χαιρωνείας, τῆς πεδιάδος τῶν Πλα-
ταιῶν, τοῦ Ὀρχομενοῦ, τῆς Λεβαδείας καὶ τοῦ σπηλαίου τοῦ
Τροφωνίου, δὲν ἀπηντήσαμεν ἄλλο τι ἀξιοθέατον μαχρικοῦ
διέβημεν τὸν Κιθαιρώνα.

ὑπὸ τῆς πηγῆς τῆς Δίρκης (1) στρέφεται νῦν μύλος· ὁ
συνοδοιπόρος μου μ' ἐβεβαίωσεν ὅτι ἀληθῶς ἦτον αὕτη· διότι,
ἀποφασίσας νὰ ἐμπνευσθῆ ὑπὸ κλασικῶν ἀναμνήσεων, ἐλόσθη
ἐντὸς αὐτῆς. Ἄλλως τε οἱ σοφοὶ ἄς ἀναίρεσωσιν αὐτὸν, ἐὰν
κοίνωσιν ὅτι τὸ πρᾶγμα ἀξίζει τὸν κόπον. Εἰς τοὺς Δελφοὺς
ἐπίομεν ἀπὸ πέντε ἢ ἐξ ῥύακας, ἐξ ὧν τινες δὲν εἶχον ὕδατα
λίαν διαυγῆ, πρὶν ἀποφασίσωμεν ποία ἦν ἡ ἀληθής· Κατα-
λία. Ἐκεῖνη δὲ τὴν ὁποίαν ἐξελάβομεν ὡς τὴν περίφημον πη-
γὴν τῶν Μουσῶν εἶχεν ὕδωρ ἀγροῦς γεύσεως, προελευσῆς

(1) Ἡ Δίρκη ἦν θυγάτηρ τοῦ Ἡλίου καὶ γυνὴ τοῦ Λύκου βασιλέως τῶν
Θηβῶν· διὰ δὲ τὴν πρὸς τὴν Ἀντιόπην, τὴν πρώτην γυναῖκα τοῦ Λύκου
ἀπανθρωπίαν τῆς, προσθεθεῖσα ὑπὸ τῶν υἱῶν τῆς Ἀντιόπης εἰς τὰ κέρατα
ταύρου καὶ περισυρθεῖσα ὑπὸ αὐτοῦ, ἐβρίβθη ἢ μετεμορφώθη εἰς τὴν ὑπὸ αὐ-
τῆς κληθεῖσαν πηγὴν πρὸς τὰς Θέβας.

ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς τήξεως τῶν χιόνων· ἀλλ' ἡ πόσις τοῦ-
του τοῦ ὕδατος δὲν μᾶς ἔρριψεν εἰς τὸν ἐπικὸν πυρετὸν, ὡς
τὸν διδάτορα Τσανόληρ.

Ἐκ τοῦ τείχους τῆς Φυλῆς, τοῦ ὁποῖου πολλὰ λείψανα
μένουσιν εἰσέτι, ἡ κεδιάς τῶν Ἀθηνῶν, τὸ Πεντελικὸν, ὁ
Υμηττός, ἡ Ἀκρόπολις καὶ τὸ Αἶγαῖον πέλαγός φαίνονται
συγχρότως· αὕτη ἡ θεά μοι ἐφάνη μεγαλοπρεπεσττέρα τῆς τοῦ
Βυζαντίου καὶ τῆς Κίντρας· δὲν ἐξισοῦται πρὸς αὐτὴν οὔτε
ἡ θεά τῆς ἀπολαύει ὁ ἰστάμενος ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Τριπόλεως,
ἔχων ἐνώπιόν του τὸ ὄρος Ἴδην, τὸν Ἑλλησπόντον καὶ ἀπω-
τέρω τὸν Ἄθω, καίτοι αὕτη περιλαμβάνει πολὺ μείζονα ἐκ-
τασιν.

« Πολλὰ ἤκουσα περὶ τῆς καλλονῆς τῆς Ἀρκαδίας καὶ ὅμως,
ἐξαιρουμένης τῆς τοποθεσίας τῆς μονῆς τοῦ Μεγασπηλαίου (ἡ
ὅποια εἶναι χαμηλοτέρα τῆς Ζίτζας), καὶ τῆς θεᾶς τῆς ἀπο-
λαύει ὁ καταβαίνων τὰ ὄρη τῆς Τριπόλεως ἵνα ὁδεύσῃ πρὸς
τὸ Ἄργος, ἡ Ἀρκαδία δὲν παρουσιάζει τι ἀντάξιον τῆς φή-
μης αὐτῆς.

« *Sternitur et dulces moriens reminiscitur Argos.* »

Ὁ Βιργίλιος ἠδύνατο νὰ θέσῃ τοῦτον τὸν στίχον εἰς τὸ
στόμα παντός ἄλλου ἢ ἐνός Ἀργείου. Παρατηρῶ εὐσεβάστως
ὅτι τὸ Ἄργος δὲν εἶναι ἄξιον τούτου τοῦ ἐπιθέτου. Ἐὰν δὲ ὁ
Πολυεὐρέτης τοῦ Στατίου « *in mediis audit duo littora
campis* » ἤκουσε πραγματικῶς τὸν φλοῖσθον τῶν δύο ἀκτῶν
διαβαίνων τὸν Ἴσθμόν τῆς Κορίνθου, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν
ὅτι εἶχεν ἀκοήν καλητέραν ὄλων τῶν μετ' αὐτὸν διαβάντων
τούτον τὸν Ἴσθμόν.

Γάλλος τις πρόξενος, διαμείνας ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τριάκοντα
ἔτη, καὶ ἰδίως ἐν Ἀθήναις, ὁ Κ. Φωβέλ, εἶπεν ἐνώπιόν μου
ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν εἶναι ἄξιοι χειραφετήσεως. Στηρίζει δὲ
τὴν γνώμην του ταύτην ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς καὶ ἀτομικῆς αὐτῶν
ἐξαχρειώσεως· ἀλλ' ὁ Κ. Φωβέλ λητμονεῖ ὅτι ἡ ἐξαχρειώσις
αὕτη ὀφείλεται εἰς αἰτίας αἰρομένας διὰ τῆς χρήσεως τοῦ μέ-
τρου τὸ ὁποῖον αὐτὸς ἀποδοκιμάζει.

Ὁ Κ. Ρὼκ (Roques), Γάλλος ἔμπορος, πολὺν χρόνον δια-

τρίψας ἐν Ἀθήναις, μοι ἔλεγε μετ' ἀστείας σοβαρότητος
 «Βλέπεις αὐτοὺς τοὺς Ἕλληνας; εἶναι ὁ αὐτὸς συρφετός οἶος
 καὶ ἐπὶ Θεμιστοκλέους!» Ὅποια παρατήρησις διὰ τοὺς
 «laudator temporis acti!» Οἱ ἀρχαῖοι ἐξώρισαν τὸν Θεμι-
 στοκλέα· οἱ νεώτεροι ἀπατῶσι τὸν Κ. Ῥώκ· οὕτω πάντοτε
 μετεχειρίζονται τοὺς μεγάλους ἀνδρας!

Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ὅλοι οἱ ἐγκατεστημένοι εἰς τούτον τὸν τόπον
 Ἑυρωπαϊοὶ Λατῖνοι καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν Ἀγγλων, Γερμανῶν,
 Δανῶν, κτλ., οἵτινες τὸν ἐπισκέπτονται, λαμβάνουσιν ὀλίγον
 κατ' ὀλίγον τὴν δυσμενῆ ταύτην γνώμην, ἐπὶ τῇ ταύτῃ βάσει
 ἐπὶ τῇ ὁποίᾳ Τοῦρκος, εἰθὼν εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἤθελε κατα-
 ἀκάσειν ἀθρόως σύμπαν τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος διότι ἠπατήθη
 ὑπὸ τοῦ ὑπηρέτου ἢ τῆς πλυντρίας του.

Βεβαίως ἦτο δυσχερέστατον νὰ μὴ κλονισθῆ τις, ὅτε οἱ
 δύο μέγιστοι δημαγωγοὶ τῆς ἡμέρας, ὁ Φωβέλ καὶ ὁ Λουζιέ-
 ρης, οἱ ὁποῖοι μερίζονται μεταξὺ τῶν τὴν ἰσχὺν τοῦ Περι-
 κλέους καὶ τὴν δημοτικότητα τοῦ Κλέωνος, καὶ βασανίζουσι
 τὸν δυστυχεῖ διιοικητὴν μὲ τὰς αἰωνίους ἐριδὰς τῶν, συμφω-
 νῶσιν εἰς τὸ νὰ καταδικάζωσιν ὡς λαὸν ἐστερημένον πάσης
 ἀρετῆς, τοὺς Ἕλληνας ἐν γένει, καὶ ἰδίως τοὺς Ἀθηναίους.

Τὸ κατ' ἐμὲ δὲν τολμῶ νὰ ἐκτίσω τὴν ταπεινὴν γνώμην
 μου, διότι γινώσκω ὅτι, ἐκτὸς τῶν περιοδικῶν συγγραμμάτων,
 ὑπάρχουσιν ἤδη ὑπὸ τὰ πιεστήρια τοῦλάχιστον πέντε περιη-
 γήσεις μεγίστης ἐκτάσεως καὶ ἀπειλητικωτάτης ἐπιπέφως,
 συγγραφεῖσαι ὑπὸ νουνεχῶν καὶ ἐντίμων ἀνδρῶν. Καὶ ὅμως
 τολμῶ εἰπεῖν, χωρὶς νὰ προσβάλω τινα, ὅτι μοι φαίνεται
 δυσχερέστατον ν' ἀποφανθῆ τις θετικῶς καὶ ἰσχυρογνωμόνως,
 ὡς οἱ πλεῖστοι μέχρι τοῦδε ἔπραξαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες οὐδέ-
 ποτε θέλουσι βελτιωθῆ, ἐπειδὴ σήμερον εἶναι φαῦλοι.

Καθὼς οἱ δυτικοὶ τῆς Ἰρλανδίας, οἱ Ἰουδαῖοι ἀπάσης τῆς
 γῆς, καὶ ὅλοι οἱ ἑτεροδόξοι καὶ μαστιγοῦμενοὶ λαοί, οὕτως οἱ
 Ἕλληνες ὑποφέρουσιν ὅλα τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ θανά, τὰ ὁποῖα
 δύναται νὰ καταθλίψωσι τὴν ἀνθρωπότητα. Τόσον ὀλίγον
 εἶναι συνειδητοῦν εἰς τὴν προφύτητα, ὥστε ὑποπτεύονται
 πάντοτε ὡς ἐόλιον ὄντινα ὅη ποτε, καίτοι φερόμενον πρὸς

αυτούς με προφύτητα, καθώς ὁ συχνάκις ῥαβδιζόμενος κύων δάκνει τὴν θωπεύονταν αὐτὸν χεῖρα. Εἶσιν ἀχάριστοι μέχρι ἀγανακτήσεως! ἰδοὺ ἡ γεγνηκὴ κραυγὴ! Ἄλλ' ἔρακτῶ ἐν ὄνοματι τῆς Νεμέσεως, πρὸς ποῖον ἐφείλουσιν εὐγνωμοσύνην; Ποῖος ἄνθρωπος, ποῖον ἔθνος εὐηργέτησέ ποτε ἀληθῶς τὰς Ἑλληνας; Ἴσως πρέπει νὰ ᾔηαι εὐγνωμόνες πρὸς τοὺς Τούρκους οἱ ὅποιοι τὰς τυραννοῦσιν, ἢ εἰς τοὺς φράγκους οἱ ὅποιοι παραβαίνουσι τὰς ὑποσχέσεις των καὶ τοὺς παραπλανῶσι μετὰς ἀπατηλὰς συμβουλὰς των! Ἢ μήπως πρέπει νὰ γνωρίζωσι χάριτας πρὸς τὸν καλλιτέχνην, ὅστις καταστρέφει τὰ εἰρεπια τῶν νεῶν των, τὸν ἀρχαιολόγον, ὅστις συλᾷ τὰς ἀρχαιότητάς των, τὸν περιηγητὴν, ὅστις τοὺς δέρει διὰ τοῦ γενιτσάρου του, ἢ τὸν δημοσιογράφον ὅστις τοὺς ὑβρίζει ἐν τῇ ἐφημερίδι του; Ἰδοὺ τὸ σύνολον τῶν ὑποχρεώσεων τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς ξένους.

Γ'.

Ἀθῆναι, ἐν τῇ μονῇ τῶν Φραγκισκάρων.

22 Ἰανουαρίου, 1844.

Μεταξὺ τῶν λειψάνων τῆς βαρβαρότητος τῶν πρώτων αἰώνων, εὐρίσκονται τὰ ἔχγη δουλείας ὑπαρχούσης εἰσέτι εἰς διαφόρους τόπους, τῶν ὁποίων οἱ λαοὶ καίτοι διαφόρου θρησκείας καὶ ἀλλοίων ἡθῶν, σχεδὸν ὅλοι συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὴν κατὰθλιψιν.

Οἱ Ἄγγλοι ᾤκτειραν τέλος πάντων τοὺς μαύρους των, κατ' ὑπὸ κυβέρνησιν ἤττον φανατικὴν, ἐλπίζεται ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν καθολικῶν ἀδελφῶν των ἄλλ' οἱ Ἑλληνες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνακτήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, εἰ μὴ διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ξένης τινὸς δυνάμεως, διότι οἱ Τούρκοι τότε διατεθειμένοι εἶναι εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑλλήνων, ὅσον οἱ ἄλλοι λαοί, ἐν γένει, φροντίζουσι περὶ τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν.

Περὶ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων γινώσκωμεν πλείονα τοῦ θεόντος· τοῦλάχιστον ἡ Εὐρωπαϊκὴ νεολαία ἀφιερώνει εἰς τὴν

σπουδὴν τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἱστορίας τῶν παραπολὺν χρόνον, μέρος τοῦ ὁποῖου ἠδύνατο ἐπωφελέστερον νὰ μεταχειρισθῆ πρὸς ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν συγγραφέων καὶ ἱστορικῶν τῆς πατρίδος αὐτῆς. Καθόσον δ' ἀφορᾷ τοὺς νεωτέρους Ἕλληνας, λησμονοῦμεν καὶ παραμελοῦμεν αὐτοὺς ἴσως πλεον τοῦ δέοντος· ἕκαστος ἡμῶν περᾶ τὴν νεανικὴν κολλάκις δὲ καὶ τὴν ἀνδρικήν ηλικίαν του, εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γλώσσης καὶ τῶν λόγων τῶν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγορευσάντων Ἀθηναίων ῥητόρων, καὶ ὅμως οἱ ἀληθεῖς ἢ ὑποτιθέμενοι ἀπόγονοι τῶν περιφήμων ἐκείνων δημοκρατῶν ἀφιένται εἰς τὴν τυραννίαν τῶν δεσποτῶν των, ἐνῶ ἡ ἐλαφροτέρα προσπάθεια ἤθελεν ἀρκέσει νὰ διαρρήξῃ τὰς ἀλύσεις μὲ τὰς ὁποίας εἶναι δεδεσμευμένοι.

Ἦθελεν εἶναι γελοῖον νὰ πιστεῦν τις, ὡς οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ, ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν των λαμπρότητα, διότι τότε πρέπει ὅλοι οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς γῆς νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν πρώτην των κατάστασιν, ἐκβαρβαρωθέντες καὶ ἀποδόντες τὴν κυριαρχίαν τοῦ κόσμου εἰς τοὺς Ἕλληνας. Μολοντοῦτο μοι φαίνεται ὅτι ἡ ἀπάθεια τῶν Φράγκων εἶναι τὸ μόνον ἐμπόδιον τὸ κωλύον τὴν μετασχημάτισιν τῆς Ἑλλάδος ὡς κράτος προστατευόμενον καὶ ὠφέλιμον εἰς τὸν προστατὴν αὐτοῦ, ἢ καὶ εἰς κράτος ὅλως ἐλεύθερον, μὲ τὰς προσηκούσας ἐγγυήσεις.

Οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἀπώλεσαν τὴν ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεώς των, καίτοι τὴν σήμερον αἱ περὶ τῶν πιθανῶν ἐλευθερωτῶν των γνῶμαι αὐτῶν εἶναι διηρημέσαι· στηρίζονται ἐπὶ τῆς Ῥωσσίας, ἕνεκα τῆς ταυτότητος τῆς θρησκείας· ἀλλὰ δις ἠπατήθησαν καὶ ἐγκατελείφθησαν ὑπὸ ταύτης τῆς δυνάμεως· ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐνθυμοῦνται εἰσέτι τὸ φρικτὸν μάθημα τὸ ὁποῖον ἔλαβον μετὰ τὴν ἐκ τῆς Πελοποννήσου λειποταξίαν τῶν Ῥώσσω. Δὲν ἀγαπῶσι τοὺς Γάλλους, καίτοι ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος θέλει συμβῆ ἴσως μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης. Οἱ νησιῶται στρέφουσι τὰ ὄμματά πρὸς τὴν Ἀγγλίαν, ἐπειδὴ οἱ Ἄγγλοι κατέλαβον ἤδη ὅλην τὴν Ἰόνιον δημοκρατίαν, ἐκτὸς τῆς Κερκύρας. Ἐν

ἐνὶ λόγῳ, ὁποιοσδήποτε παρουσιασθῆ μετὰ στρατοῦ θέλει εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτος παρὰ τοῖς Ἑλλησιν· ὅταν δὲ φθάσῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἐκδηλώσεως, οἱ Ὀθωμανοὶ ἄς ἐπικαλεσθῶσι τὸ ἔλεος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἄς μὴ ἐλπίζωσιν ἀπὸ τῆν τῶν Ἑλλήνων ἐπιπέσειαν.

Ἄλλ' ἀντὶ γὰ ἐνδιατρίβωμεν εἰς τὸ ἀρχαῖον μεγαλεῖον αὐτῶν, ἢ νὰ μαντεύωμεν τί δύναται νὰ γίνωσιν εἰς τὸ μέλλον, ἐνασχοληθῶμεν περὶ τῆς παρουσίας καταστάσεώς των.

Ὁμολογῶ ὅτι μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ συμβιδάσω τὰς ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτους γνώμας· τινὲς, καὶ πρὸ πάντων οἱ ἔμποροι, ἐπιβαρύνουσι τοὺς Ἑλληνας μὲ τὰς βαρύτερας κατηγορίας· οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν περιηγητῶν τορνεύουσι περιόδους πρὸς τιμὴν των, καὶ δημοσιεύουσι περιέργους πραγματείας, βασιζομένας ἐπὶ τῆς ἀρχαίας δόξης των, ἧτις δὲν δύναται νὰ ἔχῃ πλεονα ἐπιβρόχην ἐπὶ τῆς παρουσίας καταστάσεώς των ἢ ὅσῃν ἤθελεν ἔχει ἡ ὕπαρξις των Ἰνκὰς ἐπὶ τῆς μελλούσης τύχης τοῦ Περού.

Εὐφρεστάτος τις συγγραφεὺς ἀποκαλεῖ τοὺς Ἑλληνας φυσικούς συμμάχους τῶν Ἀγγλων· ἄλλος τις βεβαιοῖ ὅτι δὲν εἶναι κατάλληλοι νὰ συμμαχήσωσι μετ' οὐδενός, καὶ ὅτι δὲν κατάγονται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας· τρίτος τις, οὐχ ἥττον ἐπιδέξιός των προηγουμένων, ἀνεγείρει διὰ τῶν Ῥώσων Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν, καὶ πραγματοποιεῖ ἐπὶ τοῦ χάρτου ὅλας τὰς χιμαίρας τῆς Αἰκατερίνης Β'. Ὅσον διὰ τὴν καταγωγὴν των, τί σημαίνει ἐὰν οἱ Μανιάται ἦναι ἢ δὲν ἦναι κατ' εὐθειαν ἀπόγονοι τῶν Λακωνῶν, ἐὰν οἱ σήμερον Ἀθηναῖοι ἦναι ἐπίσης ἰθαγενεῖς ὡς αἱ μέλισσαι τοῦ Ὑμηττοῦ, ἢ ὡς οἱ τέττιγες πρὸς τοὺς ὀποίους παρεβάλλοντο τὸ κάλαι. Ποῖος Ἀγγλὸς φροντίζει ἐὰν κατάγῃται ἐκ Δανικοῦ, Σαξωνικοῦ, Νορμανδικοῦ ἢ Τρωϊκοῦ αἵματος; Μόνος ὁ τῆς Οὐαλλίας κἀτοικὸς βατανίζεται ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ ἦναι ἀπόγονος τοῦ Καρακτάκου.

Βεβαίως οἱ Ἕλληνες δὲν ἀφθονοῦσι τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου τόσον ὥστε τὸ εἰς ἀρχαίαν καταγωγὴν δικαίωμα των νὰ ἦναι ἐπιφθονον! Ὁ Κ. Θόρντων εἶναι λίαν σκληρὸς θέλων

νά τους στερήσει εκείνου, τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος τοῖς ἀφήκειν ἢ καταγωγή των εἶναι τὸ μόνον ἀγαθὸν τὸ ὁποῖον περὶ πολλοῦ ποιῶνται, καὶ τὸ μόνον τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ εἰπῶσι ἐπὶ τοῖς ἀνήκει ὀλωσχερῶς. Ἦθελεν εἶναι περιέργων γὰρ δημοσιεύσει τις ταυτοχρόνως τὰ συγγράμματα τοῦ Κ. Θόρντωνος καὶ τὰ τοῦ De Pauw, τὰ τοῦ Ἑτωνος καὶ τοῦ Σρινάνη. Ἀφ' ἐνός, παραδόξολογίαι· ἀφ' ἑτέρου, προλήψεις. Ὁ Κ. Θόρντων νομίζει ὅτι ἡ δημοσία πίστις τῷ ἀνήκει ἐνεκα τῆς ἐν Πέρσῃ δεκατετραετοῦς αὐτοῦ διαμονῆς. Ἦθελεν ἔχει ἴσως δίκαιον εἶναι ἐὰν ἐμελλε νὰ μᾶς ὀμιλήσῃ περὶ τῶν Τούρκων· ἀλλ' ἢ ἐν Πέρσῃ διαμονῇ αὐτοῦ δὲν ἔκαμεν αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν κατοίκων αὐτῆς, καθὼς καὶ ἢ ἐν Οὐάππιγκ (1) ἐπὶ ἰσάριθμα ἔτη διαμονῇ, δὲν ἤθελε τὸν κάμει νὰ γνωρίσῃ τὰ ὄρη τῆς Σκωτίας.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατοικοῦσι τὴν συνοικίαν τοῦ Φαναρίου· ἐὰν δὲ ὁ Κ. Θόρντων δὲν διέπλευσε τὸ χρυσόκερας συγχρότερον τῶν συναδέλφων του ἐμπόρων, τότε ποίαν πίστιν παρέχουσιν αἱ πληροφορίες αἱ μᾶς δίδει; Ἡκουσα δὲ ἕνα τούτων τῶν κυρίων κανυγώμενον ὅτι εἶχεν ὀλίγας σχέσεις μετὰ τῆς πόλεως, καὶ βεβαίουντο μετὰ θριαμβευτικοῦ ἤθους ὅτι αὐτὸς εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μόνον τετράκις ἐντὸς τεσσάρων ἐτῶν.

Ὡς πρὸς τὸν δι' ἑλληνικῶν πλοίων εἰς τὴν Μαύρην θάλασσαν πλοῦν τοῦ Κ. Θόρντωνος, δύναμαι νὰ εἰπῶ ὅτι διὰ τοιοῦτου πλοῦ ὁ Κ. Θόρντων πρέπει νὰ ἔλαβε πάσον ἀκριβῆ ἰδέαν περὶ τῆς Ἑλλάδος ὅσον περὶ τοῦ Jonny Grof's (2) House, ἐὰν ἤθελε διαπλευσεῖ εἰς Βερούικην (3) ἐπὶ Σκωτικῷ πλοιαρίου. Πῶς δύναται νὰ καταδικάσῃ ἀθρόον ἐν ἔθνος, τοῦ ὁποίου μόλις γινώσκει ὀλίγα άτομα; εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Κ. Θόρντων, ὁ ὁποῖος ψέγει τὸν Πουκεβίλλην ὅταν ὀμιλῇ περὶ τῶν Τούρκων, ἀναφέρει πάντοτε τὴν ἀβεντίαν τοῦ Πουκε-

(1) Συνοικία ἐν Λονδίῳ κατοικουμένη ὑπὸ ναυτῶν.

(2) Ἀκρωτήριον τῆς Σκωτίας.

(3) Πόλις ἐπὶ τῶν ὄρων τῆς Σκωτίας.

βίβλη ὅταν πρόκηται περὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τῷ δίδει τότε τὸν τίτλον τοῦ ἀμερολήπτου παρατηρητοῦ. Ἀλλὰ ὁ Διδάκτωρ Πουκεβίλλης εἶναι τόσο ἀξίος τούτου τοῦ τίτλου, ὅσον ὁ Κ. Θόρντων εἶναι ἀρμόδιος νὰ τὸν ἀπονεύῃ εἰς αὐτόν.

Τὸ ἀληθές εἶνα ὅτι στεροῦμεθα ἀπολύτως θετικῶν πληροφοριῶν περὶ τῶν Ἑλλήνων ἐν γένει, καὶ ἰδίως περὶ τῆς φιλολογίας αὐτῶν· εἶναι δὲ πιθανόν ὅτι οὐδέποτε θέλομεν δυνηθῆ νὰ γνωρίσωμεν αὐτοὺς καλῶς, ἐὰν διὰ στενωτέρων σχέσεων δὲν συνδεθῶμεν μετ' αὐτῶν, ἢ ἐὰν δὲν ἀποτελεσθῇ ἡ ἀνεξαρτησία των. Δὲν δυνάμεθα νὰ πιστεύωμεν εἰς τὰς διηγήσεις τῶν περιηγητῶν πλεον ἢ εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἐμπόρων. Ἐν τούτοις εἶμεθα ἠναγκασμένοι ν' ἀρῶμεθα ἐκ τῶν πηγῶν τούτων, μεχριστοῦ εὐρωμεν καλητέρας (1).

Μεθ' ὅλας τὰς ἐλλείψεις των, αἱ πληροφορίες αὗται εἰς προτιμότεραι τῶν παραδοξολογιῶν ἐκείνων οὔτινες, ὡς ὁ De

(1) Ὅλιγα τινα θέλω εἰπεῖν ἐν παρόδῳ ἐπὶ τοῦ Κ. Θόρντωνος καὶ τοῦ Διδάκτορος Πουκεβίλλη οἱ ὅποιοι παρεμόρφωσαν τὴν γλῶσσαν τῶν Σουλτάνων.

Ὁ Πουκεβίλλης διηγεῖται μίαν μακρὰν ἱστορίαν περὶ τινος μωαμεθανοῦ λαμβάνοντος τόσο μεγάλας δόσεις ὑδροχλωρικοῦ ὑδραργύρου, ὥστε ἐπωμασθῆ Σουλεϊμάν γεγὲν, τούτεστι, προστιθῆσιν ὁ Διδάκτωρ, Σουλεϊμάν ὁ ἐσθίων τὸν ὑδροχλωρικὸν ὑδραργυρον. Ἄ! ἐπιφανεῖ ὁ Κ. Θόρντων, ἐπικρίτων τὸν Διδάκτορα διὰ δεκάτην πέμπτην φοράν, σὲ συνέλαβον ἐπ' αὐτοφῶρῳ· καὶ ἐπὶ τούτῳ γράφει σημειῶσιν διπλασίαν τοῦ ἀνεκδότου τοῦ Διδάκτορος τὸν κατηγορεῖ ὡς ἀγνοοῦντα τὴν τουρκικὴν, καὶ ψευδόμενον εἰς τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν· διότι, λέγει, ἀφοῦ μᾶς ἐξέριψε κατὰ πρόσωπον τὴν μετοχὴν ἐνὸς τουρκικοῦ ῥήματος, « Σουλεϊμάν γεγὲν » δὲν σημαίνει ἄλλο εἰμὴ Σουλεϊμάν ὁ ἐσθίων· ὁ ὑδροχλωρικὸς ὑδραργυρος προστεθῆ λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Κ. Πουκεβίλλη. Ἀμφοτέροι λανθάνονται, καὶ ἀμφοτέροι ἔχουσι δίκαιον. Ἐὰν ὁ Κ. Θόρντων, ὅταν πάλιν διαμείνῃ ἐπὶ « δεκατέσσαρα ἔτη εἰς τὸ ἐμπορικὸν γραφεῖον », συμβουλευθῆ τὸ τουρκικὸν λεξικὸν του, ἢ ἐρωτήσῃ Κωνσταντινουπολίτην τινα γνωρίμιόν του, θέλει ἰδεῖ ὅτι « σουλιμᾶ γεγὲν » σημαίνει τὸν ἐσθίοντα τὸν ὑδροχλωρικὸν ὑδραργυρον, διότι ἡ λέξις σουλιμᾶ δηλοῖ ὑδροχλωρικὸν ὑδραργυρον, καὶ ὅτι τότε δὲν πρόκειται περὶ κυρίου ὀνόματος· προστιθεμένου δὲ ἐνὸς ληκτικῶ — ν, τὰ σουλιμᾶ γίνεται κύριον ὄνομα Σουλιμάν ἢ Σουλεϊμάν. Ὁ Κ. Θόρντων πρὶν καυχῆσθαι περὶ τῆς εἰς τὰς Ἀσιατικὰς γλώσσας βαθείας γνώσεώς του, πρὶν ψάλλῃ τὸν κατὰ τοῦ Κ. Πουκεβίλλη ἐπινίκιον ὕμνον του, ὦφειλε νὰ φροντίσῃ νὰ μάθῃ τούτο πρότερον.

Pauw, ανέγνωσαν ἐπιπολαιῶς τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ ἀγνοοῦσι παντελῶς τοὺς νεωτέρους. Ὅτε ἐβήθει περιηγητῆς μᾶς λέγει, ὅτι αἱ ἱπποδρομῖαι τοῦ New Market ἔφθειραν τὴν φυλὴν τῶν ἀγγλικῶν ἵππων, καὶ ὅτι εἰ Σπαρτιάται ἦσαν ἀνάνδροι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, δεικνύει ὅτι γινώσκει τόσον ὀλίγον τοὺς Σπαρτιάτας, ὅσον τοὺς ἀγγλικούς ἵππους. Αἱ « φιλοσοφικαὶ παρατηρήσεις » τοῦ ἀρμόζει κάλλιον νὰ ἀναμασθῶσι « ποιητικαί. » Οὐδεὶς, φυσικῶς, ἤδύνατο νὰ περιμένα ἑπιείκειαν πρὸς τοὺς νέους Ἕλληνας ἀπὸ ἀνθρωπὸν κατακρίνοντά τινος τῶν ἐνδοξότερων καθιδρύσεων τῶν ἀρχαίων· ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ παραλογισμὸς τῶν ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῶν ὑποθέσεων τοῦ ἀναίρει ἔσα ἔγραψε κατὰ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων.

Ἐλπίζομεν ὅτι, ἐναντίον τῶν προφητειῶν τοῦ De Pauw καὶ τῶν ἀμφιβολῶν τοῦ Κ. Θόρντωνος, θέλομεν ἰδεῖ μίαν ἡμέραν ἀπελευθερούμενον ἐν ἔθνος τὸ ὅποιον, διὰ δουλείας τριῶν αἰώνων καὶ ἡμίσεως, ἐτιμωρήθη παραπολύ· διὰ τὰ ἁμαρτήματά του.

Δ'.

Ἀθῆναι, ἐν τῇ μονῇ τῶν Φραγκισκάνων.

Μαρτίου 17, 1811.

Ὀλίγον μετὰ τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἐπάνοδόν μου, ἔλαβον τὸν 31^{ον} ἀριθμὸν τῆς τοῦ Ἐδομβούργου ἐπιθεωρήσεως. Εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν ἢ παρέλθης αὐτοῦ εἶναι μέγα τι, ὄφειλω δὲ αὐτὴν εἰς τὴν φροντίδα τοῦ πλοιάρχου ἀγγλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου. Τὸ τρίτον ἄρθρον ταύτου τοῦ ἀριθμοῦ περιέχει τὴν ἀνάλυσιν γαλλικῆς μεταφράσεως τοῦ Στράβωνος, ἣ προσετέθησαν σημειώσεις τινες περὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων καὶ τῆς φιλολογίας αὐτῶν, μετὰ συντόμου ὑπομνήματος περὶ τοῦ Κοραῆ, ὅστις ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μετάφρασιν. Θέλω χάμει ὀλίγας παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν σημειώσεων τούτων, καὶ προσθέσει αὐτάς εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦτο, τὸ ὅποιον ἔχει μεγίστην σχέσιν μὲ τὸν τόπον ἐν ᾧ ἔγραψα.

Ὁ Κοραΐς, ὁ περιφημότερος πάντων τῶν ζώντων Ἑλλήνων, ἢ τοῦλάχιστον παρὰ τοῖς Εὐρωπαϊοῖς θεωρούμενος ὡς τοιοῦτος, ἐγεννήθη ἐν Χίῳ (ἢ Ἐπιθεώρησις τοῦ Ἐδμβούργου λέγει ὅτι ἐγεννήθη ἐν Σμύρῃ, καὶ ἔγω λόγους νὰ πιστεῶ θὰ ἔχει λάθος). Ἐκτὸς τῆς μεταφράσεως τοῦ Βεκκάρου καὶ ἄλλων ὑπὸ τῆς ἐπιθεωρήσεως ἀναφερομένων συγγραμμάτων, ἐδημοσίευσεν Ἑλληνογαλλικὸν Λεξικόν, καθόσον τοῦλάχιστον μ' ἐβεβαίωσαν Δανοὶ τινες περιηγηταί, φθάσαντες ἐκ Παρισίων. Ἀλλὰ τὸ τελευταῖον Ἑλληνογαλλικὸν Λεξικόν τὸ ὁποῖον εἶδομεν ἐνταῦθα εἶναι τὸ τοῦ Γρηγορίου Ζαλίκογλου (1). Ὁ Κοραΐς ἔσχεν ἐσχάτως δυσάρεστον ἔρῳα (2) μετὰ τοῦ K. Gail, ὁ ὁποῖος ἐσχολιάσει καὶ ἐδημοσίευσεν, ὡς ἐκδότης, μεταφράσεις τινὰς τῶν κλασικῶν Ἑλλήνων ποιητῶν. Ἡ Ἀκαδημία εἶχε βραβεύσει τὸν Κοραῖν διὰ τὴν μετάφρασιν αὐτοῦ τῆς περὶ ὑδάτων, κτλ. πραγματείας τοῦ Ἴπποκράτους· τοῦτο δὲ δυσπρόσθετος πολὺ τὸν ἀνταγωνιστὴν του. Τὰ φιλολογικὰ ἔργα καὶ ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Κοραῖ ἀναμφιβόλως εἰσὶν ἄξια παντὸς ἐπαίνου· ἀλλὰ μέρος τῆς δόξης του πρέπει ν' ἀπονέμῃται εἰς δύο ἐμπόρους τῆς Λιβόρνου, τοὺς ἀδελφοὺς Ζωσιμάδας, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐπεμψαν εἰς τοὺς Παρισίους καὶ τὸν διέτηρησαν δι' ἐξόδων αὐτῶν, ἵνα ἐνασχοληθῆ ῥητῶς πρὸς διασάφησιν τῶν εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς ἀπαντωμένων ἀσαφῶν χωρίων, καὶ πρὸς ἐπαύξησιν τῶν νεωτέρων ἑλληνικῶν συγγραμμάτων. Ὁ Κοραΐς δὲν ἀπολαύει παρὰ τοῖς ὁμογενέσιν αὐτοῦ τῆς αὐτῆς φήμης, ἧς ἀπολαύουσι τινες Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔζων πρὸ δύο ἑκατονταετηρίδων, καὶ ἰδίως

(1) Ἐχω ἐξαιρετικὸν Λεξικόν τριγλωσσον τὸ ὁποῖον ὁ S. G. Esq. μοι ἔδωκεν εἰς ἀνταλλαγὴν μικρᾶς πολυτίμου λίθου. Οἱ φιλαρχαῖοι φίλοι μου οὐδέποτε μὲ συνεχώρησαν διὰ τοῦτο.

(2) Ἐν τῷ Λιβέλλῳ τὸν ὁποῖον ὁ K. Gail ἐδημοσίευσεν κατὰ τοῦ Κοραῖ, ἀπειλεῖ νὰ βίψῃ ἐκ τῶν παραθῶρων τὸν ὕβριστικὸν ἑλληνιστὴν. Ἐπὶ τούτῳ Γάλλος τις ἐπικριτὴς ἐπιφωνεῖ: «ὦ Θεέ μου! νὰ βίψῃ ἑλληνιστὴν ἐκ τοῦ παραθύρου! ὅποια ἱεροσολία!» Τοιαύτη πράξις ἤθελεν εἶναι σοβαρὰ διὰ τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὰ ὑπερῶα συγγραφεῖς. Ἀναφέρω τὸ χωρίον τοῦτο μόνον διὰ νὰ δείξω πόσον τὸ ὕψος ὄλων τῶν περὶ τὰς ἔριδας ἀσχηλομένων, εἶναι ἀνάλογον εἰς ὄλους τοὺς πεπολιτισμένους τόπους.

Δωρόθεος ὁ Λέσβιος, ὅστις τοσοῦτον τιμᾶται διὰ τὰ ἑλληνικὰ συγγράμματά του, ὥστε καλεῖται ὑπὸ τοῦ Μελετίου «μετὰ τὸν Θουκυδίδην καὶ Ξενοφῶντα ἄριστος Ἑλλήνων.» (Σελ. 221. Ἐκκλησι. Ἱστορ. τόμ. Δ').

Ὁ Παναγιώτης Κοδρικᾶς, μεταφράσας ἑλληνιστὶ τὸν Φοντενέλλον, καὶ ὁ Καμαράσης, μεταφράσας γαλλιστὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Ὁκέλλου Λουκανοῦ περὶ τοῦ σύμπαντος, ὁ Χριστόδουλος, καὶ ἰδίως ὁ Ψαλλίδας, μετὰ τοῦ ἑποίου συνδιέλεχθη ἐν Ἰωαννίνοις, ἀπολαύουσιν ὡσαύτως μεγάλης φήμης παρὰ ταῖς λογίαις συμπατριώταις αὐτῶν. Ὁ τελευταῖος οὗτος ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν καὶ Λατινικὴν σύγγραμμα περὶ τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας, ἀφιερῶθην τῇ Αἰκατερίνῃ Β'. Ἄλλ' ὁ Πολυζώης, τὸν ὁποῖον οἱ συντάκται τῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ Ἐδιμβούργου λέγουσιν ὅτι εἶναι ὁ μόνος ζῶν σύγγραφεὺς ὅστις διεκρίθη, ὡς ὁ Κοραῆς, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, εἴη ἦναι Πολυζώης ὁ Αζμπαντζιώτης ἐξ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἐδημοσίευσεν πλεῖστα Νεοελληνικὰ συγγράμματα, οὗτος εἶναι ἀπλοῦς περιοδευτικὸς βιβλιοπώλης, ὅστις δὲν ἔχει ἄλλην σχέσιν πρὸς τὰ ὑπ' αὐτοῦ πωλούμενα συγγράμματα, εἰμὴ ὅτι ἔχει ἐγγράψει τὸ ὄνομά του ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἰδιοκτησίας του. Ἄλλως τε εἶναι καθόλου ἐσπερημένος κλαστικῆς παιδείας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ὄνομα τοῦτο εἶναι κοινότατον, ἴσως ἄλλως τις Ἑλλήν Πολυζώης ἐξέδωκε τὰς ἐπιστολάς τοῦ Ἀρισταίνετου.

Εἶναι μέγα δυστύχημα ὅτι τὸ ἡπειρωτικὸν σύστημα ἔκλεισε πᾶσαν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν πόλεων, ἐνθα οἱ Ἕλληνας ἐτύπνον τὰ βιβλία τῶν, καὶ ἰδίως τῶν πόλεων τῆς Ἑνετίας καὶ τῆς Τεργέστης. Αἱ κοιναὶ γραμματικαὶ τῶν παιδῶν κατέστησαν λίαν δυσώητοι διὰ τὰς ἀπόρους οικογενείας. Μεταξὺ τῶν πρωτοτύπων συγγραμμάτων αὐτῶν, πρέπει νὰ λογιθῶσιν, ἡ Γεωγραφία τοῦ Μελετίου, ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, καὶ πλεῖστα ἄλλα ποιητικὰ καὶ θεολογικὰ βιβλία. Ἐχουσι πλείστας ἐξαιρέτους γραμματικὰς καὶ ἀξιόλογα λεξικά τριγλωσσα, τετράγλωσσα καὶ τετραγλωσσα. Ἡ ποιησίς των εἶναι ὁμοιοκατάληκτος. Τὸ ἀξιολογώτερον ποίημα, τὸ ὁποῖον εἶδον

ἰσχύτως, εἶναι σάτυρα ἐν εἴδει διαλόγου μεταξύ τριῶν περιηγητῶν, Ῥώσσου, Ἀγγλου, καὶ Γάλλου, τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ἐνὸς ἀρχιεπισκόπου, ἐνὸς ἐμπόρου καὶ ἐνὸς προύχοντος. Ὁ ποιητὴς παρίστησιν ὁμιλοῦν διαδοχικῶς ἕκαστον τῶν προσώπων, καὶ ἀποδίδει εἰς ὅλους τὴν εἰς τοὺς Τούρκους ὑποδούλωσιν καὶ ἐξαχρείωσιν τῶν Ἑλλήνων.

Τὰ ἄσματα τῶν εἶναι ὠραῖα καὶ παθητικά· ἀλλὰ τὸ μέλος τῶν, ἥτοι ὁ τρόπος τοῦ ἄδειν, εἶναι ὀλίγον εὐάρεστον εἰς τὰ ὤτα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ ἄριστον πάντων εἶναι τὸ τοῦ δυστυχοῦς Ῥήγα τοῦ Φερράιου « Δεῦτε παῖδες τῶν Ἑλλήνων. »

Ἐκ τοῦ καταλόγου, ὃν ἔχω ἀνὰ χεῖρας, περιέχοντος πλεον τῶν ἐξήκοντα συγγραφέων, μόλις δεκαπέντε συνέγραψαν πραγματείας μὴ ἐχούσης θεολογικὸν ἀντικείμενον.

Ἐλλην τις Ἀθηναῖος, ὀνόματι Μαρμαροτούρης, μὲ παρεκάλεσε νὰ τὸν συστήσω πρὸς τινὰ τῶν ἐν Λονδίῳ τυπογράφων, ἵνα τυπωθῇ νεοελληνικὴ μετάφρασις τοῦ νέου Ἀναχάρσιδος τοῦ Βαρθελεμῆ, διότι εἶναι ἀδύνατον νὰ εὕρῃ ἄλλο μέσον πρὸς δημοσίευσιν αὐτῆς, ἐκτὸς ἐὰν ἀποφασίσῃ ν' ἀποστείλῃ τὸ χειρόγραφον αὐτοῦ εἰς τὴν Βιέννην, διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ τοῦ Ἰστρου.

Ὁ συντάκτης τῆς Ἐπιθεωρήσεως ὁμιλεῖ περὶ σχολῆς ἰδρυθείσης ἐν Ἐκατοννήσοις, καὶ κλεισθείσης ὑπὸ τῆς Πύλης, εἰσηγήσει, τοῦ Γάλλου πρέσβευς Σεβαστιανῆ. Ἐννοεῖ τὰς Κυδωνίας, πόλιν κειμένην ἐπὶ τῆς ἠπείρου τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ὑπάρχει εἰσέτι τὸ καθίδρυμα τοῦτο, ἐν ᾧ ἐκπαιδεύονται ἑκατὸν μαθηταὶ ὑπὸ τριῶν καθηγητῶν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ἡ σχολὴ τῶν Κυδωνιῶν διεταράχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἐπὶ τῇ γελοίᾳ προφάσει ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔκτιζον φρούριον ἀντὶ σχολῆς. Ἀλλὰ δι' ἰκεσίας καὶ πληρωμῆς πουγγίων τινῶν εἰς τὸ διβάνιον, ἐπετεύχθη ἡ ἄδεια τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς διδασκαλίας. Ὁ ἐξοχώτερος καθηγητῆς τῆς σχολῆς καλεῖται Βενιαμίν, θεωρούμενος ὡς ἀνὴρ εὐφυῆς, ἀλλ' ἐπίσης ὡς λίαν ἐλευθερόφρων· ἐγεννήθη ἐν Λέσβῳ, καὶ ἐσπούδασεν ἐν Ἰταλίᾳ· διδάσκει δὲ τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Λατινικὴν καὶ τινὰς Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας· ἔχει προστούτοις ἐπιστημονικὰς τινὰς γνώσεις;

Καίτοι δὲν προτίθεμαι νὰ κάμω περισσοτέρας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου τῆς Σικωτικῆς Ἐπιθεωρήσεως, δὲν δύναμαι νὰ παρασιωπήσω ὅτι ὁ θρῆνος τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ἐπὶ τῆς πτώσεως τῶν Ἑλλήνων φαίνεται παράδοξος, διότι τὸ ἄρθρον αὐτοῦ λήγει διὰ τῶν ἐξῆς λέξεων. « Αὕτη ἡ μεταβολὴ πρέπει ν' ἀποδοθῆ μᾶλλον εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν ἢ τὴν φυσικὴν ἐξαθνήνησιν. » Πιστεύω ὅτι οἱ νεώτεροι Ἕλληνες οὐδόλως μετεβλήθησαν φυσικῶς, καὶ ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ἡ Κωνσταντινούπολις ἤλλαξε κυριάρχην, ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ τοσοῦτοι ἄνδρες ὕψους ἐξ ποδῶν καὶ ἐπέκεινα, ὅσοι ὑπῆρχον καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς αὐτῆς. Ἄλλ' οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ καὶ οἱ νεώτεροι δημοσιογράφοι μᾶς διδάσκουσιν ὅτι ἀπαιτοῦνται ἕτεραί τινες ἰδιότητες, ἐκτὸς τῶν φυσικῶν, πρὸς διατήρησιν τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ δυνάμεως λαοῦ τινος. Οἱ Ἕλληνες παρέχουσιν ἡμῖν τὸ θλιβερόν παράδειγμα τῆς στενῆς σχέσεως ἢ ὅποια ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ἠθικῆς ἐξαχρειώσεως καὶ τῆς πολιτικῆς ἐκπτώσεως.

Ὁ ἐπιθεωρητὴς ὁμιλεῖ περὶ σχεδίου γενομένου, ὡς νομίζει, ὑπὸ τοῦ Ποτέμκιν πρὸς βελτίωσιν καὶ ἐκκαθάρισιν τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ μάτην προσεπάθητα νὰ εὕρω ἔχνη τινα τοῦλάχιστον περὶ τῆς ὑπάρξεως τοιοῦτου σχεδίου. Ὑπῆρχεν ἐν Πετρούπολει Ἑλληνικὴ Ἀκαδημία, ἀλλ' αὕτη ἐκλείσθη ὑπὸ τοῦ Παύλου, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ δὲν ἀνίδρυεν αὐτήν.

Μαθητὴς τις τοῦ Ψαλίδα ἐπεχείρησε νὰ κάμη ἐπιστημονικὴν περιήγησιν ἐν Ἑλλάδι, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν γράφω ἔφθασεν εἰς τὰς Θήβας. Εἶναι νέος νουνεχέστατος, λαθῶν ἀνατροφὴν καλυτέραν πλείστων ὑποτρόφων φοιτητῶν (*fellow commoners*) τῶν πανεπιστημείων μας. Ἀναφέρω τοῦτο πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι τὸ ἐκζητητικὸν πνεῦμα δὲν ἐσθέσθη ὀλοτελῶς παρὰ τοῖς Ἕλλησιν. Ὁ δὲ Ψαλίδας εἶναι διευθυντὴς σχολῆς ἀνθρωπότητος ἐν Ἰωαννίνοις.

Ὁ ἀρθρογράφος ἀναφέρει πρὸς τούτοις τὸν Κ. Οὐράϊτ, ποιητὴν τῶν Ἰωνικῶν Ὠρῶν, ὡς κατάλληλον νὰ δώσῃ λεπτομερείας ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ χαρακτῆρος τούτων τῶν

ἀνθρώπων τῶν ἐπονομαζομένων Ῥωμαίων, καὶ ἐκφρασιθέντων Ἑλλήνων. Ὁ Κ. Οὐράϊτ ὁμως, καίτοι καλὸς ποιητὴς καὶ σοφός, ἔσφαλεν εἰπὼν ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ διάλεκτος προσεγγίζει τὰ μάλιστα πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ἐστὶ οἱ Ἀλβανοὶ ὁμιλοῦσι διάλεκτον τάσον διεφθαρμένην, ὅσον οἱ Σκῶτοι τοῦ Ἀβερὸν ἢ αἱ Ἴταλοὶ τῆς Νεαπόλεως. Τὰ δὲ Ἰωάννινα, ἐνθα ὁμιλεῖται ἡ καθαρωτέρα Ἑλληνικὴ μετὰ τὸ Φανάριον, δὲν κεῖται ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Ἠπειρῷ, καὶ τοι εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ, εἰς δὲ τὴν κυρίως Ἀλβανίαν, ἀπὸ τοῦ Δελθινακίου μέχρι τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ τοῦ Τεπελίνου (σημειωτέον ὅτι δὲν προσχώρησα περαιτέρω ταύτης τῆς πόλεως), ὁμιλοῦσι τὴν πλέον διεφθαρμένην ἑλληνικὴν διάλεκτον τὴν ὁποῖαν ἤκουσα. Ἐπὶ ἐν καὶ ἡμῖς ἔτος εἶχον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μου δύο ἐκ τῶν παραδόξων ἐκείνων ὀρσειβίτων, τῶν ὁποίων μητρικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ Ἰλλυρικὴ, καὶ δὲν ἤκουσα ποτὲ αὐτοὺς ἢ τοὺς συμπατριώτας των, τοὺς ὁποῖους εἶδον οὐ μόνον ἐν ταῖς κατοικίαις αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἠνωμένους μέχρι τῶν εἰκοσακισχιλίων ἐν τῷ στρατῷ τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, οὐδέποτε, λέγω, ἤκουσα αὐτοὺς ἐπαινουμένους διὰ τὴν καθαρότητά τῆς γλώσσης αὐτῶν· τούναντίον μάλιστα ἐμυκτηρίζοντο διὰ τοὺς ἐπαρχιακοὺς βαρβαρισμοὺς των.

Ἔχω περὶ τὰς εἰκοσιπέντε ἐπιστολάς, τῶν ὁποίων τινὲς μοὶ ἐστάλησαν παρὰ τοῦ Βεῦ τῆς Κορίνθου, γραφεῖσαι ὑπὸ τοῦ Νοταρᾶ, προὔχοντος, καὶ ἄλλας, ὑπὸ τοῦ διερμηνέως τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, ὅστις, ἐν ἀπουσίᾳ τούτου, νῦν διοικεῖ τὴν Πελοπόννησον· ὅλαι αὗται, καθ' ἃ ἐβεβαιώθη, εἶναι γεγραμμένα εἰς ἄριστον ἐπιστολογραφικὸν ὕφος· ἔλαβον ὡσαύτως ἐπιστολάς τινας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως παρ' ἰδιωτῶν τινων, αἱ ὁποῖαι, καίτοι εἰς ὑπερβολικὸν ὕφος, ἐγράφησαν μὲ ἀληθῆ ἀρχαῖον ἑλληνικὸν χαρακτῆρα.

Μετὰ τινας παρατηρήσεις περὶ τῆς παρουσίας καὶ παρελθούσης καταστάσεως τῆς γλώσσης, ὁ ἀρθρογράφος τῆς ἐπιθεωρήσεως ἀξιοῖ νὰ καθιερώσῃ τὴν παραδοξολογίαν, ὅτι ἡ γνῶσις τῆς μητρικῆς γλώσσης πρέπει νὰ ἔγινε μέγα κώλυμα εἰς τὸν Κοραῆν πρὸς κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἡ

παρατήρησις αὕτη κατέχει ὀλόκληρον παράγραφον· κατόπιν συνίστησι ῥητῶς τὴν σπουδὴν τῆς νεοελληνικῆς, διότι, λέγει, ἡ γλῶσσα αὕτη θέλει βοηθήσει πολὺ τὸν ξένον, περιηγητὴν ἢ ἔμπορον, καὶ αὐτὸν τὸν σπουδαστὴν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡ σπουδὴ τῆς νεοελληνικῆς θέλει εἶναι χρήσιμος εἰς πάντας, ἐκτὸς τῶν ὀμιλοῦντων αὐτὴν ἐκ τῆς βρεφικῆς τῶν ἡλικίας. Λογικευόμενός τις κατὰ τὸν δημοσιογράφον, πρέπει νὰ ἐξάξῃ τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἀρχαία ἡμῶν Ἀγγλικὴ γλῶσσα εἶναι ἐφικτοτέρα τοῖς ξένοις ἢ ἡμῖν αὐτοῖς! Οὐχ ἤττον πιστεύω κάλλιστα ὅτι Γερμανός, σπουδαστὴς τῆς ἀγγλικῆς, καίτοι καταγόμενος ἐκ σαξωνικοῦ αἵματος, ἤλεε δυσκολευθῆ πολὺ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν « Sir Tristrem, » ἢ ἐν τῶν χειρογράφων τοῦ Λόρδου « Auchinleck (1), » μετὰ ἢ ἄνευ γλωσσαρίου καὶ γραμματικῆς. Εἶναι καταφανέστατον ὅτι μόνον ὁ γεννηθεὶς ἐν τῷ τόπῳ δύναται νὰ γινώσκῃ, οὐχὶ ὀλοσχερῶς, ἀλλ' ἀρκούντως, τοὺς ἐν χρήσει ἰδιωτισμοὺς ἡμῶν. Ἴσως ὁ ἀρθογράφος ἔγραψε ταῦτα καλῇ τῇ πίστει, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν δύναμεθα ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὰς καταθέσεις αὐτοῦ πίστιν πλείονα ἢ ὅσην εἰς τὰς τοῦ Δισμαχάγου ὑποστηρίζοντος ὅτι ἡ καθαρτέρα Ἀγγλικὴ ὀμιλεῖται ἐν Ἐδιμβούργῳ. Εἶναι πιθανὸν νὰ ἔσφαλεν ὁ Κοραῆς, ἀλλ' ἐὰν ἔσφαλε τὸ σφάλμα ἀποδοτέον εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ οὐχὶ εἰς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ γλῶσσαν, ἢ ὅποια ἀναμφιβόλως ἐπιβοηθεῖ παραπολὺ τὴν κατανόησιν τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Ὁ ἀρθογράφος μεταβαίνει κατόπιν εἰς τὰς περὶ τῶν μεταφραστῶν τοῦ Στράβωνος παρατηρήσεις αὐτοῦ, ἐγὼ δὲ περαίνω ἐνταῦθα τὰς ἰδικάς μου.

Ε'.

Ὅταν ἐν ἔθνος ὑποδεδουλομένον ἀναγκάζεται νὰ καταφεύγῃ εἰς ξένα πειστήρια πρὸς τύπωσιν καὶ αὐτῶν τῶν θρησκευτικῶν βιβλίων αὐτοῦ, δὲν εἶναι παράδοξον ἐὰν ἔχη ὀλιγά-

(1) Τὰ χειρόγραφα ταῦτα εἶναι εἰς τὴν Σκωτικὴν διάλεκτον, κατ' ἐκληροδοτήθησαν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῶν δικηγόρων τοῦ Ἐδιμβούργου ὑπὸ τοῦ Λόρδου Auchinleck, δικαστοῦ.

ροήμα συγγράμματα περὶ γενικῶν ὑποθέσεων· εἶναι δὲ θαῦμα ἔαν ἔχη ἐν μάνον τοιούτων. Ὁ ὀλικὸς ἀριθμὸς τῶν κατὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ ἄλλας γῶρας διεσπαρμένων Ἑλλήνων συμποσοῦται, τὸ πολὺ, εἰς τρία ἑκατομύρια· καὶ ὅμως οὐδὲν ἄλλο ἔθνος ἔχει, ἀναλόγως τῶν συνιστῶντων αὐτὸ ἀτόμων, μείζονα ἀριθμὸν βιβλίων καὶ συγγραφέων ἢ οἱ σήμερον Ἕλληνες. «Τοῦτο ἀληθεύει,» λέγουσιν οἱ συνήγοροι τῆς καταπίεσεως, οἱ ὅποιοι καὶ τοι προφασίζόμενοι τὴν ἀμάθειαν τῶν Ἑλλήνων, τοὺς ἐμποδίζουσι τοῦ νὰ τὴν θεραπεύσωσι, «αὐτοῦτο ἀληθεύει, ἀλλὰ τὰ πλείονα τῶν βιβλίων τούτων ἔχουσι θεολογικὸν ἀντικείμενον, καὶ ἐπομένως ὀλίγον χρησιμεύουσιν. ἢ Αἰ! καὶ περὶ τίνος ἀντικειμένου τοῖς εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ γράφωσιν; Εἶναι τρόντι λίαν ἀστεῖον νὰ βλέπη τις τοὺς Ἑυρωπαϊοὺς ἐν γένει νὰ καταγελῶσι τὰ ἑλληνικὰ συναξάρια, καὶ ἰδίως τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ὑβρίζωσι τὴν κυβέρνησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, τοὺς Γάλλους, οἵτινες δύνανται νὰ προσβάλλωσιν ὅλας τὰς κυβερνήσεις, ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς των, καὶ οἵτινες δύνανται νὰ πραγματεύωνται περὶ παντὸς ἀντικειμένου φιλοσοφικοῦ, θρησκευτικοῦ, ἐπιστημονικοῦ, πυρρῶνισμοῦ ἢ ἠθικῆς! Ὁ Ἕλληρὴν δὲν ἔχει δικαίωμα νὰ γράφῃ περὶ πολιτικῶν· δὲν δύναται νὰ γράφῃ περὶ ἐπιστημονικῶν· ἔαν δὲ ἀμφιβάλλῃ, ἀφορίζεται καὶ καταδικάζεται. Ὅθεν οἱ συμπατριῶται του δὲν δηλητηριάζονται ὑπὸ τῶν ἀμφιβολιῶν τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἠθικὴν, αὐτὴ θέλει εἶναι μακρὰν αὐτῶν ἐνόσω ὑπάρχει ἡ τουρκικὴ καταπίεσις. Ἐὰν λοιπὸν Ἕλληρὴν τις αἰσθάνηται ἑαυτὸν ἐκ φύσεως κεκλημένον εἰς τὸ γράφειν, περὶ τίνος ἄλλου ἀντικειμένου γράφων δύναται νὰ ἐξασκήσῃ τὴν πνευματικὴν του δύναμιν, ἢ περὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς ἱερᾶς βιογραφίας; Εἶναι φυσικώτατον οἱ στερούμενοι τῶν ἡδονῶν τούτου τοῦ κόσμου νὰ σκέπτονται περὶ τῶν ἀπολαύσεων τοῦ μέλλοντος. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἀπορήσῃ τις ὅτι, ἐκ πεντήκοντα πέντε συγγραφέων περιεχομένων ἐν τῷ ὑπὸ ἄψιν μου καταλόγῳ, καὶ τῶν ὀποίων οἱ πλείονες ἔζων ἔτι πρὸ μικροῦ, μόλις δεκαπέντε ἔγραψαν περὶ ἀντικειμένων μὴ

ἀφορώντων τὴν θεολογίαν. Οὗτος ὁ κατάλογος εὑρίσκεται εἰς τὸ 26^{ον} κεφάλαιον τοῦ 4ου τόμου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου. Ἐκ τούτου τοῦ καταλόγου θέλω καταγράψῃ τὰ ὀνόματα τῶν συγγραφέων, οἵτινες συνέγραψαν περὶ γενικῶν ἀντικειμένων (1).

Κατάλογος τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Νεόφυτος διάκονος ἐκ Πελοποννήσου, ἐξέδωκε γραμματικὴν διεξοδικωτάτην καὶ τινὰς πᾶσιτικὰς κανονισμοὺς· ἀλλὰ τὸ τελευταῖον σύγγραμμα ἔμεινεν ἀτέλες, τοῦ συγγραφέως θανόντος πρὸ τῆς τελειώσεως αὐτοῦ.

Προκόπιος, γεννηθεὶς ἐν Μοσχοπόλει (τῆς Αἰγύπτου), ἐδημοσίευσεν κατάλογον τῶν σοφῶν Ἑλλήνων.

Σεραφεῖμ, ἐκ Περικλείας, συνέγραψε διάφορα συγγράμματα τουρκιστὶ ἀλλὰ μὲ ἑλληνικοὺς χαρακτήρας, διὰ τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Καραμανίας, οἱ ὅποιοι ἀγνοοῦσι τὴν νεοελληνικὴν, καὶ τοὶ μεταχειρίζονται τὰ γράμματα αὐτῆς.

Εὐστάθιος Ψαλίδας, ἐκ Βαουκουρεστίου, ἰατρός, περιόδουσας εἰς τὴν Ἀγγλίαν χάριν μαθήσεως. Καίτοι τὸ ὄνομά του μνημονεύεται, οὐδὲν αὐτοῦ σύγγραμμα εἶναι γνωστόν.

Καλλίνικος Τοργεράος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Σῶζονται πλεῖστα πονήματα αὐτοῦ· συνέθεσε πρὸς τούτους πεζῆ πραγματείας τινὰς, καὶ βιογραφίαν τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριαρχῶν.

Ἀναστάσιος Μακεδὼν, Νάξιος, μέλος τῆς ἐν Βαρσεβίᾳ βασιλικῆς Ἀκαδημίας ἐκκλησιαστικὸς βιογράφος.

Δημήτριος Παμπέρης, Μοσχοπολίτης, συνέγραψε πολυάριθμα συγγράμματα, ἰδίως δὲ « Ὑπόμνημα ἢ σχόλιον περὶ τῆς τοῦ Ἡσιόδου Ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους », καὶ διακόσια διηγήματα (ἀορίστων ἀντικειμένων), καὶ ἐδημοσίευσεν τὴν μετὰ τοῦ περιφήμου Γεωργίου Τραπεζουντίου ἀνταπόκρισίν του.

(1) Τὰ ὀνόματα δὲν ἐγράφησαν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἀλλ' ἐξελέχθησαν τυχαίως ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Μελετίου.

Μελέτιος, γεωγράφος, ἔξοχος καὶ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου ἐξ οὗ ὁ παρὼν κατάλογος ἐλήφθη.

Δωρόθεος ὁ Δέσβιος, Ἀριστοτελικὸς φιλόσοφος· τὰ Ἑλληνικὰ συγγράμματα αὐτοῦ μεγάλως τιμῶνται, καὶ θεωρεῖται ὑπὸ τῶν νεωτέρων (ἀναφέρω αὐτολεξεῖ τὴν φράσιν τοῦ Μελετίου) α μετα τὸν Θουκιδίδην καὶ Ξενοφῶντα ἄριστος Ἑλλήνων ». Προσθέτω ὅτι πεπαιδευμένος τις Ἑλλήν μ' ἐβεβαίωσέν, ὅτι τοσοῦτον ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, ὥστε ἐσυνείθεζον νὰ λέγωσιν ὅτι, ἐάν ὁ Θουκιδίδης καὶ ὁ Ξενοφῶν ἀπώλλαντο, οὗτος ἤθελεν ἐπαρκέσει πρὸς ἀναπλήρωσιν αὐτῶν.

Μαρίνος Κόμης Θαρβούρης, ἐκ Κεφαλληνίας, καθηγητὴς τῆς χημείας ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Παταυίου, καὶ μέλος αὐτῆς, καθὼς καὶ τῶν ἀκαδημιῶν τῆς Στοκχόλμης καὶ τῆς Ὑψάλης. Ἐδημοσίευσεν ἐν Ἑνεΐᾳ, πραγματεῖαν περὶ τινῶν θαλασσίων ζώων, καὶ ἐγγχειρίδιον περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ σιδήρου.

Μάρκος, ἀδελφὸς τοῦ προηγουμένου, περίφημος μηχανικός. Μετέφερον εἰς τὴν Πετρούπολιν τὸν ὑπερμεγέθη βράχον, ἐφ' οὗ ἰδρύθη τῷ 1769 ὁ ἀνδριάς Πέτρου τοῦ Μεγάλου. Ἴδε τὴν πραγματεῖαν ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν Παρισίοις, τῷ 1777.

Γεώργιος Κωνσταντίνου, ἐδημοσίευσε λεξικὸν τετραγλωσσον.

Ὁ Γεώργιος Βεντότης, συνέταξε λεξικὸν Γαλλικόν, Ἰταλικόν καὶ Νεοελληνικόν. Ὑπάρχουσι πολλὰ ἄλλα λεξικά Λατινικὰ καὶ Νεοελληνικά, Γαλλικὰ, κτλ., προστούτοις γραμματικαὶ ὄλων τῶν νεωτέρων γλωσσῶν, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλικῆς.

Μεταξὺ τῶν ζώντων συγγραφέων οἱ περιφημότεροι εἶναι οἱ ἐξῆς (1): Ἀθανάσιος ὁ Πάριος, συνέγραψεν Ἑλληνιστὶ πραγματεῖαν περὶ ῥητορικῆς.

Χριστόδουλος ὁ Ἀκαρνάν, ἐδημοσίευσεν, ἐν Βιέννῃ, πραγματείας τινὰς περὶ φυσικῆς Ἑλληνιστί.

Παναγιώτης Κοδρικᾶς, Ἀθηναῖος, μετέφρασεν εἰς τὴν Νεοελληνικὴν τὸ περὶ πληθῶς Κόσμων τοῦ Φοντενέλλου (σύγγραμμα προσφιλὲς παρὰ τοῖς Ἑλλησι)· λέγεται ὅτι διδάσκει τὴν Ἑλ-

(1) Τὰ ὀνόματα ταῦτα δὲν ἐλήφθησαν ἀπὸ δημοσιευθέντα τινὰ κατὰ λογόν.

ληνικήν καὶ Ἀραβικήν ἐν Παρισίοις καὶ ὅτι ἐντελῶς γινώσκει ἀμφοτέραις τὰς γλώσσας.

Ἀθανάσιος ὁ Πάριος συνέγραψε περὶ ῥητορικῆς.

Ὁ Βικέντιος Δαμῶδος ἐκ Κεφαλληνίας, ἔγραψεν « εἰς τὸ μεσοβάρβαρον » περὶ λογικῆς καὶ φυσικῆς.

Ὁ Ἰωάννης Καμαράσης, Βυζαντινός, μετέφρασε Γαλλιστὶ τὸν Ὁκέλλον περὶ τοῦ Σύμπαντος. Φημίζεται ὡς ἔξοχος Ἑλληνιστὴς καὶ Λατινιστὴς.

Ὁ Γρηγόριος Δημητρίου, ἐδημοσίευσεν, ἐν Βιέννῃ γεωγραφικὸν σύγγραμμα. Μετέφρασε πρὸς τούτῳ διαφόρους Ἰταλοὺς συγγραφῆς, καὶ ἐτύπωσε τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ ἐν Ἑνετίᾳ.

Περὶ τοῦ Κοραῆ καὶ Ψαλίδου ὠμίλησα ἤδη.

ΑΣΜΑ ΤΡΙΤΟΝ.

Afin que cette application vous forcé
de penser à autre chose, il n'y a en vérité
de remède que celui-là et le temps.

Lettre du Roi de Prusse à
d'Alembert, 7 Sept. 1776.

1. Τὸ πρόσωπόν σου ὁμοιάζει μὲ τὸ τῆς μητρός σου, ὧ ὠραῖον τέκνον μου! Ἄδὰ, μόνη κόρη τοῦ οἴκου καὶ τῆς καρδίας μου! Ὅτε εἶδον τελευταῖον τοὺς κυανοὺς ὀφθαλμούς σου, ἐμειδίω, καὶ ἐχωρίσθημεν τότε, οὐχὶ ὡς χωριζόμεθα τώρα (1), ἀλλὰ μὲ μίαν ἐλπίδα.

Ἐγειρόμενος αἴφνης πρῶταν τινὰ, ἀκούω τὰ κύματα ῥοχθούντα πέριξ ἐμοῦ καὶ τοὺς ἀνέμους πληροῦντας μὲ βοήν τὸν ἀέρα· ἀναχωρῶ· ποῦ ὑπάγω; τὸ ἀγνοῶ· ἀλλὰ παρῆλθεν ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἡ ὄψις τῆς ἐξαφανιζομένης ἤδη ἀκτῆς τοῦ Ἀλβίωνος, ἠδύνατο νὰ καταλυπῆ ἢ νὰ χαροποιῆ τοὺς ὀφθαλμούς μου.

2. Καὶ πάλιν εἰς τὴν θάλασσαν! ναί, καὶ πάλιν! Τὰ κύματα σχιρτῶσιν ὑπ' ἐμέ, ὡς ὁ γινώσκων τὸν ἰππέα του κέλῃς. Ὡ πόσον εὐπρόσδεκτος εἶναι ὁ ῥόχθος των! ἄς μὲ ἀποφέρωσι μὲ ὄλην τὴν ταχύτητά

(1). Ὁ Λόρδος Βύρων ἀπεδήμησε τῆς Ἀγγλίας διὰ δευτέραν καὶ τελευταίαν φοράν, τὴν 25 Ἀπριλίου 1816, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου Φλέτσερ καὶ τοῦ Ροβέρτου Ρούστωνος, οὗς ὀνομάζει ἐν τῷ πρώτῳ ἔγγραφι « ὑπηρετὴν » καὶ « ἀκόλουθον », ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Πολυδώρου, ἰατροῦ του, καὶ ὑφ' ἐνὸς Ἐλβετοῦ θαλαμηπόλου.

των, ἀδιαφορῶ ποῦ! Ὄταν δὲ ὁ ἐτοιμοβράγης ἴσως ἤθελε κλονεῖσθαι ὡς ὁ κάλαμος, ὅταν καὶ αὐτὰ τὰ ἰστία σχισθέντα ἤθελον ἵπτασθαι τεμαχιστὰ εἰς τὸν ἀέρα, ἐγὼ θέλω ἐξακολουθήσει τὸν πλοῦν μου εἰσέτι· διότι εἰμὶ ὡς τὸ ἀποσπασθὲν τοῦ βράχου μνίον, τὸ ὁποῖον ῥιφθὲν ἐπὶ τοῦ ἀφροῦ τοῦ Ὀκεανοῦ πλανᾶται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν θαλασσίων ρευμάτων καὶ τῶν τριχυμιωδῶν ἀνέμων.

3. Εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου μου ἐπεχείρησα νὰ ψάλω τὴν ἀποδημίαν ἐκουσίου ἐξορίστου φεύγοντος τὴν ἰδίαν του μελαγχολικὴν καρδίαν· ἀναλαμβάνω τὴν τότε ἀρξαμένην ἱστορίαν· τὴν φέρω μετ' ἐμοῦ ὡς ὁ ὄρμητικὸς ἀνεμὸς φέρει τὸ νέφος· ἀνευρίσκω ἐν τῇ διηγήσει ταύτῃ τῆς μούσης μου τὰς ἀρχαίας μου σκέψεις καὶ τὴν ξηρανθεῖσαν πηγὴν τῶν δακρῶν μου, τὰ ὁποῖα, εἰς τὴν διέξοδόν των, ἀφῆκαν ξηρὰν αὐλακα· αἱ ἐπίμοχθοι ὁδοὶ τοῦ βίου ἔγειναν δι' ἐμὲ ἄγονος ἄμμος ἐφ' ἧς οὐδὲν ἄνθος φύεται.

4. Ἐνεκα τῆς ὑπὸ τῶν παθῶν, τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς λύπης διαταραχθείσης νεανικῆς ἡλικίας μου, ἴσως ἡ λύρα μου ἀπώλεσε τὴν μετὰ τῆς καρδίας μου συμφωνίαν της· ἴσως θέλω προσπαθήσει εἰς μάτην νὰ ψάλω ὡς ἄλλοτε. Ἄλλ' ὅσον θλιβερόν κἂν ᾦ τὸ ἄσμά μου θέλω ἐξακολουθήσει αὐτὸ, φθάνει μόνον νὰ μὲ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τὰς μελαγχολικὰς σκέψεις ἢ ἀπὸ τὴν ἐγωϊστικὴν εὐθυμίαν, φθάνει νὰ μὲ περικυκλώσῃ μὲ τὴν λήθην, καὶ θέλω ὀφείλει χάριτας εἰς ἄσμα, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει ἔχει θέληγῃτρα εἰ μὴ δι' ἐμέ.

5. Ὅστις διὰ πράξεων καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐτῶν ἐζήσε πολὺ εἰς τοῦτον τὸν θλιβερόν κόσμον, μεμυημένος εἰς ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ βίου, καὶ μὴ εὐρίσκων πλέον οὐδὲν ἐκπληττον αὐτὸν, ἀνάλ-

γητός τοῦ λοιποῦ εἰς τὰ σκληρὰ βέλη τοῦ ἔρωτος; τοῦ μίσους, τῆς φιλοδοξίας ἢ τῆς φήμης, ἅτινα σπαράττουσι κρυφίως τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν, οὗτος μόνον δύναται νὰ εἴπῃ, διατι ὁ νοῦς ζητεῖ καταφύγιον εἰς τὰ μονήρη σπήλαια· ἀλλὰ δι' αὐτὸν τὰ σπήλαια κατοικοῦνται ὑπὸ ἀερίων εἰκόνων καὶ ὑπὸ τοιούτων μορφῶν, οἷας ὁ χρόνος ἀφίνει πάντοτε τὰς αὐτὰς εἰς τὸ σύνθητες ἀναχώρημα τῆς ψυχῆς.

6. Δίδομεν σχῆμα εἰς τὴν φαντασίαν μας ἵνα πλάσωμεν, καὶ πλάττομεν ἵνα ζήσωμεν εἰς εὐρύτερον κύκλον ὑπάρξεως, ἀπολαύοντες ἡμεῖς αὐτοὶ τῆς ὑπάρξεως τὴν ὁποίαν ἰνδαλματίζομεν, ὡς τοῦτο συμβαίνει τώρα εἰς ἐμέ. Τί εἰμι ἐγώ; Οὐδέν· ἀλλ' οὐχὶ οὕτω σὺ, ὦ ψυχὴ τῶν σκέψεών μου· μετὰ σοῦ διατρέχω τὴν γῆν· καίτοι ἀόρατος βλέπεις τὰ πάντα· κοινωνῶν μετὰ τοῦ πνεύματός σου, καὶ μεταλαμβάνων τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς σου, ἀνευρίσκω διὰ σοῦ νέαν αἰσθητικὴν δύναμιν, ὅτε ὅλη ἡ αἰσθητικότης μου φαίνεται ὑβεσθεῖσα.

7. Ἀλλὰ πρέπει νὰ σκεφθῶ πλέον εὐτάκτως· ἀρκούντως ἤδη ἐγενόμην τὸ ἔρμαιον σκυθρωποτάτων ἰδεῶν. Ὁ ἐγκέφαλός μου κατήντησε καίουσα κάμινος ἐξαντληθεῖς ὑπὸ φλογερῶν καὶ ἀλλοκότων ἰδιοτροπιῶν· αἱ πηγαὶ τῆς ζωῆς μου ἐδηλητηριάσθησαν, ἐπειδὴ δὲν ἔμαθα ἐν τῇ νεότητί μου νὰ μετριάζω τὰς ὁρμὰς τῆς καρδίας μου. Σήμερον εἶναι πλέον πολλὸ ἀργά. Καίτοι μετεβλήθην, μοὶ ἔμεινεν ὅμως ἀρκετὴ δύναμις, ὥστε νὰ ὑποφέρω ὅ,τι ὁ χρόνος δὲν δύναται νὰ φθειρῇ, καὶ νὰ τρέφωμαι μὲ τοὺς πικροὺς καρποὺς, χωρὶς νὰ μέμφωμαι τὴν μοῖραν.

8. Ἀρκετὰ εἶπον περὶ τοῦ παρελθόντος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπετέθη ἤδη ἡ σφραγὶς τῆς σιγῆς.

Ὁ πρὸ τόσου χρόνου ἀπὼν Ἀρόλδος ἀναφαίνεται τέλος· ὁ Ἀρόλδος, τοῦ ὁποίου ἡ καρδία ἤθελε νὰ μὴ αισθανθῆ τίποτε πλέον, ἀλλ' ἐσπαράττετο ὑπὸ ἀνιάτων καίτοι ἀτελευτήτων πληγῶν! Ὁ τὰ πάντα μεταβάλλων χρόνος εἶχεν ἀλλοιώσει τὴν ψυχὴν καὶ τοὺς χαρακτῆράς του ὁμοῦ μὲ τὴν ἡλικίαν του. Ὁ χρόνος στερεῖ τὴν ψυχὴν τοῦ πυρός της καὶ τὰ μέλη τῆς δυνάμεώς των· τὸ γοητευτικὸν κύπελλον τοῦ βίου σπινθηροβολεῖ μόνον ἐπὶ τῆς στεφάνης του.

9. Ὁ Ἀρόλδος εἶχεν ἐξαντλήσει ἀπλήστως τὸ ἰδικόν του, καὶ εὔρεν εἰς τὸν πυθμένα ὑποστάθμην ἀψίνθου· ὑπῆγε νὰ τὴν πληρώσῃ ἐκ νέου ἀπὸ μίαν πηγὴν καθαρωτέραν καὶ ἐπὶ ἱερωτέρου ἐδάφους, ἀλλ' ἠπατήθη νομίσας ὅτι ἤθελεν εἶναι τοῦ λοιποῦ ἀνεξάντλητος· ἀόρατος ἄλυσις περιετύλισσε τὰ μέλη του μὲ τοὺς βαρεῖς καὶ σπαρακτικούς κρίκους της. Φθαρεῖς ὑπὸ τῆς ἀλγεινῆς ἐντυπώσεώς των, ἤσθάνετο τοὺς πόνους του διπλασιαζομένους εἰς ἕκαστον βῆμα τὸ ὁποῖον ἔκαμνε καὶ εἰς ὁποιονδήποτε τόπον ἤθελε νὰ φύγῃ.

10. Ὀπλισθεὶς μὲ τὴν ἀδιαφορίαν του, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπανεέλθῃ ἀσφαλῶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν ἡ ἡδονὴ δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ εὔρῃ εἴσοδον εἰς τὴν ἀτρωτον ψυχὴν του, δὲν εἶχε πλέον νὰ φοβηθῆ τὰ ὀξεῖα βέλη νέας τινος λύπης. Μονήρης καὶ ἀγνωστος εἰς τὸ πλῆθος, ἠθέλησε νὰ ζητήσῃ ἐκεῖ ἀντικείμενα μελέτης, ὅποια τὰ θαύματα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φύσεως τῶ εἶχον παρέξει εἰς τὰς ἀπομεμακρυσμένας γώρας.

11. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἴδῃ τὸ ἀναπεπταμένον ῥόδον καὶ νὰ μὴ ἐπιθυμήσῃ νὰ τὸ συλλέξῃ; Τίς δύναται νὰ θαυμάσῃ τὴν γάρμιν καὶ τὴν λάμπριν τῶν

παρειῶν τῆς καλλοῦνης χωρὶς νὰ αισθανθῆ ὅτι ἡ καρδιά δὲν γηράσκει ποτὲ ὀλόκληρος; Τίς δύναται νὰ θεωρήσῃ τὸ ἄστρον τῆς Δόξης, τὸ ὁποῖον ἀκτινοβολεῖ ὑπεράνω τῶν κρημνῶν τῆς φιλοδοξίας, καὶ νὰ μὴ ριφθῆ διὰ νὰ τοὺς ὑπερπηδήσῃ; Ὁ Ἀρόλδος ἀπαξ ἔτι ριφθεὶς εἰς τὴν θύελλαν, παρεσύρθη μετὰ τοῦ ἐξαλισμένου πλήθους, μαχόμενος κατὰ τοῦ χρόνου, μὲ εὐγενέστερον ὅμως σκοπὸν παρὰ εἰς τὸ ἔαρ τοῦ βίου του.

12. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἀνεγνώρισεν ὅτι οὐδεὶς ἦτον ἀκαταλληλότερος αὐταῦ εἰς τὸ νὰ συγκοινωνῆ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, μετὰ τῶν ὁποίων ὀλίγα μόνον πράγματα τὸν συνέδεον· οὐδέποτε ἡ ψυχὴ του εἶχε μάθει νὰ ὑποτάσῃ τὰς ἰδέας του εἰς τὰς τῶν ἄλλων· ἡ ψυχὴ του δὲν ἠδύνατο νὰ δαμασθῆ εἰ μὴ ὑφ' ἑαυτῆς, οὐσα ἀποστᾶτις εἰς πᾶσαν ξένην ἔμπνευσιν, καὶ ἀγέρωχος ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ τῆς· ἡ ὑπερῆφάνεια τῇ ἀπηγόρευε νὰ ὑπέικῃ εἰς ὄντα, ἀντικείμενα τῆς περιφρονησεῶς τῆς. Ὁ Ἀρόλδος ἠσθάνετο ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ ζήσῃ μόνος ἐν ἑαυτῷ καὶ μακρὰν τῶν ἀνθρώπων.

13. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑψηλοτέρων ὁρέων εὗρισκε φίλους, καὶ κατοικίαν του ἐπὶ τῶν κυμάτων τοῦ Ὠκεανοῦ. ἠσθάνετο ἑαυτὸν κεκλημένον ὑπὸ τῶν σφοδρῶν ἐπιθυμιῶν του νὰ ζήσῃ εἰς κλίματα ὅπου οἱ οὐρανοὶ σχηματίζουσι σαπφείρινον θόλον καὶ ὅπου ἀκτινοβόλος ἥλιος βασιλεύει. Αἱ ἔρημοι, τὰ δάση, τὰ σπήλαια, τὰ ἀφρώδη κύματα, ἦσαν οἱ προσφιλεῖς του ἑταῖροι· τὰ ἀντικείμενα ταῦτα τῷ ὀμίλουν γλῶσσαν, ἣν εὗρισκεν εὐληπτοτέραν τῶν βιβλίων τῆς πατριδος του, τὰ ὁποῖα πολλακίς λησμονοῦνται ἀπέναντι τοῦ μεγάλου βιβλίου τῆς φύσεως καὶ ἀπέναντι τῆς εἰκόνας τῶν ἐντὸς διαυγοῦς λίμνης ἀντανακλωμένων οὐρανῶν.

14. Ὡς οἱ Χαλδαῖοι ἐθεώρει τοὺς ἀστέρας καὶ κατώκιζε τοὺς οὐρανίους κόσμους μὲ κατοίκους ἐπίσης λαμπροὺς ὡς αἱ ἴδιαι αὐτῶν ἀκτῖνες· τότε ἡ γῆ, τὰ μικρὰ συμφέροντα τούτου τοῦ κόσμου, καὶ αἱ ἀδυναμίαι τῶν ἀνθρώπων, δὲν ὑπῆρχον πλέον δι' αὐτόν. Εὐτυχῆς ἐὰν ἠδύνατο νὰ διατηρῆ πάντοτε ταῦτην τὴν τολμηρὰν πτησιν τῶν ἰδεῶν του! ἀλλὰ τὸ φύραμα ἐξ οὗ ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἐπεσχόπιζε τὴν ἀθάνατον ἀκτῖνά του, φθονοῦν τὸ φῶς πρὸς τὸ ὅποιον ἐρρίπτετο, ὡς διὰ νὰ διαρρήξῃ τὸν δεσμόν ὁ ὁποῖος τὸν ἐκράτει μακρὰν ἐκείνου τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὸ ὕψος του.

15. Εἰς τὰς κατοικίας τῶν ἀνθρώπων, ὁ Ἄρολδος ἀνήσυχος καὶ κεκμηκῶς, σκυθρωπὸς καὶ ἐνοχλῶν τοὺς ἄλλους μὲ τὴν μελαγχολίαν του, ἐμαραινέτο ὡς ὁ ἱέραξ ὁ ὁποῖος κατοικῶν πρότερον τὸν ἐλεύθερον ἀέρα τῶν οὐρανῶν ἐστερήθη τῶν πετερόγων του ὑπὸ ψαλίδος. Ἐπειτα, παραφερόμενος αἰφνης, ἐπανίστατο κατὰ τῆς εἰρκτικῆς ἢ ὁποῖα ἐκράτει τὴν ἀγανακτοῦσαν ψυχὴν του· ὠμοσίαζε μὲ τὸ ἐν τῷ κλωβίῳ πτηνὸν τὸ ὅποιον προσβάλλει μὲ τὸ στέρνον καὶ τὸ ράμφος του τὰς κιγκλίδας τῆς φυλακῆς του, μέχρις οὗ τὸ αἷμα βράψῃ τὰς πληγουμένας πτέρυγὰς σου.

16. Ὁ ἐξόριστος Ἄρολδος ἀποδημεῖ πάλιν μακρὰν τῆς πατρίδος του, ὀλιγώτερον σκυθρωπὸς ἐν ταῖς θλίψεσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ πάντοτε ἀνευ ἐλπίδος. Ἡ ἰδέα, ὅτι τὰ πάντα ἐμελλον νὰ τελειώσωσι δι' αὐτὸν πέραν τοῦ τάφου, τὸν ἔχαμνε νὰ μειδιᾷ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ του. Τὸ αἶσθημα τοῦτο, ὅσον παράδοξον καὶ ἀνφαινῆται, τῷ ἐνέπνεεν εἰδός τι εὐθυμίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἤθελε ποσῶς ν' ἀποσκορακίσῃ· τοιοῦτοι φαίνονται ἐπὶ τῶν λειψάνων τοῦ πλοίου των, ἔτοιμοι νὰ κατα-

ποθῶσιν ὑπὸ τὰ χαίνοντα κύματα, οἱ δυστυχεῖς νεῶ ναυαγημένοι, οἱ ὅποιοι ζητοῦσιν ἐν τῇ μέθῃ τὸ θάρρος τοῦ ν' ἀψηφῆσωσι τὸν θάνατον μετὰ χαρᾶς.

17. Στάσου! Ἐδῶ πατεῖς τὴν κόνιν ἐνὸς κράτους! Ἐδῶ εἶναι τεθαμμένα τὰ λείψανα σεισμοῦ! Οὐδὲν κολοσσαῖον μνημεῖον δὲν κοσμεῖ τοῦτον τὸν τόπον, οὐδεμία στήλη, οὐδὲν τρόπαιον τῆς νίκης; οὐδέν! . . . Ἄλλ' ἡ γυμνὴ ἀλήθεια εἶναι ἐτι ἠθικωτέρα! Αὐτὴ ἡ γῆ ἄς μείνη ὅποια ὑπῆρξεν! . . . Ἴδὲ πόσον ἡ αἱματηρὰ βροχὴ ἔκαμε νὰ εὐδοκιμήσωσι ταῦτα τὰ γεννήματα. ὦ θεὰ τῆς νίκης, σὺ ἡ ὅποια διανέμεις τὰς δάφνας, εἶναι οὗτος μόνον ὄλος ὁ καρπὸς τὸν ὅποιον ὁ κόσμος συνέλεξεν ἐκ ταύτης τῆς τελευταίας καὶ τρομερᾶς μάχης;

18. Ὁ Ἀρόλδος εἶναι εἰς τὸ μέσον ταύτης τῆς ἐξ ὀστέων κεκαλυμμένης πεδιάδος, τοῦ τάφου τῆς Γαλλίας, τοῦ τρομεροῦ Βατερλῶ! Μία ὥρα ἀρκεῖ εἰς τὴν Τύχην ἵνα καταστρέψῃ τὰ δῶρα τὰ ὅποια ἔκαμεν. Ἡ Δόξα, ἐπίσης ἄστατος ὡς καὶ ἡ Τύχη, μεταβαίνει ταχέως ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλλο στρατόπεδον! Ἐδῶ ὁ ἀετὸς ἔλαβε τὴν τελευταίαν πτησίν του καὶ ἐπέπεσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν του· ἀλλὰ τὸ βέλος τῶν ἐθνῶν καταβάλλει αἴφνης τὸ ὑπερήφανον πτηνὸν τὸ ὅποιον σύρει κατόπιν του θραυσθέντας τινὰς κρίκους τῆς ἀλύσεως τοῦ κόσμου· ἡ ἀπηλπισμένη φιλοδοξία βλέπει τὸ σκῆπτρον τῶν λαῶν διαφεύγον τῶν χειρῶν της.

19. Δικαία ἀνταπόδοσις! Ἡ Γαλλία δάκνει τὸν χαλινὸν της καὶ ἀφρίζει εἰς τὰ δεσμά της. . . Ἄλλ' εἶναι ἡ γῆ ἐλευθερωτέρα; Ἐπολέμησαν τὰ ἔθνη μόνον διὰ νὰ καταβάλωσιν ἓνα ἄνθρωπον; συνεμάχησαν μόνον διὰ νὰ διδάξωσιν ὅλους τοὺς βασιλεῖς μέ-

ἄχρι ποίου σημείου φθάνει ἡ δύναμις των; Αἶ τί! ἔσται πάλιν ἡ δουλεία τὸ πλαστόν εἶδωλον τούτων τῶν αἰώνων τοῦ φωτός; Θέλομεν ἀποδώσει λατρείαν εἰς τοὺς λύκους ἀφοῦ κατεβάλομεν τὸν λέοντα; Θέλομεν κλίνει ταπεινῶς τὸ γόνυ ἐνώπιον τῶν θρόνων πληρόντες εἰς αὐτοὺς τὸν φόρον δουλικοῦ θαυμασμοῦ; Ὅχι, δοκιμάζετε πρὶν ἢ ἐπαινήτε!

20. Ἐὰν οἱ βασιλεῖς ἀναξίως βασιλεύωσιν, ἅς παύσωσι τοῦ νὰ καυχῶνται διὰ τὴν πτώσιν ἑνὸς δεσπότη! ματαίως πύρινα δάκρυα κατηλύχισαν τὰς παρειάς τῶν γυναικῶν καὶ τῶν μητέρων μας· ματαίως ἡ Εὐρώπη ἐστέναξε διὰ τὸν ἀμητόν της τὸν καταπατηθέντα ὑπὸ τοὺς πόδας ἑνὸς τυράννου· ματαίως ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, ἀφοῦ ὑπέφεραν ἔτη θανάτου, λεηλασιῶν, ἀλύσεων καὶ τρόμου ἐξηγέρθησαν ἐν γενναίᾳ παραφορᾷ· ἡ δόξα τότε μόνον γίνεται προσφιλὴς εἰς τοὺς ἀπελευθερούμενους λαοὺς ὅτε ἡ μύρτος στέφει τὸ ξίφος τὸ ὁποῖον ὁ Ἄρμώδιος ἔχωσεν εἰς τὸ στῆθος τοῦ τυράννου τῶν Ἀθηνῶν (1).

21. Ἠκούετο ὁ θόρυβος νυκτερινῆς ἑορτῆς· ἡ πρωτεύουσα τῶν Βέλγων εἶχε συναθροίσει τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὰς ὠραίας της εἰς τοὺς φωτοβολοῦντας θαλάμους. Αἱ καρδίαι τῶν ὠραίων νεανίδων καὶ αἱ τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν ἔπαλλον διὰ τὴν εὐτυχίαν· καὶ ὅτε ἡ μουσικὴ ἐπαιάνιζε τὰς ἡδονικὰς μελωδίας της, οἱ ὀφθαλμοὶ ἐμψυχούμενοι ὑπὸ τοῦ ἔρωτος ἀντήλλαττον τρυφερὰ βλέμματα, ἡ εὐθυμία ἐφαίδρυνεν ὅλα τὰ πρόσωπα, ὡς ὅταν ἠχῆ ὁ κώδων τοῦ ὕμεναίου. Ἀλλὰ σιωπή! ἀπαίσιος ἦχος ἀντηχεῖ αἴφνης ὡς ἐπικήδειος κώδων (2).

(1) Ἴδε τὸν περίφημον ὕμνον ἐπὶ τοῦ Ἄρμωδίου ἃ Ἀριστοτέλους.

(2) Εἰς χορὸς ἐδόθη εἰς τὰς Βρυξέλλας τὴν πρὸ τῆς μάχης νύκτα.

22. « Δὲν ἤκούσατε τίποτε; » Ὅχι, εἶναι ἀπλῆ πνοὴ ἀνέμου ἢ κρότος τῶν τροχῶν ἀμάξης κυλιόμενων ἐπὶ τῶν λιθοστρώτων ὁδῶν τῆς πόλεως· ἄς ἐξακολουθήσωμεν τὸν χορὸν, τίποτε ἄς μὴ διακόψῃ τὴν χάραν, ἄς λησμονήσωμεν τὸν ὕπνον. Ἡ νεότης καὶ ἡ ἡδονὴ ἐνοῦνται ἵνα διώξωσι τὰς πτηνόποδας ὥρας. . . . Ἀλλὰ σιωπὴ! . . . ὁ ὑπόκωφος οὗτος καὶ μακρυνὸς θόρυβος ἀντηχεῖ ἀκόμη, ὡς ἐὰν τὰ νέφη ἀνταπέδιδον τὴν ἠχὴ αὐτοῦ. . . Πλησιάζει ταῦτα τὰ μέρη, καὶ ὁ ἦχος αὐτοῦ γίνεται εὐκρινέστερος καὶ τρομερώτερος· εἰς τὰ ὄπλα! εἰς τὰ ὄπλα! εἶναι ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ χαλκοκρότου πολέμου.

23. Ὁ δυστυχὴς πρίγκηψ τοῦ Βρούνσβικ ἐκάθητο εἰς τὸ γωνίαμα μιᾶς θυρίδος ἐκείνου τοῦ μεγάλου ἀνακτόρου· πρῶτος, ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐθυμίας, ἤκουσεν ἐκεῖνον τὸν τρομερὸν κρότον μὲ τὸ προαἰσθημα τοῦ θανάτου. « Εἶναι κρότος πολέμου », ἐφώνησεν· ἡ ὀμήγουρις ἐμειδίασεν εἰς τοῦτον τὸν λόγον, ἀλλ' ἡ καρδιά του δὲν τὸν ἠπάτα· ἀνεγνώρισε κάλλιστα τὸ θανατηφόρον κτύπημα τὸ ὁποῖον εἶχεν ἐξάπλωσεν τὸν πατέρα του ἐπὶ αἱματοβάπτου σαβάνου, καὶ τὸ ὁποῖον διήγειρεν ἐκδίκησιν μὴ δυναμένην νὰ σθεσθῇ ἄλλως εἰμὴ δι' αἵματος. Ὅρμα, πετᾶ εἰς τὰς μάχας, καὶ πίπτει εἰς τὰς πρώτας τάξεις.

24. Τρέχουσιν ἐμπρὸς καὶ ὀπίσω τεθορυβημένοι ὄλων οἱ ὀφθαλμοὶ χύνουσι δάκρυα· τὸ δειλὸν κάλλος καταλαμβάνεται ὑπὸ φρίκης, θανάσιμος ὠχρότης διεδέχθη τὰ ζωηρὰ χρώματα τὰ ὁποῖα πρὸ ὀλίγου ἐνεψύχουν τὰς παρειὰς του, ἐνῶ ὁ ἔρωσ τῷ ἐπεδαψίλευε γλυκεῖς ἐπαίνους. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν πεπνιγμένων στεναγμῶν, ἀκούεται βραχὺς καὶ θλιβερός ἀποχαιρετισμὸς· φεῦ! ἴσως εἶναι ὁ τελευταῖος ἀσπα-

σμός! . . . Ποῖος δύναται νὰ εἶπη εἰς τοὺς ἐρωμέ-
 νους ἐὰν θέλωσιν ἰδεῖ πλέον ἀλλήλους, ἀφοῦ τόσον
 ὀλεθρία αὐγὴ διαδέχεται τόσον ἡδονικὴν νύκτα;

25. Οἱ πολεμισταὶ πηδῶσιν ἐπὶ τῶν ἵππων των,
 αἱ ἴλαι τοῦ ἵππικοῦ σχηματίζονται καὶ πέτονται εἰς
 τὸ πεδῖον τῆς μάχης μετ' ἀκαθέκτου ὀρμῆς. Αἱ ἄμα-
 ξαι τοῦ πυροβολικοῦ κυλίνονται μετὰ πατάγου· τὸ
 πυροβόλον δὲν παύει τοῦ ν' ἀκούηται μακρόθεν, καὶ,
 ἐν τῇ πόλει, τὸ προσκλητήριον τύμπανον ἐγείρει τοὺς
 στρατιώτας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Ἐν τούτοις
 οἱ πολῖται συναθροίζονται· καταπεπληγμένοι, καὶ μὲ
 ὦχρά χειλῆ, ψιθυρίζουσιν ἀλλήλοις. « Ὁ ἐχθρὸς, ὁ
 ἐχθρὸς ἔρχεται! »

26. Ἡ πρόσκλησις τῶν Καμερώνων ἀντηχεῖ εἰς
 τὸν ἀέρα· εἶναι τὸ πολεμικὸν ἄσμα (1) τοῦ Λοχιέλου,
 τὸ ὁποῖον πολλάκις ἤκουσαν οἱ λόφοι τῆς Σκωτίας,
 καθὼς καὶ οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς Σάξονες (2). Πόσον ὀξύς
 καὶ ἄγριος εἶναι οὗτος ὁ ὀρεινὸς πολεμικὸς ἦχος (3)
 εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός! ἀλλὰ, καθὼς ἡ πνοὴ ἐμ-
 ψυχόνει τὸν αὐλόν, οὕτως αὕτη ἡ μουσικὴ πληροῖ
 τοὺς ὀρεινοὺς μὲ πολεμικὸν θάρρος, ἀναπολοῦσα εἰς
 τὴν μνήμην των τὸ ἐνδοξὸν παρελθόν, καὶ ἐπαναλέ-
 γουσα αὐτοῖς ὅλα τ' ἀνδραγαθήματα τῶν Ἐβάνων
 καὶ τῶν Δονάλδων (4).

27. Τὸ δάσος τῶν Ἀρδεννῶν αἰωρεῖ ὑπὲρ τὰς κε-

(1) Τὸ Slogan· τὰ μυθιστορήματα τοῦ Οὐάλτερ Σκώτου πραγ-
 ματεύονται περὶ αὐτοῦ.

(2) Οἱ Ἄγγλοι.

(3) Τὸ ἄσμα τοῦτο τῶν ὀρεινῶν τῆς Καληδονίας καλεῖται ὑπ' αὐ-
 τῶν pibroch.

(4) Ὁ Σιρ Ἐβαν Καμερών, καὶ ὁ ἀπόγονός του Δονάλδος, ὁ
 ἄνδρετός Δόχιελ τοῦ 1745.

φαλάς των τούς χλοερούς κλάδους του· αἱ ἐκ τῆς δρόσου τῆς πρωίας ὑγραὶ δρυς φαίνονται κλαίουσαι διὰ τούς ἀνδρείους, οἱ ὅποιοι ὀδεύουσιν εἰς τὴν μάχην. Φεῦ! πρὶν ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας διανύσῃ τὸ σταδίον του θέλουσι καταπατηθῆ ὑπὸ τούς πόδας καθὼς ἡ χλόη ἡ ὁποία τὴν στιγμὴν ταύτην ἐξαφανίζεται ὑπὸ τὰ βήματά των. Φεῦ! θέλει καὶ αὐτὴ τούς καλύψει μὲ τὸν χόρτον της, ὅταν τὰ τάγματα των, πλήρη θάρρους καὶ ἐλπίδος, πέσωσι νεκρὰ κατὰ γῆς καὶ παγώσωσιν ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ θανάτου.

28. Τὴν προτεραίαν, πλήρεις νεότητος καὶ εὐθυμίας ἐφρόντιζον μόνον πῶς ν' ἀπολαύσωσι τὴν χαρὰν των, καὶ νὰ κατακτήσωσι τὰς καρδίας τοῦ ωραίου φύλου. Ἡ ἡγὼ τῆς νυκτὸς δίδει αἴφνης τὸ σύνθημα τῆς μάχης· ἡ πρωία τούς βλέπει ὀπλιζομένους, ἡ ἡμέρα φωτίζει τὰ τάγματα των, τὰ ὅποια ἀντιτάττουσι μέτωπον φοβερὸν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἄλλ' ἡ καταγιγίς ἐκρήγνυται τέλος, καὶ ἡ γῆ καλύπτεται ἐκ τῶν ἐπισεσωρευμένων πτωμάτων των· ὁ ἵππεὺς καὶ ὁ πιστὸς κέλῃς αὐτοῦ, ὁ φίλος καὶ ὁ ἐχθρὸς κεῖνται ἀνάμικτοι εἰς τὰ αἵματηρὰ ἐντάφια.

29. Ἡ δόξα των ἐξυμνήθη ὑπ' αἰοιδῶν ἐνθουσιωδῶν ἐμῶν· μολοντοῦτο ἐπεθύμουν νὰ προσφέρω τὴν λατρείαν τῶν στίχων μου εἰς ἓνα ἐκ τούτων τῶν ἡρώων διὰ νὰ ἐκπλύνω τὰς ὕβρεις τῶν ὁποίων ἐγενόμην ἐνοχος πρὸς τὸν πατέρα του· ὀφείλω νὰ τὸ πράξω πρὸς τούτους καὶ διὰ τούς δεσμούς τοῦ αἵματος οἱ ὅποιοι μὲ ἦνουν μετ' αὐτοῦ· τὰ ἐνδοξα ὀνόματα καθιεροῦσι τὰ ἄσματα. Τὸ ὄνομά του ἀκτινοβολεῖ μεταξὺ τῶν ἀνδρειοτέρων πολεμιστῶν· ὅτε δὲ αἱ θανατηφόροι σφαῖραι ἠρραίωνσαν τὰς τάξεις τῶν ἀνδρείων μας, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐγένετο ὁ τρομερώτε-

ρος φόνος, δὲν διεπέρασαν ἄλλην καρδίαν εὐγενεστέραν τῆς ἰδικῆς σου, νέε καὶ ἄνδρεῖε Χαουάρδε!

30. Ἀφοῦ πλέον ὁ θάνατός σου κατέθλιψε τόσας καρδίας καὶ ἔκαμε νὰ βρεύσῃσι τόσα δάκρυα, εἰς τί δύνανται νὰ ὠφελήσῃσι τὰ ἰδικά μου ἐὰν εἶχον νὰ χύσω; . . . Ἄλλ' ὅτε εὐρέθην ὑπὸ τὸ θαλερὸν δένδρον πλησίον τοῦ ὁποίου ἔπεσας νεκρός, ὅτε εἶδον περίξ ἐμοῦ τὰς ἐκτεταμένας πεδιάδας πλήρεις ἐκ τῶν δώρων τῆς ἀνοίξεως ἣ ὁποία ἤρχετο μὲ τὴν ἐκ μελωδικῶν πτηνῶν συνοδίαν τῆς, ἀπέστρεψα τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐσχέφθην περὶ τῶν ἀνδρείων τοὺς ὁποίους δὲν θέλει ἐμψυχώσῃ πλέον (1).

(1) Ὁ ὁδηγὸς τὸν ὁποῖον εἶχον λάβει ἐκ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου (Mont-Sain-Jean), καὶ μετὰ τοῦ ὁποίου διέτρεξα τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἐφαίνετο νοήμων καὶ ἀκριβής. Ὁ ταγματάρχης Χαουάρδος ἐφρονεῦθη πλησίον δύο μεγάλων μεμονωμένων δένδρων (ἦσαν τρία, ἀλλὰ τὸ ἓν ἐκόπη ἢ κατέπεσε διαρκούσης τῆς μάχης), τὰ ὁποῖα, ἀπέχοντα ἀλλήλων ὀργυιάς τινας εὐρίσκονται πλησίον ἀτραποῦ. Ἐκεῖ ἐτάφη τὸ σῶμά του μετεκομίσθη ἔπειτα εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος μένει εἰσέτι μικρὸν κοίλωμα γῆς, ἀλλὰ τοῦτο τὸ σημεῖον εἶναι πιθανὸν ὅτι θέλει ἐξαφανισθῆ ἔντος ὀλίγου τὸ ἄροτρον διῆλθεν ἤδη ἐκεῖθεν καὶ ὁ σίτυς βλαστάνει ἐπ' αὐτοῦ.

Ἀφοῦ μοι ἔδειξε τὰς διαφόρους θέσεις ὅπου ὁ Πίκτων καὶ πλείστοι ἄλλοι ἄνδρεῖσι ἀπώλεσαν τὸν βίον, ὁ ὁδηγὸς μου μοι εἶπεν « Ἰδοὺ ὁ τόπος ἔνθα ἔπεσεν ὁ Χαουάρδος » ἤμην πλησίον αὐτοῦ καθ' ἣν στιγμήν ἐπληρώθη ». Τῷ ἀπεκρίθην ὅτι ἤμην συγγενῆς ἐκείνου τοῦ Χαουάρδου, καὶ τότε ἐφάνη φιλοτιμούμενος νὰ μοι δεῖξῃ λεπτομερέστερον τὸν τόπον καὶ τὰ περιστατικὰ τοῦ θανάτου του. Τὸ μέρος τοῦτο εἶναι ἐν τῶν εὐγνωστοτέρων ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης, ἔνεκα τῶν δύο δένδρων τῶν ὁποίων ἤδη ἔκαμα μνεῖαν.

Δις διέτρεξα ἐφιππος τὴν πεδιάδα τοῦ Βατερλώ, διὰ νὰ συγχρίνω αὐτὴν πρὸς ὅλα τὰ θέατρα τῶν αὐτῶν σκηνῶν τὰ ὁποῖα εἶδον. Ἴσως εἶναι ἀποτελέσμα τῆς φαντασίας, ἀλλ' αὕτη ἡ πεδιάς φαίνεται προσωρισμένη διὰ μεγάλην τινα πράξιν. Ἐπεσχέφθην προτεκτικώτατα τὰς πεδιάδας τῶν Πλαταιῶν, τῆς Τρωάδος, τῆς Μαντινίας, τῶν Λαϊκτρῶν, τῆς Χαιρωνείας καὶ τοῦ Μαραθῶνος. Ἐὰν οἱ πολεμιστὰι τοῦ Βατερλώ ἐμάχοντο ὑπὲρ καλητέρας αἰτίας, ἢ περικυκλοῦσα τὸ ἔθνος

31. Ἐπεκαλέσθη τὴν σκιάν σου καὶ τὴν τῶν μυσ-
 τερῶν ἡρώων τῶν ὁποίων ἕκαστος ἀφῆκε λυπηρὸν κε-
 γόν εἰς τὴν καρδίαν τῶν συγγενῶν του. Εὐτυχεῖς οἱ
 θρηνοῦντες αὐτοὺς, ἐὰν ἠδύναντο νὰ τοὺς λησμονή-
 σωσι· Μόνη ὁ σάλπιγξ τοῦ ἀρχαγγέλου θέλει ἐγεί-
 ρει τὰ ἀντικείμενα τῶν πόθων των. Ἡ φωνὴ τῆς δό-
 ξης δύναται νὰ ἀνακουφίσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τὸ πέν-
 θος τοῦ ματαίως προσκαλοῦντος τὸν ἀπολεσθέντα
 φίλον του· ἀλλὰ τὸ δοξασθὲν ὄνομα τοῦ νεκροῦ γί-
 νεται προητότερον καὶ φλογερώτερον εἰς τὴν καρ-
 δίαν του.

32. Χύνουσι δάκρυα· ὅτε δὲ τὸ μεϊδιάμα φαιδρύνῃ
 τέλος τὰς παρειάς των, μειδιῶσι καὶ κλαίουσι. Τὸ
 δένδρον πρὶν καταπέσῃ μαραίνεται· τὸ σκάφος τῆς
 νηὸς πλέει ἀκόμη, καὶ ἀφοῦ ἀπολέσῃ τοὺς ἰστούς
 καὶ τ' ἄρμενά του· ἡ στέγη τοῦ πύργου καταβρέει,
 ἀλλὰ τὰ ἐρείπιά της σκεπάζουσι πολὺν χρόνον εἰσέτι
 τὰ ἔρημα δωμάτιά του· τὰ τεῖχη τοῦ φρουρίου μέ-
 νουσι ἔτι ὄρθια καὶ ἀφοῦ οἱ λαίλαπες κρημνίσωσι
 τὰς ἐπάλξεις του· οἱ κρίκοι τῶν ἀλύσεων ἐπιζῶσι
 τῶν αἰχμαλώτων τοὺς ὁποίους ἐδέσμευον· ἡ ἡμέρα
 ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα καὶ τοὶ τὰ νέφη σκοτίζουσι
 τὸν ἥλιον· οὕτω καὶ ἡ καρδία συντριβεται ὑπὸ τῆς
 λύπης, χωρὶς νὰ ξηρανθῶσιν αἱ πηγαὶ τῆς ζωῆς.

33. Ὅμοια μὲ τὸ συντριβὲν κάτοπτρον εἰς τοῦ
 ὁποίου τὰ ὑάλινα τεμάχια τὸ φῶς ἀντανακλᾶται καὶ
 ἡ αὐτὴ εἰκὼν παράγεται μυριάκις ἐν αὐτοῖς, ἡ καρ-

τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καὶ τὸ Οὐγουμόντον πεδιάς δὲν ἤθελε στερεῖ-
 σθαι εἰμὴ ἐκείνης τῆς ζωηρᾶς αἰγλης, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ παρέλευσις
 τῶν αἰῶνων περιβάλλει τοὺς ὑπὸ τῆς ἱστορίας φημισθέντας τόπους,
 καὶ ἀμιλλᾶται κατὰ τὴν δόξαν πρὸς ὅλας τὰς βηθείσας πεδιάδας,
 ἐκείνῳ ἴσως τῆς τρευσίας.

δία τὴν ὁποίαν αἱ καταδρομαὶ τῆς τύχης ἐσπάραξαν διατηρεῖ καὶ ἀναγεννᾷ πολὺν χρόνον εἰσέτι ὅλας τὰς λύπας τῆς ἡρεμοῦσα, πεπαγωμένη καὶ βασανιζομένη ὑπὸ τῆς ἀϋπνίας, μαραίνεται ἀνεπαίσθητως χωρὶς νὰ παραπονηται, διότι δὲν ὑπάρχουσι λέξεις αἱ ὁποῖαι νὰ δύνανται νὰ ἐκφράσωσι ταῦτα τὰ πράγματα.

34. Ἡ ἀπελπισία μας φέρει μεθ' ἑαυτῆς ἐν στοιχεῖον ζωῆς, τὴν ἐνέργειαν τοῦ δηλητηρίου· εἶναι ὡς μία ζωτικὴ ῥίζα ἡ ὁποία διατηρεῖ τοὺς μεμαραμμένους κλάδους τῆς. Διότι ἡ λύπη ἤθελεν εἶναι μηδὲν, ἐὰν ἐπέφερε ταχέως τὸν θάνατον· ἀλλ' ἡ λύπη τρέφει καὶ πολλαπλασιάζει τοὺς μισητοὺς καρποὺς τῆς θλίψεως τοὺς ὁμοιάζοντας μὲ τὰ μῆλα τῶν ὄχθῶν τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης, τὰ ὁποῖα δὲν παρέχουσιν ἄλλο εἰμὴ τέφραν εἰς τὸν διψῶντα περιηγητὴν (1). Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἠρίθμει τὰς ἡμέρας του διὰ τῶν ἡδονῶν του, αἱ ὀλίγαι σποραδικαὶ ὥραι μεταξὺ ὀλοκλήρων ἑτῶν εἶναι δυνατόν νὰ τῷ ἐπιτρέψωσι νὰ προσδιορίσῃ εἰς τρεῖς εἰκοσαετηρίδας τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς του;

35. Ὁ προφητάναξ ἠρίθμησε τὰ ἔτη τοῦ ἀνθρώπου· ὁ κατ' αὐτὸν ἀριθμὸς των εἶναι ὑπερμεγέθης, ἐὰν πιστεύσωμεν τὴν ἱστορίαν σου, ὦ ὀλέθριον Βατερλῶ, τὸ ὁποῖον συνέτεμες ἔτι μᾶλλον ταύτην τὴν τάσον βραχεῖαν ζωὴν! Ἐκατομμύρια ἀνθρώπων προφέρουσι τὸ φημισθὲν ὄνομά σου, καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν θέλουσιν ἐπαναλαμβάνει αὐτὸ ἐπιφωνοῦντες· « εἰς τὸ Βατερλῶ τὰ ἔθνη ἐνωθέντα ἐξείλχυσαν τὸ ξίφος· οἱ στρατοὶ των ἠρίθμουν τοὺς προγόνους μας εἰς τὰς τάξεις των ». Ἴδου τὸ μόνον τὸ ὁποῖον ἡ

(1) Ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τῆς Ἀσφαλιτίτιδος λίμνης ἐφύοντο δένδρα τῶν ὁποίων οἱ καρποὶ ἦσαν, ὡς ἐλέγετο, ὠραιότατοι ἔξωθεν, ἀλλ' ἔσωθεν δὲν περιείχον εἰμὴ τέφραν. Ἴδου Τακίτου Ἱστορίαν, β. βλ. V, 7.

δόξα εκείνης τῆς ἡμέρας θέλει διασώσει ἀπὸ τὴν λήθην.

36. ὦ Βατερλώ! σὺ ὑπῆρξας θεατῆς τῆς πτώσεως τοῦ παραδοξωτάτου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τοῦ χειρίστου τῶν ἀνθρώπων, τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα ἦτον ἀνεξήγητον κράμα τῶν πλέον ἀντιθέτων ἀρχῶν, καὶ τοῦ ὁποίου ὁ νοῦς προσηλοῦτο ἐπὶ μίαν στιγμὴν εἰς τὰ μέγιστα ἀντικείμενα, καὶ ἐπανήρχετο μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς εἰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας! ὦ σὺ ὁ ὁποῖος ἦσο ὑπερβολικὸς καθ' ὅλα, ἐὰν ἤξευρες νὰ τηρήσης τὸν μέσον ὄρον, ἤθελες κατέχει εἰσέτι τὸν θρόνον, ἢ δὲν ἤθελες ποτὲ τολμήσει νὰ ἀναβῆς ἐπ' αὐτοῦ. Εἰς τὴν θρησὺτητά σου ὀφείλεις τὴν ὑψωσιν καθὼς καὶ τὴν πτώσιν σου! . . . Ἀλλὰ δὲν παρητήθης τοῦ νὰ περιβληθῆς μὲ τὴν αὐτοκρατορικὴν πορφύραν, τοῦ νὰ κλονήσης πάλιν τὸν κόσμον, καί, ὡς ἄλλος Ζεὺς ἀστεροπητῆς, τοῦ νὰ τὸν κατακεραυνώσης τρίτην ἤδη φοράν.

37. Σὺ εἶσαι ὁ κατακτητῆς καὶ ὁ αἰχμάλωτος τῆς γῆς! τὴν κάμνεις εἰσέτι νὰ τρέμη, τὸ δὲ φοβερὸν ὄνομά σου οὐδέποτε ἔχαμε πλείονα ἐντύπωσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, παρὰ σήμερον ὅτε δὲν εἶσαι πλέον τίποτε ἄλλο, εἰμὴ τὸ εὐτελὲς παίγνιον τῆς φήμης, ἢ ὁποῖα σ' ἐθώπευεν ἄλλοτε, σοὶ ὑπετάσσετο ὡς δούλη, καὶ ἐκολάκευε τὴν φιλοδοξίαν σου, μεχρισοῦ νὰ σὲ κάμη νὰ πιστεύσης ὅτι ἦσο θεός· καὶ τοιοῦτος ἐφάνης πραγματικῶς εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἐκπεπληγμένων ἐθνῶν τὰ ὁποῖα, ἐν τῇ ἐκπτώσει των, σ' ἐνόμισαν ἐπὶ πολὺν χρόνον ὅ,τι ἠθέλησας νὰ σὲ νομίσωσιν.

38. Γινόμενος ἐναλλάξ ὑπέρτερος ἢ κατώτερος τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῷ μεγαλείῳ σου καθὼς καὶ ἐν τῇ

παπεινώσει σου, πολεμῶν καθ' ὀλοκλήρων ἔθνων, ἢ φεύγων ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης· ὅτε μὲν μεταχειριζόμενος τὰς ἐστεμμένας κεφαλὰς ὡς ὑποπόδιον βᾶθρον σου, ὅτε δὲ ἀναγκαζόμενος νὰ ὑπέικης πλειότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου σου, ἠδυνήθης νὰ δεσπῶσης μιᾶς αὐτοκρατορίας, νὰ τὴν καταστρέψης καὶ νὰ τὴν ἀνεγείρης πάλιν, καὶ ὁμοίως δὲν ἠδυνήθης νὰ κυβερνήσης τὸ ἐλάχιστον τῶν παθῶν σου! Ἐμπειρος εἰς τὴν τέχνην τοῦ γινώσκειν τοὺς ἀνθρώπους, δὲν ἔμαθες οὔτε νὰ σπουδάσης τὴν ψυχὴν σου, οὔτε νὰ μετριάσης τὴν πρὸς τὰς μάχας δίψαν σου· ἠγνόεις ὅτι ἡ Τύχη πειραζομένη παραπολύ ἐγκαταλείπει τὸν ὑπιστον ἀστέρα.

39. Ἐν τούτοις ἡ ψυχὴ σου ὑπέφερε τὰς δυστυχίας μὲ ἐκείνην τὴν ἔμφυτον φιλοσοφίαν, ἡ ὁποία εἴτε προήρχετο ἐκ συνέσεως, εἴτε ἐξ ἀδιαφορίας ἢ ὑπεροψίας ὑπῆρξε πάντοτε πικρὰ χολὴ δι' ἓνα ἐχθρόν. Ὅτε ὅλοι οἱ μισοῦντές σε στρατοὶ σὲ παρετήρουν διὰ νὰ σὲ χλευάσωσιν ἐν τῇ πτώσει σου, σὺ ἐμειδίας μὲ ἡσυχον καὶ καρτερικὸν βλέμμα. Ὅτε ἡ τύχη ἐγκατέλιπε τὸ προσφιλές, τεθωπευμένον ἀλλὰ διεφθαρμένον τέκνον της, αὐτὸ ἔμεινεν ἄκαμπτον ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἐπ' αὐτοῦ συσσωρευθέντων δεινῶν.

40. Συνετώτερος παρὰ εἰς τὰς ἡμέρας τῆς εὐτυχίας σου! διότι τότε ἡ φιλοδοξία σοὶ ἐνέπνεε περιφρόνησιν πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰς ἰδέας των, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνασο νὰ κρύψης. Ἐκείνη ἡ περιφρόνησις ἦτο δικαία· ἀλλ' ὤφειλες σὺ νὰ τὴν ἐκφράσης διὰ τῶν χειλέων καὶ τῶν βλεμμάτων σου; ἔπρεπε ν' ἀπορρίψης σὺ ὑβριστικῶς τὰ ὄργανα τοῦ μεγαλείου σου, τὰ ὁποία ἐστράφησαν τέλος κατὰ σοῦ διὰ νὰ σὲ ἀνατρέψωσιν; Ἄ! οὗτος ὁ κόσμος εἶναι εὐτελές

ἄθυρμα εἴτε κερδίση τις εἴτε ἀπολέσῃ αὐτὸν, καὶ σὺ τὸ ἀπέδειξας, καθὼς καὶ ὅλοι ὅσοι ἐξέλεξαν τὴν αὐτὴν μοῖραν.

41. Ἐάν, ὅμοιος μὲ μονήρη πύργον, ἐκτισμένον ἐπὶ τῆς κλιτύας βράχου, εἶχες ὑποστηριχθῆ μόνος, ἢ ἔάν εἶχες ὑποκύψει μόνος, ἢ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ὑπερόφια σου ἤθελε σὲ βόηθήσῃ εἰς τὸ νὰ καταφρονήσῃς τὴν προσβολὴν τῶν τρικυμιῶν· ἀλλ' ὁ θρόνος σου ἦτο τεθεμελιωμένος ἐπὶ τῶν ιδεῶν τῶν ἀνθρώπων, τῶν ὁποίων ὁ θαυμάσμος ἦτο τὸ ἀσφαλέςτερον τῶν ὄπλων σου. Ἐστάθης ἕτερος Ἀλέξανδρος! πρὶν νὰ χλευάσῃς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς ὁ Διογένης, ὠφείλεις ν' ἀποβάλλῃς τὴν πορφύραν· ἢ γῆ εἶναι ἄντρον παραπολὺ εὐρύχωρον δι' ἐστεμμένους κυνικούς (1).

42. Ἀλλ' ἡ ἡρεμία εἶναι κόλασις διὰ τὰς δραστηρίας ψυχὰς, καὶ ἰδοὺ τὸ αἷτιον τῆς ἀπωλείας σου! Ὑπάρχει πῦρ καὶ κρυφία κινήσεις διὰ τὰς ψυχὰς αἰ ὁποῖαι δὲν δύνανται νὰ μείνωσιν ἐντὸς στενοῦ κύκλου, καὶ αἰ ὁποῖαι ὑπερπηδῶσι πάντοτε τὰ ὅρια τῆς μετρίας ἐπιθυμίας. Καιόμενα ὑπὸ τοιοῦτου ἀσδέστου πυρὸς βασανίζονται ὑπὸ τῆς δίψης τῶν κινδύνων καὶ

(1) Τὸ μέγα σφάλμα τοῦ Βοναπάρτου ἐστάθη ὅτι περιεφρόνει πάντοτε τοὺς ἀνθρώπους, διότι δὲν εἶχε μετ' αὐτῶν ἢ δι' αὐτοὺς οὐδεμίαν κοινότητα αἰσθημάτων· παρομοία διαγωγὴ εἶναι ἴσως προσβλητικωτέρα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ματαιότητα παρὰ ἡ ἐνεργητικὴ σκληρότης τῆς πλέον ὑπόπτου τυραννίας.

Ταῦτα τὰ αἰσθήματα ἀνευρίσκονται εἰς τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἀπέτεινεν εἰς τὰς δημοσίας συνελεύσεις καθὼς καὶ πρὸς τὰ ἄτομα. Ὅτε ἐπανῆλθεν εἰς τοὺς Παρισίους, ἀφοῦ ὁ χειμὼν εἶχε καταστρέψει τὸν στρατὸν του ἐν Ῥωσσίᾳ, ἔλεγε τρίβων τὰς χεῖράς του πρὸ τοῦ πυρὸς· « Καλύτερα εἶναι ἐδῶ παρὰ εἰς τὴν Μόσχαν ». Τοιοῦτος λόγος τῷ ἀπληλοτρῶσεν ἀναμφιβόλως πλείονας καρδίας παρὰ τὰ δυστυχήματα τὰ ὁποῖα ὑπηνίτητο.

τίποτε δὲν ἀηδιάζουσι τόσον ὅσον τὴν ἡρεμίαν· εἶναι καρδιακὸς πυρετὸς ὀλέθριος εἰς ὄλους ἐκείνους τοὺς ὁποίους κατατρῶγει, εἰς ὄλους ὅσοι ὑπ' αὐτοῦ προσεβλήθησαν.

43. Οὗτος ὁ πυρετὸς κάμνει ἐκείνους τοὺς μανικὸς οἱ ὅποιοι ἐχμαίνουσι τοὺς ἀνθρώπους μεταδίδοντες εἰς αὐτοὺς τὸ πάθος των· κατακτηταὶ καὶ μονάρχαι, θεμελιωταὶ αἰρέσεων καὶ συστημάτων, σοφισταὶ, ποιηταὶ, πολιτικοὶ μετεωροπόροι, ὄλοι οὗτοι, ταραττόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνησυχίας, ἢ ὁποία συγχλονεῖ ἰσχυρῶς τὰ κρύφια ἐλατήρια τῆς ψυχῆς, γίνονται παίγνια ἐκείνων τοὺς ὁποίους ἐμπαίζουσιν· ἢ τύχη των φαίνεται ἐπίφθονος καὶ τοι οὐδόλως εἶναι ἀξία φθόνου· εἰς πόσας πικρίας ὑπόκεινται! Καρδιά, ὡς ἡ ἰδική των, ἀποκαλυπτομένη γυμνῇ εἰς τὰ ὄμματα τῶν ἀνθρώπων ἤθελε τοῖς δώσει τὸ ὠφέλιμον μάθημα νὰ περιφρονῶσι τὴν φιλοδοξίαν τοῦ νὰ λάμπωσιν ἢ νὰ βασιλεύωσι.

44. Πνέουσι ταραχὴν, καὶ ἡ ζωὴ αὐτῶν εἶναι τριχυμία ἢ ὁποία τοὺς αἰωρεῖ εἰς τὸν ἄερα διὰ νὰ τοῦς ἀφήσῃ τέλος νὰ πέσωσι κατὰ γῆς· ἀλλ' οὕτως εἶναι συνειθισμένοι εἰς τοῦτον τὸν τριχυμιῶδη βίον, ὥστε, ἔαν, ἐπιζῶντες εἰς τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους ὀλιγώρησαν, βλέπωσι τὴν γαλήνην τοῦ λυκαυγοῦς διαδεχομένην τὰς λαμπρὰς ἡμέρας τῶν κινδύνων των, καταβάλλονται ὑπὸ τῆς λύπης καὶ θνήσκουσιν ἐκ μαρασμοῦ, καθὼς τὸ πῦρ τὸ ὁποῖον παραμελεῖται μὴ διατηρούμενον καὶ τὸ ὁποῖον ἐκπέμπει μόνον ὀλίγας τρεμούσας φλόγας, ἢ καθὼς τὸ ξίφος τὸ ὁποῖον σκωριάζει ἐν τῇ ἀργίᾳ καὶ φθείρεται ἀδόξως.

45. Ὅστις ἀναβαίνει τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων θέλει ἰδεῖ ὅτι ἡ χιὼν ἢ τὰ νέφη περικαλύπτουσι πρὸ

πάγτων τὰ ὑψηλότερα μέρη. Ὁ ὑποτάσσειν τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τὸ σκῆπτρόν του καὶ ὁ ὑπερτερῶν ὄλους διὰ τοῦ πνεύματός του πρέπει νὰ περιμένωσι τὸ μῖσος ἐκείνων τοὺς ὁποίους πατοῦν ὑπὸ τοὺς πόδας των. Καίτοι ὁ τῆς δόξης ἥλιος λάμπει ἐπὶ τοῦ μετώπου των, καὶ βλέπουσιν ὑφ' ἑαυτοὺς τὴν γῆν καὶ τὸν Ὠκεανόν, περικυκλοῦνται ὁμως ὑπὸ βράχων ὠπλισμένων μὲ πάγους· αἱ τριχυμῖαι βρυχῶνται καὶ τοὺς ἀπειλοῦσι· τοιοῦτον εἶναι τὸ γέρας τῶν ἀθλων τῶν ἀγόντων εἰς ἐκεῖνο τὸ ὕψος.— Ἄς ἀποφύγωμεν αὐτό.

46. Ὁ κόσμος τῆς ἀληθοῦς σοφίας ἐνυπάρχει εἰς τὰς ἰδίας πλάσεις αὐτοῦ, ἢ εἰς τὰς ἰδικάς σου, ὦ φιλόστοργε φύσις! Τίς δύναται νὰ σοὶ διαφιλονεικήσῃ τὰ πρωτεῖα κατὰ τὰ θέλγητρα; ὦ, πόσον εἶσαι θαυμασία ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τοῦ μεγαλοπρεποῦς Ῥήνου! Ἐκεῖ ὁ Ἀρόλδος θεωρεῖ θεῖαν εἰκόνα, ἄθροισμα ὄλων τῶν καλλονῶν· τὸ ἐλικοειδῶς ῥέον ὕδωρ, τὰς τερπνάς κοιλάδας, τὸ χλοερὸν φύλλωμα τῶν δένδρων καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν καρπῶν των, τοὺς βράχους καὶ τὰ δάση, τὸν ἄφθονον ἀμητόν, τοὺς λόφους, τὰ κλήματα, καὶ ἐκείνους τοὺς ἐρήμους πύργους οἱ ὅποιοι φαίνονται ὡς ἀποχαιρετοῦντες θλιβερῶς τὸν θεατὴν ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἐπάλλξεών των ἔνθα ἡ ἐρείπωσις περιβάλλεται μὲ γλόην.

47. Ὅμοιοι μὲ ὑψηλόφρον πνεῦμα τὸ ὅποιον, ὑποτηκόμενον ἐκ τῶν δυστυχιῶν του, ἀπαξιοῖ νὰ ταπεινωθῆ ἑνώπιον τοῦ χυδαίου, οὔτοι οἱ πύργοι ἀντέχουσιν εἰς τὰς καταστρεπτικὰς προσβολὰς τοῦ χρόνου. Μονήρεις καὶ ἔρημοι κατοικοῦνται μόνον ὑπὸ τῶν ἀνέμων οἱ ὅποιοι εἰσέρχονται διὰ τῶν ῥηγμάτων των, καὶ κοιωνοῦσι μόνον μὲ τὰ σκοτεινὰ νέφη. Ἄλλοτε

εἶχον τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ ἀγέρωχον τῆς νεότητος· αἱ σημαῖαι ἐκυμαίνοντο ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεών των, καὶ πολλαὶ μάχαι συνεκροτήθησαν ὑπὸ τοὺς προμαχῶνάς των. Ἄλλ' ὅλοι οἱ ὑπερασπισθέντες αὐτοὺς πολεμισταὶ κοιμῶνται εἰς τὰς καθημαγμένας σοροὺς των, καὶ, ὡς αὐτοί, αἱ ἐσχισμέναὶ σημαῖαι των μετεβλήθησαν εἰς κόνιν. Τὰ γεγηρακότα τείχη τῶν πύργων δὲν ἀντέχουσιν πλέον εἰς ἐφόδους.

48. Τὰ φρούρια ταῦτα ἀνῆκον ἄλλοτε εἰς ἡγεμόνας τῶν ὁποίων οἱ ὑποτελεῖς ἦσαν πάντοτε ὀπλισμένοι ὑπηρετοῦντες τὰ πάθη τῶν κυρίων των. Ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἄρχοντες, ζῶντες διὰ τῆς ληστείας, μετῆρχοντο τὸ τῆς ἀρπαγῆς ἐπάγγελμα ἀτιμωρητεῖ· ἴσοι κατὰ τὴν ὑπερηφάνειαν μὲ ἄλλους ἰσχυροτέρους καὶ ἐνδοξοτέρους ἦρωας, τί ἐστεροῦντο οἱ παράνομοι ἐκεῖνοι ἄνδρες ἵνα ἐξισωθῶσι κατὰ τὴν δόξαν μὲ τοὺς κατακτητάς (1); Οἱ θησαυροὶ χάριν τῶν ὁποίων ἡ μίσθαρνος ἱστορία ἤθελεν ἀφιερῶσει μίαν τῶν σελίδων τῆς εἰς ἐξύμνησιν τῶν ἀνδραγαθημάτων αὐτῶν, ἢ πλέον ἀκτεταμένα κτήματα, καὶ ἐν μνημεῖον ἐπὶ τοῦ τάφου των; Οὔτε ὀλιγωτέραν ἀνδρίαν εἶχον, οὔτε ἀσθενεστέρα φιλοδοξία ἐπλήρου τὰς ψυχὰς των.

49. Εἰς τοὺς φεουδαλικοὺς πολέμους ἐκεῖνων τῶν φιλομάχων βαρόνων, ὅποια κατορθώματα, ὅποσα στρατηγήματα ἀπωλέσθησαν ἀμνημόνευτα! Καὶ αὐτὸς ὁ ἔρωσ, ὁ ὁποῖος παρέσχε τὰ ἐμβλήματα του εἰς τὰ παράσημά των καὶ τοὺς ἐνέπνεε μὲ τὰ σύμβολα

(1)

« What wants that knave

« That a king should have? »

« Τί ἐλλείπει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀχρεῖον ἐξ ὧτων ἀπαιτεῖται νὰ ἔχη εἰς βασιλεύς; » Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν οἱ λόγοι τοὺς ὁποίους προέφερε ὁ βασιλεὺς Ἰάκωβος, ἀπαντήσας τὸν Ἰωάννην Ἀρματρώγκ καὶ τοὺς συνταίρους του. Ἴδε τὸ ὁμώνυμον ᾄσμα εἰς τὸ Border-Minstrelsy.

τῆς ἀγάπης, ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν καρδίαν τῶν διὰ μέσου τοῦ σιδηροῦ θώρακός των· ἀλλ' εἰς τὰς ἀγρίας καρδίας των ἡ φλόξ τοῦ ἔρωτος ἤναπτε θηριώδες πάθος, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγεννῶντο αἱ ἔριδες καὶ ὁ παρεπόμενος αὐταῖς πόλεμος. Ποσάκις αὐτοὶ οἱ πύργοι, ἀλωθέντες ἐξ ἐφόδου διὰ τὸν ἔρωτα ὠραίας τινος, εἶδον τὸν Ῥῆνον αἱματοβάπτον ὑπὸ τὰ καταστραφέντα τείχη των!

50. Χαῖρε, ὦ θελκτικὲ ποταμὲ, τοῦ ὁποίου τὰ ὕδατα εἶναι τόσον εὐεργετικὰ διὰ τὰς ὄχθας σου! Τὰ θέλγητρά των ἤθελον διαρκεῖ διὰ παντός ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἐσέβητο τὰς λαμπρὰς δημιουργίας σου, καὶ δὲν κατέστρεφε τοὺς ὠραίους καρπούς των μὲ τὸ κοπτερόν δρέπανον τοῦ πολέμου. ὦ! τότε τὸ θέαμα τῶν ὑπὸ τῶν κυμάτων σου ποτιζομένων κοιλάδων ἤθελον εἶναι τόσον θαυμαστὸν ὅσον τὸ τῶν Ἑλισίων. . . Φεῦ! τί ἐλλείπει ἀπὸ τὰ ὕδατά σου ἵνα τὸ θέαμά των γίνῃ τοιοῦτον εἰς τὴν φαντασίαν μου! Ἡ δύναμις ἴσως τῆς Λήθης!

51. Μυρίαὶ μάχαι ἠρήμωσαν τὰς ὄχθας σου· πολ- λάκις ἡ σφαγὴ συνεσώρευσε τὰ πτώματα ἐπ' αὐτῶν. Ποῦ εἶναι σήμερον ἐκεῖνοι οἱ περίφημοι πολεμισταί; ἐλησμονήθησαν, ἡ δόξα των παρέρχεται, καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι των ἐξηφανίσθησαν· τὰ ὕδατά σου ἐβάφησαν διὰ μίαν στιγμὴν μὲ τὸ αἷμά των, καὶ πάραυτα, ἀναλαβόντα τὴν διαύγειάν των, ἀντηνάκλασαν πάλιν εἰς τὴν κρυσταλλώδη ἐπιφάνειάν των τὰς χρυσᾶς τοῦ ἡλίου ἀκτίνας· ἀλλ' ὅσον ταχέα καὶ ἂν ἦναι, τὰ κύματά σου ἤθελον ματαίως κυλίεσθαι ἐπὶ τῶν λυπηρῶν ὀνείρων τῆς μνήμης μου.

52. Τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ Ἀρόλδος εἰς τὸν νοῦν του ἐνῶ περιηγεῖτο παρὰ τὸν ποταμόν· ἀλλὰ δὲν ἦτον

ἀναίσθητος εἰς τὰ θέλητρα τῆς χώρας τῆς ὁποίας διήρχετο, καὶ εἰς τὸ κελάδημα τῶν πτηνῶν τῶν ἀδόντων τὴν πρῶταν εἰς τὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διὰ τῆς τερπνότητός των δύνανται νὰ καταστήσωσι προσφιλή τὴν ἐξορίαν· τὸ μέτωπόν του ἔφερε τὰς σκυθρωπὰς ρυτίδας τῆς μερίμνης, καὶ μίαν ψυχρὰν σοβαρότητα ἢ ὁποῖα εἶχε διαδεχθῆ τὰ ὀρμητικὰ πάθη του· ἐν τούτοις τὸ μειδίαμα τῆς ἡδονῆς δὲν ἔλειπεν ἀείποτε ἀπὸ τὰ χεῖλη του, καὶ ἐνίοτε τῷ ἐπῆρχετο ἵνα φαιδρύνῃ τὴν ὄψιν του εἰς τὸ θέαμα τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως.

53. Τὰ φλογερά πάθη του εἶχον σβεσθῆ ἐν τῇ καρδίᾳ του· ἀλλ' ὁ ἔρωσ δὲν εἶχεν ἀπολέσει ἔτι ὅλα τὰ ἐπ' αὐτῆς δικαιώματά του· ματαίως προσπαθοῦμεν ν' ἀποκριθῶμεν διὰ ψυχροῦ βλέμματος πρὸς τοὺς μειδιῶντας εἰς ἡμᾶς· χωρὶς νὰ θέλωμεν ἢ καρδία ἐπανέρχεται εἰς τὰς γλυκεῖας συγκινήσεις τῆς, καὶ τοι ἢ ἀηδία τὴν ἀπέσπασεν ἀπὸ ὅλας τὰς γηίνους ἐπιθυμίας τῆς. Αὐτὸ τοῦτο ἠσθάνθη ὁ Ἀρόλδος· ἔτρεφε μίαν προσφιλή μνήμην· ὑπῆρχεν εἰσέτι καρδία τις ἢ ὁποῖα τῷ ἐνέπνεεν ἀγάπην· εἰς δὲ τὰς στιγμὰς τῶν συγκινήσεών του ἐνησμενίζετο σκεπτόμενος περὶ αὐτῆς.

54. Ὅσον παράδοξον κἂν φανῆ τὸ αἶσθημα τοῦτο εἰς χαρακτῆρα, οἷος ἦν ὁ τοῦ Ἀρόλδου, ἐνησμενίζετο ἐντούτοις νὰ θεωρῇ καὶ αὐτὰ τὰ ἀθῶα βλέμματα τῆς παιδικῆς ἡλικίας. Ὀλίγον ὠφελεῖ νὰ γνωρίσωμεν τὸ αἶτιον τὸ ὁποῖον παρήγαγεν αὐτὴν τὴν μεταβολὴν εἰς ψυχὴν ἔμπλεων μισανθρωπίας! Τὰ ἐσβεσμένα αἰσθήματα δυσκόλως δύνανται ν' ἀναρρίπισθῶσιν ἐν τῇ μοναξίᾳ· καὶ ὁμως τὸ αἶσθημα τοῦτο ἠγέρθη ἐν τῷ Ἀρόλδῳ, ἐνῶ ὅλα τὰ ἄλλα ἔμενον νεκρά.

55. Ναί, ὑπῆρχεν ἀξιέραστος καρδία ἠνωμένη μετὴν ἰδικήν του διὰ δεσμῶν ἰσχυροτέρων τῶν σχηματιζομένων πρὸ τῶν βωμῶν· ἐκεῖνος ὁ ἔρωσ δὲν εἶχε καθιερωθῆ ὑπὸ τοῦ ὑμεναίου· ἀλλ' ἦτον ἀγνός, ἄδολος, ἀνευ προσποιήσεως, καὶ εἶχεν ἀνθέξει εἰς ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας ἔχθρας· οἱ γοητευτικοὶ ὀφθαλμοὶ μυρρίων καλλονῶν τὸν εἶχον ἀφήσει ἀκήρατον. Ὁ Ἀρόλδος, σταθερός, ἠσθάνθη ἐπὶ ταύτης τῆς ξένης ἀκτῆς τὰς λύπας τῆς ἀπουσίας, καὶ ἐξεφράσθη οὕτω τοὺς ἐρωτικούς πόθους του :

« Ὁ πυργωτὸς βράχος τοῦ Δράχενφελς (1) ἐπίκειται μεγαλοπρεπῶς τῶν εὐρέων ἐλιγμῶν τοῦ Ῥήνου, τὰ κύματα τοῦ ὁποίου κυλίσονται μεταξὺ ἐκείνων τῶν καταφύτων ἀπὸ κλήματα λόφων τὰ ἀνθηρὰ δένδρα, αἱ ἀφθονοῦσαι τῶν ἐπαγγελιῶν τοῦ ἀμητοῦ καὶ τοῦ τρύγου πεδιάδες, αἱ σποράδην φαινόμεναι πόλεις, τὰ λευκὰ τεῖχη τῶν ὁποίων ἀστράπτουσι καθ' ὅλον τὸ μήκος τοῦ ποταμοῦ, πάντα ταῦτα ἐνούμενα σχηματίζουσιν εἰκόνα τὴν ὁποίαν ἤθελον θεωρεῖ μετὰ διπλασίου θαυμασμοῦ ἐὰν ἦσο μετ' ἐμοῦ.

» Χωρικαὶ γλαυκόφθαλμοι νεάνιδες, αἱ χεῖρες τῶν ὁποίων μᾶς προσφέρουσι νεαρὰ ἄνθη, κοσμοῦσιν ἐτι μᾶλλον τοῦτον τὸν Ἐδὲμ διὰ τοῦ μειδιήματός των.

(1) Τὸ φρούριον τοῦ Δράχενφελς ἐπίκειται τῆς ὑψηλοτέρας κορυφῆς τῶν ἐπτὰ ὄρεων, ὑπεράνω τῶν ὄχθων τοῦ Ῥήνου. Καταβρέει εἰς ἐρείπια καὶ συνέχεται μετ' ἰδιαζούσας παραδόσεις. Εἶναι τὸ πρῶτον τὸ ὁποῖον βλέπει τις ἐρχόμενος ἀπὸ τῆν Βόνναν· ἀλλ' εἶναι εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Ἀπέναντι αὐτοῦ εὐρίσκονται τὰ ἐρείπια ἄλλου φρουρίου, καλουμένου « φρούριον τοῦ Ἰουδαίου », καὶ μέγας σταυρὸς στηθεὶς ἕνεκα τοῦ θανάτου ἐνὸς ἀρχηγοῦ δολοφονηθέντος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῶν δύο ὄχθων τοῦ Ῥήνου κειμένων φουρίων εἶναι σημαντικώτατος, καὶ ἡ τοποθεσία των γοητικώτατη.

Ἐπὶ τῶν ὁρέων πολυάριθμοι πύργοι ὑψόνουσι τὰ φρουδαλικά των τείχη ἐν τῷ μέσῳ τῆς χλόης τοῦ κισσοῦ· βράχοι μὲ ἀπότομον κλιτὺν, τὰ ἐρείπια ἀρχαίας ἀψίδος, ἐμφανίζονται ὑπεράνω τῶν ἀμπέλων αἱ ὁποῖαι κοσμοῦσι τὰς κοιλάδας· ἀλλ' ἐνὸς μόνον πράγματος στεροῦμαι εἰς ταύτας τὰς ὄχθας ἵνα γίνω εὐτυχῆς, ἥτοι τῆς χειρὸς σου τὴν ὁποῖαν δὲν δύναμαι ἐδῶ νὰ σφίγξω ἐντὸς τῆς ἰδικῆς μου.

» Σοὶ στέλλω τὰ λείρια τὰ ὁποῖα μοὶ ἔδωκαν· ἐξεύρω ὅτι θέλουν μαρανθῆ πολὺ πρὶν τὰ ἐγγίσης· καταδέχθητι ὅμως νὰ τὰ λάβῃς, διότι τὰ εἶδον μετὰ χαρᾶς μὲ τὴν ιδέαν ὅτι καὶ οἱ ὀφθαλμοί σου δύνανται νὰ τὰ ἴδωσιν· ἴσως δὲ φέρωσι τὴν ψυχὴν σου μέχρι τῆς ἰδικῆς μου, ὅταν μάθῃς ὅτι ταῦτα τὰ μεμαραμμένα ἄνθη συνελέχθησαν ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Ῥήνου, καὶ προσεφέρθησαν ὑπὸ τῆς καρδίας μου πρὸς τὴν ἰδικὴν σου.

» Ὁ ποταμὸς ἀφρίζων ἀπομακρύνεται μεγαλοπρεπῶς· εἰς ἕκαστον ἐλιγμὸν ἀποκαλύπτονται νέαι τοποθεσίαι ἔτι χαριέστεραι. Ποῖος θνητὸς δὲν ἤθελε περιορίσει τὰς ἐπιθυμίας του εἰς τὸ νὰ περάσῃ ἐδῶ ὅλας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς του; Εἰς ποῖον ἄλλο μέρος τῆς γῆς δύναμαι νὰ εὔρω τόπον ἐπίσης προσφιλῆ εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν καρδίαν μου, ἐὰν ἦσο πλησίον μου ἐνῶ οἱ ὀφθαλμοί μου θεωρῶσι τὸν ροῦν τοῦ Ῥήνου; »

56. Οὐ μακρὰν τῆς Κοβλέντζης, μικρὰ πυραμὶς ἐπίκειται ὠραίου χλοεροῦ λοφώματος· ὑπὸ τὴν βᾶσιν του εἶναι τεθαμμένον τὸ πτώμα ἥρωος. Ἦτον εἰς τῶν ἐχθρῶν μας· ἀποδώσωμεν οὐχ ἦττον λατρείαν εἰς τὴν μνήμην τοῦ Μαρσῶ. Ἐπὶ τοῦ τάφου τούτου τοῦ νέου μαχητοῦ, οἱ ἄγριοι στρατιῶται ἐχυσαν δά-

κρυα, θρηνοῦντες καὶ ζηλοῦντες τὸν θάνατον ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἔζησε διὰ τὴν Γαλλίαν, καὶ ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῶν δικαίων της.

57. Φεῦ! τὸ στάδιόν του ὑπῆρξε βραχὺ καὶ ἔνδοξον! Δύο στρατοὶ συνώδευσαν τὴν κηδεῖαν του· οἱ τε φίλοι καὶ οἱ ἐχθροὶ του ἐκλαυσαν δι' αὐτόν! Ὁ ξένος ἄς σταθῆ παρὰ τὸ μνημεῖόν του, καὶ ἄς δεηθῆ ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ ψυχῆς· ὁ Μαρσῶ ὑπῆρξεν ὑπέρμαχος τῆς Ἐλευθερίας, καὶ εἷς ἐξ ἐκείνων τῶν εὐαρίθμων οἱ ὁποῖοι δὲν καταχρῶνται τῆς φοβεραῆς ἐξουσίας τὴν ὁποίαν ἡ θεὰ αὐτὴ δίδει εἰς τοὺς λαμβάνοντας τὰ ὄπλα ἐν ὀνόματι αὐτῆς. Ὁ Μαρσῶ εἶχε διατηρήσει τὴν ἀγνότητα τῆς ψυχῆς του, καὶ διὰ τοῦτο ἐθρηνήθη (1).

(1) Τὸ μνημεῖον τοῦ νέου στρατηγοῦ Μαρσῶ (φονευθέντος διὰ σφαίρας ἐν Ἀλτενκίρχεν τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους IV τῆς Γαλλικῆς δημοκρατίας) ὑπάρχει ἔτι καὶ νῦν ὅποιον τὸ περιέγραψα.

Αἱ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφαὶ εἶναι διεξοδικώτατοι· ἀρκεῖ τὸ ὄνομά του· οἱ μὲν Γάλλοι τὸν ἐλάτρευον, οἱ δ' ἐχθροὶ του τὸν ἐθαύμαζον, ἀμφοτέρωθεν ἐθρήνησαν τὸν θάνατόν του. Εἰς τὴν κηδεῖαν αὐτοῦ στρατηγοὶ καὶ ἀποσπάσματα ἐκ τῶν δύο στρατῶν συνώδευσαν τὴν σορὸν του μέχρι τοῦ τάφου. Ὁ στρατηγὸς Hoche ἐτάφη ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ. Ὁ Hoche ἦτον ἐπίσης ἀνδρείος καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς λέξεως· ἀλλὰ, καὶ τοι διακριθεὶς εἰς τὰς μάχας, δὲν ἔσχε τὴν εὐτυχίαν νὰ φονευθῆ ἐν αὐταῖς. Ὑποτίθεται ὅτι ἀπέθανε διὰ δηλητηρίου.

Ἰδιαιτέρον μνημεῖον (κενοτάφιον) ἠγγέρθη τῷ Hoche (μὴ περιέχον τὸ σῶμά του, ἐπειδὴ ἐτάφη μὲ τὸ τοῦ Μαρσῶ), πλησίον τῆς Ἀνδερναχ. Οὗτος ὁ τόπος ἐγένετο θέατρον μιᾶς τῶν πλέον ἀξιωματικομευτῶν πράξεών του, ὅτε ἐρρίψε γέφυραν ἐπὶ τοῦ Ρίνου. Τὸ μνημεῖον δὲν ἔχει οὔτε τὸν βυθμόν, οὔτε τὸ σχῆμα ἐκείνου τοῦ Μαρσῶ· ἡ ἐπιγραφὴ του εἶναι ἀπλουστερα καὶ μοὶ ἀρέσκει πλείοτερον.

Ὁ στρατὸς τῆς Σάμβρης καὶ Μεύσης
πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγόν του
Hoche.

Ἴδου τὸ ὄλον, καὶ τοῦτο ἀρκεῖ.—Ὁ Χὸς κατεῖχε τὸν πρῶτον βαθμόν μεταξὺ τῶν Γάλλων στρατηγῶν τῶν πρῶτων χρόνων τῆς δευ-

58. Ἄλλὰ βλέπω ἐνώπιόν μου τὸ Ἐρενβραιτ-
σταίν(1), τὰ τείχη τοῦ ὁποίου, ἐρημιμμένα καὶ μαῦρα
ἐκ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ὑπονόμου, μαρτυροῦσιν ὅποιον
ἦτο τοῦτο τὸ τρομερὸν φρούριον ὅτε, ἀνθιστάμενον
εἰς ὄλας τὰς ἐφόδους, ὑφίστατο, χωρὶς νὰ κλονηθῆ,
τὸ κατακεραυνοῦν τοὺς προμαχωνάς του πῦρ τοῦ πυ-
ροβολικοῦ. Ἦτον ὁ προσφιλὴς πύργος τῆς νίκης ἐκ
τοῦ ὕψους τοῦ ὁποίου οἱ ὑπέρμαχοί του εἶδον τοςάκις
τοὺς ἐχθρούς του φεύγοντας εἰς τὴν πεδιάδα. Ἄλλ' ἢ
εἰρήνη κατέστρεψεν ὅ,τι ὁ πόλεμος δὲν ἠδυνήθη νὰ
φθείρη, καὶ παρέδωκεν εἰς τὰς βροχὰς τοῦ θέρους
ἐκείνους τοὺς ὑπερηφάνους θόλους οἱ ὅποιοι ἀντέσχον
ἐπὶ αἰῶνας εἰς τὴν σιδηρᾶν χάλαζαν τῶν σφαιρῶν.

59. Ὑγίαινε! ὦ ὠραῖε ποταμὲ Ῥῆνε. Ὡ πόσον
ὁ ξένος λυπεῖται καταλείπων τὰς ὄχθας σου! Πόσον
ἠδὺ εἶναι εἰς δύο ἠνωμένας ψυχὰς, ἢ εἰς τὸν μονήρη
θεατὴν, νὰ πλανᾶται εἰς τόσον θαυμαστὴν σκηνὴν!
Ἄ! ἐὰν οἱ ἀδυσώπητοι γῦπες τῆς συνειδήσεως ἄφινον
τέλος τὴν καρδίαν ἢ ὅποια ἔγινε λεία αὐτῶν, ἢ φύ-
σις τούτων τῶν μερῶν, ἀγρία ἄνευ τραχύτητος, μεγα-

μοκρατίας πρὶν ὁ Βοναπάρτης μονοπωλῆσῃ τοὺς θριάμβους των. Εἶ-
χε διορισθῆ ἀρχηγὸς τοῦ μέλλοντος νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰρλανδίαν
στρατοῦ.

(1) Τὸ Ἐρενβραιτσταίν, ἦτοι ὁ μέγας λίθος τῆς τιμῆς, ἦτο τὸ
ἰσχυρότατον φρούριον ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ Γάλλοι καθελόντες τὰ ὄχυ-
ρώματά του τὸ ἀνετίναξαν εἰς τὸν ἀέρα κατὰ τὴν ἐκεχειρίαν τοῦ
Λέοβεν. Δὲν ἦτο δυνατόν ν' ἀλωθῆ ἄλλως εἰμὴ διὰ λιμοῦ ἢ προδο-
σίας. Παρεδόθη διὰ λιμοῦ καὶ ἀπάτης. Ὁ ἰδὼν πρότερον τὰ ὄχυ-
ρώματα τῆς Μελίτης ἢ τῆς Γιβραλτάρης, ἐκπλήττεται ὀλιγώτερον
ἐκ τοῦ θεάματος τοῦ Ἐρενβραιτσταίν ὁ στρατηγὸς Μαρσὼ τὸ ἐπο-
λιόρησεν ἐπὶ τινα χρόνον χωρὶς νὰ δυνηθῆ νὰ τὸ ἀλώσῃ. Εἰς ἓν
δωμάτιον ὅπου ἐκοιμήθην, μοι ἔδειξαν τὸ παράθυρον ἔνθα ὁ Μαρσὼ
ἴστατο παρατηρῶν τὰς προόδους τῆς πολιορκίας ὑπὸ τὴν λάμψιν
τῆς σελήνης, ὅτε σφαῖρα ἐκτύπησεν ἀμέσως ὑπ' αὐτό.

λοπρεπῆς ἄνευ σκυθρωπότητος, ἤθελεν εἶναι ὡς πρὸς τὰς ἄλλας χώρας τῆς γῆς ὅ,τι τὸ φθινόπωρον πρὸς τὰς λοιπὰς ὥρας τοῦ ἔτους.

60. Καὶ πάλιν, ὑγίαινε· πλὴν ματαίως! δὲν ὑπάρχει ἀποχαιρετισμὸς διὰ σκηνὴν ὁποῖα ἡ ἰδική σου· ἡ ψυχὴ διατηρεῖ τὴν μνήμην ὅλων τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα βλέπει· καὶ ἐὰν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀφήσωσιν ἀκουσίως τὴν ἡδονὴν τοῦ θεάματός σου, ὦ ὠραιότατε τῶν ποταμῶν! τὸ τελευταῖόν των βλέμμα ἐκφράζει εὐγνωμοσύνην καὶ θαυμασμόν. Ἴσως ὑπάρχουσιν ἄλλαι χῶραι ἰσχυρότεραι καὶ ἄλλαι ὠραιότεραι· ἀλλ' οὐδεμία ἐνόησε, ὡς αὗται αἱ γραφικαὶ τοποθεσίαι, τὴν λαμπρότητα, τὸ κάλλος, τὴν χάριν καὶ τὰς ἐνδόξους ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος,

61. — τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἀφέλειαν, τοὺς θουσαυροὺς εὐκάρπου πεδιάδος, τοὺς μαρμαίροντας τοίχους τῶν πόλεων, τὰ μεγαλοπρεπῶς βέοντα ὕδατα, τοὺς καταπληκτικoὺς κρημνοὺς, τὴν πρασίνην σπολὴν τῶν δασῶν, τοὺς Γοτθικοὺς πύργους, καὶ τοὺς ὁμοίους μὲ πύργους ξηροὺς βράχους, οἱ ὁποῖοι χλευάζουσι τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τῶν ἀνθρώπων. Τὰ φαιδρὰ πρόσωπα εὐτυχοῦς λαοῦ αὐξάνουσιν ἔτι μᾶλλον τὰ θέληγητρα τούτων τῶν τόπων, τῶν ὁποίων τὰ πλούσια δῶρα εἶναι αἰώνια, καὶ οἱ ὁποῖοι ἀντηχοῦσιν ἐκ τῆς πτώσεως τῶν πλησίον αὐτοκρατοριῶν χωρὶς ν' ἀπολέσωσιν τὴν φαιδρότητά των.

62. Ἄλλ' εἶναι ἡδὴ μακρὰν ἐμοῦ. Ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου εἶναι αἱ Ἄλπεις, μέγαρον τῆς φύσεως, τῶν ὁποίων τὰ ὑπερμεγέθη προπύργια ὑψοῦσι τὰς μαρμαιρούσας ἐπάλξεις των μέχρι τῶν νεφῶν ὑψηλὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἀνάκτορον αἰωνίου πάγου, ὅπου σχηματίζεται ἡ νιφοστιβάς, ὁ κεραυνὸς τῆς

χιόνος. Πάν ὅ,τι καταπλήσσει καὶ ὑψόνει ἐνταυτῷ τὴν ψυχὴν συνενοῦται ἐπὶ τούτων τῶν κορυφῶν, ἵνα δείξῃ μέχρι ποίου σημείου ἡ γῆ δύναται νὰ πλησιάσῃ τὸν οὐρανόν, καὶ ν' ἀφήσῃ ὑποκάτω αὐτῆς τὸν ὑπερήφανον ἄνθρωπον.

63. Ἀλλὰ πρὶν τολμήσω νὰ διέλθω τῶν ἀσυγκρίτων τούτων ὁρέων, ὑπάρχει εἷς τόπος τὸν ὁποῖον δὲν πρέπει ν' ἀφήσω ἀμνημόνευτον· εἶναι πεδῖον μάχης καθιερωθὲν ὑπὸ τοῦ πατριωτισμοῦ! Ἡ Μοράτη, ὅπου ὁ κόσμος δύναται νὰ θεωρήσῃ τὰ φρικτὰ τροπαια τῆς νίκης χωρὶς νὰ ἐρυθριάσῃ διὰ τοὺς νικητὰς. Ἐδῶ ἡ Βουργονία ἐγκατέλειπε τοὺς στρατιώτας τῆς ἀτάφους· τὸ μόνον μνημεῖον αὐτῶν ἐσχηματίσθη ἐκ τῶν ὀστέων των, τὰ ὅποια ἐπὶ αἰῶνας ἔμειναν σεσωρευμένα. Ἐστερημένα τῆς ἀναπαύσεως τὴν ὁποίαν δίδουσιν αἱ ἐπικήδειοι πομπαὶ μένουσιν ἄνευ τάφου, ἐνῶ αἱ σκιαὶ αὐτῶν πλανῶνται εἰς τὰς ὄχθας τῆς Στυγὸς γοερῶς κραυγάζουσαι (1).

64. Ἐνῶ ἡ Βατερλὼ ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν σκληρὰν σφαγὴν τῶν Καννῶν, τὰ ὀνόματα τῆς Μοράτης

(1) Τὸ παρεκκλήσιον εἶναι κατεστραμμένον, ἡ δὲ ἐξ ὀστέων πυραμὶς ἠλλατώθῃ ἐπαισθητῶς ὑπὸ τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Γαλλίας Βουργουνδικῶν λεγεώνων, αἱ ὅποια περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο νὰ ἐξαλείψωσι τοῦτο τὸ μνημεῖον τῆς ἡττης τῶν προγόνων των. Μ' ὅλας τὰς προσπάθειας των μένουσιν εἰσέτι ὀστᾶ (ἕκαστος Βουργονὸς διερχόμενος ἐκεῖθεν ἀπέφερνεν ἓν εἰς τὴν πατρίδα του), καὶ μεθ' ὅλας τὰς ἡττον συγγνωστὰς κλοπὰς τῶν Ἐλβετῶν, οἵτινες ἀπεκόμιζον αὐτὰ πρὸς πώλησιν· ἐπειδὴ εἶχον γίνεαι λευκότερα ἦσαν λίαν ἐπιζήτητα πρὸς κατασκευὴν λαβίδων μαχαιρίων.

Ἐτόλμησα ν' ἀποφέρω τὸ τέταρτον περίπου τῶν ὀστέων τῶν ἀπαρτισάντων τὸν σκελετὸν ἤρωος· ἡ δὲ διὰ τοιαύτην ἱεροσυλίαν δικαιολογία μου εἶναι ὅτι ἐὰν ἐγὼ δὲν τὴν ἔπραττον ὁ πρῶτος διαβάτης ἤθελε τὴν πράξει πρὸς βέβηλον σκοπὸν, ἐνῶ ἐγὼ θέλω διατηρήσει τὰ ἱερὰ ταῦτα λείψανα μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας.

καὶ τοῦ Μαραθῶνος θέλουσι συνδιαγωνισθῆ, ἐστεμμένα μὲ τὴν ἀληθῆ δόξαν. Οὗτοι οἱ δύο θρίαμβοι εἶναι ἀκηλίδωτοι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ φιλοδοξία δὲν ᾠδήγει τοὺς νικητὰς, οἱ ὅποιοι ἦσαν στρατὸς ἐκ πολιτῶν, ἀδελφῶν καὶ ἐλευθέρων ἀνδρῶν, οὐχὶ δὲ ἐκ μισθοφόρων στρατιωτῶν μαχομένων ὑπὸ βασιλικὴν σημαίαν ἵνα ὑπηρετῶσι τὰ πάθη τῶν δεσποτῶν των. Οὐδεμία χώρα κετεδικάσθη ὑπ' αὐτῶν νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν βλασφημίαν ἐκείνων τῶν Δρακοντείων νόμων, οἱ ὅποιοι κηρύττουσιν ὡς θεῖα τὰ δίκαια τῶν μοναρχῶν.

65. Πλησίον μονήρους τοίχου, μία πλέον μονήρης στήλη ὑψώνει τὴν ἀρχαίαν καὶ μελαγχολικὴν κεφαλὴν της. Εἶναι τὸ τελευταῖον λείψανον τῆς καταστροφῆς τῶν ἐτῶν. Ὁμοιάζει μὲ δυστυχῆ τὸν ὁποῖον ὁ τρόμος ἀπελίθωσε καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μεταβληθεῖσα μορφή ἐκφράζει εἰσέτι τὸ αἶσθημα τῆς ζωῆς. Ἐκπλήττεται ὁ θεατῆς βλέπων ἱσταμένην εἰσέτι ταύτην τὴν στήλην ἐνῶ τὸ Ἀβεντικόν, ὑπερήφανος τῆς Ἐλουητίας μητρόπολις, ἐκάλυψε μὲ τὰ ἐρείπιά του τὰς ἀρχαίας αὐτοῦ χώρας(1).

66. Ἐδῶ ἡ Ἰουλία . . . ὦ! εἶθε τὸ τόσον προσφιλὲς τοῦτο ὄνομα νὰ γίνῃ ἀθάνατον καὶ ἱερόν! . . . ἐδῶ ἐκείνη ἡ ἥρωὺς ἔνεκα τῆς ἀγάπης τὴν ὁποίαν ἔτρεφε πρὸς τὸν πατέρα της, εἶχεν ἀφιερῶσει τὴν νεότητά της εἰς τὸν Οὐρανόν. Ἡ καρδία της ἦτον ἀφωσιωμένη εἰς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου τὰ δικαιώματα, μετὰ τὰ τῆς Θεότητος, εἶναι πανίσχυρα ἐφ' ἡμᾶς. Ἡ καρδία της κατεσυντρίφθη διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός

(1) Τὸ Ἀβεντικόν ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐλουητίας. Τὸ Ἀβεντικόν εἶναι ἡ σήμερον καλουμένη Ἀβέγγχη (Avenches), κειμένη πλησίον τῆς Μοράτης.

της. Ἡ δικαιοσύνη ὤμοσε νὰ μὴ συγκινηθῆ· τὰ δάκρυά της δὲν ἴσχυσαν νὰ σώσωσι τὴν ζωὴν τοῦ ὑπερηγαπημένου γονέως της· ὅθεν ἀπέθανε ἕνεκεν αὐτοῦ, ἀφοῦ δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ τοῦ θανάτου. Ὁ τάφος των ἦτον ἀπλοῦς καὶ ἄνευ κοσμήματος, ἡ κάλπη των περιεῖχε μίαν καὶ τὴν αὐτὴν καρδίαν καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κόνιν (1).

67. Τοιαῦται πράξεις εἰσὶν ἀνεξίτηλοι, καὶ τοιαῦτα ὀνόματα πρέπει νὰ μείνωσιν ἀθάνατα, ἐνῶ ἡ γῆ λησμονεῖ δικαίως τὰ ὑψούμενα καὶ καταπίπτοντα κράτη, τοὺς κατακτῶντας καὶ τοὺς κατακτιωμένους λαοὺς καθὼς καὶ τοὺς τυράννους αὐτῶν. Τὸ ὑψηλὸν καὶ σεμνὸν μεγαλεῖον τῆς ἀρετῆς πρέπει νὰ ἐπιζῆ καὶ θέλει ἐπιζῆ μετὰ τὰς δυστυχίας της· ἐκ τοῦ βῶμου τῆς ἀθανασίας της, θέλει λάμπει εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ

(1) Ἡ Ἰουλία Ἀλπίνουλα, Ἀβεντιανὴ νεᾶνις, ἱέρεια, ἀπέθανεν ὀλίγον μετὰ τὸν πατέρα της, ὁ ὁποῖος κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὡς προδότης, ὑπὸ τοῦ Αὔλου Καικίνα. Ἡ Ἰουλία εἰς μάτην προσεπάθησε νὰ τύχῃ τῆς ὑπὲρ αὐτοῦ χάριτος. Τὸ ἐπιτάφιόν της ἀνεκαλύφθη μετὰ πολλὰ ἔτη ἰδοῦ αὐτό :

Julia Alpinula
 Hic jaceo,
 Infelicis patris infelix proles,
 Deæ Aventiæ sacerdos;
 Exorare patris necem non potui,
 Male mori in fatis illi erat.
 Vixi annos XXIII.

Δὲν γινώσκω ἄλλην συγκινητικωτέραν ταύτης ἐπιγραφὴν, οὐδεμίαν ἱστορίαν εἶναι παθητικωτέρα Ἰδοῦ ὀνόματα καὶ πράξεις, αἱ ὁποῖαι οὐδέποτε πρέπει νὰ λησμονηθῶσι· τ' ἀναφέρωμεν πάντοτε μετ' ἀληθοῦς συγκινήσεως, ὅταν ἀποστρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας ἀπὸ τὴν οἰκτρὰν καὶ συγχεχυμένην εἰκόνα τῶν μαχῶν καὶ κατακτῆσεων, ἥτις διεγείρει ἐνίοτε ψευδοῦ συμπαθείαν, μεθ' ἧν ἐξέρχεται τέλος ἀληθῆς ἀγάπης, ἀποτέλεσμα τῆς προσωρινῆς ἐκείνης μέθης.

ἡλίου, ὑπεράνω τῶν γήινων πραγμάτων, καθὼς ἐκείνη ἢ καθαρὰ καὶ αἰωνία χιῶν, ἢ ὁποῖα στέφει τὴν κορυφὴν τῶν Ἑλπεων (1).

68. Ἡ λίμνη Λέμαν μὲ προσμειδιᾷ. Ἡ κρυσταλλώδης ἐπιφάνειά της εἶναι ὡς κάτοπτρον ἐντὸς τοῦ ὁποῖου οἱ ἀστέρες καὶ τὰ ὄρη θαυμάζουσι τὴν γαληνὴν ὄψιν των, τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς των καὶ τὰ λαμπρὰ χρώματά των. Ἐδῶ ἀνευρίσκω παραπολλὰ ἀνθρώπινα ἴχνη, ὥστε δὲν δύναμαι νὰ θεωρήσω μὲ σύννοιαν τὸ ἐνώπιόν μου μεγαλεῖον τῆς φύσεως· μετ' οὐ πολὺ ἡ μοναξία θέλει ἐγείρει εἰς τὴν ψυχὴν μου σχέψεις λησμονηθείσας διὰ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' αἱ ὁποῖαι μοι εἶναι οὐχ ἧττον προσφιλεῖς παρ' ὅσον πρὶν ἢ παρὰ τῇ ἀγέλῃ τῶν ἀνθρώπων ἐπιστροφή μου μὲ καταδικάσῃ νὰ ζῶ εἰς τὴν μάνδραν των.

69. Ἴνα φύγωμεν τοὺς ἀνθρώπους, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς μισήσωμεν· πάντες δὲν εἶναι κατάλληλοι νὰ κινῶνται μεταξὺ αὐτῶν καὶ νὰ μετέχωσι τῶν ἔργων των. Δὲν εἶναι μισανθρωπία τὸ νὰ περικλείῃ τις τὴν καρδίαν του ἵνα μὴ ἀφήσῃ αὐτὴν εἰς τὸν ὄχλον λεῖαν φλογεροῦ καὶ πάντοτε ὀλεθρίου πύρετοῦ· πολὺ ἄργα καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον, φεῦ! θρηνοῦμεν διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ παλαιῶμεν κατὰ τῆς ἐπιδημίας, καὶ νὰ μεταβαίνωμεν ἀπὸ μίαν δυστυχίαν εἰς ἄλλην ἐν τῷ μέσῳ πολεμίου κόσμου ὅπου εἴμεθα ὅλοι ἀσθενεῖς.

70. Ἐκεῖ, μία στιγμὴ ἀρκεῖ νὰ μᾶς βυθίση εἰς

(1) Ἐγραψα τοῦτο ἀπέναντι τοῦ Λευκοῦ ὄρους (mont Blanc), τὴν 3 Ἰουνίου 1846. Τοῦτο τὸ ὄρος καὶ εἰς τοιαύτην ἀπόστασιν θαμβόνοι τοὺς ὀφθαλμούς μου — (20 Ἰουλίου). Σήμερον παρετήρησα ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εὐκρινῶς τὴν ἀντανάκλασιν τῶν ὄρων Λευκοῦ καὶ Ἀργεντίνου ἐντὸς τῆς λίμνης Λέμαν. Διέπλευσα αὐτὴν ἐν τῇ λέμβῳ μου. Ἡ ἀπόστασις τῶν ὄρων τούτων εἰς τὸ μέρος ὅπου ἀντανάκλῶνται εἶναι ἐξήκοντα μιλίων.

δλεθρίαν μετάνοιαν. Ἡ ψυχὴ μας μαραινομένη μεταβάλλει τὸ αἷμά μας εἰς δάκρυα, καὶ βιάπτει τὸ μέλλον μας μὲ τὰ χρώματα τῆς νυκτός. Τὸ στάδιον τοῦ βίου γίνεται πλεόν μία φυγὴ ἀνελπιδιὰ διὰ τοὺς πορευομένους ἐν τῷ σκότει. Ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ὁ τολμηρότατος ἀλιπόρος πλέει πάντοτε πρὸς γνωσθόν τινα λιμένα· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὠκεανοῦ τῆς αἰωνιότητος, ὑπάρχουσι πολλοὶ πλάνητες, τῶν ὁποίων ἢ ναῦς πλέει κατὰ τύχην, καὶ οἱ ὁποῖοι οὐδέποτε θέλουσι δυνηθῆναι ἀγκυροβολήσωσι.

71. Δέν εἶναι φρονιμώτερον νὰ μένη τις μόνος, ἀγαπῶν τὴν γῆν μόνον διὰ τὰ ἐπίγεια αὐτῆς θέληγτρα, εἴτε πλησίον τῶν τόπων ὅπου ἀναβρῦουσι τὰ πρῶτα ὕδατα τοῦ κυανοῦ Ῥοδανοῦ(1), εἴτε ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τῆς λίμνης ἢ ὁποῖα τρέφει τὸν νέον ποταμὸν, ὡς μήτηρ δαψιλεύει τὴν στοργὴν τῆς εἰς ἀπειθὲς τέκνον καὶ πρᾶννει τὰς κραυγὰς του διὰ τῶν θωπευμάτων τῆς; Δέν εἶναι προτιμητέον νὰ διέλθωμεν οὕτω μονῆρεις τὸν βίον παρὰ νὰ ἀναμιχθῶμεν μὲ τὸν ὄχλον γενόμενοι καταπιέζοντες ἢ καταπιεζόμενοι;

72. Δέν ζῶ πλεόν ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλὰ γίνομαι μέρος τῶν περιστοιχούντων με θαυμάτων. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη ἀνυψοῦσι τὴν ψυχὴν μου, ἐνῶ ἡ τύρβη τῶν πόλεων εἶναι δι' ἐμέ βάσανος. Τὸ μόνον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον μοὶ φαίνεται μισητὸν ἐν τῇ φύσει, εἶναι ὅτι ἄκων σχηματίζω κρίκον ἐν τῇ ἀλύσει τῶν ὄντων, ὅτι κατατάσσομαι μεταξὺ τῶν ἐπιγείων πλασμάτων, ὅτι ἡ ψυχὴ μου δύναται νὰ πετάξῃ καὶ νὰ μιχθῇ μὲ τοὺς

(1) Τὸ χρῶμα τοῦ Ῥοδανοῦ, εἰς Γενεύην, εἶναι τὸ βαθύτερον κυανοῦν τὸ ὁποῖον εἶδον ἐν τῇ ζωῇ μου εἰς τὰ γλυκέα ἢ ἄλμυρά ὕδατα. Ἐξαιρῶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ τὸ Ἄρχιπέλαγος.

οὐρανοὺς, μὲ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, μὲ τὰς κινητὰς πεδιάδας τῶν θαλασσῶν, καὶ μὲ τοὺς ἀστέρας τοῦ κυανοῦ θόλου.

73. Οὕτω βεβουθισμένος εἰς τοιαύτας σκέψεις, νομίζω ὅτι ζῶ. Θεωρῶ δὲ τὴν κατωκημένην ἔρημον τοῦ κόσμου ὡς τόπον δοκιμασιῶν καὶ ἀλγηδόνων, ὅπου ἀναμφιβόλως ἐξωρίσθην διὰ ν' ἀγνίσω ἀμαρτίας· πιστεύω ὅτι θέλω ἀπαλλαχθῆ τῶν δεινῶν τούτων ἐπὶ τέλους διὰ πτερύγων, τὰς ὁποίας αἰσθάνομαι ἤδη ἰσχυρὰς καὶ ἱκανὰς νὰ προπεράσωσι τὰς τῆς ὀρμητικῆς θυέλλης· εἰς ἐκείνην τὴν ὑψηλὴν πτῆσιν περιφρονῶ τοὺς γηίνους δεσμοὺς οἱ ὅποιοι κρατοῦσι τὴν οὐσίαν μας δεδεσμευμένην.

74. Ἄ! Ὄταν μίαν ἡμέραν ἡ ψυχὴ ἐλευθερωθῆ ὅλως ἀπὸ ταύτην τὴν ἀπεχθῆ καὶ ἐξηυτελισμένην μορφήν, μὴ διατηροῦσα ἐκ τῆς πρώτης ὑλικῆς ζωῆς τῆς εἰμῆ ὅ,τι μένει εἰς τὴν χρυσιλλίδα, ἡ ὁποία ἦτο πρῶν ἄπλοῦς σκώληξ· ὅταν τὰ στοιχεῖα ἐνωθῶσι μὲ τὰ ὁμοιοειδῆ στοιχεῖα, καὶ ὁ χοῦς γίνῃ χοῦς, δὲν θέλω ἰδεῖ πραγματικῶς, χωρὶς νὰ θαμβηθῶ, πᾶν ὅ,τι νομίζω ὅτι βλέπω τῶρα, τὰ ἀέρια πνεύματα, τὸν αὔλον νοῦν καὶ τὸ πνεῦμα ἐκάστου τόπου τοῦ ὁποίου ἐνίστε μεταλαμβάνω ἡδὴ τῆς ἀθανάτου ὑπάρξεως;

75. Τὰ ὄρη, τὰ κύματα καὶ οἱ οὐρανοὶ δὲν εἶναι μέρος τῆς ψυχῆς μου, καθὼς ἐγὼ εἶμαι μέρος αὐτῶν; ὁ ἔρος τὸν ὅποιον μοὶ ἐμπνέουσι δὲν εἶναι καθαρὸς ἐν τῇ καρδίᾳ μου; Ποῖον ἀντικείμενον δὲν ἤθελον περιφρονήσει ἐὰν τὸ παρέβαλλον πρὸς ταῦτα τὰ ὑψηλὰ δημιουργήματα; Δὲν ἤθελον προτιμήσει νὰ ὑποστῶ ὅλα τὰ δεινὰ μᾶλλον, παρὰ ν' ἀπαλλοτριωθῶ τούτων τῶν αἰσθημάτων διὰ τὴν ψυχρὰν καὶ σκληρὰν ἀπάθειαν ἐκείνων τῶν ὁποίων τὰ ὄμματα μένουσι προση-

λωμένα εἰς τὴν γῆν, καὶ τῶν ὁποίων αἱ ἀγενεῖς ἰδέαι δὲν ἐκπέμπουσιν οὐδεμίαν ἀκτῖνα φωτός ;

76. Ἄλλ' ἀπομακρύνομαι τῆς ὑποθέσεώς μου· ἐπανέρχομαι εἰς τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους προτίθεται νὰ ἐξυμνήσω· ὅσοι ἀγαπῶσι νὰ σκέπτονται ἐπὶ ἐπικηδεῖου κάλπης ἅς θεωρήσωσι μετ' ἐμοῦ τὴν κάλπην τῶν λειψάνων πνεύματος τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἠκτινοβόλει, καὶ τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη εἰς τὴν χώραν τῆς ὁποίας τὸν καθαρὸν ἀέρα ἀναπνέω κατὰ τὸ παρόν· ἠθέλησε νὰ ἐμπλήσῃ τὸν κόσμον τῆς δόξης του· μωρὰ φιλοδοξία εἰς τὴν ὁποίαν ἐθυσίασεν ὅλην τὴν ἀνείν του!

77. Ἐδῶ ὁ Ῥουσσῶ ἤρχισε τὸν πλήρη δυστυχιῶν βίον του· ὁ Ῥουσσῶ, ὁ ὁποῖος δι' εὐφυῶν σοφισμάτων ἐβασάνιζεν ἑαυτὸν, ὁ ἀπόστολος τῆς μελαγχολίας, ὁ ζωγραφῆσας τὸ πάθος μὲ γοητευτικὸν θέλγητρον, καὶ ἀρυσάμενος ἀπὸ τῆς λύπης εὐγλωττίαν ἀκαταγώνιστον. Ἠδυνήθη ἐν τούτοις νὰ καταστήσῃ τὴν μαίνιαν ὠραίαν, καὶ νὰ περιβάλῃ πράξεις καὶ ἰδέας ἐπιληψίμους μὲ οὐρανίαν χροιάν ἐκφράσεων, ἡ ὁποία μᾶς θαμβώνει ὡς ἀληθῆς ἀκτὶς τοῦ ἡλίου, καὶ, ὡς αὐτὸς, μᾶς κάμνει νὰ χύνωμεν πικρὰ καὶ ἀκούσια δάκρυα.

78. Ἐρως τοῦ ἦτον ἡ οὐσία τοῦ πάθους· οὗτος, ὡς αἰθερία φλόξ, κατέκαυσε καὶ ἔφθειρε τὴν καρδίαν του, καθὼς ὁ κεραυνὸς κατακαίει ὑψικάρηνον δένδρον· ἀλλ' ὁ ἔρως αὐτοῦ δὲν εἶχεν ἀντικείμενον ἐρωμένην ζῶσαν, οὔτε φίλην νεκράν, ἡ ὁποία πολλάκις ἐμφανίζεται εἰς τὸν ὕπνον τοῦ ἐραστοῦ τῆς· αὐτὸς ἠγάπα κάλλος ἰδανικόν, ἐνσωματωθὲν δι' αὐτόν, τὸ ὁποῖον, ὅσον καὶ ἂν φανῆ παράδοξον, διεχύθη εἰς τὰς φλογεράς σελίδας αὐτοῦ.

79. Τὸ αἶσθημα τοῦτο ἐνσωματώθη εἰς τὸ πρόσω-

πον τῆς Ἰουλίας, τὴν ὁποίαν περιέβαλε μὲ τὰ πλέον ἀλλόκοτα καὶ λαμπρὰ χρώματα· τὸ αἶσθημα τοῦτο ὡσαύτως καθίστα τόσον προσφιλὲς ἐκεῖνο τὸ φίλημα τὸ ὁποῖον ἐκάστην πρῶταν τὰ χεῖλη του ἐζήτουν νὰ δρέψωσιν ἀπὸ τὰ χεῖλη γυναικός, ἡ ὁποία δὲν παρεχῶρει αὐτὸ εἰμὴ μόνον μὲ τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας· ἀλλ' ἐκεῖνη ἡ γλυκεῖα συνάφεια ἦναπτε τὸν σπινθῆρα, ὁ ὁποῖος ἐμελλε νὰ φέρῃ εἰς ὄλας τὰς αἰσθήσεις του καὶ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὸ καταφλέγον πῦρ τοῦ ἔρωτος. Ἐν τούτοις ὁ Ῥουσσῶ, ἐνῶ κατετήκετο εἰς ἐκεῖνον τὸν στεναγμὸν, ὑπῆρξεν ἴσως εὐτυχέστερος ἐκείνων τῶν χυδαίων ἐραστῶν οἱ ὁποῖοι ἔχουσιν ἐν τῇ κατοχῇ των πᾶν ὅ,τι ἐπιθυμοῦσιν(1).

80. Ὁ βίος του ὑπῆρξε διαρκῆς πόλεμος κατ' ἐχθρῶν τοὺς ὁποίους αὐτὸς ἐαυτῷ ἐδημιούργει, ἢ κατὰ φίλων τοὺς ὁποίους αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶχεν ἀπωθήσει. Ἡ ὑποψία, ἣτις εἶχεν ἐμφωλεύσει εἰς τὴν ψυχὴν του, ἀπῆτει τὴν σκληρὰν θυσίαν ἐκείνων οἵτινες τὸν ἠγάπων καὶ οἵτινες ἐγίνοντο τὸ ἀντικείμενον τοῦ τυφλοῦ μίσους του.

Ἄλλ' ἐμαίνεται· ποῖος ἐξεύρει τὴν αἰτίαν τῆς ματίας του; Αἱ φρένες του ἐβλάβηθησαν ἐκ νόσου ἢ ἐκ δυστυχίας· ἡ δὲ παραφροσύνη αὐτοῦ ἦτον ἐκ τῶν

(1) Ἡ στροφή αὕτη ὑπαινίσσεται τὸ χωρίον τῶν ἐξαγορεύσεων τοῦ Ἰ. Ἰ. Ῥουσσῶ, ἐν τῷ ὁποίῳ ὁμιλεῖ περὶ τοῦ πάθους τὸ ὁποῖον ἔτρεφε πρὸς τὴν κυρίαν d'Houdetot, καὶ περὶ τοῦ μακροῦ περιπάτου τὸν ὁποῖον ἐκάστην πρῶταν ἔκαμνε διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὸ μόνον φίλημα τὸ ὁποῖον ἡ κόμησσα, καλημερίζουσα αὐτὸν, τῷ παρείχεν. Ἡ περιγραφή τῶν αἰσθημάτων τὰ ὁποῖα ἠσθάνετο τότε δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ παθητικωτάτη εἰκὼν τοῦ ἔρωτος. Καὶ ὅμως αἱ ἐντυπώσεις τοῦ ἔρωτος εἶναι τοιαῦται, ὥστε αἱ λέξεις θέλουσι εἶναι πάντοτε ἀνεπαρκεῖς πρὸς ἔκφρασιν αὐτῶν· μία μόνη εἰκὼν δὲν δύναται νὰ μᾶς παραστήσῃ τὸν Ὠκεανὸν εἰμὴ ἀτελῶς.

ὀλεθριωτάτων, διότι παρουσιάζετο μὲ τὸ ἔνδυμα τοῦ λόγου.

81. Διότι τότε ἦτον ἔνθους· καὶ ἐκ τοῦ μονήρους αὐτοῦ διαιτήματος ἐξῆλθον, καθὼς τὸ πάλαι ἐκ τοῦ μυστηριώδους μαντείου τῶν Δελφῶν, ἐκεῖνοι οἱ χρησμοὶ οἱ ὁποῖοι ἐπυρπόλησαν τὸν κόσμον, διαδόντες φλόγας αἵτινες δὲν ἐσβέσθησαν εἰμὴ ἀφοῦ βασιλεία ἐξωλοθρεύθησαν. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῆς Γαλλίας! Ἡ Γαλλία εἶχε κύψει τὸν αὐχένα ἐπὶ αἰῶνας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς τυραννίας. Πιεζομένη καὶ τρέμουσα ὑπέφερε τὴν δουλείαν ἐν σιγῇ, μεχρισοῦ ὁ Ῥουσσῶ, καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτοῦ ὑψώσαντες φωνὴν, ἐξήγειραν τοῦ ληθάργου τὸν Γαλλικὸν λαὸν, καὶ τὸν ἐνέφλεξαν μ' ἐκείνην τὴν ὑπερβολικὴν ἀγανάκτησιν ἡ ὁποία ἐπακολουθεῖ τὴν ὑπερβολικὴν καταπίεσιν.

82. Οὗτος ὁ λαὸς ἤγειρε φρικῶδες μνημεῖον ἐκ τῶν λειψάνων τῶν ἀρχαίων προλήψεων καὶ τῶν παμπалаίων δοξασιῶν. Ἡ Γαλλία ἐτόλμησε νὰ διασχίσῃ τὸν πέπλον, καὶ νὰ ἐκθέσῃ εἰς τὰ ὄμματα τῆς οἰκουμένης τὸ μυστήριον τὸ ὁποῖον ἐτήρει κεκρυμμένον ἕως τότε· ἀλλ' ἀνέτρεψε τότε ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν, καὶ ἀφῆκε μόνον ἐρείπια. Φεῦ! ἐπὶ τῶν αὐτῶν βάσεων, νέαι εἰρχταὶ καὶ νέοι θρόνοι ἀντικατέστησαν μετ' ὀλίγον τοὺς παλαιούς, διότι ἡ ἐμψυχοῦσα φιλοδοξία ἦτο φίλαυτος.

83. Ἄλλ' ὁ δεσποτισμὸς δὲν δύναται νὰ ἦναι αἰώνιος! Οἱ ἄνθρωποι ἠσθάνθησαν τὰς δυνάμεις των, καὶ ἔκαμαν αὐτὰς ἐπαισθητάς. Ἐπρεπε νὰ κάμωσι κρείτονα χρῆσιν αὐτῶν· παρασυρθέντες ὑπὸ τῆς νέας ἰσχῦος των, κατέφερον ἀλλήλοις ἀμειλίχτους πληγὰς· ὁ οἶκτος ἔπαυσε τοῦ νὰ συγκινή τὰς καρδίας των· ἀνατραφέντες δὲ εἰς τὰ ζοφώδη ἐνδαιτήματα

τῆς καταπίεσεως, δὲν ἦσαν συνειθισμένοι εἰς τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου καθὼς οἱ ἀετιδεῖς συνειθίζονται ὑπὸ τῶν μητέρων τῶν νὰ ζῶσιν εἰς τὸν καθαρὸν ἀέρα, καὶ ὑπὸ τὰς στιλβούσας ἀκτῖνας τῆς οὐρανίας λαμπάδος. Εἶναι ἀπορίας ἄξιον ὅτι ἠπατήθησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς λείας τῶν;

84. Ποία βραθεῖα πληγὴ δύναται νὰ κλεισθῆ χωρὶς ν' ἀφήσῃ οὐλήν; Αἱ τῆς καρδίας αἰμορραγοῦσι διαρκέστερον ὄλων τῶν ἄλλων, τὰ δὲ φρικώδη ἴχνη αὐτῶν μένουσιν ἀνεξάλειπτα. Οἱ ἄνθρωποι ψευθέντες τῶν ἐλπίδων τῶν, καὶ ἠττηθέντες, τηροῦσι σιγὴν, ἀλλὰ δὲν ὑποτάσσονται. Ἡ μνησικακία σιγᾶ εἰς τὸ καταγώγιόν τῆς μεχρισοῦ ἠγήσῃ ἢ ὥρα τῆς ἐκδίκησεως, τὴν ὁποίαν πρὸ πολλοῦ περιμένει. Οὐδεὶς ἀπελπιζέσθω· ἦλθεν ἤδη, ὡσαύτως θέλει ἔλθει ἢ ἡμέρα ἣτις μέλλει νὰ δώσῃ τὴν ἐξουσίαν τῆς ποινῆς ἢ τῆς συγνώμης. Ἄλλ' ἢ ἐκδίκησις σπανίως συγχωρεῖ.

85. Διαυγῆς λίμνη Λέμαν! ἢ ἀντίθεσις τῆς γαληνῆς ἐπιφανείας σου πρὸς τὸν εὐρὺν κόσμον μεταξὺ τοῦ ὁποίου ἐζῆσα, μὲ παρακινεῖ νὰ ἐγκαταλείψω τὰ τεταραγμένα κύματα τῆς γῆς ἀντὶ καθαρωτέρων ὑδάτων. Τὸ ἰστίον τῆς λέμβου ἐπὶ τῆς ὁποίας διαπλέω τὴν ἐπιφάνειάν σου φαίνεται σιγηλὴ πτέρυξ, ἢ ὁποία μὲ ἀποσπᾶ θορυβώδους βίου· ἄλλοτε ἠγάπων τὸν ῥόχθον τῶν ὀρμητικῶν τοῦ Ὠκεανοῦ κυμάτων· ἀλλ' ὁ ἠδὺς μινυρισμὸς σου μὲ θέλγει ὡς φωνὴ ἀδελφῆς ἐπιπλητούσης με ὅτι παραπολὺ ἠγάπησα μελαγχολικὰς ἡδονάς.

86. Ἴδου ἢ ὥρα τῆς νυκτὸς καὶ τῆς σιγῆς. Ἀπὸ τῶν ὀχθῶν σου μέχρι τῶν ὀρέων, ὅλα τὰ ἀντικείμενα καλύπτονται μὲ τὰ χρώματα τοῦ λυκαυγοῦς, καὶ θέλουν συγχυθῆ ἐντὸς ὀλίγου μὲ τὸ σκότος· ἐν-

τούτοις ὅλα διακρίνονται εἰσέτι, ἐκτὸς τοῦ σκοτισθέν-
τος Ἰούρα (Jura), αἱ κορυφαὶ τοῦ ὁποίου ὁμοιάζουσι
μὲ ἀπατάμους βράχους· πλησιάζων δὲ εἰς τὴν ἀκτὴν
αὐο ἀναπνέω τὰ εὖοσμα ἀρώματα σου τὰ ὁποῖα
ἐξατμίζονται τῶν μόλις ἀνοιχθέντων καλύκων τῶν
ἀνθέων. Ἀκούεται ὁ ἐλαφρὸς κτύπος τῶν σταγόνων
τοῦ ὕδατος αἱ ὁποῖαι πίπτουσιν ἐκ τῆς κώπης εἰς τὴν
λίμνην, ἐνώ ὁ τέττιξ χαιρετᾷ τὴν νύκτα μὲ τὰ ἐπαν-
ελημμένα ἄσματά του (1).

(1) Ὁ Βύρων, κατὰ τὴν ἐν Ἑλβετία διαμονὴν του, κατοίει εἰς
τὴν τόσον γνωστὴν ἐξοχὴν Διοδάτη (Diodati), ἐν τῇ κώμῃ Κολί-
γνη (Coligny). Ἡ ἐξοχὴ Διοδάτη κεῖται εἰς τὴν κορυφὴν ὑψώμα-
τος καταφύτου μὲ ἀμπελώνας, τοῦ ὁποίου ἡ κλιτὸς εἶναι λίαν κατω-
φερής· τὰ παράθυρα ταύτης τῆς ἐπαύλειος ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐπιβλέπουσι
τὴν μεγαλοπρεπῆ θέαν τῆς λίμνης τῆς Γενεύης, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ
ἄνωτερον μέρος τῆς αὐτῆς λίμνης. Ἐκάστην ἐσπέραν ὁ ποιητὴς διέ-
πλεε τὴν λίμνην· εἰς τὰς ἐξ ἐκείνων τῶν ἐκδρομῶν του ἐντυπώσεις
ὀφείλονται αὗται αἱ θαυμασταὶ στροφαὶ· τὸ ἐπόμενον ἀπόσπασμα τοῦ
ἡμερολογίου του μᾶς δίδει ἰδέαν εἰνα τοῦ τερψιθύμου τρόπου δι' οὗ
ἐπέρα τὸν καιρὸν του.

« Σεπτεμβρίου 18. Ἀφυπνίσθην ὑπὸ τοῦ ὑπηρετοῦ. Ἐτοιμος
εἰς τὰς πέντε ὥρας. Ὁ Ὀβχάουζ ἐξῆλθεν ἤδη ἔπιππος. Ἐκ τοῦ
νεκροταφείου ἐμφανίζεται μεγαλοπρεπὲς θέαμα. Μνημεῖον τοῦ βασι-
λοκτόνου Λυδλόω. Μίλαν μάρμαρον. Λατινικὴ ἐπιγραφή ἐκτενής,
ἀλλ' ἀπλή. Παρὰ τῷ Λυδλόω ἐτάφη ὁ Βρούγγων ὅσσις ἀνέγνωσε
πρὸς τὸν Κάρολον Στούαρτ τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως Καρόλου,
ἐπιγραφή ἀλλόκοτος. Μᾶς δεικνύουσι τὴν οἰκίαν τοῦ Λυδλόω. Κατα-
βαίνομεν εἰς τὴν Χιλλῶνα διὰ νὰ ἴδωμεν τὸν μικρὸν χεῖμαθρον ἐκ
τοῦ ὕψους τοῦ λόφου ὀπισθεν τοῦ πύργου. Ὁ λαχίας ὁ ὁποῖος μᾶς
ἐδείκνυε τὰ περίεργα μέρη τῆς Χιλλῶνος εἶναι οἰνόφυλξ ὡς ὁ Βλύ-
χερος καί, κατὰ τὴν γνώμην μου, ὡς αὐτὸς μέγας ἀνὴρ· εἶναι ὡσαύ-
τως κωφός· νομίζων δὲ ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι ὡς αὐτὸς, ἐφώ-
ναζε διηγούμενος τὰς ἱστορίας τοῦ φρουρίου μὲ τόσον φρικτὴν φω-
γὴν, ὥστε ὁ Ὀβχάουζ ἀπόλεσε τὴν εὐθυμίαν του. Ὁ δούων ἤλιος
ἀντηνακλάτο εἰς τὴν λίμνην. Ἐννέα ὥραι. Πρέπει νὰ κοιμηθῶ διὰ νὰ
ἐγερθῶ αὐρῖον τὸ πρωτὶ εἰς τὰς πέντε ».

87. Είναι τὸ περιχαρὲς ἔντομον τῆς ἐσπέρας, τοῦ ὁποίου ὅλη ἡ ζωὴ εἶναι παιδικὴ εὐθυμία καὶ περᾶ αὐτὴν ἄδων· ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἡ φωνὴ πτηνοῦ ἀντηχεῖ ἐν τῷ μέσῳ τῶν βλήχρων, καὶ σιγᾶ μετ' ὀλίγον. Φαίνεται ὅτι ἑλαφρὸς μινυρισμὸς ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ λόφου, ἀλλ' εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς φαντασίας· διότι ἡ ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τῶν ἀστέρων δρόσος δὲν διακόπτει τὴν σιγὴν τῆς νυκτὸς ἐνῷ ὑγραίνει τοὺς κόλπους τῆς φύσεως διαχέουσα ἐπ' αὐτῆς τὴν οὐσίαν τῶν χρωμάτων της.

88. ὦ σεῖς, ἀστέρες, ποιητικοὶ στίχοι τοῦ οὐρανοῦ! ἐὰν θελήσωμεν ν' ἀναγνώσωμεν εἰς τὴν λαμπρὰν σελίδα τοῦ μεγάλου βιβλίου τῆς δημιουργίας τὰς μελλούσας τύχας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν βασιλείων, πρέπει νὰ συγχωρήσητε τὴν ὑπερήφανον φιλοδοξίαν μας ὅτι τολμῶμεν νὰ ὑπερπηδήσωμεν τὰ ὄρια τῆς θνητῆς σφαίρας μας ὀργῶντες νὰ ἐνωθῶμεν μὲ ὑμᾶς. Εἴσθε κεκοσμημένοι μὲ καλλονὴν μυστηριώδη, καὶ μᾶς ἐμπνέετε, ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ οὐρανοῦ θόλου, ἔρωτα καὶ λατρείαν τοσαύτην, ὥστε ἡ τύχη, ἡ δόξα, ἡ δύναμις καὶ ἡ ζωὴ ἔλαβον ἀστέρα ὡς σύμβολον.

89. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἐβυθίσθησαν εἰς βαθεῖαν, ἀλλ' οὐχὶ ὑπνώδη ἡρεμίαν· ἤθελέ τις εἰπεῖν ὅτι μόλις ἀναπνέουσιν ὡς ὁ αἰσθανόμενος ζωηρὰν συγκίνησιν θνητὸς, καὶ ὅτι σιγῶσιν ὡς ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου τὸ πνεῦμα ἐβυθίσθη εἰς σπουδαίας σκέψεις.

Ἀπὸ τῶν σιωπηλῶν ταγμάτων τῶν ἀστέρων μέχρι τῶν ὀρέων καὶ τῆς ἡρεμύσεως λίμνης, τὰ πάντα φαίνονται συγκεκεντρωμένα εἰς ζωὴν σκέψεως τῆς ὁποίας μετέχουσι καὶ αὐτὴ ἡ ἀμυδροτάτη ἀκτίς τοῦ φωτὸς, καὶ αὐτὸς ὁ ἀῆρ καὶ τὰ φύλλα τῶν δένδρων,

Τὰ πάντα ἐκδηλοῦσι τὸ αἶσθημα τοῦ Μεγάλου ὄντος τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε τὸν κόσμον καὶ τὸν διατηρεῖ.

90. Εἰς παρομοίας στιγμὰς εἴμεθα ὀλιγώτερον μόνοι παρὰ ἄλλοτε· τότε ἐγείρεται ἐν ἡμῖν ἡ ἐνδόμυχος συναίσθησις τοῦ ἀπείρου. Τοῦτο τὸ αἶσθημα συγκινεῖ καὶ ἀγνίζει ὅλην τὴν οὐσίαν μας. Εἶναι ἐν ταυτῶ ἡ ψυχὴ καὶ ἡ πηγὴ μελωδίας ἣτις μᾶς ἀποκαλύπτει τὴν αἰωνίαν ἀρμονίαν, καὶ διαχέει νέον θέλητρον ἐπὶ ἐκάστου ἀντικειμένου, καθὼς ὁ περιφημος κροστὸς τῆς Κυθερείας. Τοῦτο μόνον ἤθελεν ἀφοπλίσει τὸ φάσμα τοῦ θανάτου, ἐὰν ἐπληττε τοὺς ἀνθρώπους μὲ ὕλικόν ὄπλον.

91. Πόσον ὑψηλὴ ἦτον ἡ ἰδέα τῶν ἀρχαίων Περσῶν ὅτε ἤγειρον τοὺς βωμούς των ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρέων (1), καὶ προσ-

(1) Πρέπει νὰ ἐνθυμῶμεν ὅτι οὐχὶ ἐντὸς ναοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὄρους, ὁ θεὸς θεμελιωτῆς τοῦ χριστιανισμοῦ ἔδωκε τὰς ὠραιότερας καὶ συγκινητικώτερας διδασκαλίας του.

Ἄλλ' ἀφήσωμεν τὴν θεῖαν, καὶ ἀναφέρωμεν μόνον τὴν ἀνθρωπίνην εὐγλωττίαν· οἱ λαμπρότεροι καὶ ἀποτελεσματικώτεροι λόγοι ἐξεφωνήθησαν ἐν ὑπαίθρῳ καὶ οὐχὶ ἐντὸς τοίχων. Ὁ Δημοσθένης ἐδημηγόρει εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ δήμου· ὁ Κικέρων ὠμίλει εἰς τὴν Ἄγοράν (Forum). Ἡ περίστασις αὕτη ἔφερε βεβαίως θαυμάσια ἀποτελέσματα ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν τῶν περιφήμων ἐκείνων ρητόρων καὶ ἐπὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν συγκινήσεων. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ ἐκτιμήσωμεν ἐκ τῶν συγκινήσεων τὰς ὑποίας λαμβάνομεν ἀναγινώσκοντες τοὺς λόγους των ἐν τοῖς δωματίοις ἡμῶν καὶ ἐπεινών, τὰς ὁποίας ἐλάμβανον οἱ ἀρχαῖοι ἐν ὑπαίθρῳ ἀκροαταί, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἱστορία. Βεβαίως ὑπάρχει μεγίστη διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ ἐν ταῖς βιβλιοθηκαῖς ἀνάγνωσις τῆς Ἰλιάδος, καὶ τοῦ ἀποτελέσματος τὸ ὁποῖον αἰσθάνεται ὁ ἀναγινώσκων αὐτὴν ἐπὶ τῶν περικυκλούντων τὸ Σίγειον λόφων ἢ παρὰ ταῖς βεούσαις εἰς τοὺς πρόποδάς τῆς Ἰδης πηγαῖς, ὅθεν ὁ ὀφθαλμὸς διὰ μιᾶς ἐπιβλέπει τὴν πεδιάδα, τοὺς ποταμούς καὶ τὸ Ἀρχιπέλαγος.

Μετὰ τὸν ἐνθουσιασμόν τὸν ὁποῖον ὁ ζῆλος τῆς πίστεως καὶ αἰ

νήχοντο πρὸς τὸν Ἵψιστον εἰς ναὸν ἄνευ πολυτέλειας καὶ ἄνευ τοίχων, θεωροῦντες ὡς ἀνάξια αὐτοῦ τὰ ὑπ' ἀνθρωπίνων χειρῶν οἰκοδομούμενα θρησκευτικὰ μνημεῖα!

Παραβάλλετε τὴν γῆν καὶ τὸν ἀέρα, ναοὺς τῆς φύσεως, μὲ τὰ χειροποιήτους στήλας σας, μὲ τὰ εἰδωλά σας καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἢ Γοτθικοὺς ναοὺς σας, καὶ θέλετε παύσει τέλος νὰ ἐγκλειήτε τὰς δεήσεις σας ἐντὸς τόσον στενῶν περιβόλων.

διδαχαὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτῆς ἐμποιοῦσιν, ἐὰν ἀναζητήσωμεν τὰς αἰτίας τῆς ταχείας προόδου τοῦ μεθοδισμοῦ (δὲν προτίθεται ἐνταῦθα ν' ἀποδείξω ἐὰν αὕτη ἡ θρησκευτικὴ μεταβρύθμισις εἶναι ὀρθόδοξος ἢ ἐσφαλμένη), νομίζω ὅτι θέλομεν εὐρεῖ αὐτὰς εἰς τὸ ἔθος τῆς ἐν ὑπαίθρῳ κηρύξεως τοῦ θεοῦ λόγου καὶ εἰς τὰς συγκινήσεις τῆς φυσικῆς καὶ αὐτοσχεδίου εὐγλωττίας τῶν λειτουργῶν αὐτῆς.

Οἱ μουσουλμάνοι, οἵτινες εἶναι πιστότατοι εἰς τὴν θρησκείαν των (τοῦλάχιστον αἱ κατώταται τάξεις τῆς κοινωνίας), καὶ ἐπομένως λίαν ἐπιδεικτικοὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐξάψεως, συνειθίζουσι νὰ προσεύχονται εἰς οἰονδήποτε τόπον κὰν εὐρεθῶσι, κατὰ τὰς ὁρισμένας πρὸς δέξιν ὥρας· οὕτω πολλάκις τοὺς βλέπομεν γονυπετοῦντας ἐν ὑπαίθρῳ, ἐπὶ τῆς ψιάθου τὴν ὁποίαν φέρουσι πάντοτε μεθ' ἑαυτῶν καὶ τὴν ὁποίαν μεταχειρίζονται ὡς κλίνην καὶ προσκεφάλαιον· καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς εἶναι ὅλως βεθυθισμένοι, καὶ οὐδὲν δύναται νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ τῆς εἰς τὴν προσευχὴν προσηλώσεώς των· φαίνονται ὅτι εἶναι ὅλως ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν δέξιν. Ἡ εἰλικρινὴς καὶ φανερὰ εὐλάβεια τούτων τῶν ἀνθρώπων, τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα ὑφ' οὗ ἐνεφοροῦντο κατ' ἐκείνας τὰς στιγμὰς, μοὶ ἔκαμε πλείονα ἐντύπωσιν παρὰ ἢ ἐν τοῖς ναοῖς προσφερομένη τῇ θεότητι λατρεία. Εἶδον ὅλας σχεδὸν τὰς ὑπὸ τὸν ἥλιον θρησκείας· ὅλας τὰς ἀγγλικανὰς αἱρέσεις μας καὶ τὰς ἑλληνικὰς, καθολικὰς, τὰς τῶν ἀρμενίων, λουθηρανῶν, ἰουδαίων καὶ μωαμεθανῶν. Οἱ μαῦροι εἶναι πολυάριθμοι ἐν τῇ ὀθωμανικῇ αὐτοκρατορίᾳ· οἱ πλείστοι αὐτῶν εἶναι εἰδωλολάτραι, καὶ τελοῦσιν ἐλευθέρως τὰς τελετὰς τῆς πίστεώς των. Κατὰ τὴν ἐν Πάτραις διαμονήν μου εἰδόν τινας λιτανείας των· καθόσον δὲ ἠδυνήθην νὰ κρίνω, ὁμοιάζουσιν ὅλως μὲ τὰς τελετὰς τῶν εἰδωλολατρῶν, οὐδὲν εὐάρεστον θέαμα τῷ θεατῇ παρέχουσαι.

92. Ἄλλ' ὁ οὐρανὸς μεταβάλλει ὄψιν, καὶ ποία μεταβολή! ὦ νύξ, τρικυμία καὶ σκότος, εἴσθε ἐκπληκτικαὶ δυνάμεις, ἀλλὰ προσφιλεῖς καὶ ἐν ὄλῃ τῇ δυνάμει σας, ὡς τὸ ἐκπεμπόμενον ὑπὸ τοῦ μέλανος ὀφθαλμοῦ τῆς γυναικὸς φῶς. Μακρόθεν ἀντηχοῦσιν αἱ ἤχοι τῆς βροντῆς τοῦ κεραυνοῦ, ὁ ὁποῖος πηδᾷ ἀπὸ βράχον εἰς βράχον. Δὲν βροντῶσιν μόνον τὰ νέφη τὰ ὁποῖα ἐγέννησαν τὸν κεραυνόν· ἀλλὰ πᾶν ὄρος ἀντιβροντᾷ, καὶ ἐκ τοῦ μέσου τῶν ζοφερῶν καπνῶν οἱ ὁποῖοι τὸν καλύπτουσι, τὸ ὄρος Ἰούρα ἀποκρίνεται εἰς τὰς βροτώδεις ἤχους τῶν Ἀλπεων(1).

93. Καὶ πανταχοῦ εἶναι ἐξηπλωμένον τὸ σκότος τῆς νυκτός· ὦ ἐνδοξε νύξ! δὲν ἦσο προωρισμένη δι' ὕπνον! Ἄς μεθέξω τῶν ἀγρίων ἡδονῶν σου, καὶ ἄς γίνω μέρος σοῦ καὶ τῆς θυέλλης σου! Ἡ λίμνη, πεφλεγμένη ὑπὸ τῶν ἀστραπῶν, φαίνεται ὡς φωσφορικὴ θάλασσα! Ἡ βροχὴ καταπίπτει κρουνηδόν. Πάραυτα τὰ πάντα βυθίζονται πάλιν ἐν τῇ σκοτίᾳ· καὶ αἴφνης ἢ τρομερὰ φωνὴ τῶν ὀρέων ἀντηχεῖ εἰσέτι, ὡς εἰάν ἔχαιρον εἰς τὴν γέννησιν σεισμοῦ.

94. Ὁ ὀρμητικὸς Ῥοδανὸς διέρχεται διὰ μέσου δύο βράχων, οἵτινες ὁμοιάζουσι μὲ δύο ἐραστὰς χωρισθέντας ὑπὸ τοῦ μίσους τὸ ὁποῖον διαδέχεται τὸν ἔρωτα, καὶ ἀποχαιρετισθέντας διὰ παντός, ὅτε εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ ἐνωθῶσι μὲ ὄλην τὴν ἀπελπισίαν τῶν καρδιῶν των. Ὁ ἔρωσ αὐτὸς ἐγέννησε τὰς παραφορὰς τῆς ζηλοτυπίας αἱ ὁποῖαι μαραίνουσι τὸ ἄνθος τῆς νεότητός των

(1) Ἡ καταιγὶς τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ὑπαινίττομαι ἔλαβε χώραν τὴν 13 Ἰουνίου 1816, κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὀρέων· εἶδον πολλὰς ἄλλας τρομερωτέρας ταύτης, ἀλλ' οὐδεμίαν ἄλλην εἶδον ὠραιότεραν αὐτῆς.

φεύγων ἀφίνει εἰς τὰς πεπαγωμένας ψυχὰς των ὀλοκλήρον αἰῶνα θλιβερῶν χειμῶνων καὶ ὅλας τὰς βασιάνους ἐσωτερικοῦ πολέμου.

95. Ἐπὶ τούτων τῶν ὑψηλῶν ὁρέων ὠρῶνται αἱ φρικωδέστεραι θύελλαι· πλεῖστοι κεραυνοί, ἐκτοξευόμενοι πανταχόθεν ὡς πεφλεγμένα βέλη, ἀναγγέλλουσιν ὅτι οὐχὶ μία, ἀλλὰ πολλαὶ καταιγίδες ἐκήρυξαν πόλεμον κατὰ τῆς νυκτός. Ἡ δὲ τρομερωτάτη ἐξ αὐτῶν ἐξακοντίζει τοὺς κεραυνούς της ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν διεξευγμένων καὶ ἀποτόμων ὁρέων, ὡς ἐὰν ἐνθεῖ ὅτι εἰς τοιαῦτα χάσματα τὰ ὅποια ἀνέωξεν ἢ καταστροφή, τὸ πῦρ τοῦ οὐρανοῦ δύναται ἀτιμωρητὶ νὰ καταβροχθίσῃ πᾶν τὸ προστυχόν.

96. Οὐρανοί, ὄρη, ποταμὲ, ἄνεμοι, λίμνη, ἔχω ψυχὴν ἰκανὴν νὰ σᾶς περιλάβῃ! ἡ νύξ, τὰ νέφη καὶ αἱ ἐκρήξεις τοῦ κεραυνοῦ μ' ἐμπνέουσιν, ἢ μακρυνὴ ἠχώ τοῦ κλείδωνος εἶναι φωνὴ ἀποτεινομένη εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον αἰετοί ποτε ἀγρυπνεῖ ἐν ἐμοί, ἐὰν ποτε γευθῶ στιγμῶν τινων ὕπνου. Ἄλλὰ ποῖον εἶναι, ὦ τρικυμία, τὸ τέρμα τοῦ πλάνητος δρόμου σας; εἶσθαι καθὼς αἱ γεννώμεναι ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ; ἢ εὕρισκετε τέλος πάντων, ὡς οἱ ἀετοί, ὑψηλὸν τι ἄσυλον;

97. Ἐὰν ἡδυνάμην νὰ δώσω σῶμα εἰς τὰς ἐσωτάτας σκέψεις μου, ἐὰν ἡδυνάμην νὰ εὕρω δι' αὐτάς μιαν ὑλικὴν ἔκφρασιν καὶ νὰ εἰκονίσω διὰ μιᾶς μόνης λέξεως τὴν ψυχὴν μου, τὴν καρδίαν, τὸ πνεῦμα, τὰ αἰσθήματα καὶ τὰ πάθη μου, ἐν τῇ ἰσχύϊ καθὼς καὶ ἐν τῇ ἀσθενείᾳ αὐτῶν, πᾶν ὅ,τι ἐζήτησα καὶ ἔτι ζητῶ, πᾶν ὅ,τι ὑποφέρω, ὅ,τι ἐξεύρω, ὅ,τι δοκιμάζω χωρὶς νὰ δύναμαι ν' ἀποθάνω, ἢ λέξις αὕτη καὶ ἂν ἦτον ὁ Κεραυνός, ἤθελον ὁμιλήσει· ἀλλὰ ζῶ καὶ θέλω ἀποθάνει χωρὶς νὰ δύνηθῶ ν' ἀποκαλύψω τὸ μυστήριόν μου· αἱ ἰδέαι

μου στεροῦνται λέξεων, καθὼς τὸ ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ
κολεῶ μένον ξίφος.

98. Ἡ αὐγὴ ἀναφαίνεται, ὕγρα ἐκ τῆς δρόσου
ἢ πνοὴ αὐτῆς εἶναι ἠδονικὸν ἄρωμα, τὰ ῥόδα χρω-
ματίζουσι τὰς παρειάς της, τὸ μειδίαμα αὐτῆς ἀπωθεῖ
ἠρέμα τὰ νέφη· διαχέει πανταχοῦ τὸ φῶς καὶ τὴν
ζωὴν, ὡς ἐὰν ἡ γῆ οὐδὲν μνημεῖον ἐνέκλειεν εἰς τοὺς
κόλπους της. Δυνάμεθα νὰ ἀναλάβωμεν τὸν δρόμον
τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως. Εὐρίσκομαι εἰσέτι εἰς τὰς
ὄχθας σου, ὦ ὠραία λίμνη Λεμάν. Πόσα ἀντικείμενα
παρουσιάζονται εἰς τὰς σκέψεις μου! ὦ, ἄς ἀνα-
παύσω τοὺς θελχθέντας ὀφθαλμούς μου εἰς τοιαύτην
γοητευτικὴν τοποθεσίαν!

99. Κλαρένσα, ὠραία Κλαρένσα! ὦ κοιτὶς τοῦ
ἀληθοῦς ἔρωτος! ὁ ἀῆρ τὸν ὁποῖον ἀναπνέει τις πλη-
σίον σου εἶναι ἢ τρυφερὰ πνοὴ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πε-
ρωτοῦ θεόπαιδος, ὁ ὁποῖος κοσμεῖ τὰ ἄλση σου. Αἱ
χιόνες, αἴτινες καλύπτουσι τοὺς ἀνάους παγετοὺς
τῶν ὀρέων, σοὶ παρέχουσι τὰ ῥόδινα χρώματά σου (1).

(1) «Τὰ ὄρη ταῦτα εἶναι τόσο ὑψηλὰ, ὥστε μίαν ἡμίσειαν ὥραν
μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, αἱ κορυφαὶ των φωτίζονται εἰσέτι ὑπὸ
τῶν ἀκτίνων του, τῶν ὁποίων τὸ ἐρυθροῦν χρῶμα σχηματίζει ἐπὶ
τῶν χιονολεύκων κορυφῶν ὠραῖον ῥόδινον χρῶμα τὸ ὁποῖον φαίνε-
ται πολὺ μακρόθεν».

Nouvelle Héloïse, IVe partie, lettre 17, note.

Τοῦτο ἰδίως φαίνεται εἰς τὰ ὑπὲρ τὴν Meillerie ὄρη. «Υπῆγα
εἰς Βεβάνυ (Vevay), καὶ κατέλυσα εἰς τὴν Κλειδα (Clef), ἐπὶ
δύο δὲ ἡμέρας διέμεινα ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἴδω οὐδένα· ὁ ἔρωσ, τὸν
ὁποῖον ἔσχον διὰ ταύτην τὴν πόλιν μὲ ἠκολούθησεν εἰς ὅλας τὰς
περιοδείας μου· διὰ τοῦτο ἔπλασα τὴν διαμονὴν τοῦ ἥρωος τῷ
μυθιστορήματός μου εἰς τοῦτον τὸν τόπον· ἔλεγον μ' εὐχαρίστη-
σιν πρὸς τοὺς εὐαισθητοὺς καὶ τοὺς φιλοκάλους: Ὑπάγετε εἰς
Vevay· ἐπισκεφθῆτε τὸν τόπον, ἐξετάσατε τὰς τοποθεσίας, διαπλεύ-

Αἱ ἀκτῖνες τοῦ δύναντος ἡλίου δίδουσιν εἰς αὐτὰς χαροποιὰν χροιάν, καὶ ἀγαπῶσι νὰ μένωσιν εἰς τοὺς κόλπους των. Οἱ βράχοι τοὺς ὁποίους ἐσεβάσθησαν οἱ αἰῶνες ὀμιλοῦσιν ἐδῶ περὶ τοῦ ἔρωτος καὶ ἀνακαλοῦσιν εἰς τὴν μνήμην μας ὅτι τῷ ἐχρησίμεισαν ὡς καταφύγιον ὅτε ἠθέλησε νὰ φύγῃ τὰς μερίμνας καὶ τὰς ἀπατηλὰς ἐλπίδας δολίου καὶ φαύλου κόσμου.

100. Ἀξιέραστε Κλαρένσα! αἱ ἀτραποί σου διατηροῦσι τὰ ἔχνη τῶν οὐρανίων βημάτων τοῦ ἔρωτος. Ἐδῶ αὐτὸς κατέχει θρόνον τοῦ ὁποίου ὑπόβαθρα εἶναι τὰ ὄρη. Ἐδῶ ἡ δᾶς του ρίπτει ζωογονοῦσαν λάμψιν· ἀλλὰ δὲν βασιλεύει μόνον ἐπὶ τούτων τῶν με-

σατε τὴν λίμνην, καὶ εἶπατε ἂν ἡ φύσις δὲν ἔκαμεν ἐκεῖνον τὸν ὄραϊον τόπον διὰ μίαν Ἰουλίαν, διὰ μίαν Κλαίρ καὶ δι' ἓνα Σαιντ Πρεῦ, ἀλλὰ μὴ ζητεῖτε αὐτοὺς ἐκεῖ. » (Confessions, liv. IV.)

Κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τοῦ 1816 ἔκαμα περιοδείαν περὶ τῆς λίμνης τῆς Γενεύης· ἐπετεκέφθην μετὰ μεγίστης προσοχῆς καὶ σπουδαίωτος ὄλους τοὺς ἐν τῇ Νέα « Héloïse » φημισθέντας ὑπὸ τοῦ Ρουσσῶ τόπους· ἐφ' ὅσον δὲ ἠδυνήθην νὰ κρίνω, μοὶ ἐφάνη ὅτι ὁ Ρουσσῶ δὲν περιέγραψε μὲ ὑπερβολὰς τὰς καλλονὰς αὐτῶν. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδῃ τις τὴν Κλαρένσαν (Clarens) καὶ τοὺς περικειμένους τόπους, Vevay, Chillon, Boveret, Saint-Gingo, la Meillerie, Eivan καὶ τὸν Ῥοδανόν, χωρὶς νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι αὐταὶ αἱ τοποθεσίαι ἦσαν ἄξιαι τῶν ὑπὸ τοῦ Ρουσσῶ πλασθέντων προσώπων. Ἐδῶ λησμονοῦμεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν τὴν ἀτομικότητα ἣτις μᾶς χωρίζει τούτων τῶν τόπων, ἵνα ἀπολαύσωμεν τῆς καλλονῆς τούτου τοῦ συνόλου.

Κὰν ὁ Ρουσσῶ οὐδέποτε ἔγραφεν οὐδ' ἐγενῆατο, ὁ αὐτὸς σύνδεσμος τῶν ιδεῶν οὐχ ἦττον ἤθελον ἀνήκει εἰς ταύτας τὰς χώρας. Παραδεχθῆς τὰς ιδέας ταύτας, κατέστησε τὸ σύγγραμμά του πολυτιμότερον· ἐκλέξας δὲ τοιοῦτους τόπους ἵνα πλάσῃ ἐνδιαιτήματα τῶν ἡρώων του, ἀπέδειξεν ὅτι ἠσθάνετο ὅλην τὴν καλλονὴν αὐτῶν· ἀλλ' οὔτοι οἱ τόποι ἔκαμαν διὰ τὸν Ρουσσῶ ὅ,τι οὐδεὶς θνητὸς δύναται νὰ κάμῃ δι' αὐτούς.

Ἔσχον τὴν τύχην (καλὴν ἢ κακὴν, ὅπως τις θέλῃ) νὰ διαπλεύσω τὴν λίμνην ἐν καιρῷ ἀνεμοζάλης, ὑπέγων ἀπὸ τὴν Μελλερίαν, ὅπου διέτριψά τινα χρόνον, εἰς τὸν ἄγιον Γίγγον. Ἡ τρικυ-

γαλοπρεπῶν κορυφῶν, ἐπὶ τῶν δασῶν καὶ τῶν ἀντρων τούτων τῶν τόπων. Τὰ ἄνθη ὀφείλουσιν εἰς αὐτὸν ὄλην τὴν λαμπρότητα των· ἡ ἐμφυχοῦσα πνοή του εἶναι ἰσχυρά ὡς ἡ θύελλα, ἡ δὲ εὐεργετικὴ αὐτοῦ ἠδύτης ἐπανορθώνει ἐν μιᾷ στιγμῇ τὰς τρομερωτέρας καταστροφάς.

101. Τὰ πάντα ἐδῶ ἀναγγέλλουσι τὴν δύναμίν του, ἐκ τῶν σκοτεινῶν πευκῶν, τῶν ἐκ βράχων οἱ ὅποιοι τῷ παρέχουσι τὰς σκιάς των, καὶ ἐκ τῆς βροχθούσης φωνῆς τῶν χειμάρρων ἧτις θέλγει τὰς ὄνειροπολήσεις του, μέχρι τῆς ἀμπέλου ἢ ὁποία μὲ τὰ κλήμα-

μία ἤρξανε τὴν καλλονὴν τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς μερῶν ἐν τούτοις ἡ λέμβος μας ἧτις ἔφερε πολὺν φόρτον, διέτρεξε κινδύνους. Ἡμεθεα ἀκριβῶς εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς λίμνης ὅθεν τὸ πλοιάριον τοῦ Σαιντ Πρεῦ καὶ τῆς κυρίας Βολμάρ διευθύνθη εἰς τοὺς βράχους ἵνα προστατευθῇ ἀπὸ τὴν καταιγίδα.

Φθάσαντες ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τοῦ ἀγίου Γίγγου, εἶδομεν ὅτι ὁ ἄνεμος ὑπῆρξε τόσο βίαιος, ὥστε κατέβαλε πολλὰς μεγάλας καστανέας αἱ ὁποῖαι ἦσαν εἰς τὸ κατώτερον μέρος τοῦ ὄρους. Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κλαρένσης ὄχθην ὑπάρχει φρούριον, οἱ λόφοι καλύπτονται ὑπὸ ἀμπελώνων διακοπτομένων ὑπὸ μικρῶν δασῶν γραφικωτάτης ὄψεως. Ὑπῆρχεν ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκαλεῖτο ἄλλος τῆς Ἰουλίας ἐκόπη ὑπὸ τῶν μοναχῶν τοῦ Σαιντ Βερνάρδου, εἰς τοὺς ὁποίους τὸ γήπεδον ἀνήκε· μολονότι δὲ τὸ ἄλλος τῆς Ἰουλίας δὲν ὑπάρχει πλέον, καὶ μετεβλήθη, εἰς ἀμπελῶνα ὑπὸ τῶν ἀθλίων καὶ θεισιδαιμόνων τούτων μοναχῶν, οἱ κάτοικοι τῆς Κλαρένσης δεικνύουσι πάντοτε τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχε, καὶ ἐξακολουθοῦσι καλοῦντες αὐτὴν μὲ ὄνομα τὸ ὁποῖον τοὺς κατέστησε περιφήμους καὶ τὸ ὁποῖον θέλει ἐπιζητήσιν εἰς αὐτούς. Ὁ Ρουσσῶ δὲν ἔσχε τὴν τύχην νὰ διατηρηθῶσιν οἱ τόποι ὅπου εἶχε θέσει τὰς ἰδανικὰς αὐτοῦ δημιουργίας. Δι' ὀλίγους κάδους κῆνου, ὁ ἠγούμενος τοῦ Saint-Bernard ἔφθερε πλεῖστα δάση καθιέρωθέντα ὑπὸ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἰουλίας· ὁ δὲ Βοναπάρτης ἀνετίναξε μέρος τῶν βράχων τῆς Μελλερίας διὰ νὰ μεγεθύνῃ τὴν ὁδὸν τοῦ Σιμπλῶνος. Βεβαίως ἡ ὁδὸς αὕτη εἶναι μεγαλοπρεπής· ἀλλὰ δὲν εἶμαι τῆς γνώμης τῶν λεγόντων: « La route vaut mieux que les souvenirs ».

τά της κοσμεῖ διὰ χλόης τὴν χάριεσαν κλιτὸν ἢ ὁποῖα ἄγει πρὸς τὴν ὄχθην. Ἐκεῖ τὰ ὕδατα ἔρχονται εὐσεβάστως νὰ θωπεύσωσι τοὺς πόδας αὐτοῦ καὶ τὸν ὑποδέχονται μετὰ μελωδικοῦ μινυρισμοῦ. Τὸ ἄλσος, τοῦ ὁποῖου τὰ λευκαθέντα ἐκ τοῦ γήρατος δένδρα εἶναι ἐστεμμένα μὲ φύλλωμα, θαλερὸν ὡς ἡ χαρὰ, τῷ παρέχει διὰ τε ἑαυτὸν καὶ διὰ τοὺς ἰδιούκους του μοναξίαν κατωκημένην.

102. Μοναξίαν κατωκημένην ὑπὸ τῶν μελισσῶν, καὶ ὑπὸ τῶν εὐμόρφων καὶ ποικιλοχρῶν πτηνῶν. Οἱ κάτριοι οὗτοι ὕμνοῦσι τὸν θεὸν τῶν ἐρώτων μὲ ἥχους μελωδικωτέρους τῶν ἀνθρωπίνων ἁσμάτων· οἱ ἄθῳοι αὐτοὶ κάτριοι τῶν ἄλσῶν περιίπτανται ἐνταῦθα περιχαρεῖς καὶ ἐλεύθεροι· ὁ γλυκὺς μινυρισμὸς τῶν πιδουουσῶν πηγῶν, ἡ πτώσις τῶν καταρρακτῶν, ὁ ψιθυρισμὸς τῶν φύλλων, ὁ κάλυξ τοῦ ῥόδου ὁ ὁποῖος μᾶς ἀναμιμνήσκει ὅλα τὰ θέλγητρα παρθενικῆς καλλονῆς, τὰ πάντα εἰς τούτους τοὺς τόπους φαίνονται δημιουργηθέντα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἔρωτος.

103. Ὅστις οὐδέποτε ἠράσθη ἤθελε σπουδάσει ἐνταῦθα τὸν θεὸν τῶν τρυφερῶν μυστηρίων καὶ ἤθελεν ἀναγνωρίσει τέλος τὸ κράτος αὐτοῦ· ὅστις δὲ ὑπέκυψεν ἤδη εἰς τοὺς νόμους του ἠθελεν ἐρασθῆ ἔτι μᾶλλον. Ἐδῶ εἶναι ὁ βωμὸς ὅπου ὁ ἔρωσ εὐρεν ἄσυλον μακρὰν τῶν ἀνθρωπίνων καταδρομῶν καὶ τῶν φροντίδων τοῦ κόσμου· διότι εἶναι φυσικὸν εἰς αὐτὸν ἢ ν' ἀναπτυχθῆ ἢ ν' ἀποθάνῃ· δὲν δύναται νὰ μείνῃ εἰς ἀπαθῆ κατάστασιν· ἀλλ' ἢ μαραίνεται ἢ ὑψοῦται εἰς ἄεναον καὶ ἄφατον εὐδαιμονίαν, ἢ ὁποῖα ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν οὐρανίαν μακαριότητα.

104. Ἄ! ἐὰν ὁ Ῥουσσῶ ἐξέλεξε τὸ ἐνδιαίτημα τοῦτο κατὰ προτίμησιν παντὸς ἄλλου, διὰ γὰρ θέσῃ

αὐτοῦ δύο ἀληθεῖς ἐραστὰς, τὸ ἔκαμε διότι ἀνεγνώ-
ρισεν ὅτι ὁ Ἔρωσ προώριζε τοῦτο τὸ μέρος διὰ τὰ
ἀγνισθέντα ὑπὸ τῆς φαντασίας ὄντα. Ἐδῶ ὁ θεὸς
ἔλυσεν ἄλλοτε τὸν κεστόν τῆς Ψυχῆς του, καθιερώ-
σας αὐτὸν διὰ τῆς ἀξιολατρεύτου παρουσίας του
βαθεῖα καὶ ἀξιοθαύμαστος μοναξία, σὺ θέλγεις ἐνταυτῶ
ὄλας τὰς αἰσθήσεις! ἐνταῦθα ὁ Ῥοδανὸς ἤπλωσε τὴν
κοίτην του, καὶ αἱ Ἄλπεις ἤγειραν τὸν θρόνον αὐτῶν.

105. Λωζάννη, Φερνύ! μᾶς ἀναμιμνήσχετε ὀνό-
ματα τὰ ὁποῖα κατέστησαν τὰ ἰδικά σας περίφημα (1)!
Ἵπεδέχθητε ἄλλοτε θνητοὺς οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν τὴν
δόξαν δι' ἐπικινδύνων ὁδῶν· πνεύματα γιγαντιαῖα,
εἰς τὰ ὑπερήφανά των σχέδια ἠθέλησαν, ὡς οἱ Τιτᾶ-
νες, νὰ προσβάλωσι πάλιν τὸν οὐρανὸν δι' αὐθαδῶν
σκέψεων καὶ ἀσεβῶν ἐνδοιασμῶν αἱ ὁποῖαι ἠθελον
ἐπισύρει τὸν κεραυνὸν κατὰ τῶν κεφαλῶν των, εἴαν
ὁ ἄνθρωπος καὶ αἱ ὕβρεις αὐτοῦ διήγειρον ἄλλο τι
παρὰ τὸ μειδιάμα τοῦ οὐρανοῦ.

106. Ὁ μὲν εἷς ἦτον ὄλως ἄστατος καὶ ὄλος πῦρ,
ἀλλόκοτος εἰς τὰς ἐπιθυμίας του ὡς παιδίον· ἀλλὰ
πεπραικισμένος μὲ τὸ πλεόν ποικίλον πνεῦμα, ὅτε
μὲν ἀστεῖος, ὅτε δὲ σοβαρὸς, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς
σοφίας ἢ ὑπὸ τῆς μωρίας· ἱστορικὸς, ποιητῆς, φιλό-
σοφος, ἀληθῆς Πρωτεύς τοῦ πνεύματος, ἐπολλαπλα-
σιάζετο μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· τὸ προσφιλὲς αὐτοῦ
ὄπλον ἦτο τὸ γελοῖον, τὸ ὁποῖον, ὡς ὁ ὄρμητικὸς
ἄνεμος ἀνατρέπει πᾶν τὸ πραστυχόν εἰς τὸν δρόμον
του, ὅτε μὲν ἵνα προσβάλη τὴν μωρίαν, ἄλλοτε δὲ
ἵνα ἀνατρέψη τοὺς θρόνους.

107. Ὁ δὲ ἕτερος, ἦττον ζωηρὸς, καὶ πλεόν σπου-

(1) Ὁ Βολταῖρος κατώκησεν εἰς Ferney, καὶ ὁ Γίββων εἰς Λω-
ζάννην (Lausanne).

δαίος, ἐνεβάθυνεν εἰς ὄλα, καὶ ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὴν σπουδὴν τῆς σοφίας· φιλομαθῆς καὶ πολυμαθῆς, μετεχειρίσθη αὐστηρότερα ὄπλα, ὧν δὲ ἐπιτηδείατος εἰς τὴν τέχνην τῆς εἰρωνείας ὑπέσκαψεν ἐπίσημον θρησκευίαν δι' ἐπισήμου περιφρονήσεως. Ἡ ἰσχὺς τῶν σαρκασμῶν του διήγειρε τὴν ὀργὴν καὶ τὸν φόβον εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἐχθρῶν του, οἱ ὁποῖοι ἐξεδικηθήσαν καταδικάσαντες αὐτὸν εἰς τὴν κόλασιν· τοιοῦτον ἰσχυρὸν ὄπλον μεταχειρίζονται οἱ θρησκομανεῖς ἵνα πολεμήσωσιν ὄλους τοὺς ἐνδοιασμούς.

108. Ἄς μὴ ταραξώμεν τὴν ἡσυχίαν τῶν λειψάκων των! ἐὰν ἐγένοντο ἄξιοι τῆς ἐκδικήσεως τοῦ οὐρανοῦ, ὑφίστανται τὴν ποινὴν των. Δὲν εἶναι ἔργον ἡμῶν νὰ τοὺς κρίνωμεν, πολλῶ δὲ μᾶλλον νὰ τοὺς καταδικάσωμεν· ἐλεύσεται ἡ ὥρα ὅτε τὰ μυστήρια τοῦ θανάτου θέλουσι μᾶς ἀποκαλυφθῆ. Ἡ ἐλπίς καὶ ὁ φόβος συγκοιμῶνται ἐν τῇ κόνει τοῦ τάφου· καὶ, ὅταν κατὰ τὴν πίστιν ἡμῶν ἡ ζωὴ θέλει μᾶς ἐμψυχώσῃ πάλιν, ἡ θεία ἐπιείκεια θέλει συγχωρήσῃ, ἢ ἡ δικαιοσύνη αὐτοῦ θέλει τιμωρήσῃ τοὺς ἐνόχους.

109. Ἄλλ' ἀφήσωμεν τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου ἵνα θεωρήσωμεν τὰ τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα μὲ περιστοιχοῦσι· διακόψωμεν ταύτας τὰς σελίδας τὰς ὁποίας παραπολὺ ἐπλήρωσα μὲ τὰς ὄνειροπωλήσεις μου. Τὰ ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς μου νέφη μέλλουσι νὰ στέψωσι τὰς λευκάς κορυφὰς τῶν Ἄλπεων. Θέλω νὰ εἰσχωρήσω ἐκεῖ, καὶ νὰ θεωρήσω πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἴδῃ ἡ ὄρασις μου ἐνῶ ἀναβαίνω ταῦτα τὰ ὑψηλὰ μέρη ὅπου ἡ γῆ λαμβάνει τὰ θωπεύματα τῶν δυνάμεων τοῦ ἀέρος.

110. ὦ Ἰταλία! Ἰταλία! εἰς τὸ θέαμά σου, ἡ αἰφνῆδια λάμψις τῶν παρελθόντων αἰώνων ἐκθαμβεῖ

πήν ψυχὴν μου· ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ ἀγέρωχος Καρχηδόνιος ὀλίγου ἐδέησε νὰ σὲ κυριεύσῃ, μέχρι τοῦ αἰῶνος τῶν τελευταίων ἡρώων σου καὶ τῶν σοφῶν Ρωμαίων οἵτινες λαμπρύνουσι τὰ χρονικά σου, ἐστάθη ὁ θρόνος καὶ ὁ τάφος τῶν ἐθνῶν· καὶ, σήμερον ἔτι, ὁ θνητὸς ὅστις κατέχεται ὑπὸ φιλομαθείας ὑπάγει νὰ ἀναζητήσῃ τὴν αἰωνίαν πηγὴν τῆς ἐπιστήμης εἰς τοὺς ἑπτὰ λόφους τοὺς ὁποίους ἡ κοσμοκράτωρ Ῥώμη ἐγκλείει εἰς τὸν περίβολόν της.

111. Ἀλλὰ διακόπτω ἐδῶ θέμα τὸ ὁποῖον ἤρχισα ὑπὸ ἀπαισίους οἰωνούς· ὦ ποίαν λύπην αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ ὅταν σκέπτεται ὅτι δὲν εἶναι πλέον ὁποία ἄλλοτε ἦτον ἢ ὁποία ἔπρεπε νὰ ᾖναι, ὅταν ὀπλίσῃ τὴν καρδίαν καθ' ἑαυτῆς, ὅταν κρύπτῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς τῶν ἄλλων, μὲ ὑπερήφανον φρόνησιν, τὴν ἀγάπην ἢ τὸ μῖσός της, τὴν ὀργὴν ἢ τὸν ἔρωτά της, τὰς λύπας ἢ τὰς ἡδονάς της, ὅταν καταβασανίσῃ ἑαυτὴν ἢ τὰς ἰδίας σκέψεις της!

112. Οἱ στίχοι μου εἶναι πλήρεις ἀβλαβοῦς δόλου, χροιάς μὲ τὴν ὁποίαν περιέβαλον τ' ἀντικείμενα, ἅτινα ἐπέρασαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου, ἵνα διασκεδάσω διὰ μίαν στιγμὴν τὰς λύπας μου καὶ τὰς τῶν ἄλλων. Ἡ νεότης φλέγεται ὑπὸ φιλοδοξίας, ἀλλ' ἐγὼ δὲν εἶμαι πλέον τόσο νέος ὥστε νὰ θεωρήσω ὡς σημαντικὴν ἀπώλειαν ἢ ἐπίζηλον ἀμοιβὴν τὸ μείδιωμα ἢ τὴν περιφρόνησιν τοῦ κόσμου. Ἐμνη καὶ εἶμαι μόνος· ἀδιαφορῶ ἐὰν οἱ ἄνθρωποι μ' ἐνθυμῶνται ἢ μὲ λησμονῶσιν.

113. Οὐδέποτε ἠγάπησα τὸν κόσμον, οὔτε ἠγαπήθην ποτὲ ὑπ' αὐτοῦ· οὔτε ἐθήρευσα τὰς ψήφους του, οὔτε ἐκλίνα ταπεινὸν γόνυ ἐνώπιον τῶν εἰδώλων του, οὔτε εἶδέ τίς ποτε προσπεποιημένον μείδιωμα

εἰς τὰ χεῖλη μου, οὔτε κατετάχθην ποτὲ εἰς τὴν χαλμπερῆ τῶν χολάκων φάλαγγα. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὄχλου ἔζησα ὡς ξένος ἤμην μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων· περιβεβλημένος μὲ τὸν σκοτεινὸν πέπλον τῶν ἰδεῶν μου αἱ ὁποῖαι διέφερον πολὺ ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἤθελα εἶσθαι εἰσέτι ὁ αὐτὸς ἐὰν δὲν εἶχα μετριάσει καὶ δαμάσει τὴν ψυχὴν μου.

114. Ὅχι, οὐδέποτε ἠγάπησα τὸν κόσμον, οὔτε ἠγαπήθην ποτὲ ὑπὸ τοῦ κόσμου· ἄς χωρισθῶμεν τουλάχιστον ὡς γενναῖοι ἐχθροί. Πιστεύω, καί τοι ἡ πείρα μοι ἀπέδειξε τὸ ἐναντίον, ὅτι οἱ ἄνθρωποι λέγουσιν ἐνίοτε ἀληθείας τινας, ὅτι δίδουσιν ἐλπίδας ἀψευδεις, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐπιεικεῖς ἀρεταὶ μὴ στήνουσαι παγίδας κατὰ τῶν ἀσθενῶν. Ἦθελα ὡσαύτως νὰ πιστεύω ὅτι ὑπάρχουσι δυστυχῖαι ἀποσπῶσαι εἰλικρινῆ δάκρυα ἀπὸ τὴν φιλίαν (1), ὅτι εἷς ἢ δύο θνητοὶ εἶναι σχεδὸν ὁποῖοι φαίνονται· ὅτι ἡ ἀγαθότης δὲν εἶναι ἀπλῆ λέξις, οὔτε ἡ εὐτυχία ὄνειρον.

115. Ὡ θύγατέρ μου! τοῦτο τὸ ἄσμα ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ ὀνόματός σου· μὲ τὸ ὄνομά σου, ἀγαπητὴ Ἄδα, θέλω τὸ τελειῶσαι ὡσαύτως. Δὲν σὲ βλέπω, δὲν σὲ ἀκούω, ἀλλ' οὐδεὶς σὲ ἀγαπᾷ ὅσον ἐγώ. Σὺ εἶσαι ἡ φίλη πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐκτείνονται αἱ σκιαὶ τῶν μελλόντων ἐτῶν μου· καὶ ἂν δὲν ἴδῃς πλέον τὸ πρόσωπόν μου, ἡ φωνή μου θέλει ἀντηχεῖ εἰς τὸν ὕπνον σου, καὶ θέλει φθάσει μέχρι τῆς καρδίας σου, ἅταν θάνατος παγῶσῃ τὴν ἰδικήν μου. Θέλεις ἀκούσει πατριχοὺς τόνους ἐξερχομένους καὶ ἀπὸ τὸ ἄψυχον λείψανον τοῦ πατρός σου.

(1) Ὁ Ῥοσφουκῶλδος εἶπεν· «Εἰς τὰς δυστυχίας τῶν στενωτέρων φίλων μας ὑπάρχει τι πάντοτε τὸ ὁποῖον δὲν μᾶς ἀπαρτέσκει».

116. Τὸ νὰ συντελέσω εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ νοός σου, νὰ παρατηρῶ τὴν αὐγὴν τῆς ἡλικίας σου καὶ τὰς πρώτας παιδικὰς τέρψεις σου, νὰ κάθηναι πλησίον σου διὰ νὰ σέ βλέπω σχεδὸν ἀξανανομένην ὑπὸ τὰ βλέμματά μου, καὶ λαμβάνουσαν γνῶσιν ἐκάστου πράγματος, τὸ ὁποῖον διὰ σέ εἶναι θαῦμα, τὸ νὰ σέ κοιμίζω εἰς τὰ γόνατά μου καὶ νὰ ἐντυπώνω ἐπὶ τῶν χειλέων σου τὸ πατρικόν μου φίλημα, — ταῦτα, ὡς ἤθελε φανῆ, δὲν ἐπεφυλάττοντο δι' ἐμέ· καὶ ὁμως ἐνυπῆρχεν εἰς τὴν φύσιν μου ν' ἀπολαύσω αὐτά.

117. Καὶ ἂν ἐδιδάσκεσο ὅτι τὸ μῖσος εἶναι καθήκον, ἐξεύρω ὅτι πάλιν ἤθελες με ἀγαπᾶ· καὶ ἂν ἤθελες ἀπαγορευθῆ νὰ προφέρῃς τὸ ὄνομά μου, ὡς ἔαν ἦτον ὄνομα ἀπαισίου οἰωνοῦ, καὶ περιφρονητέος τίτλος, καὶ ἂν ὁ τάφος ἤθελε μᾶς χωρίσει, πάλιν, ναι, πάλιν ἐξεύρω ὅτι θέλεις με ἀγαπᾶ· καὶ ἂν ἤθελέ τις προσπαθῆσει νὰ ἐκβάλῃ τὸ αἷμά μου ἀπὸ τὰς φλέβας σου, πάλιν ἐξεύρω ὅτι δὲν θέλεις παύσει τοῦ νὰ με ἀγαπᾶς, καὶ ὅτι θέλεις τηρήσει αὐτὸ τὸ αἷμα μᾶλλον τῆς ζωῆς σου.

118. Εἶσαι τέκνον τοῦ ἔρωτος, καὶ τοι ἐγεννήθης εἰς ἡμέρας πικρίας καὶ ἀνετράφης εἰς τὰς ἀγωνίας τῆς λύπης. Τοιαῦτα ἦσαν τὰ στοιχεῖα τῆς καρδίας τοῦ πατρός σου, τοιαῦτα εἶναι καὶ τῆς ἰδικῆς σου ἀλλὰ τὸ ζωογονοῦν σε πῦρ θέλει εἶναι μετριώτερον, καὶ εὐγενέστεραι ἐλπίδες θέλουσι σέ ἀναπτεροῖ. Εἰρήνη εἰς τὸν βρεφικὸν ὕπνον σου! Πέραν τοῦ εὐρέος πόντου καὶ ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων, ἐφ' ὧν τανῦν διαιτῶμαι, ἐπεθύμουν νὰ σοὶ στείλω τόσῃν εὐτυχίαν, ὅσῃν σὺ (στενάζων τὸ λέγω) ἤθελες μοὶ παρέξει ἐάν ἦσο πλησίον μου.

ΑΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

Visto ho Toscana, Lombardia, Romagna,
 Quel monte che divide e quel che serra
 Italia, e un mare e l'altro che la bagna.

Ariosto, Satira III.

Πρὸς τὸν Ἰωάννην Ὀβχάουζ,

Esq., A. M., F. R. S. etc (1).

Ἀγαπητέ μοι Ὀβχάουζ,

Μετὰ παρέλευσιν ὀκτῶ ἐτῶν ἀπὸ τῆς συνθέσεως τῶν πρώτων ἄσμάτων τοῦ Τσίλδ Ἀρόλδου μέχρι τῆς τοῦ τελευταίου, τὸ συμπέρασμα τούτου τοῦ ποιήματος μέλλει νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινοῦ. Ἀποχωριζόμενος τόσον παλαιοῦ φίλου δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι ἀποτείνομαι πρὸς ἄλλον παλαιότερον καὶ πρόσφιλέστερον, ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ὁποίου ἤρχισε καὶ ἐτελείωσεν ὁ πρῶτος· πρὸς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἡ πεφωτισμένη φιλία, τολμῶ νὰ τὸ εἶπω χωρὶς νὰ νομίσω ἑμαυτὸν ἀχάριστον, ὑπῆρξε δι' ἐμὲ θέλητρον πολὺ ἀνώτερον ὅλης τῆς δόξης τὴν ὁποίαν δύναται νὰ μοὶ περιποιήσῃ ὁ Τσίλδ Ἀρόλδος· πρὸς ἐκεῖνον ὅστις ἦτο τόσον χρόνον συνέταιρος τῶν ὁδοιποριῶν μου, καὶ τοῦ ὁποίου ἡ μέριμνα οὐδέποτε μ' ἐγκατέλιπεν εἰς τὰς νόσους μου· πρὸς φίλον ἀείποτε ἔτοιμον νὰ μὲ συλλυπῆται εἰς τὰς θλίψεις μου, ἢ νὰ συγχαίρῃ

(1) Διδάκτορα, Μέλος τῆς βασιλικῆς Ἑταιρίας, κτλ.

Εἰς τὰς εὐτυχίας μου· εἰλικρινῆ εἰς τὰς συμβουλὰς του, καὶ συμμετέχοντα προθύμως τῶν κινδύνων μου· πρὸς φίλον πολλάκις δοκιμασθέντα καὶ ἀείποτε εὐρεθέντα πιστόν· ἐν ἐνὶ λόγῳ πρὸς ὑμᾶς.

Ἐνταῦθα μεταβαίνω ἀπὸ τὸ πλάσμα εἰς τὴν ἀλήθειαν· τοῦτο τὸ ποίημα εἶναι τὸ ἐκτενέστερον καὶ τὸ πλεόν μεμελετημένον ἐκ τῶν ἔργων μου. Ἀφιερωὼν τοῦτο πρὸς ὑμᾶς σήμερον ὅτε εἶναι τέλειον, ἢ τοῦλάχιστον εἰς τὸ τέλος του, ἐπιθυμῶ νὰ περιποιήσω ἑμαυτῷ τιμὴν δίδων δεῖγμα ὅτι δὲν ἐλησμόνησα τὴν πολυχρόνιον καὶ στενὴν φιλίαν ἀνδρὸς διακρινόμενου κατὰ τὴν εὐφυίαν, τὰς γνώσεις καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν αἰσθημάτων. Εἰς ψυχὰς τοιαύτας ὁποῖαι εἶναι αἱ ἰδικαί μας δὲν ἀρμόζει οὔτε νὰ κολακεύωμεν οὔτε νὰ κολακευώμεθα. Ἄλλ' οἱ πρὸς τὴν φιλίαν εἰλικρινεῖς ἔπαινοι εἶναι πάντοτε συγγνωστοί. Ἐὰν ἀπαριθμῶ ἐνταῦθα ὅλα τὰ ἀγαθὰ προτερήματά σας, ἢ μᾶλλον ὅ,τι ὀφείλω εἰς αὐτά, δὲν τὸ κάμνω χάριν ὑμῶν ἢ τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἵνα ἀνακουφίσω καρδίαν ἢ ὁποῖα μὴ λαβοῦσα δεῖγματα τῆς ἀνθρωπίνης εὐνοίας, δὲν δύναται νὰ ἴδῃ μὲ ψυχρὸν ὄμμα ἐκείνην τὴν ὁποῖαν τῇ δεικνύῃ γενναῖος φίλος. Καὶ αὐτὴ ἡ ἡμερομηνία ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ἢ ἐπέτειος ἡμέρα τῆς σκληροτάτης τῶν δυστυχιῶν μου, ἀλλ' ἢ ὁποῖα δὲν θέλει ταραξεῖ πλεόν τὴν μέλλουσαν εὐτυχίαν μου, ἐνόσφω ἀπολαύω τῆς πολυτίμου φιλίας σας, καὶ τῶν νοητικῶν δυνάμεων μου· καὶ αὐτὴ ἡ ὀλεθρία ἡμέρα θέλει εἶναι τοῦ λοιποῦ, δι' ὑμᾶς τε καὶ δι' ἐμέ, πηγὴ εὐαρεστοτέρας ἀναμνήσεως. Θέλει μᾶς ἀναπολεῖ τοῦτο τὸ ἐλάχιστον τεκμήριον τῆς εὐγνωμοσύνης τὸ ὁποῖον ἠθέλησα νὰ ἀφιερῶ πρὸς ὑμᾶς, εἰς ἀνάμνησιν τῆς σπανίας καὶ σταθερᾶς ἀγάπης δι' ἧς μ' ἐτιμῆσατε, καὶ

ἦτις μ' ἔκαμε νὰ λάβω κρείττονα ἰδέαν περὶ τοῦ ἀνθρώπινου γένους καὶ περὶ ἑμαυτοῦ.

Περιωδεύσαμεν ὁμοῦ, κατὰ διαφόρους ἐποχάς, τὰς χώρας τὰς ὁποίας ὁ ἵπποτισμὸς, ἡ ἱστορία καὶ ὁ μῦθος κατέστησαν περιφήμους· τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν. Ὅ,τι αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις ἦσαν δι' ἡμᾶς πρότινων ἐτῶν, ἡ Βενετία καὶ ἡ Ῥώμη ἐγένοντο πρὸ ὀλίγου. Τὸ ποίημά μου ὡσαύτως, ἢ ὁ Ἀποδημητῆς μου, ἢ ἀμφοτέρω, μὲ συνώδευσαν πανταχοῦ. Ἴσως θέλει τις εὑρεῖ συγγνωστέαν τὴν ματαιότητα ἣτις μὲ κάμνει νὰ ἐπανέλθω μὲ τόσῃν εὐαρέσκειαν εἰς στίχους οἱ ὅποιοι μὲ συνδέουσι τρόπον τινα μὲ τοὺς τόπους οἱ ὅποιοι τοὺς ἔχουσιν ἐμπνεύσει, καὶ μὲ τὰ ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησα νὰ περιγράψω. Ἀναμφιβόλως θέλουσι φανῆ ἀνάξιοι τούτων τῶν μαγικῶν καὶ ἀξιωματικῶν χωρῶν. Πολὺ ὑποδεέστεροι τῆς ιδέας τὴν ὁποίαν σχηματίζει τις περὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα οὐδέποτε εἶδε, θέλουσιν εἶναι ἀσθενὴς ἰχνογραφία διὰ τὸν παραβάλλοντα αὐτοὺς πρὸς τὰς ἀμέσους ἐντυπώσεις του. Μ' ὅλον τοῦτο, ὡς τεκμήριον τοῦ σεβασμοῦ μου πρὸς ὃ,τι εἶναι θαυμαστὸν, καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου δι' ὃ,τι εἶναι ἔνδοξον, τὸ ποίημα τοῦ Τσάλδ Ἀρόλδου ἐγένετο δι' ἐμὲ πηγὴ τέρψεως. Ἀποχωρίζομαι αὐτοῦ μετὰ λύπης, τῆς ὁποίας ἐνόμιζον ἑμαυτὸν ἀνεπίδεκτον δι' ἀντικείμενα τῆς φαντασίας.

Ὡς πρὸς τὴν οἰκονομίαν τοῦ τελευταίου τούτου ἄσματος, ὁ Ἀποδημητῆς θέλει φανῆ ἔτι σπανιώτερον ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρὰ εἰς τὰ προηγούμενα ἄσματα, καὶ θέλει ταυτισθῆ σχεδὸν μετὰ τοῦ συγγραφέως ὁμιλοῦντος ἐν τῷ ὀνόματί του. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἐβαρύνθη χωρίζων τὸν Ἀρόλδον ἀπ' ἐμοῦ δι' ὄρθου-

τικῆς γραμμῆς τὴν ὁποίαν ἕκαστος δὲν ἤθελε νὰ κατανόησῃ. Ὡς ὁ Σινός, ἐν τῷ Κοσμοπολίτῃ τοῦ Γόλσμυθ, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἤθελε νὰ πιστεύσῃ ὡς Σινόν, ματαίως ἐφανταζόμην καὶ διίσχυριζόμην ὅτι ἔθεσα χῶρισμα μεταξὺ τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ ἀποδημητοῦ· καὶ αὐτὴ ἡ προσπάθειά μου τὴν ὁποίαν κατέβαλλον πρὸς διατήρησιν ταύτης τῆς διακρίσεως, καὶ ἡ ἀποτυχία μου, καθότι εὔρον αὐτὴν ἀνωφελῆ, ἐβλαπτον τοσοῦτον τὴν ἔμπνευσίν μου, ὥστε ἀπεφάσισα νὰ ἐγκαταλείψω τὴν ἐξακολούθησιν τοῦ ποιήματος ὀλοτελῶς, τοῦθ' ὅπερ ἔπραξα. Αἱ γνῶμαι αἵτινες ἐσχηματίσθησαν, καὶ αἵτινες θέλουσι σχηματισθῆ εἰς-έτι ὡς πρὸς ταύτην τὴν ὑπόθεσιν, εἶναι ἤδη ὅλως ἀδιάφοροι. Ἡ τύχη τοῦ συγγράμματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδίας του ἀξίας καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ συγγραφέως. Ὁ συγγραφεὺς ὅστις δὲν ἔχει ἐν τῷ πνεύματί του ἄλλους πόρους εἰμὴ τὴν παροδικὴν ἢ διαρκῆ φήμην τὴν ὀφειλομένην εἰς τὰ πρῶτά του φιλολογικὰ ἔργα, εἶναι ἀξίος τῆς τύχης τῶν συγγραφέων.

Ἐν τούτῳ τῷ ποιήματι εἶχον κατὰ νοῦν, εἴτε ἐν τῷ κειμένῳ, εἴτε ἐν ταῖς σημειώσεσι, νὰ εἶπω τινα περὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας, ἴσως δὲ καὶ περὶ τῶν ἠθῶν ταύτης τῆς χώρας· ἀλλὰ, κωλυόμενος ὡς ἐκ τῶν στενῶν ὁρίων τὰ ὁποῖα εἶχον διαγράψῃ, εὔρον μετ' ὀλίγον ὅτι τὸ κείμενον μόλις ἤρκει πρὸς ἰχνογραφίαν τῆς ποικίλης εἰκόνας τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν σκέψεων τὰς ὁποίας ἐμπνέουσιν. Ὡς πρὸς τὰς σημειώσεις, ἐκτός τινων συντομωτάτων, πρὸς ὑμᾶς ὀφείλω αὐτάς, ἀγαπητέ μοι Ὀβχάουζ· ἠναγκάσθην δὲ νὰ περὶορίσω αὐτάς εἰς τὴν ἐπεξήγησιν τὴν ὁποίαν τὸ κείμενον ἀπαιτεῖ.

Ἄλλως εἶναι δυσχερέστατον ἔργον νὰ πραγμά-
 τευθῇ τις περὶ τῆς φιλολογίας καὶ τῶν ἠθῶν ἔθους
 τόσον ποικίλου. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀπαιτεῖ προσοχὴν
 καὶ ἀμεροληψίαν αἱ ὁποῖαι ἤθελον μᾶς ἀναγκάσει νὰ
 δυσπιστήσωμεν εἰς τὰς ἰδίας ἡμῶν κρίσεις, ἢ τοῦλά-
 χιστον νὰ ἀναβάλωμεν αὐτὰς μεχριστοῦ λάβωμεν
 κρείττονας πληροφορίας, μολονότι, ὑμεῖς τε καὶ ἐγὼ
 δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀρκούντως ἐσπουδάσαμεν
 τὴν τε γλῶσσαν καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ λαοῦ ἐν τῷ μέσῳ
 τοῦ ὁποίου ἐσχάτως διεμείναμεν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον.
 Ἐν τῇ φιλολογίᾳ καθὼς καὶ ἐν τοῖς πολιτικοῖς τὸ
 μεροληπτικὸν πνεῦμα φαίνεται τόσον βίαιον, ὥστε εἶ-
 ναι σχεδὸν ἀδύνατον εἰς τὸν ξένον νὰ μείνῃ ἀμερό-
 ληπτος μεταξὺ τῶν Ἰταλῶν. Ἄρχει ν' ἀναφέρω τὰ
 ἐπόμενα ἐκ τῆς ὠραίας αὐτῶν γλώσσης; « *Mi pare
 che in un paese tutto poetico, che vanta la lingua più
 nobile ed insieme la più dolce, tutte le vie diverse si pos-
 sono tentare; e che sinchè la patria di Alfieri e di
 Monti non ha perduto l'antico valore, in tutte essa do-
 vrebbe essere la prima.* Ἡ Ἰταλία ἔχει εἰσέτι μεγάλα
 ὀνόματα. Ὁ Κάνοβας, ὁ Μόντης, ὁ Οὔγος Φόσκο-
 λος, ὁ Πινδεμόντης, ὁ Βισκόντης, ὁ Μορέλλης, ὁ
 Τσικονιάρας, ὁ Ἀλβρίτζης, ὁ Μετσοφάντης, ὁ Μάνης,
 ὁ Μουστοξίδης, ὁ Ἀλιέτης καὶ ὁ Βάκκας, ἠτοίμα-
 σαν τῇ παρούσῃ γενεᾷ θέσιν ἔντιμον ἐν τοῖς διαφό-
 ροις κλάδοις τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς
 φιλολογίας· εἰς τινὰς μάλιστα κλάδους τῇ ἐξησφάλι-
 σαν τὴν πρώτην θέσιν. Ἡ Εὐρώπη, ἢ μᾶλλον ὁ κό-
 σμος, ἔχει ἓνα μόνον Κάνοβαν.

Ὁ Ἀλφιέρης εἶπέ που: « *La pianta uomo nasce più
 robusta in Italia che in qualunque altra terra. . . . e
 che gli stessi atroci delitti che vi si commettono ne sono*

una prova. Χωρίς να υπογράψω εἰς τὸ τελευταῖον μέρος τούτου τοῦ χωρίου, τὸ ὁποῖον καθιεροῖ ἐπικίνδυνον δόγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν πρώτοις δυνάμεθα ν' ἀποκριθῶμεν ὅτι οἱ Ἴταλοὶ οὐδόλως εἶναι ἀγριώτεροι τῶν γειτόνων των, πρέπει νὰ ἤναί τις ἐκουσίως τυφλὸς ἢ ἀμαθὴς ἐὰν δὲν ἐκπλαγῇ διὰ τὴν θαυμαστὴν ἰκανότητα τούτου τοῦ λαοῦ, ἢ, ἐὰν ἡ λέξις ἦτο παραδεκτὴ, διὰ τὰς ἰκανότητάς του· ποῖον ἄλλο ἔθνος ἔχει ἀντίληψιν ταχυτέραν καὶ πνεῦμα ζωηρότερον; ποῖος δὲν θαυμάζει τὸ πῦρ τοῦ νοός του, τὴν πρὸς τὸ καλὸν αἴσθησίν του, καί, ἐν τῷ μέσῳ ὄλων τῶν ταραχῶν τῶν διαρκῶν ἐπαναστάσεων, καὶ τῶν ὀλέθρων τοῦ πολέμου καὶ τοῦ χρόνου, τὴν φιλοδοξίαν καὶ φιλελευθερίαν του; Ἡμεῖς αὐτοί, ὅτε περιερχόμενοι τὰ τεῖχη τῆς Ῥώμης, ἠκούσαμεν τὸν ἀπλοῦν θρῆνον τῶν γεωργῶν, κραυγαζόντων: « Roma! Roma! Roma! non è più come era prima, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ μὴ παρατηρήσωμεν τὴν ἀντίθεσιν τούτου τοῦ μελαγχολικοῦ ἄσματος πρὸς τὰ ὄργια καὶ τὰ βάναισα ἄσματα τῶν καπηλείων τοῦ Λονδίνου, περὶ τῆς σφαγῆς τοῦ Ὁρους Ἁγίου Ἰωάννου (Mont St. Jean), καὶ περὶ τῆς προδοσίας τῆς Γενούης, τῆς Ἰταλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τοῦ κόσμου, ὑπ' ἀνθρώπων τὴν διαγωγὴν τῶν ὁποίων ὑμεῖς ἐξεθέσατε εἰς βιβλίον ἀξιὸν τῶν καλλιτέρων ἡμερῶν τῆς ἱστορίας μας. Τὸ κατ' ἐμέ,

« Non moverò mai corda

Ove la turba di sue ciance assorda ».

Νομίζω ὅτι ἤθελεν εἶναι ἀνωφελὲς διὰ τοὺς Ἁγγλους νὰ ἐξετάζωσιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡ Ἰταλία ἐκέρδησεν ἐκ τῆς τελευταίας μεταθέσεως τῶν λαῶν, μεχριστοῦ βεβαιωθῶσιν ὅτι ἡ Ἁγγλία ἐκέρδησεν ἐξ αὐ-

τῆς ἄλλο τι παρὰ διαρκῆ στρατὸν, καὶ τὴν διακοπὴν τῆς ἐπὶ ἐγγυήσει ἀποφυλακίσεως (Habeas Corpus). Ἄρκει τοῖς Ἄγγλοις ἢ εἰς τὰ τῆς πατρίδος των ἐνασχόλησις· διότι ὅ,τι ἔπραξαν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν καὶ ἰδίως εἰς τὸ Νότιον μέρος τῆς Εὐρώπης, « ἀμὴν, λέγω αὐτοῖς ὅτι ἀμειφθήσονται, » καὶ λίαν συντόμως.

Εὐχόμενος ὑμῖν, ἀγαπητέ μοι Ὀβχάουζ, εὐτυχῆ καὶ τερπνὴν ἐπάνοδον εἰς ἐκείνην τὴν πατρίδα τῆς ὁποίας ἡ ἀληθῆς εὐδαιμονία εἰς οὐδένα δύναται νὰ ᾔηται τόσον προσφιλῆς ὅσον εἰς ὑμᾶς, ἀφιερῶ ὑμῖν τοῦτο τὸ ποίημα ἐν τῇ πλήρει αὐτοῦ καταστάσει, καὶ ὀνομάζομαι πάλιν

Ὁ εὐγνώμων καὶ εἰλικρινῆς φίλος σας

Βύρων.

Ἐν Βενετίᾳ, τῇ 22 Ἰανουαρίου 1818.

ΑΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

1. Ἦμην εἰς τὴν Βενετίαν, ἐπὶ τῆς Γεφύρας τῶν Στεναγμῶν (1), μεταξὺ ἀνακτόρου καὶ φυλακῆς· ἔβλεπον τὴν πόλιν ἀναδυσμένην ἐκ τῶν κυμάτων, ὡς ἐὰν ἡ μαγικὴ ράβδος γόητος τὴν ἐξήγαγε διὰ μιᾶς ἐκ τοῦ βυθοῦ. Δέκα αἰῶνες ἐκτείνουσι περὶ ἐμὲ τὰς σκοτεινὰς πτέρυγὰς των, καὶ μία θνήσκουσα Δόξα μειδιᾷ πρὸς ἐκείνους τοὺς παρελθόντας χρόνους, ὅτε πλεῖσται χῶραι ὑποτεταγμένα ἐθαύμαζον τὸ μαρμαρινὸν μνημεῖον τοῦ πτερυγωτοῦ λέοντος τῆς Βενετίας, ἣτις ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου της ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἑκατὸν νήσων της.

2. Ὅμοιάζει μὲ θαλασσίαν Κυβέλην, νεωστὶ ἐξεληθοῦσαν τοῦ Ὠκεανοῦ (2), μὲ τὸ ἐκ μεγαλοπρεπῶν πύργων διάδημά της εἰς ἀερίαν ἀπόστασιν, καὶ φαίνεται βαδίζουσα ὑπερηφάνως ὡς ἀνασσα τῶν ὑδάτων καὶ τῶν ἐναλίων θεοτήτων. Τοιαύτη πραγματικῶς ἦτον ἄλλοτε ἡ Βενετία.—Αἱ θυγατέρες της εἶχον ὡς προῖκα τὰ λάφυρα τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡ ἀνεξάντλητος Ἀνατολὴ διέχεεν εἰς τὸν κόλπον της τὴν λαμπρὰν βροχὴν τῶν θησαυρῶν της. Ἐνδεδυμένη μὲ τὴν πορφύραν, προσεκάλει τοὺς ἐνδόξους μονάρχας εἰς τὰς εὐωχίας της, ἡ δὲ πρόσκλησίς της ἐφαίνετο αὐτοῖς ὡς ἀνυψοῦσα τὴν ἀξίαν των.

3. Τὰ ἄσματα τοῦ Τάσσου δὲν ἀντηχοῦσι πλέον εἰς

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Α.

(2) Ἀρχαῖός τις συγγραφεὺς περιγράφων τὴν Βενετίαν ἔκαμε χρῆσιν τῆς αὐτῆς εἰκόνας, ἡ ὅποια δὲν ἤθελεν εἶναι ποιητικὴ ἐὰν δὲν ἦτον ἀληθής :

Quo fit ut qui supérnè urbem contempletur, turritam tel-
luris imaginem medio oceano figuratam se putet inspicere.

τὴν Βενετίαν (1), ὁ δὲ πορθμεὺς ὅστις ἄλλοτε ἦδε τοὺς στίχους αὐτοῦ κωπηλατεῖ σιωπηλῶς. Τὰ ἀνάκτορα καταρβέουσιν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, καὶ ἡ μουσικὴ σπανίως θέλγει νῦν τὸ οὖς. Ἐκεῖνοι οἱ χρόνοι παρῆλθον πλέον· ἀλλ' ἡ ὠραιότης τῆς Βενετίας ὑπάρχει εἰσέτι· αἱ βασιλεῖαι πίπτουσιν, αἱ τέχναι ἐξαφανίζονται, ἀλλ' ἡ φύσις δὲν ἀποθνήσκει ποτέ. Ἐνθυμεῖται πόσόν προσφιλῆς ἦτον ἄλλοτε ἡ Βενετία· ἡ Βενετία, ὁ ἀγαπητὸς τόπος τῆς συνεντεύξεως ὄλων τῶν ἡδονῶν, ἡ εὐθυμοτέρα πόλις τῆς γῆς, τὰ Διονύσια τῆς Ἰταλίας!

4. Ἀλλὰ δι' ἡμᾶς ἡ Βενετία ἔχει μεγαλῆτερον θέλγητρον τοῦ ἱστορικοῦ ὀνόματός της τὸ ὁποῖον καθιερώθη ὑπὸ τῶν πολυαρίθμων ἐνδόξων σκιῶν αἷτινες ἵπτανται· θλιβερῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς στερηθείσης τῶν δογῶν τῆς πόλεως. Τὸ τρόπαιόν μας δὲν θέλει ἐξαφανισθῆ μετὰ τοῦ Ἰαλάτου· ὁ Σχύλοξ, ὁ Μαῦρος καὶ ὁ Πέτρος (2) θέλουσι μείνει ἀθάνατοι. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι τοῦ μνημείου μας· καὶ ἂν ὅλη ἡ πόλις ἐρημωθῆ, ἡ ἀκτὴ τῆς θέλει εἶναι πάλιν κατωκημένη δι' ἡμᾶς.

5. Τὰ προϊόντα τοῦ πνεύματος δὲν εἶναι πεπλασμένα ἐκ πηλοῦ· ἀθάνατα ὡς ἐκ τῆς οὐσίας των, παράγουσι καὶ πολλαπλασιάζουσιν ἐν ἡμῖν λαμπρότερον φῶς καὶ προσφιλεστέραν ὑπαρξίν. Πᾶν ὅ,τι ἡ μοῖρα ἀπαγορεύει τῇ ἀθλίᾳ ζωῇ ἐν τῇ θνητῇ μας δουλικῇ καταστάσει, αὐτὰ τὰ δημιουργήματα τῆς φαντασίας μᾶς τὸ παρέχουσιν· ἀπομακρύνουσι πρῶτον ἀφ' ἡμῶν πᾶν ὅ,τι μισῶμεν, καὶ πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα σημειῶσιν Β.

(2) Ταῦτα τὰ ὀνόματα εὐρίσκονται ἐν τῷ Ἐμπόρῳ τῆς Βενετίας, ἐν τῷ Ὁθέλλῳ τοῦ Σαξπήρου, καὶ ἐν τῇ Σωθείσῃ Βενετίᾳ τοῦ Olway.

κενοῦ, ἐγγέουσι νέαν ζωὴν εἰς τὰς νέας καρδίας μας, τῶν ὁποίων ὅλα τὰ πρῶτα ἄνθη ἐμαράνθησαν.

6. Τοιοῦτον εἶναι τὸ καταφύγιον ὅπου ἡ μὲν νεότης μας φέρει τὰς ἐλπίδας της, τὸ δὲ γῆρας μας τὴν ἀνίαν τῆς μονώσεώς του. Αὕτη ἡ πληγωθεῖσα εὐαισθησία πληροῖ πολλὰς σελίδας τῶν προϊόντων τοῦ πνεύματος, ἴσως δὲ καὶ ταύτην τὴν ὁποίαν γράφω τὴν στιγμὴν ταύτην. Καὶ ὅμως ὑπάρχουσι πραγματικά ἀντικείμενα τὰ ὁποῖα ὑπερτεροῦσι ταύτην τὴν μαγεῖαν· εἶναι ὠραιότερα κατὰ τὴν μορφήν καὶ λαμπρότερα κατὰ τὸ χρῶμα παρὰ οἱ ἰδανικοὶ οὐρανοί μας, καὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀλλόχοτοι ἀστερισμοὶ μὲ τοὺς ὁποίους ἡ εὐφυὴς μοῦσα κοσμεῖ τὸν φαντασιώδη κόσμον της.

7. Ἴδον, ἢ μᾶλλον ὠνειρεύθην τοιοῦτους. Ἄλλ' ἄς τοὺς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος· ἐνεφανίσθησαν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου ὡς ἀληθεῖς, καὶ ἐξηφανίσθησαν ὡς ὄνειρα! Ὅ,τι καὶ ἂν ἦσαν κατ' ἀρχάς, εἶναι ἤδη ὄνειρα δι' ἐμέ. Δύναμαι νὰ τοὺς ἀναπληρώσω, ἐὰν θέλω· τὸ πνευμά μου δύναται νὰ παραγάγῃ εἰσέτι μορφὰς ὁμοίας μὲ ἐκεῖνας τὰς ὁποίας ἐζήτησα καὶ εὖρον ἐνίοτε. Ἄλλ' ἀφίνω καὶ ταύτας κατὰ μέρος· διότι τὸ λογικὸν τὸ ὁποῖον ἐγείρεται ἐν ἐμοί, ἀπωθεῖ αὐτὰς ὡς φαντάσματα καὶ ματαίας πλάνας· ἄλλαι φωναὶ μοὶ ὀμιλοῦσιν, ἄλλα ἀντικείμενα μὲ περιστοιχίζουσιν.

8. Ἐμαθον ἄλλας γλώσσας· δὲν εἶμι πλέον ξένος εἰς τόπους ξένους· τὸ ἀναλλοίωτον πνεῦμα δὲν ἐπηρεάζεται ὑπ' οὐδεμιᾶς μεταβολῆς, καὶ δὲν τῷ εἶναι δύσκολον νὰ εὕρῃ πατρίδα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀνθρώπων, ἢ, φεῦ! ἐν ταῖς ἀπηλλαγμέναις τῆς παρουσίας των ἐρήμοις. Καὶ ὅμως ἐγεννήθην εἰς χώραν τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι καυχῶνται ὅτι ἐγεννήθησαν ἐν αὐτῇ, καὶ οὐχὶ ἄνευ λόγου· ἐὰν δ' ἐγκαταλίπω

διὰ παντός τὴν νῆσον τῆς Ἀγγλίας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἱερὸν ἐνδιαίτημα τῆς σοφίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ ζητήσω ἀλλαχοῦ ἄλλην πατρίδα εἰς μακρυνούς τόπους,

9. οὐχ ἤττον ἠγάπων καὶ θέλω ἀγαπᾶ τὴν ἰδικήν μου. Καὶ ἂν μετὰ τὸν θάνατόν μου τὸ σῶμά μου ταφῆ εἰς ξένην γῆν, ἡ σκιά μου θέλει ἐπιστρέφει εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεώς μου, ἐὰν ἡ ψυχὴ χωρισθεῖσα τοῦ σώματος, δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἄσυλον. Τρέφω τὴν γλυκεῖαν ἐλπίδα ὅτι οἱ ἀπόγονοί μου θέλουσιν ἀναφέρει τὸ ὄνομά μου ἐν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ μου· ἀλλ' ἐὰν αἱ ἀξιώσεις μου αὗται ἦναι παραπολύ φίλαυτοι· ἐὰν, καθὼς ἡ εὐτυχία τοῦ βίου μου, ἡ δόξα μου λάμπῃ μόνον μίαν στιγμὴν καὶ ἐξαφανισθῇ πάραυτα· ἐὰν ἡ ψυχρὰ χεὶρ τῆς λήθης ἐξαλείψῃ

10. τὸ ὄνομά μου ἀπὸ τὸν ναὸν ἔνθα οἱ νεκροὶ τιμῶνται ὑπὸ τῶν ἐθνῶν, τότε ἡ δάφνη ἃς στέψῃ ἐνδοξότερον μέτωπον παρὰ τὸ ἰδικόν μου, καὶ ἃς χαραχθῆ ἐπὶ τοῦ τάφου μου τὸ ἐπιτάφιον τοῦ Σπαρτιάτου: « ἡ Σπάρτη ἔχει πολλοὺς καλλιτέρους αὐτοῦ » (1). Ἐν τοσοῦτῳ οὐδεμίαν συμπάθειαν ζητῶ, διότι δὲν ἔχω χρεῖαν τοιαύτης· αἱ ἄκανθαι τὰς ὁποίας συνέλεξα παρήχθησαν ἐκ τοῦ δένδρου τὸ ὁποῖον ἐγὼ αὐτὸς ἐφύτευσα· κατέδρουσαν καὶ καθημάτωσαν τὴν καρδίαν μου· ὦφειλον νὰ ἐξεύρω ὁποίους καρπούς παράγει τοιοῦτον σπέρμα.

11. Ἡ χηρεύσασα Ἀδριατικὴ θρηνεῖ σήμερον τὸν σὺζυγόν της· ὁ ἐτήσιος γάμος της δὲν ἀνανεοῦται πλέον καὶ ὁ Βουκένταυρος φθείρεται ὡς παραμελημένον ῥάκος. Ὁ Ἅγιος Μάρκος βλέπει εἰσέτι τὸν

(1) Τοιαύτην ἀπόκρισιν ἔδωκεν ἡ μήτηρ τοῦ Βρασίδα πρὸς ξέτους ἐπαινοῦντας τὸν υἱὸν της.

λέοντά του ιστάμενον εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου τὸ πάλαι ἴστατο, ἀλλὰ σήμερον χρησιμεύει μόνον πρὸς γλευασμὸν τοῦ ἐξευτελισμοῦ τῆς Βενετίας· ἴσταται εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν ὅπου εἷς αὐτοκράτωρ ἐπαρουσιάσθη μὲ ἰκετευτικὸν τρόπον, ἐνῶ ἡ θυγάτηρ τῶν θαλασσῶν Βενετία, θαυμαζομένη καὶ φθονουμένη ὑπὸ τῶν μοναρχῶν, ἦτο πλουσία ἄνασσα ἔχουσα ἀπαράμιλλον προῖκα (1).

12. Ἐκεῖ ὅπου ὁ μονάρχης τῆς Σουαβίας ἐταπεινώθη, σήμερον ὁ Αὐστριακὸς δεσπότης βασιλεύει (2)! Εἷς αὐτοκράτωρ πατεῖ μὲ ἀγέρωχον πόδα τὸ μαρμαρινὸν ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἷς αὐτοκράτωρ ἔκλινε γόνυ. Τὰ βασίλεια γίνονται ἀπλαῖ ἐπαρχίαι· αἱ ἀλύσεις δεσμεύουσι πόλεις αἱ ὁποῖαι ἄλλοτε ἔδιδον νόμους· τὰ ἔθνη καταβαίνουσιν ἐκ τοῦ κολοφῶνος τῆς δυνάμεώς των· ἀφοῦ λάμπωσιν ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς τὸν ἥλιον τῆς δόξης, κατακρημνίζονται αἴφνης ὡς νιοστιβάς ἣτις ἀποσπᾶται τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους. ὦ! εἰάν ἀνίστατο ἐκ τῶν νεκρῶν διὰ μίαν μόνον ὥραν ὁ τυφλὸς γέρον Δάνδολος! ὁ ὀγδοηκοντούτης στρατηγός, ὁ κατακτητὴς τοῦ Βυζαντίου (3)!

13. Οἱ γάλχικοι ἵπποι τοῦ στίλβουσιν εἰσέτι πρὸ τοῦ Ἀγίου Μάρκου, τὰ δὲ κεχρυσωμένα περιδέριαί των ἀντανακλῶσι τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου· ἀλλ' ἡ ἀπειλή τοῦ Δορία δὲν ἐξετελέσθη; οἱ ἵπποι οὗτοι δὲν ἐχαλινώθησαν (4); Ἡ Βενετία ἠττηθεῖσα ἀπώλεσε τὴν ἐπὶ δεκατρεῖς αἰῶνας διερκέσασαν ἐλευθερίαν της, καὶ ἐξαφανίζεται ὡς θαλάσσιον μνίον, ὑπὸ τὰ κύματα ἐκ τῶν ὁποίων ἐξῆλθεν. Ἄ! ἤθελεν εἶναι αἰρετώτερον

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν C.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν D.

(3) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν E.

(4) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν F.

δι' αὐτὴν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ Ὠκεανὸν, ἀποφεύγουσα, εἰς τὸν βυθὸν τοῦ, τοὺς ξένους ἐχθρούς της παρὰ τῶν ὁποίων, διὰ τῆς ὑποταγῆς της, λαμβάνει ἄτιμον ἄνεσιν.

14. Ἐν τῇ νεότητι αὐτῆς ἦτο πλήρης δόξης, νέα Τύρος. Ἡ κοινοτέρα λέξις της παρήχθη ἐκ τῆς νίκης, « ὁ Ἴδρυτής τοῦ Λέοντος » (1), ἦτοι τῆς κραταιᾶς σημαίας της, τὴν ὁποίαν ἔφερε διὰ πυρὸς καὶ αἵματος ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν θαλασσῶν τοῦ κράτους της. Ὑποδουλοῦσα δὲ καθ' ἡμέραν νέας πόλεις, αὐτὴ ἔμμενεν ἐλευθέρα, καὶ ἦτο τὸ ἀληθές προπύργιον τῆς Εὐρώπης κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Μάρτυς τούτου ἐστάθη ἡ ἐφάμιλλος τῆς Τρωάδος Κρήτη, καὶ σεῖς, ἀθάνατα κύματα τὰ ὁποῖα εἶδετε τὴν ναυμαχίαν τῆς Ναυπάκτου! Ἴδου ὀνόματα ἀντέχοντα πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν τυραννίαν.

15. Θραυσθεῖσαι, ὡς ὑάλινοι ἀνδριάντες, αἱ πολυᾶριθμοι εἰκόνες τῶν ἀρχαίων δογῶν μετεβλήθησαν εἰς κόνιν· ἀλλὰ τὸ μέγα καὶ πολυτελές ἀνάκτορον τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς κατοικία των μᾶς ἀναμιμνήσκει εἰσέτι τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα των. Τὸ σκῆπτρον καὶ τὰ ἀμβλυθέντα ἐκ τῆς σκωρίας ξίφη των μετέβησαν εἰς ξένας χεῖρας. ὦ Θελκτικὴ Βενετία! τὰ ἔρημα ἀνάκτορά σου, αἱ μονήρεις ὁδοί σου, καὶ τὰ ξανθὰ πρόσωπα τοῦ Βορρᾶ τὰ ὁποῖα σοὶ ἀναμιμνήσκει πολὺ συχνάκις τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὁποῖοι σὲ ὑπεδούλωσαν (2), διέχυσαν σκοτεινὸν νέφος ἐπὶ τῶν θαυμασίων τειχῶν σου.

(1) Ἴδρῦειν ἢ ἰστᾶναι τὸν λέοντα, δηλονότι τὸν λέοντα τοῦ Ἁγίου Μάρκου, σημαίαν τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας, ἐξ οὗ παρήχθη ἡ λέξις πανταλόνι, pianta-leone.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν, G.

16. Ὅτε οἱ Ἀθηναῖοι ἠττήθησαν εἰς τὰς Συρακούσας, καὶ χιλιάδες αἰχμαλώτων ὑπέκυψαν εἰς τὸν ζυγὸν τοῦ πολέμου, ἠλευθερώθησαν διὰ τῆς Ἀττικῆς μούσης (1), τῆς ὁποίας τὰ ἄσματα τοῖς ἐχρησίμευσαν ὡς λύτρα μακρὰν τῆς πατρίδος των. Ἴδετε! ἐνῶ ἄδουσι τὸν τραγικὸν ὕμνον, τὸ ἄρμα τοῦ ἐκπεπληγμένου νικητοῦ ἴσταται, τὰ ἠνία καὶ ἡ ἀνωφελῆς μάχαιρα ἐκπίπτουσι τῶν χειρῶν του· λύει τὰ δεσμὰ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τοὺς λέγει νὰ γνωρίζωσι χάριν εἰς τὸν ποιητὴν, εἰς τοὺς στοίχους τοῦ ὁποίου ὀφείλουσι τὴν ἀπελευθέρωσίν των.

17. Οὕτως, ὦ Βενετία, καὶ ἐὰν δὲν εἶχες ἄλλα ἰσχυρώτερα δικαιώματα, καὶ ἐὰν οἱ ἱστορικοὶ θρίαμβοῖ σου λησμονηθῶσιν, οὕτως ἡ μνήμη τοῦ θεοῦ ἀοιδοῦ σου, καὶ ὁ διὰ τὸν Τάσσον ἔρως σου, ὄφειλον νὰ διαβρῆξωσι τὰ δεσμὰ μὲ τὰ ὁποῖα οἱ τύραννοι σ' ἐδέσμευσαν. Αἱ συμφοραὶ σου ἔπρεπε νὰ προξενῶσιν αἴσχος εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ ἔθνη, πρὸ πάντων δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν! Εἶναι πρέπον, ὦ σὺ βασίλισσα τοῦ Ὀκεανοῦ, νὰ ἐγκαταλίπῃς τὰ τέκνα τοῦ Ὀκεανοῦ; ἡ πτώσις τῆς Βενετίας ἄς σὲ κάμῃ νὰ σκεφθῆς περὶ τῆς ἰδικῆς σου, μ' ὅλα τὰ πλευστὰ φρούριά σου.

18. Ἠγάπησα τὴν Βενετίαν ἐκ τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου. Ἦτο δι' ἐμέ ἡ μαγεύουσα τὴν καρδίαν μου πόλις, ἐγειρομένη ἐκ τῶν κυμάτων ὡς πολλαὶ ὑδάτιναι στῆλαι, ὡς θαλάσσιον ἀνάκτορον, ἐνδιαίτημα τῆς χαρᾶς καὶ τόπος συνεντεύξεως τοῦ πλούτου. Ὁ Ὄτουαῖης, ὁ Ρατκλίφφης, ὁ Σχίλλερος, ὁ Σαξπηρρος (2), εἶχον χαράξει τὴν εἰκόνα τῆς ἐπὶ τοῦ νοός

(1) Ἀνάγνωθι ταύτην τὴν ἱστορίαν ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχου βίβῃ τοῦ Νικίου.

(2) Ἡ σωθεῖσα Βενετία, τὰ μυστήρια τοῦ Οὐδόλφ

μου· καί τοι δὲ ὅτε εἶδον αὐτὴν τὴν εὖρον πόλιν τοῦ πένθους, δὲν ἔπαυσα ὅμως τοῦ νὰ τὴν ἀγαπῶ· ἴσως μοὶ εἶναι ἔτι προσφιλεστέρα ἕνεκα τῶν δυστυχημάτων της παρὰ ἂν τὴν ἐβλεπον ἐν τῇ δόξῃ της, ὅτε ἦτον ἡ ἀγέρωχος βασίλισσα τοῦ Ἀδρία, ἡ θαυμασιωτάτη καὶ μεγαλοπρεπεστάτη πόλις τοῦ κόσμου.

19. Δύναμαι νὰ κατοικήσω τὴν Βενετιάν μὲ τὸ παρελθόν, μολονότι καὶ ἡ παροῦσα κατάστασις της, εἶναι ἱκανὴ νὰ τέρψη τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὰς σκέψεις καὶ τὴν μελαγχολίαν τοῦ ξένου· ἴσως δὲ εὐρίσκω ἐν αὐτῇ πλειότερον παρ' ὅσον ἐζήτουν ἢ ἠλπίζον νὰ εὕρω ὧ Βενετία! πολλαὶ τῶν εὐτυχεστάτων στιγμῶν τοῦ βίου μου ἔλαβον τὴν χροιάν των παρὰ σοῦ· ἂν δὲν ὑπῆρχον τοιαῦται στιγμαὶ καὶ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα οὔτε ὁ χρόνος δύναται νὰ νεκρώσῃ, οὔτε ἡ λύπη νὰ ἐξαφανίσῃ, τὰ αἰσθήματά μου ἤθελον εἶναι ἤδη ψυχρὰ καὶ νεκρά.

20. Εἰς τὰς Ἄλπεις, αἱ ὑψηλότεραι καὶ πλεον πυκνόφυλλοι ἐλάται (1) φύονται κατὰ προτίμησιν ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ πλεον ἀσκεπάστων βράχων. Αἱ ρίζαι των τρέφονται ὑπὸ τὰς ἀγόνους πέτρας, καὶ οὐδὲν στρῶμα γῆς τὰς ὑποστηρίζει κατὰ τῶν ὀρητικῶν θυελλῶν αἴτινες προσβάλλουσι τὰς ῥάχεις τῶν ὀρέων· οἱ ἀειθαλεῖς κορμοὶ των ἀνθίστανται ὑπερηφάνως κατὰ τῆς ὠρουμένης καταιγίδος, καὶ ὑψοῦνται

φου, ὁ Γόης ἢ ὁ Ἀρμένιος, ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας, ὁ Ὀθελλος.

(1) Εἰς τὸ ἀγγλικὸν κείμενον ὑπάρχει ἡ λέξις tannen, πληθυντικὸν τοῦ tanne, εἶδος ἐλατῶν ἰδιαζουσῶν εἰς τὰς Ἄλπεις. Φύονται μόνον εἰς τὰ πλεον πετρώδη μέρη, ὅπου μόλις εὐρίσκεται γῆ ἱκανὴ πρὸς τροφήν τῶν ριζῶν των. Εἰς τοιαῦτα μέρη φθάνουσιν εἰς ἄψος εἰς τὸ ὅποιον οὐδὲν ἄλλο ὄρεινόν δένδρον φθάνει.

ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὕψος ἄξιον τῆς ἀποτόμου ἀκρω-
ρείας τῆς ὁποίας ὁ σκληρὸς γρανίτης ἐχρησίμευσεν
ὡς τόπος γεννήσεως καὶ κοιτῆς εἰς ἐκείνους τοὺς γί-
γαντας τοῦ δάσους· οὕτω φύεται καὶ αὐξάνει ἡ γεν-
ναία ψυχὴ.

21. Ἡ ζωὴ καὶ ἡ λύπη ρίπτει βαθείας ρίζας πρὸ
πάντων εἰς τὰς μονήρεις καὶ ἐρήμους καρδίας· ἡ
κάμηλος βαστάζει ἀγογγύστως τοὺς βαρυτάτους φόρ-
τους, καὶ ὁ λύκος ἀποθνήσκει ἐν σιγῇ. Τοιαῦτα πα-
ραδείγματα μᾶς ἐδόθησαν πρὸς διδασκαλίαν μας. Ἐὰν
ἄγρια καὶ ἀγενοῦς φύσεως ζῶα ὑποφέρουσι τὰ δεινά των
μετὰ καρτερίας, δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς, οἵτινες ἐπλάσθη-
μεν ἐξ εὐγενεστεροῦ πηλοῦ, ν' ἀνθεξώμεν εἰς τὰ
δεινά τοῦ βίου, ὁ ὁποῖος παρέρχεται ὡς μία μόνη
ἡμέρα.

22. Πᾶσα θλίψις καταστρέφει ἢ καταστρέφεται
ὑπ' ἐκείνου τὸν ὁποῖον προσβάλλει. Ὑπάρχουσιν ἄν-
θρωποὶ τινες, οἱ ὁποῖοι ἐμψυχούμενοι ὑπὸ νέας τινος
ἐλπίδος, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὴν πρώτην θέσιν των,
καὶ ἐπανέρχονται μετὰ ζήλου εἰς τὰ πρῶτα σχέδιά
των, ὁμοιάζοντες τὸ ἔντομον τὸ ὁποῖον ἀνανεώνει τὸ
ὑπ' ἐχθρικῆς χειρὸς σχισθὲν ὕφασμά του· ἄλλοι, κύ-
πτοντες ταπεινῶς τὸν αὐχένα, γίνονται θύματα προῶ-
ρου γήρατος, μαραίνονται πρὸ τοῦ καιροῦ των, καὶ
ἀπόλλυνται μετὰ τοῦ καλάμου ἐφ' οὗ στηρίζονται·
ἄλλοι τέλος ἐπικαλοῦνται τὴν ἀντίληψιν τῆς θρη-
σκείας, ἢ καταφεύγουσιν εἰς τὴν ἐργασίαν, τὸν πό-
λεμον, τὴν ἀρετὴν ἢ τὸ ἐγκλημα, καθόσον αἱ ψυχαὶ
των ἐποιήθησαν κατάλληλοι πρὸς ὕψωσιν ἢ ταπεινώσιν.

23. Ἀλλὰ μάτην ὁ ἄνθρωπος προσπαθεῖ νὰ δα-
μάσῃ τὰς θλίψεις του, αἱ πληγαὶ των ἀφίνουσιν ἐν
ἡμῖν ἔχθος, ὅμοιον μὲ τὸ κέντρον σκορπίου, μὴλις

φαινόμενον, ἀλλὰ πεποτισμένον μὲ δηλητήριοιον τὸ ὁποῖον ἀεὶποτε ἀνανεοῦται· τὰ πλέον ἑλαφρὰ αἷτια δύνανται νὰ ἐπιβρίψωσιν εἰς τὴν καρδίαν τὸ σκληρὸν βᾶρος τοῦ ὁποίου ἤθελε ν' ἀπαλλαχθῆ διὰ παντός· ἀπροσδόκητος ἦχος, μελωδικὸς τόνος μουσικῆς, θερινὴ ἢ ἑαρινὴ ἑσπέρα, ἐν ἄνθος, ὁ ἀνεμος, ἡ θάλασσα, δύνανται ν' ἀνοίξωσι πάλιν τὰς πληγὰς μας, καὶ νὰ κλονήσωσι τὴν ἠλεκτρικὴν ἄλυσιν ἢ ὁποία μᾶς περιστοιχίζει μὲ τοὺς ἀοράτους κρῖκους της.

24. Ποῖον εἶναι τὸ κρύφιον αἷτιον τούτου; Τὸ ἀγνοοῦμεν· καὶ μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξιχνιάσωμεν μέχρι τοῦ νέφους τοῦ τοῦτον τὸν προσβάλλοντα αἴφνης τὴν ψυχὴν μας κεραυνόν· αἰσθανόμεθα μόνον τὰ νέα κτυπήματά του, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξαλείψωμεν τὸ μέλαν καὶ ὀδυνηρὸν ἔχνος, τὸ ὁποῖον ἀφίνει κατόπιν του, καὶ τὸ ὁποῖον, ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκειωτέρων ἀντικειμένων μας, μᾶς ἐμφανίζει φάσματα τὰ ὁποῖα οὐδεὶς ἐξορκισμὸς δύνανται ν' ἀποδιώξῃ, ἦτοι τὰς ψυχρὰς καρδίας, τοὺς ἀπίστους, ἴσως τοὺς νεκροὺς, ἐκείνους τοὺς ὁποίους θρηνοῦμεν, ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἠγαπῶμεν καὶ ἀπωλέσαμεν, τέλος πλείστους ἄλλους· καὶ ὅμως ὅλοι οὗτοι εἶναι ἀκόμη ὀλίγοι!

25. Ἄλλ' ἡ ψυχὴ μου πλανᾶται· τὴν ἀνακαλῶ ἵνα μελετήσῃ ἐν τούτῳ τῷ πεπτωκότι τόπῳ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἴσταμαι ὡς ζῶν ἐρείπιον ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρείπιων· ζητῶ ν' ἀνιχνεύσω τὰ λείψανα κατεστραμμένων βασιλείων καὶ τὸ ἐξαφανισθὲν μεγαλεῖον χώρας, ἢ ὁποία ἦτο τόσον κραταιὰ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς δόξης της, ἢ ὁποία θέλει εἶναι πάντοτε ὁ τόπος τὸν ὁποῖον ἡ φύσις ἐξέλεξεν ἵνα πλάσῃ μὲ τὰς οὐρανίας χειρὰς της τὸν τύπον τῶν ἡρώων καὶ τῶν ἐλευθέρων

ἀνδρῶν, τοῦ κάλλους καὶ τῆς ἀνδρείας, τῶν κυριαρχῶν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης,

26. τὴν δημοκρατίαν τῶν βασιλείων, τοὺς πολίτας τῆς Ῥώμης! Ἐκτοτε, ὦ ὠραία Ἰταλία, ἦσο πάντοτε καὶ εἶσαι εἰσέτι ὁ κῆπος τοῦ κόσμου, ἐνδιαίτημα κοσμηθὲν ὑπὸ τῆς τέχνης καὶ τῆς φύσεως. Μολονότι δὲ σήμερον δὲν εἶσαι εἰμὴ μίᾳ ἔρημος ὡς πρὸς τὴν ἀρχαίαν κατάστασίν σου, ποῖος ἄλλος τόπος δύναται ἔτι καὶ νῦν νὰ διαφιλονεικήσῃ μὲ ἀεὶ τὰ πρωτεῖα τῶν θελγήτρων; καὶ αὐτὰ τὰ ἄγρια χάρτα σου εἶναι ὠραία, καὶ αἱ ἀγονώτεραι γαῖαι σου εἶναι πλουσιώτεροι τῶν εὐφορωτέρων γαιῶν τῶν ἄλλων χωρῶν. Ἡ πτώσις σου εἶναι τρόπαιον τῆς δόξης, τὰ δὲ καλύπτοντά σε ἐρείπια κοσμοῦνται μὲ χάριν, ἢ ὅποια δὲν δύναται νὰ σοὶ ἀφαιρεθῇ.

27. Ἡ σελήνη ἀνέτειλε καὶ ὅμως δὲν εἶναι νύξ· αἱ τελευταῖαι ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου μερίζονται μετ' αὐτῆς τὴν λάμψιν τοῦ οὐρανοῦ. Θάλασσα φωτὸς διαχέεται ἐπὶ τῶν κυανῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων Φριούλη· ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς καὶ ἀνέφελος, ἀλλ' εἶναι πεποικιλιμένος μὲ μυρία χρώματα, ὡς νὰ ἔμελλε νὰ τὰ συγκεντρώσῃ καὶ νὰ σχηματίσῃ μίαν μεγάλην Ἴριν πρὸς δυσμὰς, ὅπου ἡ λήγουσα ἡμέρα ἐνοῦται μετὰ τῆς αἰωνιότητος, ἐνῶ εἰς τὸ ἀπέναντι μέρος ἡ ὠχρὰ μὴν τῆς Ἀρτέμιδος πλέει εἰς τὴν κυανῆν θάλασσαν τοῦ αἰθέρος, ὡς νῆσος τῶν μακάρων.

28. Εἰς μόνος ἀστὴρ λάμπει πλησίαν τῆς καὶ βασιλεύει μετὰ τῆς σελήνης ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως θόλου τῶν οὐρανῶν (1). ἀλλ' αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες φωτίζουν

(1) Αὕτη ἡ περιγραφή ἴσως φανῇ φαντασιώδης ἢ ὑπερβολικὴ εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι οὐδέποτε εἶδον τὸν οὐρανὸν τῆς Ἰταλίας ἢ τὸν

εἰσέτι τὰς ὑψηλὰς Ἀλπεις τῆς Ραιτίας, ὡσάν ἡ ἡμέρα νὰ μὴ θέλη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν νύκτα, με-
χριστοῦ ἢ φύσις ἀπαιτήσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων
της. Τὰ ἠνωμένα χρώματά των δίδουσιν εἰς τὰ ὕδατα
τοῦ Βρέντα τὴν χροιάν πορφύρας ἀρτιγενοῦς ῥόδου.
Ὡς ὅταν τοιαῦτα ῥόδα ἀντανακλῶνται ἐντὸς ποτα-
μοῦ, οὕτως ὁ οὐρανὸς κατοπτρίζεται εἰς ταῦτα τὰ
γαληνὰ ὕδατα καὶ μεταδίδει εἰς αὐτὰ τὸ λαμπρὸν
χρῶμά του.

29. Ὅλα τὰ μαγικὰ χρώματα, ἀπὸ τῶν λαμπρῶν
ἀκτίνων τοῦ δύνοντος ἡλίου μέχρι τοῦ ὠχροῦ φωτός
τῶν ἀστέρων ἐμφανίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν
ὕδατων. Ἄλλ' ἤδη ἡ σκηνὴ μετεβλήθη ὡγρά σκιά
ἔρριψε τὸν μανδύαν της ἐπὶ τῶν ὀρέων. Ἡ ἡμέρα
ὑποχωρεῖ ὡς ὁ δελφίν ὁ ὁποῖος ὀλίγον πρὶν ἐκ-
πνεύσῃ λαμβάνει νέα καὶ λαμπρὰ χρώματα. Τετέ-
λεσται· πανταχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ ἀμυδρὰ χροιά τῆς
σκιᾶς.

30. Ποῖον εἶναι ἐκεῖνο τὸ μνημεῖον τὸ ὁποῖον
βλέπω εἰς τὴν Ἀρκουάν, καὶ τὸ ὁποῖον ἴσταται ἐπὶ
τεσσάρων στηλῶν; Εἶναι σαρκοφάγος εἰς τὸν ὁποῖον
κεινται τὰ λείψανα τοῦ ἐραστοῦ τῆς Λώρας. Ἐδῶ
ἔρχονται οἱ ἐρασταὶ τῶν μελωδικῶν ἀσμάτων τοῦ
Πετράρχου, οἱ λάτρεις τοῦ πνεύματός του. Ἐγεν-
νήθη ἵνα δώσῃ γλῶσσαν εἰς τὴν πατρίδα του, καὶ ἵνα
ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τοῦ ζυγοῦ τῶν βαρβάρων δυναστῶν
της. Ποτίζων μὲ τὰ μελωδικὰ δάκρυά του τὸ δένδρον,
τὸ ὁποῖον φέρει ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ του τὸ ὄνομα τῆς

τῆς Ἀνατολῆς. Ἐν τούτοις δίδω ἐνταῦθα τὴν ἀκριβῆ ἀπεικόνισιν
μιας ἐσπέρας τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, τὴν ὁποίαν εἶδον εἰς μίαν τῶν
συχνῶν ἐκδρομῶν μου ἐπὶ τῶν ἄχθων τοῦ Βρέντα (18 Αὐγούστου).

ἐρωμένης του, συνέθεσε τούς στίχους διὰ τῶν ὁποίων ἀπεθανάτισε τὸ ὄνομά του (1).

31. Τὰ λείψανά του κεῖνται εἰς τὴν Ἀρκουάν, κώμην κειμένην ἐν τῷ μέσῳ ὁρέων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπέρασε τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του (2). Μετὰ δικαίας ὑπερφηφανείας οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρκουᾶς ἐπιδεικνύουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ξένων τὸ οἶκημα καὶ τὸ μνημεῖόν του ἀμφότερα εἶναι ἀφελῆ, ἀλλ' εἰς τὴν ἀφέλειάν των ἐνυπάρχει ὕψος ἐμποιοῦν αἰσθημα μᾶλλον ἀρμόζον εἰς τὰ ποιήματά του παρὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἤθελεν ἐμποιοῖσαι πυραμῖς, ἐγερθεῖσα ἐπὶ τοῦ τάφου του (3).

32. Τὸ εἰρηνικὸν πολίχνιον τὸ ὅποιον εἶχεν ἐκλέξει ὡς τόπον τῆς διαμονῆς του εἶναι ἐν ἐξ ἐκείνων

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν II.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν I.

(3) « Ἐκτίσα, ἐν τῷ μέσῳ τῶν Εὐγαναίων ὁρέων, μικρὰν ἀλλ' ὑπερπῆ οἰκίαν ἑλπίζω νὰ περάσω ἐκεῖ τὰς ὑπολοίπους ἡμέρας τοῦ βίου μου, σκεπτόμενος ἀδιακόπως περὶ τῶν τεθνεώτων ἢ ἀπόντων φίλων μου ». Μεταξὺ τῶν ἔτι ζώντων φίλων του, εὐρίσκετο ὁ Βοκκάκιος, τοῦ ὁποίου οὕτω μνεῖαν ποιεῖται ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ: — « Κληροδοτῶ εἰς τὸν Δὸν Ἰωάννην ἐκ Κερτάλδου, ἴν' ἀγοράσῃ χειμερινὴν ἐσθῆτα, τῆς ὁποίας ἔχει χρειαὴν ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ αὐτοῦ, πεντήκοντα χρυσᾶ φλωρίνια τῇ ἀληθείᾳ ταῦτα εἶναι ὀλίγιστα διὰ τόσον μέγαν ἄνδρα ». Ὅτε οἱ Βενετοὶ ἐνέβαλον εἰς τὴν χώραν, ὁ Πιτράρχης ἠτοιμάσθη πρὸς φυγὴν. « Γράψατε τὸ ὄνομά σας ἐπὶ τῆς θύρας », τῷ εἶπέ τις τῶν φίλων, « καὶ δὲν θὰ ἔχετε οὐδένα φόβον ». — « Περὶ τούτου οὐδεμίαν ἐγγύησιν ἔχω », εἶπεν ὁ Πιτράρχης, καὶ ἔφυγε μετὰ τῶν βιβλίων του εἰς τὸ Πατάδιον. Ἐκληροδοτήσῃ τὰ βιβλία του εἰς τὴν δημοκρατίαν τῆς Βενετίας, οὕτως ὑποθέμενος ἐφόπον πνα τὰ θεμέλια τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἀγίου Μάρκου· ἀλλὰ εἰς βιβλία του δὲν ὑπάρχουσι πλέον. Μία εἰκὼν τῆς Παναγίας εἰκονισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Γιόττου, καὶ κληροδοτηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τὸν Φραγκίσκον Καρράραν, διατηρεῖται εἰσέτι ἐν τῇ μητροπόλει τοῦ Παταβίου.

τῶν μερῶν τὰ ὅποια φαίνονται προωρισμένα δι' ἀνθρώπους ἀηδιάσαντας τὴν θνητὴν ὑπαρξίντων, καὶ οἱ ὅποιοι, ψευσθέντες τῶν ἐλπίδωντων, ἐζήτησαν καταφύγιον ὑπὸ τὴν πυκνὴν σκιὰν πρασίνου λόφου· ἐκεῖθεν μόλις φαίνονται μακρόθεν αἱ θορυβῶδεις πόλεις αἱ ὅποια δὲν δύνανται πλέον νὰ δελεάσωσι τὰς μεταδιδαχθείσας καρδίας των. Ἡ λάμπις τοῦ λαμπροῦ ἡλίου χρησιμεύει δι' αὐτοὺς ἀντιέορτῆς.

33. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι τέρπονται θεωροῦντες τὰ ὄρη, τὰ δάση, τὰ ἄνθη καὶ τὴν λάμπιν τῆς ἡμέρας ἀντανακλωμένην εἰς τὰ μελωδικῶς κελαρύζοντα ὕδατα, ἐπὶ τῶν θελκτικῶν ὄχθων τῶν ὁποίων διέρχονται λεληθότως τὰς ταχυδρομούσας ὥρας, καὶ περῶσιν ἡμέρας καθαρὰς ὡς τὰ πρὸ τῶν ποδῶντων διαυγῆ ὕδατα, παραδιδόμενοι εἰς τερψίθυμον ἄνεσιν ὁμοιάζουσαν κατὰ τι πρὸς τὴν ὀκνηρίαν, ἀλλ' ἔχουσαν οὐχ ἥττον τὴν φιλοσοφίαν της. Ἐὰν ἐν τῇ κοινωνίᾳ μανθάνωμεν νὰ ζῶμεν, μόνον ἐν τῇ μοναξίᾳ πρέπει νὰ μάθωμεν πῶς ν' ἀποθάνωμεν. Διότι ἐν αὐτῇ δὲν ὑπάρχουσι κόλακες, ἡ δὲ ματαιότης δὲν ἔρχεται νὰ μᾶς συνδράμῃ μὲ τὰς δολίαις εἰσηγήσεις της. Ὁ ἄνθρωπος, εὐρισκόμενος μόνος, παλαίει μετὰ τοῦ Θεοῦ του·

34. — ἢ ἴσως μετὰ τῶν δαιμόνων (1) οἱ ὅποιοι κηρύττουσιν ὀλέθριον πόλεμον κατὰ τῶν ἀρίστων ἰδεῶν μας, καὶ προσπαθοῦσι νὰ ἀρπάσωσιν ἐκείνας τὰς μελαγχολικὰς καρδίας αἱ ὅποια, οὔσαι ἀλλόκοτοι ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, ἠγάπησαν πάντοτε νὰ διαμένωσιν

(1) Εἶναι τόσον πιθανὸν ὅτι μαχόμεθα πρὸς τοὺς δαίμονας, ὅσον πρὸς τὰς ἀρίστας τῶν ἰδεῶν μας. Ὁ Σατανᾶς ἐξελέξατο ἔρημον τόπον ἵνα πειράσῃ τὸν Σωτῆρά μας· ὁ δὲ ἡμέτερος ἐπὶ ἀγνότητι καὶ σωφροσύνῃ διακρινόμενος Ἰωάννης Λόγκκιος προέκρινε τὴν παύσιν ἀθῶου παιδὸς ἀπὸ τῆν ὀλοσχερῇ μόνωσιν.

ἐν τῷ σκότει καὶ ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ. Οἱ ἔχοντες τοιαύτην καρδίαν, νομίζοντες ὅτι εἶναι προωρισμένοι δι' ἀτελευτήτους βασάνους, φαντάζονται τὸν ἥλιον αἱματόβαπτον· ἢ γῆ εἶναι δι' αὐτοὺς εὐρύς τάφος, ὁ δὲ τάφος, κόλασις· ἢ φαντασία των ὑπεραυξάνει ἔτι μᾶλλον τὰς βασάνους καὶ τὴν φρίκην καὶ αὐτοῦ τοῦ ἄδου.

35. Ὡ Φερρῶρα! ἡ χλόη φύεται παρὰ τὰς εὐρείας ἀγυιάς σου, ἡ συμμετρία τῶν ὁποίων ἐμφαίνει ὅτι δὲν προωρίσθησαν πρὸς ἐρημίαν· ἤθελέ τις εἰπεῖν ὅτι ἡ κατάρρα ἐνετυπώθη ἐπὶ τοῦ ἐνδαιτήματος τῶν κυριαρχῶν σου· ἐπὶ ἓνα αἰῶνα, εἰς τὰ ἀκμαῖα τείχη σου οἱ ἡγεμόνες τῆς ἀρχαίας οἰκογενείας τῶν Ἑστών, γινόμενοι ἐναλλάξ τύραννοι ἢ προστάται (κατὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν μικρῶν δυνάμεων), τῶν ἐστεμμένων μὲ τὴν δάφνην τὴν ὁποίαν μόνον τὸ μέτωπον τοῦ Δάντου εἶχε φέρει πρὸ αὐτῶν.

36. Ὁ Τάσσοσ περιποιεῖ αὐτοῖς δόξαν ἅμα καὶ ὄνειδος! Ἀκούσατε τὴν ἀρμονίαν τῶν ἀσμάτωντου! Παρατηρήσατε τὴν σκοτεινὴν φυλακὴν τὴν ὁποίαν ὁ Ἄλφόνσοσ ἔδωκεν ὡς κατοικίαν εἰς τὸν ποιητὴν του! Ἴδετε πόσον ἀκριβὰ ἐπλήρωσεν ὁ Ἐτορκουάτοσ διὰ τὴν δόξαντου! Ὁ ἄθλιος δεσπότησ δὲν ἠδυνήθη γὰρ σβέση τὸ θεῖον πῦρ τῶν μουσῶν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὑβρισθείσῃ ψυχῇ, τὴν ὁποίαν ματαίως ἐζήτησε ν' ἀναμίξη μετὰ τῶν μανικῶν ἐντὸς ἀληθοῦσ ἄδου. Αἱ ἀκτῖνες τῆσ δόξησ του διέλυσαν ὅλα τὰ περικυκλώσαντα αὐτὸν νέφη.

37. Τὸ ὄνομά του θέλει προκαλεῖ αἰωνίως τὰ δάκρυα, καὶ θέλει εἶναι ἀθάνατον, ἐνῶ τὸ ἰδικόνσου, ὦ Ἄλφόνσε, ἤθελε καταδικασθῆ εἰς τὴν λήθην, καὶ ἤθελε μείνει τεθαμμένον εἰς τὴν ποταπὴν κόνιν, ἢ

ὅποια εἶναι τὸ μόνον ἐπιζήσαν λείψανον ἐκ τῆς ὑπεροπτικῆς γενεᾶς σου, ἐὰν δὲν ἐσχημάτιζες ἐν τῇ ἀλύσει τῶν δυστυχιῶν τοῦ Τάσσου κρίκον ὁ ὁποῖος μᾶς ἀναγκάζει νὰ ἐνθυμώμεθα τὴν ἐλεεινὴν σκληρότητα σου, καὶ νὰ προφέρωμεν τὸ ὄνομά σου μετὰ περιφρονησεως. Τί εἶσαι σήμερον, γεγυμνωμένος τῆς πομπῆς ἣτις σὲ περιέβαλλεν ἐπὶ τοῦ θρόνου; Ἐὰν ἐγενῶσο εἰς πᾶσαν ἄλλην κοινωνικὴν τάξιν, μόλις ἤθελες εἶσαι ἄξιος νὰ ὑπηρετῆς ὡς δοῦλος ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον κατέτρεξας.

38. Σὺ μὲν, γεννηθεὶς ἵνα τρώγῃς, ἵνα περιφρονῆσαι καὶ ἔπειτα ἵνα ἀποθάνῃς ὁμοῖος μὲ τὰ πρὸς σφαγὴν προωρισμένα εὐτελεῖ ζωᾶ, ἀπὸ τὰ ὅποια διέφερεις μόνον καθότι ἔπινες εἰς πλουσιώτερον ἀρδάνιον καὶ ἔτρωγες εἰς μεγαλητέραν φάτνην, ἐκεῖνος δὲ, ἔχων τὸ ἀκτινοβόλον στέμμα τῆς δόξης περὶ τὸ ἐρρύσσωμένον ἐκ τῶν σκέψεων μέτωπόν του, ἔλαμπε τότε καὶ λάμπει εἰσέτι ἐνώπιον ὄλων τῶν ἐχθρῶν του, ἐνώπιον τῆς Κρουσκανῆς συμμορίας, καὶ ἐκεῖνου τοῦ Βοαλῶ (1), ὁ ὁποῖος ἐβλεπε μὲ φθονερὸν μῖσος πᾶν ξένον ἄσμα τὸ ὁποῖον ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ αἰσχος εἰς τὴν παράφωνον λύραν τῆς πατρίδος του, τῆς ὁποίας ὄλοι οἱ ὀξεῖς ἤχοι πληγόνουσι τὸ οὖς ἢ φέρουσι νάρκην διὰ τῆς μονοτονίας των.

39. Εἰρήνη εἰς τὴν ἀδικηθεῖσαν σκιὰν τοῦ Τορκουάτου! ἡ μοῖρά του τὸν κετεδίκασε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς σκοπὸς εἰς τὰ φαρμακερὰ βέλη τοῦ μίσους διαρκούσης τῆς ζωῆς καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἄλλ' οὐδὲν ἐξ ὄλων τῶν κατ' αὐτοῦ ἐκτοξευθέντων βελῶν ἔτυχεν αὐτοῦ. Ὡ σὺ, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ποιητῆς τῆς

(1) Ἴδε τὸ παράφρημα, σημείωσιν I.

νεωτέρας Εὐρώπης ἠδυνήθη εἰσέτι νὰ ὑπερβῇ! πᾶν ἔτος ἀνανεοῖ μυριάδας κατοίκων τῆς γῆς· πόσον χρόνον ἀκόμη τὰ κύματα τῶν γενεῶν θέλουσι διαδεχθῆ ἄλληλα χωρὶς νὰ δυνηθῶσι νὰ παραγάγωσι πνεῦμα ὁμοιον μὲ τὸ ἰδικόν σου! Καὶ ἂν ὄλαι αἱ ἀκτῖνες τῆς δόξης τῶν ποιητῶν μας, συγκεντρωθεῖσαι, σοὶ ἀντιταχθῶσι, πάλιν δὲν ἤθελον δυνηθῆ νὰ σχηματίσωσιν ἥλιον ἄξιον νὰ παραβληθῆ μὲ τὴν δόξαν σου.

40. Ἄλλ' ὅσον μέγας καὶ ἂν ἦσαι εὖρες ἀντιπάλους ἐν τοῖς προκατόχοις σου, τοὺς ἀοιδούς τοῦ Ἄδου καὶ τῆς Ἱπποτείας. Ὁ πρῶτος, Τυρρῆνός Ὀμηρος, ἐποίησε τὴν Θεῖαν Κωμωδίαν· ὁ δεύτερος, ἐφάμιλλος τοῦ Φλωρεντινοῦ, ὁ Οὐάλτερ Σκῳττος τῆς μεσημβρίας, εἶναι ἐκεῖνος ὁ ποιητὴς τοῦ ὁποῖου ἡ μαγικὴ γραφίς ἐπλασε νέον κόσμον, καὶ, ὡς ὁ Ἀριόστος τοῦ Βορρᾶ, ἐξύμνησε τὸν ἔρωτα, τὰς ὠραίας, τὴν μυθιστορίαν, καὶ τ' ἀνδραγαθήματα τῶν ἵπποτων.

41. Κεραυνὸς ἀπέσπασε τὴν πλαστὴν ἐκ αἰδήρου δάφνην ἣτις ἔστεφε τὴν προτομὴν τοῦ Ἀριόστου (1), τὸ δὲ πῦρ τοῦ οὐρανοῦ δὲν ἦτον ἀδικον, διότι τὸ ἀληθὲς στέμμα τὸ ὁποῖον ἐπλεξαν αὐτῷ αἱ χεῖρες τῆς Δόξης (2) ἐσχηματίσθη ἐξ ἀθανάτου δά-

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Κ.

(2) Ὁ ἀέτος, ἡ φώκη, ἡ δάφνη καὶ ἡ λευκὴ ἄμπελος συμπεριλαμβάνοντο μεταξύ τῶν ἀσφαλεστάτων ἀλεξικεραυνῶν. Ὁ Ζεὺς ἐξέλεξε τὸν ἀέτον, ὁ Αὐγουστος Καῖσαρ τὴν φώκην, ὁ δὲ Τιβέριος οὐδέποτε ἔλειπε φέρων στέμμα ἐκ δάφνης ὅτε ὁ οὐρανὸς προεμῆνε καταιγίδα μετὰ βροντῆς. Ὅλαι αὗται αἱ δεισιδαιμονίαι δύνανται νὰ γίνωσι παραδεκταὶ ἄνευ χλευασμοῦ ὑπὸ τῶν κατοίκων χώρας ἐνθα εἰσέτι πιστεύονται αἱ μαγικαὶ ἰδιότητες τῆς λεπτοκαρυίνης ῥάβδου· ὁ δὲ ἀναγνώστης δὲν θέλει ἐκπλαγῆ μανθάνων ὅτι εἰς σχολιαστῆς του Σουετωνίου ἔλαβε τὸν κόπον ν' ἀναίρεση σπουδαίως τὰς ἀποδιδόμενας εἰς τὸ στέμμα τοῦ Τιβερίου ἰδιότητας, δι-

φνης, τὴν ὁποίαν οὐδείς κεραυνὸς δύναται νὰ προσβάλη· ἐκείνη δὲ ἡ τεχνητὴ δάρνη ἠτίμαζε μᾶλλον τὸ μέτωπον τοῦ μουσοφιλήτου ποιητοῦ· ἀλλ' ἐὰν ἡ δεισιδαιμονία λυπεῖ τινα τῶν θαυμαστῶν του, ἄς μάθη ὅτι ὁ κεραυνὸς (1) καθαγιάζει πᾶν ὅ,τι ἐγγίση, καὶ ὅτι αὕτη ἡ κεφαλὴ εἶναι διττῶς ἱερά.

42. ὦ Ἰταλία, Ἰταλία (2)! ἐπροικίσθης μὲ τὸ ὀλέθριον δῶρον τῆς ὠραιότητος, ἡ ὁποία ἐγινε διὰ σὲ πηγὴ παρόντων καὶ παρελθόντων δυστυχημάτων· ἡ λύπη καὶ τὸ αἶσχος κατηροτρῶσαν τὸ ἄλλοτε ἀκτινοβολοῦν πρόσωπόν σου, τὰ δὲ χρονικά σου ἐχαράχθησαν μὲ πυρίνους χαρακτῆρας. ὦ, ἔπρεπε νὰ πλασθῆς ἀπὸ τὴν φύσιν ὀλιγώτερον ὠραία ἢ πλειότερον ἀνδρεία διὰ νὰ ὑπερασπίζησαι τὰ δικαιώματά σου καὶ ν' ἀπωθῆς μακρὰν τοὺς ἀπειροπληθεῖς ληστὰς οἵτινες ἐρχονται ἵνα χύσωσι τὸ αἷμά σου καὶ λουσθῶσι εἰς τὰ δάκρυα τὰ ὁποῖα αἱ συμφοραὶ σου ἀποσπῶσιν ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν σου!

43. Τότε ἤθελες εἶσαι ἐπιφοβωτέρα· ἢ, ἐὰν ἦσο ὀλιγώτερον ὠραία καὶ ὀλιγώτερον πλουσία, ἤθελες εἶσαι ὀλιγώτερον ἐπίφθονος· ἤθελες γνωρίσει τὴν εὐτυχίαν καὶ δὲν ἤθελες θρηνεῖ ἔνεκα τῶν ὀλεθρίων θελγῆτρων σου. Δὲν ἤθελον κατακλύζει τότε τὴν ὠραίαν χώραν σου ἐκεῖνοι οἱ χεῖμαρροι τῶν στρατῶν οἱ ὁποῖοι ἀδιακόπως χύνονται ἀπὸ τῶν Ἄλπεων εἰς τὰς πεδιάδας σου, καὶ ἐκεῖνα τὰ ἄγρια καὶ καταστρε-

γούμενος ὅτι, ἔτη τινα πρὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔγραφε, μία δάφνη εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ τοῦ κεραυνοῦ ἐν Ῥώμῃ.

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν I.

(2) Αἱ δύο στροφαὶ 42 καὶ 43 μετεφράσθησαν, ἐκτὸς ἑνὸς ἢ δύο στίχων, ἐκ τῆς περιφῆμου φῶδης τοῦ Filicaja.

« Italia, Italia, o tu cui feo la sorte ».

πτικά στίφη τὰ ὁποῖα ἔρχονται ἵνα σβέσωσι τὴν δίψαν των εἰς τὰ αἵματηρὰ ὕδατα τοῦ Πάδου. Τότε δὲν ἤθελες ἐπικαλεῖσαι πλέον τὸ ξενικὸν ξίφος πρὸς ὀλεθρίαν ὑπεράσπισίν σου· τότε εἴτε νικηθῆς εἴτε νικήσης, δὲν ἤθελες γίνεσαι πλέον δούλη τῶν ὑπερασπιστῶν ἢ τῶν ἐχθρῶν σου.

44. Περιηγούμενος ἐν τῇ νεότητί μου, ἠκολούθησα τὸν δρόμον ἐκείνου τοῦ Ῥωμαίου, ὁ ὁποῖος ἦτο φίλος ἀθανάτου τέκνου τῆς Ῥώμης, τοῦ Κικέρωνος (1). οὐριος ἄνεμος ὤθει τὴν νῆά μου ἢ ὁποῖα ἐσχίζεν ἐλαφρῶς τὰ κύματα· εἶδον τὰ Μέγαρα ἔμπροσθέν μου· ὀπισθὲν μου ἦτον ἡ Αἴγινα, ἐκ τῶν δεξιῶν μου ὁ Πειραιεὺς, καὶ ἡ Κόρινθος ἐξ εὐωνύμων· ἤμην κεκλιμένος ἐπὶ τῆς πλώρας, καὶ, ὡς ὁ Σουλπίκιος, ἐθεώμην τὸ λυπηρὸν θέαμα τοσοῦτων ἐρειπίων.

45. Διότι ὁ χρόνος δὲν ἀνήγειρε ταῦτας τὰς καταστραφείσας πόλεις, ἀλλὰ μόνον παραπήγματα Βαρβάρων ἐκτίσθησαν ἐπὶ τῶν ἀμόρφων ἐρειπίων των· ταῦτα τὰ παραπήγματα αὐξάνουσιν ἐτι μᾶλλον τὴν ἐλθεινότητα τοῦ θεάματος, καὶ δίδουσι μεγαλητέραν

(1) Ἡ πρὸς τὸν Κικέρωνα περίφημος ἐπιστολὴ τοῦ Σερούιου Σουλπικίου, ἐπὶ τοῦ θανάτου τῆς θυγατρὸς του, περιέχει περιγραφὴν, ἀληθῆ ἔτι καὶ σήμερον, ὁδοῦ ἣν πολλάκις διήλθον ἐν Ἑλλάδι, διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης, εἰς διαφόρους περιοδείας.

« Κατὰ τὴν ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπιστοφὴν μου, ἐκπλεύσας τῆς Αἰγύπτου διὰ τὰ Μέγαρα, ἤρχισα νὰ θεωρῶ τὰς περικυκλούσας με χώρας. Ἡ Αἴγινα ἦτον ὀπισθὲν μου, τὰ Μέγαρα ἔμπροσθεν· εἶχον τὸν Πειραιᾶ ἐκ δεξιῶν, καὶ τὴν Κόρινθον ἐξ εὐωνύμων. Ὅλοι αὐταὶ αἱ πόλεις, ἄλλοτε περίφημοι καὶ ἀκμαῖαι, κεῖνται σήμερον καταστραμμένοι καὶ τεθαμμένοι ὑπὸ τὰ ἐρείπιά των. Εἰς τοῦτο τὸ θέαμα ἐγενόμην σύννοος καὶ εἶπον κατ' ἑμαυτόν: « Φεῦ, πόσον ἄθλιοι εἴμεθα! παραδιδόμεθα εἰς τὴν ἀπελπίσαν ὅταν ἀπολέσωμεν ἓνα τῶν φίλων μας, ἡμεῖς ὁ βίσις τῶν ὁποίων εἶναι τόσον βραχὺς, ἐνῶ τὰ ἐρείπια τῶν πόλεων κεῖνται ἀθρόα ἐνώπιόν μου.»

ἀξίαν εἰς τὰς τελευταίας ἀκτῖνας αἱ ὁποῖαι μένουσιν ἐκ τῆς ἐκλιπούσης λάμπειως αὐτῶν, καὶ εἰς τοὺς διεσχορπισμένους λίθους οἷτινας μαρτυροῦσαι τὴν ἀρχαίαν δύναμίν των.

Ὁ Ῥωμαῖος ἔβλεπε κατὰ τὴν ἐποχὴν του ἐκεῖνα τὰ λείψανα, ἐκεῖνους τοὺς τάφους τῶν πόλεων, οἱ ὁποῖοι ἐμπνέουσιν ἀλγεινοτάτην ἐκπληξίν· ἡ δὲ περιγραφή του, διασωθεῖσα μέχρις ἡμῶν, φέρει μεθ' ἑαυτῆς τὸ ἠθικὸν μάθημα τὸ ὁποῖον αὐτὸς εὔρεν εἰς ἐκείνην τὴν περιοδείαν του.

46. Ἐχω ἐνώπιόν μου ἐκείνην τὴν εὐγλωττον ἐπιστολήν! Πρὸς τὰς πόλεις τῶν ὁποίων τὴν πτῶσιν ἐθρήνει, καὶ τὰς ὁποίας εἶδον καγὼ ὀλοσχερῶς κατερηριμμένας, προσθέτω, φεῦ! τὸν ὄλεθρον τῆς ἰδίας πατρίδος του! Ναι, καὶ αὐτὴ ἡ Ῥώμη, ἡ κοσμοκράτειρα Ῥώμη, ἔκυψε τὸν αὐχένα της ὑπὸ τὴν καταγίδα· τὴν βλέπω κατακειμένην εἰς τὴν μέλαιναν κόριν τῶν ἐρειπίων της, καὶ πατῶ ὑπὸ τοὺς πόδας μου τὸν σκελετὸν τούτου τοῦ γίγαντος τῆς οἰκουμένης (1), καὶ τὰ λείψανα κράτους τοῦ ὁποίου ἡ τέφρα εἶναι εἰσέτι θερμή!

47. Ἐν τούτοις, ὦ Ἰταλία, ματαίως ἡ ἱστορία τῶν σφαλαμάτων σου ἐπαναλαμβάνεται ἀδιακόπως παρ' ὅλοις τοῖς ἔθνεσι· εἶσαι ἡ μήτηρ τῶν τεχνῶν, καθὼς ἦσο τὸ πάλαι μήτηρ τοῦ πολέμου· ὁ φοβερὸς βραχίων σου ἦτον ἄλλοτε φρουρὸς μας, καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι ὁδηγὸς μας· εἶσαι ἡ μήτηρ τῆς θρησκείας μας, οἱ δὲ λαοὶ γονυπετοῦντες πρὸ τῶν ποδῶν σου

(1) Ὁ Πόγγιος (Poggio) ἐκ τοῦ Καπιτωλίου λόφου, ῥίπτων τὰ βλέμματά του ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, ἐξεφώνησε τὰ ἀκλόουθα: «Ut nunc omni decore nudata, prostrata jacet, instar gigantei cadaveris corrupti atque undique exesi!

ζητοῦσι τὰς κλειδας τοῦ οὐρανοῦ! Ἡ Εὐρώπη μεταμελομένη διὰ τὴν μητροκτονίαν τῆς θέλει διαβρῆξει μίαν ἡμέραν τὰ δεσμά σου. Νομίζω ὅτι βλέπω ἤδη φεύγοντα μετὰ τρόμου τὰ στίφη τῶν βαρβάρων ἐξ ὧν αἱ πεδιάδες σου πληροῦνται· τοὺς ἀκούω ἐπικαλουμένους τὸ ἔλεός σου!

48. Ἄλλ' ὁ Ἄρνος μᾶς προσκαλεῖ εἰς τὰ ὠραῖα λευκὰ τεῖχη, ὅπου αἱ Ἀθῆναι τῆς Τυβέρηνιας διεγείρουσι τὸν θαυμασμόν τοῦ ξένου διὰ τὰ μαγικά ἀνάκτορά των· λόφοι κείμενοι ἐν εἴδει ἀμφιθεάτρου σχηματίζουν τὸν περίβολον τῆς Φλωρεντίας· οἱ στάχεις, αἱ ἄμπελοι καὶ οἱ ἐλαιῶνες δαφιλεύουσιν αὐτῇ τοὺς θησαυροὺς των· ἡ Ἀφθονία ἔχουσα τὸ κέρας τῆς Ἀμαλθείας τῇ προσμειδιᾷ. Ἐπὶ τῶν ὄχθων ἔνθα ὁ Ἄρνος ποτίζει μὲ χαράν του τὴν γόνιμον γῆν τῆς, ἡ νεωτέρα πολυτέλεια ἐγεννήθη ἐκ τοῦ ἐμπορίου· αἱ νεκραὶ ἐπιστῆμαι ἠγέρθησαν ἐκ τῶν τάφων των, καὶ ἀνεγεννήθησαν μετὰ νέας λαμπρότητος.

49. Ἐνταῦθα ἡ θεὰ τῆς Πάφου ὑπὸ τὴν μαρμαρίνην μορφήν τῆς πληροῖ τοὺς μὲν θεατὰς ἀπὸ ἔρωτα, τὸν δὲ περὶ αὐτὴν ἀέρα ἀπὸ τὴν λάμψιν τοῦ κάλλους τῆς (1). Τὰ ὄμματα τῶν θεατῶν θεῶνται ἀπλήστως τὴν θείαν μορφήν τῆς, τῆς ὁποίας ἡ ὄψις μᾶς μεταδίδει μέρος τῆς ἀθανασίας τῆς· τὸ κάλυμμα τοῦ οὐρανοῦ ἀναίρεται κατὰ τὸ ἥμισυ· μένοντες ἀκίνητοι ἐνώπιόν τῆς, θεωροῦμεν μετὰ θαυμασμοῦ τὸ σῶμα καὶ τοὺς χαρακτῆρας τοῦ προσώπου τῆς, καὶ κατανοοῦμεν τί δύναται νὰ κάμη ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποίου τὰ ἔργα ὑπερτεροῦσι τῶν τῆς φύσεως· ζηλοῦμεν τοὺς λάτρεις τῆς Ἀφροδίτης δι'

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημ. M.

ἐκείνο τὸ ἐνδόμυχον πῦρ τὸ ὁποῖον καθίστα τὴν φυγὴν τῶν ἱκανῶν νὰ πλάσῃσι καὶ νὰ ἐμφυχώσῃσι τοιαύτην θεότητα.

50. Βλέπομεν αὐτὴν ἐκστατικοί, καὶ ἀποστρέφομεν τὴν κεφαλὴν ἔκθαμβοι καὶ μεμεθυσμένοι ὑπὸ τοιοῦτου κάλλους, ἐνῶ ἡ καρδιά μας παραφέρεται πλήρης ἐνθουσιασμοῦ· δεδουλευμένοι ὡς αἰχμάλωτοι εἰς τὸ θριαμβευτικὸν ἄρμα τῆς τέχνης, δὲν θέλομεν ν' ἀπέλωμεν ἐκεῖθεν. Δὲν χρήζω λέξεων, οὔτε μεταίων ἐπαίνων, ὁποῖους μεταχειρίζονται οἱ φλύαροι ἔμποροι τῶν μαρμάρων, ἢ κομψῶν ἐκφράσεων, μὲ τὰς ὁποίας οἱ σχολαστικοὶ φενακίζουσι τοὺς μωρούς· ἐγὼ ἔχω ὀφθαλμούς, ἡ δὲ πάλλουσα καρδιά μου ἐπιβεβαιοῖ τὴν κρίσιν τοῦ Δαρδανίου ποιμένος.

51. Ὑπὸ τοιαύτην ἄρά γε μορφήν, ὧ Ἄφροδίτη, ἐνεφανίσθης εἰς τὸν Πάριν, καὶ εἰς τὸν μυριάκις εὐτυχέστερον Ἀγχίσην· ἡ ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητι τῆς θεότητός σου, ὡς ὅτε βλέπεις τὸν θεὸν τοῦ πολέμου γονυπετοῦντα πρὸ τῶν ποδῶν σου; Ὁ Ἄρης ἀτενίζει πρὸς τὸ πρόσωπόν σου ὡς πρὸς ἄστρον, καθήμενος ἐπὶ τῶν γονάτων σου, καὶ μὴ δυνάμενος ν' ἀποσπάσῃ τὰ βλέμματά του ἀπὸ σοῦ, τὰ ἐστιώμενα τοῖς οὐρανίοις θελγῆτροις σου (1), ἐνῶ ἐκ τῶν πορφυροχρῶν χειλέων σου ἐξέρχονται, ὡς ἐκ κάλπης, φλόγερά φιλήματα διαχεόμενα ἐπὶ τῶν βλεφάρων, τοῦ μετώπου καὶ τοῦ συσπυμένου στόματός του.

52. Πεφλογοισμένοι ἐκ τοῦ ἔρωτος καὶ σιωπηλοὶ, οἱ θεοὶ δὲν δύνανται νὰ εὕρωσιν ἐν τῇ θεότητί των ἐντελεστέραν εὐδαιμονίαν, οὔτε νὰ ἐκφράσωσιν ὅ,τι αἰσθάνονται· ὅθεν τότε γίνονται ὡς θνητοί. Ὑπάρ-

(1) Ὀφθαλμούς ἐστιᾶν.

. . . Atque oculos pascat uterque suos. Ovid. Amor. lib. II.

χουσιν ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου στιγμαὶ ἀντάξειοι τῶν ὑψηλοτέρων ἡδονῶν τοῦ Ὀλύμπου· ἀλλὰ τὸ βάρος τῆς γῆς πίπτει πάλιν εὐθύς ἐφ' ἡμῶν· δὲν πειράζει· δυνάμεθα νὰ ἀνακαλέσωμεν τὰς ὡς ὄνειρα παρελθούσας ἐκείνας στιγμάς, καὶ νὰ πλάσωμεν, ἐξ ὧσων ἠσθάνθημεν ἢ δυνάμεθα νὰ αἰσθανθῶμεν, πλάσματα ἀντάξια τοῦ ἀγάλματός σου, ὦ Κύρις· μορφὰς ὁμοίας μὲ τὰς τῶν Θεῶν.

53. Ἀφίνω εἰς τὴν σοφὴν γραφίδα τῶν εἰδημόνων, εἰς τοὺς καλλιτέχνας καὶ τοὺς μιμητὰς αὐτῶν, τὴν φροντίδα τοῦ νὰ μᾶς περιγράψωσι μὲ τὴν συνήθη φιλοκαλίαν των τὰς κομψὰς καμπὰς, τοὺς ἄβρους γύρους τούτου τοῦ ἐμφύχου μαρμάρου, νὰ μᾶς περιγράψωσι τέλος τὰ ἀπερίγραπτα. Ἄλλ' ἢ ἀκάθαρτος πνοή των ἄς μὴ ἀμαυρώσῃ τὴν στιλπνὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κρυσταλλοειδοῦς μαρμάρου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐγλύφθη τοῦτο τὸ ἀριστούργημα τῆς γλυπτικῆς, πιστὸν καὶ καθαρὸν κάτοπτρον τοῦ ἡδίστου ὀνείρου τὸ ὁποῖον κατέβη ποτε ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐν ἀνυψώσῃ τὴν ψυχὴν τοῦ σύννου θεατοῦ.

54. Ὁ ἱερός περίβολος τοῦ Ἁγίου Σταυροῦ (Santa-Croce) (1) περιέχει λειψάνα τὰ ὁποῖα καθιεροῦσιν αὐτὸν διττῶς, καὶ τὰ ὁποῖα αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ θέλουσιν εἶναι τεκμήριον ἀθανασίας, ὅταν δὲν μείνῃ ἄλλο εἰμὴ ἢ μνήμη τοῦ παρελθόντος καὶ ἐν μέρος τῶν λειψάνων ἐκείνων τῶν ὑψηλῶν πνευμάτων τὰ ὁποῖα ἀπῆλθον εἰς τὴν αἰωνιότητα· ἐνταῦθα κεῖνται τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἀγγέλου, τοῦ Ἀλφιέρη, καὶ τοῦ περιφήμου διὰ τὰς δυστυχίας καὶ τὰς ἀστρονομικὰς γνώσεις του Γαλιλαίου (2)· ἐνταῦθα ὡσαύτως τὸ γήϊνον σῶμα τοῦ Μα-

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Ν.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Ο.

κιαβέλλη ἀπήλθεν εἰς τὴν γῆν ἐκ τῆς ὁποίας ἐπλάσθη (1).

55. Ἴδου τέσσαρα πνεύματα τὰ ὅποια, ὡς τὰ στοιχεῖα, ἀρκοῦσι νὰ πλάσωσιν ἓνα νέον κόσμον. Ὡ Ἰταλία! ὁ χρόνος, ὁ ὁποῖος ἔσχισεν εἰς μυρία τεράχια τὸν αὐτοκρατορικὸν μανδύαν σου, εἰς οὐδεμίαν ἄλλην χώραν, ἐκτὸς σοῦ, ἔδωκε τὴν δόξαν τοῦ γεννᾶν μεγάλους ἄνδρας ἐκ τῶν ἐρειπίων τῆς· ἡ πτώσις σου ἐμπεριέχει εἰσέτι θεῖαν δύναμιν ἢ ὁποία σὲ στέφει μὲ τὴν παραγωγικὴν δυνάμιν τῆς. Ὁ σημερινὸς κἀνοδος εἶναι ἀντάξιός τῶν ἀρχαίων ἀνδρῶν σου.

56. Ἀλλὰ ποῦ κείνται οἱ τρεῖς ἐνδοξότατοι υἱοὶ τῆς Ἐτρουρίας, ὁ Δάντης, ὁ Πετράρχης, καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν Ἑκατὸν ἐρωτικῶν Μύθων, τοῦ ὁποίου τὸ δημιουργικὸν πνεῦμα εἶναι σχεδὸν ἀντάξιον τοῦ τῶν δύο ἄλλων, ὁ πεζογράφος ποιητής; Ποῦ κατετέθησαν τὰ ὄστα των ἵνα διακρίνωνται μετὰ τὸν θάνατόν των ἀπὸ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους καθὼς διεκρίνοντο ἐπὶ τῆς ζωῆς; Μήπως τὰ μεταβληθέντα εἰς κόνιν σώματά των ἔγειναν αὐτὸ τοῦτο κόνις καὶ ἐλησμονήθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν των; Μεταξὺ τόσων μνημείων τῆς πατρίδος των δὲν ὑπάρχει οὐδὲν ἐμφαίνον τὴν μετὰ θάνατον κατοικίαν τῶν σωμάτων των; Μήπως εἰς τὰ λατομεῖα τῆς πατρίδος των δὲν ὑπῆρχε τεμάχιον μαρμάρου πρὸς κατασκευὴν μιᾶς προτομῆς των; ἢ μήπως τὰ γήινα λείψανά των δὲν ἀπεδόθησαν εἰς τὴν γεννήσασαν αὐτοὺς γῆν;

57. Ἀχάριστε Φλωρεντία! Ὁ Δάντης κείται μακρὰν τῶν τειχῶν σου (2), καὶ, ὡς ὁ Σκηπίων, ἐτάφη εἰς μίαν ἀχτὴν ἢ ὁποία ἔνεκα τούτου σοὶ προξενεῖ

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Ρ.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Ω.

ὄνειδος (1). Κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμόν σου, οἱ στασιώδεις πολῖταιί σου κατεδίκασαν εἰς ἀειφυγίαν τὸν ποιητὴν τοῦ ὁποίου τὸ ἱερὸν ὄνομα οἱ ἀπόγονοί των θέλουσιν αἰωνίως λατρεύει τυπτόμενοι ὑπὸ τῆς συνειδήσεώς των. Ἡ στέψασα τὸ μέτωπον τοῦ Πιτράρχου δάφνη ἐβλάστησεν εἰς ξένην καὶ μακρυνὴν γῆν (2). Ὁ βίος, ἡ δόξα καὶ ὁ τάφος του δὲν ἀνήκουσιν εἰς σέ, ἀλλ' ἠρπάγησαν ἀπὸ σοῦ.

58. Ὁ Βοκκάκιος (3) τοῦλάχιστον ἐτάφη εἰς τὴν πατρίδα του; τὰ λείψανά του κατετέθησαν μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἐγέννησε, καὶ μνημόσυνον τελεῖται συχνάκις, καὶ νεκρικός ὕμνος ψάλλεται ἐπὶ τοῦ τάφου ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐμόρφωσε τὴν σειρήνιον γλῶσσαν τῶν Τυρρηνῶν, γλῶσσαν τῆς ὁποίας οἱ ἤχοι εἶναι μελωδικοὶ ὡς οἱ τόνοι τῆς μουσικῆς, τέλος τὴν ἀληθῆ γλῶσσαν τῆς ποιήσεως; Οὐχί.—Ὁ τάφος τοῦ Βοκκακίου ὑπέστη τὰς ὕβρεις τῆς θρησκομανίας, ἐκριφθεὶς ἐκ τοῦ μέσου τῶν ἄλλων τάφων τῶν ἀφανῶν νεκρῶν· ὁ δὲ διαβάτης ἀναγινώσκων τὸ ὄνομά του οὔτε στεναγμόν κἂν ἐκβάλλει διὰ τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν καὶ ἀδικίαν.

59. Ὁ Ἅγιος Σταυρὸς (Sante Croce) στερεῖται τούτων τῶν ἐνδόξων λειψάνων, τὰ ὁποῖα διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιοσημεῖωτα, καθὼς τὸ πάλαι εἰς τὴν κηδεῖαν τοῦ Καίσαρος ἡ ἀπουσία τῆς εἰκόνας τοῦ Βρούτου ἀνεκάλει ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν Ῥώμην τὸν μέγιστον υἱὸν της. Εὐτυχῆς ἡ Ῥάβεννα, τελευταῖος προμαχὼν τῆς πιπτούσης αὐτοκρατορίας! ἐπὶ τῆς πολιᾶς ἀκτῆς της εἶναι τεθαμμένα τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀθα-

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν R.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν S.

(3) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν T.

νάτου ἐξορίστου! Ἡ Ἄρκουα ὡσαύτως ἀρνεῖται νὰ παραχωρήσῃ τὸ λείψανον τοῦ ἀοιδοῦ διὰ τὴν κατοχὴν τοῦ ὁποίου σεμνύνεται· ἡ δὲ Φλωρεντία εἰς μάτην ζητεῖ ἔνδακρυς τὸ σῶμα τοῦ ἐξορίστου της.

60. Ποίαν σημασίαν ἔχουσι δι' ἡμᾶς αἱ ἐκ πολυτίμων μαρμάρων πυραμίδες της, ὁ πορφυρίτης, ἡ ἱάσπις, ὁ ἀγάτης καὶ οἱ πάγχροες λίθοι οἱ ὁποῖοι καλύπτουσι τὰ ὀστᾶ τῶν ἐμπόρων δουκῶν της (1); Τὰ καλύπτοντα τὰς ἡγεμονικὰς ταύτας κεφαλὰς μάρμαρα πατοῦνται μὲ πολὺ ὀλιγώτερον σέβας καὶ σύννοιαν ἢ ἡ ἀπλῆ χλόη ἐπὶ τῆς ὁποίας στίλβει λαμπρὰ δρόσος ἀντανακλῶσα τὰς ἀκτῖνας τῶν ἀστέρων, καὶ ἡ ὁποία παρέχει σεπτὸν μνημεῖον ἐκείνοις τοῖς νεκροῖς ὧν μόνα τὰ ὀνόματα εἶναι ἀληθῆ μαυσωλεῖα διὰ τὴν Μοῦσαν.

61. Ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Ἄρνου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς τούτου μουσείου τῶν τεχνῶν, ἡ καρδία καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ μαγεύονται ὑπὸ τῶν θαυμάτων τῆς καλλιτεχνίας, τὰ ὁποῖα ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ἱριώδης ἀδελφὴ της ἀμιλλώμεναι συνήθροισαν ἐκεῖ. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἐπιζητῶ αὐτά· ἡ καρδία μου προετίμησε πάντοτε τὰς ἀγνὰς καλλονὰς τῆς φύσεως οἷας μᾶς παρέχουσιν αἱ πεδιάδες, ἀπὸ τὰς ἐν ταῖς στοαῖς καλλονὰς τῆς τέχνης· μολονότι ἡ ψυχὴ μου λατρεύει ἐν ἀριστούργημα, ὅμως ἡ λατρεία της δὲν περιέχει ὄλον ἐκείνον τὸν ἐνθουσιασμὸν τοῦ ὁποίου αὐτὴ εἶναι ἐπιδεκτικὴ,

62. διότι αἱ κλίσεις της ἐλκύουσιν αὐτὴν ἀλλαχοῦ. Πλανῶμαι πλέον εὐχαρίστως ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς λίμνης Τρασιμένης καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ στενά τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν τόσον ὀλέθρια εἰς τὴν θρασύτητα τῶν Ῥωμαίων· ἐδῶ ἡ μνήμη μου ἀνακαλεῖ τὰ δόλια στρα-

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν U.

τηγήματα τοῦ Καρχηδονίου στρατηγοῦ καὶ τὴν ἐπι-
δεξιότητά του μεθ' ἧς ἐκλείσει τοὺς ἐχθρούς του με-
ταξὺ τῶν ὀρέων καὶ τῶν ὀχθῶν. Νομίζω ὅτι βλέπω
ἐνώπιόν μου ἐκείνην τὴν φοβερὰν μάχην καὶ τὴν
ἀπελπισίαν τῶν ἀνδρειοτέρων Ῥωμαίων· οἱ κρουνοὶ
τοῦ αἵματός των ἐξόγκωσαν τοὺς ποταμοὺς οἱ ὅποιοι
πλημμυροῦσι τὴν πεδιάδα ὅπου ἔπεσαν ὀλόκληροι
λεγεῶνες,

63. ὁμοίαι μὲ δάσος ἐκρίζωθὲν ὑπὸ τῶν ὀρεινῶν
ἀνέμων. Τοιαύτη ἦτον ἡ ὄρμη τῶν στρατιωτῶν κατ'
ἐκείνην τὴν ἀξιομνημόνευτον ἡμέραν, καὶ τοιαύτη
εἶναι ἡ μανιώδης λύσσα τοῦ πολέμου, ἡ ὅποια κά-
μνει τὸν ἄνθρωπον τυφλὸν εἰς πᾶν αἶσθημα ἐκτὸς τοῦ
τῆς σφαγῆς, ὥστε ὁ κατ' ἐκείνην τὴν μάχην γενόμε-
νος τρομερὸς σεισμὸς οὐδόλως παρατηρήθη ὑπὸ τῶν
μαχομένων. Οὐδεὶς αὐτῶν ἠσθάνθη ὅτι ἡ γῆ ἐκλο-
νῆθη ὑπὸ τοὺς πόδας του, καὶ ὅτι ἡ πεδιάς ἠνοίγετο
ἵνα καταπίη ἐκείνους οἵτινες, ἐξηπλωμένοι ἐπὶ τῶν
ἀσπίδων των, περιέμενον ἐπικηδεῖους τιμάς· τοιαύτη
εἶναι ἡ μανία ἣτις ἀπορρόφα ὅλας τὰς αἰσθήσεις
τῶν πολεμούντων κατ' ἀλλήλων λαῶν(1)!

64. Ἡ γῆ ἦτο τότε δι' ἐκείνους τοὺς ἀνδρείους ὡς
ταχεῖα ναῦς ἡ ὅποια τοὺς μετέφερεν εἰς τὴν αἰωνιό-
τητα· ἔβλεπον μὲν τὸν Ὠκεανὸν περὶ ἑαυτοὺς, ἀλλὰ
δὲν εἶχον καιρὸν νὰ παρατηρήσωσι τὴν κίνησιν τοῦ
πλοίου των· οἱ νόμοι τῆς φύσεως εἶχον διακοπῆ ἐν
αὐτοῖς· δὲν ἠσθάνθησαν ἐκείνον τὸν τρόπον ὁ ὅποιος
ἐπικρατεῖ πανταχοῦ ὅταν τὰ ὄρη κλονῶνται· εἰς ἐκεί-
νας τὰς φοβεράς στιγμάς, τὰ πτηνὰ, καταλείποντα
τὰς φωλεὰς των, ζητοῦσι καταφύγιον εἰς αὐτὰ τὰ

(1) Ἴδε τὸ παράδειγμα, σημείων V.

νέφη· τὰ μυκώμενα ποίμνια κινουῦνται ὡς τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκδηλοῖ τὴν φρίκην του διὰ σκυθρωπῆς σιωπῆς.

65. Ἡ Τρασιμένη παρουσιάζει τὴν σήμερον εἰκόνα ὅλως διάφορον. Αὕτη ἡ λίμνη ὁμοιάζει μὲ ἀργυρᾶν ὀθόνην, ἡ δὲ πλησίον αὐτῆς πεδιάς ἀυλακίζεται μόνον ὑπὸ τῆς ὕνεως τοῦ ἀρότρου. Τὰ ἐπὶ τῆς πεδιάδος δένδρα εἶναι τόσον πολυάριθμα, ὅσον οἱ νεκροὶ οἱ καλύψαντες ταύτην τὴν γῆν ὑπὸ τὴν ὁποίαν συμπλέκονται αἱ ρίζαι των· εἷς ἀσθενὴς ρύαξ, τοῦ ὁποίου τὰ διαυγῆ ὕδατα ρέουσιν ἐπὶ στενῆς κοίτης, ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν του ἐκ τῆς αἵματηρᾶς βροχῆς ἡ ὁποία ἐπότισε τὴν γῆν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνης τῆς σφαγῆς. Ὁ ρύαξ Sanguinetto μᾶς δεικνύει τὸν τόπον ἐνθα τὸ αἷμα ρεῦσαν ἐπλημμύρησε τὴν πεδιάδα καὶ ἐκοκκίνισε τὸ πρῶν κρυσταλλῶδες ὕδωρ.

66 Ἀλλὰ σὺ, ὦ Κλιτοῦμε (1), εἰς τοῦ ὁποίου τὰ γλυκύτατα καὶ διαυγέστατα ὕδατα αἱ Ναιιάδες ἡγάπων νὰ κατοπτρίζωνται λούουσαι τὰ κομψὰ μέλη των, καὶ ὁ ὁποῖος ποτίζεις τὴν θαλερὰν χλόην μὲ τὴν ὁποίαν βόσκεται ὁ γαλακτόχρους ταῦρος· ἀγνότατε θεὲ γαληνοτάτου ὕδατος, ἔχεις ὄχθας παρεχούσας τόσον ἰλαρὰν καὶ διαυγῆ ὄψιν! Ἄ! ποία ἄλλη σφαγὴ ἐμίανε τοιαῦτα νάματα ὡς τὰ ἰδικά σου, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ χρησιμεύωσιν ὡς λουτρὸν καὶ κάτοπρον εἰς τὰς ὠραίας νέας;

67. Οὐ μακρὰν τῶν τερπνῶν ὀχθῶν σου, ὦ Κλι-

(1) Ὅλοι ἀνεξαιρέτως οἱ περιηγηταὶ ἀφιέρωσαν μακρὸν κεφάλαιον ἐν τοῖς βιβλίοις αὐτῶν χάριν τοῦ ναοῦ τοῦ Κλιτοῦμνου, κειμένου μεταξὺ τοῦ Φολίγνου καὶ τοῦ Σπολέτου. Πραγματικῶς ἡ Ἱσολία δὲν ἔχει ἄλλον ναὸν πλεον ἀξιοσημείωτον τούτου.

τοῦμενε, μικρὸς ἀλλὰ κομψὸς ναὸς, ἰδρυθεὶς ἐπὶ τῆς ὀμαλῆς κλιτύος τοῦ λόφου, ἀφιερῶθη εἰς τὴν μνήμην σου· εἰς τοὺς πρόποδας τούτου τοῦ λόφου ὁ ροῦς σου γίνεται ἔτι γαληνώτερος, καὶ ἐπὶ τῆς ὑαλώδους ἐπιφανείας σου οἱ ἰχθῦς μὲ τὰ ἀκτινοβόλα λέπητων παίζουσι σκιρτῶντες, ἐνῶ ἐνίοτε νυμφαία τις (1), ἀποσπασθεῖσα τοῦ καυλοῦ τῆς, ἐπιπλέει ἡσύχως πρὸς τὸ μέρος ἐνθα τὰ ὕδατα πίπτοντα ἐπὶ χαμηλοτέρας κοίτης πληροῦσι τὸν ἀέρα μὲ τὸν κελαρυσμὸν των.

68. Ἄς μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τούτου τοῦ τόπου χωρὶς νὰ προσφέρωμεν τὴν πρέπουσαν λατρείαν εἰς τὴν ἐγγχωρίαν θεότητα· ἐὰν τερπνοτέρα αὔρα ζεφύρου θωπεύσῃ αἴφνης τὰς παρειάς σου, αὕτη ἡ θεότης σοὶ τὴν ἀποστέλλει. Ἐὰν ἡ καρδία σου συκινηθῇ ἐνῶ θεωρῆς τὴν κοσμοῦσαν τὰς ὄχθας χλόην, ἐὰν ἡ φαιδρότης ταύτης τῆς ἀγροτικῆς σκηνῆς μεταδοθῇ εἰς τὴν ψυχὴν σου, ἐκπλύνουσα αὐτὴν, ἐπὶ μίαν στιγμὴν, τῆς ξηρᾶς κόνεως τῶν ἀνιῶν τοῦ βίου διὰ τοιαύτης φυσικῆς βαπτίσεως, ὀφείλεις χάριτας πρὸς τοῦτον τὸν πολιούχον δαίμονα διὰ τὴν διακοπὴν τῶν θλίψεων σου.

69. Ἄλλὰ ποῖα εἶναι ἐκεῖνα τὰ μακρόθεν ροχθοῦντα ὕδατα; Ἐκ τῶν ἀποτόμων βράχων, ὁ Βελῆνος ρίπτεται εἰς τὸν βυθὸν τὸν ὅποιον ἔσκαψαν τὰ ὀρμητικὰ ὕδατά του! ἐκπληκτικὸς καταβράκτης! ταχύς, ὡς ἡ ἀστραπή, ὁ ἀφρώδης καὶ λαμπροφαῆς ὄγκος τῶν ναμάτων του κλονεῖ τοὺς βράχους τῆς ἀβύσσου! ὡς ἀληθῆς ἄδης τῶν ὑδάτων ὠρύεται μετὰ πατάγου ἐκβράζων τὰ κύματά του εἰς ἀτελευτήτους

(1) Water-lily, ἔνυδρον κρίνον, νυμφαία, κοινῶς (ἐκ τοῦ Ἀραβ.) κρύφαρον, εἶδος φυτοῦ ἐνύδρου.

συστροφάς, ἐνῶ ὁ ἰδρῶς τῆς ἀγωνίας του πιδύει ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Πυριφλεγέθοντός του, καὶ προσκολλᾶται ἐν εἶδει νιφάδων ἐπὶ μαύρων σπιλάδων αἱ ὁποῖαι περιζωννύουσι τὸ βάραθρον ὡς ἀπαθεῖς θεαταὶ τοῦ καταπληκτικοῦ θεάματος.

70. Ἴδετε αὐτὸν τὸν ἰδρῶτα ἀναβαίνοντα ἐν εἶδει ἀφροῦ μέχρις οὐρανοῦ, καὶ καταπίπτοντα ἐκ τοῦ ὕψους ἐν εἶδει ἀενάου βροχῆς. Σχηματίζει ἀνεξάντλητον νέφος τὸ ὁποῖον διαχέει ἐπὶ τῆς περίξ χλόης εὐεργετικὴν δρόσον ὡς τὴν τῆς ἀνοίξεως, καὶ τῆ διδοει ὄψιν σμαραγδίνου λειμῶνος. Πόσον βαθύ εἶναι τοῦτο τὸ βάραθρον! Πόσον ἐκπληκτικῶς οὗτος ὁ γίγας τῶν ὑδάτων πηδᾶ ἀπὸ ὕψους εἰς ὕψος! Ἐν τῇ ὀρμῇ τοῦ ρεύματός του συντρίβει τοὺς βράχους οἱ ὁποῖοι σχιζόμενοι ὑπὸ τῶν καταπληκτικῶν βημάτων του, τῷ ἀφίνουσιν εὐρείαν καὶ φοβεράν δίοδον.

71. Βλέπων τις ταύτην τὴν πελωρίαν ὑδατίνην στήλην ἀντὶ νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς πηγὴν τοῦ πατρὸς τῶν ποταμῶν, ρέοντος ἐλικοειδῶς διὰ τῶν εὐκάρπων πεδιάδων, ἤθελε τὴν ἐκλάθει ὡς πηγὴν νέου ὠκεανοῦ ἐξερχομένου ἐκ τῶν χαινουσῶν πλευρῶν τῶν ὀρέων τὰ ὁποῖα γεννῶσι μετ' ὠδίνων νέον τινα κόσμον· στρέφον τὴν κεφαλὴν καὶ ἶδε πῶς ὁ ἀσύμβλητος οὗτος καταρράκτης προχωρεῖ ὡς αἰωνιότης μέλλουσα νὰ καταπίῃ πᾶν τὸ προστυχὸν ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῆς (1).

(1) Εἶδον δις τὸν καταρράκτην Cascata del marmore τῆς Ἰντεράμνας (Terni), καὶ εἰς δύο διαφόρους ἐποχάς. Τὴν πρώτην φορὰν τὸν εἶδον ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ κρημνοῦ, τὴν δὲ δευτέραν κάτωθεν ἐκ τῆς κοιλάδος. Προτιμῶ τὴν ἐκ τῆς κοιλάδος θέαν, καὶ συνίστημι αὐτὴν εἰς τοὺς περιηγητὰς τοὺς μὴ ἔχοντας καιρὸν νὰ ἴδωσι τὸν καταρράκτην ἀνωθεν καὶ κάτωθεν. Ὅθεν καὶ τὸν θεωρήσῃ τις, οὗτος

72. Φρικαλέος ἄμα καὶ ὠραῖος· ἀλλ' εἰς τὰς πρῶτας ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἢ Ἴρις σχηματίζει τὸ ἀκτινοβόλον τόξον τῆς ὑπεράνω τούτων τῶν στυγίων ὑδάτων (1), καὶ, ὁμοία μὲ τὴν Ἐλπίδα, ἢ ὁποία περιπίπτει ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ ψυχάρρηγοῦντος, διατηρεῖ τὰ ζωηρὰ χρώματά της. Ἐνῶ πάντα τὰ περίεξ ἀντεκείμενα φθείρονται ὑπὸ τῶν ὀρμητικῶν ὑδάτων, αὕτη ἀταρβῆς κρατεῖ ἀναπεπταμένην τὴν λαμπρὰ-χραυὴν ταινίαν της. Ἦθελέ τις νομίσει ὅτι βλέπει, ἐν ταύτῃ τῇ φρικώδει σκηνῇ, τὸν Ἐρωτα μὲ τὸ γαληνὸν μέτωπόν του μειδιῶντα πρὸς τὰς παραφορὰς τῆς Μανίας.

73. Ἴδου ἤλθον πάλιν εἰς τὰ δάση τῶν Ἀπεννίνων, τῶν μικρῶν τούτων Ἀλπεων. Ἦθελον προσφέρει τὸν φόρον τοῦ θαυμασμοῦ μου εἰς αὐτὰ, εἰάν δὲν εἶχα ἰδεῖ πρότερον ἐκεῖνα τὰ ἀξιοθέατα ὄρη, ὅπου α πεῦκαι ἐκτείνουσι τοὺς κλάδους των ἐπὶ ἀποτομωτέ-

ὁ καταβράκτης εἶναι ἀνάξιος ὄλων τῶν καταβράκτων καὶ ὄλων τῶν χειμάρρων τῆς Ἐλουητίας. Ὁ Staubach, ὁ Reichenbach, ὁ Pisse-Vache, ὁ καταβράκτης Argenz κλπ. κλπ., εἰσὶν ἀπλοὶ ῥυακες παραβαλλόμενοι πρὸς τὸν καταβράκτην del marmore. Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω τι περὶ τοῦ Schaffhouse, διότι δὲν τὸν εἶδον εἰσέτι.

(1) Οὗτος ὁ καταβράκτης τόσον ὁμοιάζει μὲ τὸν Ἄδην τῶν Ὑδάτων (the Hell of Waters) ὥστε ὁ Ἀδίσων ἐνόμισεν ὅτι αὐτὸς ἦτον ὁ βόθρος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Ἀλέκτων ἐβουθίζετο εἰς τὴν καταχθόνιον κατοικίαν. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι δύο τῶν ὠραιότερων καταβράκτων τῆς Εὐρώπης εἶναι τεχνητοί, ὁ τοῦ Βελίνου καὶ ὁ τοῦ Τίβολι. Συνίστημι τοῖς περιηγηταῖς νὰ ἐπισκέπτονται τὸν τοῦ Βελίνου τοῦλάχιστον μέχρι τοῦ ὕψους τῆς μικρᾶς λίμνης ἧτις καλεῖται Pie'di Lup. Ὁ Πλίνιος καλεῖ τὴν χώραν τοῦ Ῥεαίου « Τέμπη τῆς Ἰταλίας », μεταξὺ δὲ πολλῶν ἄλλων καὶ ποικίλων καλλονῶν, ὁ Λατίνος φυσιοδίφης ἀναφέρει τὰ οὐράνια τόξα τὰ ὅποια φαίνονται καθ' ἐκάστην ἐπὶ τῆς λίμνης τοῦ Βελίνου. Περιφημὸς τις λόγιος ἀφιέρωσεν ὀλόκληρον πραγματείαν πρὸς περιγραφήν μόνον ταύτης τῆς χώρας.

ρων κορυφῶν, καὶ ὅπου ἡ νιφοστιβὰς βροντᾶ πίπτουσα μετὰ πατάγου (1). ἀλλ' εἶδον τὸ Γιουγκφράου (Jungfrau) φέρον τὴν κορυφὴν του μέχρι τῶν ἀστέρων, ἐστεμμένην μὲ χιόνα τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἀνθρώπινος ποῦς ἐμόλυνεν· εἶδον τοὺς ἀενάους καὶ ἀπεράντους παγετοὺς τοῦ Λευκοῦ ὄρους (Mont Blanc)· ἤκουσα τὸν τρομερὸν ἤχον τοῦ κεραυνοῦ ἀντηχοῦντα ἐπὶ τῶν ὄρεων τῆς Χιμάρας,

74. γνωστῶν ὑπὸ τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τῶν Ἀκροκεραυνίων. Εἶδον ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ τοὺς ὠκυπέτας ἀετοὺς οἱ ὁποῖοι ἱπτάμενοι ἐφαίνοντο ὡς ἐναέρια πνεύματα ἐκείνου τοῦ ἱεροῦ τόπου καὶ ὡς πτερωτοὶ ἀγγελιαφόροι τῆς Δόξης, τόσον ὑψηλὴ ἦτον ἡ πτήσις των! Ἐθεώρησα τὴν Ἴδην μὲ ὄμμα Ἰρῶος, τὸν Ἄθω, τὸν Ὀλυμπον, τὴν Αἴτνην, τὸν Ἀτλαντα, ὄρη ἐκπληκτικὰ ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ Ἀπέννινα φαίνονται πολὺ κατώτερα· τὴν σήμερον δὲν καλύπτονται πλέον ὑπὸ τῆς χιόνος, ἐξαιρουμένης μόνως τῆς κορυφῆς τοῦ Σοράκτου (2) ἢ ὁποῖα ἐπικαλεῖται τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ῥωμαίου λυρικοῦ,

75. ἵνα γίνῃ ἄξιον τῆς μνείας μας. Ὑψοῦται ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεδιάδος ὡς ἀφρῶδες κῦμα μέλλον νὰ συντριβῇ, καὶ μένον ἐπὶ μίαν στιγμὴν μετέωρον πρὶν ὀρμήσῃ ἐπὶ τῆς ἀκτῆς. Ἄς ἐξίστανται οἱ σοφοὶ καὶ ἄς αἰσθάνωνται κλασικὸν ἐνθουσιασμὸν βλέποντες ταῦτα τὰ ὄρη· ἄς ἀντηχῶσι τὰ ὄρη ἐκ τῶν ἀποστη-

(1) Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ μέρη τῆς Ἑλβετίας ὀνομάζουσι τὴν νιφοστιφάδα διὰ τῆς λέξεως Iauwine· διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς μετεχειρίσθη ταύτην τὴν λέξιν εἰς τὸ κρίμενον.

(2) Vides ut altā stet nive candidum
Soracte

Ὅρατ. ὠδ. IX, βιβλ. I.

θίσεων τῶν Λατινικῶν στίχων των! Ἀηδίασα εἰς τὴν παιδικὴν μου ἡλικίαν μανθάνων ἀκουσίως λέξιν πρὸς λέξιν τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ, ὥστε δὲν δύναμαι ἤδη νὰ ἐπαναλάβω μετ' εὐχαριστήσεως

76. τίποτε ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα μοὶ ἀνακαλοῦσι τὰ λυπηρὰ μαθήματα μὲ τὰ ὁποῖα οἱ διδάσκαλοι κατε-
 βασάνιζον τὴν ταλαίπωρον μνήμην μου (1)! Καίτοι

(1) Αὗται αἱ στροφαὶ θέλουσιν ἀνακαλέσει ἀναμφιβόλως εἰς τὸν ἀναγνώστην τὰς παρατηρήσεις τοῦ Νορθερτῶνος «*Damni Homo*», κτλ., ἀλλ' ἡ αὐτὴ αἰτία δὲν ἔκαμιν αὐτὸν μὲν νὰ μισήσῃ τὸν Ὅμηρον, ἐμὲ δὲ ν' ἀποστραφῶ τὸν Ὀράτιον. Πῶθ' ἔβλησα νὰ εἶπω ὅτι ἀηδιάζομεν τὰ μαθήματα ὅταν ὑποχρεώμεθα νὰ μανθάνωμεν αὐτὰ πρὶν δυνηθῶμεν νὰ κατανοήσωμεν τὰς καλλονὰς αὐτῶν ὅτι μανθάνομεν διὰ τῆς ἐμπειρίας πρὶν δυνηθῶμεν ν' ἀποστηθίσωμεν ὅτι ἡ οὐσία ἐνὸς συγγράμματος ἀπόλλυται οὕτω δι' ἡμᾶς, καὶ ἡ μέλλουσα ἡδονὴ καὶ ὠφέλεια αὐτοῦ νεκροῦται καὶ ἐξαφανίζεται, διότι ἡ διδακτικὴ μέθοδος προλαμβάνουσα τὴν ἡλικίαν μας ἐπιβάλλει ἡμῖν τὴν σπουδὴν ὑψηλῶν συγγραφεῶν εἰς ἡλικίαν, καθ' ἣν δὲν δυνάμεθα οὔτε νὰ αἰσθανθῶμεν, οὔτε νὰ ἐννοήσωμεν τὰς ἰδέας καὶ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν διότι αὗται προσπαίτοῦσι τόσας γνώσεις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ πρακτικοῦ βίου, ὅσας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς γλώσσης. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὐδέποτε δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὸ ὕψος τινῶν χωρίων τοῦ Σαξπέρου (τὸ *to be* ἢ *not to be*, παραδείγματος χάριν), διότι τὰ εἰσάγουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν μας ἀπὸ τῆς ὀκταετοῦς ἡλικίας μας ἵνα ἐξασκήσωσι τὴν μνήμην καὶ οὐχὶ τὸν νοῦν μας εἰς τρόπον ὥστε ὅταν φθάσωμεν εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τοῦ βίου μας, καθ' ἣν δυνάμεθα νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν ἀξίαν τούτων τῶν χωρίων, ἡ περιέργειά μας εἶναι ἐξηνητημένη, ἡ δὲ ὄρεξις ἐξησθεμισμένη. Εἷς τινὰ μέρη τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης οἱ παῖδες διδάσκονται μόνον τοὺς κατωτέρους συγγραφεῖς, τοὺς δὲ ὑψηλοτέρους κλασικοὺς ἀφοῦ φθάσωσιν εἰς ὄριμον ἡλικίαν. Ἄς μὴ νομίσῃ τις ὅτι λέγω ταῦτα ἕνεκα μίσους ἢ ἀπεχθείας πρὸς τὸ σχολεῖον ἔνθα ἀνετρέφην. Καί τοι ἀμελής, ὅμως δὲν ἤμην ἐκ τῶν ἐσχάτων μαθητῶν νομίζω δὲ ὅτι οὐδεὶς ἴσως ἠγάπησε καὶ ἀγαπᾷ τὸ γυμνάσιον τῆς Ἀρρόβης ὅσον ἐγὼ, καὶ οὐχὶ ἄνευ λόγου διότι ἔν μέρει τοῦ χρονικοῦ διαστήματος τὸ ὁποῖον διῆλθον ἐν αὐτῷ ἦτον ἡ εὐτυχέστερα ἐποχὴ τῆς ζωῆς μου ὁ αἰδέτιμος δόκτωρ Ἰωσήφ Δρούρης, διδάσκαλός μου, ἦτο πάντοτε ὁ ἀριστος καὶ εἰλικρινέστατος φίλος μου.

δὲ, προϊούσης τῆς ἡλικίας μου, ὁ νοῦς μου ἠδυνήθη νὰ μάθῃ ὅσα ἐδιδάσκετο τότε μετ' ἀνίας, ὅμως ἡ ὀρμὴ τῶν νεανικῶν ιδεῶν μου ἐρρίζωσε τὰς πρώτας ἀντιπαθείας μου τόσον βαθέως ἐν τῇ ψυχῇ μου, ὥστε ἀφοῦ μ' ἔκαμε ν' ἀπολέσω τότε ὅλην τὴν οὐσίαν ἐκείνων τῶν μαθημάτων, πρὶν δυνηθῶ νὰ ἐκτιμήσω τὴν ἀξίαν αὐτῶν καὶ νὰ μελετήσω αὐτὰ κατ' ἐκλογὴν, μοὶ κατέστησε τὴν Ῥωμαϊκὴν ποίησιν μισητὴν μέχρι τῆς σήμερον.

77. Ἐρῶ σο λοιπὸν, Ὅρατιε, τὸν ὁποῖον τόσον ἐμίσησα, οὐχὶ διὰ τὰ ἰδικά σου σφάλματα, ἀλλὰ διὰ τὰ ἰδικά μου! Πόσον δυστυχὴς εἶναι ὁ ἐννοῶν ἀλλὰ μὴ αἰσθανόμενος τὸν λυρικὸν οἴστρόν σου, καὶ ὁ χαράττων τοὺς στίχους σου εἰς τὴν μνήμην του χωρὶς νὰ τοὺς ἀγαπᾷ! Μολονότι δὲ οὐδεὶς ἄλλος ἠθικολόγος μᾶς ἀνακαλύπτει τὸν βίον μας μετὰ πλείονος λεπτότητος καὶ ἐμβριθείας, οὐδεὶς ἄλλος ποιητὴς ἐδίδαξε κάλλιον τοὺς κανόνας τῆς τέχνης του, οὐδεὶς ἄλλος σατυρογράφος διεγείρει πλείοτερον μῖσος εἰς τὴν συνείδησίν μας, καὶ οὐδεὶς ἄλλος ἠδυνήθη νὰ ἐγείρῃ τόσον ζωηρῶς τὴν καρδίαν μας χωρὶς νὰ πληγώσῃ αὐτὴν, ὅμως ἔχε ὑγείαν, Ὅρατιε, σὲ ἀφίνω ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Σοράκτου.

78. ὦ Ῥώμη! κατ' ἐκλογὴν πατρίς μου! πόλις

ὅταν περιέπιπτον εἰς σφάλματα, ἐνεθυμούμην κάλλιστα τὰς συμβουλὰς του, καὶ τοι πολὺ ἀργά· ὁπόταν δὲ συνεμορφούμεν μὲ αὐτὰς, αἱ πράξεις μου ἦσαν πάντοτε ὀρθαί· καὶ ἡ διαγωγή μου συνετὴ. Ἐὰν συμπέσῃ ποτε ν' ἀναγνώσῃ τούτους τοὺς στίχους ἐν τοῖς ὁποῖαις ἐκφράζω ἀτελῶς τὰ αἰσθήματα τὰ ὁποῖα ἡ ἀνάμνησίς του μοὶ ἀνανεύνει, ἔστω πάντοτε βέβαιος περὶ τοῦ σεβασμοῦ καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης ἀνθρώπου ὁ ὁποῖος πλείοτερον ἤθελεν ἐναθρύνεσθαι ὅτι ἐστάθῃ μαθητὴς του, ἐὰν ἠδύνατο νὰ περιποιήσῃ εἰς τὸν διδάσκαλόν του δόξαν κερδῆθεϊσαν ἐξ ἀκριβοτέρας τηρήσεως τῶν διδαχῶν του.

προσφιλῆς εἰς τὴν ψυχὴν! Ἐρήμη μῆτερ καταστραφεισῶν αὐτοκρατοριῶν, ἃς ἔλθωσι νὰ σὲ θεωρήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ὅσοι ἔχουσι πένθος εἰς τὴν καρδίαν των, καὶ ἃς κλείσωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὰς μικρὰς δυστυχίας των! τί εἶναι αἱ δυστυχίαι καὶ τὰ δεινὰ μας; ἔλθετε νὰ ἴδῃτε αὐτὰς τὰς κυπαρίσσους, ἔλθετε ν' ἀκούσητε αὐτὰς τὰς γλαῦκας, ἔλθετε νὰ πατήσητε ὑπὸ τοὺς πόδας σας τόσους συντριβέντας θρόνους καὶ τὰ ἐρείπια τοσοῦτων ναῶν, ὑμεῖς τῶν ὁποίων αἱ λύπαι εἶναι ἐφήμεροι· εἷς κόσμος κεῖται ὑπὸ τοὺς πόδας μας, εὐθρυπτος ὡς ἡμεῖς αὐτοί.

79. Ἡ Νιόβη τῶν ἐθνῶν εἶναι ἐνώπιόν σας, ἄνευ τέκνων, ἄνευ στεμμάτων, μὴ ἔχουσα φωνὴν ἵνα εἶπῃ τὰ δεινὰ της· αἱ μεμαραμμέναι χεῖρές της φέρουσι κενὴν λάρνακα, τῆς ὁποίας ἡ ἱερὰ κόνις διεσκορπίσθη πρὸ πολλοῦ! Ὁ τάφος τῶν Σχηπιώνων δὲν περιέχει πλέον τὰ λείψανά των(1)! καὶ αὐτοὶ οἱ τάφοι ἀπώλεσαν τοὺς ἐνδόξους κατοίκους των! Καὶ σὺ, ὦ ἀρχαίε Τίβερι, ῥέεις διὰ μέσου μαρμαρίνης ἐρημίας! ὑψώθητι τοῦλάχιστον μὲ τὰ ὠχρά σου ὕδατα, καὶ κάλυψον, ὡς μὲ μανδύαν, τὸν ἐξευτελισμὸν τῆς Ῥώμης!

(1) Εἰμί· πρό τινων ἡμερῶν ἐν τῇ θαυμαστῇ Ῥώμῃ, ἡ ὁποία μὲ κατεγοήτευσε, τόσον ἡ ἀρχαία ὅσον καὶ ἡ νεωτέρα· νομίζω ὅτι βλέπω ἐν αὐτῇ τὴν Ἑλλάδα, τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰ πάντα τέλος, τοῦλάχιστον πάντα ὅσα ἐγὼ ἔχω ἰδεῖ· ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ σᾶς τὴν περιγράψω, διότι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις μου εἶναι παραπολὺ ζωηραὶ καὶ συγκεχυμένα. Ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἶμαι ἐφιππος σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν. Ἐπεσκέφθην τὸ Ἄλθανόν, τὰς λίμνας του, τὴν κορυφὴν τοῦ Ἄλθανοῦ ὄρους, τὸ Τούσκουλον (Frascati), τὴν Ἀρικίαν (Aricia), κτλ. Τὸ δὲ Κολοσσαῖον, τὸ Πάνθειον, ὁ ἅγιος Πέτρος, τὸ Βατικανόν, ὁ Παλατῖνος λόφος, κτλ. κτλ., εἶναι ἀνώτερον πάσης περιγραφῆς· πρέπει νὰ τὰ ἴδῃ τις ἰδίως ὀφθαλμοῖς.

(Ἐπιστ. τοῦ Βύρ. Μάιος 1847).

80. Οί Γότθοι, οί Χριστιανοί, ὁ χρόνος, ὁ πόλεμος, τὰ ὕδατα, τὸ πῦρ, ἔταπείνωσαν τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ἑπταλόφου πόλεως. Εἶδεν ἐκλείποντας ὄλους τοὺς ἀστέρας τῆς δόξης αὐτῆς, καὶ τοὺς κέλητας τῶν βαρβάρων βασιλείων τρέχοντας ἐπὶ τοῦ περιφήμου ὄρους δι' οὗ τὸ θριαμβευτικὸν ἄρμα ἐφέρετο εἰς τὸ Καπιτώλιον. Ὅλοι οἱ ναοὶ καὶ αἱ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομαὶ τῆς κατέρβρευσαν. Χάος ἐρειπίων, τίς θέλει δυνηθῆ ν' ἀναγνωρίσῃ τούτους τοὺς κατεστραμμένους τόπους, ῥίπτων ἀμυδρὰν ἀκτῖνα φωτὸς ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ἐρειπίων, καὶ νὰ εἴπῃ, « ἐδῶ ἦτο, ἢ ἐδῶ εἶναι », ἀφοῦ ἐφ' ὄλων τούτων ἐπικρατεῖ διπλῆ νύξ;

81. Ἡ διπλῆ νύξ τῶν αἰώνων καὶ τῆς ἀμαθείας, ἣτις εἶναι θυγάτηρ τῆς νυκτὸς, καλύπτει εἰσέτι πάντα τὰ περὶ ἡμᾶς. Ὡστε κἂν τυχόν εὐρωμεν ὁδὸν τινα, ἀνακαλύπτομεν ὅτι αὕτη θέλει μᾶς ἀποπλανήσῃ. Ὁ Ὀκεανὸς ἔχει τὸν ναυτικὸν χάρτην του, ὁ οὐρανὸς ἔχει τὸν ἀστρονομικὸν πίνακά του· ἡ ἐπιστήμη ἀνελίσσει αὐτοὺς εἰς τὸν εὐρὺν κόλπον τῆς· ἀλλ' ἡ Ῥώμη εἶναι ὡς ἡ ἔρημος ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ αὕτη ἡ μνήμημας ναυαγεῖ. Ἐνίοτε χειροκροτοῦμεν καὶ φωνοῦμεν « Εὐρον, εὐρον! » ἀκτῖνες φωτὸς λάμπουσιν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μου! ἀλλ' εὐθὺς ἀνακαλύπτομεν ὅτι αἱ ἀκτῖνες αὗται προήρχοντο ἐξ ἀπατηλοῦ ἀντικατοπτρισμοῦ ἐρειπίων.

82. Φεῦ! ποῦ εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὑπερήφανος πόλις; ποῦ εἶναι οἱ τριακόσιοι θρίαμβοι αὐτῆς (1), καὶ ἐκεῖνη

(1) Ὁ Ὀρόσιος λέγει ὅτι τριακόσιοι ἦσαν οἱ θρίαμβοι τῆς Ῥώμης. Ὁ Παβίνιος ἠκολούθησε τὴν γνώμην τοῦ Ὀροσίου, καὶ ὁ Γίββων, καθὼς καὶ πάντες οἱ νεώτεροι συγγραφεῖς, ἠκολούθησε τὴν τοῦ Παβίνιου.

ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ Βροῦτος κατέστησε τὸ ξιφίδιον τῆς ἐλευθερίας ἐνδοξότερον τοῦ ξίφους τῶν κατακτητῶν; τί ἔγειναν ἡ εὐγλωττία τοῦ Ἰυλλίου, ἡ ἀρμονικὴ ποίησις τοῦ Βιργιλίου, καὶ αἱ γραφικαὶ σελίδες τοῦ Λιβίου; Ἀλλὰ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦ νοῶς θέλουσιν ἐπιζῆσει τοῦ λάχιστον, καὶ ἡ Ῥώμη δι' αὐτῶν θέλει ἀναγεννηθῆ. Ἄς θρηνήσωμεν ὁμῶς τὸν κόσμον, διότι, φεῦ, οὐδέποτε πλέον θέλομεν ἰδεῖ αὐτὸν περιβεβλημένον μ' ἐκείνην τὴν λαμπρότητα, τὴν ὁποίαν τῷ ἔδιδεν ἡ Ῥώμη ὅτε ἦτον ἐλευθέρα!

83. Ὡ τροπαιοῦχε Σύλλα! σὺ τοῦ ὁποίου τὸ ἄρμα ἐσύρετο ἐπὶ τοῦ τροχοῦ τῆς Τύχης, ὑπέταξας τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος σου πρὶν ἐκτεθῆς εἰς τὴν δικαίαν ὀργὴν τῆς διὰ τὰ σφάλματά σου, καὶ ἵνα δρέψῃς τὴν κατὰ τῆς κεφαλῆς σου συσσωρευθεῖσαν ἐκδίκησιν ἔφερες τοὺς θριαμβευτικούς ἀετούς σου ἐπὶ τῆς ἡττηθείσης Ἀσίας. Σὺ, τοῦ ὁποίου ἐν μόνον βλέμμα ἤρκει πρὸς ἐξόντωσιν τῶν συγκλήτων, ἦσο Ῥωμαῖος μὲ ὄλας τὰς κακίας σου, διότι ἀπεφάσισας νὰ καταθέσῃς, μειδιῶν, διάδημα λαμπρότερον τοῦ τῶν βασιλέων, τὸ δικτατορικὸν διάδημα (1).

84. Ἡδύνασο νὰ μαντεύσῃς εἰς ποῖον μέτωπον ἤθελε καταντήσῃ νὰ ἐξουδενωθῆ ἐκεῖνο τὸ στέμμα τὸ ὁποῖον σὲ ἀνύψου ὑπεράνω τῆς ἀνθρωπότητος; Ἡθε-

(1) Βεβαίως, ἐὰν ὁ βίος τοῦ Σύλλα δὲν περιεῖχε τὰς δύο πράξεις τὰς ὁποίας ὑπανίσταμαι ἐν ταύτῃ τῇ στροφῇ, ἔπρεπε νὰ θεωρῶμεν αὐτὸν ὡς τέρας τοῦ ὁποίου τὰ ἐγκλήματα καὶ αἱ κακίαι δὲν δύνανται νὰ ἐξελειφθῶσιν ὑφ' οἵασδήποτε ἄλλης θαυμαστῆς ἀρετῆς του. Ἡ θυσία τὴν ὁποίαν ἔκαμε παραιτηθεὶς ἐκούσιως ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν πρέπει ἴσως νὰ τὸν ἀγνίσῃ ἐν τῷ πνεύματί μας, καθὼς φαίνεται ὅτι τὸν εἶχεν ἀγνίσει ἐν τῷ τῶν Ῥωμαίων, διότι ἀναμφιβόλως ἐκεῖνοι τὸν ἐσέβοντο, καθότι τὸν ἀφῆκαν νὰ ζήσῃ. Ὅλοι ἦσαν ὁμογνώμονες

λές ποτε πιστεύσει ὅτι ἄλλοι παρά τοὺς Ῥωμαίους ἐμελλον νὰ θέσωσιν ὑπὸ ταπεινωτικὸν ζυγὸν τὸν ὑπερήφανον αὐχένα τῆς αἰωνίας κληθείσης Ῥώμης, τῆς ὀκείας αἱ λεγεῶνες ἦσαν ἀήττητοι, ἐκείνης τῆς Ῥώμης ἣ ὅποια ἐκάλυπτε τὸν κόσμον μὲ τὴν γιγαντιαίαν σκιάν της, καὶ ἐξέτεινε τὰς φιλοδόξους πτέρυγας της μέχρι τῶν περάτων τοῦ ὀρίζοντος, τῆς Ῥώμης τέλος ἣτις προσηγορεύετο βασίλισσα τοῦ κόσμου;

85. Ὁ Σύλλας ἦτον ὁ πρῶτος τῶν νικητῶν· ἀλλ' ὁ ἡμέτερος Σύλλας, ὁ Κρόμβελλος, ἐστάθη ὁ φρονιμώτερος τῶν ἀρπάγων. Καὶ ὁ Κρόμβελλος ἐδίωξε τοὺς βουλευτὰς, ἀφοῦ μετέβαλε τὸν θρόνον εἰς ἱκρίον. Ἄθανατε ἀντάρτα! Ἴδὲ πόσα ἐγκλήματα ἐπρεπε νὰ κάμης ἵνα γίνης ἐλεύθερος ἐπὶ μίαν στιγμὴν, καὶ περίφημος εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας! ἀλλ' ὅποιον ἠθικὸν μάθημα μᾶς ἀφῆκε τὸ τέλος τῆς ζωῆς του! Ἡ ἰδία ἡμέρα ἣτις ἐφώτισε τὰς λαμπροτέρας νίκας του ὑπῆρξεν ὡσαύτως μάρτυς τοῦ θανάτου αὐτοῦ. — Εὐτυχεστέρα ἦτο δι' αὐτὸν ἡ στιγμή καθ' ἣν ἐξέπνευσε ἢ ἡ ἡμέρα καθ' ἣν κατέκτησε δύο βασιλείας.

86. Τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ αὐτοῦ μηνὸς τὴν ὁποίαν ἐδόξασε διὰ δύο προηγουμένων νικῶν του, ἡ φύσις τὸν κατεβίβασεν ἀπὸ τὸν θρόνον τὸν ὅποιον

ὡς πρὸς τοῦτο· οἱ Ῥωμαῖοι ἐσκέφθησαν ἀναμφιδόλως, ὡς ὁ Εὐκράτης, ὅτι ἐκείνο τὸ ὅποιον ἐφάνη καθ' ἀρχὰς ὡς φιλαρχία ἦτον ἀγνὸς πρὸς τὴν δόξαν ἔρωσ, ἐκείνο δὲ τὸ ὅποιον εἶχον ἐκλάβει ὡς ὑπερηφάνειαν, ἦτον ἀληθῆς μεγαλοψυχία.

« Κύριε, μεταβάλλεις ὅλας τὰς ἰδέας μου διὰ τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὅποιον σὲ βλέπω διάγοντα. Ἐνόμιζον ὅτι εἶχες φιλαρχίαν, καὶ οὐχὶ ἔρωτα διὰ τὴν ἀληθῆ δόξαν· ἐπίστευον ὅτι ἡ ψυχὴ σου ἦτον ἀγέρωχος, χωρὶς νὰ φαντασθῶ ὅτι ἦτον ὅπως μεγάλη ».

(Διάλογος τοῦ Σύλλα καὶ τοῦ Εὐκράτους).

εἶχεν ἀρπάσει, καὶ τὸν ἔχωσεν ἐντὸς τῆς γῆς ἐξ ἧς ἐπλάσθη(1). Δὲν ἠθέλησεν ἄρά γε ἡ Τύχη νὰ μᾶς δείξῃ διὰ τοιούτων συμβάντων, ὅτι ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, καθὼς καὶ πᾶν ἄλλο ὅπερ νομίζομεν ἄξιον τῶν ἐπιθυμιῶν μας, καὶ ὅπερ παρασύρει καὶ φθείρει τὰς ψυχὰς μας, φαίνονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ὡς πολὺ ὀλιγώτερον συντελοῦντα πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν ἢ ὁ τάφος; Ἄ! εἰάν ὁ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ πεισθῇ περὶ ταύτης τῆς ἀληθείας, ἡ μοῖρά του ἤθελεν εἶναι εὐτυχεστέρα.

87. Χαῖρε καὶ σὺ, ὦ ἔνδοξε Ῥωμαῖε, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνδριάς ὑπάρχει εἰσέτι μὲ τὴν αὐστηρὰν μορφήν μεγαλοπρεποῦς γυμνότητος! ἐν τῷ μέσῳ τῶν ματωρῶν κραυγῶν τῶν δολοφόνων, σὺ εἶδες τὸν Καίσαρα πίπτοντα νεκρὸν πλησίον τοῦ αἱματωθέντος βάρθρου σου(2). Τὸν εἶδες περιτυλισσόμενον μὲ τὰς πτυχὰς τῆς τηβέννου του ἵνα ἀποθάνῃ ἀξιοπρεπῶς, ὅτε προσεφέρθη θῦμα εἰς τὸν βωμόν σου ὑπὸ τῆς ἀνάσσης τῶν τε θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, τῆς φοβερᾶς Νεμέσεως. Ὁ Καῖσαρ ἀπέθανε, καὶ σὺ δὲν ὑπάρχεις πλέον, ὦ Πομπηῖε! πρέπει ἄρά γε νὰ σᾶς τιμῶμεν ὡς νικητὰς ἀναριθμητῶν βασιλέων, ἢ νὰ σᾶς θεωρῶμεν ὡς ἀπλοῦς θεατριστὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ κόσμου;

88. Καὶ σὺ, τροφὴ τῆς Ῥώμης, λύκαινα κεραυνοβοληθεῖσα (3)! σὺ τῆς ὁποίας οἱ χαλκοὶ μαστοὶ

(1) Τὴν 3 Σεπτεμβρίου, ὁ Κρόμβελλος ἐκέρδησε τὴν μάχην τῆς Δούμβαρ (Dumbar)· μετὰ ἓν ἔτος ἔτυχε τοῦ crowning mercy εἰς τὴν Οὐορκεστέρην. Μετὰ τινα ἔτη κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἦν ἐθειώρει πάντοτε ὡς τὴν αἰσιωτέραν δι' ἑαυτὸν, ἐξεμέτρησε τὸν βίον.

(2) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν X.

(3) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Y.

φαίνονται εισέτι περιέχοντες τὸ γάλα τῶν κατακτητῶν ἐν τῷ μεγάρῳ ἔνθα ἴστασαι ὡς μνημεῖον τῆς τέχνης! μήτερ τοῦ μεγάλου θεμελιωτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκ τῶν ἀγρίων μαστῶν σου ἠρύσθη τὴν ἀγρίαν ἀνδρίαν του! μολονότι ἐκεραυνώθης ὑπὸ τοῦ Διὸς μὲ τὸ αἰθέριόν του πῦρ, τοῦ ὁποῖου φέρεις εισέτι τὴν μαύρην οὐλὴν, ὅμως δὲν ἐγκατέλιπες τοὺς ἀθανάτους διδύμους σκύμνους σου, οὐδὲ ἐλησμόνησας τὴν μητρικὴν στοργὴν σου.

89. Ἄλλὰ, φαῦ, ἀπέθανον ὅλα τὰ ὑπὸ σοῦ τραφέντα τέκνα, καὶ ἡ σιδηρᾶ γενεὰ τῶν ἀνθρώπων ἐξηλείφθη! ὁ δὲ κόσμος κατεσκέυασε πόλεις μὲ τὰ ἐρείπια τῶν τάφων των. Μιμηθέντες πᾶν ὅ,τι ἄλλοτε τοῖς προὔξενει φρίκην, οἱ ἄνθρωποι ἀλληλοκτονούμενοι ἐπολέμησαν καὶ ἐνίκησαν, ἀκολουθήσαντες μακράθεν τὰ ἴχνη τῶν Ῥωμαίων· ἀλλ' οὐδεὶς πολεμιστῆς ἠδυνήθη εισέτι νὰ δώσῃ εἰς τὴν πατρίδα του τὴν παντοδυναμίαν ἐκείνων, ἐκτὸς ἐνὸς ὑπερόπτου, ὁ ὁποῖος ζῆ μὲν εισέτι, ἀλλ' ἠττηθεὶς ὑφ' ἑαυτοῦ ἐγένετο δούλος των δούλων του!

90. Παίγιον τοῦ ἀπατηλοῦ μεγαλείου του, ἦτο νόθος Καῖσαρ, πολὺ ὑποδεέστερος τοῦ ἀρχαίου· διότι ἡ ψυχὴ τοῦ Ῥωμαίου Καίσαρος εἶχε μορφωθῆ εἰς τύπον ὀλιγώτερον γήϊνον (1)· εἶχε μὲν ζωηρότερα πάθη, ἀλλ' ἦτο πεπροικισμένος μὲ ὀρθὴν κρίσιν καὶ ἀθάνατον προορισμὸν, μὲ ἀρετὰς αἰτινες ἠγνίζον τὰς ἀδυναμίας τῆς τρυφερᾶς ἅμα καὶ ἀνδρείας καρδίας του. Ἐνίοτε ἐγένετο Ἀλκείδης νήθων εἰς τοὺς πόδας τῆς Κλεοπάτρας, ἀλλ' αἰφνης ἀναλαμβάνων τὸν ἠρωϊκὸν χαρακτῆρά του ἔλεγεν:

(1) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Ζ.

91. « Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα! » Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ ὁ ὁποῖος ἔσθηνε τοὺς νικηφόρους ἀετοὺς του πρὸ τῶν Γάλλων, καθὼς οἱ κυνηγοὶ στήνουσι τοὺς ἰερακὰς των, οὗτος, λέγω, ὁ ἀλλόκοτος καὶ ἄγριος ἀνὴρ εἶχε καρδίας οὐδέποτε ὑπακούουσας εἰς τὰς ὑπαγορεύσεις αὐτῆς· εἶχε μίαν μόνην ἀδυναμίαν, ἀλλὰ τὴν χειρίστην πασῶν, τὴν κενοδοξίαν. Δοξομανῆς εἰς τὸν ὑπατον βαθμὸν καὶ ἀπληστος κατακτήσεων ἠγνῶει τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐπιθυμιῶν του. Ἀληθῶς, τί ἐζήτει; δύναται αὐτὸς ὁ ἴδιος ν' ἀποκριθῆ καὶ νὰ ὀρίση ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελεν;

92. Ἦθελε νὰ ἦναι τὸ πᾶν ἢ οὐδέν, ἰδοὺ τί ἤθελε· καὶ δὲν περιέμενε τὴν ἀναπόφευκτον χεῖρα τοῦ θανάτου ἢ ὁποῖα ἔμελλε νὰ τὸν καταβιάσῃ ἐκ τοῦ θρόνου μετὰ τινα ἔτη, καὶ νὰ τὸν ἐξισώσῃ μὲ τοὺς Καίσαρας, ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν ὁσείων νῦν πατῶ. Ναί, διὰ τὸν θάνατον ὁ κατακτητῆς ἐγειρεῖ τροπαιοφόρους ἀψίδας! ναί, δι' αὐτὸν ἔρρευσαν καὶ ῥέουσι τὰ δάκρυα καὶ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων ὡς ἀένας χεῖμαρρος, ἢ μᾶλλον ὡς παγκόσμιος κατακλυσμός ἀνευ κιβωτοῦ εἰς τὴν ὁποίαν ὁ δυστυχῆς ἄνθρωπος καταφεύγων ἠδύνατο νὰ σωθῆ! Μεγάλε Θεέ! Ἀνανέωσον τὸ οὐράνιον τόξον σου!

93. Ποίους καρποὺς δρέπομεν ἐν τοῖς ἀγόνοις πεδίοις τῆς ὑπάρξεως (1); αἰσθήσεις στενάς, λόγον

(1) « Omnes pene veteres, qui nihil cognosci, nihil percipi, nihil sciri posse dixerunt; angustos sensus, imbecillos animos, brevica curricula vitæ; in profundo veritatem demersam; opinionibus et institutis omnia teneri; nihil veritati relinquere; deinceps omnia tenebris circumfusa esse dixerunt ». (Academ. 1. 13). Χίλια ὀκτακόσια ἔτη παρῆλθον ἀφοῦ ὁ Κικέρων ἐγράψε τοῦτο, ἢ δὲ ἀνθρωπότης ἔχει τὰς αὐτὰς ἀτελείας;

ἀσθεκῆ, καὶ τινὰς ἡμέρας ζωῆς· ἡ ἀλήθεια εἶναι λίθος πολύτιμος κεκρυμμένος εἰς τὰς βαθεῖας ἀβυσσους· τὰ πάντα ζυγίζονται διὰ τῶν ψευδῶν σταθμῶν τῆς συνηθείας· ἡ γνώμη εἶναι πανίσχυρος ἀνασσα τῆς ὁποίας ὁ σκοτεινὸς πέπλος περικαλύπτει τὴν γῆν· τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ἄδικον γίνονται τυχαῖα συμβάματα· αἱ ἄνθρωποι τρέμουν ἀπὸ τὸν φόβον μὴ αἱ κρίσεις των γίνωσι φανεραὶ εἰς τὸν κόσμον· φοβοῦνται μὴ αἱ ἐλεύθεροι-ιδεαὶ των θεωρηθῶσι ὡς ἐγκλήματα, ἢ μὴ τὸ φῶς λάμψῃ ἐπὶ τῆς γῆς.

94. Κυλινδούμενοι οὕτως ἐν χαμερπεῖ ἀθλιότητι ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν καὶ ἀπὸ ἡλικίας εἰς ἡλικίαν, ἐναβρυνόμενοι διὰ τὴν ἐξευτελισθεῖσαν φύσιν των, ἀφίνουσι μετὰ τὸν θάνατόν των τὴν κληρονομίαν τῆς μανίας των εἰς μίαν νέαν γενεάν, εἰς δουλογεννήτους ἀπογόνους ὅτινες ἀλληλοκτονοῦνται εἰς τὰς μάχας, ἵνα διακωνίσωσι τὰς ἀλύσεις των· ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας κροτιμῶντες ν' ἀγωνίζονται εἰς τὴν αὐτὴν κονίστραν ὅπου βλέπουσι τοὺς συντρόφους των πίπτοντας ὡς τὰ φύλλα τοῦ αὐτοῦ δένδρου.

95. Δὲν ὀμιλῶ περὶ τῶν πίστεων τῶν ἀνθρώπων· αὐταὶ μένουσι μετὰ τὸ πλάσμα καὶ τοῦ Πλάστου του· ἀλλ' ὀμιλῶ περὶ τῶν παραδεδεγμένων βεβαίων καὶ γνωστῶν πραγμάτων, φαινομένων καθ' ἡμέραν καὶ ὥραν· ὀμιλῶ περὶ τοῦ διττῶς τὸν τράχηλόν μας βαρύνοντος ζυγοῦ, καὶ περὶ τῶν ὠμολογουμένων σκοπῶν τῆς τυραννίας· ὀμιλῶ περὶ τοῦ διατάγματος τῶν ἰσχυρῶν τῆς γῆς, αἱ ὁποῖοι ἐγένοντο ἀντιγραφεῖς ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἐταπείνωσέ ποτε τοὺς ὑπερηφάνους, ἤγειρε τοὺς ἐπὶ τῶν θρόνων των κοιμωμένους

καὶ δύναται τις δικαίως νὰ μεταφέρῃ τὰς θρηνηθῆσας τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων εἰς ποίημα συγγραφέν χθές.

βασίλεις, καὶ ἤθελε περιβληθῆ με ἄφατον δόξαν ἐὰν ὁ ἰσχυρὸς βραχίων του περιωρίζετο μόνον εἰς τοῦτο!

96. Δὲν δύνανται λοιπὸν οἱ τύραννοι νὰ δαμασθῶσιν εἰμὴ μόνον ὑπὸ τυράννων; ἡ δὲ ἐλευθερία δὲν θέλει εὐρεῖν οὐδένα πρόμαχον, οὐδένα ἄξιον αὐτῆς υἰὸν, ὅμοιον με ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἔσχεν ἡ Ἀμερικὴ ὅτε ἐφάνη αἰφνης παρθένος καὶ πολεμικὴ ὡς ἡ Ἀθηναῖ; εἶναι ἀνάγκη τοιαῦτα ψυχαὶ νὰ ὠριμάσωσιν ἐν ταῖς ἐρήμοις, ἐν τοῖς βάθεσι τῶν ἀγρίων δασῶν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ῥόχθου τῶν καταρράκτων, ἐπ' ἐκείνης τῆς γῆς τέλος ὅπου ἡ φύσις περιέθαλψε τὴν γέννησιν τοῦ Βασιγκτῶνος; Δὲν περιέχει πλεόν ὁ κόσμος μας τοιαῦτα σπέρματα ἐν τῷ κόλπῳ του; δὲν ἔχει ἄρα γε καὶ ἡ Εὐρώπη παρομοίαν ἀκτὴν;

97. Ἡ Γαλλία ἐμεθύσθη ἀπὸ αἷμα, ἵνα γίνῃ ἡμῖν ἀπεχθὴς ἕνεκα τῶν ἐγκλημάτων αὐτῆς! τὰ Κρόνιά της θέλουσιν εἶναι ὀλέθρια πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ εἰς ὅλας τὰς χώρας. Αἱ φρικαλέαι ἡμέραι τὰς ὁποίας εἶδομεν ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς, ἡ αἰσχροὶ φιλοδοξία ἣτις ἤγειρε χαλκοῦν τεῖχος μετὰξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἐλπίδων του, τὸ τελευταῖον θέαμα τέλος τὸ ὁποῖον ἐδόθη πρὸ ὀλίγου εἰς τὸν κόσμον, εἰσὶν αἱ προσφάσεις τῆς αἰωνίας δουλείας ἡ ὁποία μαραίνει τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, καὶ καθίστησι ταύτην τὴν δευτέραν πτώσιν τοῦ ἀνθρώπου χεῖρονα τῆς πρώτης.

98. Καὶ ὅμως, ὦ ἐλευθερία, ἡ ἐσχισμένη, ἀλλὰ πάντοτε ἀναπεπταμένη σημαία σου, προοδεύει ἀδιακόπως, ὡς ὁ κατὰ τοῦ ἀνέμου παλαίων κεραυνός· ἡ ὡς σάλπιγξ ἠχηρὰ φωνή σου, καὶ τοι τὴν σήμερον ἐξησθεμισμένη καὶ θνήσκουσα, θέλει ἀντηγήσει ἰσχυρότερον μετὰ τὴν καταιγίδα. Τὸ ἱερὸν δένδρον σου ἀπώ-

λεσε τὰ ἄνθη του, οἱ δὲ ἀκρωτηριασθέντες ὑπὸ τοῦ πελέκεως κλάδοι σου δὲν προσφέρουσιν ἄλλο εἶμῃ σκληρὸν καὶ μεμαραμμένον φλοιόν· ἀλλ' ὁ χυμὸς τῶ μένει εἰσέτι, τὰ δὲ σπέρματά του κατετέθησαν βαθέως μέχρι τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς τοῦ Βορρᾶ· ὅταν ἐπέλθῃ εὐτυχεστέρα ἀνοιξὶς θέλεις συλλέξει ὀλιγώτερον πικροὺς καρπούς.

99. Ὑπάρχει εἷς παλαιὸς πύργος, ἰσχυρὸς ὡς φρούριον, τοῦ ὁποῖου οἱ προμαχῶνες ἀρκοῦσιν ἴν' ἀναχαιτίσωσιν ἓνα νικηφόρον στρατόν. Ἰσταται μονήρης, ὠπλισμένος εἰσέτι μὲ τὰς ἡμίσεις ἐπάλλξεις του, καὶ περιβεβλημένος μὲ κισσὸν τοῦ ὁποῖου οἱ δισχίλιετέϊς κλῶνες ἐξαπλοῦνται ἐπὶ τῶν καταρρέόντων τειχῶν του. Τὸ πράσινον φύλλωμά του ὁμοιάζει μὲ τὸν στέφανον τῆς αἰωνιότητος τεθέντα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ χρόνου· τί ἦτο λοιπὸν τὸ φρούριον τοῦτο; ποῖος θησαυρὸς ἐφυλάττετο τόσον ἐπιμελῶς εἰς τὰ ὑπόγειά του; . . . Εἶναι μνημεῖον γυναικός (1).

100. Ἀλλὰ τίς εἶναι αὕτη ἡ κάτοικος τῶν τάφων ἡ ὁποία ἐτάφη εἰς τοιοῦτον ἀνάκτορον; ἦτον ἀγνή καὶ ὠραία, ἀξία βασιλικῆς κλίνης, ἢ ἔτι μᾶλλον, ἀξία νὰ γίνῃ σύζυγος ἑνὸς Ῥωμαίου; ποίου πολεμιστοῦ καὶ ποίου ἥρωος ὑπῆρξε μήτηρ; ποία ἀξιέραστος θυγάτηρ ἐκληρονόμησε τὰ θέλγητρά της; ποία εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς της, τοῦ ἔρωτος καὶ τοῦ θανάτου της; Τῇ ἡγειραν τοιοῦτο μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον, ὅπου χυδαῖα λείψανα δὲν τολμῶσι νὰ εἰσέλθωσι, καὶ ἐτιμήθη τοσοῦτον, ἵνα διαιωνισθῇ ἡ ὑπερτέρα τῆς τῶν κοινῶν ἀνθρώπων μοῖρά της;

(1) Ὑπαινίττομαι τὸν τάφον τῆς Καικιλίας Μετέλλας, ὀνόματι Capo di Bone, ἐπὶ τῆς Ἀππιανῆς ὁδοῦ.

101. Ἦτον ἐξ ἐκείνων τῶν γυναικῶν αἱ ὁποῖαι ἀγαπῶσι μόνον τοὺς συζύγους των, ἢ ἐξ ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἀγαπῶσι τὴν μοιχείαν; Τὰ χρονικά τῆς Ῥώμης μᾶς λέγουσιν ὅτι καὶ κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὑπῆρχον καὶ ἐκ τῶν μὲν καὶ ἐκ τῶν δέ. Εἶχεν ἄρα γε τὴν φρόνησιν τῆς Κορνηλίας; Σεμνουμένη διὰ τὴν ἀρετὴν της ἀντέστη διαρκῶς κατὰ τῆς διαφθορᾶς, ἢ, ὁμοία μὲ τὴν ἀξιέραστον βασιλίσσαν τῆς Αἰγύπτου, προετίμησε τὴν κουφότητα καὶ τὰς ἡδονάς; παρεδόθη ἡ καρδία της εἰς γλυκεῖαν φιλότητα, ἢ ἀπώθησε τὸν ἔρωτα ὡς ἐπικίνδυνον ἐχθρόν; διότι ἡ καρδία ἔχει τοιαῦτα πάθη.

102. Ἴσως ἀπέθανεν εἰς τὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας της δαμασθεῖσα ὑπὸ τοῦ βάρους θλίψεων βαρυτέρων τοῦ υπερμεγέθους μνημείου τὸ ὁποῖον κάθηται ἐπὶ τοῦ λειψάνου της· ἴσως νέφος τι ἐκάλυψε τὸ νεανικὸν κάλλος της, καὶ οἱ μέλανες ὀφθαλμοὶ της ἐσκοτίσθησαν ὑπὸ ζοφερῶν χρωμάτων προσιωνιζόντων τὴν μοῖραν τὴν ὁποίαν ὁ οὐρανὸς δίδει εἰς τοὺς ἐκλεκτοὺς του, ἦτοι τὸν πρόωρον θάνατον (1), τοῦ ὁποίου ἡ προσέγγισις διέχυσε περὶ αὐτὴν θέλητηρον ὅμοιον μὲ τὸ τοῦ δύοντος ἡλίου, καὶ ἐλάμπρυνεν ἐπὶ μίαν στιγμὴν μὲ νοσηρὰν λάμψιν τὰς φλογεράς παρειάς της, ἢ ἐρυθρότης τῶν ὁποίων ὠμοίαζε μὲ τὸ πορφυροῦν χρῶμα τῶν φύλλων τοῦ φθινοπώρου.

103. Ἴσως ἀπέθανεν ἐν βαθυτάτῳ γήρατι ἐπιζήσασα εἰς τὸ κάλλος της, εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ τέκνα της. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ κόμη της ἀνε-

(1) Ὅτι οἱ θεοὶ φιλοῦσιν, ἀποθνήσκει νέος.

Τὸ γὰρ θανεῖν οὐκ αἰσχρὸν, ἀλλ' αἰσχρῶς θανεῖν.

(Rich. Franc. Phil. Brunck. Poetæ Gnomici, p. 231, edit. 1784).

κάλει εισέτι ἐν μέρει τὰς ἡμέρας τῆς ἀνθηρότητος καὶ τῶν θελγήτρων τῆς, ὅτε οἱ κομφοὶ βόσφυχοί τῆς ἠύξανον τὴν λευκότητα τῆς χροιάς τῆς, ὅτε ἦτο τὸ ἀντικείμενον τοῦ φθόνου καὶ τοῦ θαυμασμοῦ τῆς Ῥώμης. Ἀλλὰ ποῦ πλανῶνται αἱ εἰκασίαι μας; δὲν ἐξεύρομεν εἰμὴ ἐν πράγμα· ἡ Μετέλλα ἦτο σύζυγος τοῦ πλουσιωτάτου Ῥωμαίου καὶ ἀπέθανεν. Ἴδου τὸ μνημεῖον τοῦ ἔρωτος ἢ τῆς ὑπερηφανείας τοῦ συζύγου τῆς.

104. Δὲν ἤξεύρω διὰ τί ὅταν μὲν ὄρθιος καὶ ἄφωνος ἔμπροσθεν τούτου τοῦ τάφου, φαντάζομαι αἴφνης ὅτι ἐγνώρισα ἄλλοτε ἐκείνην ἢ ὁποῖα τὸν κατοικεῖ· ἢ ἀνάμνησις τοῦ παρελθόντος χρόνου ἐπανέρχεται δι' ἐμὲ μὲ ἀρμονικὸν ἦχον ὁ ὁποῖος μοὶ εἶναι γνωστός· ἀλλ' ὁ τόνος εἶναι ἠλλοιωμένος καὶ σοβαρὸς ὡς ὁ ἐκπνέων ἦχος κεραυνοῦ διασχίζοντος μακρόθι τὸν ἄνεμον. Ἐὰν ἠδυνάμην νὰ μείνω πλησίον τούτου τοῦ κισσοστεφοῦς λίθου, μεχρισοῦ δώσω σῶμα εἰς ταύτας τὰς νέας σκέψεις μου, αἱ ὁποῖαι μοὶ ἐνεπνεύσθησαν ὑπὸ τῶν ἐνώπιόν μου διεσχορπισμένων ἐρειπίων ἅτινα εἶναι ὡς τὰ πλέοντα ναυάγια συντριβέντος πλοίου,

105. καὶ ἐκ τῶν θραυσθεῖσων σανίδων τῶν καλυπτουσῶν μακρόθι τὴν ἀκτὴν, ἐὰν ἠδυνάμην νὰ κατασκευάσω μικρὰν λέμβον ἐλπίδος, ἤθελον παλαίσει ἀκόμη μίαν φορὰν πρὸς τὸν Ὀκεανὸν καὶ τὴν ὄρμην τῶν βροχθούντων κυμάτων τὰ ὁποῖα ῥίπτονται λυσσωδῶς ἐπὶ τῆς ἐρήμης ἀκτῆς, ἐνθα κεῖνται νεκρὰ τὰ προσφιλέστατά μοι ὄντα. Ἀλλὰ, φεῦ! ἐὰν τὰ μήπω ὑπὸ τῶν κυμάτων ἐξαφανισθέντα ξύλα τοῦ ναυαγίου ἤρχουν πρὸς κατασκευὴν τῆς ἀμόρφου λέμβου μου, εἰς ποῖον μέρος νὰ πλεύσω; δὲν ἔμεινε πλέον ἄσυλον, οὔτε ἐλπίς δι' ἐμέ· καὶ αὐτὴ ἢ ὑπαρξίς, καὶ αὐτὴ ἢ ζωὴ

οὐδὲν μοι παρέχει θέλγητρον, ἐκτὸς ἐκείνου τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐνταῦθα.

106. Ἄς ὠρύονται λοιπὸν οἱ λυσσαλέοι ἄνεμοι ! ἡ βοή των θέλει εἶναι τοῦ λοιποῦ μουσικῆ ἄρμονία δι' ἐμέ, πρὸς ἣν αἱ γλαῦκες θέλουσι μιγνύει τὰς πενθίμους κραυγὰς των, ὅταν ἡ νύξ ἐκθρονίζῃ τὴν ἡμέραν. Ἀκούω ἤδη αὐτάς, τώρα ὅτε τὸ φῶς ὠχριαῖ εἰς τὰς φωλεὰς τούτων τῶν φίλων τοῦ σκότους πτηνῶν. Ἀποκρίνονται αἱ μὲν πρὸς τὰς δὲ ἐπὶ τοῦ λόφου Παλατινοῦ, κτυποῦσαι τὰς πτέρυγὰς των καὶ διαστέλλουσαι τοὺς γλαυκοὺς καὶ φωτοδόλους ὀφθαλμούς των.

Ἀπέναντι τοιοῦτου παμμεγέθους τάφου μιᾶς αὐτοκρατορίας, τί εἶναι αἱ μικραὶ ἡμῶν θλίψεις; Ἄς μὴ ὑπολογίσω τὰς ἰδικὰς μου.

107. Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ τόπος ὅπου αἱ κυπάρισσοι, ὁ κισσὸς, αἱ βᾶτοι καὶ τὰ λευκῶα μιγνύονται καὶ σχηματίζουσι συγκεχυμένον σύμπλεγμα; Λοφίσκοι γῆς ὑψοῦνται ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχον ἴσως πλούσια μέγαρα· αἱ κατερρημιμέναι ἀψίδες, αἱ τεθραυσμέναι στῆλαι, οἱ πεφραγμένοι θόλοι, καὶ τὰ ἄντρα τὰ ὁποῖα ἐγένοντο κάθυγρα καὶ σκοτεινὰ ὑπόγεια, ἐνθα αἱ γλαῦκες εὐρίσκουσιν αἰωνίαν νύκτα, τοῦτο τὸ χάος τῶν ἐρειπίων, τέλος, τίς δύναται νὰ μᾶς εἴπῃ ἐὰν ἄλλοτε ἦτο ναὸς, λουτρῶνες, ἢ ἀνάκτορον; ἡ ἐπιστήμη, μετὰ τόσας ἐρεύνας της μᾶς λέγει μόνον ὅτι εἶναι τείχη. Ἴδετε τὸν Αὐτοκρατορικὸν λόφον! οὕτως ἀπόλλυται τὸ μεγαλεῖον τῶν ἀνθρώπων (1)!

(1) Ὁ Παλατινὸς λόφος εἶναι μέγας σωρὸς ἐρειπίων ἰδίως πρὸς τὸ μέρος τοῦ Μεγάλου Κίρκου ἢ Ἀμφιθεάτρου (Circus Maximus).

108. Ἴδου τὰ ἠθικὰ μαθήματα τῆς ἱστορίας ὄλων τῶν λαῶν· τὸ ἐνεστὼς εἶναι ἡ ἐπανάληψις τοῦ παρελθόντος. Ἡ ἐλευθερία πρῶτον βασιλεύει, μετὰ ταῦτα ἀνάσσει ἡ δόξα· ἐξαφανισθείσης δὲ τῆς δόξης, τὰ πλοῦτη, αἱ κακίαι, ἡ διαφθορὰ καὶ ἡ βαρβαρότης διαδέχονται αὐτήν.

Ἡ ἱστορία μὲ ὄλους τοὺς πολυαρίθμους τόμους της ἔχει μόνον μίαν σελίδα, τὴν ὁποίαν ἀναγινώσκωμεν κάλλιον ἐνταῦθα, ὅπου ἡ ὑπερηφάνεια τῶν τυράννων εἶχε συναθροίσειν ὄλους τοὺς θησαυροὺς καὶ ὄλας τὰς ἡδονάς. Ἄλλὰ τίς ἡ χρεία τῶν λόγων; Πλησίασον!

109. Ἐλθέ ἵνα θαυμάσης καὶ ἐνθουσιασθῆς· ἐλθέ καὶ πλήσθητι περιφρονητικοῦ μειδιάματος, καὶ χύσον ἄφθονα δάκρυα· ὄλα τὰ αἰσθήματα μᾶς ἐπέρχονται διαδοχικῶς εἰς τούτους τοὺς τόπους. ὦ σεῖς, θνητοὶ πάντοτε μετέωροι μεταξὺ μειδιάματος καὶ δακρύου, ἔλθετε νὰ ἴδητε ἐνώπιόν σας κειμένους φύρδην μίγδην τοὺς αἰῶνας καὶ τοὺς θρόνους! τοῦτο τὸ ὄρος τοῦ ὁποίου ἡ κορυφή εἶναι ἐπίπεδος, ἦτο πυραμῖς συσσωρευμένων στεμμάτων, τόσον φωτοβόλος ἐκ τῶν τιμαλφῶν κοσμημάτων τῆς δόξης, ὥστε αἱ ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου ἀντανακλῶμεναι ἐπ' αὐτῶν ἐλάμβανον διπλασίαν λαμπρότητα. Φεῦ! ποῦ εἶναι ἐκεῖνα τὰ μαρμαίροντα ἀνάκτορα; κατέρρευσαν ὁμοῦ μὲ τοὺς τολμηροὺς οἰκοδόμους των!

110. Ὁ Τύλλιος δὲν ἦτο τόσον εὐγλωττος ὅσον σὺ, ὦ ἀνώνυμε στήλη, τῆς ὁποίας ἡ βᾶσις εἶναι κε-

Καὶ αὐτὸ τὸ ἔδαφος του ἐσχηματίσθη ἐκ συντετριμμένων πλίνθων. Οὐδὲν ἐξ ἐκείνων ὅσα ἐρρέθησαν ἢ δύνανται νὰ λεχθῶσιν εἶναι ἱκανὸν νὰ εὐχαριστήσῃ, εἰμὴ τὴν εὐπιστίαν Ῥωμαίου ἀρχαιολόγου.

χωσμένη! Τί είναι αἱ στέψασαι τὸ μέτωπον τοῦ Καίσαρος δάφναι; Ἐγὼ θέλω νὰ στεφθῶ μὲ τὸν καλύπτοντα τὰ ἐρείπια τοῦ ἀνακτόρου του κισσόν. Ποία εἶναι αὕτη ἡ τροπαιοφόρος ἀψίς; τίνος εἶναι ἡ ἐνώπιόν μου στήλη; εἶναι ἡ τοῦ Τίτου ἢ ἡ τοῦ Τραϊανοῦ; ὄχι· εἶναι ἡ τοῦ Χρόνου, ὁ ὁποῖος χλευάζων τοὺς θριαμβοὺς, τὰ τρόπαια, τὰς στήλας καὶ τὰ πάντα μεταβάλλει τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Ναί· ὁ χρόνος ἀνεβίβασε τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀπαστόλου ἐπὶ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μνημείου (1).

111. Τὰ ὑπὸ τούτου τοῦ μνημείου περιεχόμενα λείψανα ἦσαν τεθαμμένα, οὕτως εἶπεῖν, ἐν τῷ ἀέρι, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυανοῦ οὐρανοῦ τῆς Ῥώμης καὶ πλησίον τῶν ἀστέρων. Ἡ ψυχὴ ἣτις ἐνεψύχου αὐτὰ τὸ πάλαι ἦτον ἀληθῶς ἀξία τοιαύτης ὑψηλῆς κατοικίας. Σεβαστὲ μονάρχα, σὺ ὑπῆρξας ὁ τελευταῖος τῶν βασιλευσάντων ἐπὶ τοῦ κόσμου, τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κόσμου! μετὰ σὲ οὐδεὶς ἄλλος ἔσχε τόσον ἰσχυρὸν βραχίονα ὥστε νὰ βαστάσῃ ἐπαξίως τὸ σκῆπτρον τῆς Ῥώμης καὶ νὰ διατηρήσῃ τὰς κατακτήσεις της! . . . Ναί· ἦτο μέγας, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου μεγαλύτερος· αἱ αὐτοκρατορικαὶ ἀρεταὶ του οὐδέποτε ἐμολύνθησαν ὑπὸ τοῦ ἐμφυλίου αἵματος ἢ ὑπὸ τῆς κραιπάλης· ὅλοι λατρεύομεν τὸ ὄνομα τοῦ Τραϊανοῦ μέχρι τῆς σήμερον (2).

112. Ποῦ εἶναι ὁ θριαμβευτικὸς λόφος, ἐκεῖνος ὁ ὑψηλὸς τόπος ὅπου ἡ Ῥώμη ἐνηγαλιζέτο τοὺς ἥρωάς της; ποῦ εἶναι ὁ Ταρπήϊος λόφος, τελευταῖον

(1) Ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ Τραϊανοῦ ἰδρῦθη τὸ ἄγαλμα τοῦ ἀγίου Πέτρου, ὁ δὲ ἀνδριὰς τοῦ ἀγίου Παύλου ἐτέθη ἐπὶ τῆς Αὐρηλιανῆς στήλης.

(2) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν Β δ.

τῆς προδοσίας ὄριον, ἀκρώρεια ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ προδότες κρημιζόμενοι ἀπηλλάττοντο πάσης φιλοδοξίας; Εἶναι ἄρά γε ἐδῶ τὸ μέρος ὅπου οἱ νικηταὶ ἐσώρευον τὰ λάφυρά των; Ναὶ ἐδῶ εἶναι καὶ εἰς ἐκείνην τὴν κατωτέρω πεδιάδα στάσεις χιλίων ἐτῶν κοιμῶνται ἐν σιγῇ. Ἴδου ἡ ἀγορὰ ὅπου ἐξεφωνήθησαν τόσαι ἀθάνατοι δημηγορίαι· ὁ ἀὴρ εἶναι εἰσέτι ἔμπλεως τῆς φλογεῶς εὐγλωττίας τοῦ Κικέρωνος.

113. Ἴδου τὸ θέατρον τῆς ἐλευθερίας, τῶν στάσεων, τῆς δόξης καὶ τῆς σφαγῆς. Ἐδῶ ἐξητμίσθησαν τὰ πάθη τοῦ ὑπερηφάνου λαοῦ, ἀπὸ τῆς γεννήσεως τῆς αὐτοκρατορίας μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἡ Ῥώμη ἀπετέλεσε τὴν κατάκτησιν ὅλου τοῦ κόσμου. Ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἡ ἐλευθερία εἶχε καλύψει τὸ μέτωπόν της βλέπουσα τὴν ἀναρχίαν σφετερισθεῖσαν τὰς ιδιότητάς της· μεχρισοῦ τέλος ἕκαστος στρατιώτης ὁ ὁποῖος ἐτόλμα νὰ τεθῇ ὑπεράνω τῶν νόμων κατεπάτει ὑπὸ τοὺς πόδας του τὰ ἄφωνα μέλη τῆς τρεμούσης βουλῆς, ἣ ἠγόραζε τὰς ὠνητὰς ψήφους τῶν αἰσχυρῶν καὶ ἀσυνειδήτων πολιτῶν.

114. Ἀφίνοντες κατὰ μέρος τὴν μακρὰν σειρὰν τῶν τυράννων τῆς Ῥώμης, θέλομεν ἐξυμνήσει τὸ ὄνομα τοῦ τελευταίου αὐτῆς δημάρχου. Ὡ Ῥιένζη, τελευταῖον τῆς Ῥώμης τέκνον, φίλε τοῦ Πετράρχου, καὶ ἐλπίς τῆς Ἰταλίας! σὺ ἠγνίσας ὀλοκλήρους αἰῶνας δουλείας, αἴσχους καὶ σκοτίας (1)! Ἐνόσω ὁ μαρνανθεὶς κορμὸς τοῦ δένδρου τῆς ἐλευθερίας ἐκφύη ἐν μόνον φύλλον, τοῦτο θέλει χρησιμεύει ὡς ἄφθαρτος στέφανος ἐπὶ τοῦ τάφου σου, ὦ σὺ, ρήτωρ τῆς

(1) Ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸν Γίββωνα γινώσκουσι βεβαίως τὸ ὄνομα καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ Ῥιένζη.

ἀγορᾶς, ἀρχηγὲ τοῦ λαοῦ, νέε Νουμᾶ· ἀλλ' ἡ βασιλεία σου ὑπῆρξε, φεῦ! τόσον βραχεῖα.

115. Ἦγερία (1)! ἡδὺ δημιούργημα μιᾶς καρδίας ἡ ὁποία δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη πρὸς ἀνάπαυσίν της στῆθος θνητῆς γυναικὸς τόσον ὠραῖον ὅσον ἦτον ὁ σὸς ἰδανικὸς κόλπος! νέα ἀερία Ἦως, φανταστὴ νύμφη ἀπηλπισμένου ἐραστοῦ ἢ ἴσως ὑπαρκτὴ ἐπίγειος καλλονὴ ἡ ὁποία ἐδέχθη τὸν ἔρωτα καὶ τὴν λατρείαν ἐνὸς βασιλέως! οἰαδῆποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ γέννησίς σου, ἦσο τέλος πάντων μία ὠραία ἰδέα περιβεβλημένη μὲ τὰς θελκτικωτέρας μορφάς.

116. Ἡ παρὰ τὴν ἱεράν πηγὴν σου χλόη ποτίζεται εἰσέτι ὑπὸ τῶν διαυγῶν ὑδάτων σου, ἀνταξίων τῶν Ἠλυσίων ναμάτων. Ἡ στιλπνὴ καὶ λεῖα ἐπιφανεία σου, τὴν ὁποίαν στεγάζει τὸ ἄντρον σου, μένει ἀρρύπαντος καὶ ἀρρύτιδωτος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων καὶ ἀντανακλᾷ ἐπὶ τοῦ κρυστάλλου σου τὴν γλυκυδερχῆ ἐφέστιον δαίμονα τῆς ὁποίας τὸ χλοερὸν ἐνδιαίτημα δὲν βεβηλοῦται ὑπὸ τῶν ἔργων τῆς τέχνης. Τὰ ἀργυροειδῆ ὑδατά σου δὲν εἶναι πλέον στάσιμα καὶ περιωρισμένα ἐντὸς μαρμαρίνης εἰρκτῆς· ἀλλ' ἀναβρῦουσι μετὰ μελωδικοῦ κελαρυσμοῦ ἐκ τοῦ βάρου τοῦ ἀγάλματός σου, καὶ ρέουσιν ἐλικοειδῶς τῆδε κάκεισε εἰς τοὺς πλησίον λειμῶνας.

117. Τὸ βλῆχρον καὶ ὁ κισσὸς ἔρπουσιν εἰς τὰ πέριξ φαντασιωδῶς συμπεριπλεκόμενα· οἱ χλοανθεῖς λόφοι ποικίλλονται μὲ ζωηρὰ καὶ πρῶϊμα ἄνθη· ὁ ἐλαφρὸς θόρυβος ὑποδεικνύει τὴν ὀξυδερχῆ σαύραν φεύγουσαν διὰ μέσου τῆς χλόης, καὶ τὰ ἑαρινὰ πτηνὰ τέρπουσι τὸ οὖς μὲ τὰ ἀρμονικὰ ἄσματά των. Μυρία

(1) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν C c.

ποικίλα φυτά καθικετεύουσι τὸ βῆμα τοῦ διαβάτου ἵνα λάβῃ οἶκτον καὶ φεισθῇ τῶν νεαρῶν ἀνθῶν των τὰ ὁποῖα ταλαντεύονται ὑπὸ τοῦ ζεφύρου ὁμοιάζοντα μὲ μαγικὴν εἰκόνα. Τὸ κυανόχρουν ἴον, τέλος, διαχέον τὴν γλυκύτητα τῆς ὁσμῆς καὶ τῆς χροιάς του, προκαλεῖ τὸ φίλημα τοῦ ἐρωτευμένου ἀέρος.

118. Ὑπὸ τοιαύτην γοητευτικὴν στέγην εὖρες ἄσυλον, ὦ Ἥγερία! ἐδῶ ἔπαλλεν ἡ καρδία σου ἀκούουσα μακρόθεν τὸν ἦχον τῶν βημάτων τοῦ ἐραστοῦ σου· ἡ νύξ παρείχεν εἰς τὰς μυστηριώδεις συνεντεύξεις σας τὴν ἀστροφόρον σκιάδα τοῦ οὐρανοῦ θόλου· καθημένη πλησίον τοῦ ἐρωμένου σου, ὁπόσον εὐτυχῆς ἦσο! Τοιοῦτον ἄντρον ἐσχηματίσθη βεβαίως ἵνα στεγάσῃ τὸν ἔρωτα μιᾶς θεᾶς· ἐδῶ εἶναι ἀληθῶς ὁ ἱερός ναὸς τοῦ ἀγνοῦ ἔρωτος, τὸ ἀρχαιότατον μαντεῖον!

119. Ἀποκρινομένη εἰς τὸν ἔρωτα τοῦ πεφιλημένου ἐραστοῦ σου, δὲν ἦνονες πραγματικῶς οὐρανίαν μετὰ θνητῆς καρδίας; ὁ δὲ ἔρωσ, ὁ ὁποῖος γεννᾶται καὶ ἀποθνήσκει μετὰ στεναγμῶν, δὲν ἔλαβε παρὰ σοῦ ἀθανάτους ἡδονάς; Δὲν ἠδύνασο ἄρά γε, διὰ τῆς θείας ιδιότητός σου, νὰ καταστήσῃς αὐτὰς ὄντως ἀθανάτους, νὰ μεταδώσῃς τὴν ἀγνότητα καὶ ἀφθαρσίαν τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς ἐπιγείους ἡδονάς, ν' ἀποσπάσῃς τὸ φαρμακερὸν βέλος χωρὶς νὰ τὸ ἀμβλύνης, ν' ἀπομακρύνῃς τὸν κόρον ὁ ὁποῖος καταστρέφει τὸ πᾶν, καὶ νὰ ἐκριζώσῃς τὰς ὀλεθρίας ἀκάνθας αἰτινες σπαράττουσι τὰς ψυχὰς μας;

120. Φεῦ! ἡ πηγὴ τῶν πρώτων φίλτρων μας μέλει ὅσον τάχιστα νὰ ἐξαφανισθῇ, ἢ καταναλίσκεται ἀρδεύουσα τὴν ἄμμον τῆς ἐρήμου ἐκ τῆς ὁποίας παράγονται ἄγρια καὶ ἄγωνα φυτά, δυστυχῶς πολυάριθμα, διότι εἶναι τὰ ζιζάνια καὶ οἱ τρίβολοι τῆς ὄρ-

μητικῆς ἀπερισκεψίας· ἄνθη ἔχοντα νοσηρὸν καυλὸν καὶ τοι λαμπρὰ χρώματα, καὶ τῶν ὁποίων ἡ ἀγρία εὐωδία παράγει μόνον ἀλγηδόνας· τέλος δένδρα ἀποστάζοντα μαῦρον δηλητήριον· τοιαῦτα εἶναι τὰ φυτὰ τὰ ὁποῖα γεννᾷ ὑπὸ τὰ βήματά του τὸ πάθος ἐνῶ φεύγη τὴν ἄγονον ἄμμον τῆς ἐρημίας τοῦ κόσμου καὶ ὀρέγεται ματαίως τῶν οὐρανίων καρπῶν οἱ ὁποῖοι μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένοι.

121. Ὡ ἔρως ! δὲν εἶσαι κάτοικος τούτου τοῦ κόσμου· εἶσαι ἀόρατον σεραφεῖμ· ἡμεῖς πιστεύομεν εἰς σέ, καὶ μάρτυρες τῆς πίστεώς σου εἶναι οἱ ἐρασταὶ τῶν ὁποίων ἡ καρδία συνετρίβη· ἀλλ' οὐδεὶς ποτε θνητὸς σέ εἶδε μέχρι τοῦ νῦν, οὐδεὶς ποτε θέλει ἰδεῖ τὴν μορφήν σου ὁποῖα πρέπει νὰ ᾔῃαι· ἡ φαντασία σ' ἔπλασε καθὼς ἔπλασε τοὺς κατοίκους τοῦ οὐρανοῦ, μὲ τὴν ἰδιοτροπίαν τῶν ἐπιθυμιῶν της. Ἡ μορφή, ἡ εἰκὼν τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εἰς μίαν ἰδέαν, διώκει ἀκαταπαύστως τὴν ψυχὴν φθειρομένην ὑπὸ φλογεράς δίψης καὶ καταβεβλημένην ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ τῶν σπαραττουσῶν αὐτὴν βασάνων.

122. Ἡ ψυχὴ, ἀηδιάσασα τὸ φυσικὸν κάλλος, πλάττει ἐν τῇ παραφορᾷ αὐτῆς ἰδανικὰ ὄντα. Ποῦ εἶναι αἱ μορφαὶ τὰς ὁποίας φαντάζεται τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαλλματοποιοῦ; αὗται ὑπάρχουσι μόνον ἐν τῇ ἰδέᾳ του. Δύναται ἡ φύσις νὰ μᾶς δείξῃ ἀντικείμενον τύσον ὠραῖον; Ποῦ εἶναι τὰ θέλγητρα καὶ αἱ ἀρεταὶ τὰς ὁποίας συλλαμβάνομεν ἐν τῇ νεότητι, καὶ διώκομεν ἐν τῇ ὠρίμῳ ἡλικίᾳ; Ποῦ ὁ ἰδανικὸς παράδεισος τὸν ὁποῖον προσπαθοῦμεν ματαίως νὰ φθάσωμεν, καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἀπελπίζει, καὶ παραπλανᾷ τὴν γραφίδα τοῦ ζωγράφου καὶ τὸν κάλαμον τοῦ ποιητοῦ οἵτινες θέλουσι νὰ εἰκονίσωσιν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ λαμπρότητί του;

123. Ὁ ἔρωσ εἶναι παραφροσύνη, εἶναι ἡ μανία τῆς νεότητος· τὸ δὲ φάρμακον πρὸς θεραπείαν αὐτῆς εἶναι λίαν πικρὸν. Πᾶσα ἡμέρα ἀφαιρεῖ ἐν θέλγητρον ἀπὸ τὰ ἀντικείμενα τῆς λατρείας μας, καὶ ἀνακαλύπτομεν τέλος ὅτι αὐτὰ δὲν ἔχουσιν οὔτε τὴν ἀξίαν οὔτε τὸ κάλλος μὲ τὸ ὁποῖον ἐκοσμήσαμεν τὰς ἰδανικὰς μορφάς των. Ἡ γοητεία ὁμως ὑπάρχει εἰσέτι καὶ δεσπάζει ἡμῶν· ἐκ δὲ τῆς γοητείας αὐτῆς συλλέγομεν τοὺς καρπούς τῶν τρικυμιῶν τοὺς ὁποίους ἡμεῖς ἐσπείραμεν, καὶ ἡ καρδία μας ἐπιμένουσα, ὡς ὁ ἀλχημιστὴς εἰς τὴν ἀναζήτησιν θησαυροῦ μὴ ὑπάρχοντος, νομίζει ἑαυτὴν τόσῳ εὐτυχεστέραν ὅσῳ πλησιέστερον εὐρίσκεται εἰς τὴν δυστυχίαν της.

124. Ἀπὸ τῆς νεανικῆς ἡλικίας μας μαραινόμεθα πνευστιῶντες καὶ καιρίως τετρωμένοι. Τὸ ἱατρικὸν μᾶς μένει ἄγνωστον· δὲν δυνάμεθα, φεῦ! νὰ σβέσωμεν τὴν φλογεράν δίψαν μας. Ἐνίστε, πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου μας, φάσμα τι, ὅμοιον μ' ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐδιώκομεν πρὸ πολλοῦ, μᾶς δελεάζει ἐπὶ μίαν στιγμὴν. Ἀλλὰ, φεῦ! εἶναι λίαν ἀργά, καὶ γινόμεθα διττῶς δυστυχεῖς. Ὁ ἔρωσ, ἡ δόξα, ἡ φιλοτιμία, ἡ φιλαργυρία, ὅλα εἶναι μάταια, ὅλα μᾶς καταστρέφουσιν· ὁ δὲ θάνατος εἶναι ὁ μέλας καπνὸς ἐν τῷ ὁποίῳ ἐξαφανίζονται αἱ φλόγες των.

125. Τινὲς . . . ἀλλὰ τί λέγω! οὐδεὶς εὐρίσκει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἠγάπησεν ἢ ἠδύνατο ν' ἀγαπήσῃ· μάτην ἢ τύχην, ἢ τυφλὴν προσέγγισις καὶ ἢ κραταιὰ ἀνάγκη τοῦ ἀγαπᾶν ἀπομακρύνουσιν ὅλας τὰς ἀντιπαθείας μας· αὐταὶ ἐπανέρχονται παραχρῆμα δεδηλητηριασμένοι μὲ ἀνιάτους ὕβρεις· ἡ δὲ συγχυρία, θεότης ὅλως ὕλικῆ, ἢ ὁποῖα ἀπογοητεῖ τὰ πάντα, τεκταίνει τὰ δεινὰ τὰ ὁποῖα ἐπιπίπτουσι καθ' ἡμῶν,

ἢ ὑποστηρίζει αὐτὰ μὲ τὴν μαγικὴν ράβδον τῆς, τῆς ὁποίας ἡ συνάρφεια μεταβάλλει εἰς κόνιν ὅλας τὰς ἐλπίδας μας.

126. Ὁ βίος ἡμῶν εἶναι ψευδῆς φύσις· δὲν εὐρίσχεται ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὸ σύμπαν. Διατί αὕτη ἡ τρομερὰ καθ' ἡμῶν καταδίκη; διατί αὕτη ἡ ἀνεξάλειπτος κηλὶς τοῦ ἁμαρτήματος; ζῶμεν ὑπὸ ὀλεθριον δένδρον, ὑπὸ φαρμακόδενδρον ἀπεράντου ἐκτάσεως, τοῦ ὁποίου ρίζα μὲν εἶναι ὅλη ἡ γῆ, κλάδοι δὲ καὶ φύλλα εἶναι οἱ οὐρανοὶ, οἱ ὁποῖοι, ἀντὶ δρόσου, ἀποστάζουσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων κρουνοὺς ὀλεθρίων δεινῶν· αἱ νόσοι, ὁ θάνατος, ἡ δουλεία, ὅλα τὰ κακὰ τὰ ὁποῖα βλέπομεν, καὶ τὰ χεῖρονα τούτων, ὅσα δὲν βλέπομεν, πληροῦσι τὴν ψυχὴν νέων καὶ ἀτελευτήτων βασάνων.

127. Ἐν τούτοις ἄς θεωρῶμεν μετὰ θάρρους τὴν μοῖραν μας καὶ ἄς σκεπτῶμεθα ἐλευθέρως· διότι ὁ παραιτούμενος τοῦ δικαιώματος τοῦ σκέπτεσθαι ἀρνεῖται ἀνάδρωσ τὴν λογικὴν φύσιν του· τὸ σκέπτεσθαι εἶναι τὸ τελευταῖον καὶ τὸ μόνον καταφύγιον ἡμῶν· ναί, ἡ σκέψις θέλει εἶναι πάντοτε τὸ ἄσυλόν μου, καίτοι ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ θανάτου μας τοῦτο τὸ θεῖον δῶρον δεσμεύεται καὶ βασανίζεται, στενωῶς περιοριζόμενον καὶ κλειόμενον ἐν τῷ σκότει, ἀπὸ φόβον μὴ ἡ ἀλήθεια ρίψη εἰς τοὺς ἐκθάμβους ὀφθαλμοὺς μας φῶς ἀπροσδόκητον καὶ παραπολὺ ἀκτινοβόλον· ἀλλ' εἰς μάτην, ἡ θεία ἀκτὶς εἰσδύει μέχρι τῶν ἐνδομύχων πτυχῶν τοῦ ἐγκεφάλου μας, ὁ δὲ χρόνος καὶ ἡ ἐπιστήμη θεραπεύουσι τὴν τυφλότητά μας.

128. Ποῖαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ ἀψίδες αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐκτισμένα: ἐπὶ ἄλλων ἀψίδων; ἤθελεν εἰπεῖ τις ὅτι ἡ Ῥώμη, ἐνώσασα τὰ διάφορα τρόπαια τῶν πολεμι-

στῶν αὐτῆς, ἠθέλησε νὰ σχηματίσῃ ἐν μόνον μνημείον δι' ὅλων τούτων τῶν θριαμβευτικῶν τόξων. Εἶναι τὸ Κολοσσαῖον. Αἱ ἀργυροειδεῖς τῆς σελήνης ἀκτῖνες πίπτουσι τόσον λαμπραὶ ἐπ' αὐτοῦ ὡς νὰ ἤθελον ν' ἄψωσι μὲ οὐράνιον πῦρ τὴν δᾶδα τῆς Ἐκάτης· διότι ὄντως θεία λάμψις μόνη δύναται νὰ φωτίσῃ τοῦτο τὸ πολυσπούδαστον, ἀλλ' ἔσαι ἀνεξάντλητον μεταλλεῖον τῆς μελέτης. Ἡ κυανῆ σκιά Ἰταλικῆς νυχτὸς, ἡ ὁποία ἐξαπλοῦται ὑπεράνω τούτου τοῦ ἐκτεταμένου καὶ θαυμαστοῦ οἰκοδομήματος, φαίνεται ὡς κέπλος περιβάλλον τὸ μεγαλεῖόν του.

129. Ἐδῶ ὁ οὐράνιος θόλος εἶναι τόσον ζωηρὸς ὥστε, ὡς ἔμφυχος κῆρυξ, φαίνεται ἀγγέλων τὴν ἀθανασίαν εἰς τοὺς θνητούς. Τὰ πράγματα τούτου τοῦ κόσμου, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Χρόνος ἀφῆκε τὸν τύπον τῶν βημάτων του, φαίνονται ἐνεψυχωμένα μὲ κάποιον αἴσθημα· ἀλλὰ πρὸ πάντων αἱ ὑπὸ τοῦ χρόνου ἡμιερημιμένοι οἰκοδομαί, ἐπὶ τῶν ὁποίων συνετρίβη τὸ ὀλέθριον δρέπανόν του, εἶναι περιβεβλημένοι μὲ θέλητρον μαγικόν, καὶ πολὺ ὑπέρτερον τῆς πομπῆς τῶν πολυτελῶν ἀνακτόρων, τὰ ὁποῖα στεροῦνται εἰσέτι τοῦ ἐπιχρίσματος τῶν αἰώνων.

130. ὦ Χρόνε! σὺ ὁ ὁποῖος καθωραΐζεις τοὺς νεκρούς, σὺ ὁ ὁποῖος κοσμεῖς τὰ ἐρείπια· μόνε παρήγορε τῶν τεθλιμμένων ψυχῶν μας! σὺ ὁ ὁποῖος διορθόνεις τὰ σφάλματα τῶν κρίσεών μας, ὁ ὁποῖος δοκιμάζεις διὰ τῆς λυδίας λίθου τὸν ἔρωτα καὶ τὴν ἀλήθειαν· μόνε φιλόσοφε, διότι ὅλοι οἱ ἄλλοι δὲν εἶναι εἰμῆ σοφισταί· ὦ χρόνε, τιμωρὲ τῆς ἀδικίας, τῆς ὁποίας τὴν ποινὴν ἀναβάλλεις, ἀλλ' οὐδέποτε λησμονεῖς! πρὸς σὲ ὑψῶ τὰς χεῖρας, τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὴν καρδίαν μου καθιχετεύω σε νὰ μοὶ κάμῃς μίαν χάριν.

131. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρειπίων ὅπου ἴδρυσας βωμόν καὶ ναόν σου, τὸν ὁποῖον ἡ ἔρημος ἔκτασις καθιστᾷ ἔτι ἱερώτερον, μεταξὺ τοσοῦτων ἀξιοτέρων διὰ σέ προσφορῶν, προσφέρω τὰς ταπεινάς ἰδικάς μου, τοὺς καρπούς τινων ἐτῶν, ὀλιγαρίθμων μὲν, ἀλλὰ περιεχόντων ἀφθόλους δυστυχίας. Ἐάν ποτε μὲ εἶδες πεφουσιωμένον, μεστὸν ὑπερηφανείας, μὴ εἰσακούσης τῆς δεήσεώς μου· ἀλλ' ἐάν ἐστάθην μετριόφρων ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς εὐτυχίας μου, ἐάν ἐπεφύλαξα τὴν ὑπερηφάνειάν μου κατὰ τοῦ μίσους τὸ ὁποῖον μ' ἔχει καταδιώξει χωρὶς νὰ μὲ καταβάλη, εὐδόκησον ὥστε ὁ πόνος ὃν μοὶ προὔξενησε τὸ σκληρὸν βέλος τὸ ὁποῖον τοσοῦτον χρόνον ἔφερον εἰς τὴν καρδίαν μου, νὰ μὴ μείνη ἄνευ ἀνταποδόσεως. Δὲν θέλουσι κλαῦσαι καὶ οἱ ἐχθροὶ μου;

132. Καὶ σέ, τῆς ὁποίας ἡ χεὶρ οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὴν τρυτάνην τῶν ἀδικιῶν τῶν ἀνθρώπων, ᾧ μεγάλη Νέμεσις (1), σέ ἦτις ἐκάλεσας τὰς Ἐριννώας ἐκ τῆς ἀβύσσου τοῦ ἄδου καὶ διέταξας αὐτάς μὲ τοὺς ὄφεις τῶν νὰ καταδιώκωσι τὸν Ὅρέστην, ἵνα τιμωρήσωσιν αὐτὸν διὰ μίαν ἐκδίκησιν ἣτις ἤθελεν εἶναι δικαία ἐάν ἐξετελεῖτο ὑπὸ πάσης ἄλλης χειρός! σέ ἐπικαλοῦμαι σήμερον εἰς τούτους τοὺς τόπους ἔνθα οἱ ἀρχαῖοι σ' ἐλάτρευον τοσοῦτον χρόνον· ναί, σ' ἐπικαλοῦμαι εἰς τούτους τοὺς τόπους οἵτινες ἦσαν ἀφιερωμένοι εἰς σέ (2)! Δὲν ἀκούεις τὴν φωνὴν τῆς καρ-

(1) Ἴδε τὸ παράρτημα, σημείωσιν E c.

(2) Ἡ Νέμεσις τῶν Ῥωμαίων ἦτον ἱερὰ καὶ σεβαστή. Τῇ εἶχον ἀφιερῶσαι ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου ναὸν ἐν τῷ ὁποίῳ ἐλάτρευον αὐτὴν ὑπὸ τὸ ὄνομα « Ῥαμνουσία », τὸ ὁποῖον ἐλήφθη βεβαίως ἐκ τοῦ περιφίμου ναοῦ τῆς Νεμέσεως, ὅστις ἔκειτο πλησίον τοῦ δῆμου τῆς Ἀττικῆς, Ῥαμνοῦντιος.

δίας μου ; Ἐγέρθητι ! εἶναι καιρὸς πλέον, καὶ πρέπει νὰ μὲ ἀκούσης.

133. Οὐχὶ διότι δὲν ἔγινα ἄξιος τῆς πληγῆς, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ καρδία μου ἐτρώθη, ἔνεκα τῶν ἰδικῶν μου σφαλμάτων καὶ τῶν τῶν προγόνων μου· μάλιστα εἰάν μοι προὔξενεῖτο διὰ δικαίου ὄπλου, δὲν ἤθελον ζητήσῃ νὰ σταματήσω τὴν ῥοὴν τοῦ αἵματός μου· ἀλλὰ δὲν θέλω νὰ καταπίνῃ αὐτὸ ἡ γῆ ματαίως. Ὅθεν τὸ ἀφιερῶ εἰς σέ σὺ πρέπει ν' ἀναλάβῃς τὴν ἐκδίκησιν· εἶναι εἰσέτι καιρὸς νὰ ἐκτελέσῃς αὐτήν· εἰάν δ' ἐγὼ αὐτὸς δὲν τὴν ἐζήτησα ἔνεκα ἀλλὰ δὲν πειράζει ἐγὼ κοιμῶμαι, σὺ δὲ θέλεις ἀγρυπνεῖ ἀντ' ἐμοῦ.

134. Ὑψῶ τὴν φωνήν μου, οὐχὶ διότι τρέμω ἐνθυμούμενος ὅσα ὑπέφερα· ἄς ὁμιλήσῃ ὅστισδήποτε μὲ εἶδε νὰ ὠχριάσω ἢ ν' ἀποδειλιάσω εἰς τὰ φρικτὰ δεινὰ μου· ἀλλὰ θέλω νὰ καταστήσω τὴν σελίδα ταύτην βοήθημα εἰς τὴν μνήμην μου· οἱ λόγοι μου δὲν θέλουσιν ἐξαφανισθῆ ματαίως εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ἀφοῦ τὸ σῶμά μου μεταβλήθῃ εἰς χοῦν· ἡ ἡμέρα θέλει ἐπέλθῃ ὅτε θέλουσιν ἐκπληρωθῆ αἱ προφητικαὶ ἀπειλαὶ τούτων τῶν στίχων, καὶ ὅτε ὅλον τὸ βάρος τῆς κατάρας μου θέλει ἐπιπέσῃ εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν διωκτῶν μου.

135. Τοὺς συγχωρῶ· ἰδοὺ ἡ κατάρα μου. Δὲν εἶχον . . . μάρτυρές μου ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ . . . δὲν εἶχον νὰ παλαίσω κατὰ τῆς μοίρας μου ; δὲν ὑπέστην ὕβρεις ἀξίας μόνον οἴκτου καὶ συγγνώμης ; δὲν κατεσπαράχθη ἡ καρδία μου καὶ δὲν κατεθλίβῃ ἡ ψυχὴ μου ; δὲν ἐψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μου καὶ δὲν κατεστράφη ἡ ζωὴ τῆς ζωῆς μου ; δὲν ἐπροδόθην εἰς πᾶν ὅτι εἶχον προσφιλέστερον ; δὲν ἐσυχοφαντήθη τὸ ὄνομά μου ;

Ἄ! ἐάν δὲν ἔγινα θῦμα τῆς ἀπελπισίας, αἴτιον τούτου εἶναι διότι δὲν ἐπλάσθην ἀπὸ τῶν αὐτῶν ἀκάθαρτα στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων ἐπλάσθησαν οἱ κατ' ἐμοῦ ὀπλισθέντες διώχται μου.

136. Ἀπὸ τῶν φανερωτάτων καταδρομῶν μέχρι τῶν κρυφίων δόλων, δὲν ὑπέστην ὅλα τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ μίσους τῶν ἀνθρώπων; Ποσάκις ἡ συκοφαντία, μανιώδης καὶ μὲ ἀφρίζουσαν γλῶσσαν, μὲ κατηγορήσει μεγαλοφώνως! ποσάκις ὁ ψαφοδεῆς φθόνος προέφερε τὸ ὄνομά μου μὲ χαμηλὴν φωνήν, ἐκχέων κατ' ἐμοῦ τὸ δριμύτατον δηλητήριόν του! ἄνθρωποι διπρόσωποι τῶν ὁποίων τὸ κακεντρέχες ὄμμα ἐπεξηγεῖ τὰς σιωπηλὰς σκέψεις των, καὶ οἱ ὁποῖοι δι' ἐνὸς σημείου, ἢ δι' ἐνὸς ὑποκριτικοῦ στεναγμοῦ, κοινοποιοῦσιν εἰς τὴν ὁμίγηυριν τῶν ἀργῶν τὴν ἀφωνον κακολογίαν των.

137. Ἄλλ' ἔζησα καὶ δὲν ἔζησα ματαίως· τὸ πνευμά μου δύναται νὰ ἀπολέσῃ τὴν ἰσχύν του, ἢ δὲ καρδιά μου ἴσως ἀποβάλῃ τὸ ἐμφυχόναν. αὐτὴν πῦρ εἶναι δυνατόν καὶ ἐγὼ ν' ἀπολεσθῶ παλαίων κατὰ τῶν δυστυχιῶν μου, ἀλλ' ὑπάρχει τι ἐν ἐμοὶ τὸ ὅποῖον εἶναι ὑπέρτερον τῆς λύπης καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τὸ ὅποῖον θέλει ἐπιζήσει εἰς ἐμὲ ἀφοῦ παύσω τοῦ νὰ ὑπάρχω. Αἴσθημα ὁμοιον μὲ τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἀφίνουσιν οἱ τελευταῖοι ἤχοι τῆς λύρας, αἴσθημα ὅλως αὔλον, τὸ ὅποῖον δὲν ὑποπτεύονται, θέλει βαρύνει τὰς πρᾶυνθησομένας καρδίας των, αἵτινες καίτοι σκληραὶ σήμερον, θέλουσιν αἰσθανθῆ τότε, τὴν βραδείαν τιμωρίαν τῆς ἀγάπης.

138. Ἐπέθεσα τὴν σφραγίδα εἰς τὰς πληγὰς μου. Τώρα χαῖρε, ὦ φοβερά δύναμις, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ἦτις ἀποκαλύπτεσαι ἐν ἡμῖν μὲ

ἀκαταμάχητον θέλγητρον, ὅτε, διατρέχουσα τούτους τοὺς τόπους εἰς τὸ σκότος τοῦ μεσονυχτίου, μᾶς ἐμπνείεις βαθεῖαν σύννοιαν μηδόλως ὁμοιάζουσαν μὲ τὸν φόβον! κατοικεῖς πάντοτε εἰς τόπους ὅπου τὰ ἐρείπια τῶν οἰκοδομῶν εἶναι περιβεβλημένα μὲ χισσόν· ἡ ἐνώπιόν μου μεγαλοπρεπῆς σκηνὴ ἀρύεται ἀπὸ σοῦ αἰσθησιν τόσον βαθεῖαν καὶ ἀληθῆ, ὥστε ἐμπορούμενοι ὑπ' αὐτῆς γινόμεθα μέρος τοῦ παρελθόντος καὶ καθιστάμεθα οἱ ἀόρατοι θεαταὶ αὐτῆς.

139. Ἐδῶ ἄλλοτε ἀντήχησεν ὁ συγκεχυμένος βόμβος τῶν κατεπειγομένων ἐθνῶν, τὰ ὅποια ἐξέφραζον τὸν οἰκτόν των δι' ὑποκώφων ψιθυρισμῶν, ἡ ἐπευφήμουν διὰ θορυβωδῶν φωνῶν ὅτε ὁ ἄνθρωπος ἐσφάζετο ὑπὸ τοῦ ὁμοίου του ἀνθρώπου. Καὶ διατί ἐσφάζετο; διατί! διότι τοιοῦτος ἦτον ὁ γενναῖος νόμος τοῦ κίρκου καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ χαρὰ. Ἄλλὰ τί σημαίνει, ὅταν πίπτωμεν ἵνα χρησιμεύσωμεν ὡς βορὰ τοῖς σκώληξι; τί σημαίνει ἐὰν πίπτωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἢ ἐπὶ τῆς κονίστρας τοῦ κίρκου; ἀμφοτέρω εἶναι θέατρα ὅπου μέλλουσι νὰ σήπωνται τὰ πτώματα τῶν πρωτίστων θεατριστῶν.

140. Βλέπω ἐνώπιόν μου τὸν ἀθλητὴν κείμενον ἐκτάδην· ἡ κεφαλὴ του στηρίζεται ἐπὶ τῆς χειρὸς του· τὸ ἀρρηνωπὸν βλέμμα του ἐκφράζει ὅτι ἐκουσίως ἀποθνήσκει (1), ἀλλ' ὅτι δαμάζει τὸν πόνον του· ἡ κεκλιμένη κεφαλὴ του πίπτει κατ' ὀλίγον· αἱ τελευταῖαι σταγόνες τοῦ αἱματός του ρέουσι βραδέως ἐκ τοῦ ἐσχισμένου στήθους του, πίπτουσαι κατὰ μίαν ὡς αἱ πρῶται σταγόνες βροχῆς καταιγίδος. Ἦδη ἡ κονίστρα γυρίζει περὶ αὐτόν· ἐκπνέει πρὶν παύσωσιν αἱ

(1) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν F f.

βάρβαροι ἀνευφημῖαι αἱ ὅποῖαι συγχαίρουσι τὸν νικητήν.

141. Ὁ θνήσκων ἀθλητῆς ἤκουσεν αὐτάς, ἀλλ' ὀλίγον συνεχινήθη· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἡ καρδιά τοῦ ἦσαν πολὺ μακρὰν τοῦ κίρκου. Ἡ νίκη τὴν ὁποίαν ἀπώλεσε καὶ ἡ ζωὴ τῆς ὁποίας ἐστερεῖτο ἦσαν οὐδὲν δι' αὐτόν, διότι ἐνόμιζεν ὅτι ἐβλεπεν ἐνώπιόν του τὴν ἐπὶ τῶν ὄχθῶν τοῦ Δουνάβεως ἀγρίαν καλύβην του, καὶ τὰ μικρὰ τέκνα του παίζοντα περὶ τὴν μητέρα τῶν, ἐνῶ αὐτὸς ἐσφάζετο διὰ τὰς ἐορτάς τῆς Ῥώμης (1). ὦ! ποῖα φρικτὴ σκέψις τῷ ἐπήρχετο κατὰ τὴν ἀγωνίαν του! Ν' ἀποθάνῃ ἄνευ ἐκδικήσεως; Ἐγέρθητε, λαοὶ τοῦ Βορρᾶ! ἔλθετε νὰ κορέσητε τὴν δικαίαν ὀργὴν σας!

142. Ἄλλ' ἐδῶ ὅπου ὁ φόνος ἀνέπνεε τὸν ἀτμὸν τοῦ αἵματος, ἐδῶ ὅπου τὰ ἔθνη ἐφραττον ὅλας τὰς ὁδοὺς καὶ ὠρύοντο ἢ ἐμουρμούριζον ὡς ὅταν τὰ κύματα χειμάρρου πίπτοντος ἐκ τῶν ὀρέων ἀπαντήσωσιν ἐλιγμούς καὶ ἐμπόδια· ἐδῶ ὅπου ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος (2) ἦσαν μόνον παίγνια διὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν λαόν, καὶ ἐξηρτῶντο ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας τοῦ ὄχλου, μόνῃ ἢ φωνῇ μου ἀντηγεῖ ταύτην τὴν στιγμὴν, μόναι αἱ ὠχραὶ τῆς σελήνης ἀκτῖνες φωτίζουνσι τὸ ἔρημον ἀγωνιστήριον, τὰς κατερηριμμένας βαθμίδας, τοὺς καταρρέοντάς τοίχους, καὶ τὰς ὑπογείους στοὰς ὅπου τὰ βήματά μου ἐγείρουσι τὴν φωνὴν τῶν ἠχῶν.

143. Μνημεῖον πλήρες ἐρειπίων! ἀλλ' ὁπίῳν ἐρειπίων! ἐκ τοῦ πελωρίου σωροῦ τῶν ἐκτίσθησαν τείχη, ἀνάκτορα, ὀλόκληροι σχεδὸν πόλεις· καὶ ὁμως πολὺν χρόνον περιπατεῖ τις ἐπὶ ταύτης τῆς ὑπερμε-

(1) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν G g.

(2) Βλέπε τὸ παράρτημα, σημείωσιν H h.

γέθους ἐκτάσεως, χωρὶς νὰ δύναται νὰ γνωρίσῃ τὸ μέρος ὅθεν τὰ ἐρείπια ἐληστεύθησαν. Ἐληστεύθησαν πραγματικῶς, ἢ ἀφηρέθησαν πρὸς καθαρισμόν μόνον τοῦ περιβόλου; Φεῦ! ἀφοῦ ὁ θεατὴς ἐξετάσῃ ὀλοσχερῶς τοῦτο τὸ κολοσσαῖον οἰκοδόμημα, τὸ ῥῆγμα ὀλόκληρον ἐμφανίζεται τέλος ἐνώπιον αὐτοῦ. Τὸ φῶς τῆς ἡμέρας ἀποκαλύπτει αὐτό· αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες εἶναι τόσον λαμπραὶ ὥστε δὲν δύναται νὰ μένωσιν ἀφανῆ τὰ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ ἀνθρώπου καταστραφέντα ἀντικείμενα.

144. Ἄλλ' ὅταν ἡ σελήνη ἀρχίζῃ νὰ ὑψοῦται εἰς τὸν ὀρίζοντα, καὶ ἴσταται ἐπὶ τῆς ἀνωτάτης ἀψίδος· ὅταν οἱ ἀστέρες ἀκτινοβολῶσι διὰ μέσου τῶν ἐσχισμένων λίθων, καὶ ἡ ἐλαφρὰ αὔρα τῆς νυκτὸς ταλαντεύῃ εἰς τὸν ἀέρα τὸ δάσος τὸ ὁποῖον στέφει τοὺς λευκοφαίους τοίχους, ὡς ἡ δάφνη τὸ πάλαι ἔστεφε τὴν φαλακρὰν κεφαλὴν τοῦ πρώτου Καίσαρος (1)· ὅταν τὸ ἱλαρὸν φῶς διαχέηται περίξ ἡμῶν χωρὶς, ὡς τὸ τοῦ ἡλίου, νὰ πλήττῃ τοὺς ὀφθαλμούς μας, τότε αἱ σκιαὶ τῶν νεκρῶν ἐγείρονται ἐν τούτῳ τῷ μαγικῷ περιβόλῳ· ἦρωες ἐπάτησαν τούτους τοὺς λίθους, οἱ δὲ πόδες μας πατοῦσι νῦν τὴν κόνιν ἐκείνων.

145. « Ἐνόσω τὸ Κολοσσαῖον ἴσταται ἀκέραιον, ἡ Ῥώμη θέλει ὑπάρχει σῶα (2), ὅταν τὸ Κολοσσαῖον

(1) Ἐκ τοῦ Σουετονίου μαθαίνομεν ὅτι ἡ σύγκλητος ἔδωκεν εἰς τὸν Καίσαρα διὰ ψηφίσματος τὴν ὄλω· ἰδιαιτέραν χάριν τοῦ νὰ φέρῃ πάντοτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του στέμμα ἐκ δάφνης. Ὁ Καίσαρ δὲν ἤθελε νὰ δεικνύῃ ὅτι ἦτον ὁ κατακτητὴς τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἤθελε νὰ κρύπτῃ τὴν φαλακρότητά του. Ἐὰν ξένος τις ἔβλεπεν αὐτὸν ἐν Ῥώμῃ ἤθελε δυσκολευθῆ πολὺ νὰ μαντεύσῃ ταύτην τὴν αἰτίαν, καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ δὲν ἠθέλομεν γνωρίζει αὐτὴν, ἐὰν ὁ ἱστορικὸς δὲν ἐλάμβανε τὴν φροντίδα τοῦ νὰ μᾶς τὴν ἐξηγήσῃ.

(2) Ὁ συγγραφεὺς τῆς Παρακμῆς καὶ Πτώσεως τοῦ Ῥωμαϊκοῦ

πέση, και ἡ Ῥώμη θέλει πέσει συγχρόνως· ὅταν δὲ ἡ Ῥώμη πέση, ὁ κόσμος θέλει συγκαταπέσει μετ' αὐτῆς ». Οὕτως ἐξεφράσθησαν οἱ ἀποδημηταὶ τῆς πατρίδος μου ὀμιλοῦντες περὶ τούτου τοῦ ὑπάρχοντος ἐν τοῖς χρόνοις τῶν Σαξόνων πελωρίου κτιρίου, τὸ ὁποῖον εἴμεθα συνειθισμένοι νὰ καλῶμεν ἀρχαῖον· καὶ τὰ τρία ταῦτα φθαρτὰ πράγματα ὑπάρχουσιν εἰσέτι ἐπὶ τῶν θεμελίων αὐτῶν· ἡ Ῥώμη, τὸ ἐρείπιον τοῦ Κολοσσαίου τὸ ὁποῖον οὐδεὶς πλέον θέλει δυνηθῆν' ἀνεγείρη, καὶ ὁ κόσμος τέλος, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε τὸ αὐτὸ ἀπέραντον σπήλαιον ληστῶν, ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλετε.

146. Ἀπλοῦν, μεγαλοπρεπές, σεμνὸν καὶ ὑψηλὸν ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ σου, ὧ ἔνδοξον οἰκοδόμημα τὸ ὁποῖον ὑπῆρξας ναὸς ὄλων τῶν ἁγίων καὶ ὄλων τῶν θεῶν, ἀπὸ τοῦ Διὸς μέχρι τοῦ Χριστοῦ, ἴστασαι ἀπαθῶς βλέπον πάντα τὰ περὶ σέ κλονούμενα, καὶ καταρρέοντα τὰ θριαμβευτικὰ τόξα καὶ τὰ βασίλεια, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος τρέχει ἀδιακόπως εἰς τὸν τάφον του δι' ἀκανθώδους ὁδοῦ! ὧ σεβαστὸν κτίριον τοῦ ὁποίου ἐφείσθη ὁ χρόνος καὶ τὸ ὁποῖον ἐκαλλώπισαν οἱ αἰῶνες (1), θέλεις ὑπάρχει πάντοτε; τὸ δρέπανον τοῦ

κράτους εἶπε τοῦτο, ἀναφέρων ὅτι τὸ Κολοσσαῖον ἦτον ἀκέραιον, ὅτε εἶδον αὐτὸ οἱ Ἀγγλοσάξονες ἀποδημηταὶ περὶ τὸ τέλος τῆς ἐβδόμης, ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὀγδόης ἑκατονταετηρίδος.

(1) Μολονότι ἐκλάπη ὄλος ὁ χαλκός του, ἐκτὸς τοῦ δακτυλίου ὁ ὁποῖος ἦτον ἀναγκαῖος πρὸς διατήρησιν τοῦ ἀνωτέρου ἀνοίγματος, μολονότι πολλάκις ἐβλάφθη ὑπὸ τῶν πυρκαϊῶν καὶ τῶν πλημμυρῶν τοῦ Τιβέρεως, μολονότι, τέλος, εἶναι πάντοτε ἐκτεθειμένον εἰς τὴν βροχὴν, τὸ στρογγύλον τοῦτο οἰκοδόμημα διατηρεῖται εἰσέτι ἀκραιότερον ὄλων τῶν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν κτισθέντων μνημείων.

Ἡ μεταβολὴ του ἀπὸ ἐθνικοῦ ναοῦ εἰς χριστιανικὴν ἐκκλησίαν ἐγένετο ἄνευ πολλῶν ἀλλοιώσεων· οἱ δὲ σηκοὶ του ἦσαν τόσον κατὰ

χρόνου καὶ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον τῶν τυράννων συν-
τρίβονται εἰς τοὺς λίθους σου. Ἰερὸν καὶ ἄσυλον τῶν
τεχνῶν καὶ τῆς εὐσεβείας, Πάνθεον, εἶσαι τὸ καύχη-
μα τῆς Ῥώμης!

147. Μνημεῖον τῶν ἐνδόξων χρόνων καὶ τῶν
ῥαίων τεχνῶν, καίτοι ληστευθὲν, μένεις ὁμως εἰσέτι
ἐντελὲς καὶ ἐμπνέεις θρησκευτικὸν σέβας εἰς τοὺς ἐν
τῷ περιβάλλῳ σου ἱσταμένους, σέβας τὸ ὁποῖον συγ-
κινεῖ πᾶσαν καρδίαν· εἶσαι, τέλος, ὑπογραμμὸς διὰ
τὸν καλλιτέχνην. Ὅστις ἔρχεται εἰς τὴν Ῥώμην
ἵνα ζητήσῃ τὴν ἀνάμνησιν τῶν παρελθόντων αἰώνων,
βλέπει τὴν δόξαν ἀκτινοβολοῦσαν διὰ μέσου τῆς ὀπῆς
τοῦ ἱεροῦ θόλου σου· οἱ δ' ἔνεκεν εὐσεβείας συναθροί-
ζόμενοι εὐρίσκουσιν ἐδῶ βωμοὺς ὑπὸ τοὺς ὁποίους
δύνανται νὰ κάμνωσι τὰς δεήσεις των πρὸς τὸν Ὑψι-
στον καὶ οἱ ἐρχόμενοι ἵνα θαυμάσωσι τὴν μεγαλο-
φυίαν δύνανται νὰ προσηλώσωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς
αὐτῶν ἐπὶ τῶν εἰκόνων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν αἱ προ-
τομαὶ τῶν ὁποίων κοσμοῦσι τὸ οἰκοδόμημα (1).

148. Ἄλλ' ἰδοὺ μία εἰρκτη (2)· τί βλέπω εἰς τὸ

ληλοὶ ἵνα γίνωσι χριστιανικοὶ βωμοί, ὥστε ὁ Μιχαὴλ Ἄγγελος,
ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε καλῶς τὸ ἀρχαῖον κάλλος, παρεδέχθη τὸ σχῆμα
αὐτῶν διὰ τοὺς βωμοὺς τοὺς ὁποίους ἐσχέδισε διὰ τὴν Καθολικὴν
ἐκκλησίαν.

(1) Τὸ Πάνθεον κατέχεται τὴν σήμερον ὑπὸ τῶν προτομῶν τῶν
μεγάλων ἀνδρῶν, ἢ μᾶλλον τῶν διακριθέντων κατὰ τοὺς νεωτέρους
χρόνους Ῥωμαίων. Τὸ φῶς, τὸ ὁποῖον κατερχόμενον διὰ τοῦ ἐπὶ τῆς
κορυφῆς τοῦ θόλου ἀνοίγματος, ἐπιπτε τὸ πάλαϊ ἐπὶ τοῦ συνόλου
τῶν ἀρχαίων θεῶν, φωτίζει σήμερον πολυάριθμον συλλογὴν θνητῶν,
ἐκ τῶν ὁποίων εἰς ἡ δύο ἐθεοποιήθησαν διὰ τοῦ σεβασμοῦ τῶν συμ-
πατριωτῶν των.

(2) Εἰς ταύτην τὴν στροφὴν καὶ εἰς τὰς τρεῖς ἐπομένους ὁ Βύρων
ὕπαινιττεται τὴν Ῥωμαίαν θυγατέρα τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀνακα-
λεῖται εἰς τὴν μνήμην τοῦ περιηγητοῦ ὑπὸ τοῦ τόπου, ὁ ὁποῖος ὡς

φοβερόν σκότος αὐτῆς; Οὐδέν. Βλέπω πάλιν· ἰδοὺ δύο σκιαὶ ἐμφανίζονται ἄργως εἰς τὴν ὄρασίν μου. Ἴσως εἶναι δύο φάσματα τῆς φαντασίας μου· ἀλλ' οὐχί· βλέπω ταύτας πραγματικῶς ἐνώπιόν μου. Εἶναι εἰς γέρων καὶ μία νέα τροφός, τῆς ὁποίας τὸ αἷμα γίνεται νέκταρ εἰς τὰς φλέβας τῆς ἀφότου γαλακτουχεῖ πεφιλημένον υἷον. Τί κάμνει ἐδῶ μὲ τὸ γυμνὸν στῆθος τῆς; οἱ δύο ἀκάλυπτοι μαστοὶ τῆς φαίνονται ὡς δύο ἀλαβαστροειδεῖς σφαῖραι.

149. Ἄδολον γάλα πληροῖ τὰς δύο βιοθρέμμονας πηγὰς τῆς· εἰς τοὺς μητρικοὺς κόλπους ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκει τὴν ἡδίστην καὶ πρωτίστην τροφήν του· ἐκ τῆς μητρικῆς καρδίας πηγάζει τὸ ζεῖδωρον γάλα· εὐτυχῆς ἢ νέα σύζυγος ἢ ὁποία ἐπιβλέπει τὸ ἀθῶον μεῖδιωμα τοῦ τέκνου τῆς καὶ ἀκούει τὸ ἔλαφρον μινύρισμα τῶν χειλέων του, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουσι τὴν σιγμιαίαν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἀπουσίαν παντὸς πόνου! Αὐτὴ συναισθάνεται τὴν χαρὰν ἣτις πληροῖ τὸ νεογνόν τῆς, τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ἐννοήσῃ· αὐτὴ θαυμάζει ἐν τῇ κοιτίδι του τὸ ἀντικείμενον τῆς λατρείας τῆς, τὸ ὁποῖον ὁμοιάζει μὲ κάλυκα ρόδου βαθμηδὸν ἀνοιγομένου. Τί ἄρά γε θέλει γίνεαι μίαν ἡμέραν τοῦτο τὸ τέκνον; ἀγνοῶ· ἢ Εὖα ἔτεχε τὸν Κάιν.

150. Ἄλλ' ἐδῶ ἢ νέα τροφός γαλακτουχεῖ γέροντα, ἀποδίδουσα εἰς τὸν πατέρα τῆς, ὡς φόρον, τὸ ἐκλεκτὸν μέρος τοῦ αἵματος τὸ ὁποῖον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὁμοῦ μὲ τὴν ζωὴν τῆς. Ὅχι· ὁ γέρων πατὴρ τῆς

βεβαιούσιν ὑπῆρχε τὸ θέατρον αὐτῆς. Ὁ τόπος οὗτος εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Νικολάου in carcere. Αὕτη ἢ ἱστορία ὅμως εἶναι δυσκολοπίστευτος. (Βλέπε τὰς Historical Illustrations).

δὲν θέλει ἀποθάνει, ἐνόσω τὸ πῦρ τῆς ὑγείας καὶ τοῦ φίλτρου διατηρῶσιν ἐν τῷ ἀξιερᾶστῳ κόλπῳ τῆς τῆν πηγὴν τὴν ὁποίαν ἔθεσεν ἐν αὐτῷ ἡ φύσις, πηγὴν γονιμωτέραν τοῦ ποταμοῦ τῆς Αἰγύπτου. Πλησίασον τὰ χεῖλη σου εἰς τοὺς μαστοὺς τῆς θυγατρὸς σου, δυστυχῆ γέρων· εἶθε γὰ παρατείνωσι τὴν ζωὴν σου! **Ἡαρόμοιοι νεκταρ οὔτε εἰς τὸν οὐρανὸν θέλεις εὐρεῖν.**

151. Ὁ μῦθος τοῦ γαλαξίου δὲν ἔχει τὴν καθαρότητα ταύτης τῆς ἱστορίας, ἡ ὁποία λάμπει μὲ γλυκύτερον φῶς· καὶ ἡ φύσις θριαμβεύει πολλῶ μᾶλλον ἐν ταύτῃ τῇ ἀνατροπῇ τῶν ἀποφάσεών της, παρὰ ἐν τῇ ἀπείρῳ ἐκτάσει τοῦ οὐρανοῦ ὅπου ἔθεσε τοὺς ἀκτινοβολοῦντας κόσμους της· ὦ σεβαστὴ τροφῆ, οὐδεμία σταγὼν θέλει ἀπολεσθῆ ἐκ τοῦ γάλακτος τὸ ὁποῖον ἀναζωπυρεῖ τὴν καρδίαν τοῦ πατρὸς σου, καὶ τῷ ἀποδίδει τὴν ζωὴν ἣν παρ' αὐτοῦ ἔλαβες! τὸ γάλα σου ἐπιστρέφει εἰς τὴν πρώτην πηγὴν του, ὅπως αἱ ψυχαί μας ἀπαλλαγεῖσαι τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος ἐνοῦνται μετὰ τοῦ σύμπαντος.

152. Στρέψωμεν τὰ βήματά μας πρὸς τὸ μαυσωλεῖον τοῦ Ἀδριανοῦ (1), ἐγερθὲν κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων πυραμίδων τῆς Αἰγύπτου, κολοσσιαίων καὶ ἀμόρφων μνημείων. Ἡ αὐτοκρατορικὴ ιδιοτροπία του ἐζήτησε τοιοῦτο πελώριον σχέδιον εἰς τὰς ἀπωτάτας ὄχθας του Νείλου, καὶ κατεδίκασε τὸν καλλιτέχνην νὰ οἰκοδομήσῃ αἰώνιον τάφον γιγάντων, ὅπου ἔμελλε μίαν ἡμέραν νὰ ταφῆ τὸ φθαρτὸν καὶ μάταιον σῶμά του. Ὁ φιλόσοφος γελαῖ καὶ κινεῖται εἰς οἶκτον ὅταν βλέπῃ τὰ τοιαῦτα ἔργα τῶν

(1) Το castello di Sant Angelo. Βλέπε τὰς Historical Illustrations.

θητων και σκέπτηται περι του κενοδοξου σκοπου δια τον οποιον ηγερθησαν.

153. 'Αλλ' ιδου! ο ναος — ο παμμεγεθης και αξιοθαύμαστος ναος (1), απεναντι του οποιου το αξιαγαστον τέμενος της 'Αρτέμιδος φαίνεται ως μικρος οικίσκος! ειναι ο ιερος ναος του Χριστου οικοδομηθεις επι του τάφου του μάρτυρος του. Ειδον το θαυμα της αρχαιότητος, τον ναον της 'Εφέσου, τας διεσκορπισμένας εν τη ερήμω στήλας του, υπό την σκιά των οποιων η υαινα και ο θως ανεπαύοντο· ειδον τον θόλον της 'Αγίας Σοφίας υψούμενον ως μετέωρον σφαϊραν στίλβουσας εις τας ακτινας του ήλιου, και εμέτρησα το αγιαστήριόν της, ενώ οι αρπαγες 'Οθωμανοι προσήχοντο τῷ 'Αλλάχ.

154. 'Αλλ' εξ ὄλων των αρχαιων και νεωτέρων ναων, ουδεις δύναται να παραβληθῆ προς σε, εκπληκτικῆ και αξις ναε του αγίου και αληθοῦς Θεου. 'Από της ἐρημώσεως της Σιών, οτε ο 'Υψιστος ἐγκατέλιπε την εκλεκτήν πόλιν του, μέχρι της σήμερον, ποιόν ἄλλο κτίριον, ἐκ των προς τιμήν του οικοδομηθέντων ὑπ' ἀνθρωπίνων χειρῶν, δύναται να ἀνυψώσῃ την ψυχὴν του θεατοῦ περισσότερον σου; μεγαλειον, ισχύς, δόξα, δύναμις και κάλλος, πάντα συνενοῦνται ἐν τούτῳ τῷ ναῷ του Θεου του παντός.

155. Εἴσελθε· το μέγεθος του δὲν σε εκπλήττει πλέον, και διατί; ουχι διότι ἐσμικρύνθη, ἀλλὰ διότι η ψυχὴ σου, μεγαλυνθεῖσα ὑπὸ του πολιούχου δαι-

(1) Αὕτη η στροφή και αι ἐπόμεναι δέκα ἀναφέρονται εις την ἐκκλησίαν του αγίου Πέτρου. Περὶ της ἐκτάσεως ταύτης της ἐκκλησίας, συγκρινομένης προς τας λοιπὰς μεγάλας μητροπολιτικὰς ἐκκλησίας της Εὐρώπης, βλέπε το Pavement of St. Peter's και το Classical Tour through Italy, Τόμ. Β'. σελ. 125.

μονος, ἔγινε κολοσσιαία, καὶ οὐδεμία ἄλλη οἰκοδομὴ δύναται πλέον νὰ χωρήσῃ αὐτὴν ἐκτὸς τούτου τοῦ ναοῦ ἔνθα φυλάττονται αἱ ἐλπίδες τῆς ἀθανασίας αὐτῆς. Μίαν ἡμέραν, ἐὰν κριθῆς ἄξιος, θέλεις ἰδεῖ τὸν Θεόν σου πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καθὼς βλέπεις ταύτην τὴν στιγμήν τὸ "Ἄγιον τῶν Ἁγίων του· θέλεις ἰδεῖ Αὐτὸν χωρὶς νὰ μηδενισθῆς ἐκ τοῦ βλέμματός του.

156. Προχωρεῖς· ἀλλ' ἡ γιγαντιαία ἐσωτερικὴ κομψότης τοῦ ναοῦ σὲ ἀπατᾷ· ἡ ἔκτασις του φαίνεται μεγεθυνομένη ὡς ἡ κορυφὴ ὑψηλοῦ ὄρους ἥτις φαίνεται φεύγουσα τὰ βήματα τῶν ἀναβαινόντων αὐτό! Καθόσον ἀναπτύσσεται ἡ θεὰ του, ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀπείρου μεγέθους του ἐμφανίζονται ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ· εἰς τοὺς ἐκθάμβους ὀφθαλμούς σου παρουσιάζονται πολύτιμα μάρμαρα, πολυτιμότεραι εἰκόνες, ὅπου καίουσι χρυσαῖ λυχνίαι, καὶ τέλος ὁ ὑψηλὸς θόλος ὁ ὁποῖος ἀμιλλᾶται κατὰ τὸ ὕψος μὲ τὰς κυριωτέρας οἰκοδομὰς τῆς γῆς, καίτοι τὰ θεμέλια αὐτῶν ἐτέθησαν ἐπὶ τοῦ στεροῦ ἐδάφους, ὡς βάσις δὲ τοῦ θόλου δύναται νὰ θεωρηθῶσι τὰ νέφη.

157. Εἶναι ἀδύνατον νὰ ἴδῃς ὅλα συγχρόνως, πρέπει νὰ διαιρέσῃς τοῦτο τὸ μέγα σύνολον διὰ νὰ θεωρήσῃς διαδοχικῶς ἕκαστον μέρος του· καθὼς δὲ ὁ Ὁκεανὸς σχηματίζει μυρίας ἀκτὰς τῶν ὁποίων ἕκαστὴ εἶναι ἀξία τῆς ἰδιαιτέρας προσοχῆς σου, οὕτως ἐνταῦθα πρέπει νὰ προσηλώσῃς ὅλην τὴν ψυχὴν σου ἐφ' ἑκάστου ἀντικειμένου ἰδιαιτέρως· συγχέντρωσον ἐπ' αὐτοῦ τὸν νοῦν σου μεχρισοῦ χαράξεως ἐν τῇ μνήμῃ σου τὰς κομψὰς συμμετρίας του, καὶ ἐκτυλίξεως βαθμηδὸν τὴν ἐνδοξὸν εἰκόνα ἢ ὁποία εἶναι ἀδύνατον νὰ παρουσιασθῇ ὅλη ὁμοῦ εἰς τοὺς ὀφθαλμούς σου τοὺς ἀδυνατοῦντας νὰ τὴν συμπεριλάβῃ.

158. Γοιαύτη εἶναι ἡ ἀτέλεια τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεών μας, ὥστε μόνον βαθμιαίως δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν τῶν ἀντικειμένων· καθὼς δὲ στερούμεθα καταλλήλων λέξεων ἵνα ἐκφράσωμεν τὰ ἐνδόμυχα αἰσθήματά μας, οὕτω τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα εἶναι ὑπέρτερον τοῦ θαυμασμοῦ μας· τὸ ἐκπληκτικὸν μεγαλειόν του περιφρονεῖ κατ' ἀρχὰς τὴν σμικρότητα τῆς φύσεώς μας, μεχρισοῦ, μεγαλυνόμενοι μετ' αὐτῆς, ὑψοῦμεν τὴν ψυχὴν μας εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον θεωροῦμεν.

159. Στῆθι, καὶ φωτίσθητι μεθεῖαν λάμπιν. Ἐδῶ ὑπάρχει μεῖζόν τι τῆς ἀπλῆς εὐχαριστήσεως τῆς περιεργείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ, ὑπάρχει τι ἀνώτερον τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος μετὰ τὸ ὁποῖον λατρεύεται ὁ πολιούχος ἅγιος, καὶ τοῦ ἀπλοῦ θαυμασμοῦ διὰ τὴν τέχνην καὶ τοὺς μεγάλους καλλιτέχνας οἵτινες ἠδυνήθησαν νὰ οἰκοδομήσωσι κτίριον ὑπέρτερον πάσης ἄλλης οἰκοδομῆς.

Ἡ πηγὴ τοῦ ὕψους ἀποκαλύπτει ἐδῶ τὸ βάθος τῆς, ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀρύεται ἐντεῦθεν τὰς χρυσὰς ψάμμους του, καὶ μαθαίνει ὅ,τι δύναται νὰ φαντασθῇ ἢ ἀντίληψις τῆς μεγαλοφυΐας.

160. Ἡ, στραφεῖς πρὸς τὸ Βατικανόν, ἰδὲ πόσον εὐγενῶς ἐκφράζεται ὁ πόνος διὰ τῶν βασάνων τοῦ Λαοκόοντος· ἰδὲ τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν ἀγωνίαν τὴν ὁποίαν εἰς θνητὸς ὑποφέρει μετὰ ὑπομονὴν Θεοῦ. Ἀνωφελεῖς ἀγῶνες! ματαίως οἱ βραχίονες τοῦ γέροντος ἐκτείνονται κατὰ τῶν ἐλικοειδῶν πτυχῶν ἐν ταῖς ὁποίαις ὁ δράκων σφίγγει αὐτόν· τὸ μακρὸν σῶμα τοῦ δράκοντος, ὡς ζῶσα ἄλυσις, περιτυλίσσει αὐτὸν εἰς τοὺς φαρμακεροὺς κρίκους του· τὸ ὑπερμέγεθες τέρας πολυπλασιάζει τὰς βασάνους αὐτοῦ, καὶ

περαίνει τέλος πάντων τούς πεπνιγμένους στεναγμούς του.

161. Περαιτέρω είναι ο Θεός του οποίου τὸ τόξον ρίπτει βέλη ἀλάνθαστα, ὁ Θεός τῆς ζωῆς, τῆς ποιήσεως, καὶ τοῦ φωτός· εἶναι ὁ ἥλιος ὑπὸ ἀνθρωπίνην μορφήν. Τὸ λαμπρὸν μέτωπόν του εἶναι περιβεβλημένον με ἀκτῖνας θριάμβου· ἔρριψε βέλος θανατηφόρον πνέων θεῖαν ἐκδίκησιν· οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὰ χεῖλη του ἐκφράζουσιν εὐγενῆ ἀγανάκτησιν· μεγαλοπρεπῆς δύναμις ἐκδηλοῦται ἐπὶ τοῦ προσώπου του, καὶ μόνον τὸ βλέμμα του ἀρκεῖ ν' ἀναγγεῖλη τὴν θεότητά του.

162. Ἄλλ' ἡ ὠραιότατη μορφή του φαίνεται ὡς νὰ ἐπλάσθη ὑπὸ ἐρωτικῆς ὀπτασίας, ὁποῖαν φαντάζονται αἱ νύμφαι ὅταν ἐρώμεναι ἀθανάτου ἐρασοῦ ἔχωσιν ἐξημμένην τὴν φαντασίαν των. Ἐπὶ ταύτης τῆς μορφῆς βλέπει τις ἐκεῖνο τὸ ἰδανικὸν κάλλος τὸ ὁποῖον δύναται νὰ συλλάβῃ ὑψηλόφρων ψυχὴ εἰς τὰς πλείον ἀύλους συγκινήσεις της, ὅτε πᾶσα ἰδέα αὐτῆς κατέρχεται οὐρανόθεν ρίπτουσα μακρὰν θεῖαν λάμψιν καὶ πραγματοποιοῦσα ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὴν εἰκόνα ἐνὸς Θεοῦ!

163. Ἐὰν ᾗναι ἀληθές ὅτι ὁ Προμηθεὺς ἐκλεψεν ἐξ οὐρανοῦ τὸ θάλαπον ἡμᾶς πῦρ, ἡ τιμὴ αὐτοῦ ἐξωφλήθη ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς τοῦτο τὸ ποιητικὸν μάρμαρον μορφήν αἰωνίου καὶ ἐντελοῦς κάλλους. Ἐὰν ᾗναι ἔργον ἀνθρωπίνης χειρὸς, ἡ παραγαγοῦσα αὐτὸ ἰδέα δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη· καὶ αὐτὸς ὁ φθοροποιὸς χρόνος ἐφείσθη αὐτοῦ, διότι τὸ ἐσεβάσθη ὡς ἱερόν· οὔτε εἷς βόστρυχος τῆς κόμης αὐτοῦ ἐφθάρη, οὔτε ἡ φαιὰ γροιά τῶν αἰώνων προσετρίβη ἐπὶ τῆς στιλπνῆς ἐπιφανείας του, ἀλλ' εἶναι

περιβεβλημένον εἰσέτι μ' ἐκείνην τὴν ἀρχέτυπον καὶ φωτοβόλον ἰδέαν ἣτις παρήγαγεν αὐτό.

164. Ἄλλὰ ποῦ εἶναι ὁ ἦρωσ τοῦ ἄσματος μου, ὁ Ἀποδημητῆς ὅστις ἐξ ἀρχῆς ἦτο τὸ ὑποκείμενον τῶν ἀσμάτων μου; διατί βραδύνει νὰ φανῇ ἐπὶ τῆς σκηπῆς; Δὲν ὑπάρχει πλέον· αἱ περιηγήσεις του ἐτελείωσαν, αἱ ὀπτασίαι του ἐξηφανίσθησαν, καὶ αὐτὸς ἐγένεν ἄφαντος ὡς νὰ μὴ ὑπῆρξε ποτέ. Ἐὰν ἦτο πραγματικὸς, καὶ οὐχὶ φαντασιώδης περιηγητῆς, ἐὰν ἠδύνατο νὰ λογισθῇ μεταξὺ τῶν ὄντων τὰ ὅποια ὑπάρχουσι καὶ πάσχουσιν, ἅς λησμονηθῇ. Ἡ σκιά του ἐξαφανίζεται εἰς τὰς ἀμόρφους ἐκτάσεις τοῦ χάους.

165. Ἐκεῖ συναθροίζονται αἱ σκιαί, αἱ οὐσίαι, ἡ ζωὴ καὶ πᾶν ὅ,τι ἀποκτῶμεν μετὰ θάνατον· ἐκεῖ ἐκτείνεται παγκόσμιος πέπλος διὰ μέσου τοῦ ὁποίου ὅλα γίνονται φαντασιώδη· πυκνὸν νέφος παρεντίθεται μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῶν ἐπιφανῶν νεκρῶν, μεχρισοῦ ἢ δόξα διαπεράσῃ αὐτὸ διὰ τῶν ἀκτίκων τῆς, καὶ διαχύσῃ τὸ μελαγχολικὸν φῶς τῆς ἀφοῦ ὑπερνικήσῃ τὸ ζοφερὸν κράτος τοῦ ἄδου· φῶς τὸ ὁποῖον εἶναι θλιβερώτερον τῆς σκοτεινοτάτης νυκτός, διότι περισπᾷ τὰ βλέμματά μας,

166. καὶ μᾶς ἀναγκάζει νὰ μετρήσωμεν τὸ βάθος τῆς ἀβύσσου ἵνα μάθωμεν τὴν μετὰ τὸν θάνατον κατάστασίν μας, ἀφοῦ τὰ σώματά μας γίνωσι πολὺ ἀθλιώτερα τῆς παρούσης ἀθλιότητός των. Φεῦ! μᾶς ἀναγκάζει νὰ ὄνειρευώμεθα τὴν δόξαν, καὶ νὰ θέλωμεν νὰ καταστήσωμεν λαμπρὸν τὸ μάταιον ὄνομά μας τὸ ὁποῖον οὐδέποτε πλέον θέλομεν ἀκούσει, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν θέλει εἶναι πλέον κτῆμα τοῦ διαλυθησομένου εἰς χοῦν σώματός μας! ὦ πόσον εἶναι παρηγορητικὴ τοῦλάχιστον ἡ σκέψις ὅτι εἶναι ἀδύνατον

νά γίνωμεν πάλιν ὅποιοι νῦν εἴμεθα! ἀρκεῖ ὅτι ὑπηνέγκομεν τόσον χρόνον τὰ πιέσαντα τὰς καρδίας μας βάρη· ἀρκεῖ ὅτι αἱ καρδίαι μας ἐλούοντο ἄλλοτε εἰς ἰδρωῖτα αἵματος.

167. Σιωπή! φωνὴ ἐξέρχεται τῆς ἀβύσσου! εἶναι μακρυνὴ καὶ φοβερὰ βοή, ὅποια ἀκούεται ὅταν ὀλόκληρος λαὸς γογγύζῃ κατατρυχόμενος ὑπὸ βαθείας καὶ ἀνιάτου πληγῆς. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀνεμοζάλης καὶ τοῦ σκότους, ἡ γῆ σχίζεται καὶ στενάζει, ἡ ἀβυσσὸς πληροῦται φασμάτων ἐκ τῶν ὁποίων ἐν ὁμοιάζει μὲ βασίλισσαν, καὶ τοι ἡ κεφαλὴ του δὲν φέρει διάδημα· ὠχρὰ, ἀλλ' ὠραία, σφίγγει τὸ τέκνον της εἰς τὰς ἀγκάλας, ἀλλ' ὁ φιλόστοργος κόλπος της δὲν δύναται νὰ τὸ ἐμψυχώσῃ.

168. Τελευταῖε ἀπόγονε ἡγεμόνων καὶ μοναρχῶν, ποῦ εἶσαι; γλυκεῖα ἐλπίς τοσοῦτων ἐθνῶν, ἀπέθανες; δὲν ἠδύνατο νὰ σὲ λησμονήσῃ ὁ Ἄδης, καὶ νὰ προσκαλέσῃ ἀντὶ σοῦ θνητόν τινα ὀλιγώτερον μεγαλοπρεπῆ καὶ ὀλιγώτερον ἀγαπητόν; Γάλαινα μήτηρ μιᾶς στιγμῆς! ἐνῶ ἐν καιρῷ θλιβερωτάτης νυκτός, αἰδύρεσσον διὰ τὴν τελευτὴν τοῦ υἱοῦ σου, ὁ θάνατος ἔθηκε τέρμα εἰς τὴν θλίψιν καὶ τοὺς πόνους σου! συγχρόνως μὲ σὲ ἐξηφανίσθη ἡ παρούσα εὐδαιμονία μας καὶ ἀπωλέσθησαν αἱ ἐλπίδες τῶν αὐτοκρατορικῶν νήσων.

169. Ἡ σύζυγος τοῦ χωρικοῦ γενναῖ ἀκινδύνως τὰ τέχνα της· ἀλλὰ σὺ, φεῦ! σὺ ἦσο τόσον εὐτυχῆς καὶ τόσον πεφιλημένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ σου, ὥστε, ὅσοι οὐδέποτε ἐκλαυσαν διὰ τὸν θάνατον τῶν βασιλέων, θέλουσι χύσει δάκρυα διὰ τὸν ἰδικόν σου. Ἡ ἐλευθερία, πληγεῖσα καιρίως, ἀπόλλυσι τὰς γλυκυτέρας ἐλπίδας αὐτῆς· ἡ ἐλευθερία, ἥτις πολλὰ καὶ ἀγαθὰ πύχτο ὑπὲρ

σοῦ, καὶ ἔβλεπε τὴν Ἰριδὰ τῆς στέφουσαν τὴν κεφαλὴν σου! Καὶ σὺ, δυστυχῆ καὶ ἔρημε ἡγεμῶν ἀναδέθης, φεῦ! μετὰ τῆς βασιλικῆς συζύγου σου, ἵνα γείνης σύμβιος ἐνός ἔτους, καὶ πατὴρ νεκροῦ τέκνου (1).

170. Ἡ νυμφικὴ στολὴ σου ἔγεινε πένθιμον φέρεμα, ὁ δὲ καρπὸς τοῦ ὑμεναίου σου ἦτο τέφρινος ἢ ξανθὴ, ἢ καλλίκομος κόρη τῶν νήσων, τὸ ἀκτιζόμενον τῆς λατρείας τοσοῦτων ἑκατομμυρίων ὀπληκῶν, κοιμᾶται ὑπὸ τὸν χοῦν! ὦ, μὲ ποίαν ἐμπόσπονην ἐναπεθέτομεν εἰς τὰς χεῖρας αὐτῆς τὰς ἐλπίδας τοῦ μέλλοντος! καίτοι δὲ τοῦτο τὸ μέλλον ἦτο νῦξ θανάτου δι' ἡμᾶς, ἐθαλπόμεθα ὅμως ὑπὸ τῆς ἐλπίδος ὅτι τὰ τέκνα μας ἤθελον βασιλεύεσθαι ὑπὸ τοῦ υἱοῦ τῆς, καὶ ὅτι εὐημεροῦντα ἤθελον εὐλογεῖ τὴν τε μητέρα καὶ τὸ τόσον ποθητὸν τέκνον τῆς. Ἄλλ' αὕτη ἡ ἐλπίς τῆς εὐδαιμονίας ἦτο πρὸς ἡμᾶς ὡς ἐκεῖνα τὰ ἀκτινοβόλα μετέωρα τὰ ὁποῖα οἱ ποιμένες ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἀληθεῖς ἀστέρας.

171. Δυστυχεῖς ἡμεῖς, καὶ ὄχι ἐκείνη! διότι ἐκείνη μὲν ἀναπαύεται μὲ τὸν πλέον ἀτάραχον ὕπνον. Ἐὰν ἔζη, τί ἤθελεν ἀπολαύσει ἐπὶ τοῦ θρόνου; τὸν ἀβέβαιον καπνὸν τὸν ὁποῖον σχηματίζει ἡ πνοὴ τῆς εὐνοίας τοῦ ὄχλου, τὰς δολίας συμβουλὰς κολάκων αὐλικῶν, καὶ τοὺς ψευδεῖς χρησμούς οἱ ὁποῖοι, ἀπὸ τῆς γενέσεως τῶν μοναρχιῶν, ἀντήχησαν ὡς ἐπικήδειος κωδωνοχρυσία εἰς τὰ ὦτα τῶν ἡγεμόνων, μεχρισοῦ τὰ ἔθνη παροργισθέντα ὠπλίσθησαν ἐν παραφορᾷ. Πόσον ἀλλόκοτος εἶναι ἡ μοῖρα! αὕτη ἀνατρέπει τοὺς μεγίστους βασιλεῖς, καὶ ρίπτει ἐν τῇ ἀντιρρόπῳ πλάστιγγι φοβερὰ σταθμὰ κατὰ τῆς τυ-

(1) Ὁ ἡγεμῶν τοῦ Σαξκοδούργου.

φλης παντοδυναμίας των, τὰ ὅποια κατασυντρίβουσιν αὐτοὺς θάπτον ἢ βράδιον (1).

172. Τοιαύτη ἴσως ἤθελεν εἶναι ἡ μοῖρά της. Ἄλλ' ὄχι, αἱ καρδίαί μας δὲν θέλουν νὰ τὰ πιστεύσωσι· τόσον νέα καὶ τόσον ὠραία! ἀγαθὴ ἀνευ ὑποκρίσεως, μεγάλη χωρὶς νὰ ἔχη οὐδένα ἐχθρὸν, σύζυγος καὶ μήτηρ πρὸ μιᾶς στιγμῆς, καὶ νῦν ἐκεῖ! Ποῖους δεσμοὺς διέρρηξεν ἐκείνη ἡ σκληρὰ στιγμή! Ὡ περὶλημμένη ἡγεμονίς! ἀπὸ τῆς καρδίας τοῦ πατρὸς σου μέχρι τῆς τοῦ ἐσχάτου ὑπηκόου διαδίδεται ἡ ἠλεκτρικὴ ἄλυσις τῆς ἀπελπισίας μας. Ἡ ἐλευθερία πλοῆσις τοῦ θανάτου σου διεδόθη εἰς τὰς καρδίας μας ὡς ἐν τῷ σεισμῷ ὁ κλονισμὸς καὶ ὁ τρόμος διαπερῶσιν ἐν ἀκαρεῖ τὰς ἀπωτάτας ἐκτάσεις τῆς γῆς, τὸ δὲ πένθος νῦν περιβάλλει μὲ τὸν μέλανα πέπλον τοῦ τῆς χώρας αἵτινες πρῶτον ἐλογίζοντο εὐτυχεῖς, ἀμιλλώμενοι πρὸς ἀλλήλας περὶ τῶν πρωτείων τῆς ἀγάπης σου.

173. Χαῖρε, ὦ Νεμῆ (2)· κειμένη εἰς τὸ κέντρον περιβόλου ἐκ πρασίνων λόφων, καταγελαῖς τὴν μακρίαν τῶν ἀνέμων. Αἱ λυσσαλέαι καταγιγίδες, αἱ ὅποιαι

(1) Ἡ Μαρία ἐθανατώθη ἐπὶ τοῦ ἱκρίου ἡ Ἐλισάβετ ἀπέθανεν ἐκ λύπης. Κάρολος ὁ πέμπτος ἐτελεύτησεν ἐρημίτης· Λουδοβίκος ὁ ΙΔ' κατέλυσε τὸν βίον χρεοκοπήσας κατὰ τε τὸ ἀργύριον καὶ τὴν δόξαν· ὁ Κρόμβελλος ἐξεψύχησεν ἐξ ἀνησυχίας, καὶ ὁ Ναπολέων ἐξ αἰχμάλωτος. Πόσων ἄλλων ἐπίσης ἐνδόξων καὶ δυστυχῶν ἡγεμόνων τὰ ὀνόματα δύνανται νὰ προστεθῶσιν εἰς τοῦτον τὸν κατάλογον!

(2) Ἡ κόμη Νεμῆ ἦτο πλησίον τοῦ Ἀρικηνοῦ ἄντρου τῆς Ἠγερας· διετήρησε μέχρι τῆς σήμερον τὴν ὀνομασίαν « Ἄλσος » ἕνεκα τῶν σκιαζόντων τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος δένδρων.

Ἡ Νεμῆ δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ ἀξιολόγου ξενοδοχείου τοῦ Ἄλδανου.

ἐκρίζουσι τὴν ἰσχυρὰν δρῦν, ὠθοῦσι τὸν Ὠκεανὸν πέραν τῶν ὀρίων του, καὶ ὑψοῦσι τὰ ἀφρώδη κύματά του μέχρι τῶν νεφῶν, δὲν τολμῶσι νὰ ταραξῶσι τὴν κρυσταλλοειδῆ ἐπιφάνειαν τῆς λίμνης σου, ἦτις, γαληνιαία, ὡς τὸ ὑποκρινόμενον μῖσος, παρέχει εἰς τὰ ὄμματά μας ψυχρὰν καὶ ἥσυχον ὄψιν τὴν ὁποίαν οὐδὲν ἰσχύει νὰ θολώσῃ· τὰ ὕδατά της ἡρεμοῦσιν εἰς τὴν κυκλοειδῆ κοίτην της, ὁμοιάζοντα μὲ τετυλιγμένον καὶ κοιμώμενον ὄφιν.

174. Τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλβάνου μόλις χωριζόμενα ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς Νεμῆς, ποτίζουσι τὴν πλησίον κοιλάδα· περαιτέρω ῥέει ὁ Τίβερις, ὁ δὲ εὐρύς Ὠκεανὸς λούει ἐκείνην τὴν ἀκτὴν τοῦ Λατίου ὅπου ἤρχισεν ὁ Ἐπικὸς πόλεμος τοῦ Ἰρωδῆ (1), τοῦ ὁποίου ὁ ἀνατείλας ἀστὴρ προῆδρευσε εἰς τὰ τύχας μιᾶς αὐτοκρατορίας· ἐντεῦθεν δύνασαι ὡσαύτως νὰ ἴδῃς τὸ μέρος ἐνθα ὁ Γύλλιος ἀπεσύρετο ἵνα λησμονήσῃ τὴν τύρβην τῆς Ῥώμης· καὶ πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἡ σειρὰ τῶν ὀρέων διακόπτει τὴν ὄρασιν, ἦτο τὸ πάλαι ἐκείνη ἡ Σαβινικὴ ἔπαυλις, ὅπου ὁ ποιητὴς Ὀράτιος ἀνεπαύετο μετὰ τοὺς κόπους του.

175. Ἀλλὰ λησμονῶ ὅτι ἡ ἀποδημία τοῦ Ἀρόλλου ἐτελείωσε, καὶ ὅτι πρέπει νὰ χωρισθῶμεν. Τὸν ἀποχαιρετῶ λοιπόν. Ἐφθασεν, ὡς καὶ ἐγὼ, εἰς τὸ τέρμα τοῦ σταδίου του· ἀλλ' ἄς μᾶς συγχωρηθῇ νὰ ρίψωμεν ἐν βλέμμα ἔτι ἐπὶ τῆς κυανοχρόου θαλάσσης· ὦ, πόσον τὰ ὕδατά της στίλβουσιν εἰς τοὺς ἐκστατικούς ὀφθαλμούς μας! ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἀλ-

(1) *Arma virumque*, κτλ., κτλ.—Ἐκ τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους φαίνεται ὅλη ἡ σκηνὴ τοῦ τελευταίου ἡμίσους τῆς Αἰνείιδος. Ἴδε τὸ παράρτημα, σημειώσων II.

θανοῦ ὄρους βλέπομεν πάλιν τὸν φίλον τῆς νεότη-
τός μας, τὸν Ὠκεανὸν τοῦ ὁποίου τὰ ὑγρά κέλευθα
διεπεράσαμεν ἄλλοτε ἀπὸ τῶν βράχων τῆς Κάλπης
μέχρι τοῦ μελανοχρόου Εὐξείνου ὅπου αἱ Συμπλη-
γάδες βρέχονται ὑπὸ τῶν κυμάτων του.

176. Μακρὰ ἔτη, ναί, μακρὰ, καί τοι εὐάριθμα,
παρῆλθον ἔκτοτε διὰ τὸν Ἄρόλδον καὶ δι' ἐμέ. Ἄ!
εἴμεθα εἰσέτι εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον· νέαι τινες λύπαι
καὶ τινα νέα δάκρυα εἶναι τὸ μόνον κέρδος τὸ ὅποιον
ὁ χρόνος μᾶς περιεποίησεν. Ἐν τούτοις δὲν διήλθο-
μεν ἀνωφελῶς τὸ στάδιον τοῦ βίου, ἐλάβομεν τὴν
ἀμοιβὴν μας, ἣν εὕρομεν εἰς τούτους τοὺς τόπους.
Ναί, εἶναι ἀληθεῖς ἀνταμοιβαὶ ἢ συναίσθησις ὅτι ἀνα-
γεννώμεθα εἰς τὰς γλυκείας τοῦ ἡλίου ἀκτίνας, καὶ
ἢ ἀπόλαυσις ἐκείνων τῶν ἀγνῶν ἡδονῶν αἱ ὁποῖαι
πηγάζουσιν ἐκ τῆς ὄψεως τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσ-
σης, καὶ αἱ ὁποῖαι μᾶς κάμνουσι νὰ λησμονῶμεν ὅτι
ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι δυνάμενοι νὰ δηλητηριάσωσιν
αὐτάς.

177. ὦ! πόσον θὰ ἤμην εὐτυχῆς ἂν ἠδυνάμην νὰ
κατοικήσω εἰς τὴν ἔρημον ἔχων μετ' ἐμοῦ ὠραίαν
σύντροφον ἐκ τῆς ἐναερίου χώρας τῶν πνευμάτων,
λησμονῶν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἀγαπῶν αὐτὴν μό-
νην χωρὶς νὰ μισῶ οὐδένα! ὦ σεῖς, στοιχεῖα τῶν
ὁποίων ἢ εὐγενῆς ἔμπνευσις μ' ἐμπορεῖ ἐνθουσιασμοῦ,
δὲν δύνασθε νὰ εἰσακούσητε τὰς εὐχὰς μου; ἀπατῶ-
μαι ἄρα γε πιστεύων ὅτι παρόμοια πνεύματα κατοι-
κοῦσι πλείστας χώρας ἐν τῇ φύσει; Φεῦ! κἂν ὑπάρ-
χωσι τοιαῦτα, βεβαίως δὲν καταδέχονται νὰ κοινω-
νήσωσι μεθ' ἡμῶν.

178. Ὑπάρχει ἰδιαιτέρα τις ἡδονὴ εἰς τὰ ἀπάτητα
δάστη· ὑπάρχει αἴσθημα ἀγαλλιάσεως ἐπὶ τῆς ἐρήμου

ἀκτῆς· εὐρίσκει τις κοινωνίαν ἐκεῖ ὅπου οὐδείς δύναται νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, εἰς τὴν βαθεῖαν θάλασσαν τῆς ὁποίας τὰ βροχθοῦντα κύματα ἀποτελοῦσι μουσικὴν ἄρμονίαν· Οὐχ ἤττον ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ προτιμῶ τὴν μετὰ τῆς φύσεως συγκοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἡ ἔμπνευσις καὶ τὰ θέλγητρα μὲ κάμνουσι νὰ λησμονήσω τὴν τε παρελθούσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ὑπαρξίν μου, καὶ μὲ ἀνυφοῦσιν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ σύμπαντος ἔνθα εὐρίσκω ἀπολαύσεις τὰς ὁποίας οὔτε δύναμαι νὰ ἐκφρασθῶ οὔτε ν' ἀποσιωπήσω ὀλοσχερῶς.

179. Κύλιε τὰ κυανόχροα κύματά σου, ἀπέραντε Ὠκεανέ! Μυριοὶ στόλοι διατρέχουσι τὰς ὑγρὰς κελεύθους σου· ὁ ἐρειπίων πληρῶν τὴν γῆν ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὴν δύναμίν του μηδενίζομένην ἐπὶ τῶν ἀκτῶν σου. Ἔργα τῆς ὀργῆς σου εἶναι τὰ φρικαλέα ναυάγια μὲ τὰ ὁποῖα πληροῦνται τὰ ὑγρά πεδία σου, ὅπου ὁ καταποντιζόμενος ἄνθρωπος οὐδὲ ἴχνος κἄν ἀφίνει· ἡ σκιά αὐτοῦ, μόλις φανῆ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σου, καταβυθίζεται εἰς τὰς βαθείας ἀβύσσους σου ὡς ῥανίς ὕδατος, ἄγνωστος, ἀνευ κηδείας καὶ ἀνευ τάφου.

180. Τὰ ἴχνη τοῦ δρόμου του ἐξαφανίζονται ἐπὶ τῆς εὐρείας ἐκτάσεώς σου, τὸ κράτος τῆς ὁποίας εἶναι πολὺ ὑπέρτερον τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Τίς ποτε ἄνθρωπος, ὅσον ἰσχυρὸς κἄν ὑπῆρξεν, ἠδυνήθη νὰ δαμάσῃ τὴν δύναμίν σου; ἅμα ἐγερθῆς τὸν ἀπωθεῖς μακράν σου· ἡ αἰσχρὰ ἐξουσία μεθ' ἧς καταστρέφει τὴν γῆν γίνεται τὸ ἀντικείμενον τοῦ χλευασμοῦ σου· σὺ ἀνατινάζεις αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ἀφροῦ σου μέχρι τῶν νεφῶν, καὶ ἐν τῇ παιδιᾷ σου σφενδονίζεις αὐτὸν εἰς τὰς ἀπωτάτας ἀκτὰς ὅπου εἶχεν ἐναποθέσει ὅλας τὰς ματαιίας ἐλπίδας του, καὶ ἰδοὺ τὸ πτωμά του κεῖται

εἰς τὸν μυχὸν κόλπου ἢ πλησίον τοῦ λιμένος εἰς τὸν ὁποῖον ἤθελε νὰ φθάσῃ· ἐκεῖ ἄς κεῖται!

181. Τί εἶναι ὡς πρὸς σέ ἐκεῖνοι οἱ πυρίπνοες στόλοι οἱ ὁποῖοι κατακεραυνοῦσι τὰς μαρμαρίνους πόλεις, φοβίζουσι τὰ ἔθνη, καὶ κάμνουσι τοὺς μονάρχας νὰ πρέμωσιν ἐπὶ τῶν θρόνων των; Τί εἶναι ἀπέναντί σου ἐκεῖνα τὰ πλευστὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουσι μὲ τὰ πελώρια κήτη σου, καὶ διὰ τὰ ὁποῖα οἱ ναυπηγοῦντες αὐτὰ θνητοὶ τόσον ἐναβρύνονται, ὥστε τολμῶσι ν' ἀποκαλῶνται δεσπότης τοῦ Ὠκεανοῦ καὶ ἄρχοντες τοῦ πολέμου; Οὐδὲν, ἀπλοῦν παίγιον βλέπομεν αὐτὰ, ὁμοίως μὲ τὸν ἀφρόν σου, ἐξαφανιζόμενα εἰς τὰ οὐρανομήκη κύματά σου, τὰ ὁποῖα καταβροχθίζουσιν ἐξίσου τὸν ἀγέρωχον Στόλον (Argada) καὶ τὰ ναυάγια τοῦ Τραφαλγάρ.

182. Αἱ ἀκταὶ σου ἀποτελοῦσιν ὀλόκληρα βασίλεια, τὰ ὁποῖα μεταβάλλονται ἀκαταπαύστως, ἐνῶ σὺ μένεις ἀναλλοίωτος. Τί ἀπέγειναν ἡ Ἀσσυρία, ἡ Ἑλλάς, ἡ Ῥώμη καὶ ἡ Καρχηδών; Τὰ ὕδατά σου ὑπέσκαπτον τὰς βραχῶδεις παραλίας των κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐλευθερίας των, καὶ βραδύτερον ἐβρόχθουν ἐπὶ τῶν ρηγμίνων των ὅτε κατεπιέζοντο ὑπὸ τῆς τυραννίας. Οἱ λαοὶ των, ὑποδουλωθέντες ἢ ἐκθαρβαρωθέντες, ὑπέικουσιν εἰς ξένους κατακτητὰς. Ἡ ὀλεθρία μοῖρα μετέβαλε τὰς ἀνθηρὰς βασιλείας των εἰς ἀγόνους ἐρήμους. Ἀλλὰ σὺ κατ' οὐδὲν μεταβάλλεσαι εἰμὴ κατὰ τὴν ιδιότροπον κίνησιν τῶν κυμάτων σου· ὁ χρόνος οὐδὲ μίαν ρυτίδα δύναται νὰ γράψῃ ἐπὶ τοῦ κυανοῦ προσώπου σου ὁποῖος ἦσο κατὰ τὴν αὐγὴν τῆς κοσμογονίας, τοιοῦτος εἶσαι ἔτι καὶ σήμερον.

183. Ἐνδοξὸν κάτοπτρον ὅπου ὁ Παντοδύναμος

κατοπτρίζεται ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλυδώνων σου ἐν γαλήνῃ ἢ ἐν τρικυμίας, ρυσοῦμενος ὑπὸ τῆς αὔρας τοῦ ζεφύρου ἢ κυμαίνόμενος ὑπὸ τῆς ἀνεμοζάλης, πεπαγωμένος περὶ τοὺς πόλους ἢ βράζων ὑπὸ τὴν διακεκαυμένην ζώνην, εἶσαι πάντοτε ὑψηλὸς καὶ ἀπέφαντος, εἰκὼν τῆς αἰωνιότητος καὶ θρόνος τοῦ Ἀοράτου· ἐκ τοῦ γονίμου πυθμένος σου παράγονται τὰ τέρατα τῆς ἀβύσσου. Περιδένεις μὲ τὰς ὑγρὰς ἀλάσεις σου ὅλας τὰς χώρας τῆς γῆς, καὶ προχωρεῖς φοβερός, ἀκατανόητος, μονήρης.

184. Ὁκεανέ! αἰείποτε σὲ ἠγάπησα· ἡ γλυκυτάτη χαρὰ τῆς νεότητός μου ἦτο νὰ παραδίδωμαι εἰς τοὺς κόλπους σου, περιφερόμενος τυχαίως ἐπὶ τῶν κυμάτων σου ὡς οἱ πομφόλυγες τοῦ ἀφροῦ σου. Ἐν τῇ παιδικῇ ἡλικίᾳ μου ἔπαιζον ἐπὶ τῶν σπιλάδων μὲ τὰ κράσπεδά σου· ὦ, ποίαν ἡδονὴν ἠσθανόμην τότε· ἐὰν δὲ ἡ θάλασσα παρωργισμένη καθίστα αὐτὰ ἐπίφοβα, καὶ αὐτοὶ οἱ φόβοι μ' ἔθελγον· διότι ἤμην ὡς τέκνον σου, ἐνεπιστευόμην ἑμαυτὸν εἰς τὰ ὕδατά σου, καὶ ἐθώπευον μὲ τὴν χειρὰ μου τὴν ὑγρὰν χαίτην σου — ὡς πράττω τοῦτο τώρα.

185. Τὸ ἔργον μου ἐτελείωσε, τὰ ἄσματά μου ἔπαυσαν· ἡ φωνή μου ἀντηχεῖ διὰ τελευταίαν φοράν. Εἶναι καιρὸς νὰ παύσω πλέον καὶ νὰ σθέσω τὸν φωτίσαντά με εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτὸς λύχνον. Ἄ γεγραφα, γέγραφα· εἶθε νὰ ἡδυνάμην νὰ γράψω καλητέρους στίχους! ἀλλὰ δὲν εἶμαι πλέον ὁποῖος ἤμην ἄλλοτε· αἱ ὀπτασίαι μοὶ ἐμφανίζονται νῦν ἀμυδρότεροι, τὸ δὲ πῦρ τὸ ὁποῖον ἤναπτε τὴν φαντασίαν μου ἀμαυροῦται καὶ σβέννυται.

186. Ὑγειαίνοιτε! ὦ πόσον θλιβερῶς ἤχεῖ καὶ ἤχησε πάντοτε αὕτη ἡ λέξις τοῦ ἀποχαιρετισμοῦ!

καὶ ὅμως ὑγειαίνοιτε, ὦ ὑμεῖς, ὅσοι ἠκολουθήσατε τὸν Ἀποδημητὴν μου μέχρι τοῦ τέλους τῶν ταξειδίων του! Ἐὰν ἡ μνήμη σας διατηρήσῃ μίαν μόνην ἐκ τῶν σκέψεών του, ἐὰν ἀπλῆ ἀνάμνησις αὐτοῦ μείνῃ ἐν ὑμῖν, τοῦτο θέλει χαροποιήσῃ αὐτὸν ἀρχούτως ὅτι δὲν κατέτριψεν εἰς μάτην τὰ σανδάλιά του πρὸς συλλογὴν τῶν ποιητικῶν ὀστράκων του. Ὑγιαίνοιτε! ἐὰν ὑπάρχῃ λυπηρόν τι ἐν τοῖς στίχοις του, εἶθε αὐτὸ νὰ μείνῃ εἰς αὐτὸν μόνον, εἰς ὑμᾶς δὲ εἶθε νὰ μείνῃ ἡ ἠθικὴ τῶν ἀσμάτων του.

